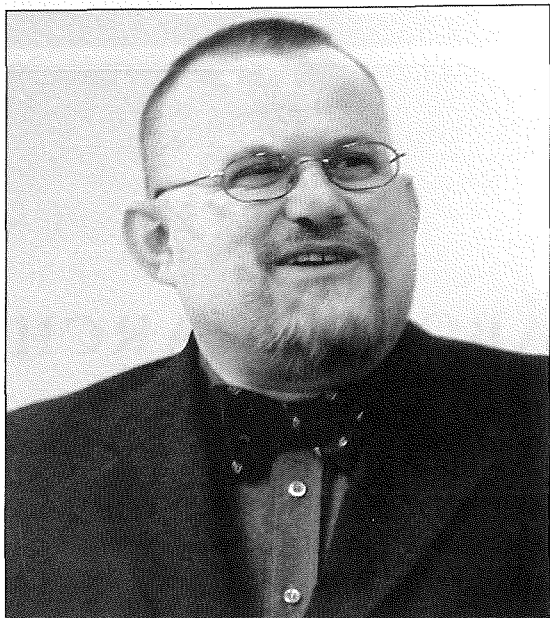

TÁBORSKÝ ARCHIV

SBORNÍK STÁTNÍHO OKRESNÍHO ARCHIVU
V TÁBOŘE

13

2007

Rudolf Tecl

**ČR – Státní oblastní archiv v Třeboni
Státní okresní archiv v Táboře
a jeho spolupracovníci**

**NA POČEST RUDOLFA TECLA
(1950–2005)**

Redakce Jiří Kořalka

OBSAH

Spoluvydavatelem je

NOVÁ TISKÁRNA PELHŘIMOV, spol. s r. o.

Úvodem	7
František Šmahel Ohlédnutí za dějepisným dílem Rudolfa Tecla (1950–2005)	9
Miloslav Polívka Zprávy o klimatu, přírodních jevech, epidemiích a jejich důsledcích ve středověku v kronikářském díle Johanna Müllnera (druhá část)	15
Ivan Hlaváček Disparata quisquilia ad posthumum honorem Rudolphi Tecl dedicata	27
Petr Čornej Ráj je na ostrově aneb prostor pro adamity	37
František Šmahel Nedokončená spolupráce na edici nejstarší táborské Knihy trhové	47
Robert Šimůnek Strakonický velkopřevor Václav z Michalovic a města táborské strany (Žalobní fascikl z počátku 40. let 15. století)	81
Miloš Drda Středověký dřevěný artefakt z Tábora	105
Vlastimil Svěrák Listy zaslané jihlavskou městskou radou do Tábora v letech 1588–1591	125
Rudolf Krajíc Vítací číše Simeona Vorla z Kozího hradu	143
Ivana Čornejová Co by bylo, kdyby nebyla bitva na Bílé hoře	153
Manfred Alexander – Hans Rothe Myšlenky nad edicí dopisů Františka Palackého ženě Terezii z let 1826–1860	173
Jiří Kořalka Poslední vítězství táborských staročeků v parlamentních volbách	183
Květa Kořalková Pisničkář Karel Hašler v jižních a východních Čechách v červenci 1939	193
Václav Krůta Táborský odboj před Tábority IV.	201

© 2007 – Státní oblastní archiv v Třeboni
Státní okresní archiv Tábor

ISBN 978-80-86559-72-8 (Nová tiskárna Pelhřimov, spol. s r. o.)
ISSN 0862-2892

Jiří Úlovec O bývalé tvrzi v Dubu u Tábora	251
Jan Urban Zámeček ve stínu temelínských věží	273
Bibliografie Rudolfa Tecla za léta 1974–2006 Hana Říhová	283
Závěrem	303

Úvodem

Dlouholetí spolupracovníci *Táborského archivu*, vesměs osobní přátelé Rudolfa Tecla, sdružili své síly, aby se důstojně rozloučili s tvůrcem a obětavým organizátorem tohoto sborníku, který tragicky zemřel v Táboře 30. června 2005 po třicetiletém působení v historické obci jižních Čech. Téměř všichni autoři připomínají na úvod svých příspěvků, jak s Rudolfem Teclm spolupracovali, čím je svým nenapodobitelným způsobem upoutal, jak jim dnes schází Teclovo časté telefonické zavolání, jeho zaujetí pro historické prameny a pro prezentaci dějin ve veřejnosti, v neposlední řadě jeho osobitý humor.*

Dvanáct svazků sborníku *Táborský archiv* z let 1987–2004 pod pečlivou redakcí Rudolfa Tecla vytvořilo z tohoto periodika bezpochyby jeden z nejlepších regionálních sborníků v současném českém dějepisectví. Rozsah *Táborského archivu* vzrostl z původních 115, 120 a 90 tiskových stran v prvních třech svazcích na více než 350 stran v desátém až dvanáctém svazku, přičemž se zvyšovala také kvalita uveřejňovaných statí a článků.

Se zakladatelem a obětavým redaktorem *Táborského archivu* se loučí také Nová tiskárna v Pelhřimově pod vedením Bedřicha Kocmana, která se od osmého svazku z roku 1999 stala spoluvydavatelem sborníku.

Milý Rudolfe, nejen následujících šestnácti statí třináctého svazku *Táborského archivu*, ale především upřímný dík a trvalou vzpomínku věnujeme Tvé památce.

Tábor-Pelhřimov-Praha, na jaře roku 2007.

Jiří Kořalka

* Příspěvek Václava Krůty v tomto svazku byl z časových důvodů předán do sazby bez redakčního zpracování, takže se v něm nepodařilo dodržet jednotnou úpravu poznámek, kterou zavedl zakladatel sborníku PhDr. Rudolf Tecl.

OHLÉDNUTÍ ZA DĚJEPISNÝM DÍLEM RUDOLFA TECLA (1950–2005)

František Šmahel

Třinácté číslo sborníku *Táborský archiv* vychází k počtě jeho zemřelého zakladatele. Slova pocta a poctivost mají společný základ. Právě badatelská poctivost je nejvýraznějším rysem uzavřeného již díla Rudolfa Tecla. Jeho rozsáhlá bibliografie se vyznačuje regionální sevřeností, neboť se téměř bez výjimky vztahuje k rodnému Tábořsku. Nenačdeme v ní knižní monografii, proto také se Teclovo jméno v Lexikonu současných českých historiků objevuje až v dodatcích.¹⁾ Na rozdíl od jiných autorů však Rudolfa Tecla kdekdo z historické obce znal. Jeho bibliografie, jak tomu běžně bývá, zahrnuje studie základní povahy i drobné články, z nichž jen naprostá menšina je pouze příležitostné povahy bez naděje na případnou citaci.

Na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy R. T. nastoupil v době, kdy studium archivnictví a pomocných věd historických patřilo k málu oborům, které tehdy u nás měly srovnatelnou evropskou úroveň. Základy, jež zde získal, byly mu užitečné v celém spektru archivářské teorie i praxe. To mu však bylo málo, nahlížel i do jiných okruhů medievistiky. Nestačilo mu odbornou literaturu číst, chtěl ji mít stále kolem sebe, a proto si postupně vybudoval vlastní vědeckou knihovnu málokdy vídaného rozsahu. Do Prahy si odnášel lásku k rodnému městu i kraji, o jejichž dějinách měl již podrobné poznatky. Chtěl je rozšířit, a nebylo proto divu, že se vzhledl v tehdy se rozvíjejícím studiu dějin osídlení. Jeho diplomová práce o dějinách osídlení a majetkové držby na Tábořsku do konce 13. století²⁾ propojila oba studijní okruhy, což v té době vybočovalo z obvyklého tématického spektra příslušné katedry. Nevím, co je pravdy na tom, že R. T. ji odmítal odevzdat, natolik s ní byl nespokojen. Dovedu si to představit, neboť byl náročný k sobě stejně tak jako k jiným. Tato přespřílišná kritičnost mu i později svazovala křídla, takže se zdráhal přebírat a někdy i plnit úkoly, za něž by nemohl nést plnou odpovědnost.

1) Lexikon současných českých historiků, vyd. Jaroslav Pánek – Petr Vorel, Praha 1999, s. 349–350. Pro úplnost je třeba dodat, že první položka v Soupisu prací českého archiváře a historika Rudolfa Tecla (21. 7. 1950–30. 6. 2005), který uveřejnil Zdeněk Vybíral, Husitský Tábor (dále HT) 15, 2006, s. 405–414, uvádí populárně vědnou publikaci Jan Žižka a Tábor. Tábor–České Budějovice 1974, 68 s. (jako autor uveden ředitel muzea Josef Schneider).

2) Příznačné je, že název této nepublikované diplomové práce z roku 1975 zněl Kapitoly z dějin osídlení a majetkové držby na Tábořsku do konce 13. století. Pro úplné údaje odkazují jednak na výše uvedený Soupis prací, jednak na doplněnou bibliografii v tomto sborníku.

Do tábořského Muzea husitského revolučního hnutí R. T. nastoupil v roce 1973, v situaci hodně neutěšené, kdy mu stál v čele stranický funkcionář bez příslušné erudice. Naštěstí pro Muzeum i jeho zaměstnance šlo o muže se zájmem o historii, který své podřízené nechal bádát.³⁾ Na svém prvním působišti se R. T. setkal s archeologem Milošem Drdou (* 1946), kolegou hluboce zaujatým výzkumem nejstaršího osídlení Tábora a jeho okolí. Oba spolu také již v roce 1978 publikovali objevnou stať zabývající se předhusitským osídlením Tábora.⁴⁾ Výtěžky své diplomové práce R. T. využil i ve studii o koncentraci středověkého osídlení na předhusitském Tábořsku, kterou mu o dva roky později otiskly *Archeologické rozhledy*.⁵⁾ Výzkum v tomto směru R. T. nikdy neopustil a čas od času své nové poznatky ukládal i do stať s širší tematikou. Z této skupiny svým přehledným shrnutím vybočují Diplomaticko-právní příspěvky k určení významu a charakteru lokalit na Tábořsku do roku 1420.⁶⁾

Propojení poznatků archeologické i místopisně historické povahy na pracovišti tábořského muzea napomáhal dlouhodobý výzkum zaniklých předměstí Sezimova Ústí, který vedl docent Miroslav Richter (* 1932), jeden ze zakladatelů nové discipliny historické archeologie. Interdisciplinární zaměření tamější badatelské dílny se ještě zvýraznilo, když do muzea nastoupil agilní a cílevědomý archeolog Rudolf Krajčíc (* 1954), jenž se v té době ve stopách svého učitele Zdeňka Smetánky zabýval výzkumem zaniklých středověkých vesnic. Historickou složku tábořského muzea neobyčejně pak posílil příchod Jiřího Kořalky (* 1931), jehož přijetí odvážně prosadil Miloš Drda, který v roce 1975 postoupil na místo ředitele.⁷⁾ V tomto prostředí naplněném pracovitostí, odbornou náročností i kolegiálními vztahy se rozvíjelo nejen Teclovo badatelství, ale i celkové směřování tábořského Muzea, jež svými sympoziiemi a sborníkem *Husitský Tábor* vešlo do širšího povědomí historické obce.⁸⁾

Miroslav Richter napevno počítal s tím, že se R. T. bude podílet na jeho velké, neustále odkládané monografii paralelním výkladem o nejstarších dějinách Sezimova Ústí na základě písemných pramenů. Třebaže nabídnutá spolupráce s renomovaným archeologem byla pro mladého historika poctou svého druhu, ten k ní přistupoval váhavě. Několik drobných stať bylo sice dobrým příslibem, u toho však více méně zůstalo. Asi nejvíce R. T. zabrzdlilo, že se mu nedařilo rozšířit nepočtený okruh dříve

3) Více k tomu záznamy rozhovorů s účastníky husitologických symposií, které natočila a zpracovala Doubravka Olšáková. Viz *Husitský Tábor* a jeho postavení v české historiografii v 70. a 80. letech 20. století, vyd. Doubravka Olšáková – Zdeněk Vybíral, HT, Supplementum 2, 2004, zvl. s. 218–233 (M. Drda), 240–252 (J. Kořalka), 253–260 (R. Krajčíc) a 305–318 (R. Tecl).

4) Miloš Drda – Rudolf Tecl, K předhusitskému osídlení Tábora. ČČH 26 [76], 1978, s. 740–764. K této problematice se R. T. později vrátil ve stať Příspěvek historie k problematice prehistorického osídlení tábořské ostrožny, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech (dále jen Výběr) 33, 1996, č. 1, s. 1–8.

5) Rudolf Tecl: K problematice koncentrace středověkého osídlení na Tábořsku. *Archaeologica historica* 5, 1980, s. 155–164.

6) *Husitský Tábor* 10, 1988–1991, s. 191–214.

7) Ještě ve větší míře to platí v mém případě, jak vděčně připomínám ve své výpovědi uveřejněné ve výše zmíněném sborníku (zde na s. 288–294).

8) Nebudu zde zacházet do podrobností, více k tomu Jiří Kořalka, Rozloučení s Rudolfem Teclm, HT 15, 2006, s. 399–401, a zmíněné již záznamy rozhovorů.

známých písemností.⁹⁾ Na obzoru se však již na přelomu 70. a 80. začal vynořovat úkol několikavazkových *Dějin Tábora*, jimž nutně musely předcházet průpravné stať analytické povahy. Mikroskopické studie Teclovi více vyhovovaly, neboť uspokojovaly jeho zvědavé vyhledávání nových nebo zasutých pramenných svědectví. Zřetelně to vystoupilo na povrch zejména v jeho pátrání po tábořské městské knize z druhé poloviny 15. století, které podnikl spolu s Jiřím Kořalkou.¹⁰⁾ V tomto případě snaha nevyšla, to však R. T. neodradilo dále hledat, zvláště když se mu dařilo nalézat neznámé dokumenty,¹¹⁾ nebo alespoň cenné stopy po městských a jiných knihách.¹²⁾ Ne náhodou se adjektiva „neznámý“ či „nejstarší“ vyskytují v titulech hned několika jeho stať.

Podíl R. T. na obou svazcích prvního dílu *Dějin Tábora* je větší, než by se jevílo podle údajů v obsahu.¹³⁾ Nešlo přitom jen o znalecké konsultace a korekce, ale i o podklady, které ostatním autorům nezištně dával k dispozici. Pro druhý díl vypracoval rozsáhlou studii o bitvě u Křeče v roce 1435, v níž objeveně osvětlil jednu polozapomenutou a přesto mimořádně významnou epizodu polipanských mocenských zápasů.¹⁴⁾ Avšak i později dokázal rozhojnit poznatky o nejstarších dějinách husitské pevnosti novými doklady, jež dříve unikly jeho pozornosti.¹⁵⁾ V tomto ohledu R. T. nikdy nepovažoval své výzkumy za uzavřenou záležitost. K tomu je třeba připojit vysvětlení, že hlavním úkolem R. T. po dobu jeho zaměstnání v Muzeu bylo připravit a vydat druhý díl *Dějin Tábora*, který měl pokrýt málo zpracovaného období dějin města od roku 1452 do konce 18. století. Zprvu se zdálo, že to bude pro R. T. velké téma, na něž čekal. Mohl tak navázat na práce svých vážených předchůdců,

9) Rudolf Tecl, Pan Ctibor z Husova spisu Knížky proti knězi kuchmistřovi. JSH 58, 1989, s. 137–141; týž, Účastnil se Jan starší z Ústí a na Pleších podpisu dohody mezi Mířňany a českými pány dne 4. srpna 1401?, JSH 60–61, 1991–1992, s. 81–82; týž, Nejstarší dochovaná pečeť dominikánského konventu v Sezimově Ústí (a dalších jihočeských) z roku 1342. Výběr 31, 1994, č. 1, s. 50–52. Bylo by možné zde uvést další Teclovy stať, ty si však zájemce případně vyhledá ve výše uvedených soupisech. Také v dalších poznámkách rezignují na výčet všech relevantních titulů.

10) Jiří Kořalka – Rudolf Tecl, Historické osudy tábořské městské knihy z druhé poloviny 15. století. HT 1, 1978, s. 45–77.

11) Rudolf Tecl, Drobný doplněk do listáře roku 1420. JSH 59, 1990, s. 97–103; týž, Neznámý český list Čeňka z Vartenberka, patrně z 20. prosince 1412. JSH 60–61, 1991–1992, s. 83–84.

12) Rudolf Tecl, Zpráva o středověké městské knize z Veselí nad Lužnicí. JSH 57, 1988, s. 208–210; týž, Dvě písemnosti k okolnostem údajného nálezů Jistebnického kancionálu a graduálu. Výběr 31, 1994, č. 4, s. 251–256; týž, Zpráva o středověké městské knize z Týna nad Vltavou z roku 1416. JSH 65, 1996, s. 142–143, a nejnověji týž, Deperditum další tábořské „smolné“ knihy ze 16. století. Výběr 41, 2004, s. 350–351.

13) Srov. Dějiny Tábora, I. díl, 1. svazek do roku 1421. České Budějovice 1988. R. T. se podílel na I. kapitole Osídlení a hmotná kultura na předhusitském Tábořsku (s. 88–107) a na rodokmenu pánů z Ústí do konce 15. století (s. 307–310).

14) Rudolf Tecl, Tábor a bitva u Křeče v roce 1435. HT 9, 1986–1987, s. 153–190. Na tuto stať se odvolává další literatura, mj. srov. moji *Husitskou revoluci III.*, 2. vyd. Praha 1996, s. 414, a *Velké dějiny zemí Koruny české V: 1402–1437* od Petra Čorneje, Praha 2000, s. 733.

15) Rudolf Tecl, Dvě jihočeská „husitika“ z let 1432 a 1435. TA 4, 1992, s. 32–38; týž, Marginalie k bitvě u Vyšehradu 1. listopadu roku 1420. TA 7, 1995–1996, s. 88–94; týž, Drobné jihočeské „husitikum“ patrně z konce roku 1428. JSH 66–67, 1997–1998, s. 97–98.

jmenovitě Martina Koláře a Karla Thira,¹⁶⁾ aniž byl přitom svázán ideologickou záležitostí visící nad prvním dílem. Navíc při nedostatku písemných pramenů dostal příležitost uplatnit jak svou heuristickou zálibu, tak i nemalé kombinačně interpretační schopnosti. V náznaku je to patrné již z jeho statě o Táboru v druhé polovině 15. století z roku 1979,¹⁷⁾ přičemž i v tomto případě svůj prvořadý úkol spatřoval ve zpřístupnění pramenů.¹⁸⁾ Ohlédneme-li od několika drobných článků,¹⁹⁾ R. T. se k jagellonskému období dějin města později vrátil jen rozsáhlou komentovanou edicí účtů tábořských kostelníků.²⁰⁾

Rozsáhlejším pracím syntetizující či přehledné povahy se R. T. úspěšně vyhýbal. Zdá se, že si v tomto ohledu příliš nevěřil, a proto snad i přivítal, že příprava druhého dílu Dějin Tábora na dlouhou dobu uvázla. Přesto i při heuristice pramenů jagellonského období prokázal vnímavou schopnost rozpoznat širší dějinný význam zdanlivě okrajových pramenných svědectví. Příkladem za jiné tu může být jeho studie Tábor a zemská hotovost za tažení Vladislava Jagellonského do Uher v létě 1490, která mimo jiné vynesla na povrch nejen dříve neznámé etapy králova itineráře, ale i složité přípravy uvítacích ceremoniálů při jeho slavnostních vstupech do jihočeských měst.²¹⁾

V roce 1984 se uprázdnilo místo ředitele v Okresním archivu v Táboře, které R. T. s jistým váháním přijal. Byl to jeden ze šťastných kroků v jeho osobním i profesionálním životě. Dostal se přímo k archivním fondům, k dispozici měl i znamenitou, celé století budovanou knihovnu, která původně náležela tábořskému muzeu. Archiv i budovu zdědil v zanedbaném stavu, nejdříve ze všeho proto musel zajistit provoz. I při této namáhavé práci si našel čas k výzkumům. Jakkoli si bez něho nelze vznik prvních čísel muzejního sborníku HT představit, jeho ambice se upínaly jiným směrem. Objevování a vydávání pramenů bylo podle něho prvořadou povinností,

16) Byl to také Rudolf Tecl, který dal podnět Zdeňku Uhlířovi a mně, abychom ve trojici připravili a publikovali Příspěvky archivní (Ke 130. výročí nálezů souboru středověkých rukopisů prof. Martinem Kolářem v Táboře). TA 5, 1993, s. 5–19. R. T. si starších historiků vážil a věnoval jim několik příležitostných statí, z nichž uvádím alespoň dvě: Rudolf Tecl, Prvý známý (neúspěšný) pokus o archeologický výzkum v Táboře (aneb jak se mohl stát profesor August Sedláček i prvním tábořským archeologem). Výběr 31, 1994, č. 3, s. 207–209; týž, J. V. Šimák a Tábořsko. In: J. V. Šimák a poslání regionální historiografie v dnešní době. Semily 1996, s. 102–108. Z Teclovy bibliografie je zjevné, že nezapomínal ani na méně známé regionální badatele.

17) Rudolf Tecl, Tábor v druhé polovině 15. století. HT 2, 1979, s. 69–89.

18) Deklaruje to v úvodu ke své pramenné studii Prameny k dějinám Tábora druhé poloviny 15. a počátku 16. století: 1458–1516 (1519). TA 1, 1987, s. 69–87.

19) Mimo jiné srov. Rudolf Tecl, Neznámý tábořský kšaft z druhé poloviny 15. století. JSH 63, 1994, s. 153–157; týž, Požár Tábora v roce 1525 (k 470. výročí). Výběr 32, 1995, č. 3, s. 176–178, a nejnověji týž, Dodatek k přehledu představitelů samosprávy města Tábora druhé poloviny 15. a počátku 16. století. Výběr 41, 2004, č. 3, s. 277–278.

20) Rudolf Tecl, Církevní správa a náboženské poměry v Táboře během druhé poloviny 15. a počátku 16. století (s edicí účtů tábořských kostelníků z let 1509–1510). TA 10, 2000–2001, s. 213–279.

21) Rudolf Tecl, Tábor a zemská hotovost za tažení Vladislava Jagellonského do Uher v létě 1490. HT 6–7, 1983–1984, s. 193–214. Tyto poznatky pak využil Josef Macek, Jagellonský věk v českých zemích I. Praha 1992, s. 250–251. Pozornost si podle mne zaslouhují i další dva Teclovy články: Zdravotní potíže „českého krále“ Matyáše Korvína v jihočeském listě z roku 1478. JSH 62, 1993, s. 207–208, a Ludvík Jagellonský a jižní Čechy (Aneb poněkud nejasná epizoda z přelomu měsíců srpna a září roku 1522). JSH 72, 2003, s. 129–136.

a to nikoli jen archivářů. Pořádání nejstarších fondů mu odkrylo hojnost pramenů dosud nevyužitých, které jednak začal sám zpracovávat, jednak nabízet spolupracovníkům.²²⁾ Publikace drobných i větších edic však zřídka kdy nacházela v odborných časopisech a sbornících potřebné místo, a proto R. T. inicioval a krok za krokem také prosadil vydávání další paralelní řady tábořských sborníků. Zprvu se zdálo, že jde o neuvážený počín, který nemůže mít dlouhého trvání. Nebyl by to však R. T., kdyby svou houževnatostí nedokázal pravý opak.²³⁾ Ve dvanácti sbornících Tábořského archivu zpřístupnil i řadu přínosných edic a pramenných studií nadregionálního dosahu. Probíráme-li se jejich obsahy, nemůže nám uniknout dělná spolupráce historiků i historiček dvou až tří generací. Zvláště si tu zasluhuje pozornosti velmi užitečný soupis opomíjených edic a registů listin a listů husitského období.²⁴⁾

Ve svém archivu R. T. záhy mimo jiné zjistil, že velkou příležitost k novým pramenným poznatkům mu poskytují bohaté zdroje fondu městského archivu ze Soběslavi. V bibliografii R. T. lze nalézt nejméně tucet článků vážících se k tomuto rožmberskému městu. Z větších článků připomenu dva. V prvním se pustil po stopách deperdit v nejstarším inventáři soběslavského městského archivu,²⁵⁾ ve druhém vysledoval styky Soběslavi a Tábora v letech 1484–1526.²⁶⁾ Z názvů jeho drobných statí je zřejmé, že ho zajímaly i jevy každodenního života, počínaje pranýři, přes velikonoční půtky školáků až po modré pondělky tovaryšů. Široké spektrum námětů ostatně je příznačné pro celou Teclovu literární činnost, která teritoriálně zahrnuje rozlehlé oblasti jižních a středních Čech, zatímco po časové ose se pohybuje od raného středověku až do současnosti. Obdobný rozptyl témat nalezneme i u mnoha jiných historiků, takže tu netřeba vážit, zda to lze považovat za přednost nebo přílišnou těkavost. Životním tématem R. T. zůstalo jeho Tábořsko, a i když téměř programově nesměřoval k dílům, jimž se v dějepisectví přisuzuje vyšší stupeň poznání, připravil cestu k němu svými pramennými studii.

Životní osudy R. T. a všelijaké epizody s nimi spojené zůstanou přátelům a pamětníkům dlouho v mysli. Nechtěl jsem je oživovat, natolik jsem se ještě nevyrovnal s jeho předčasným odchodem. Zaměřil jsem se na jeho literární dílo, které v jihočeském badatelském okruhu zcela jistě nezanikne se vzpomínkami. Už se to nenosí, přesto příklady by nadále měly táhnout. Dějepisné dílo Rudolfa Tecla zůstává příkladně poctivostí a nemalým badatelským přínosem.

22) Sám jsem náměty R. T. vděčně využil zejména ve svých studiích vztahujících se k Podblanicu. Viz mj. Tábořské vesnice na Podblanicu v letech 1420–1547. SVPP 22, 1981, s. 171–201, a Dvanáct pramenných sond k sociálním poměrům na Tábořsku od poloviny 14. do konce 15. století. HT 9, 1986–1987, s. 277–322.

23) Jednotlivým sborníkům Tábořského archivu se také dostávalo oprávněné pozornosti v domácích i zahraničních časopisech (mimo jiné v ČČH, AČ i v Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters).

24) Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437), I–III. Jako autoři vystupují Ivan Hlaváček, Rudolf Tecl, Milan Vondráček a kolektiv. TA 1, 1987, s. 8–67; TA 4, 1992, s. 5–31; TA 6, 1994, s. 145–149.

25) Nejstarší inventář soběslavského městského archivu z roku 1626 (Příspěvek k problematice deperdit středověkých až raně novověkých písemností na příkladě dějin archivu někdejšího poddanského města). TA 8, 1997–1998, s. 71–103.

26) Styky Soběslavi a Tábora ve světle tzv. purkmistrovských účtů let 1484–1526 a dalších soudobých písemností soběslavského městského archivu. TA 11, 2002, s. 109–137.

**ZPRÁVY O KLIMATU, PŘÍRODNÍCH JEVECH, EPIDEMIÍCH
A JEJICH DŮSLEDČÍCH VE STŘEDOVĚKU V KRONIKÁŘSKÉM
DÍLE JOHANNA MÜLLNERA
(Druhá část)¹⁾**

Miloslav Polívka

Kolega Rudolf Tecl se mnou hovořil telefonem časně ráno v den, kdy zemřel. Nepocítil jsem známku pesimismu, mluvili jsme jako vždy a často o všem možném ve slovních hříčkách (i na choulostivých úrovních), které jsme měli oba rádi. Ruda chtěl vědět, jaké jsou poměry v pražské historické obci, ale to jsem mu nedokázal nikdy přesně popsat, tušil ale, že zvláštní. Mimo to na mne naléhal, abych nezapomněl na pokračování studie o klimatu podle zpráv, které shromáždil z norimberských kronik tamní měšťan Johann Müllner. Tato stať měla vyjít v příštím čísle Táborského archivu, které chtěl připravovat nebo tak už činil. Dříve, než budu v této studii či sondě pokračovat, chtěl bych napsat, že Rudolf Tecl se sborníku s názvem Táborský archiv věnoval svou pečlivou prací, která začínala od systematického oslovování autorů a končila mravenčími úpravami dodaných textů i obětavým jednáním s tiskaři a sháněním peněz na vydání každého čísla. Vznikla vědecky respektovaná ročenka nebo dvouročenka, jejíž úroveň Rudolf Tecl po léta pozdvihoval tak, že jí překonal hranici regionu. Neshodli jsme se ale na jedné věci. Přítel Tecl se bránil tomu, aby studie měly být i kratičká cizojazyčná resumé. Na posledním dlouhém osobním setkání při mezinárodní konferenci k výročí úmrtí Jana Žižky z Trocnova (konané v říjnu 2004 v Táboře) jsme o tom znovu, ale marně diskutovali. U debatního stolu s námi sedělo několik kolegů z Německa a Polska, ti se všichni s úctou k iniciativám Rudolfa Tecla vyjadřovali. Ve své skromnosti si Rudolf Tecl nekladal ambici, aby jím vytvářený sborník potřeboval zahraniční ohlas. Nebylo to ale tak jednoduché: než by bojoval o cizojazyčná shrnutí, raději přivtělil do sborníku další článek. Svou povahou nestál o „hlubokomyslné studie“, dával přednost precizním pracím ke konkrétním tématům. Dnes bych si jen přál, aby byl jím založený sborník vydáván dále, i třeba bez cizojazyčných shrnutí, ale pro Teclův odborný odkaz. „Jeho“ sborník se nijak nekřídí se sborníkem Husitský Tábor, který má díky tradici široký mezinárodní ohlas. Obě řady naopak ukazovaly potenciál, jakým je město spjaté úzce s českými dějinami pozdního středověku i nové doby velmi intenzivně, emotivně a významně, bádání o své i širší dějiny rozvíjet.

Rudovi na přátelskou vzpomínku s úctou Mila.

1) První část uveřejnil Táborský archiv 12, 2003–2004, s. 77–86.

Pokračování analýzy:

Klimatické proměny a vlivy vnímáme každým rokem intenzivněji. Jihoevropské země se zbavily lesů a příliš se vystavily slunci, severozápadu našeho kontinentu hrozí zátopy v důsledku tání arktických ledovců, Afrike chybí pitná voda, jižní Ameriku sužují záplavy, střední a severní Ameriku hurikány, Asii tsunami, Sibiř ekologické katastrofy, Indii a Čínu přelidnění a epidemie, a výčet by mohl ještě vydatně pokračovat. Lidstvo si je uvědomovalo odedávna, proto je reflektovali kronikáři všech dob. Zmínky o nich byly vtesávány do kamenů, objevily se na vypalovaných destičkách, svítkách papíru a poté na zprávách psaných na pergamentu a nakonec na papíru. To svědčí o tom, že se o proměny přírodních jevů i epidemií a s nimi spojenými společenskými problémy lidé zabývali. Stále více, protože se mnoha událostmi cítili zaskočení a ohroženi. Když se naučili sdělovat o nich své zprávy písmem, když se urychlilo jeho užívání od tesání do kamene až k papíru, knihtisku a dnes přes družicové monitorování až k internetu a jiným médiím, bylo možno postupně rozšiřovat hutnost zpráv. Jiným významným faktorem byla kdysi v minulosti rodící se globalizace, propojení světadílů a jejich kultur; pro české a německé prostředí, o němž níže padnou také zmínky, pak překročení pohraničních hor s hustými lesy. Již středověcí kronikáři začali sbírat zprávy z celého tehdejšího známého světa. Dnes dostoupil globální pohled, opřený o nejaktuálnější informace daleko a bude se bezpochyby zdokonalovat. I tento proces má však svou ambivalentní stránku. Informací o pojednáváných jevech je tolik, že si lidé na jedné straně uvědomují, že přírodní a společenské katastrofy přicházejí nejen z vyšší moci přírody, ale jsou také důsledky jejich vlastního, stále náročnějšího života.²⁾

Obraťme se ale do doby středověku a ke kronice Johanna Müllnera. Ten patřil svým životem již do doby raného novověku, ale jeho poznatky potvrzují zčásti předchozí konstatování. Když norimberský kronikář Müllner na prahu 17. století usiloval o popsání dějin svého města a jeho širokého okolí, věnoval se i zprávám o přírodních jevech a jejich důsledcích. Dodržím strukturu předchozího příspěvku a budu se věnovat zprávám o klimatických proměnách a jejich společenským důsledkům v následujícím pořadí ve formě výčtů:

- I. počasí a jeho následky, epidemie
- II. zatmění slunce
- III. nálety kobylek
- IV. zemětřesení
- V. proroctví
- VI. komety

A to od počátku římského panování Karla IV. až do roku 1469, kdy končí vydaná část Müllnerových pramenů, jež jinak sahají v rukopisné podobě až do počátku

2) J. Osterhammel – N. P. Petersson, *Geschichte der Globalisierung. Dimensionen, Prozesse, Epochen*. München 2003.

17. století.³⁾ Ještě předtím bych rád doplnil několik zmínek, které vydavatel edice, Gerhard Hirschmann, dodal do přílohy k vývoji do roku 1348.⁴⁾

1337 – Norimberk zachvátila morová epidemie, které podlehlý stovky lidí.

1341 – desátého července požár v Norimberku zničil kolem čtyř set domů; požár vypukl na senovážném trhu, trval dva dny a způsobil velké škody.

1342 – v pátek 19. července došlo v Norimberku a okolí k rozsáhlým zátopám, když se po velkých lijácích rozvodnila řeka Pegnitz.

I. Počasí a jeho následky, epidemie:

1347 – měl být neúrodným rokem, pomrzlo v něm hodně vinné révy a ovoce. Proto umíralo po celém světě i po další čtyři roky mnoho obyvatel. V horizontu znalosti tehdejších kronikářů, jejichž záznamy Müllner sumarizuje, zemřelo velmi mnoho obyvatel, a to zejména od Řecka až po Itálii a jižní Švýcarsko („Welschland“). Mlhy, vítr a mořské plavby přenášely nákazu, která se šířila zvláště prostřednictvím mraků kobylek.⁵⁾

Na šíření epidemií se ovšem měli také podílet židé, kteří zvláště v Itálii a Francii otrávilí studny a tak zanikly celé vesnice a vyhladila se města. Nejvíce měla být postižena italská Florencie, kde během dvou let mělo padnout epidemii za oběť na šedesát tisíc lidí. Papež se měl v Římě zavřít do pokoje, kde stále kvůli hygieně hořel oheň, jenž měl čistit vzduch, a nikoho k sobě nepouštěl. Podle jedné z německých kronik měli umírat bosáčtí mniši, kteří věnovali epidemii zachvácenému obyvatelstvu péči. Návist proti židovské populaci měla vygradovat natolik, že se avignonský papež měl obrátit na světské a duchovní vrchnosti, aby zabránily jejich vyvražďování.

O horizontu rozhledu norimberských a jiných německých kronikářů svědčí i to, že zmiňují šíření epidemie do Afriky a Asie.⁶⁾

1351 – nezvykle brzy přišlo jaro, takže vinná réva měla již plody v polovině června, a to větší než hrášky; ještě před sv. Janem (24. června) bylo žato obilí; byl to rok, kdy vály silné větry.⁷⁾

1362/63 – k přelomu roků přišla krutá zima s vysokým sněhem, který vydržel po týdny. Po Rýně se mohlo chodit kilometry pěšky po ledě.⁸⁾

1366 – horké léto a kometa.

3) Výklad srov. ve studii uvedené v první poznámce tohoto příspěvku. Připomínám, že vydaná část kronikářova díla vyšla jako Johannes Müllner, *Die Annalen der Reichsstadt Nürnberg von 1623*, ed. Gerhard Hirschmann, Bd. I–II. Nürnberg 1972–1984.

4) Müllner I, 508.

5) Müllner I, 434nn.

6) Rozsáhlou literaturu (světovou i českou) zčásti shrnula naposledy Lenka Bobková, *Velké dějiny zemí Koruny české (1310–1402)*, sv. IVa. Praha–Litomyšl 2003, s. 254nn. Jak známo, kromě jiného i morové epidemie, šířené ovšem převážně krysami, potkany a myšmi, přispěly k zvýšení protizidovských výpadů. Nutno znovu upozornit na zásadní práci o epidemiích, která se z hlediska lékaře-historika zabývá epidemiemi v širokém časovém a geografickém horizontu: Stefan Winckle, *Kulturgeschichte der Seuchen*. Düsseldorf–Zürich 1997.

7) Müllner II, 4.

8) Müllner II, 44.

1367 – dne 15. května byly znovu záplavy v Norimberku, o jejichž příčinách není nic známo.⁹⁾

1369 – v létě tohoto roku přišly záplavy s velkými škodami, které způsobily velké zdražení.¹⁰⁾

1372 – dne 20. května byly záplavy v Norimberku, které způsobily značné škody.¹¹⁾

1373 – tento podzim přinesl vysokou úrodu vína, jehož cena poklesla na polovinu. Snížila se také cena obilí.¹²⁾

1377 – Norimberk zachvátila epidemie, za jeden den bylo pohřbeno u hradeb města až 110 mrtvých, stejná epidemie se opakovala po dvou letech.¹³⁾

1379 – dlouhá zima, v níž zmrzlo víno i osení.¹⁴⁾

1379 – Norimberk znovu prožil záplavy, které způsobily rozsáhlé škody, protože řeka Pegnitz ještě nebyla zajištěna kamenným nábřežím. Ze škod se vzpamatovali mnozí až do příštího roku.¹⁵⁾

1379 – Norimberk znovu zažil morovou epidemii.¹⁶⁾

1381 – byla krutá zima, která se táhla až do 25. března následujícího roku.¹⁷⁾

1382 – počasí bylo poklidné, bez silných větrů. Přišla ale znovu nákaza se smrtíci náledky. Zavinil je vzduch, který v bezvětrí umožnil šíření nákazy, která byla morová a rychle se šířila.¹⁸⁾

1384 – na den Markéty (13. července) udeřilo hrozné počasí, ale přece na plodinách nezpůsobilo valné škody; jen zemřel jeden sedlák.¹⁹⁾

1387 – v tomto roce se objevila nová nemoc, kterou byl černý kašel.²⁰⁾

1391 – pětadvacátého prosince vál velmi silný vítr, který strhával střechy z domů a věží. Jinak bylo v tomto roce horké léto, vyschla řada studní. Víno ve Frankách bylo tak sladké, jak to lidé nepamatovali. Ale na podzim přišly takové mrazy, že se skoro nemohlo sbírat víno.²¹⁾

1392 – tohoto roku bylo deštivé léto a zmrzlo všechno víno, poté došlo k velkému zdražování.²²⁾

1392 – na den sv. Kateřiny (25. listopadu) napadlo tolik sněhu, že lidé nemohli vycházet z přfbytků, ale museli sníh uklízet. Na sv. Mikuláše (6. prosince) navečer se zřítla brána v klášteře sv. Kateřiny a v neděli po Mikuláši praskla hráz rybníka na svatokateřinském příkopu.

9) Müllner II, 49.

10) Müllner II, 54.

11) Müllner II, 58.

12) Müllner II, 60.

13) Müllner II, 70.

14) Müllner II, 72.

15) Müllner II, 74.

16) Müllner II, 73.

17) Müllner II, 87.

18) Müllner II, 91.

19) Müllner II, 95.

20) Müllner II, 109.

21) Müllner II, 132.

22) Müllner II, 131.

1393 – v tomto roce zachvátila Norimberk a téměř celé Německo nová, dosud neznámá choroba, která řádila celých dvanáct let; nejen lidem, ale i dobytku zduřely žlázy a vyrazily se jim na kůži neštovice. Ti, u nichž se to projevilo, museli opustit města. Zahynulo mnoho lidí i dobytka, protože se jim nemohlo pomoci.²³⁾

1394 – bylo veliké sucho v důsledku horkého léta a nedostatku dešťů, přesto z osení bylo dost obilí; urodilo se také hodně a dobrého vína.²⁴⁾

1395 – postihla Norimberk velká morová epidemie, při níž zemřelo na sedm tisíc lidí.²⁵⁾

1399 – kolem sv. Markéty (13. července) postihla Norimberk znovu morová epidemie, která si vyžádala mnoho obětí. Téhož roku byla tak krutá zima, že v Německu zamrzly všechny splavné řeky a lidé ohrožovali hrozně vlci.²⁶⁾

1400 – znovu zachvátila obyvatele Norimberku před velikonoce morová epidemie, při níž přišlo o život mnoho lidí; do města byl uzavřen přístup, navíc bylo špatné počasí.²⁷⁾

1401 – léto bylo tohoto roku velmi deštivé, od sv. Jiří (23. dubna) do sv. Lamprechta (17. září) stále denně hodně pršelo; zdvihly se ceny potravin. Pomrzlo ozimé obilí a jarní osení vyrostlo tak, že bylo vysoké, ale klasům chybělo zrno.²⁸⁾

1402 – v důsledku předchozího mokrého roku došlo k výraznému zdražení obilí, vína i piva (kronikář uvádí i ceny).²⁹⁾

1404/1405 – na přelomu let byla velmi mrazivá zima, k níž patřilo i mnoho napadaného sněhu.³⁰⁾

1407 – počátkem roku postihly okolí Norimberku kruté mrazy, vlastně již začaly na sv. Martina (11. listopadu) roku předchozího. Umrzlo mnoho lidí i dobytka, ale vzápětí přišlo suché a horké léto, které ničilo zemi.³¹⁾

1408 – bylo naopak zase deštivé léto, po kterém došlo k velkému zdražování.³²⁾

1410 – Norimberk byl zachvácen epidemií, kdy umíralo denně až 20 lidí, došlo také ke zdražení vína.³³⁾

1412 – na den sv. Kateřiny (25. listopadu) přišla hrozivá a strašná vichřice, která způsobila vyvrácení mnohých stromů.³⁴⁾

1413 – v zimě způsobili vlci v okolí Norimberku velké škody; hrabě Ludvík z Öttingen dal k dispozici svého služebníka se psi smečkou, zabili mnoho vlků.³⁵⁾

23) Müllner II, 132n.

24) Müllner II, 134.

25) Müllner II, 139.

26) Müllner II, 156n.

27) Müllner II, 175.

28) Müllner II, 183.

29) Müllner II, 188.

30) Müllner II, 193.

31) Müllner II, 199.

32) Müllner II, 203.

33) Müllner II, 206n.

34) Müllner II, 211.

35) Müllner II, 211.

1417 – zpráva se vymyká mému členění, je ale zajímavá: poprvé měli být viděni v německých zemích Cikáni.³⁶⁾

1419 – kolem svátku sv. Michala (29. září) vypukla v Norimberku další epidemie, při níž zemřelo mnoho lidí.³⁷⁾

1420 – přišlo velmi brzy léto a již 20. února rozkvetly stromy a 10. března vinná réva.³⁸⁾

– téhož roku na podzim propukla epidemie moru.³⁹⁾

1423 – na Velikonoční neděli (4. dubna) přišla velká bouře s hromy a blesky, při níž byly vyvraceny kameny a poté velmi sněžilo.⁴⁰⁾

1424 – ke konci roku přišla velmi studená zima, po níž následovala povodeň.

1426 – byla velmi teplá zima, takže ještě na sv. Mikuláše (6. prosince) byly spatřeny na polích modré chrpy, v některých místech kvetly broskvoně, rostl a kvetl hrášek i čočka. Nikdo nepocíťoval zimu a žádný z pamětníků si nevzpomínal na něco podobného; v následujícím roce (1427) však postihla německé země znovu morová epidemie, která přetrvala do příštího roku.⁴¹⁾

1427 – pokračovala morová epidemie z roku předchozího a řádila v tomto roce nato-lik, že musely být využívány i nově založené a vysvěcené hřbitovy u sv. Hrobu a Jana; na posledním z nich je dochován nápis s vytesaným jménem sv. Šebestiána, který připomíná, že v jednom z domů (měšťanských) zemřelo v jeden den třináct lidí.⁴²⁾

1432 – kroniky zmiňují, že vzhledem k předchozímu příznivému počasí se ve Francích i jiných německých zemích urodilo hodně obilí a sklídilo zvláště v Alsasku, Porýní a na Neckaru tolik vína, že se muselo staré vylévat nebo přidávat do vápna, aby se vyprázdnily sudy. Ale tato příznivá doba záhy skončila, neboť přišla krutá zima s množstvím sněhu, prý ho za sto let nikdy tolik nenapadlo, takže pomrzla vinná réva i osení. Zamrzly i řeky tak, že led byl na dva lokty silný. Zamrzlé řeky v Norimberku využil měšťan Sattler k tomu, aby uspořádal u příležitosti svatby taneční zábavu na ledě mezi Řeznickým a Bosáckým mostem. Ovšem vzápětí poté, co mrazy povolily, se rozvodnily řeky a Řeznický, tehdy ještě dřevěný most byl stržen a mnoho z lidí, kteří po něm přecházeli, dívali se kry a chtěli [patrně most, pozn. autora] zachránit, se utopili.⁴³⁾

V příštím roce po této ledové zimě přišla již na jaře velká vedra a sucha, která zapříčinila zdražení obilí, což přetrvalo dalších sedm let.⁴⁴⁾

1433 – viz záznamy k roku předchozímu

– v červnu mělo dojít k zatmění slunce [srov. zde v oddílu II].

36) Müllner II, 226.

37) Müllner II, 231.

38) Müllner II, 233.

39) Müllner II, 233.

40) Müllner II, 241.

41) Müllner II, 256.

42) Müllner II, 267.

43) Müllner II, 298.

44) Müllner II, 298; tato zpráva je přiřazena k záznamu o roce 1432.

– v neděli na to (21. června) o nešporách (kolem 16. či 17. hodiny odpoledne) začalo pršet a lilo neuvěřitelně moc až do svátku sv. Jana Křtitele (24. června) do jedenácté hodiny. Řeky se vylévaly z břehů, v Norimberku tok Pegnitz tak, jako mnoho let nikdy, a záplavy způsobily velké škody. Také v Čechách mělo dojít k rozvodnění řek, kterým trpěla zvláště Praha. Povodně zapříčinily novou drahotu, podobně jako tomu bylo v minulém roce.⁴⁵⁾

1434 – počasí bylo po celý tento rok velmi špatné, jaro chladné, mnohdy s jinovat-kou, takže na počátku května ve Francích pomrzlo víno, ovoce a jiné plodiny, poté přišlo velké sucho, které trvalo do konce zmíněného měsíce, to vystřídaly lijáky, které poničily pole osetá obilím, které polehlo a nemohlo být posekáno, vylily se vodní toky a tím byly způsobeny velké škody. Celý podzim skoro den po dni propršel, takže nebylo možné kvůli mokré půdě osít pole. Od svátku sv. Kateřiny (25. listopadu) do Hromnic příštího roku (2. února 1435) třiadvacetkrát hustě padal sníh a na Hromnice panoval ještě krutý mráz, takový, že se blýskal vzduch. Došlo k podstatnému zdražení obilí, piva i masa.⁴⁶⁾

1437 – celý rok bylo nepříznivé počasí, víno pomrzlo kolem svátku Nanebevzetí Páně (6. května) a v tuto dobu byla dlouho zima, kvůli které došlo k dalšímu zdražování. Norimberk musel dokonce požádat falckrabata a bavorské vévody i vévodu rakouského Albrechta o zajištění dodávek obilí. Byl povolen prodej chleba jen těm, kdo byli usedlí ve městě, nikoli cizincům. Kronikář popisuje růst cenové hladiny a její zklidnění po žních.⁴⁷⁾

Toto zdražení a hlad způsobily v témže roce morovou epidemii, které nesužovala jen Norimberk, ale i jiná místa, například ve Francii Paříž. Epidemie měla v Norimberku propuknout kolem sv. Jiljí (1. září) a trvala až do vánoc. Podle záznamů z hlavních norimberských kostelů přišlo o život téměř jedenáct tisíc obyvatel města.⁴⁸⁾ V důsledku neúrody a epidemie zastavila mnohá šlechta přísun potravin do Norimberku, zejména obilí.⁴⁹⁾

1439 – srov. rok 1440.⁵⁰⁾

1440 – v tomto roce přišla velmi tuhá zima, která začala na svátek Všech svatých (30. listopadu 1439) a trvala ještě dva týdny po velikonočních tohoto roku (tedy asi do 10. dubna). Byly takové mrazy, že dobytek musel dlouhou dobu zůstat ve stájích a trpěl pro nedostatek krmiva, které bylo hodně zdraženo, velkým hladem. Také bylo proto zařízeno mnoho ovcí, jiné pošly na různé choroby. V polovině února byly navíc velké povodně, jaké lidé dlouho nepamatovali.⁵¹⁾

Pro konec roku srov. zprávu ke 1441.

1441 – od sklonku roku vypukla opět vleklá zima, která trvala 14 týdnů, tedy až do příštího roku. Z ní vzešly velké škody na plodinách. Sněžilo sedmatřicetkrát po sobě,

45) Müllner II, 301.

46) Müllner II, 315 (Müllner uvádí i hodnoty zdražování).

47) Müllner II, 327.

48) Müllner II, 327.

49) Müllner II, 329.

50) Müllner II, 342.

51) Müllner II, 242.

aniž předchozí vrstvy roztály. Kvůli zamrznutí řek nebylo někde možno ani mlít obilí, takže si lidé pomáhali užíváním koňských mlýnů.⁵²⁾

1445 – ve středu před sv. Řehořem, tedy 10. března, se v Norimberku vylila řeka Pegnitz z břehů a způsobila velké zátopy, které trvaly po celou dobu půstu (tedy do velikonoce). Voda pořád přibývala až do čtvrtka do čtyř hodin, potom se zklidnila a začala opadávat, nikdo z obyvatel města si takovou povodeň nepamatoval. Voda sebrala oblouky a zámecké mříže z nové stavby u velké věže. Způsobila veliké škody na mostech a cestách jak ve městě, tak i mimo ně. Mnohé mosty byly zatěžovány kameny a svazovány [řemeny nebo provazy], aby se nepropadly nebo je nestrhla voda. Ta pronikla i do městského špitálu a zaplavila jeho místnosti až po okna. Zničila ložní prádlo, ale vyplavila ze sklepů také soudky s vínem a pivem, nemocní museli být evakuováni do pokojů žáků chóru. U Fleischbrücke stoupla voda až na Fischmarkt v Tuchgasse, podobně vystoupala u mostu Bosáků a zaplavila okolní domy i ulice a zaplavila také márnici blízkého špitálu. Voda připlavila mnoho písku a kamení, ty se usazovaly zvláště v prvních dvou ulicích podél Pegnitz. Mnozí obyvatelé tu nemohli opustit své příbytky. Vznikly jim obrovské škody na majetcích, někde plavala i kachlová kamna, poničeny byly krámy i klenby. Podle zpráv byly průchozí přes řeku jen dva mosty, jinde dosahovala hladina výše koně. Z jedné fary nebylo možno jet k jiné ani na vozech, brusiče u svaté Kateřiny překvapila voda tak, že zatopila jeho dílnu do výše jeho těla, totéž se přihodilo v dílně na výrobu drátů. Přece se však obecní městský kuchař odhodlal k tomu, aby dojel k brusičovu domu a zachránil jeho i s rodinou, k jiným domům a stodolám si nikdo netroufl dojet, čekalo se, až voda poklesne. Tento náhlý příval vody zastihl mnohé ve spánku a v postelích, o to větší ztráty vznikly na jejich majetcích.⁵³⁾

1446 – propukla morová epidemie, která trvala několik týdnů.⁵⁴⁾

1447 – dva dny před sv. Jiřím (23. dubna) začalo studené počasí, byla jinovatka a mrzlo, na Jiřího napadl sníh do výše poloviny lýtky, ten za tři dny roztál, ale poté zase šest dnů sněžilo, takže zima i sněžení trvalo po deset dnů, ale přesto nezpůsobily ani mráz ani sníh žádné škody na víně a ovoci.

Po nějaké době přišlo znovu nepříznivé počasí, kdy padaly kroupy velikosti slepičích vajec, ale některé vážily až osm lotů (tedy asi 1200 gramů),⁵⁵⁾ a když byly rozbity, našly se v nich vlasy. Takové počasí však trvalo jen krátce a zachvátilo území jen v okruhu jedné mlé.⁵⁶⁾

1448 – byl to suchý rok s horkým létem, takže mnohé studny vyschly a vody bylo tak málo, že na mnoha místech nebylo možno mlít [obilí] a byl nedostatek chleba.⁵⁷⁾ Téhož roku propukla v Norimberku znovu morová epidemie a úplavice, zemřelo na padesát přísežných z města. Ale snad z nich část zahynula při válkách s nepřáteli.⁵⁸⁾

52) Müllner II, 354.

53) Müllner II, 374n.

54) Müllner II, 384.

55) Podle F. Verdenhaven, *Alte Maßen, Münzen und Gewichte aus dem deutschen Sprachraum. Neustadt an der Aisch* 1968, s. 33.

56) Müllner II, 386.

57) Müllner II, 391.

58) Müllner II, 409.

1450 – v důsledku epidemie⁵⁹⁾ zemřelo po celém světě [tehdy zvláště Evropě dostupném horizontu] všude mnoho lidí a nemoc řádila až do roku 1452.⁶⁰⁾

1451 – v pátek a sobotu před svátkem obrácení sv. Pavla (25. lednem) se opět vylila Pegnitz z břehů, s čímž nikdo v Norimberku nepočítal, voda byla až u kostela Panny Marie, zaplavila četné mosty a budovy až po Špitálskou bránu a jatka. Znovu se nedalo dojít od jedné ke druhé faře, přecházelo se po hradbách.⁶¹⁾

Ve městě znovu řádil mor, jemuž podlehl mnoho tisíc lidí.⁶²⁾

1457 – na den sv. Antonína⁶³⁾ ve třetí hodinu denní, se znovu v Norimberku rozlila řeka Pegnitz, byl zaplaven Špitálský most a všechny cesty, které vedly do města, a poškodila část hradeb. Osmnáct dnů trvaly mrazy.⁶⁴⁾

1458 – napadlo množství sněhu před sv. Michalem (29. září).⁶⁵⁾

1462 – v širokém světě vypukla na sv. Markétu (13. července) až do Hromnic (2. února 1462) trvající epidemie. Norimberští kronikáři odhadují na základě zpráv kostelníků a hrobníků, že tehdy zahynulo ve městě na deset tisíc lidí, uvádějí i místa, kde bylo kolem města pohřbeno na 1400 osob. Hlídačům bran bylo pod přísahou zakázáno vozit do města k pohřbení mrtvolu, ač šlo o obyvatele města nebo cizince, a nařizeno prohlížet vozy. Kdo se chtěl do města dostat, musel zaplatit 50 zlatých [šlo o rýnské]. Od sv. Vavřince (10. srpna) do Hromnic zemřelo v Norimberku a Werthu 4493 osob, na jejichž památku pak zazněly zvony.

1463 – na sv. Ambrože (4. dubna), kdy už kvetly stromy, napadl sníh, který ležel tři dny.⁶⁶⁾

1464 – ve čtvrtek po Novém roce (5. ledna) napadlo velké množství sněhu, tolik, že musely být mnohde vypřáhnuty vozy na cestách nebo polích, kde zůstaly stát. Bylo tolik sněhu a závějí, že musely být, aby bylo možno přejít, přes ně stavěny lávky.⁶⁷⁾

Téhož roku bylo také horké a suché léto, nepršelo od sv. Pankráce (12. května) až do sv. Markéty (13. července) a celý podzim rostly ceny. V neděli před sv. Petra v Okovech (tedy 29. července) přišla bouře a blesk udeřil do věže na Schwabenberku a poranil jedno muže.

1466 – v úterý po sv. Bartoloměji (26. srpna) poškodilo povětrí věž za Willibaldem.⁶⁸⁾

Ke konci roku přišla časně studená zima. Na den sv. Františka (4. října) zmrzla vinná réva. Na potoku zvaném Fischbach musely být odstraňovány námrazy a led z obav o to, aby nebyly poškozeny městské hrady. Při tání se hromadily kry a vnikaly lidem do obydlí.⁶⁹⁾

59) Jistě šlo o nákazy morové.

60) Müllner II, 482.

61) Müllner II, 484.

62) Müllner II, 486.

63) Müllner II, 514; nelze určit z kroniky přesně, o kterého sv. Antonína šlo.

64) Müllner II, 514.

65) Müllner II, 525.

66) Müllner II, 525.

67) Müllner II, 525.

68) Müllner II, 566.

69) Müllner II, 568.

1468 – počasí tohoto roku bylo značně nepříznivé, bylo studené a deštivé léto, takže mnoho obilí nedozrálo, sice na polích vrostlo, ale shnilo. Kvůli lijákům nebylo možné mnohá pole vůbec osít. Krmení na loukách také shnilo a bylo ho možno sklídit jen málo. Ovoce a jiné plody měly zčásti dozrát včas. A na mnoha místech stoupla voda natolik, že vyplavovala mrtvoly z hrobů.

Na den sv. Františka (4. října) přišel příval sněhu, který byl tak těžký, že prolomil mnohé budovy. A na stromech svou tíhou způsobil četné škody, mnohdy rozlámal nebo strhl větve.⁷⁰⁾

II. Zatmění slunce:

1356 – došlo k velkému zatmění slunce a zemětřesení.⁷¹⁾

1362 – bylo takové zatmění slunce 17. června, že bylo možno vidět hvězdy na nebi až do poledne.⁷²⁾

1405 – mělo být zatmění slunce, ve středu po sv. Vítu (17. června), ale jak vydavatel edice Gerhard Hirschmann, tak i Gustav Friedrich míní, že se kronikář o rok spletl. K zatmění slunce došlo až o rok později, 16. června 1406.⁷³⁾

1415 – sedmého června došlo ke strašlivému zatmění slunce, při němž padali ze vzduchu ptáci na zem a bylo vidět hvězdy na nebi ve dne i v noci. Snad sám Bůh chtěl tímto jevem naznačit svým slovem a pravdou význam koncilu jednajícím v Kostnici.⁷⁴⁾

1433 – buď 2. června na den sv. Marcela a Petra, nebo 17. června, jak tvrdí některé kroniky, asi ve 12 hodin 50 minut změnilo slunce podobu, jakoby jeho záření mělo zaniknout. Jiní popisují, že mělo dojít k hrozivému zatmění slunce, že bylo možno i ve dne pozorovat hvězdy. Snad se tak stalo z vůle Boží, Bůh takto mohl naznačit svůj nesouhlas se zatemňováním svých slov při jednáních a rozhodování koncilu, který zasedal v Basileji.⁷⁵⁾

III. Nálety kobylek:

1347 – srov. v bodu I. V neúrodném roce pochcípalo mnoho kobylek, napadaly do moře, zkazily jeho vodu; když je na břehy vynášely vlny, celá okolí čpěla zápachem, jenž se šířil do ovzduší.⁷⁶⁾

70) Müllner II, s. 577n. Za tímto textem následuje obsáhlý výčet údajů o zdražování cen potravin a nápojů v následku nepříznivého počasí.

71) Müllner II, 20. Srov. údaje k zemětřesení v témže roce v příslušné poznámce.

72) Müllner II, 43.

73) Müllner II, 193, Gerhard Hirschmann (ed.), Die Annalen der Reichstadt Nürnberg II, Nürnberg 1984, s. 193, pozn. 592; Gustav Friedrich, Rukověť křesťanské chronologie. Praha 1934, s. 274.

74) Müllner II, 301. G. Friedrich, Chronologie, s. 274, řadí zatmění slunce v roce 1433 k 17. červnu 1433.

75) Müllner II, 327.

76) Müllner I, 435; srov. pozn. 5.

IV. Zemětřesení:

1348 – kolem 25. ledna měly být silné záchvěvy půdy ve Villachu a Korutanech, které poškodily zámky, města a narušovaly i horské útvarry.⁷⁷⁾

1352 – na den obrácení sv. Pavla, 25. ledna, mělo dojít k velkému zemětřesení.⁷⁸⁾

1356 – došlo k velkému zatmění slunce, po kterém následovalo zemětřesení.⁷⁹⁾

1357 – na sv. Lukáše (18. října) došlo na mnoha místech k silným zemětřesením, která způsobila velké škody, a to zejména v Basileji, kde byly poškozeny městské hradby, věž a kostely, mnoho lidí muselo město zcela opustit.⁸⁰⁾

1374 – v Norimberku a jeho okolí došlo k zemětřesením, která způsobila velké škody, ale přesto šlo o úrodný rok.⁸¹⁾

1383 – na Štědrý večer došlo v noci k zemětřesení a příští den se ukázaly blesky a hromy znovu; v tomto roce byla teplá zima.⁸²⁾

V. Proroctví

1365 – na nebi měly být zpozorovány dva mrtvé páry.⁸³⁾

VI. Komety

1366 – byla spatřena kometa.⁸⁴⁾

1401–1404 – bylo každoročně možno spatřit na obloze komety.⁸⁵⁾

1422 – po šest týdnů bylo možno na nebi vidět na jaře kometu, po ní přišlo suché léto a znovu epidemie.⁸⁶⁾

1433 – kolem sv. Michala (29. září) bylo možno také pozorovat kometu.⁸⁷⁾

1444 – od sv. Víta (15. června) bylo možno vidět několik nocí strašlivou kometu.⁸⁸⁾

1456 – na den sv. Jana (24. červen) bylo možno vidět kometu, denně až hodinu.⁸⁹⁾

1457 – od letnic (5. června) až do sv. Bartoloměje (24. srpna) bylo vidět kometu, tento úkaz se odehrál znovu na den sv. Brikcí (13. listopadu).⁹⁰⁾

Závěrem

Výčet většinou kusých zpráv o vývoji klimatu a s ním souvisejících dalších změn a jevů v Norimberku, jeho franském okolí a někdy také jinde v Německu i v Evropě,

77) Müllner I, 437.

78) Müllner II, 4.

79) Müllner II, 20, k tomu Gerhard Hirschmann dodává, že jsou zprávy o zemětřesení známy i ze zpráv z Basileje. Zatmění slunce je datováno: G. Friedrich, Chronologie, s. 273.

80) Müllner II, 24.

81) Müllner II, 61.

82) Müllner II, 93.

83) Müllner II, 48.

84) Müllner II, 48.

85) Müllner II, 184.

86) Müllner II, 238.

87) Müllner II, 303.

88) Müllner II, 373.

89) Müllner II, 510.

90) Müllner II, 517.

by mohl připadat čtenáři jako samoúčelný. Leč není tomu tak. Pracné shánění údajů z kronik různého typu, různé výpovědní hodnoty, ale někdy spojené s jazykovými problémy (mnohá slova ze středo- a rané novohornoněmčiny zmizela ze živého jazyka) se přece jen v několikerém směru vyplácí. V tomto případě z několika hledisek.

Při geograficko-klimatickém pohledu je třeba mít na paměti, že Franky s nejdůležitějším centrem do konce 15. století – Norimberkem – měly a dodnes mají podobné klimatické podmínky, jaké jsou v jižních, západních a středních Čechách. Bohatá produkce norimberských a jiných kronikářů proto významně doplňuje podstatně chudší záznamy české pro období do konce druhé třetiny 15. století. Škoda, že Gerhard Hirschmann nemohl dokončit vydání Müllnerovy kroniky až do jejího závěru, do počátku 17. století, komparace údajů by byla pro výrazně delší časový úsek.

Jakkoli se to zdá při pouhém pohlédnutí na řady údajů nepravděpodobně, při jejich rozboru se ukazuje celá paleta jevů a pohledů současníků, která dokládá šíři zájmu, s nimiž kronikáři sledovali zpětně i ve své době tuto tematiku. Už jenom místo, kam do svých analů vložili tyto zprávy, svědčí o tom, jakou jim přikládali váhu. Například u Müllnera je to tak, že klimatickým a podobným jevům věnoval velkou pozornost tehdy, jestliže šlo o velké katastrofy, a pak je řadil do popředí svých zápisků. Jednalo-li se o záležitosti drobného či banálního typu, zařazoval je většinou ke konci svých záznamů o jednotlivých letech. V dobách, kdy se Norimberk stával místem jednání sněmů, návštěv římských králů a císařů, nebo v čase významných politických setkání, pak byly zprávy o našem tématu na okraji nebo nebyly vůbec zaznamenány.

Z Müllnerova díla ovšem vyplývají další skutečnosti. V časové ose například rostl zájem kronikářů o tuto problematiku. Vesměs krátká sdělení z nejstarších dob nahrazují důkladnější popisy přírodních jevů z 15. století. Ale nejen to, v zápisech nalezneme údaje o populačním vývoji a příčinách, který jej třeba limitovaly (morové epidemie), učiníme si přehled o jídelníčku lidí – i když z negativního pohledu roků neúrody a následného zdražování – a tím lze proniknout do ekonomických i sociálních poměrů. Pozoruhodný je také zájem kronikářů i Müllnera o úrodu či naopak neúrodu vína a o pokles nebo růst jeho ceny. Oblast od Norimberku až po Würzburg byla odedávna spojována s velkou produkcí tohoto moku, ze kterého se těšili (pro jeho zvláštní chuť, odlišujících jej od vín bádenských, moselských a rýnských) nejen místní konzumenti, ale také obchodníci, kteří je rozváželi do různých německých zemí i do ciziny. Jak je ze zpráv kronik zjevné, byla úroda i kvalita vína pro Norimberské určitým měřítkem ekonomické prosperity. Je možno při zevrubných popisech pozorovat, jak byla organizována ochrana proti epidemiím, povodním, zprávy přispívají i do oblasti dějin techniky atd. Kroniky jsou tak v tomto smyslu pramenem o každodenním životě, přestože jej vidí, stejně jako jiné prameny, jen z určitého úhlu. I u Müllnera, který byl reformního vyznání, se projevuje ideologický podtext. To lze vyčíst z osvětlování přírodních jevů (komet), které spojuje ku příkladu s koncily konanými v Kostnici a Basileji, kde má ve svém výkladu velké pochopení pro „české kacíře“.

Zpracované údaje bude třeba napříště prolnout se studii a monografiemi, které jsem v obou příspěvcích citoval, a mnohými dalšími, aby se vytvořil komplexnější pohled na jeden z aspektů vývoje nejen české a německé, ale i evropské společnosti.

DISPARATA QUISQUILIA AD POSTHUMUM HONOREM RUDOLPHI TECL DEDICATA

Ivan Hlaváček

Rudolf Tecl měl řadu předností, a snad to lze říci, i libůstek. O přednostech již bylo a bude leccos řečeno v různých vzpomínkách. Je ale možno upozornit na to druhé, i když v omezené míře. Mám přítom totiž pochopitelně na mysli libůstky historické, tj. v Teclově případě mimořádně vyvinutý detektivní smysl pro zasuté a bez této jeho vlastnosti v oné zasutosti doslova navždy ztracené jednotliviny, které sice vyneseny na světlo světa nepřevracejí náš pohled na tu či onu historickou událost, nicméně které na své úrovni dovolují plněji nahlédnout na více nebo méně zajímavou událost každodenního života. Ať už šlo o historii hospodářskou, informaci propografickou, či doklad prezentující nějakou dávno zapadlou diplomatickou kategorii. Budiž mi proto dovoleno položit na jeho hrob symbolicky jednu drobnost z českých dějin pozdního středověku. Pevně doufám, že by mu udělala radost, lituji jen, že mu ji už neudělá na tomto světě, i když mám současně jistou obavu, zda se tento materiál nenalézá již zpracován či „předpřipraven“ v jeho pozůstalosti...

Ale úvodem ještě jedno upozornění, které prakticky nelze prezentovat samostatně. Je to svým způsobem malé additamentum do Českého diplomatáře. Jde totiž o upozornění na originál nedatované listiny olomouckého biskupa Roberta v církevních záležitostech našich severních sousedů. Český diplomatář písemnost sice zná,¹⁾ ale pouze z novověkého opisu, který je sice textově spolehlivý,²⁾ nemohl se ale pochopitelně přiměřeně vyjádřit k okolnostem diplomatického řemesla, totiž k její grafické genezi. To není ovšem ani cílem tohoto upozornění, které opravdu nechce být ničím více, než právě jen upozorněním na poměrně dobře zachovaný pergamenový originál této písemnosti, který zabloudiv neznámými cestami do knihovny Akademie věd Litevské republiky, kde jsem měl možnost při příležitosti exkurze katedry pomocných věd historických FF UK v roce 2006 jej studovat a získat rovněž jeho reprodukci, za což vzdávám ředitelství této knihovny upřímný dík. Hlavní pozornost ale patří mýtnímu rejstříku z konce 14. století, resp. jeho fragmentu.

Dík laskavosti paní archivářky Archivu Národního muzea dr. Mileny Běličové se mi dostal do rukou fragment zajímavého dokumentu, který unikál pozornosti medie-

1) Viz Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae 2, ed. Gustavus Friedrich, Pragae 1912, č. 344. Orig. bez pečeti je ve Veřejné knihovně ve Vilniusu sign. B 1–62.

2) Z řady nevýznamných variant lze upozornit na jednu důležitější, když závěrem při informaci o impulzu k vydání písemnosti se místo *ad preces honorabilis preceptoris* čte *ad preces H. preceptoris*.

vistů z poměrně dosti kuriózního důvodu. Seznam byl totiž založen v dosud neuspořádaných materiálech k roku 1848, kde jej při svých studiích v podstatě náhodně našel kolega Eduard Mikušek, jemuž tu děkuji za to, že dal tento svůj nález k dispozici. Než k textu podám několik poznámek, dovoluji si předložit jeho edici:³⁾

Fol. 1^r 1 Item Jacobus Tercleri de II equis XV gr.

A Nota, quod Dominica Reminiscere Marta Pedissequa domine
recepit a me VI sexagenas gr. cum XLI gr. et hospes XIII gr. et
pro pabulo dedi IIII^{or} gr. predicta Dominica.

- 2 Item Johannes de Ffranckfurdia de III equis XXVII gr.
- 3 Item predictus Johannes de IIII equis XLV gr.
- 4 Item Hermannus de Culmach de I equo IX gr.
- 5 Item Petrus Gotfrid de Comutaw de IIII equis XXXVIII gr.
- 6 Item Henricus de Nyrnberga de IIII equis XX gr.
- 7 Item Reff vector de II equis VIII gr.
- 8 Item Haylar de Ratispona de I equo IIII^{or} gr.
- 9 Item Cokmar vector de II equis VII gr.
- 11 Item Jacobus de Marchia de I equo VI gr.
- 12 Item Templinus Pyez de III equis XIII gr.
- 13 Item Cuncz vector de I equo IIII^{or} gr.
- 14 Item Johannes de Zytauia de IIII^{or} equis XII gr.
- 15 Item Hermannus de Drazezan [!] de I equo XI gr.
- 16 Item Cuncz Pek de I equo V gr.
- 17 Item Ffricz Col de I equo IIII^{or} gr.
- 18 Item Henricus Redisseyn de I equo VI gr.
- 19 Item Cuncz Reyck de III equis XII gr.
- 20 Item Albertus de I equo V gr.
- 21 Item Petrus Caldewyn de V^e equis XVII gr.
- 22 Item Petrus Catrus de I equo V gr.
- 23 Item Johannes Pram de I equo X gr.
- 24 Item Wilhelmus de I equo VI gr.
- 25 Item Gernut de Maguncia familiaris Suec de XX bobus LXX gr.
- 26 Item Petrus de valua versus Zytauiam dedit LXXXIII^{or} gr.
- 27 Item Trawtingar de III equis XV gr.
- 28 Item Henzlinus vector de I centenario pennarum V gr.
- 29 Item Wernerus de II equis VIII gr.
- 30 Item Henricus de [psáno dvakrát] Mynch de I equo XII gr.

3) Z technických důvodů je středověký způsob označení poloviny nahrazen v edici zlomkem (1/2). Týká se to č. 39,64 (2x), 6 a 114. Zápisy dle jejich charakteru označují čísla nebo písmeny abecedy podle toho, zda jde o průběžné zápisy osob, které mýto platily, či o zápisy, které se týkaly dispozic s vybranými penězi. Třeba říci, že mezi záznamy první skupiny se vyloudily i některé texty, které tam nepatřily a vysvětlují o dispozicích při správě mýta (např. č. 61).

31 Item Henricus Stark de Zytauia de II equis XII gr.

32 Item Johannes de Casl de V equis LIII gr.

33 Item Mathias de Zytauia de I equo IX gr.

34 Item Nicolaus Zyetawr de I equo XI gr.

35 Item Renhardus Serl de I equo IIII^{or} gr.

36 Item Hermannus de I equo III gr.

37 Item Marquardus studens de I equo VIII gr.

Fol. 1^v 38 Item Hermannus de II equis VIII gr.

39 Item Henricus monetarius de XV equis II½ sexagenarum gr.

40 Item Johannes de I equo V gr.

41 Item Petrus de Hallis de II equis XX gr.

42 Item Michael Zot de IIII^{or} equis XXIII gr.

B Nota quod dominicis octo, scilicet a dominica Oculi usque
ad dominicam Cantate, dedi domino Nazoni VI sex. gr. Et domine
ipsius dedi III sexagenas gr. cum grosso et Alsoni Zlodyeg dedi
LXXX gr. et pro expensis dedi II sexagenas gr. minus VIII gr. Et pro
pabulo equi dedi XXXII gr. et pro expensis dedi Buskoni versus
Coloniam et Byela XVIII gr.

43 Item Petrus Fflanarr [či Fflauerr] de Comutaw de I equo X gr.

44 Item Cunradus de I equo V gr.

45 Item Wlricus Ffrertar de I equo III gr.

46 Item Henricus de Cw^eeyn de II equis XII gr.

47 Item Jordan Wyntr de IIe et XVI porcibus III sexagenas gr. cum IIII gr.

48 Item Henricus Cleynhaws de I equo

C Nota, quod dominica Cantate dedi domine domini Nazonis III
sexagenas gr. cum XVI gr. et hospiti XIII gr. et pro pabulo equi
dedi IIII^{or} gr.

49 Item Henricus Hylar de I equo V gr.

50 Item Nicolaus Wyndyn de I equo VI gr.

51 Item Henricus Pezyfeld de IIII equis XLIII^{or} gr.

52 Item Henricus Hwcar de I equo VII gr.

53 Item Claws Fflyk de II equis XX gr.

54 Item Henricus de II equis XVIII gr.

55 Item Johannes de Nyrnberga de I equo XI gr.

56 Item vector quidam de I equo V gr.

57 Item Petrus de Nyrmb(er)ga de II equis XVI gr.

58 Item Andreas vector de I equo VIII gr.

59 Item Knawr de Tachow de centum et LXXXIII porcibus III sexagenas
gr. minus XII gr.

60 Item Johannes de Libauia de II equis XV gr.

61 Item ego de Colonia portavi LVI gr. et I florenum Rynensem.

- 62 Item Henricus de Culmach et Henzlinus de Maguncia de III^{or} Centis et XIII^{or} bobus XXIII^{or} sexagenas cum III gr.
- 63 Item Hanussius de Praga de III^{or} (e)quis XXXIX gr.
- 64 Item Johannes Smyd de centum et XI bobus VI sexagenas cum XXVIII gr. (*škrť*: Item ille mansit in illis bobus ½ sexagenam gr. pro se et pro Geczilno fratre (?) Culmach pro centum bobus fideiubuit pro VI½ sexagenam gr., terminus solucionis XIII dies. (*Poslední dvě slova nadepsána a neškrtnuta*)
- 65 Item Ffranc de Myza de I equo VI gr.
- 66 Item Andreas vector de III equis XV gr.
- 67 Item Johannes Rayd de I equo VI gr.
- Fol. 2^r 68 Item Trybl de Praga de III^{or} equis XL gr.
- 69 Item Wlricus Zehar de III^{or} equis XL gr.
- 70 Item Cunradus Wegar de VI equis I sexagenam gr.
- 71 Item Rupertus studens de I equo V gr.
- 73 Item Busko dedit II sexagenas gr. cum XXIII gr. de Colonia, quando equitaverunt de anuali foro, quod fuit in Egnburg.
- 74 Item Cru^afflass de III equis XXIII gr.
- 75 Item Hendl Pek de centum et XXX porcis centum gr.

C Nota quod dominica Suscepimus Albertus scriptor domini Nazonis recepit a me XVII sexagenas gr. cum XIII gr. Et hospiti dedi XIII gr. pro expensis et pro pabulo equi III^{or} gr.

- 76 Item Henzlinus vector dictus Pek de VI equis LIII^{or} gr.
- 77 Item Hendl Pek de sex centenis pennarum et III^{or} equis LIII^{or} gr.
- 78 Item Otto Serar de I equo III^{or} gr.
- 79 Item Nicolaus Sylher de II equis XVIII gr.
- 80 Item Zygismundus de III equis XXVIII gr.

D Nota, quod dominica Ecce deus dedi domino Nazoni II sexagene cum XXVI gr. Et hospiti XIII gr. et pro pabulo equi III^{or} gr. Et dedi III^{or} gr. gladiatori de labore gladii Georgii in Strasnitz Staroste.

- 81 Item Jacobus de Praga de III^{or} equis XL gr.
- 82 Item Johannes Hochkyrch de I equo IX gr.
- 83 Item Cristanus de I equo V gr.
- 84 Item Franciscus Veneri de I equo X gr.
- 85 Item Otto de Aquis de II equis X gr.
- 86 Item Franciscus Weneri de II equis XXII gr.
- 87 Item Bedrych cultellator de III equis XXI gr.

E Nota quod dominica Dum clamarem dedi Alberto scriptori domini Nazonis I sexagenam gr. cum XXXIX gr. et hospiti XIII gr. Et pro pabulo equi III^{or} gr.

- 88 Item Henricus de Colonia de II equis XV gr.
- 89 Item Haydar de Praga de III equis XXX III^{or} gr.
- 90 Item Johannes Mor de II centeniis pennarum X gr.
- 91 Item Nicolaus Misnensis de I equo VIII gr.
- 92 Item Cunradus Ffynk de III equis II flo(renos) Bohemicales Karoli
- 93 Item Wolffardus de Culmach de III equis XIII gr.

F Item Busko in die sancte Ludmille portavit de Colonia III sexagenas cum V gr. Et scriptori in Colonia dedit I sexagenam gr.

- 94 Item Frydricus de Praga de XVI centeniis pennarum LXX gr.
- 95 Item Wenceslaus Conner de LX bobus III sexagenas gr. cum X gr.

Fol. 2^r G Nota, quod Dominicis scilicet Dominica Deus in loco, Dominica Benedicam et Dominica Respicere dedi domine domini Nazonis VI sexagenas gr. cum XXXV gr. et domino Nazoni dedi ½ Sexagenam grossorum. Et Alsoni Zlodyeg LXXX gr. et Buskoni ad Coloniā XV gr. pro expensis dedi et hospiti dedi XXXV gr. pro expensis et pro pabulo equi dedi VIII gr. dictis dominis.

- 96 Item Erasmus de Dyania de III equis XXVIII gr.
- 97 Item Folman de Ulma de II equis XV gr.
- 98 Item Rychl vector de uno equo III^{or} gr.
- 99 Item Fridlinus de Cubito de III equis XV gr.
- 100 Item Nicolaus de Grecz de I equo III gr.
- 101 Item Nicolaus Pyehlar de III equis XV gr.
- 102 Item Johannes de Cubito de III equis XIII gr.
- 103 Item Groezman de Zytavia de II equis X gr.
- 104 Item Johannes Rayman de II equis XXIII gr.
- 105 Item Wlricus Zentilpek de II equis XVIII gr.
- 106 Item Cunradus vector de I equo V gr.
- 107 Item Haygyn de Libavia de II equis XIII gr.
- 108 Item Hwezlar vector de II equis X gr.
- 109 Item Hadalfigar de I equo VII gr.
- 110 Item Cunradus de Sancto Gallo de III equis XXXIII gr.
- 111 Item Henricus Ryemsuardar de II equis X gr.
- 112 Item Martinus de I equo III^{or} gr.

H Nota quod Dominicis scilicet Dominica Protector, Dominica Miserere et Dominica Justus es Albertus scriptor domini recepit a me II sexagenas gr. cum XLVII gr. et hospiti dedi XLII gr. pro expensis. Et pro pabulo equi dedi XII gr. dictis dominis.

- 113 Item Wlman Stomar de I equo X gr.
- 114 Item Leonardus de I½^c pennarum VIII gr.

- 115 Item Marbota Misnensis de III equis XXVIII gr.
- 116 Item Johannes de Mynch de I equo IX gr.
- 117 Item Henricus Zot de I equo V gr.
- 118 Item Knuez vector de I equo IIII gr.
- 119 Item Jordan de Ratispona de I equo XI gr.
- 120 Item Henricus Zeboch de IIII equis XXXIII gr.
- 121 Item Blahut de Praga de IIII equis XXX gr.
- 122 Item Walther de Nyrburga de II equis XXII gr.
- 123 Item Johannes Herdek de I equo X gr.

Zatím co z hlediska textového nejsou s dešifrací žádné problémy, marně se ohlížíme po dataci a ovšem i lokalizaci tohoto textu, stejně jako po nějakém původním označení. Vše to se dá vysvětlit fragmentárním dochováním, jež doslova vpadá in medias res. Ale protože písmo se už na první pohled hlásí svým charakterem do doby kolem roku 1400, z níž dokladů hospodářského charakteru není v českém prostředí až tak příliš, ba spíše naopak, je jich velice málo, je zevrubnější upozornění na tento text, doufám, zcela na místě. A to tím spíše, že tento pramen je mimo vši pochybnost českého původu (stačí si vybrat z širší nabídky jenom jedno jméno osoby přejímající příslušné dávky, které přichází několikrát: *Also Zlodyeg*). Je proto třeba pokusit se dospět alespoň k více či méně pravděpodobným závěrům ohledně časového a místního zařazení kritikou vnějších i vnitřních znaků. Jelikož je rejstřík psán na papíru, klade se primárně otázka po filigránu. Ten skutečně přichází a je zřetelný. Přináší hlavu s členkou a šesti výstupky na hlavě na místě vlasů.

Protože v Piccardově atlasu filigránů není svazek s touto tematikou k dispozici, je třeba sáhnout po atlasu Briquetově. A skutečně nalézáme v Briquetem prezentovaném výboru ukázek tohoto základního typu papír s velice podobnými vyobrazeními, který přináší texty, jež jsou datovány do doby kolem roku 1410. Jsou-li výskyty těchto formálně nejbližších lokalizovány do Itálie, není to příliš velkou závadou, víme-li, rovněž z Briqueta, že jen poněkud obměněné jsou doloženy v Olomouci, či přímo v Praze⁴⁾ v době nepříliš vzdálené datu 1410. Pokusme se ale analýzou jmen osob dospět k určitějším závěrům.

Podíváme-li se dále na tato jména, je třeba rozdělit je na dvě skupiny, které snad můžeme označit jednak jako jména jednajících subjektů, jednak evidovaných objektů. Ta druhá v této fázi kladení otázek zde nezajímají. Podívejme se tedy nejdřív na tyto aktivně vystupující subjekty, které nepatří mezi osoby platící mýto. Nepřicházejí pochopitelně v seznamech (o výjimkách ještě níže), nýbrž ve vkládaných informacích o dispozicích s vybranými penězi. Sestavíme-li je do jakési pomyslné hierarchie, dostaneme následující seznam:

dominus Nazo,
jeho jménem neuvedená manželka,

4) Srov. Charles M. Briquet, *Les Filigranes. Dictionnaire historique des Marques du Papier* 4 P-Z, Hildesheim-Zürich-New York 1991 (zmenšený přetisk lipského vydání z roku 1923), č. 15599, a komentář k tomuto a následujícím číslům, zejména č. 15600 a 15604. Text dokladu olomouckého se hlásí k roku 1413, pražského k roku 1419.

jeho písař Albertus,
služebná Nazovy manželky Marta
Aleš Zloděj, blíže nespecifikovaný služebník
Bušek, rovněž služebník, zřejmě posel,
další, jménem neuvedený služebník (*hospes*),
anonymní písař rejstříku a posléze
mečír Jiří ze Strašnic, *starosta*.

Je třeba položit si otázku, zda lze některou z těchto osob zachytit v písemných pramenech doby. Jméno *Nazo* – Náz není příliš běžné, takže se naděje na identifikaci není třeba zcela odříkat.⁵⁾ I když rejstřík sám se nijak nelokalizuje, jméno mečířovo jasně ukazuje na Prahu, resp. na její nejbližší okolí. Jméno *Nazo* pak u každého, kdo se alespoň trochu orientuje v problematice doby Václava IV., okamžitě vzbuzuje asociaci s Janem Názem, významným doktorem kanonického práva, familiárem krále Václava IV., mnohoobročníkem a na koncilu kostnickém úporným protivníkem Jana Husa a Jeronýma Pražského, který se zřejmě do království už nevrátil a posléze zemřel v roce 1440 jako biskup ve švýcarském Churu.⁶⁾ Ten ovšem nepřipadá v úvahu, protože šlo o osobu duchovní. Podíváme-li se ale do prací V. V. Tomka,⁷⁾ dostáváme poměrně pevné záchytné body, neboť tam je osoba jeho otce, Jindřicha Náze, zevrubně probrána.⁸⁾ Tak se dozvídáme, že otec Jana Náze patřil k staroměstskému patriciátu, pravděpodobně přišel do Starého Města pražského z Kutné Hory a zjednal si v královských službách (mj. jako správce královské urbury v Jílovém) velké jmění, které ukládal do nemovitostí v Praze i okolí. Byl postupně vlastníkem řady významných domů v pražských městech a měl i majetky mimo město, z nichž zaujme vlastnictví vsi Strašnice, po níž se dokonce v roce 1387 píše.⁹⁾ S manželkou Alžbětou měl celkem pět dětí: vedle již zmíněného Jana ještě dva další syny a dvě dcery. Rok jeho smrti není znám, ví se ale, že již v r. 1393 byla Alžběta vdovou a spravovala jeho majetek, jež posléze za dohledu tří poručníků, mezi nimiž byli i bývalý králův kancléř Hánek Brunův a královský maršálek Čúch ze Zásady, byl jeho potomkům předán do užívání.

Protože návaznost na ves Strašnice „pana Náze“, který přichází v rejstříku, jednoznačně identifikuje, je rokem ante quem nepochybně rok 1393. Přesnější datum post quem není možno jednoznačně určit, dá se ale předpokládat, že to nemohlo být příliš dlouho před tímto datem, takže celý fragment je možno klást zatím dosti přesně do

5) Viz Ernst Schwarz, *Sudetendeutsche Familiennamen aus der vorhussitischen Zeit (= Ostmitteleuropa in Vergangenheit und Gegenwart 3)*, Köln-Graz 1957, s. 218.

6) Srov. o něm z novějších prací František M. Bartoš, *České dějiny* II-6, Praha 1947, dle rejstříku a zejména s. 473, a [Rostislav Zelený], *Řeč Jana Náze, doktora obojích práv, na učení padovském*, in: *Studie o rukopisech* 9, 1970, s. 207–213, obě s citací starší literatury. Jinak zejména Tomek, viz následující poznámku.

7) Jde o jeho *Dějepis města Prahy* 2 a 3, 2, vyd., Praha 1892 a 1893 (dále jen DP), a *Základy starého mistopisu pražského* 1–5, Praha 1865–1872 (dále jen ZM).

8) Zejména DP 2, dle rejstříku, hlavně ale s. 491.

9) *Henricus Naz de Strassnicz emit erga Conradum pusskarz domini regis* (ZM 2, s. 14^a).

doby kolem roku 1390.¹⁰⁾ Nicméně je potřeba zastavit se u poměrně hojných chronologických údajů, protože mohou vzbuzovat dojem, že se jejich interpretaci může postoupit dále. Obávám se však, že tomu tak není. Jednotlivé skupiny údajů jsou datovány nedělemi, přesněji řečeno s výjimkou neděle *Oculi* až *Cantate*, tedy 3. postní až 4. po Velikonocích, vesměs podle nedělí po svatě Trojici, tedy výlučně svátky pohyblivými. Jediné pevné datum, svátek sv. Ludmily (16. září) je pak vložen mezi neděli *Dum clamarem a Deus in loco*, tedy mezi 10. a 11. neděli po sv. Trojici. Bohužel ale svátek sv. Ludmily se nikdy mezi tyto svátky nemohl dostat, protože při extrémně pozdním datu Velikonoc (25. duben) připadá svátek sv. Ludmily mezi 12. a 13. neděli po sv. Trojici. Protože i z formulací některých jednotlivých chronologicky relevantních vstupů¹¹⁾ vyplývá, že jde zřejmě o zápisy, které byly činěny až ex post a in continuo, čemuž jednoznačně nasvědčuje i grafická úprava, resp. paleografický obraz textu, je třeba předpokládat, že svatoludmilský zápis na fol. 2^r byl při opisování z původního textu vložen na nepatřičné místo, tedy o několik oddílů dříve. Nelze tedy z uvedených časových údajů činit žádné závěry o přesném datu, nicméně je toto konstatování důležité z hlediska diplomatického hodnocení tohoto zlomku.¹²⁾ V tomto kontextu lze snad jen dodat, že rejstřík zachycuje informace v rozpětí od 2. neděle postní po 17. neděli po sv. Trojici, tedy z období o rozsahu zhruba sedmi měsíců, v němž jsou zápisy rozloženy velmi nerovnoměrně. Tak např. pro rozmezí osmi neděl (od *Oculi*, tedy 3. postní, po *Cantate*) přichází pouze šest zápisů, což v žádném případě nemohlo vystihnout frekvenci tohoto mýta, neboť jinde za týden jde i o dvouciferný počet plátců.

Nejsložitější je určit, kde se příslušné mýto nalézalo, neboť pro to nemáme žádný zřetelnější doklad. Nicméně některé indicie dovolují alespoň širší rámcové úvahy. Údaje, které mohou sloužit jako východiska, se váží jednak k osobě služebníka Buška, jednak k osobě jménem neznámého písaře textu.¹³⁾

Názův vztah k nejvyšším kruhům pak velice zřetelně vysvětluje, proč se Jindřich Náz stal na určitou dobu správcem nepochybně velmi lukrativního mýta někde rámcově snad ve středních Čechách. Za jakých okolností a podmínek se tak stalo, se ovšem vymyká našim znalostem. Nicméně je třeba alespoň zauvažovat o tom, zda jsou informace, které by aspoň navedly na cestu k cíli a umožnily ono mýto, aspoň rámcově situovat. Jsou to čtyři údaje spojené s Kolínem, zcela jistě nikoliv s Kolínem nad Rýnm, jak plyne z jednoznačných souvislostí. Tři z nich se týkají výše zmíněného Buška (B, 73 a G), jenž cestoval do tohoto města pro peníze, a jednou písaře našeho fragmentu (61), jenž z tohoto města přinášel nějaké peníze. Bylo by tedy lze s jistotou dávkou rezervy konstatovat, že ono mýto se nalézalo v relativní blízkosti Kolína, čemuž jakoby nasvědčuje i údaj o tom, že písař sám odtamtud přinášel nevelké peníze (61), i když nevíme, za jakým účelem. Ale je tu ještě ona Bělá ze zápisu

10) Tomuto datu konvenuje i údaj č. 68, hovořící o jakémsi Tryblovi z Prahy. Jde pravděpodobně o novoměstského obchodníka Mikuláše Trybla, dosvědčeného jako *mango Nicolaus Trybl* v letech 1388–1401 u Tomka (ZM 2, s. 184, č. 835).

11) Tak např. na fol. 1^v se hovoří o časovém rozpětí osmi nedělí aj.

12) Srov. ještě níže.

13) Zápisy, kterých v tomto kontextu využívám, označuji pro přehlednost jejich číslem v edici, a to v závorkách přímo v textu.

B, která je zmiňována jedním dechem s Kolínem. Kdyby neexistoval zápis 26, nebylo by asi co řešit. V něm se však hovoří o žitavské bráně, s kterou v Kolíně lze těžko počítat, zato v Bělé pod Bezdězem ji lze víceméně předpokládat.¹⁴⁾ A inkriminovaný Petr, jenž se po ní nazýval, platí 84 grošů bez udání důvodu. Přesto ale lze snad na tom, že mýto se skutečně nacházelo někde u Kolína (uvědomme si blízko tekoucí Labe), setrvat.

Osm záznamů (A-H) podává zajímavý vhled do dispozic s vybranými penězi, fragmentární dochování však neumožňuje širší závěry o lukrativnosti mýta samotného až na to, že je tu patrná výrazná péče o koně (v singuláru!), jenž k mýtnímu místu patřil.

Ze seznamu osob kolem Jindřicha Náze vyplývá několik obecnějších informací, zejména, že jeho „familia“ byla nepochybně dost rozsáhlá, jak se na významného patricije s úzkými styky do nejvyšších kruhů patří, současně ale byla zřejmě národnostně smíšená, jak svědčí zmíněný již Alšik s nijak povzbudivým přízviskem.

Je ale třeba podat na tomto místě také alespoň základní charakteristiku ještě dalších rejstříkem nabízených údajů, nicméně je třeba důrazně konstatovat, že nemá jít o rozbor pramene z hlediska hospodářských dějin, což je potřeba přenechat někomu jinému, kdo se bude muset současně pokusit o zasazení tohoto pramene do širších souvislostí. To není v žádném případě ambicí těchto i následujících řádek, kde mi půjde již jen o to, abych mohl zřetelněji určit charakter mýta, méně už jeho hospodářskou potenci. Jeho časový rozsah byl naznačen, pokud pak jde o to, jakých komodit se mýto týkalo, je překvapivě jednostranné, neboť je jich velice omezený počet. K tomu se ještě vrátím, nyní je třeba poznamenat ještě jednu velmi důležitou informaci paleograficko-diplomatického charakteru, která napadne už na první pohled. Za prvé vidíme, že někdy z období řady týdnů máme zachyceno toliko málo záznamů (jednou to bylo za osm týdnů pouhých šest zápisů, jindy více než dvacet za týden. I když i to je dosti málo, plyne z toho – přihlédneme-li i k poměrně kaligrafickému a zřetelně plynule psanému zápisu – zcela jednoznačně, že nejde o záznamy vedené na místě, nýbrž o jakýsi blíže nedefinovatelný výběr z takového rejstříku za stejně nedefinovaným účelem, i když měl jistou právní hodnotu, jak svědčí škrť zápisu poté, co byla původně nezaplacená suma na konci s. 2 uhrazena. Skoro by se zdálo, že by tu měly být základní písařovy (který byl současně výběřčím) informace o výdajích kompatibilní s penězi předávanými držiteli mýta, tedy (Jindřichu) Názovi a jeho blízkým, ale už pouhé porovnání jednotlivých součtů ukazuje, že tomu tak není. To znamená, že se musíme spokojit konstatováním, že máme částečný výpis, který je dílčím ve smyslu evidovaných komodit a není vyloučeno, že v některých pasážích i ohledně té klíčové. Neboť až na několik málo více méně nevysvětlitelných výjimek by bylo možno říci, že šlo o jednoznačné mýto na koně, do něhož se ostatní složky, tvořící toliko zlomek záznamů, dostaly z nějakého neznámého důvodu zcela výjimečně, spíše nedopatřením. což by ovšem bylo i pro středověk velice nesystémové. Proto se kloním spíše k názoru, že šlo v případě dochovaného materiálu o díl-

14) Konstatuji ovšem, že jsem ji v edici Josefa Kalouska, Listiny a zápisy bělské, Pojednání Královské české společnosti nauk VII-3, 1889, nenašel, což ovšem není rozhodující, neboť jménem neznámé žádou.

či věcný výpis, vedle něhož zřejmě existovaly ještě další, kam vcházely jiné druhy „živého“ zboží, za něž bylo mýto inkasováno, aniž bych mohl vyloučit, že kdyby ony byly k dispozici, mohli se tam ojediněle vyskytnout i zde zcela dominující koně. Rozumí se ovšem samosebou, že zmiňování koně zřejmě museli nést nějaké další zboží, jež ovšem nebylo evidováno.

Vedle naprosté převahy jednoho druhu komodit, totiž koní (případně hřibat), tu lze jen zcela marginálně zachytit občasné záznamy o mýtu za voly (*de bobus*), či drůbež – pernatce (*penne*¹⁵), přičemž písař rozepisované používal genitivu na rozdíl od všech ostatních charakteristik, kdy se čte vesměs ablativ) a posléze výjimečný za prasata, kdy pak ale šlo o jejich mimořádná množství. Jednou o 216, podruhé o 183 a po třetí o 130 kusů, za něž byla placena malá nicméně nikoli zcela fixní částka, neboť kolísala kolem 1 groše za kus. Stejně, ba větší kolísání částek je patrné u majoritních záznamů o koních, kde suma tří grošů za jednoho je minimální, přicházejí ale různé další údaje a to až do výše 11 grošů za jednoho koně. Většinou jde o jednoho koně, řidčeji o dva až tři, poměrně zřídka o čtyři a jen jednou o pět (32), šest (70) a 15 koní peněžníka Jindřicha (39). Ti pernatci přicházejí pětkrát (28, 77, 90, 94, 114), volové čtyřikrát (25, 62, 64, 95) a prasata třikrát (47, 59, 75). Ostatek připadá na koně, kteří ale jsou nadto alespoň ještě jednou (114) uváděni společně se zmíněnými pernatci.

Při seznamování si s touto rámcovou prezentací zaujme ještě rozsáhlý geografický rozptyl osob, které se v tomto rejstříku objevují. Ten je velmi zajímavý zejména v kontextu zahraničních lokalit. Nicméně je třeba si uvědomit dvoudomost příslušných zápisů, kdy na jedné straně jsou uváděna jména i s informacemi, které blíže specifikují původ příslušných osob a na druhé jsou neméně početné osoby, označené pouhými jmény. Jinými slovy řečeno mohl být skutečný vějíř geografických údajů ještě výrazně širší. Bližší údaje o povolání jsou řídké, vlastně přichází jen *vector* (7, 9, 13, 28, 56, 58, 66, 76, 98, 106, 118) dvakrát *studens* (37 a 71) a jednou *monetarius* (39) a *cultellator* (87). Nejhojněji přicházejí osoby z Prahy (63, 68, 81, 89, 94, 121), pak Žitavy (14, 31, 33, 34, 103), Norimberku (6, 55, 57, 122), Culmachu, což je zřejmě Kulmbach (4, 62, 93), Chomutova (5, 43), Lokte (99, 102), Řezna (8, 119), Libavy (60, 107) a Míšně (91, 115), aby dále přicházely už pouhé jednotliviny, ať jde z říše o Frankfurt n. M. (2), Mohuč (25), Ulm (97), Hall (41), Braniborsko (*Marchia*, 11), Svatý Havel (110) a snad Mnichov (116), Kastl (32), Drážďany (15) a Dánsko (96). Z českého království se zde ještě mihne Hradec Králové (100), Stříbro (65), Bělá (85), Kolín (88), Tachov (59).

Bylo by jistě možno klást ještě další otázky, ale odpovědi na ně by byly více než rozpačité. A tak je třeba skončit tím, čím jsem začal. Rudolf Tecl by mohl být snad méně rozpačitý, neboť by si nepochybně vzpomněl na nějaký další zasutý údaj, jenž by ozřejmil jiný přicházející detail, který mně ale zůstal utajen. A tak je třeba skončit a ponechat dalším otázkám dveře alespoň pootevřeny.

RÁJ JE NA OSTROVĚ ANEB PROSTOR PRO ADAMITY

Petr Čornej

Následující text není přístupný z důvodu
uplatnění autorských práv

15) Ve výše užívaném smyslu jsem tento termín v různých slovnících středověké latiny nenašel a ani nahlédnutí do materiálu Slovníku středověké latiny v Čechách, za něž kolegyním z tohoto pracoviště děkuji, nepřineslo žádný výsledek.

NEDOKONČENÁ SPOLUPRÁCE NA EDICI NEJSTARŠÍ TÁBORSKÉ KNIHY TRHOVÉ

František Šmahel

Letitou spoluprací s kolegou a s přítelem Rudolfem Teclem jsem vděčně, avšak příliš stručně vzpomenu v rozhovorech s účastníky husitologických symposií.¹⁾ Rudolfa vždy zajímaly prameny dosud neznámé, zapadlé nebo ztracené více, než ty, které byly v táborském archivu po ruce. Snad i proto, že nejstarší dochované táborské městské knize věnovali pozornost všichni táborští badatelé, později pak Václav Vojtíšek a v poválečném období Josef Macek,²⁾ pustil se spolu s Jiřím Kořalkou po stopách ztracené táborské městské knihy kšaftů z druhé poloviny 15. století.³⁾ Na mne zbyl téměř zázračně zachovaný manuálník s trhovými zápisy, které sice počítaly rokem 1432, v nichž však přece jen dozníval počáteční ruch revoluční pevnosti.

Jakkoli se zdálo nadbytečné se nejstarší Knize trhové (dále KT)⁴⁾ znovu věnovat, revize předchozích výzkumů byla pro zamýšlené *Dějiny Tábora* nezbytným předpokladem. To celému týmu, který k úkolu přistupoval nanejvýš odpovědně, bylo zřejmé, a proto jsem zprvu nebyl v časové tísní. Na kvalitní fotokopii, která mne od té doby provází, jsem nejprve očísloval všechny zápisy, abych na ně mohl odkazovat. Původně jsem předpokládal, že zpracování bude předcházet kritická edice. Ta se však časem ukázala iluzí, neboť datum odevzdání prvního dílu *Dějin Tábora* nebylo radno oddalovat. Proto jsem zvolil jakousi náhradní variantu v podobě kartotéčních listů se všemi sledovanými údaji. Tyto kartotéční listy bylo možné dále řadit a sčítat. Kontrolu odkazů jsem usnadnil tím, že jsem číselné pořadí zápisu doplnil rokem a foliemi (např. 1444/810-96r). Dnes se to může jevit předpotopní metodou, která byla sice zdlouhavá, s níž však nehrozilo dosti obvyklé znehodnocení databáze prv-

1) Rozhovor přetiskla Doubravka Olšáková, Husitský Tábor, Supplementum 2, Tábor 2004, s. 289–294, zde na s. 290.

2) Ze starší literatury viz mj. Karel Thir, Staré domy a rodiny táborské I–II, Tábor 1920; Martin Kolář, Obraz města Tábora a jeho okolí v letech 1432–1450, in: Sborník historických prací prof. Martina Koláře o dějinách Tábora, Tábor 1924, s. 94–112 (přetisk studie z roku 1871); Josef Švehla, Ohlasy z Ústí Sezimova v zápisech nejstarší gruntovní knihy táborské z r. 1432–1450, JSH 1, 1928, s. 80–84 a 120–124; Roman Cikhart, Okolí Tábora v zápisech nejstarší gruntovní knihy táborské, JSH 7, 1934, s. 46–55; Václav Vojtíšek, Na Táboře v letech 1432–1450, in: Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška, Praha 1953, s. 273–289 (přetisk studie z roku 1924); Josef Macek, Tábor v husitském revolučním hnutí I, Praha 1952, zvl. s. 338–357, a II, Praha 1955.

3) Jiří Kořalka – Rudolf Tecl, Historické osudy táborské městské knihy z druhé poloviny 15. století, Husitský Tábor 1, 1978, s. 45–77.

4) Dnešní uložení v SOA Tábor má sign. fond AMT, kniha č. 18.

ních komputerových pokusů. S chybami v propočtech bylo třeba ovšem počítat, ty však při velkých číslech byly zanedbatelné povahy.

Analytické studie jsem uveřejnil v následující posloupnosti:

- Základy města: Tábor 1432–1452, HT 5, 1982, s. 7–134;
- Tábořská obec a městská samospráva v letech 1420–1452, HT 6–7, 1983–1984, s. 145–180;
- Tábor a jeho strana v předvečer Lipan, HT 8, 1985, s. 145–154;
- Organizace a skladba tábořské strany v letech 1420–1434, HT 9, 1986–1987, s. 7–90;
- Dvanáct pramenných sond k sociálním poměrům na Tábořsku od poloviny 14. do konce 15. století, HT 9, 1986–1987, s. 277–322.

Výsledky tohoto podrobného průzkumu jsem využil a v potřebné míře shrnul v druhém svazku I. dílu *Dějiny Tábořa*.⁵⁾ Kritická edice tábořské KT zůstávala nadále nenaplněným záměrem. Rudolf Tecl ho měl stále na paměti a čas od času mi nesplněný dluh připomínal. O krůček k cíli jsme se oba přiblížili na konci devadesátých let minulého století, a to zásluhou Mgr. Jany Lešikarové ml., která z kartotéčních lístků do elektronické podoby pečlivě převedla jmenný i věcný rejstřík. Při mém pracovním vyřízení bylo takřka nemožné v dohledné době edici dokončit, a proto jsem přesvědčil Rudolfa, že by mohla být společným dílem. Spolupráce mohla být užitečná i v tom, že díky Rudolfově akribii a znalostem nejstarší tábořské historie by bylo možné postoupit v leckterém ohledu za dosažené poznatky. Ruda souhlasil s tím, že další krok bude na mně. V první řadě šlo o vydavatelská pravidla, která v případě tábořské KT nebyla snadnou záležitostí. Pravidla jsem se snažil ověřit a upřesnit na prvních 25 z celkového počtu 121 folií. Obojí, pravidla i první část edice, jsem Rudovi předal s prosbou, aby co nejdříve texty prohlédl a s připomínkami je vrátil. Čekali jsem několik měsíců, mezitím jsem byl pohlcen jinými povinnostmi, a v přepisu jsem proto nepokračoval. Při osobních setkáních i občasných telefonátech jsem mu sice nedokončenou edici připomínal, Ruda mne však vždy nějak odbyl anebo náhle ukončil rozhovor, což patřilo k jeho osobitým libůstkám.

Po dvou třech letech, někdy koncem července 2003, jsem od Rudy dostal zásilku s následujícím průvodním dopisem:

V Táboře 16. 7. 2003

Milý Františku,

v příloze zasilám zpět vypůjčené (i z důvodu stále probíhajícího našeho stěhování), aby se elaborát v současném zmatku někde netratil! Nic podstatného k němu nemám, naopak, je to patrně optimální řešení, ale rád bych si pak (jednou) prostudoval (před otištěním) kompletní znění oné edice.

Buď hodně a hodně zdrav; pohodu a klid přeje celé rodině Tvůj R. T.

5) Dějiny Tábořa I/2: 1422–1452, České Budějovice 1990, zde zvl.kap. VIII. a přílohy.

Z textu plyne, že Ruda sám za sebe k mé opravdové lítosti na přípravu edice tábořské KT rezignoval. Krátce nato však začal mít obavy o další existenci svého *Tábořského archivu*, a proto mne žádal o urychlené dodání edice, kterou mínil zařadit do nejbližších dvou čísel, na něž měl slíbené potřebné dotace. Já jsem ho naopak marně snažil přimět ke společnému úsilí, které by mohlo být završeno edicí v nově obnoveném *Archivu českém*. Kdyby nebylo Rudova odchodu na věčnost mezi staré Táboře, zůstaly by oba elaboráty mnohem déle ležet mezi jinými nedokončenými spisy. Oba se v přílohách nyní dostávají na světlo k počtě Rudolfa Tecla a k pobídce jeho následovníkům.

Předběžné ediční zásady

1. Peněžní položky ponechávám v té formě, jak jsou zapsány v originálu, např. 1 ½ *sex. minus 5 gr.* Všechny římské číslice pro větší přehlednost převádím na arabské.
2. Zkratky rozepisuji, výjimečně ponechávám mincovní jednotky *sex. a gr.*
3. V případě skupiny hlásek na konci slov *-tia, -tium* se přidržuji originálu a prepisuji *-cia a cium*. Svátek *Undecim milia virginum* označuji vždy takto, třebaže písaři používali římskou číslovku.
4. V prepisu staročeského textu usiluji o největší přípustné přiblížení nové češtině, z čehož plyne, že některé jazykové jevy, které byly v době vzniku přechodné povahy, opomím. Písaři si počínali při českých zápisech poněkud odlišně. Pro lepší přehlednost textu byly odlišné jazykové jevy převáděny na společného jmenovatele. Platí to zejména pro jotaci, kterou pomím i tam, kde byla v rukopise vyznačena. Naproti tomu někdy ponechávám kolísání mezi *i a ie*, neboť nemuselo jít o záležitost čistě grafickou. Při psaní předpon *s a z* vycházím z dnešního úzu, což platí i pro předložky *s a z*. V tomto případě však činím výjimku při vazbách označujících pohyb z povrchu dolů. Kolísání ponechávám u hlásek *g/k*, naopak sjednocuji psaní *od/ot* a *v/u* ve významu předložky. V řadě dubletních podob jsem dal přednost absolutizaci. Platí to zvláště v následujících případech *najprv/nejprv peníze/penězi, rukojmí/rukojmě* – tu vždy dávám přednost prvnímu z obou tvarů. Výjimky: zde rozvedu po konzultaci s Jaroslavem Kolářem.
5. Kde není zcela bezpečné, že jméno řemesla není příjmením, prepisuji všechny názvy mající povahu zaměstnání malým počátečním písmenem.
6. Interpunkci doplňuji podle smyslu, v případě vyšínutí z vazby si vypomáhám středníkem.
7. Identifikace osob s různými variantami křestních jmen, příjmení, názvu zaměstnání či míst původu je někdy sporná, jindy nemožná. Vodítkem tu bude rejstřík, nikoli poznámky pod čarou.
8. V rejstříku budou odkazy na průběžná čísla zápisu, doplněná o údaj roku. Je tomu tak kvůli návaznosti na předchozí literaturu, kde byly odkazy tohoto typu ve značné míře použity. Kromě toho uvedení roku je užitečné pro orientaci o časovém rozptylu zápisů vážícím se k jedné osobě.
9. Usiluji o maximálně zjednodušenou formu edice bez komplikovaných odkazů. Proto si vypomáhám grafickými pomůckami:
 - veškeré škrty v originálu vyznačuji ostrými závorkami <...>. V případě, že je mřežován celý zápis, jsou ostré závorky tištěny tučně: <>.
 - všechny editorovy doplňky jsou vloženy do hranatých závorek [...]
 - příписy či vnechávky napsané nad řádky označuji kulatými závorkami (...)
 - postranní příписy či glosy uvádím v poznámkovém aparátu
 - utržené části rukopisu označuji čárkami ----, nečitelné tečkami.

Ukázka edice první části nejstarší táborské Knihy trhové, fol. 1r-25v

- fol. 1r Za Jana rychtáře annorum [14]32°
vzdání domov a prodávání
[1] Němec Hubatý
Němec Hubatý prodal dóm Mášovi Šibalkovu bratru za 5 sex. a za 20 gr.
[2] Vaněk Bosák
Vaněk Bosák prodal a vzdal dóm Jankovi Chrbonínskému za 8 sex. a 20 gr. i zaplatil zaň všecko Vaňovi. Actum feria III^a [post] dominica[m] Invocavit [11. 3. 1432].
[3] Hánek
Hánek prodal místo v Lúži Boršovi za 8 sex. i dal nato Boreš Hánkovi 3 ½ sex. a o vánocech má dáti najprv příštíh 3 ½ sex. Peníze peněz rukojmí. Actum feria VI [post] dominica[m] Invocavit [14. 3. 1432].
[4] Vaněk truhlář
Vaněk truhlář prodal a vzdal dóm Petrovi kovářovi za 22 sex. i zaplatil to Petr Vaňkovi všecko. Actum sabato ante Reminiscere [15. 3. 1432].
[5] Loukotníková
Loukotníková prodala a vzdala Petrovi Tkaničkovi domek v předměstí za 100 a za 5 gr. i zaplatil Tkaničkovi [sic] všecko. Actum sabato ante Reminiscere [15. 3. 1432].
[6] Matěj Hradecký
Matěj Hradecký prodal a vzdal <dóm> dvór za městem za 4 sex. minus 10 gr. Kršňákovi i zaplatil Kršňák všecko Matějovi. Actum sabato ante Oculi [22. 3. 1432].
[7] Jarková
Jarková prodala a vzdala místo Olejníkovu za 1 sex. a za 5 gr. i zaplatil Olejník všecko. Actum feria III^a [post] diminica[m] Oculi [25. 3. 1432].
[8] Kout
Ondráček Kút prodal a vzdal dóm Šimonovi hauptmanovi za 20 sex. i zaplatil Šimon všecko. Actum feria V^a [post] dominica[m] Oculi [27. 3. 1432]. ||
- fol. 1v Za Jana rychtáře
[9] Holého domek
Hrádek s Říhákem a s Krabáčem prodali Holého domek v předměstí Linhartovi a Šebkovi za 2 sex. i dali Hrádkovi a Říhákovi 1 sex. a Krabáčovi 1 sex. za Krajčiče z Janovic za dluh Holého. A potkalo-li by co Linharta a Šebka. od Holého mají nadepsaní Hrádek, Říhák, Krabáč zastati. Actum, feria II^a [post] dominica[m] Judica[m] [7. 4. 1432].
[10] Matěj (z Podměstí) <z Podole>
Matěj z Podměstí prodal místo Jankovi krajčímu za 15 gr. a to jemu má plniti což mož najspíše. Actum feria 2^a post pas[c]ha [21. 4. 1432].
[11] Tóma tesař
Tóma tesař prodal místo Matějovi z předměstí i vzdal za 20 gr.; i má Matěj plniti na svatého Jakuba najprv příštího. Actum feria 2^a post pasc[h]a [21. 4. 1432].
[12] Dorota
(při výmaze byl Košický poručník)

<Item Dorota Matějova prodala sladovnu Martinovi Kozovic za 13 sex., i zavdal jí Martin 1 sex. a na vánoce najprv příští 3 sex. (dedit), na s. Jiří 3 sex. (dedit), na vánoce v rok 3 sex. (dedit) a na s. Jiří 3 ½ sex. (dedit). Pecunie pecuniarum rukojmí. Actum feria 2^a ante [festum] Urbani [19. 5. 1432].

[13] Jiříček švec

Item Jiříček švec prodal dóm Vaňkovi Lomnickému i s tím se vším místem, což k tomu přísluší, krom těch věcí, které nejsou hřebíkem přibity, za 7 sex. a za 20 gr. A to jemu má vysvoboditi, jestliže by kdy kto na to sahal, a peníze všechny má Vaněk dáti (dedit) ten pondělí ante Magdalene. Actum sabato ante Magdalene [19. 7. 1432].

[14] Matěj knap

Matěj knap prodal dóm v předměstí Petrovi ševcovi za 4 sex. a za 15 gr.; i má zavdati Petru 45 gr. a ostatek když se vstěhuje, krom pól kopy, té má dáti o středopostí najprv příštím [19. 3. 1433]. Actum feria 2^a post Bartholomeum [25. 8. 1432]. ||

fol. 2r Annorum domini etc. 32°

[15] Item Jan Gerlův zeť prodal dóm Vávrovi za 20 sex. i zavdal ihned 4 sex. a na s. Jiří má dáti najprv příštího 6 sex. a na s. Jakuba ihned potom ostatek. A má tu Janek býti do s. Havla. A Jankovi padoruzi mají býti do toho času, pakli by bůh ohně neuchoval, tehdy má Vávra škodu. Actum feria quarta post [festum] Egidii [3. 9. 1432].

[16] Jakúbek švec kúpul dělnici u Káče nebožce Křížové ženy za 2 ½ sex. a má jí dáti o vánocích najprv příštích ½ sex., o letnicích ihned potom 1 sex. a o vánocích v rok 1 sex. Pakli by Káče bůh neuchoval, má syrotku plněno býti <Kubovi>. Actum feria 5^a ante [festum] Wenceslai [25. 9. 1432].

[17] Item Vaněk zedník prodal Útratovi domek v předměstí <i dal ut> za 1 sex. i dal Útratovi 42 gr. a 18 ostal. Actum feria 2^a post [festum] Wenceslai [30. 9. 1432].

[17a] Škubelův a Božkův zápis mezi <domovými zápis> dědinovými zápisy etc. Martinův a Janin také ut supra etc. zápis mezi dědinami.

Annorum etc. 33°

[18] Holý Jentrovic prodal <domek> pivnici a loch a na pivnici dvě komoří Mikulášovi Krajčimu za 5 sex. a za 20 gr. i zavdal 3 sex. a ostatek má dáti 2 sex. a 20 gr. o středposti. A jakož jest místo mezi jistbú a komorú, to místo a v té komoře býti na ten slúp od ulice na úhel komorní tak, aby bylo jistbě bez škody. Actum feria 3^a post Epiphaniam [7. 1. 1433]. ||

fol. 2v Annorum etc. 33°

[19] Item Václav (Friberg) <Friczek> prodal dóm Václavovi pernikářovi za 4 sex. a za 1 gr. a má zavdati 1 ½ sex. a to již pernikář dal krom 2 sex. minus 15 gr. a to má dáti na svatého Jiřího v rok. Actum feria 3^a ante Felicitatis [13. 1. 1433].

[20] Zub starý prodal dóm Kazkovi za 5 sex a za 10 gr.; i má jemu zaň dáti 70 gr. a na s. Jiří najprv příštího 1 sex. a na svatého Václava ostatek. Peníze peněz rukojmí. Actum feria 2^a ante Fabiani [19. 1. 1432].

[21] Item Olbram kúpil dóm u Jakuba Těžkého někdy Chrtovský <u> za 28 sex. s tím se vším právem jako od[d]ávna; i má a jako by jemu bratří starší okázali; i má za to dáti <10 sex. o středopostí. Rukojmí Zigmund kovář> (dedit), na s. <Havla 10

sex.> (dedit) a o masopustě 8 sex.. Peníze peněz posledních rukojmí. Actum feria 5^a post [festum] <festum> Fabiani [23. 1. 1432]. Item Jakub poručil 8 sex. Olbramovi od Kartáka před Vítkem rychtářem.

[22] Item Hořílková prodala domek za 3 sex. Bělcovi a má jí dáti Mucha [?] za 1 sex. (dedit), druhú na svatého Václava a 1 o vánocích. Actum [19. 1. 1432]. Peníze peněz rukojmí.

[23] Item Jan Kozíšek prodal dóm Šibalkovi za 5,5 sex u má jemu Šibalek dáti na s. Jiří najprv příštího <1 sex.> 4 sex. a v rok na s. Jiří 1 ½ sex. a tu sůtku od Beneše má vysvoboditi a to oboje nemá hrazeno býti. Peníze peněz rukojmí. Actum feria 5^a post [festum] Mathei apostoli [27. 2. 1433]. ||

fol. 3r

Za Jana rychtáře

[24] Jan Pídec prodal dóm za 7 sex. a za 20 gr. Petrovi a má jemu Petr na svatého Jiří najprv příštího 1 sex., na s. Havla 1 sex. a tak vždy na svatého Jiří a na svatého Havla po 1 sex. až i vyplní. Pakli by jeho Pídce bůh neuchoval, aby Petr plnil <s> jeho dětem. Peníze peněz rukojmí. Actum sabato post Matheum apostolum [28. 2. 1432].

[25] Item Ježek prodal dóm Podobnému za 8 sex. a za 20 gr. i zavdal Podobný 2 sex. a 20 gr. a 3 sex. má dáti na s. Wenceslava a 3 sex. na středopostí. Peníze peněz rukojmí. Actum feria 2^a post Matheum apostolum [2. 3. 1433].

[26] Item Kříž kovář prodal dóm na zdi u brány Váchovi za 10 ½ sex. i zahradu a to má svobodno učiniti. Také jestliže by bořili domy na zdi, jakož jiným takéž i Váchovi, platiti neb nic s tím nemá kovář nic činiti a s tím právem prodal Kříž a má jemu <Vach 1 sex. zavdati na letnice, 1 sex. na vánoce, 2 sex. (dedit) na s. Jiří 2 sex.> na vánoce 2 sex. a na svatého Jiří ostatek. Peníze peněz rukojmí. Také má Kříž Váchovi meze ukázati. Actum feria 2^a ante Translacionem Wenceslai [2. 3. 1433].

[27] Item Vávra kulěř prodal dóm Zigmundovi písaři za 8 ½ sex. i zavdal na to Zigmund 1 ½ sex., na svatého Jiří [má dáti] 3 sex., na s. Jakuba, 3 sex., na s. Havla 1 ½ sex. Peníze peněz rukojmí. Actum feria 3^a ante Reminiscere [3. 3. 1433]. ||

fol. 3v

Annorum etc. 33°

[28] Item Míka Vožický prodal dóm bad rybníkem a 12 jit[e]r za 30 sex. a za 4 sex. Mikšovi tesařovi a Martinovi, i mají plniti na roky podepsané: zavdali 4 sex., na svatého Wenceslava 6 sex., na svatého Jiří 7 sex., a v rok na svatého Wenceslava 7 sex. a na svatého Jiří 10 sex. a za to rukojmí Kubec z[e] sadu, Míchal od Nové brány, Šindelěř nedílnú rukú. Actum feria quarta [post] dominica[m] Reminiscere [11. 3. 1433].

[29] Item Mařík prodal domek nad rybníkem Míkovi Vožickému za 3 ½ sex. a za 8 gr. a to jest Míka zaplatil. Actum [11. 3. 1433].

[30] Míka tesař prodal <dom místo> (dóm podlé) Petříka Kubalovic Janovi písařovi za 7 sex. <i má zavdati 2 sex.> a na svatého Václava najprv příštího 5 sex. Peníze peněz rukojmí. Actum feria 5^a ante Oculi [12. 3. 1433].

[31] Item Matěj prodal místo a srub tak, jakož základy zůstaly, <Damovi> Dominovi za 8 sex. a má jemu plniti na svatého Jiří najprv příštího 2 sex., na svatého Jakuba 3 sex., na svatého Havla 3 sex.. Peníze peněz rukojmí. Actum feria 2 post Oculi [16. 3. 1433].

[32] Item Machač prodal dóm podlé Naděny Markletě Vackové za 7 sex. a má 3 sex. ihned zavdati a 3 sex. na svatého Jakuba a na svatého Wenceslava 1 sex. Actum feria 2^a post [dominicam] Oculi [16. 3. 1433].

[33] Item <Říha prodal místo za 2 ½ sex. Vlčkovy; i má jemu zavdati 1 sex., na svatého Wenceslava 1 sex.> a ostatek o vánocech. Actum feria 3 ante [dominicam] Judica [24. 3. 1433]. ||

fol. 4r

<Za Jana rychtáře
Item Petr řezník prodal dóm>
Za Vítka rychtáře

[34] Item Goliáš prodal místo stodolné proti Dubovi nožíři Dubovi za 0 ½ sex. a 3 gr.; i má jemu dáti 15 gr. k hodóm a ostatek ve čtyřech nedělech po hodech a to Goliáš prodal za svobodné. Actum feria 2^a post Domine ne longe dominicam [6. 4. 1433].

[35] Item Káče Trýznova prodala dóm Květoňovi za 3 sex. gr. i zavdal Květoň 1 sex., <na svatého Wenceslava 1 sex.> (dedit) a na vánoce 1 sex. i s tím místem za hradem, bude-li moci býti. Peníze peněz rukojmí. Actum feria 3 ante Jakobi et Philipi [28. 4. 1433].

[36] Tábor švec prodal domek za 4 ½ sex. Petrovi Noskovi i zavdal na to Petr jistěbku ve 40 gr., Mudroňovi ½ sex., Kútovi ½ sex., a na svatého Martina 2 sex. a na svatého Jiří 50 gr. Peníze peněz rukojmí. Actum feria 2^a post [festum] Jacobi et Philipi [4. 5. 1432].

[37] Item Ryba Moravský s Matějkú prodali místo za hradem podlé Dřítenského Matějovi Hradeckému za 1 sex. a to jest zaplatil. A to nadepsaní mají vysvoboditi až bude potřebí. Actum feria 5^a ante Ascensionem [14. 5. 1433].

[38] Ješek Padeřovský prodal dóm nad rybníkem kněži Ondřejovu <bratru> příteli za 1 sex. a za 5 gr. a to má všecko splniti na svatého Havla. Actum [14. 5. 1443]. Za purgmistra Martinka etc. Ješek slíbil za svobodné Ondřejovu příteli. Actum feria 6^a post [festum] Georgii [24. 4. 1433]. ||

fol. 4v

Za Vítka rychtáře

[39] Item to místo pusté Zajíčkově dáno jest strýci a poručeno. A když to strýc Koleba prodá, má na radu [v]zněsti, aby to bylo opatřeno. Actum feria 6 post Ascensionem [22. 5. 1433].

[40] Item pikna Zmislovský oznámil, že Mikuláš Pikna má pravý spolek s ním v tom domu podlé Křivosuda. Actum sabato post Ascensionem Domini [23. 5. 1433].

[41] <Item Škúbele prodal dva domy u Nové brány Maximové za 30 sex. gr. minus 2 sex. A to jemu ona má 13 plniti; na vánoce najprv příští 10 sex., o masopustě potom ihned 10 sex., a o letnicích ihned potom příštích 10 sex. Item Škúbele prodal s tím právem, jako od Božka koupil. <ruk>. Actum feria quinta post [festum] Urbani [27. 5. 1433]>.

[42] Duchek súkeník prodal místo proti Hrstkovi i zahradu za 2 ½ sex. Blažkovi; i má plniti Blažek na svatého Jakuba najprv příštího ½ sex., na svatého Kříže 1 sex., na svatého Jiří 1 sex. Peníze peněz rukojmí. Actum feria 2^a post Trinitatem [8. 6. 1433].

[43] Item Beran pekař prodal místo podlé Jakuba kováře Štěpánovi za 15 sex. i zavdal Štěpán 6 sex. a ještě má dáti na vánoce najprv příští 2 sex. a na svatého Jiří 5 sex.. Peníze peněz rukojmí. Actum feria 5^a post Trinitatem [11. 6. 1433].

[44] Jan farář prodal dóm Bartošovi Počáteckému za 8 sex. minus 20 gr. i zavdal na to 1 sex. a má plniti na svatého Jakuba najprv příštího 1 sex., na svatého Wenceslava 1 sex., na svatého Jiří 1 sex. a na svatého Víta ostatek Peníze peněz rukojmí. Actum feria 5^a post Trinitatem [11. 6. 1433]. ||

fol. 5r

Annorum Domini etc. 33°

[45] Item Hořelka od řeky prodal dóm Skákalíkovi za 3 sex. minus 20 gr. i zavdal na to 1 ½ sex. a ostatek má dáti o masopustě najprv příštím. Peníze peněz rukojmí. Actum feria 5 post [festum] Procopii [9. 7. 1433].

Item k těm peněz Hořelkovým Kút se opověděl k 13 gr. feria quarta post Nativitatem Domini [30. 12. 1433].

[46] Item Holý od řeky prodal dóm u řeky Petříkovi rybáři za 2 sex. minus 5 gr. i zavdal ½ sex., <o vánocech najprv příštích ½ sex.>, o středopostí ½ sex., na svatého Jiří ½ sex. a to s tím, což jest zastavěno neb obleteno. Actum feria 5^a post [festum] Margarethe. [16. 7. 1433]. Peníze peněz rukojmí.

Item Holý dlužen Rohlíkovi 10 gr., Hánovi řezníku 7 gr. na poslední rok.

[47] Item Šestáková prodala dóm Šajvlovi za 6 sex. a za 10 gr. a to jí má Šajvl plniti když jí potřebné, jí v tom nezmeškáváje. Item sirotek má opatřen býti. Actum sabato post [festum] Margarete Virginis [18. 7. 1433].

[48] Item Vácha <chal> Charvát prodal dóm za 20 a za 6 ½ sex. Maršíkovi i zavdal Maršík 3 sex. a víc má plniti na roky podepsané: na svatého Martina 10 sex., o letnicích 10 sex. a na svatého Jakuba 3 ½ sex. Peníze peněz rukojmí. Actum sabato post [festum] Margarete Virginis [18. 7. 1433]. A to všecko Vácha poručí mocně Šajvlovi a Petříkovi sestřenci svému etc. ||

fol. 5v

Za Vítka rychtáře

[49] Item Nedorostě prodal dóm Kartákovi za <20 a ... > 40 sex. a za 2 sex. s tím se vším, což k tomu přísluší, za svobodné i zavdal na to Karták kóň 10 sex. a ostatek má plniti na roky podepsané: na svatého Havla najprv příštího <10 sex.> (dedit), o masopustě 8 sex., na svatého Bartoloměje 14 sex. A z těch 14 sex. vydal Karták za Nedorostě 3 sex. a 5 gr. dělníkóm i za les. A to dílo, které jest Nedorostě sjednal, má Kartákovi doděláno býti tak, jako jest umluveno před dobrými lidmi. I ostává Karták z těch posledních peněz 12 sex. minus 5 gr. A k tomu ke všemu dílu má dáti lesu dosti na jednu podlahu tesaného, podlahy, krokvy, trámy a což ku vazbě přísluší, vešken les a to má všecko v domu položeno býti krom latí a šindelův a žlebův. Actum feria 5^a ante Jacobi apostoli [23. 7. 1433].

[50] Item Vávra Skřínka propdal dóm Vojtěchopvi za 3 sex. a za 15 gr. a to jest Vojtěch zaplatil krom 40 gr. Actum⁶⁾ feria 3^a ante Crucis [= exaltacionem, 8. 9. 1433].

6) Actum psáno 2 x.

[51] Item Matěj Hlasivský prodal dóm Beranovi pekaři za 5 sex. a za 10 gr. >i má> i zavdal na to 70 gr., <na vánoce 2 sex.> (dedit), na svatého Jiří 2 sex. Peníze peněz rukojmí. A to s tím prodal, což sám držal za svobodné, jestliže by kto na to sáhl. Actum feria quarta ante [festum] Galli [14. 10. 1433].

[52] Item Vítek pekař prodal dóm za 23 ½ sex. Mikulášovi Meziříčskému i zavdal na to 15 sex. a 8 ½ sex. má dáti na svatého Jiří najprv příštího. A má tu Vítek býti do svatého Jiří a stala-li by se škoda od Vítky, v tom sám má hynúti. Pakli podlé obce, tehdy nic. A při trhu byli Šimon hauptman, Tomáš krajčí et sic ex aliis. Také má s tím postúpiti, což jest přivrtáno, neb prkna přivázaná, neb mezi kolím (?), koryto, zahrada. Actum feria 5^a post [festum] Simonis et Jude apostolorum [29. 10. 1433]. ||

fol. 6r

Annorum Domini etc. 33°

[53] Item Jan Studený prodal sladovnu Kmochovi za 10 sex. a k tomu kád', lopata a lesy. A na to Kmoch zaň dal 2 sex. a ve dvú nedělí má dáti 2 sex. a ostatek po vánocech ve dvú nedělí. etc. Actum feria quarta in die Martini [11. 11. 1433].

[54] Item Vaněk zedník prodal místo za lúží Mýtskému za 3 sex. minus 10 gr. a na to jemu zavdal 1 ½ sex. a ostatek má dáti o masopustě najprv příštím. Actum feria 3^a post [festum] Otmari [17. 11. 1433].

[55] <Tošna prodal>

Item Mikuláš písař směnil o lázňu a o dóm s Janem tesařem; i má Jan na dóm k lázni přidati Mikulášovi 16 ½ sex. a to rozdílne: na svatého Jakuba <o letnicích> najprv příštího 6 sex., na vánoce 3 sex., na svatého Jakuba 3 sex. a o vánocech 4 ½ sex. A tak má Jan splniti ve dvú letu, jakož nadepsáno, a to obojí za svobodné sobě vzdali a aby jeden druhému zpravil, bylo-li by potřebí. A k tomu čechlíkóv, 6 věder, 12 pánev, 2 kádci, 2 vaně, <sk> skla.. Item má se Mikuláš mýti s ženú a s dětmi do půl léta i s dívkú. Actum feria 2^a post [festum] Nicolai [7. 12. 1433].

Annorum Domini etc. 34°

[56] <Tošna prodal dóm Kačicovi za 13 sex. i zavdal na to Kačice 4 sex. a 15 gr. a ostatek má dáti o letnicích najprv příštích. Peníze peněz rukojmí. Dřev tu má nechati a tu má Tošna býti v podružství do svatého Jiří. Actum sabato ante Circumcisionem Domini [26. 12. 1433]

[56a] Item Jan rychtář Dřenský s hradu položil 2 sex. Káče maceše své a to má z knich měšťských vypsáno býti. Actum feria 2^a ante [festum] Felicis [11. 1. 1434]. ||

fol. 6v

Za Vítky rychtáře

[57] Item Vácha švec prodal domek u řeky Prokopovi kožišníkú za 3 ½ sex. i zavdal Prokop 2 sex. 15 gr. a ostatek má Váchu v dluzích podstúpiti, kdež jemu Vácha ukáže a což to móż stihnúti. Item Vácha bude-li moci vyplatiti domek do pól roku, má v tom vůli a Cznoch má býti v tom domku do svatého Jiří, ale ručí Prokopovi 8 gr. A což jest Váchovo, tím ničímž nemá Prokopovi <hnut> hnúti. Actum feria 2^a ante [festum] Felicis [14. 11. 1434].

[58] Item Holý vodák prodal domek na předměstí Kaprovi za 2 sex. a za 10 gr. i dal jemu Kapr polovici a polovici druhú má dáti o masopustě najprv příštím. Actum feria 2^a ante [festum] Felicis [11. 1. 1434].

[59] <Item Radosta prodal dóm Petříkovi za 3 sex. a za 15 gr.; i má zavdati 15 gr. a 1 sex. na svatého Jiří najprv příštího, na svatého Jakuba 1 sex., na svatého Wenceslava 1 sex. Peníze peněz rukojmie. Také jestliže by Petřík beze lsti na ty roky splniti, tehdy každým penězóm má míti dvě neděle rok a to má konečně plniti. A jestliže by Radka böh neuchoval, toho poručník Míka Kratošický. Actum feria 2^a in die Prisce [18. 1. 1434].>

[60] Tumernich[t] Pavel prodal dóm Sudkovi za 16 sex.; i má zavdati 1 sex., o masopustě najprv příštím 1 sex., o středopostí 2 sex., o letnicích 2 sex., na svatého Jakuba 2 sex., na svatého Václava 2 sex., na svatého Martina 2 sex., na vánoce 2 sex., o masopustě 2 sex. Peníze peněz rukojmie. A tu Tumernicht má býti do svatého Jiří a Sudek má ohřev dáti. Actum feria quarta ante [festum] Vincenti [20. 1. 1434]. ||

fol. 7r

Annorum etc. 34°

[61] Kubec Měšický prodal dóm Hlavňovský Ondráčkovi ševci, Janovu synu, za 6 sex. a za 15 gr.; i zavdal na to 1 sex. a 2 sex. ma svatého Jiří, o letnicích 1 sex., na svatého Jakuba 2 sex. a 10 gr. Item dveře, které jsou od Kubcovy strany, to má míti Ondráček, ne z práva od Kubce, ale z dobré vůle. Peníze peněz rukojmie. Actum feria quarta post Conversionem Pauli [27. 1. 1434].

Za Marše

[62] <Vaněk Pinta prodal domek nebožce Žižkova podlé Janáka Borovcovi starému za 2 sex. a 40 gr.; i má 40 gr. dáti na vánoce najprv příští, v roce na vánoce 1 sex. a třetí na vánoce 1 sex. A na to v rukojemství zastavil Borovec svůj domek i zahradu, jestliže by jeho böh neuchoval. A ty peníze mají⁷⁾ Vaňkovi Pintovi plnění býti a Vaněk syrotka do[b]ře zachovati jako věrný poručník a což by jemu dále co rozkázali. Actum feria 3^a ante [festum] Georgii [20. 4. 1434].

[63] Item Rusová prodala dóm Johovi za 3 sex. minus 10 gr; i zavdal na to Joha 1 sex. a ostatek má plniti na svatého Václava, 50 gr. na vánoce, 1 sex. <A jestli že by> A to jemu prodala za svobodné, ale o hlásce jakož bratří rozkází. Actum feria quarta ante [festum] Georgii [21. 4. 1434].

[64] Item Hurt nožír a Sluka kovář jsou umluveni ubrmany Janem mlynářem a Kytlicí o brusnici takto: že Hurtovi má dáti Sluka 2 sex. <na svatého Jiří> (dedit) a druhú na svatého Václava a ta kopa má býti Janovi mlynáři, to Hurt odkázal. Actum feria 6 in die Georgii [23. 4. 1434]. ||

fol. 7v

[65] Mikeš Vodoleje prodal domek před městem Zajchovi za 3 sex; i zavdal na to Zajcha 49 gr. a ostatek 2 sex. a 11 gr. [má dáti] na svatého Václava. Peníze peněz rukojmie. A ty peníze aby byly vydány Matějovi, synu Mikšovu. Actum sabato post Georgii [24. 4. 1434] a to u rychtáře. Item Z[a]jcha dedit Mikšovi ½ sex. feria 2^a ante [festum] Crucis [26. 4. 1434].

7) mají 2 x

[66] Holík švec prodal dóm v sadu Ondráčkovi ševci za 6 sex. minus 5 gr.; <i zeu> i zavdal na to 1 ½ sex., na svatého Jakuba 1 sex. a na jarma[r]k 1 sex. a mezi tím 25 gr. Peníze peněz rukojmie a Martinovi 2 sex., jakž se umluvišta.

[67] Item Vlčková prodala místo Škvárovu Pavlíkovi za 4 sex. a 25 gr. a to jest zapalceno všecko a vydáno před Maršem, rychtářem. Actum sabato post [festum] Jakubi [31. 7. 1434].

[68] Item Jakub bratr Brdkov prodal a vzdal dóm Nedoroštěti za 15 sex. minus 10 gr.; i má Nedoroště vyplniti do svatého Václava 10 sex a v roce do svatého Václava ostatek má vyplniti bytí Budkovo v domu do svatého Havla podruží aby Budek vzal a stól má ostavití. A jestliže by od Jakuba se která škoda stala, hin Jakub, pakli podlé obce, tehdy Nedoroště. Peníze peněz rukojmie. Actum feria 3^a in die Laurencii [10. 8. 1434]. A chtěl-li by se Nedoroště prvé stěhovati, má Budkovi dáti věděti dvě neděli etc. Item Jakub Budkovic odkázal Váchovi Drynkovi z Dlouhé Lhoty 5 sex. minus 10 gr. na svatého Václava, jakož má Nedoroště plniti.

[69] Item Jirchář prodal domek u řeky proti mostu Janovi Bechyňskému za ½ sex. a za 5 gr.; i zavdal Jan na to <15 gr.> (dedit) a ostatek <má dáti feria quarta post Asumpcionem> (dedit) a to za svobodné a meze má ukázati před sousedy Jirchář Janovi. Také má tu Jirchář býti, dokudž jemu peněz Jan nedá. Actum feria 3^a in die Laurencii [10. 8. 1434]. ||

fol. 8r Za Marše

[70] Item Jan Kapún přikúpil dóm u Pechy Lhockého za 1 sex. minus 5 gr. a to jemu Jan má plniti na Velkú noc a to sobě vzdali za svobodné. Actum feria quarta post Asumpcionem [11. 8. 1434].

[71] Item Martin Zetec směnil o dóm s Blažkem Bohem, také o dóm, i má Blažek přidati Martinovi 7 ½ sex. a to rozdílně <dosp> do svatého Václava najprv příštího 4 sex., na svatého Jiří ihned potom 2 sex. a na svatého Václava ihned potom 1 ½ sex. Actum feria 2^a ante [festum] Andree [29. 11. 1434].

[72] <Item Petr a Jira lazebníci prodali lázni u řeky nad Hudkovým mlýnem Matějovi lékaři za 36 sex. a to má Matěj splniti na roky podepsané: zavdati má 10 sex. (dedit) a když zavdá neb v dluhu zastane Petra a Jíru, tehdy ihned se má v lázni uvázati; o středopostí [má dáti] <10 sex.>⁸⁾ (dedit), o letnicích Petrovi <5 sex.>⁹⁾ (dedit), na svatého Václava Jírovi 6 sex. a (13 sex) Petrovi <3 sex.>¹⁰⁾ (dedit) a rukojmí za 26 sex. rukú nedílnú na hotový gr. Matěj lékař rukojmí a jistec Kubec Měšický, Jan flašněř, Domin řezník a Ondráček švec, Hánov zet' Sad, Petřík krajčí. A stěmito věcmi mají postúpiti Matějovi dvě <paw> pánvi úkropné, 2 kádci, lázní kád', škopky, což jich jest. stróžky 4, holuby, což jich jest, voršlla všecka. ||

fol. 8v

[73] Item Tvaroh prodal krám masný Buzkovi rytíři za 3 ½ sex. a za čber žita; 1 ½ sex. zavdal Buzek, na svatého Martina 1 sex., na svatého Ondřeje 1 sex. a to za

8) 10 sex.] mřežováno před mřežováním celého zápisu.

9) 5 sex.] opět mřežováno před mřežováním zápisu.

10) 3 sex.] mřežováno.

svobodné kúpil a přijal. A k tomu haltěře pól aby Buzek držal, dokud Rohlík by držal, ale toho za svobodné Buzkovi neprodal. Actum sabato ante [festum] Matthei apostoli [20. 9. 1434].

[74] Mikuláš z Řevničova prodal domek u řeky Martinovi Kuklovi za dva sudy piva mladého a za 16 gr. a toho sobě sama svěřijéta a to Mikuláš vzdal za svobodné a Martin přijal. Actum feria 2^a ante [festum] Matthei [20. 9. 1434].

[75] <Item Hajmanová Anna prodala domek u řeky Martinovi za 2 sex. a za 10 gr.; i má dáti Marin o vánocech ½ sex., na svatého Jiří ½ sex., na svatého Havla 70 gr. Peníze peněz rukojmie. Šindelov tu má nechati.>

[76] Item Macháček Klokotský prodal dóm Prokopovi bednáři za 7 sex.; i má Prokop jemu to zaplatiti <v 7> letech na části určené: najprv má sudov Macháčkovi nadělati do vánoc s jeden var. A ty sudy má Macháček vzěti od Prokopa, jakož by jinému prodával a což mu k varu potřebí. A do svatého Matěje s druhý var týmž obyčejem jako na první. A to má počteno býti, což za ty sudy bude závdavek a od svatého Matěje, kteréhož v postě bývá, v roce [aby] dal ½ sex. a potom v roce opět ½ sex. na svatého Matěje a tak vždy v roce má po ½ sex. plniti na svatého Matěje, až vyplní 7 sex. Peníze peněz rukojmie. Actum feria 5^a post [festum] Francisci [7. 10. 1434]. ||

fol. 9r Za Marše

[77] <Item Václav švec prodal dóm Jalovcovi za 2 sex. a pět řtvrtí sukna a to jemu má splniti na roky podepsané: ve třech nedělích ½ sex. (dedit), o masopustě ½ sex. (dedit), na svatého Jana ½ sex., na svatého Václava ½ sex.. Peníze peněz rukojmie a pět čtvrtí sukna, když přijde na trh. Actum sabato ante [festum] Galli [9. 10. 1434].>

[78] Item Tóma tesař odkázal vešken svůj statek, což jeho má, neb měl, Vaňkovi z Prahy, bratranu svému, synu <od> Ondráčkovu, řečenému Zvola,¹¹⁾ jestliže by jeho böh neuchoval po jeho smrti. Actum sabato ipso die Galli [16. 10. 1434].

[79] Stala se plná úmluva a křesťanský mír skrze ubrmany Chusníka mladého a Janem [sic] z Střemilova, řečený Duch, oba z Hradiště, mezi Vichrem z Hýlova a mezi Velikem z Chýnova takto: že Vicher má postúpiti ½ lána Velikovi v Hýlově v tom základě, jakož Velik splnil na Chúsnika za Vichra 20 sex., a to polulání aby Velik prodával a nedostane-li se, dolož Vicher. Pakli co zůstane po 20 sex., navrať Velik zase, a to jest Vichr vzdal za svobodné beze všech zmatkóv, jakož ta ves za právo má, s tím se vším, což k tomu polulání přísluší, ihned před Maršem rychtářem a před Kunšem rychtářem a před Koniášem a to z potvrzení Zigmunda purgmistra a rozkázání. A tu byl také při tom brány tesař a Janek jako na Tvarohově domu bydlí. Actum feria 3^a ante [festum] Martini [9. 11. 1434]. A tu má Vicher býti do svatého Ondřeje tak, aby ten den uprázdnil etc. ||

11) Vaňkovi ... Zvola] tyto dva řádky textu pisař zapsal na konci zápisu a znaménkem určil jejich místo v textu.

[80] Item Crlík prodal a vzdal dóm Jírovi Rohovcovi za 10 sex. a to má Jíra splniti do středopostí 4 sex. a ostatek na svatého Jiří penězi hotovými. Actum feria 6^a post [festum] Matthei apostoli [25. 2. 1435].

[81] Item Slávek prodal a vzdal dóm Jankovi, Zetcovu synu, za 5 sex. a to má Janek plniti na roky podepsané: <na svatého Jiří najprv příštího 1 ½ sex. (dedit), na svatého jakuba 1 sex., o vánocech 75 gr.> a ostatek od svatého Jiří v roce a toho má všecko postúpiti, krom postele, tu má vzéti. Actum feria 2^a in carnisprivio [28. 2. 1435].

[82] I<tem Koblich prodal dóm své matere Jalovcovi za 2 sex. gr. minus 15 gr. a to má Jalovec splniti <za svobodné¹²⁾> ve dvou nedělí. A koblich má postúpiti s tím, což přibito neb přivrtáno a o hláskách, jak bratří učiní. Actum feria 4^a ante Letare [23. 3. 1435].>

[83] Item Mára podle Dubka vzdala mocně polovici domku z své dobré vůle před Janákem a Pintú Ance z Borovan. Pakli by bůh Máry neuchoval, tehdy všecko aby bylo Ance a na to jí žádný nemá sahati, ani na tom překážeti žádný přítel, neb jest to mocně Ance oddala z dobré vůle. Actum feria 6^a ante dominicam Letare [25. 3. 1435].||

[84] Item Vít z Fortny dlužen Dobešovi z Opatovic a Janovi z Kozichovic 4 sex. gr.; i zapsal Vít Janovi a Dobešovi pól domu, což jest strany jeho s jeho paní. A druhá strana domu má svobodna syrotku býti a to jim zapsal, aby první Jan a Dobeš byli k penězóm, když by Vít dóm prodal. A k tomu Jan a Dobeš svolili. Actum feria 3^a post Georgii [26. 4. 1435].

[85] Stalo se oznámení od poručníka Maška ševce a to s Kytlicovou vólí, také poručníka statku nebožce Kondrackého, kterýž peněz zóstal, a po jeho dětech, a to takto: že Mašek s Kytlicí z prosby dobrých lidí i také z prosby Petříka Kubalovic skúpili jsú Petříkovi Kubalovic domu, místa a jitra a na to víc poručníci nemají sahati. Pakli by kto sáhl o ten statek na poručníky, ma jí [sic] Petřík zastati přede všemi přáteli bez jich škody. Také že poručníci i Petřík z toho statku všecko učinili a odbyli přátel, i což byl nebožtík Václav rozkázal, tak, že žádný nemá jich z ničehož vzpomínati, leč by kdo na to mocí sáhl. Actum feria 3^a post [festum] Jacobi et Philippi apostolorum, presente Janakone iudice tunc temporis.

[86] Stala se plná úmluva nic ne <post> pozústavujíc, dobrovolně samy se umluvili před Zigmundem Dražickým[m], Šimonem z Dúbravy a Vlk[em] odtudž a to jest oznámeno a zapsáno jich úmluva Václavy z Dúbravy a Káče z Hradiště a to takto: že Václava má dáti Káči 4 sex. za oddíl za dědinu i za všecko tak, aby se Káče, ani její vbudující víc Václavy nevzpomínali z ničehož, a to má splniti na svatého Jana najprv příštího <80 gr.> (dedit), potom na rok na svatého Jana 80 gr., opět v rok na svatého Jana 80 gr. Rukojmí <za prvních 80gr. nedílně Šimon a Vlk z Dúbravy.> A neuchoval-li by bůh Káče, že to oddává své dceři Ance z Sepekova. Actum sabato ante [festum] Stanislai [7. 5. 1435]. Peníze peněz rukojmí. ||

12) za svobodné] mřežováno před mřežováním celého zápisu.

[87] Item Maršík zastavil v rukojemství svůj dóm i vešken svůj statek Vackovi Rohovi v 6 sex. a 20 gr. a má splniti v témdni 3 sex. a potom ve dvou nedělí 3 sex. a 20 gr. Pakli by Maršík na ty roky nesplnil, tehdy Vacek má na tom <ss> svobodně svých peněz dobývati <p> bez přiekazi i všelikaké závady.

[88] Míka Malý prodal a vzdal dóm Crlíkovi za 3 sex. a za 20 gr.; i má Crlík dáti 1 sex. na svatého Havla najprv příštího a na svatého Jiří ihned potom 2 sex. a 20 gr. A první kopa když dá, rukojmí jiných peněz. A Holík tu má býti dio svatého Havla. Také jestli že by se již stala která škoda, již Crlík má hynúti. Actum feria 3 in Ascensione [15. 8. 1435].

<Item Ješek z Čelkovic prodal>

[89] Item Šibalková prodala dóm Machulovi za 5 ½ sex. a to jí má plniti na roky podepsané: na masopust 1 sex., na svatého Jiří ihned potom 1 sex., na svatého Jakuba 1 sex., na svatého Václava ihned potom 1 sex., na svatého Ondřeje ihned potom 1 ½ sex. A za to rukojemství sama s Maršem, deveřem svým, přijímala. <Actum>¹³⁾ A to Machule kúpil s tím právem, jakož Kožíšek prodal. Actum¹⁴⁾ feria 3^a post [festum] Galli [18. 10. 1435]. ||

[90] Stala se směna mezi Matějem Nedorostě[m] a Janem Chabrovcem, Nedorostě o dóm a Chabrovec o pánev a o vóz, a to takto, že Jan Chabrovec má Nedorostěti ku pánvi a vozu za dóm přidati 2 ½ sex. na svatého Václava najprv příštího. A tu má Matěj býti, ač bude-li se jemu líbiti, do svatého Jiří, a komoru a maštali [užívati]. A to Matěj vzdal za svobodné s tím se vším, což hřebíkem přibito, neb přivrtáno, neb zámky přibito. Rukojmí za 2 ½ sex. Jan Chabrovec, rukojmí a jistec, a Velek nedílnú rukú. Actum feria 2^a ante [festum] Simonis et Jude [24. 10. 1435].

[91] Janka malomocného žena po jeho smrti prodala domek u zdi za 2 ½ sex. Havlovi a to poručila Vaňkovi sladovníkovi, aby Havlovi vzdal tak mocně, jako by sama tu byla. A vzdal Vaněk Havlovi za svobodné a má Havel první peníze polovici na svatého Jakub[a] <p> a to má zaručiti, pakli dá na vánoce, tehdy ostatních peněz nemá zaručiti, kteréž má plniti o vánocích v rok, ale peníze peněz rukojmí. A ty peníze mají kladny býti u purgmistra. Actum feria 2^a ante [festum] Andree [28. 11. 1435].

Za Jana Pražáka. Anno ut supra [1435°]

[92] Píknová prodala a vzdala svú polovici místa za 10 gr. Vítečkovi súkeníku a to jest Víteček zaplatil penězi hotovými. A před syrotky také má Píknová zpravití o ponúcce. jakož bratří podlé jiných uloží. Actum sabato ipso die <...> Silvestri, annorum etc. 35 [31. 12. 1435].

[93] Item Zub skúpil polovici domu, jakož s Mléčkú měl, témuž Mléčkovi, a tu jest jemu vzdal a přijal za 4 sex. a 9 gr.

[94] Item Mléčko dlužen Kútovi 1 ½ sex., a to má plniti na roky podepsané: o letnicech ½ sex., na svatého Václava ½ sex., na vánoce ½ sex. ||

13) Původně písař začal psát závěrečnou formuli, pak však připojil ještě jednu větu.

14) Actum] 2 x.

fol. 11v

[95] <Item Martínek kovář prodal dóm Zvehňovský Vaňkovi Orlickému za 7 sex. gr. a to jemu Martin vzdal za svobodné i [ze] strany sirotka, i má Orlický plniti Martinovi a sirotku na roky vdole psané ve třech letech od vánoc nyní minulých, annorum Domini etc. [14]35°, v pólruhém létě 3 ½ sex. a potom opět v pólruhém létě 3 ½ sex.. Rukojmí za peníze 7 sex. nedílnú rukú Philip z Padeřova, Jan Holúsóv, Janek Partlów syn, všickni z Hradiště. Item rukojmí nadepsaní, jestliže by co böh dopustil na Vaňka Orlického, ohlašují se najprv k jeho statku. Actum feria 4^a post [festum] Anthonii, annorum etc. Domini etc. 36° [18. 1. 1436].

[96]¹⁵⁾ Máňa, žena někdy Vítka Železného, vzdá dóm svůj sirotkóm svým beze všech zmatkóv, a ten jistý dóm poručí Peškovi Opařanskému, aby s tím domkem těm sirotkóm spravedlivě učinil. Actum sabbato in die Agnetis anno etc. 36to (21. 1. 1436).

[97] <Farář prodal a vzdal dóm Kopštýnovi za 4 sex. gr. a tu má bydliti do svatého Jiří. Kopu dal hotovú, druhú o středopostí, třetí na svatého Jiří a tu se má Kopštýn do domu stěhovati. Actum feria 3^a ante [festum] Anthonii [10. 1. 1436].

[98] <Item Šebová prodala a vzdala domek Maršovi Slámovi za 54 gr. (dedit totum) a to má splniti o masopustě. Actum feria 2^a ante [festum] Anthonii [10. 1. 1436].>

[99] Item Zajíček prodal dóm i vzdal Vávrovi za 4 sex. minus 10 gr. i má dáti <Váva> Vávra o masopustě příštím <1 sex.> (dedit), na svatého Jiří ihned potom <3 sex. 10 gr.> (dedit), a toho jemu svěřil. Actum feria 2^a ante Purificacionem [30. 1. 1436]. Poručník Hána řezník.

fol. 12r

za Jana Pražáka annorum etc. [14]36°

[100] Kačka vdova, Zetcova nevěsta, prodala a vzdala dóm Máni v domě nebožce, Jankové ženě, za 5 sex. a za 10 gr. A když se Máně vstěhuje, má dáti ihned 1 ½ sex. a potom <o letnicích ihned 1 ½ sex.> na svatého Jiří 1 ½ sex. a o letnicích 2 sex. a 10 gr. zavdala. Actum feria 2^a ante [festum] Skolastice [6. 2. 1436].

[101] Item Korvačová (?) prodala dóm Kubcovi za 1 sex. gr., a to tím obyčejem, budú-li z takových domóv ponocovati a jakž obec nalezne, a to jest Kubec zaplatil. Actum feria 2^a ante [festum] Scolastice [6. 1. 1436].

[102] Item Nedolil prodal (a vzdal) dóm Petrcovi za 7 sex. minus 10 gr., a to má plniti na roky podepsané: má zavdati 1 sex. ihned, 2 sex. na svatého Jiří najprv příštího, o masopustě ihned potom 4 sex. minus 10 gr. Pakli by beze lsti nemohl míti o masopustě, tehdy má konečně plniti o středopostí ihned potom příštím. Peníze peněz rukojmí. Actum feria 2^a ante Invocavit [24. 2. 1436].

[103] Stala se (plná) úmluva dobrovolně před Janem Pražákem, ty časy rychtářem, mezi Hlízú a tetú jeho taktó: že Hlízú má dáti za polovici domu její strany má dáti¹⁶⁾ 1 ½ sex. a to rozdílně o letnicích najprv příštích ½ sex., na svatého Havla ihned potom ½ sex., na svatého Jiří ihned potom ½ sex.. Peníze peněz rukojmí <a za první peníze rukojmí>. Actum feria 2^a post dominicam Reminiscere [5. 3. 1536]. ||

15) Zápis č. 96 je dílem písařem X. který důsledně psal uo za ó, např. duom, zmatkuov apod.

16) má dáti] omylem písaře se opakuje.

fol. 12v

[104] Item Matějka prodal dóm u řeky Mikulášovi Kožišníkovi za 2 sex. a to zaplatil Mikuláš. Actum feria 2^a post Reminiscere [5. 3. 1436].

[105] Item Janek Piknosý prodal krám masný Bohušovi za 5 sex. minus 10 gr. Zavdal 2 sex. a na svatého Jakuba ihned potom příštím 3 sex. minus 10 gr. Peníze peněz rukojmí: podle Michalkové krám [a] a ten krám.

[106] Item odběžný domek Frickóv ševcův kúpil Mincěf za 1 ½ sex. I má Mincěf splniti těmi penězi za Fricka Martinovi ševci 22 gr., za ponócky 23 gr., Tumernichtovi 13 gr., Jisbovi 5 gr. a Maříkovi 5 gr. z těch 23 gr. za ponócku a ostatek Frickovi. Actum feria 3^a post dominicam oculi [13. 3. 1436], presente Johanne <domino> iudice dicto Pražák.

[107] <Item Sluková prodala brusnici i s brusem za 100 gr. minus 3 gr. Petrovi Kozovic; i zavdal na to Petr 50 gr. a ostatek má dáti v rok o středopostí. Peníze peněz rukojmí. A to jest jemu vzdala za svobodné. Actum feria 6^a post Salus populi [16. 3. 1436], presente iudice Johanne dicto Pražák.>

[108] Item Martínek, Nohóv bratr, prodal dóm Kyselicovi za 1 ½ sex. a to jest zaplatil penězi hotovými. O ponúcce jakož jiným se stane.

[109] Item Janek kožišník prodal domek u brány Martínkovi za 3 sex. gr. i má Martin dáti 1 sex. o letnicích najpr příštích a o vánocech 2 sex. A když kopu zavdá, peníze peněz rukojmí. ||

fol. 13r

Za Jana Pražáka

[110] <Item Vaněk[?]17) prodal a vzdal dóm Janovi hrnčíři za 2 ½ sex. a to Jan má plniti na roky podepsané: kopu zavdal ihned a pól kopy o svatém Jakubě ihned příštím a na svatého Martina 1 sex. Peníze penězům rukojmí. A to prodal za svobodné a s tím, jakož sám <1 byl> kúpil.

[111/B] Petřík <mlynář> (puškař) prodal mlýniště Hořelkovo pod kamenným mlýnem za 2 sex. grošů Jakubovi Rybákovi z Tábora a to s takovúto výmluvú: jestliže by kto právem na to mlýniště sáhl, tehdy Petřík má jeho ve všem před právem zastati. A to jemu před rychtářem Janem Pražákem vzdal dóm a 2 [sex.] přijal. Actum feria 6^a ante dominicam Judica anno etc. [14]36° [23. 3. 1436].

[112/B] <Jakub mincíř prodal a vzdal městiště Slavíkovo Ondráčkovi Berúnskému za 80 gr. právem týmž, jakož obyčej jest. Actum sabbato ante Iudica [24. 3. 1436].

[113/B] <Hašek z Hradce a Holub stáry, poručníci Lomnického Mikše a Markreta, dcera jeho, prodali svú dobrou vólí dóm (a vzdali) a třetinu pivovaru a tři jitra za 15 sex. a za 15 gr. Petrovi Svikovi a má jí peníze dáti 4 sex. a 15 gr. na svatý Jiří najprv příští, ještě jí dluží 11 sex.> Mikuláš Holub má splniti Markletě, Lomnického dceři, 5 sex. gr. na svatého Havla najprv příští[ho] <a tho> a toho jsou peníze penězům rukojmí, ale jiné všecko jest zaplaceno, [tak]že Markleta [sic] nemá Svika z ničehož upomínati. Actum feria 6^a post Ascensionem Domini [18. 5. 1436] presente Augustino iudice.¹⁸⁾

17) Písmena jména byla rozmazána uzavřením rejstříku před zaschnutím inkoustu.

18) Druhou, nemřežovanou část zápisu později na spodní část fol. 13r připojil písař A.

[114/B] <Pak týž Svík kúpil dvě straně pivovaru od Petřika krajčieho a od Rozenberského krajčieho za 8 sex. a za 25 gr. Pět kop má Svík dáti (dedit)¹⁹⁾ v veliký pátek najprv příští a 3 sex. a 25 gr. (dedit) na svatého Jana Křtitele ihned potom příštího. Rukojmí peníze peněz. Actum feria 4^a ante Palmarum [28. 3. 1436]> Již toto všecko Svík splnil za pivovar feria 3^a proxima post <Pal> Reminiscere [6. 3. 1436]. Item Mikuláš, Holúsův syn zůstává dlužen 5 sex. Markletě dceři Lomnického, ut patet supra.²⁰⁾

[115] Item Chrbonínský prodal a vzdal dóm Mikulášovi lékaři za 4 ½ sex. bez šesti peněz, a to má plniti na roky podepsané: na svatého Jiří najprv příštího 1 sex., o letnicích ihned příštích 1 sex. a na svatého Jakuba ostatek. Peníze penězům rukojmí a štok k tomu. Actum feria 6^a ante dominicam Palmarum [30. 3. 1436]. ||

fol. 13v

[116] <Item Alena, nebožce Křížova žena, prodala dóm a to s volí poručníkův Vaňka Dobeše a Míky Maříkovi Krajčimu za 13 sex. gr. a má splniti na roky podepsané: kopu ihned má zavdati, 2 sex. o letnicích najprv příštích, na svatého Václava ihned příštím 3 sex. a 20 gr. a na svatého Jiří ihned potom příštím 3 sex. a 20 gr. a v rok na svatý Jiří potom příštím 3 sex. a 20 gr. A za to rukojmí k Aleně a k poručníkóm a k strýcóm nedílnú rukú Mařík, rukojmí i jistec, Tomek Malý, bratr Maříkóv, Václav z Záchoda, Jan, Holúsův syn, na hotový jsú. Pakli by beze lsti Mařík nemohl na ty roky splniti do dvou i do tří nedělí, nemá honěn býti. Actum feria 4^a post Pastka [sic, 11. 4. 1436].> Item Alena vzala svůj díl i pomoc i za dluhy 7 sex. a svrchu ostává 6 sex.

[117] Item Velik prodal svú polovici domu Jankovi, nebožce Pulákovu synu, s mateři za ½ sex. toho domku, který spolu měli; i dali Velikovi 10 gr. a 10 gr. na svatého Jiří a 10 na svatého Jakuba. Actum feria 4^a post conductum Pasce [18. 3. 1436].

[118/B] Ondrášek švec, Kazkóv zeť, prodal a vzdal dóm Beranovi pekaři z Ústí s tím se vším právem, jakož sám držal, za pět kop a za 20 <gr.> grošův a to rozdílně: hned když se v dóm vstěhuje, kopu gr. a potom na letnice ihned příští kopu gr. a na svatého Jakuba ihned potom příštího kopu gr. a na svatého Martina potom najprv příštího kopu grošův a na vánoce ihned potom najprv příštího 80 gr. Rukojmí peníze penězům. Actum feria 6^a ante [festum] Georgii [20. 4. 1436].

[119] Na Svatoňovu domu má Kunáš dluhu pravého 3 sex. minus 15 gr. a když by byl dóm prodán, aby byly dány Kunášovi první peníze. Pakli by Svatoňová prodala les z druhého domu, tehdy má díl peněz Kunášovi dáti. Actum feria 6^a post Invencionem Crucis [4. 5. 1436] presentibus purgmistra Martínek Kovář [sic] a konšel ty časy Pucka, Panochy, Jindry a Ondráčka Berúnského. ||

fol. 14r

Za Pražáka

[120] Hurých prodal dóm Jankovi kožišníkovi za 30 sex. gr. i zavdal na to Janek <10 kop (dedit) a má plniti na roky podepsané: víc [?] 10 sex. na vánoce najprv příští a za

19) Dále škrtnuto chybné „od pátku vel“.

20) Již toto všecko ... ut patet supra] dodatečně k zápisu připojil písař A.

ty rukojmí Janek kožišník, Ondra švec, Vavřinec Budějovský nedílnú rukú> a za ostatní peníze peníze peněz rukojmí a ty mají plnění býti od vánoce v rok o vánocech ihned příštích. Actum feria 2^a ante Zophye [14. 5. 1436]. Janek kožišník dal 10 sex. Hurýchovi a prvé 10 sex. jakož v zápisu a první před Ondráčkem písařem.

[121] Mikeš Kratošický, otec Míky Kratošického, prodal a vzdal dóm synu svému Míkovi za 6 sex. gr. a to jest zaplatil Míka všecko vplně a docela penězi hotovými a na to jemu nemá nižadný sahati, ani Pavlík, bratr jeho, ani sestra, neb tu nic nemají, a to sám Mikeš vyznal před Janem rychtářem. Actum feria 4^a ante [festum] Viti [13. 6. 1436].

[122/B] Margareta, Vozkova sestra, prodala domek svůj Ondráškovi súkeníkovi, jako má nevěstu Holúsovou, za 80 gr. a má jí dáti polovici peněz ve třech nedělech a druhú polovici o vánocech najprv příštích. Penězi peněz rukojmí. Actum feria 3^a ante Procopii Confessoris [3. 7. 1436].

[123] Smyl súkeník, Buzkóv zeť, prodal a vzdal domek mateři své u Staré fortny podle Vítka provazníka Slajcharovi za dvě kopy gr. a peníze má jemu splniti ve dvou létu, na vánoce najprv příští 30 gr. a potom na svatý Jana Křtitele ½ sex. gr. a opět na vánoce ihned potom příští ½ sex. a na svatého Jana Křtitele božího poslední ½ sex. Penězi peněz rukojmí. Actum feria 3^a ante Procopii [3. 7. 1436].

[124/B] Bálková Anka z Ústí dala domek svůj, ježto leží podlé Zasekulové, Margretě Šerlové tetě a Lidce Ctiborové mocně a to vzdání učinila před Mikšem Kožistickým, Petrem Skandalem, Chúsníkem starým. Actum feria 3^a ante Jacobi annorum [14]36° [24. 7. 1436]. ||

fol. 14v

[125/B] Táž Bálková [vz]dala mocně a poručila dvořiště (své) i s lúkú v Ústí v předměstí, ježto leží podlé Řešetkova pole, Petrovi Skandalovi, v tý době z Střížele, Dorotě z Stupčic <taléřové> (pánve) bronzové sestře s tím se vším právem jakož jest sama držela a to před těmi lidmi, jakož napřed psaní stojí o domku její[m]. Actum feria 5^a proxima post [festum] Jacobi annorum etc ut supra [26. 7. 1436].

[126/B] Zubová prodala a vzdala dóm svůj podlé Johy z Ústí Petrovi (Polákovi) a Máni, ženě jeho, za pět kop bez 20 gr. za hotové peníze, a on jí zaplatil penězi hotovými přede mnú, před Martínkem kolářem, Radkovicem a Martínkem Šelmberským. Actum feria 2^a ante Thimothei et Symphoriani etc. [20. 8. 1436].

[127/B] Trubáček prodal a vzdal krám masný svůj vedlé Radkovce a Veselského za 5 sex. gr. Vávrovi řezníku; i zavdal jemu <hotové 3 sex. gr. (dedit) a dvě kopě má dáti konečně [o] masopustě (dedit)>. A Trubáček má v tom krámu státi až do masopusta. Actum feria 6^a [in] die Bartholomei [24. 8. 1436].

[128/B] Dóra Pavlova, Janákova nevěsta, prodala a vzdala dóm svůj a sirotčí podlé Holúsa za 10 sex. minus 10 gr. Matějovi, synu Janákovu, i ženě jeho a s takúto úmluvú, že Matěj nadepsaný má jí dáti na svatého Martina najprv příštího kopu gr. a potom jiné dluhy má (k) dlužníkóm podstúpiti Matějovi a s nimi se umluviti. A ostatek peněz, když by dluhy zaplatili, což pozůstane, má Dóře její díl dáti a sirotkóm, což pozůstane, má do jejich let chovati. A když by jim potřebí bylo, na jich potřebách jim také vydávati. Actum feria 3^a ante <op> Crucis, anno etc. [14]36° [11. 9. 1436]. ||

fol. 15r

Za Pražáka

[129/B] Matěj Červenka prodal a vzdal dóm svůj Maškovi ševci za 1 ½ sex. a pět gr.; a ihned jemu zaval 40 gr. a ostatek peněz má dáti konečně o svatém Havle najprv příštím. Actum feria 4^a ante Exaltacionem Crucis [12. 9. 1436].

[130/B] Martin Lichvička prodal a vzdal dóm svůj vedlé Žaluda Šlajcharovi bednáři za tři kopy gr. a to rozdílně: sudov má za ½ sex. udělati a kopy na svatý Jiří najprv příští a za to Hašek bečvář rukojmí. A kopy na svatý Havel ihned potom příští a na svatý Jiří opět potom příští ½ sex. A penězi peněz rukojmí. Actum feria 6^a [in] die Mathei [21. 9. 1436].

[131/B] Alena nebožce Křížova [žena] prodala a vzdala místo své stodolné podlé Viničkovy stodoly Jakubovi písaři za 35 gr. a to jí zaplatil penězi hotovými. Actum feria 4a ante [festum] Francisci [3. 10. 1436].

[132/B] Kokoška prodal domek svůj zadní a vzdal Vichrovi za 85 gr. A penězóm rok o vánocech najprv příštích 25 grošov a o svatém Jakubě ihned potom příštím kopy gr. A to Vichr slíbil plniti jemu beze všech zmatkóv. Actum feria 2^a ante [festum] Galli [15. 10. 1436].

[133] Item Kříž Menhart prodal a vzdal svú třetinu <svú> všeho svého, což by se jemu mělo dostati, málo nebo mnoho, krom pištědly měděné a dvú peřin Jakúbkovi Štípěti za 5 sex. gr.; i má jemu Jakúbek plniti na roky podepsané: na vánoce najprv příští 20 gr., o masopustě ihned potom příštím ½ sex. gr., na svatého Jiří ihned potom pól kopy, na vánoce potom příštích [sic] ihned 1 sex. gr., potom o masopustě příštím 40 gr., potom na letnice ihned příští 1 sex. gr. Pakli by Jakúbek nesplnil na roky nadepsané, tehdy Kříž má se v svú stranu zase uvázati. Actum sabato ante 11 millia virginum [20. 10. 1436]. ||

fol. 15v

[134/B] <Jan Sůša z Voltin prodal a vzdal dóm svůj Linhartovi vozataji, jako leží podle Formánka, za 7 sex. minus 15 gr., a to na tyto roky: Item o středopostí najprv příští kopy gr. (dedit), a na letnice ihned potom příští kopy gr. (dedit), a na vánoce ihned potom příští kopy gr. (dedit), a o středupostí opět potom příštím kopy (dedit), a o letnicích opět kopy gr. (dedit), a na vánoce ostatek těch peněz. A jestliže by böh Linharta v tom času neuchoval, tehdy aby Sůša najprvní byl k tomu statku a dluh aby nejprvní na tom zboží Linhartově aby měl a plnění penězi hotovými bez [z]matku na roky nadepsané. Actum feria quinta ante [festum] Andree apostoli annorum [14]36to [29. 11. 1436]. Item všeho dluhu ostává 1 sex.

[135] <Dub nožír prodal mlýn na Tismenici Létovi mlynáři za 30 sex. gr. a za pól kopy a to vzdal za svobodné jemu. A Létó má plniti Dubovi na roky podepsané: na vánoce najprv příští 6 sex., a za těch šest kop rukojmí Máce [sic] mlynář od kamenného mlýna (dedit), a na svatý Jiří ihned potom příští 6 sex., na svatý Jakub ihned potom příští 5 sex., na svatý Martin ihned příští 5 sex., na svatého Jana ihned potom příštím 4 sex., po svatém Martině ihned potom příštím v týden 4 ½ sex. Penězi peněz rukojmí. Actum sabato post [festum] Andree annorum etc. [14]36° [1. 12. 1436]. Item Dub nožír má brus míti od svatého Ondřeje bez přiekazi, když jemu potřebí měl Létó neb nic.

[136] Kuba Kozovic prodal brusnici Petrovu Mikulášovi Štěrbovi za 100 gr. minus gr; i zaval Mikuláš Kubovi 52 gr. penězi hotově a Slukové má dáti o středopostí má dáti²¹⁾ 53 gr.. A to jemu vzdal za svobodné mocně, jako by sám tu Petr byl. Actum feria 3^a ante [festum] Nicolai [5. 12. 1436]. ||

fol. 16r

Za Pražáka

[137] Létó mlynář prodal mlýn v Plané Mácevi mlynáři za 20 sex. gr. a to vzdal jemu za svobodné a za též za 20 sex. Máce mlynář stúpil Petříkovi a Mlýnkovi, bratru jeho; i mají Petřík a Mlýnka plnit Létovi mlynáři na roky podepsané: na vánoce najprv příští <7 sex. (dedit) a z těch 7 sex. mají Petřík a Mlýnka poctivě beze vši škody Máce mlynáře vyvaditi. Na svatého Jiří ihned potom příští 3 ½ sex. (dedit), na vánoce ihned potom příštích [sic] 3 sex. (dedit)>, na svatého Jiří ihned potom příštím 3 ½ sex., na vánoce ihned potom příštím [sic] 3 sex. gr. Penězi peněz rukojmí. Actum sabato post [festum] Andree annorum etc. [14]36° [1. 12. 1436].²²⁾

[138/B] <Janek Panoškov syn s Jírú Bílým, poručníkem svým, prodal a vzdal domek svůj podlé Cardy Bártovic za 52 grošov Cardovi. A roky penězóm od letnic najprv příštích až do roka. Rukojmí za ty peníze Havel Čabelský. Actum feria 2^a ante [festum] Barbare [3. 12. 1436].>

[139/B] <Vozka valchář prodal a vzdal dóm svůj proti Plebánovi Jankovi Houbovi za 4 sex. minus 10 gr.; i dal jemu hotových 110 [?]gr. a ještě má dáti 2 sex. na rok [sic] dole psané: na letnice najprv příští kopy gr., a na svatý Jakub ihned potom příští kopy gr. Penězi peněz rukojmí. Actum feria 5^a [in] die Johannis Evangeliste [27. 12. 1436].>

[140/B] <Radvanka vzdala domek svůj zeti svému Tómovi mocně tak, aby on toho domu byl plným hospodářem a jí aby [do] smrti dochoval. A což jest ona dlužna, to aby on platil dlužníkom. Actum feria 5^a [in] die Johannis Evangeliste [27. 12. 1436].>

[141/B] <Ondrášek Berúnský koupil jistěbku s městištěm, kteráž jest podlé Ryzkové, a to od Kožerky (?) za 17²³⁾ gr. hotových a ty jest peníze Holús úmluvce Kožerkovým; a dal jest ty peníze před Duškem Náchodským a při litkupu byli Vaněk pekař od Chrta, Městecký ... písař Ondrášek. Acta feria 5^a post Epiphaniam Domini [11. 1. 1437]. ||

fol. 16v

[142/B] Petřík krajčí, Mančin muž, prodal dóm, který jest podlé Petra Panochy, za 12 sex. gr. a vzdal Benešovi Maximovi v roky vdole psané: <Item na masopust najprv příští 2 sex. gr., potom na svatý Jiří 4 sex. gr. (dedit) a těchto šest kop Benešovi bez rukojmí věřice. Potom na svatý Jakub 2 sex. minus 10 gr. (dedit), potom o vánocech 2 sex. (dedit)> a potom ostatních peněz 2 sex. 10 gr. v roce na svatý Jiří a penězi peněz rukojmí. A to jest Beneš přijal a úmluvce toho jsú Ondřej Karták a Svík s těmito úmluvami: kteráž by peníze měl nyní na svatý Jiří najprv

21) má dáti] omylem písaře opakované.

22) Po straně připsáno: Zachari 40 gr. tenetur dare super illo termino.

23) 17] předchází škrtnuté 7.

příští dáti, to jest 4 sex. gr. a to obmeškáno bylo, tehdy konečně potom má vyplniti ve třech nedělech. A k tomu, což jest přibito a přivrtáno anebo přivázaného, má toho Petřík Benešovi postúpiti a žádné nesnáze v tom nečiniti. Actum feria 6^a ipso die Prisce virginis [18. 1. 1437]. A jestliže by böh Petříka v těch časech neuchoval, tehdy Beneš má to vyplniti Mance jeho ženě a dětem. Acta ut supra.

[143/B] <Léto mlynář prodal pól mlýna toho, jako od Duba kúpil, Vaňkovi pekařovi za 13 sex. s tím se vším právem jako sám od Duba kúpil. A to na roky dole psané: Item hned jest tři kopy hotově zavdal. Item na svatý Jiří ihned potom příští 2 sex. a na svatý Jakub ihned potom příští 2 sex. Item o svatém Martině opět potom příštím 2 sex.. Item o svatém Janu ihned potom příštím 2 sex. Item o svatém Martině ihned potom příštím ostatní 2 sex. A tu Vaněk pekař má všeho toho polovici požívati bez [z]matku i kur i jiných věcí. A také jestliže by Léto chtěl svú polovici mlýna prodati, aby bez Vaňkovy vôle neprodával žádnému jinému než Vaňkovi. A Vaněk má zase též jemu učiniti bez jeho vôle také nižádnému neprodávati. A kteréž by náklady na mlýn činily, to mají spolu učiniti oba na své náklady a spolu všech věcí požívati. Actum feria 2^a ante [festum] Dorote anno etc, [14]37° [4. 2. 1437] presentibus Matěj Pražák, Beran pistor cum aliis etc.> ||

fol. 17r

[144/B] Hála súkeník prodal a vzdal domek mateře své u fortny u hradu Jankovi Košickému, súkeníku z Bechyně, za 2 sex. minus 10 gr. a to na roky dole psané: dal jí ihned 25 gr. a na svatý Jiří ihned potom příští 25 gr. a o vánocech ihned potom příští kopu gr. Actum feria 3^a [in] die Dorote, anno etc. [14]37° [6. 2. 1437].

[145/B] Janek, Šerlův zeť, prodal a vzdal městiště ženy své nebožce Janka, Košíkova syna z Rudného, jako leží podlé Holého marštale, Mikulášovi, Campnovu zeti, za 70 gr., a to na tyto roky: ihned jemu hotových zavdal ½ sex. gr. a ostatek tech peněz má jemu dáti v stř[edopost]í najprv příští. Actum feria 5^a ante [festum] Appolenie [7. 2. 1437].

[146/B] Jan Otický prodal dóm svó j v Oticích Duchoňovi odtud za 12 sex. gr. i vzdal na to jiný dóm v 4 sex. i dal svému příteli a zeti Šrámkovi. A ještě 8 sex. dluhu zůstává a to v roky dole psané: o středopostí 2 sex. a navánoce ihned potom příští 2 sex. a na svatý Jakub ihned potom příští 2 sex. a na vánoce ihned potom příští 2 sex. Actum sabato ante [festum] Scolastice [9. 1. 1437].²⁴⁾

[147/B] Starý Holús i s Janem, synem svým, oba s dobrú vólí a s dobrým rozmyslem, zapsali Margetě, nevěstě své, a sirotkóm nebožce Valkúnovým dětem, Jankovi a Valkúnci, i vzdali přede mnú pól domu a pól pivovaru, jakož v něm bydlé, i se všemi požitky toho domu a pivovaru polovici aby spolu toho požívali Margéta i [se] svými sirotky, doniž by toho sobě nesplatili. Presentibus Benesssio Maxim consule, Johanne notario, Nicolao notario, Nicolao Pechan. A tak žádní jim²⁵⁾ nemají na tom překážeti, ani synové jeho, ani kto jiný. Actum feria 4^a in capite ieiunii [13. 2. 1437].

[148] Machule prodal a vzdal svó j domek Kaburkovi za 5 sex. gr. i zavdal na to Kaburek Machulovi 40 gr. minus 2 gr. a ostatek Machule vzkázal Martínkovi

24) po straně připsáno: 13 ½ sex. od pól sex. jemu ?).

25) jim] v textu omylem s jim.

Šemberskému na roky podepsané: na svatého Jiří najprv příštího 82 gr., o letnicech 1 sex., na Matku boží semennú 1 sex., na svatý Havel ostatek ihned příští. Actum, feria 4^a in capite ieiunii [13. 2. 1437]. ||

fol. 17v

[149] Petr (tkadlec) od Prasákovy sladovny prodal domek u brusnice Slukově Petrovi vřetenářovi, Vaňkovi hrnčířovi za 17 sex. gr. s tím se vším právem, jakož jest sám držal, a má peníze dáti o Veliké noci tz dny. Actum feria 5^a ante dominicam Oculi [28. 2. 1437].

[150/B] Ondra švec prodal dóm ten vedlé Bartáka, ješto slul Liderovský, Vaňkovi, zeti Jindrovu, bez věrduňka za 4 sex. kopy [sic]. A zavdal jemu hned kopu a ostatek na roky vdole napsané: o veliké noci najprv příští druhú kopu, o letnicech potom najprv příští třetí kopu a ostatek na svatý Havel potom najprv příští ostatní kopu bez verduňka. A penězi penězóm jsú rukojmí. Actum feria 2^a post Oculi [4. 3. 1437].

[151/B] <Léto mlynář prodal mlýn na Tismenici Vaňkovi pekařovi za 30 sex. gr. a to vzdal za svobodné jemu s tím se vším právem, jakož jest sám měl. A tak Vaněk pekař zavdal jest 6 sex. gr. (dedit)²⁶⁾ Dubovi nožíři, a to řízením Letovým. A potom hned na svatý Jiří najprv příští má dáti Vaněk pekař Dubovi nožíři 6 sex. gr. (dedit)²⁷⁾, na svatý Jakub potom najprv příští 5 sex. gr.²⁸⁾ opět Dubovi má dáti Vaněk pekař, na svatého Martina potom najprv příštím 5 sex. gr.²⁹⁾ opět Dubovi má dáti Vaněk pekař, na svatého Jana Křtitele potom najprv příštím 4 sex. gr. opět Dubovi má dáti Vaněk pekař, potom na svatého Martina najprv příštím v druhý rok ostatní 4 sex. Dubovi nožíři má dáti Vaněk pekař. Peníze peněz rukojmí. Neb Léto mlynář skazuje tyto všecky peníze svrchu psané Dubovi nožíři na Vaňkovi pekařovi kromě šesti kop zavdaných tak, aby jemu byly ty peníze splněny beze všeho zmatku. A Dub nožíř má v tom mlýnu Vaňkovu plné právo na brusu brústiti do roka od svatého Ondřeje až do druhého svatého Ondřeje, když by jemu koli potřebno bylo, mel Vaněk pekař neb nemel, a to beze vší překážky. A zlámala-li by se hřidel nebo kolo u toho brusu, na kterémž Dub nožíř má brústiti, oprav to Vaněk pekař tak, aby se Dub nožíř nemeškal. A Dub má sobě ma palečném kole sám palce opravit, kdy se zlámal při jeho brúšení který palec. Ale zlámalo-li by se které³⁰⁾ palečné kolo, Vaněk pekař sám je oprav, aby se Dub vždy nemeškal. A Dub nožíř, když ten rok vyjde, má vzíti s sebú pryč pastorek kladce a ty věci své, které potřebny byly jsú jeho brúšení. Actum feria 2^a post Oculi anno etc. [14]37° [4. 3. 1437] presentibus magistro civium Georgio Albo et Iohanne Pražák, Prokopio pelifice et aliis.>

[152] Plebán prodal a vzdal městiště to, jakož jest vedlé Jana Hliňáka Janovi Hliňákovi za 6 sex. gr. a to jemu vysvobodil, kdyby mu kto na ně sahal. Actum feria 5^a post letare annoru, etc. [14]37° [14. 3. 1437]. ||

26) po straně k tomu: dedit sex sex.

27) po straně opět poznámka s hvězdičkou: sex. sex.

28) po straně: dedit 5 sex.

29) po straně: dedit 5.

30) které] původně přeškrtnuto, pak čárkovaně podtrženo.

fol. 18r

[153] <Kašpar prodal a vzdal dóm svůj Petrovi, Škutinovu pastorku, za 6 sex. gr. minus 10 gr. A má dáti hned hotově 2 sex., na svatý Jakub ihned potom příští 50 gr., a na svatý Havel ihned potom příští 1 sex., a na středopostí ihned potom příští 2 sex. gr. ostatní peníze. Rukojmí peníze peněz. Actum feria 5^a ante conductum Pasce [4. 4. 1437] s tím se vším, jakož jest sám držal etc.

[154] Diviš z Přehořova vzdal dóm svůj Rybovi súkeníkovi s tím se vším právem, jakož jest sám držal. Actum feria 5^a ante conductum pasce [4. 4. 1437].

[155] Jan Pivovar a Martin Kršňák zedník o domy frajmarčili tu sú sobě přede mnú vzdali a má Kršňák Janovi přidati 3 sex. minus 2 gr. Hotovou kopu [ihned], na svatý Jakub 50 gr. minus 2 gr. a na svatý Havel ihned potom příští kopu gr. Actum feria 6^a ante conductum Pasce [5. 4. 1437].

[156] Mikuláš lékař prodal a vzdal domek svůj, jakož od Chrbonínského kúpil, za pól pátý sex. gr. Anně z Klatov s tím se vším právem, jakož jest sám měl. A jižzaplatila penězi hotovými. Actum feria 4^a ante [festum] Tiburcii [11. 4. 1437].

[157/B] Havel Štěpný prodal a vzdal stodolu za hradem, tu kterýž sám držel, s tím právem, jakož sám měl, za 100 gr. minus tribus gr. Blazuncovi a Oldřichovi. Zavdali jsú jemu hned ½ sex. a ostatek (mají) na svatý Jakub (dáti) najprv příští. A pakli by Havla bóh neuchoval, aneb k tomu roku že by Havla nebylo, tehdy mají ten ostatek peněz zeti jeho Ondrovi ševci dáti a splniti na ten rok již jmenovaný peníze hotově beze všeho prodlévání. Actum feria 5^a post [festum] Georgi annorum etc. [14]37° [25. 4. 1437].

[158] Jakub Mincěř prodal domek Petříkóv havěřóv proti Blazazkovi [sic] za 2 sex. gr. Káči Olejníkově a to vzdal za svobodné před Matějem Pražákem. A Káče Mincěřovi zaplatila všecko penězi hotovými. A jestliže by kdy na to Petřík sáhl neb jeho přítel, má Mincěř zastati. Actum feria 5^a post Georgi annorum domini etc. [14]37° [25. 4. 1437]. ||

fol. 18v

[159/B] Petřec prodal a vzdal městiště to, jakož jest mezi Karfíkem krajčím a mezi Váchú Svinským, Karfíkovi krajčímu a Váchovi Svinskému za 4 sex. gr.; i zavdlastu hned 2 sex. a druhé dvě máta dáti v úterý letnic najprv příští, peníze hotové bez zmatku. Actum feria 6^a post [festum] Georgi [26. 4. 1437].

[160/B] Pavel rybář z Pucharce prodal a vzdal domek pod hradem u řeky Nedolilovi za 6 gr. a za 2 ½ sex. gr.; i dal jest jemu Nedolil hned 1 sex. gr. a 16 gr. a má dáti Burákovi na svatý Havel najprv příští ostatek, to jest 80 gr. A tak jest jemu prodal Pavel Nedolilovi ten domek již jmenovaný s tím se vším právem, jakož jest sám měl. A ještě, bylo-li by Nedolilovi potřebí, tehdy jemu Pavel má osvoboditi tak, jakož jest kúpil Nedolil za svobodné. Actum feria 6^a proxima post Georgi annorum etc. [14]37° [26. 4. 1437].

[161/B] Martin Penízek a Rozpuka frejmarčili o domy u řeky tak s tím se vším právem, jako sta sama držala a to sú sobě přede mnú vzdali i přijímali tak, jakož obyčejem jest. A má [Rozpuka] jemu 10 sex. přidati³¹⁾, a to a na roky dole psané:

31) a má jemu 10 sex. přidati] připsáno na okraji s označením místa, kam vsuvka patří.

hned Rozpuka má zavdati 5 sex. a ve dvú neděli 2 ½ sex., a na svatý Jakub potom najprv příští bratru a sestře jeho 2 sex. ostatní peníze. A s tím Martin nemá nic více činiti. Actum feria 2^a ante [festum] Jacobi et Philippi etc. [29. 4. 1437].

[162/B] Martin Starý prodal a vzdal dóm svůj, jako leží podlé Starého Petra, Janovi ševcovi z Písku za 4 sex. gr. s tím se vším právem, jakož jest sám držal, a to s túto výmluvú: jestliže by ohně bóh neuchoval, ve dvú neděli to má býti Martinova škoda. A peníze má dáti konečně všechny v čtyřech nedělích. Actum feria 4^a in die Jacobi et Philippi etc. [1. 5. 1437].

[163/B] Ondrášek Múdrej prodal a vzdal své místo stodolní Jakubovi písaři za ½ sex., jako leží podlé nebožce místa Křížova. A to jest jemu Jakub zaplatil hotovými penězi. Actum in die Zigismundi etc. [2. 5. 1437].

[164/B] Travenec vzdal domek svůj Vihanovi, zeti svému, s tím právem, jakož jest sám držal. A také jest jemu prodal zahradu za 13 gr., ješto leží vedlé Cardovy, a to jest zaplatil hotovými penězi. Actum feria 2^a [in] die Johannis ante portam latinam [6. 5. 1437].

fol. 19r

Za Pražáka

[165/B] Haldan mlynář prodal a vzdal mlýn svůj ten nad Mincěřovú sladovnú Petru řečenému Róže s tím se vším příslušenstvím, jakož jest sám držel, a to s těmito výmluvami dolepsanými [za] 52 sex.³²⁾ (dedit): Najprvé, jestliže by by Léto sáhl na tu struhu, jakož jí voda na mlýn jde i [ja]kož nyní v svém položení leží, to má Haldan Petrovi řečenému Róže vysvoboditi. Také lúka, kteráž k tomu mlýnu přísluší, jestliže by kto na ni sáhl, Haldan jemu ji má osvoboditi. A to na tyto roky dole psané má jemu, <totiž Haldanovi,³³⁾ Petr Róže dáti a zavdati 6 sex. gr.³⁴⁾, na svatého Jakuba ihned potom najprv příštího, aneb týden po svatém Jakubě pořád sběhlý 20 sex. (dedit) a od toho svatého Jakuba v roce najprv příštího 22 sex. gr. (dedit) peníze hotové a toho jemu svěřuje jako dobrému člověk[u]. Actum feria 3^a proxima post [festum] Marcelli annorum etc. [14]37° [4. 6. 1437].

[166] Mašek švec prodal a vzdal domek svůj, jakož v něm seděl, podlé Jíry krajčího za 3 sex. Ihned jemu zavdal kopu a o svatém Jakubě ihned potom příštím 1 sex. gr. a o vánocech 1 sex. Actum sabbato ante Viti [8. 6. 1437].

[167/B] Martin Penízek vzdal domek svůj u řeky bratru svému .n. Pakli by bóh bratra neuchoval, ale synu jeho aby ten domek dal. Actum feria 3^a ante Bonifacii [4. 6. 1437].

[168/B] Mikuláš Kratošický prodal a vzdal rybník svůj pod Teskovú stodolú za 3 sex. gr. <m> Martínkovi Šelmberskému s tím se vším právem, jakož jest sám držal. A jestliže by starší úrok na jitra položili, tehdy Martínek má platiti z toho <jitra> (rybníka) jako jiný sused s jitry. A to na tyto roky: kopu hotovú, po svatým Václavě 2 sex. gr. Actum sabato ante Viti [8. 6. 1437].

[169/B] Dóra Černá prodala a vzdala domek svůj Šalsovi, zeti svému, za 1 ½ sex. gr., a to na tyto roky: na svatý Bartoloměj ½ sex. gr., a na vánoce ihned potom příští

32) 52 sex.] připsáno na okraji po levé straně.

33) Haldanovi] opakuje se na okraji po pravé straně.

34) postraně připsáno: Haldanovi.

½ sex. gr. a na svatého Jiří ihned potom příštího ½ sex. gr. A zahradu jemu přidala tak, aby ji ižádnému neprodával, než aby sobě i svým dětem ji choval. Actum feria 3^a post Viti [18. 6. 1437].

[170/B] Vavřina prodala a vzdala dóm svůj Zigovi řezníkovi za 5 sex. gr., a to jí má splniti ve třech letech a pomalu dávat. Actum feria ^a ante Petri et Pauli apostolorum [28. 6. 1437]. ||

fol. 19v

[171/B] Vaněk sladovník a Čech

Stal se akt úmluvný mezi Čechem o komoru, a což k tomu přísluší, a Vaňkem sladovníkem o 11 jit[e]r, a to s dolejším žitem, a hony ječmene mezi tím žitem tak, že Čech vzdal jemu tu komoru s tím se vším příslušenstvím, jakož sám držal. A Vaněk jemu vzdal dědinu za svobodnú se dvěma koňma i s vozem. Tu Čech má [dát] Vaňkovi 20 sex. gr., a to na tyto roky: <od svatého> (na) Jiří najprv příští 10 sex. gr. a potom od svatého Havla ihned příštího 10 sex. gr. v roce, a toho jemu svěčuje. Actum sabato ante [festum] Johannis Baptiste [22. 6. 1437].

[172/B] Matěj, syn Janákův, prodal a vzdal dóm svůj podlé Holúsa Jankovi Campnovi za 10 sex. gr. Hned jemu zavdal 5 sex. gr. hotových, a o vánocech 2 sex. a o letnicích ihned příštích 3 sex. Peníze peněz rukojmí. Actum sabbato ante [festum] Magdalene etc. [20. 7. 1437].

[173] Kokoška prodal a vzdal domek svůj proti straně klokotské Jakubovi písaři za dvě kopě [sic] bez pěti gr., jemužto hned peníze splnil Jakub již psaný. Pak týž Jakub směnu učinil o ten domek o domek s Martinem Zetcem tak, že Martin Zetec za ten domek postúpil domku toho, kterýž jest proti domu Jakubovu. A ten domek Zetcův Jakubovi již psanému všecka rada pustila beze všech ponócek, též robot, ježto z domův dělají. A přitom sú byli starší tito: Vaněk Lomnický, v ty časy purgmistr, Petr Vnúček, [Petr] Řešetko, [Petr] Hýlovec, Zigmund Fryml, Hašek [Dřítenský], Šeblik, Augustin [soukeník], Jíra Bílý, Beneš Maxim a Filip, jenž jest byl toho času na městě rychtář. Actum feria sexta post [festum] Margarete annorum etc. [14]37° [19. 7. 1437].

[174/B] Dorotha Trpěncová prodala dóm svůj na rynku s pěti zahradami Haldanovi bez pěti gr. za 14 sex. gr. A to vzdala s hospodářstvím a s nádobím, jakožto s sudy a s kádmi ... A Haldan hned zavdal jí 7 sex. gr. hotových, pak ostatek má jí vyplniti na roky vdole psané: to jest osm kop gr. na svatý Jakub najprv příští. Pakli by bůh Haldana neuchoval, aby jeho žena ty peníze plnila. Pakli by Dorotha Trpěncová v tom času umřela, aby jejímu synu bylo plněno. ||

fol. 20r

Za Pražáka

[175/B] <Peša písař prodal a vzdal dóm svůj Bartoňovi střelci za 45 sex. gr. Dal jemu hotových 20 sex. gr. (dedit) a na svatý Jiří potom příští 10 sex. (dedit), na svatého Jana ihned potom příštího 5 sex. gr. a samostřil nový. A má bydli v tom domu do svatého Jiří nazad v jistěbce a paní Stará v sklepě a komoru má míti a trámy dva. Actum feria 6^a ante Nativitatem Marie etc. [6. 9. 1437].>

[176] <Vávra řezník prodal a vzdal krám svůj jako leží podlé Hýskova Hanušova za 5 ½ sex. gr. Na svatý Václav najprv příští [má dát] 1 ½ sex., na svatý Jakub ihned

potom příští 2 sex. a na svatý Václav ihned potom příští ostatní 2 sex. Actum feria 5^a ante [festum] Mathei [19. 9. 1437]. Přiznal se Vávra po Váškovi (?) poslu, že splněno. Actum feria 2^a ipso die s. Ptri.

Trubáček prodal a vzdal krám svůj Zigovi, bratru svému.³⁵⁾

Za Augustina

[177/B] Stalo se svolení dobrovolné mezi Kaburkem a Rozberským a Vaňkem ševcem z předměstí taktó: že má Kaburek dát 1 sex. gr. na <středopostí> (svatého Jiří) za dóm Šemberskému druhu na svatý Havel <třed> [1 sex.], třetí na svatý Jiří v rok i jsú za to rukojmí Rozberský a Vaněk. A měl třetího rukojmí postaviti. A za to, že nepostavil třetího rukojmí, úmluvu učinili: jestliže nedá 1 sex. gr. Kaburek, že rukojmí nadepsané mají ve třech kopích domu mají mocni býti <pakli> a též do vyplnění všech peněz nemá na ten domek žádný sáhnúti o nižádný dluh krom rukojmí za dóm. Actum feria 2^a ante Felicitatis [18. 11. 1437].

fol. 20v

[178/B] Kravín kúpil mlýniště vdovy rychtářové z Ústí i s lúkami v Ústí a co k tomu mlýništi přísluší a s takovúto úmluvú s vyřčením, že ižádného určeného platu z toho není, než toliko když by klášter stál, tehdy by měl mleti k tomu klášteru bez měřice a z toho kláštera měl by míti 12 pecencův chleba každý pátek a čber piva. A dále ižádný z kláštera nemá na víc sáhnúti než jakož nadepsáno. A to [Kravín] kúpil za 7 sex. gr. (A to má splniti:) Ítem na svatého Havla 2 sex., na svatého Jana 2 sex., na svatého Havla ihned příštího 3 sex.³⁶⁾ Také Dorota, Anna, Kačka všecky dobrovolně přidali vůli svú k tomu trhu osobně a přitom byli jsú Svašek z Podole a Přibík z Hlinice.

[179] Mikuláš Chruštek prodal a vzdal dóm svůj Svikovi za pól 7 ½ sex. gr. a to má Svik plniti na roky podepsané: zavdal 2 sex. gr. Svik (dedit), a to vzkázal na Mýtském Janovi, a na vánoce ihned potom příští 2 sex. a na rok opět o vánocech 2 sex. a opět v rok o vánocech 1 ½ sex. gr. Peníze peněz rukojmí. A jestliže by beze lsi na kterýž rok nemohl peněz míti, tehdy dvě neděli po každých vánocech Svik nemá hindrován býti. Actum feria 2^a post Conceptionem gloriose Virginis Marie [9. 12. 1437] presente iudice Augustino.

[180] <Řešetko prodal a vzdal dóm svůj, kterýž kúpil od Pytlíka, Petříkovi krajčímu s tím se vším právem, jakož od Pytlíka má, za 13 sex. gr. A to má Petřík splniti na roky podepsané: na svatý Jiří najprv příští 4 sex. gr. na svatý Jakub ihned potom příští 3 sex., na svatého Martina ihned potom příštím 3 sex., na vánoce ihned potom příští 3 sex. gr. a to má plniti Petřík beze všeho zmatku. Také jestliže by bó[h] neuchoval, že by se zapálilo od Pytlíka z jeho domu, tehdy Pytlíkova škoda má býti. Pakli vedlé obce, tehdy Řešetkova škoda a od Řešetky má se též státi Pytlíkovi, jestliže by bůh též dopustil.||

fol. 21r

Za Augustina

[181] Stala se plná úmluva dobrovolná, přátelská před Šimonem, ty časy konšelem,

35) Trubáček ... bratru svému] Patrně začátek zápisu právního pořízení jež nebylo ukončeno.

36) Ítem na svatého Havla ... 3 sex.] nadepsáno nad zápisem a opatřeno znaménkem.

a Kunášem, Kyselicem³⁷⁾, a to před rychtářem, mezi Janem Mýtským a bratřími jeho i mateří takto: že Jan Mýtský propustil dobrovolně dóm mateří a bratří[m] Petrovi a Mikulášovi v těch penězích, jakož Jan měl dáti za jich díl a máťe to přijala i jeho bratry [sic]. A má Jan domu postúpiti na svatého Jiří a má tu zámkov nechati, skla, což přibito neb přivrtáno. Také má mateří komory jedné postúpiti ihned. Pakli by máťe a bratří prodali ten dóm draze nad 13 ½ sex., mají Janovi navrátiti, pakli by laciněji prodali, mají sami škodni býti a Jana víc neupomínati. Actum feria 4^a post Epiphaniam [8. 1. 1438].

Za Augustina

[182] Kurt nožíř prodal a vzdal dóm svůj za 4 sex. gr. Jankovi, Onšilinové muži, a to má Jan splniti na roky podepsané: na svatého Jiří má dáti 1 sex., na svatého Jakuba 1 sex., o vánocích ihned potom příštích 2 sex. Prvních peněz svěřil Hurt Jankovi a potom peníze peněz rukojmí. Také, jestliže by böh dopustil ohně, potom času do svatého Jiří to Hurtova škoda. A tu má býti Hurt do svatého Jiří. Actum feria 5^a post Epiphaniam [9. 1. 1438]. Item Hurt má dáti první kopy za ocel a té jemu Halusta svěřil.

[183] Petr Sad prodal a vzdal svůj dóm Škodovi z Kolenec za 2 sex. minus 10 gr. a to má Škoda splniti každú schvilú. Také Sad má ponócku spravovati do svatého Jiří, potom jakož bratří Škodu naloží. Také do roka, jestliže by kto Sadovi z čeho vinu dal, má se spraviti. Actum feria 6^a post Felicem [17. 1. 1438]. ||

fol. 21v

[184] <Blažek Böh směnil s Mikulášem Chúsníkem o dóm a o koně dva; i má Mikuláš přidati ke dvěma koněma Blažkovi 3 sex. gr. na dóm; na svatého Václava 1 sex. najprv příštího, na svatého Jiří ihned potom 1 sex. a na svatý Jiří v rok 1 sex. Rukojmí za to Hánek a ten dóm vzdal Mikulášovi za svobodné s tím místem před jizbú, jakož sám koupil, a stodolní místo za hradem. A Mikuláš také slíbil za koně za svobodné. Actum feria 3^a ante Vi[n]centi [20. 1. 1438]. Petr Opařský první k dluhu 50 gr., Zajíček (švec) druhý [k dluhu] ½ [sex] peněz sirotčích.>

[185] <Item Mikuláš peníze všecky pobral a všecko zastavil. Actum feria 3^a post Nativitatem Domini [30. 12. 1438].³⁸⁾ Karták prodal dóm jakožto mocný poručník Matějov, nebožce Bednářov, a to s plnú vólí sirotkóv Mikuláše a Tobiáše i s jich plnú mocí a ústním přiznáním před rychtářem. Také Tobiáš slíbil za Mikuláše, aby ten trh [se] mocně stal bez všelikého zmatku od <To> Kartáka kúpení před Tobiášem a Mikulášem i jich budúcích. A ten dóm dal Karták Tómovi za 7 sex. a za 5 gr. (dedit) a to má Tóma Slapský splniti na roky podepsané: na vánoc od najprv příštích vánoc v rok 3 ½ sex. (dedit) a od těch vánoc ihned potom příštích v rok 3 ½ sex. (dedit). Rukojmí za všecky peníze nedílnú rukú Tóma rukojmí i jistec, Jan Crnoch, Burák tak, aby splnili beze všech zmatkóv na roky nadepsané a jestli by böh kterého rukojmí neuchoval, má Tóma jiného postaviti. A to slíbili Ondřejovi

37) Kysellicem] připsáno na pravém okraji.

38) Item Mikuláš ... post Nativitatem Domini] připsáno dodatečně před počátek zápisu. Zda skutečně šlo o rok 1438 nelze spolehlivě říci, v úvahu by přicházel i rok následující.

Kartákovi a Tobiášovi a Mikulášovi na hotový groše. Actum feria 6^a ante Conversionem Pauli [24. 1. 1438]. ||

fol. 22r

Za Augustina

[186/B] Šemberský koupil krám u Vaňka [sic] Comberka za 5 sex. gr. a kopy hotový ihned dal Šemberský <a tři> a 4 kopy má Vávrovi dáti na tyto roky jmenované: na svatý Jakub najprv příští 2 sex. gr. a na svatý Václav 2 sex. gr. ostatní peníze. A peníze peněz rukojmí. A bylo-li by beze lsti, že by peněz neměl na ty roky, tehdy nemá jemu dvě nebo tři neděle hindrovati Vávra. Actum feria 2^a post [festum] Pauli [27. 1. 1438].

[187/B] Kačka Němkyně prodala dóm Vlкови s tím, s čímž sama měla, za 25 gr. A 5 grošóv hotových Vlk dal a 20 gr. má dáti, když bude míti najprv. Actum feria 2^a post [festum] santi Pauli, annorum [14]38°.³⁹⁾

[188/b] <Pan Petr Hýlovec a pan Ješek Opařský koupili čtvrtú stranu rybníka u Prasáka za 5 ½ sex., kteráž jest u Skřečkovy lázni, s tú vólí, kteráž jest sám držal a na tom sobě nic nepozostavuje. A také své dobré vóle dále mohli by vyplatiti o svatém Jiří, Jiří chtěli jemu stúpiti. Pakli by nevyplatil, tehdy aby jim konečně zóstalo. Actum feria 3^a ante Purificacionem [28. 1. 1438].>

[189] Janek z Velikého domu prodal a vzdal dóm svůj se vším právem i s vólí, jakož sám držal, za svobodné Dobře, nebožce Kabátové ženě, i její[m] sirotkóm Tomášovi, Jankovi a Bohušovi za 34 sex. gr. a to s těmito věcmi skrze ubrmany z obú stran vyřčené Mikuláše[m] Pechanec, Rybú súkeníkem, Jírú Bílým, Zigmundem Frymlem. Najprv má tu Janek zóstaviti všecko, což jest hřebíkem přibito neb přivrtáno, železná míže, stól dubový dlhý, kantneři tesaňe kamené před domem., jedno sklo, okenice, jeden řebřík. A tu má Janek býti do svatého Jiří. <Také peníze mají plněni býti na roky podepsané: na svatého Jiří najprv příštího 4 sex. gr. (dedit), v rok na svatého Jiří 10 sex. gr. (dedit) a v rok na svatého Jiří 10 sex. gr., potom opět v rok na svatého Jiří 10 sex. gr. a potom opět v rok na svatého Jiří 10 sex. gr. A na to rukojmí Augustin súkeník, rychtář, k poručníkóm Mikuláši Frymlovi, Smolovi, Šerlovi etc. A jestliže by bylo potřebí prvé sirotkúm peněz, tehdy mají toho nadepsaní ubrmané plnú mocí kázati prvé dáti neb nedati, což by se jim zdálo. Také jestliže by⁴⁰⁾ böh sirotka neuchoval, tehdy ten, ktož jest k tomu najbližší, má též právo jako sirotek. Také jestliže by böh škody které neb ohně dopustil podlé sused[óv], v tom Janek nemá hynúti. Pakli by se od Janka škoda se stala, tu má Janek odbýti podle nálezu dobrých lidí. Actum anno Domini etc. [14]38 feria 3^a post Purificacionem [4. 2. 1438].> ||

fol. 22v

[190] Jan hliňák prodal a vzdal svůj domek podlé Kočkové Bohušovi krajčímú za 45 gr. a to má plniti na roky podepsané: o středopostí najprv příštích 15 gr. a ½ sex. na svatého Jakuba potom příštím. A když dá prvé peníze 15 gr., rukojmí mají býti jiných. Actum feria 2^a in die Skolastice [10. 2. 1438].

39) 38°] v rukopise XXX° 8.

40) jestliže] v rukopise jestli že

[191] <Zika, muž nebožce Šmídové, dlužen i svú ženú Hertvíkovi 8 sex. minus 20 gr. a to jemu zapsal ten dluh na dóm i na svúj vešken statek. A to má splniti rozdílne na roky podepsané: na svatého jakuba najprv příštího 3 sex. minus 20 gr. a o masopustě ihned potom příštím 5 sex. gr. A jestliže by Zika prodal prvé dóm, aby první peníze k těm rokom neb prvé vzkázal neb dal. Pakli by na roky nadepsané Zika nesplnil, aneb dóm neprodal, tehdy nemá Hertvíkovi na dóm žádný sáhnúti ani jakých zmatkóv činiti, ale má domu mocen býti podlé nálezu úředníkóv; i na ten vešken statek nemá žádný sahati, dokudž by nebylo odbyto nadepsaného Hertvíka. A jestliže by böh Ziky nebo jeho paní böh neuchoval, že Hertvík vždy má míti túž moc i též právo, jakož nadepsáno. A jestliže by <ho> böh Hertvíka neuchoval, že to s tím právem mocně poručí Janovi Holúsovi a bratří[m] a sestrám svým. Actum feria 6^a ipso die Valentini [124. 2. 1438].

[192] Vicher a zeť jeho

Item Říha, Vichrové zeť, opověděl se v dluhu na statek vešken Vichrové, na dóm, krám i jiný statek, což by její bylo, v pól třetí kopě. A k tomu se Vichrová seznala také pravíc. že jest Vichrova plná vůle k zápisu statku nadepsaného i ku plnění z toho statku Říhovi. Actum feria 3^a popst /festum] BValentini [18. 2. 1438].||

fol. 23r

Za Augustina

[193/B] Vavřinec směnil o domy s Vovsem o ten dóm podlé Nedolila a Oves [sic] jako podlé Heřmana i má Vavřinec Hovsovi [sic] přidati 1 sex. toho svatého⁴¹⁾ Jiřého najprv příštího v roce a máta oba osvoboditi. A nedal-li by Vavřinec na ten rok, tehdy móż Voves <na ten dóm sáhnúti> sáhnúti, jakož právo jest. Actum feria 5^a ante Reminiscere [6. 3. 1438].

[194] Janek Veselský, Bohuše, Janek, Radkocóv vnuk, a Vávra prodali dóm nebožce Domina řezníka jako mocní poručníci za svobodné Martinovi Řívovi a to za 7 sex. minus 18 gr. a k tomu stolu mají tu nechati. A to má Martin splniti na roky podepsané: na svatého Jiří najprv příštího polovici peněz, o letnicích ihned potom příštích druhú polovici a toho Martinovi svěřili. Prvních peněz a druhých peněz peníze rukojmí. Actum feria 6^a ante Palmarum [4. 4. 1438].

[195/B] Vaněk sladovník směnila o domy s Jakubem pekařem. Vaněk o ten dóm, jakož před městem a Jakub jakož jest podlé Čecha a to sobě vzdala za svobodné a Vaněk přidal Jakobovi 1 sex. gr. Actum feria 2^a post <se> Ressurrectionem Domini [14. 4. 1438].

[196/B] Vít platněř prodal svúj dóm podlé Flašnéře Kaprovi ševcovi za 15 sex. gr. a to jest Kapr zaplatil všecko penězi hotovými. A to jest jemu Vít vzdal za svobodné beze všech zmatkóv. Actum feria 4^a ante [festum] Stanislai [7. 5. 1438] presente Augustino iudice.

[197] Zika, muž nebožce Šmídovy (ženy) prodal dóm svúj, kterýž zapsal Hertvíkovi v dluhu 8 sex. minus 20 gr. a to na ty roky, jakož má Hertvík zapsáno s týmž právem za svobodné a to dal za 9 sex. minus 10 gr. Janovi, bratru Svatoňové. I zůstává dlužen Jan po dluhu Hertvíkovu 70 gr. (dedít) a na to má vzéti 1 kopu a sud piv, jakož

41) svatého] svvatého.

se umluví, a ostatek na svatého (Martina)⁴²⁾ najprv příštího. Tak Zika nemá ničímž hnúti, což přibito neb přivrtáno, a tu má Zika býti do svatého Havla, k tomu 6 sudóv⁴³⁾ piv, který by měl, má jeden druhému přispěti i polovici postúpiti, jestliže by se Jan prvé chtěl stěhovati. Actum sabato ante Ascensionem⁴⁴⁾ [17. 5. 1438]. || potom opěť v rok na svatého Jiří 10 sex. gr.

fol. 23v

[198/B] <Mařík krajčí směnil o dóm s (Petrem) Polákem, také o dóm, a takúto úmluvú mají mezi sebú, že Petr Polák má přidati Maříkovi 6 ½ sex. gr. na jeho dóm a to rozdílne: má zavdati ihned 3 sex. gr., pól kopy feria 3^a post Trinitatem, na svatého Havla ihned potom příštího 1 sex. a na vánoce ihned potom příštích 2 sex. gr.. A má Mařík uprázdiniti v témž dni post Trinitatem a Petr též zase také. Což jest přibito neb přivrtáno, máta toho oba sobě nechati. Také Mařík má podruží sobě vzéti, od Rynše sladovníka 24 gr. od pivnice a tomu Petr ohřevu nemá dáti, od Mikuláše kováře 33gr. a tomu má Petr ohřev dáti do svatého Havla. Actum feria 4^a ante [festum] Trinitatis [4. 6. 1438]. Peníze peněz rukojmí.

[199] Beneš Pražský a Súdek směnili. Beneš dědiny pól lána v Čekanicích vzdal Súdekovi za <spo> svobodné a Súdek sladovnu Benešovi také za svobodné. I má Súdek přidati Benešovi bez <dvadvat> (15) [gr.] 4 sex. na roky podepsané: na svatého Jana najprv příštího 100 gr., na svatého Havla ihned potom příštího 1 sex. a na svatého Jiří potom ihned příštího ostatek. Peníze peněz rukojmí právem purkrechtním. Také Súdek má sladovnu [?] [o]svoboditi, tak, jakož Matějek držal. Actum feria 2^a post [festum] Petri [30. 6. 1438].

[200] Pan Pavel Kravín splnil jest Dorotě všecko bez [z]matku za rychtářství Augustinova. A pan Svěšek slíbil panu Pavlovi vymazati mlýniště z knih Ústských a Budějovských. A přítom by[li] Janek Šílený, Heřman starý. Actum feria 4^a ante [festum] Galli [15. 10. 1438].

[201] Blažek z Čekanic kúpil dóm u Maška a Maříka za 2 sex. gr. a za 15 gr. První kopu má dáti o vánocích, 15 gr. o Velké noci a kopu ostatnú o svatém Václavě v roce. A na těch penězích hned stavěni Mašek a Mařík 40 gr. Actum⁴⁵⁾ feria 2^a ||

fol. 24r

Za Augustina

[202] Janek súkeník, zeť Matějův, Šindelářův zeť, prodal domek Vaňkóv Martinovi, Nohovu bratru a to s takúto úmluvú: jestliže by kdy Vaněk nebo jeho děti chtěli vyplatiti, že v témž mají ten domek vyplatiti. A opravil-li by co Martin s dobrým svědomím, i to má jemu navráćeno býti a ten domek Martin kúpil za ½ sex. gr. a za 5 gr. Actum feria 2^a ante [festum] Martini [10. 11. 1438].

[203] Kopínková prodala dóm svúj Pavlovi, zeti Mikuláše Dřítenského, a k tomu tři zahrádky, dvě spolu, jedna [z]vlášt, za 8 ½ sex. gr. a to vzdala za svobodné. A má Pavel peníze plniti na roky podepsané: <4 sex. zavdal, o masopustě najprv příštím

42) (Martina) škrtnuto Václava.

43) sudóv] připsáno po straně s označením vsuvky.

44) Actum .. ante Ascensionem] nadepsáno se znaménkem, že patří na konec.

45) Actum feria 2^a] datum neúplné.]

3 sex. (dedit) a na svatého Jakuba potom ihned příštího⁴⁶⁾ 1 ½ sex. (dedit). Peníze peněz rukojmí. A jestliže by Kopínková umřela, tehdy má plniti Pavel Vítkovi Židovi a jeho synu; i lúku v Ústí dala Vítkovi a jeho synu. Actum feria 4^a ante Galli [15. 10. 1438].

[204] <Vaněk Trubáček prodal dóm svůj pod Kartákem Masojedkovi a to jemu vzdal za svobodné za 4 sex. a za 20 gr. 80 gr. Masojídek zavdal a kopu má dáti na svatého Jakuba najprv příštího, na svatého Václava 1 sex. a na svatého Jiří ihned potom příštím 1 sex. Peníze peněz rukojmí do posledního peníze. Městiště ... nečiniti o svatém Jiří uprázdňiti. Actum feria 2^a post Invocavit [23. 2. 1439]. ||

fol. 24v

[205[B] Jan mlynář prodal mlýn svůj s tím ... i s s tím právem, jakož sám držal, u rybníka čtvrtú stranu i jitro pod Klokoty i zahradu⁴⁷⁾ za svobodné Maršovi z Klatov za 80 sex. gr. a to má Mašek splniti o středopostí najprv příštím všecky spolu. A Jan má tu hospodářem býti do středopostí plným bez překazi. A jestliže by <toho> böh Marše v té míře neuchoval, proto má žena Maršova trh držeti. A jestliže by se stala která škoda na mlýně od Jana, Jan má v tom hynúti. Pakli by se stala podlé sused škoda, to má Mareš hynúti. Item Jan z[e] své dobré vôle dopustil Prasákovi z[e] strúhy vodu vésti do studnice. Item z[e] sladovny která voda jde, má <mlynář> obrácena býti bez škody mlynářovy, kamž by mlynář rozkázal. A má mlynář i což⁴⁸⁾ by byla sladovna, oba spolu máta náklad učiniti, bud' žleb, neb strúhu. Item za peníze na rok nadepsaný o středopostí nedílnú rukú na hotový gr. k Janovi i k jeho dětem Petr Majzlík, Vaněk Bosák, Holý Mažický, Mareš rukojmí i jistec. Actum feria 6^a post [festum] Galli [17. 10. 1438]. Item s tím se vším právem, co přibito neb přivrtáno etc.

[206] <Tumernichtová a sirotci Martin a Vít prodali a vzdali dóm svůj <Blažkovi> Bartoškovi súkeníku za 5 sex. minus 10 gr. <a má> A zavdal Bartošek 50 gr., na Velikú noc najprv příští 1 sex., na svatého Martina potom ihned příštím 1 sex., na Velikú noc ihned potom 2 sex. Peníze peněz rukojmí. Také v té chvíli, jestliže by Tumernichtová umřela, to má na sitoky spadnúti. Pakli by sirotci zemřeli, má na máteř spadnúti, pakli by jeden sirotek umřel, má na druhého spadnúti. A peníze mají kladení býti u Vítka <rychtáře> povrazníka; Vítek jest toho poručník. Actum feria 3^a ante Undecim milia virginum [20. 10. 1438]. Item dluhové placení z těch 50 gr. rozdílně: 2 peníze zápisného, 2 peníze Hrstkovi, 1 gr. zápisného Zachovi za dílo 8 gr., Váchovi Svinskému 8 gr. 4 peníze, Rodovi 4 gr. ||

fol. 25r

Za Augustina

[207] Vaněk švec prodal dóm svůj u řeky Říhovi za 3 sex. a za 15 gr. <kop>, Říha zavdal 2 sex. 15 gr. a 1 sex. má dáti o vánocech. <Actum> feria 2^a ante [festum] Simonis et Jude [24. 10. 1438].

46) příštího] po straně: dedit totum.

47) i zahradu] nadepsáno se znaménkem.

48) i což] rozuměj, i ten, koho by byla sladovna.

Za Mikuláše annorum Domini etc. [14]38°

[209] Svatoňová

<Stalo se svolení od Svatoňové s bratrem její[m] dobrovolně, <s> s Janem takto: že Jan <dl> dal dluhu Kunášovi 4 sex. 15 gr. a tosobě zapisuje na dóm, a to proto, jestliže by sirotci se v dóm uvázali, aby byl[y] dluhy nadepsané plněny. A Jan do té chvíle aby mocen byl domu, a jestliže by byl dóm prodán, aby první peníze Janovy byly. A k tomu přidává jemu stól jeden. Jiných nákladův nepočítá Jan žádných krom jistiny [n]adepsané. Actum feria 3^a post Omnium sanctorum [4. 11. 1438].>

[209] <Ambrož Mýtský prodal dóm svůj podlé Hýlovce Prokópkovi za 17 sex. gr. a to jemu má splniti na roky podepsané: polovici na svatého Jiří najprv příštího a druhú polovici na svatý Havel ihned potom příštím. Rukojmí za peníze Prokópek, rukojmí i jistec Tomek súkeník, Jakeš nedílnú rukú na hotový gr. K tomu sudův všech má nechati a jestliže by se škoda stala podlé obce, to Prokopova škoda, pakli od Ambrože, jeho škoda. Actum feria 6^a ante [festum] Martini [7. 11. 1438].>

[210] <Mikuláš Mýtský i s mateřinú vólú prodal a vzdal dóm svůj v lúzi Ambrožovi Mýtskému za 13 sex. gr. a za 15 gr. 10 sex. má dati Ambrož v témž dni a ostatek o vánocech. A tu má zůstaveno býti, což přibito neb přivrtáno. Actum feria 6^a <p> ante Martinum [14. 11. 1438]. Item Ambrož stúpil Hlavsovi a zaplatil Hlavses [sic] nadepsané peníze všecky Petrovi a Mikulášovi <Actum> presente Nicolao iudice feria 3^a post Floriani [4. 5. 1439].> ||

fol. 25v

[211] <Vaněk hrnčír kúpil a přijal dóm od Kurákovské za 10 sex. gr. a to má Vaněk splniti na roky podepsané: na svatého Jiří najprv příštího 1 sex., na svatého Havla ihned potom 1 sex. a tak vždy do 6 sex. má vydávati na svatý Jiří a Havel po 1 sex. A když jest kopu dá, od toho času v rok má 4 sex. dáti. Actum feria 6^a ante [festum] Martini [7. 11. 1438]. O ponoce jakož bratři uloží. Peníze peněz rukojmí. Item 5 sex. Vaněk dal, k tomu se Kuráková přiznala osobně osobně feria 2^a ante Jacobi [20. 7. 1439].>⁴⁹⁾

[212] Prus prodal dóm podle Halře Matějkovi i vzdal za 1 ½ sex. gr. I zaplatil Matěj[ka] všecko krom 23 gr. a toho jest jemu svěřil. Actum feria 3^a ipso die Martini [11. 11. 1438]. Macháček Prusovi vzdal za svobodné dóm za pancér. Týž dóm Prus <Prusovi> >Matičky> Matějkovi.⁵⁰⁾

[213] <Valeš směnil o dóm s[e] Zahradkú také o dóm a to takto, že Valeš má přidati Zahradkovi láku piva starého a toho jemu ihned tu nechal, a k tomu 4 sex. minus 15 gr. Ihned zavdal 2 sex. a ostatek má dáti na svatého Jiří najprv příštího a toho jemu svěřuje. A od podruhův má Zahradka vzéti 5 gr. Actum feria 5^a ipso die Briccii [13. 11. 1438].

[214] Sluková prodala dóm svůj Pechovi sladovníkovi za 11 sex. gr. a to jemu vzdala. A má jí splniti na roky podepsané: zavdal 3 sex. (dedit), na svatého Jiří najprv příštího 2 sex. (dedit), na svatého Jakuba ihned potom příštího 3 sex. (dedit), na vánoce <if> ihned příštích [sic] potom 3 sex. (dedit totum). Peníze peněz rukojmí.

49) Item 5 sex. ... Jacobi] nadepsáno dodatečně se znaménkem, rok zápisu není jistý.

50) Macháček ... Matějkovi] nadepsáno.

A má tu nechati pivní orudí krom malého súdku, čber, necek jedněch, pytlův patnácti má tu nechati a tři slepic, štokův všech. A má tu býti do svatého Jiří a pivo má dodati tu vtom domu. Actum feria 3^a ante [festum Elizabeth [18. 11. 1438].> ||

**STRAKONICKÝ VELKOPŘEVOR VÁCLAV Z MICHALOVIC
A MĚSTA TÁBORSKÉ STRANY
(Žalobní fascikl z počátku 40. let 15. století)**

Robert Šimůnek

V posledních letech bývaly moje zájždky do táborského archivu spojeny s drobným rituálem. Dříve, než jsem se v badatelně věnoval studiu pramenů, poseděli jsme s Rudolfem Teclem u šálku kávy a probírali, co v oboru nového a jaké „pramenné objevy“ kdo z nás učinil. Jednou přišla řeč i na drobný svazek – inventář škod a křivd, jichž se města táborské strany a jejich *služebníci* dopustili vůči strakonickému velkopřevorovi Václavovi z Michalovic, a který dosud zůstával nevydán a i z hlediska badatelského využití stál ve stínu typově analogických, ale daleko známějších škodních inventářů, jimiž se v téže době častovali Táborští s Oldřichem z Rožmberka. Rudolf mi tehdy (bylo to někdy v pozdním létě 2004) zapůjčil fotokopii a vyzval mne, zda bych se nechtěl ujmout zpřístupnění pramene tiskem. Souhlasil jsem, ovšem s podmínkou, že edici a komentář připravíme společně. Bohužel se tak již nestalo.

Třebaže „*Pře páně Michalcová*“ nepředstavuje převrat v interpretaci dějin národních, ba ani jihočeských, v mnoha ohledech se jedná o pramen pozoruhodný v celku i v detailu, stejně tak i svou vazbou na řadu dalších pramenů, s jejichž pomocí rekonstruujeme dění na českém jihu v bouřlivé první polovině 40. let 15. století. Jeho vydání na tomto místě pokládám za druh osobní vzpomínky na archiváře a historika, jemuž se ono okřídlené „*colligere fragmenta*“ stalo jednou z hlavních zásad badatelské práce.

Václav z Michalovic (†1451)

Václav z Michalovic, představený strakonické komendy (nejstarší dochovaná listina v této funkci pochází z roku 1424) a velkopřevor české provincie johanitského řádu (1431–1451)¹⁾ náleží k těm postavám jihočeských i národních dějin husitské a pohusitské doby, jejichž životní osudy by vydaly na monografii. V čele českého převorství stál od husitských válek a umírá krátce poté, co země zmítaná vojenskými i politickými konflikty prožívá poslední roky interregna. Předchozí vývoj vyústil v polarizaci politických sil v podobě strakonické a poděbradské jednoty – hlavním

1) V tomto úřadu potvrzen představiteli řádu a králem Zikmundem v průběhu roku 1432 (NA Praha, ŘM–L, i. č. 2521, 2522); z terminologického hlediska stojí za pozornost listina řádových vyslanců na basilejském koncili z 11. dubna 1434, jíž Václavovi, zvolenému v české provincii velkopřevorem, potvrzují jeho úřad správce českého velkopřevorství, ovšem velkopřevorský titul ponechávají Hermanovi Obbovi, preceptoru na Kypru, ustanovenému velmistrem (NA Praha, ŘM–L, i. č. 2523). – Listina z roku 1424 NA Praha, ŘM–L, i. č. 2469.

exponentem strakonické jednoty sice byl Oldřich z Rožmberka, ovšem o Michalovicově úloze v té věci svědčí již samo místo jejího ustavení.²⁾

Zatím se musíme spokojit se stručnými nástinými³⁾ a evidencí pramenné základny, jež je pro Michalovicova budoucího životopisce k dispozici. Překvapivě toho není zrovna málo – ovšem, a to je příznačné, je to velkým dílem dokumentace vztahující se ke sporům, jež Michalovic vedl s rozličnými osobami, dokumentace dokládající, že dvacetiletí jeho působení v úřadu velkopřevora české řádové provincie zjevně nebylo obdobím jednoduchým. Tane nám tu současně na myslí známá skutečnost, že konflikt měl vždy větší naději na zdokumentování než poklidně plynoucí každodennost, a pokud náš výklad – ať chceme nebo ne – svým rozvržením nezbytně alespoň do určité míry kopíruje dochovanou pramennou základnu, potom bychom nutně museli období Michalovicova úřadu pokládat především za řetězec konfliktů. Tak úplně tomu zjevně nebylo – vyvážená Michalovicova biografie bude proto úkolem poměrně složitým. Je však nepochybné, že situace české provincie obecně a strakonické komendy speciálně byla ve sledovaném období složitá – v tomto směru jsou ostatně k dispozici i konkrétní svědectví. Patří k nim dobrozdání vizitátora Roberta de Diana o špatném stavu převorství v důsledku husitských válek, na základě čehož řádoví představitelé shromáždění na basilejském koncilu Václavovi z Michalovic povolili pobírat důchody z některých bailivií, stejně jako z těch řádových statků, které by se podařilo restituovat (1434).⁴⁾ Ani po skončení husitských válek se situace zjevně příliš nezlepšila – další zpráva o problematice poměrech strakonické komendy je k dispozici z roku 1448. Na podzim se do Čech vypravil řádový vizitátor a Václav z Michalovic se následně vydal do Vídně na zasedání provinční řádové kapituly; mimo to se tu měl setkat s Prokopem z Rabštejna a Kašparem Šlikem, tedy dvěma tamějšími důvěrnými informátory Oldřicha z Rožmberka, a již předem byl ujišťován, „*že jest to mé všecko dobré a poctivé i také pro budúcie ďalšie časy a nesnázi a zmatkóv již ukrátenie, kterýchž sem dosti měl etc.*“. Částečně tomu tak rozhodně bylo – se souhlasem provinční kapituly byla strakonická komenda osvobozena od placení ročních příspěvků k hájení Rhodu a byla jí povolena finanční dotace z některých slezských a polských komend; snad se tu měly s definitivní platností dořešit i dozvuky Michalovicova nedávného sporu s Engelhardem Schenkem z Erpa-

2) Dobový kontext faktograficky detailně Rudolf Urbánek, Věk Poděbradský II. Praha 1918 (= České dějiny III/2), s. 327–459.

3) Např. Bohumír Lífka, Radomyšl. Dějiny jihočeského městečka a jeho okolí. Radomyšl 1993, s. 91–94 (starší literatura evid. I. c., s. 259, pozn. 411); Simona Kotlárová, Osobnosti Václava z Michalovic a Jošta z Rožmberka v době Poděbradské a jejich vztah ke komendám ve Slezsku. In: I polsko-czeskie forum młodych mediewistów. Materiały z konferencji Gniezno 27–29 września 2005. Poznań 2006 (v tisku) srov. též práce Miroslava Svobody cit. v pozn. 4 a 28.

4) NA Praha, RM–L, i. č. 2523; rekonstrukci struktury majetkové držby strakonické komendy ve 14. a na počátku 15. století provedl Miroslav Svoboda, Hospodaření strakonické komendy johanitů do poloviny 15. století. ČNM–A 170, 2001, č. 1–2, s. 1–21.

chu.⁵⁾ Vleklou krizi to ovšem vyřešit nemohlo – špatný stav převorství je zmiňován i v listině, již velmistr řádu potvrzoval (1452) převorský úřad Joštovi z Rožmberka.⁶⁾

Nepřekvapuje proto, že ani počátek 40. let nebyl pro Michalovice příliš šťastnou dobou – byl paralelně angažován minimálně ve dvou sporech, což s sebou neslo ohrožení v podobě každodenních záští, škod a úkladů ve vztahu k němu samému i okolním *panošim*, kteří stáli pod jeho ochranou. Zatímco jeden spor byl lokální, geograficky bližší a tudíž i jaksí naléhavější, druhý byl veden přes zemskou hranici. První spor dramaticky eskaloval, rychle dosáhl svého vrcholu a šel ke konci, zatímco druhý spor se zdánlivě poklidně, pod ochranou opakovaně prolongovaných příměří, táhnul celá léta, aby dospěl k rozuzlení v jistém smyslu překvapivému.

První spor, vedený zpočátku s Jarošem z Drahonic, se posléze rozhořel v lokální válku mezi rožmberskou a táborskou stranou – k němu se bezprostředně vztahuje editovaný žalobní fascikl, a pozornost mu bude věnována až v souvislosti s rozbohem tohoto pramene. Pozoruhodné je, že právě Jarošova božejovická tvrz se stala jakýmsi neurgickým bodem i v dalších letech, a to i po Jarošově smrti. Povšimnout si tohoto kontextu znamená uvést do souvislosti některé události, jejichž smysl by nemusel být na první pohled patrný. Začneme od konce – od druhého dobytí Božejovic. Jednalo se o strategický bod v krajině – roku 1450 se „*u Božejovic, jakož Jaroš seděl*“, setkávaly jednotlivé oddíly hotovosti rožmberské a jejich spojenců; Jindřich z Rožmberka jeden svůj list přímo datoval „*in campis circa Bozeyow*“ (19. května 1450). Božejovická tvrz byla při té příležitosti znovu pobožena – datem ante quem je 23. květen, kdy se o pobožení Božejovic „*paní Kateřině Jarošově*“ (tedy Drahonicově vdově) hovoří v opovědném listu Jiřího z Poděbrad Jindřichovi z Rožmberka.⁷⁾ Druhé dobytí Božejovic bylo výsledkem předcházejícího vývoje – i poté, co byly rožmberskou hotovostí dobyty roku 1443, zůstaly opěrným bodem škůdců, a nic se na tom nezměnilo ani smrtí Jaroše z Drahonic (roku 1449 či krátce předtím). Svědectvím je nevročený list z té doby, v němž je Jaroš uváděn jako mrtvý, a v němž Václav z Michalovic Oldřichovi z Rožmberka naznačuje, že by bylo dobré se tvrze zmocnit; napříště by již neměla představovat nebezpečí, neboť její držitel (ať by jím již byl kdokoli) by se zapsal, že tvrz neobnoví – jde tu o dobově poměrně rozšířený případ záměrné destrukce drobných opevněných sídel, aby napříště nemohla sloužit jako opěrný bod škůdcům.⁸⁾ Michalovicova představa tehdy podle všeho nedošla naplnění, a tak až události roku 1450 nabídl vhodnou příležitost věc vyřešit. Spor s Jarošem z Drahonic byl jen špičkou ledovce, který tvořila každodenní běžná záští s často

5) Blažena Rynešová (4. díl spolu s Josefem Pelikánem), Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka 1418–1462, sv. 1–4. Praha 1929–1954 (dále LOR), zde LOR 3, s. 364, č. 511; s. 374, č. 528; povolení platebních úlev a subvencí je známo z listiny veřejného notáře Mikuláše Gerlachova z 6. prosince 1448 (NA Praha, RM–L, i. č. 551); o sporu se Schenkem (1446–1447) NA Praha, RM–L, i. č. 2524, 2525.

6) NA Praha, RM–L, i. č. 2528.

7) LOR 4, s. 192–193, č. 258; s. 201–202, č. 273 (z 19. května); s. 219–220, č. 311 (z 23. května); o pobožení božejovické tvrže znovu i LOR 4, s. 221–222, č. 317.

8) LOR 3, s. 221–222, č. 313 (editorka jej klade k roku 1447, což ovšem není nepochybný letopočet).

bezejmennými *služebníky*, ať již je vedl Michalovic sám, některý z jeho *panoší* anebo Oldřich z Rožmberka.⁹⁾

Jádrem druhého sporu byly loupeže dobytka a plundrování, jehož se útočníci z Bavor dopustili ve čtyřech (nejmenovaných) vsích Václava z Michalovic a dále i ve vsích jeho „dvořanů“ („*mein hofleuten*“ – míněny jsou nepochybně osoby v česky psaných pramenech označované jako Michalovicovi *panoší*) a dalších landfrýdníků. Michalovic považoval za viníka bavorského vévodu Jindřicha Landshutského, vypracoval proti němu žalobu, a patrně také praktické odvetné kroky na sebe nenechal dlouho čekat. Nejstarší zmínka v souvislosti se sporem mezi Michalovicem a vévodou Jindřichem je z listopadu 1441, když spolu obě strany krátce předtím uzavřely příměří do příštího sv. Jiří a 14. listopadu vévoda psal Oldřichovi z Rožmberka, aby jim stanovil rok k jednání. Rožmberk zatím jen přislíbil ujmout se role prostředníka, k vévodovi vyslal k dalším jednáním svého kaplana a faráře v Rožmberku, a jednání posléze stanovil až na 18. březen 1442, kdy se na Krumlově mají sejít zástupci obou stran a Rožmberk přislíbil, že se přičiní o urovnání sporu. Na okraj lze připomenout, že v souvislosti se stanoveným rokem nám dochovaná korespondence nabízí pozoruhodný průhled do jednoho z aspektů dobové komunikační praxe, kdy míjející se listy, resp. poslové, vyvolaly/–i řetězec drobných nedorozumění. Jednání ve stanoveném termínu skutečně proběhla, Rožmberk vyslechl zástupce obou stran, avšak nemohl – alespoň to tvrdil vévodovi – okamžitě rozhodnout, a prodloužil tedy příměří mezi spornými stranami do 24. srpna. Když se blížil termín ukončení příměří, prodloužil je Oldřich z Rožmberka o půldruhý měsíc (14 dní po svatém Václavu), a další kolo jednání pak proběhlo na svatého Václava 1442, opět na Krumlově; bavorského vévodu tu zastupoval Parzival z Aichpergu. Spor zjevně ani tehdy nebyl doveden ke konci, patrně se však již začaly objevovat první náznaky pochybností, kdo je Michalovicovým skutečným protivníkem – v polovině listopadu 1442 žádal vévoda Rožmberka, aby jakožto zemský hejtman přiměl Michalovice k ukončení nedůvodného nepřátelství. Teprve na počátku dalšího roku, tedy 1443, se objevuje jméno Purkarta Puchbergera, a to příznačně v souvislosti s Aichpergem: právě on měl totiž – dle Puchbergerových slov – stát za celým případem a Puchberger měl Michalovicovým lidem škodit z jeho popudu. Jak ukázal další vývoj, v tomto případě zřejmě Aichperger výraznější roli nesehrál, a hlavním strůjcem nepřátelství byl Puchberger, jakkoli formálně trvalo Michalovicovo nepřátelství vůči bavorskému vévodovi minimálně ještě celý rok 1444. Až v této souvislosti se pak výslovně hovoří o tom, že Václav z Michalovic i proti bavorskému vévodovi Jindřichovi vyhotovil seznam žalob, označovaný jako „*viny pana Strakonického*“. Tato skutečnost jen potvrzuje předpoklad, že žalobní fascikly, sloužící jako detailní podklady, byly běžnou součástí dobové praxe smírného řešení sporů – dochované žaloby rožmberské, tábořské či Michalovicovy tak představují jen zlomek z celého

9) Příkladem mohou být spory mezi Píseckými a Vodňanskými na straně jedné a Oldřichem z Rožmberka na straně druhé roku 1447, kdy Michalovic nabízel Rožmberkovi svou pomoc (LOR 3, s. 246–248, č. 350); již od poloviny 40. let byl Michalovic průběžně angažován ve sporech mezi Tábořskými a jejich spojenci a Oldřichem z Rožmberka ve věci Jana Smila z Křemže, kterého Rožmberk držel ve vězení a roku 1447 nechal popravít.

souboru písemností analogického charakteru, které v souvislosti s četnými záštitami v průběhu pozdního středověku musely vzniknout.¹⁰⁾

A pokud Václav z Michalovic sám nebyl účastníkem sporu, často býval jeho rozhodčím (*ubrmanem*) – v rozličných sporech vlastních *panoší*, okolních vladků, jindy se nabízel za prostředníka Rožmberkovi a jako *ubrman* se angažoval i ve vztahu k dalším osobám (např. v řešení sporů mezi Zikmundem Malovcem a pasovským biskupem Leonardem, příznačně spolu s Oldřichem z Rožmberka).¹¹⁾

Václav z Michalovic sídlil po celých dvacet let na strakonickém hradě, a Strakonice se tak jeví jako jeden z typů pozdně středověkého rezidenčního města. Bohužel – o tomto městě víme ve sledovaném období mnohem méně než bychom si přáli. K dispozici je vlastně jen privilegium z roku 1435 (konfirmoval je Jošt z Rožmberka roku 1461) a zpráva o požáru města roku 1442.¹²⁾ Rekonstrukce stavební podoby pozdně středověkých Strakoníc je jen velmi rámcová, jistotu máme pouze v případě rozmístění dvojice kostelů a víme také, že město bylo rozděleno na dvě části (Menší a Větší, přičemž první ležela na ostrůvku v Otavě – tento stav je patrný ještě na vedutě z počátku 18. století). Předpokládáme, že již za Michalovicovy vlády existovala na hradě erbovní galerie s erby velkopřevorů – její pozůstatky byly odkryty ve třech sálech v prvním patře palácového křídla strakonického hradu; její dnes dochované zbytky jsou datovány do druhé poloviny 15. století, přičemž i Michalovicův erb je tu zastoupen.¹³⁾ Zda a v jakém rozsahu na hradě probíhaly i stavební práce, nelze s jistotou soudit, spíše jako zajímavost můžeme pak

10) Meritum sporu je známo z fragmentu listu, otištěného in: LOR 2, s. 124, pozn. 1; list ze 14. listopadu 1441 LOR 2, s. 124, č. 158; vyslání duchovních k vévodovi vyplývá z jeho listu z 15. prosince (LOR 2, s. 131, č. 166); Rožmberkův list se stanovením termínu jednání z 24. února 1442 LOR 2, s. 136, č. 172; tento list se zjevně minul s vévodovým listem z 27. února, jímž Rožmberka žádá o stanovení roku ještě v rámci příměří, tj. do 24. dubna (LOR 2, s. 137, č. 173), načež pak listem z 1. března již přislíbil vyslat na 18. března své posly do Krumlova (LOR 2, s. 137–138, č. 174); než však Rožmberkovi došel tento list, stačil 6. března reagovat na vévodův list z 27. února (LOR 2, s. 138, č. 176) a pro případ, že rožmberský posel k němu nedorazil, znovu opakoval stanovení roku na 18. březen, na což pak vévoda reagoval 14. března dalším potvrzením (LOR 2, s. 139, č. 177); Oldřichův list vévodovi z 20. března o jednání LOR 2, s. 139–140, č. 178 vévoda potvrdil, že prodloužení příměří přijímá a žádá Oldřicha o zprávu, zda souhlasí i Václav z Michalovic (LOR 2, s. 141–142, č. 182); 30. července 1442 žádal vévoda Oldřicha o ustanovení dalšího roku (LOR 2, s. 166, č. 199); prodloužení příměří LOR 2, s. 190–192, č. 204, 206; korespondence související s rokem 28. září LOR 2, s. 198–199, č. 211, 212; vévodův list Oldřichovi z 19. listopadu 1442 LOR 2, s. 208–209, č. 223; 6. dubna 1443 psal Aichperger Rožmberkovi ve věci Puchbergerova obvinění (LOR 2, s. 228–229, č. 248); Oldřichova prohlášení o souvislostech Puchbergerova záští s Michalovicem LOR 2, s. 231–232, č. 251; „*viny pana Strakonického*“ srv. LOR 2, s. 231, text prohlášení v záhlavní poznámce k č. 251; Michalovicovo nepřátelství s bavorským vévodou dokumentuje jejich korespondence s Oldřichem z Rožmberka (LOR 2, s. 298–299, č. 349; s. 393, č. 456).

11) LOR 3, s. 35–38, č. 47–50; s. 40–41, č. 52, 54; s. 54–55, č. 74; SOA Třeboň, Historica 963.

12) Privilegium z roku 1435 CIM 4/1, s. 356–357, č. 249; roku 1451, tedy krátce před svou smrtí, konfirmoval Václav z Michalovic Strakonickým některá privilegia svých předchůdců (CIM 4/1, s. 428–430, č. 302). Je zajímavé, že v dobové korespondenci se zmínka o požáru Strakoníc neobjevuje, zato o události věděl Starý letopisec, který jako viníky označuje děti, „*ješto pražmu dělaly*“. Staré letopisy české (rkp. vřatislavský), vyd. František Šimek. Praha 1937, s. 96.

13) August Sedláček, Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty 3, vyd. Vladimír Růžek. Praha 2002, s. 39, 469–470, pozn. 430.

evidovat zmínku o sklepe, který Michalovic zničil kvůli podvodníkům, kteří mu namluvili, že je tam poklad.¹⁴⁾

Datace a kontext vzniku Michalovicova žalobního fasciklu

Žalobní fascikl Václava z Michalovic nepředstavuje pramen, který by byl dosavadnímu bádání neznámý. Prokazatelně jej měl v ruce již A. Sedláček, který některé údaje využil v příslušných pasážích svých *Hradů* (evidentní zdá se to být v případě historiky o souvislostech dobytí tvrze *huzenické*, tj. v Uzeničkách, a v případě parafráze o krádežích na tvrzi Katovsko), a opakovaně na ně odkazuje i ve svých *Dějích Písku*.¹⁵⁾ Pramen znala i editorka *Listáře a listináře Oldřicha z Rožmberka*, B. Rynešová, a v příslušném kontextu na něj také upozornila;¹⁶⁾ na údaje pramene na několika místech své materiálové studie, vztahující se k obležení Vodňan roku 1443 (speciálně otázkám zajatců), odkazuje i F. Šmahel.¹⁷⁾ Evidentně pouze z druhé ruky, minimálně zčásti z děl Sedláčkových, převzali některé údaje pramene do své práce F. Kašíčka a B. Nechvátal – jde tu např. o zprávu vztahující se ke vsi Petrovicím (fol. 2r), k dobytí tvrze v Uzeničkách, resp. Uzeničkách (fol. 3v) či ke krádežím na tvrzi Katovsko (fol. 4r).¹⁸⁾

Již zběžné pročtení pramene ukazuje, že se nejednalo o úzce pojatý spor – „pří“ mezi Václavem z Michalovic a Píseckými – jak by snad bylo lze soudit z nadpisu. Naopak – znění pramene ukazuje na propojení Píseckých s jejich úzantními spojenci z řad jihočeských měst, totiž s Vodňany a Tábořem, kteří byli současně společnými protivníky Václava z Michalovic (a jeho spojenců). Jakkoli stížností na aktivity Vodňanských přicházejí velmi často a prolínají vlastně celým textem, vespod na fol. 3v začíná nový odstavec slovy „*Item prie páne Michalcova proti Vodňanským*“; v závěru (fol. 5r) jsou pak – tentokrát zvláštním nadpisem – odděleny stížnosti na Tábořské („*Item prie páni [!] Michalcova proti Tábořským*“), kteří naopak v předcházejícím textu téměř zmiňováni nejsou.

Pramen není datován a ani jeho účel není v rámci textu explicitně uveden, obojí však lze určit s pravděpodobností blížící se jistotě. Vznik pramene spadá evidentně do roku 1443, s maximálním přesahem do prvních měsíců roku 1444, a to v návaznosti na skutečnost, že byl vyhotoven jako podklad k rozhodčímu výroku vynesené-

mu počátkem března 1444 (viz níže).¹⁹⁾ Jediná spolehlivě datovatelná zmínka spadá do dubna 1443, kdy rožmberská hotovost vytáhla proti bozejovické tvrzi Jaroše z Drahonice a tento tvrz zapálil a utekl pod ochranu vodňanských městských hradeb („... když Jaroš z Božovic utíkal...“, fol. 4r).²⁰⁾ Další indicie, jež by napomohly zpřesnění datace, v textu samém již nenajdeme – obecných poukazů k dobové situaci tu nicméně figuruje několik. Příkladem může být odstavec se stížnostmi na jistého Hautmánka (v dalším textu i Hajtmánka), který již minimálně rok („*loni všecko léto a všecko zimu*“) nachází v Písku azyl a odtud škodí Michalovicovým lidem a opovídá jeho *panošim*. Když Michalovic Písecké žádal, aby Hautmánka napříště nepodporovali a neskytali mu ve městě útočiště, nebylo mu vyhověno, ale „*jeho tu vždy chovali až do této války*“ (fol. 2v). Ona válka ve skutečnosti netrvala dlouho – okolo 20. června oddíly Václava z Michalovic a Oldřicha z Rožmberka zaznamenaly dílčí vojenské úspěchy,²¹⁾ jež sice nevedly k definitivnímu a jednoznačnému vítězství, ale ve vývoji událostí přinesly určitý zlom a uspišily tak cestu ke kompromisu. De iure jím byla výpověď vynesená Mikulášem z Lípy a na Lipnici a Bedřichem ze Strážnice dne 27. června 1443 – předpokládám, že právě ona je oním příměřím, na jehož porušování si Michalovic na řadě míst svých žalob stěžuje.²²⁾

Pramen prokazatelně vznikl krátce po lokálním válečném konfliktu roku 1443, a to jako podklad k jednáním před úmluvci – *ubrmány*. Vyplyvá to jak z logiky věci, resp. přihlídnutí k analogickým žalobním fasciklům tábořsko-rožmberským (jejich souvislosti se stížnostmi Michalovicovými si ještě povšimneme),²³⁾ tak i z formulací v prameni samém. Stylizován je důsledně v první osobě (ich-forma), každý nový odstavec stereotypně začíná formulí „*Item dále jim vinu dávám*“ (s nepatrnými stylistickými obměnami typu „*Item také jim vinu dávám*“ anebo „*Item vicee jim vinu dávám*“). Opakovaně pak v prameni narážíme na zvolání a apely, určené právě *ubrmánům*. Poprvé tomu tak je v dodatečném přípisku do volného místa ve spodní části fol. 1v, kde se jedná o sporech mezi Píseckými a Václavem Kočkou ze Skal, jemuž se brání v sekání blíže nespecifikovaných luk, přičemž se tu uvádí: „*protož račte toho povážiti, nebť mi sie to za prieměřim tiemto křestanským panoši mému děje*“; analogicky pak i dále, např. „*J porozumějtež tomu, kterak jsú mi to spravedlivě zdrželi*“ (fol. 3r), přičemž zvláště v odstavcích s žalobami na Vodňanské se opakovaně

14) LOR 3, s. 306, č. 436.

15) Dobytí tvrze v Uzeničkách August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze Království českého* 11, s. 249 (s datací „asi r. 1450“); krádeže na tvrzi v Katovsku l. c., s. 271 (bez bližší datace k letům 1442–1447, v nichž je doložen okradený Štěpán z Katovska); August Sedláček, *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou*. Díl I. Od nejstarších dob až do zřízení král. úřadu. Písek 1911 (práce nemá poznámkový aparát – na text žalob se autor výslovně odvolává např. na s. 43, 46).

16) LOR 2, s. 321, pozn. 2.

17) František Šmahel, *Drobné prameny k válečné ekonomice: Obležení Vodňan na jaře 1443*. TA 2, 1989, s. 9–36, zde s. 24–27, pozn. 10, 20, 21, 23, 39, 27.

18) František Kašíčka – Bořivoj Nechvátal, *Tvrze a hrádky na Strakonicku*. Strakonice 1986, Petrovice s. 97: „*Další zpráva následuje až z roku 1444, patrně v souvislosti s přehledem majetkové držby, v níž se obviňuje město Písek, že neprávem drží Petrovi z Dobevi dědičnou ves Petrovice*“ (formulace ukazuje na neznalost kontextu vzniku pramene); Uzeničky s. 137 (přejata Sedláčková datace „*kolem 1450*“); Katovsko s. 58 (autoři přejali Sedláčkovu parafrázi jakožto pramenou citaci).

19) Poměrně značný odstup téměř tři čtvrtě roku od příměří uzavírajícího obležení Vodňan byl dán formálními průtahy i neschopností stran dosáhnout dohody v kratším termínu – F. Šmahel, *Drobné prameny* (jako pozn. 17), s. 21; nelze proto vyloučit, že jednotlivé strany si své žalobní fascikly připravily již dříve.

20) K celé záležitosti detailně F. Šmahel, *Drobné prameny* (jako pozn. 17), zvl. s. 10–16; seznam relativně početné starší literatury k celé záležitosti František Šmahel & kol., *Dějiny Tábora I/2*. Do roku 1452. České Budějovice 1990, s. 557, pozn. 154, k události a jejímu dobovému kontextu l. c., zvl. s. 523–524; dennímu koloritu pohusitských let se dostalo poměrně detailní pozornosti i v monografiích dějin měst Písku (A. Sedláček, *Dějiny... města Písku* (jako pozn. 15), zvl. s. 42–49) a Vodňan (Václav Mostecký, *Dějiny bývalého královského města Vodňan I*. Praha 1940, s. 63–93).

21) *Stov. LOR 2*, s. 245, č. 275; s. 247–248, č. 277–278.

22) *LOR 2*, s. 250–251, č. 282.

23) O inventářích škod – seznamech žalob jako typu pramene Robert Šimůnek, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách*. Rožmberská doména 1418–1472. Praha 2005, s. 120–122 (meritem jsou škodní seznamy rožmberské proveniencie ze 40.–70. let 15. století v kontextu dobové administrativní praxe a jejich analogie).

v závěru jednotlivých odstavců objevují výzvy jako „*Pohleďtež páni ubrmané, co jsú mi za svú ctí a vierú učinili*“, anebo „*Porozumějtež, kterak jsú mi řádně odpověděli*“ (obojí fol. 4v).

Vedle těchto apelů je pak zřejmým svědectvím o účelu žalobního fasciklu text samostatného odstavce na fol. 2v, začínající slovy: „*Item jim vinu dávám, jakož jste mezi námi a jimi vy páni ubrmané výpověď učinili a příměrie...*“, v jehož závěru jsou ubrmané opět vyzýváni ke spravedlivému úsudku. Michalovicův žalobní fascikl byl sestavován – jak bylo ostatně běžné – na základě dílčích písemných podkladů, vznikajících postupně, tak jak se vrstvil jednotlivé projevy drobných záští.²⁴⁾ Rámcová datace do roku 1443 je tu dostačující, zvláště když můžeme prakticky s jistotou určit, k jaké příležitosti byl seznam stížností vyhotoven. Již zmíněný odstavec na fol. 2v přináší ještě další podpůrný argument – jeho znění totiž indikuje, že ubrmané, před nimiž probíhalo jednání na základě přítomného seznamu škod a křivd, byli titíž, jako ti, kteří již v minulosti mezi tábořskou a rožmberskou stranou (k níž Michalovic patřil) vyjednali příměří. Prostředníky shora zmíněného příměří, uzavřeného 27. června 1443, byli Mikuláš z Lípy a Bedřich ze Strážnice – titíž muži pak mezi spornými stranami (ty byly také stále tytéž) vypovídali počátkem března 1444. Jelikož je dochován i rožmberský žalobní fascikl k této události, je zřejmé, že projednávány byly spory vzniklé po uzavření posledních příměří, tj. roku 1442 v návaznosti na Krušínovy výpovědi, a červnové příměří roku 1443. Lze proto mít za prokázané, že Michalovicův žalobní fascikl vznikl jako podklad k lipnickým jednáním v březnu 1444.²⁵⁾

Ve sporu s Jarošem z Drahonice (konkrétní příčinu neznáme), který stál na počátku eskalace násilí, byl totiž – alespoň původně – spíše než Oldřich z Rožmberka zaangażován právě Václav z Michalovic. A ovšem i Jan Řitka ze Sedlce (zabitý při potyčce již v květnu 1443), drobný šlechtic, který krátce předtím násilím opanoval Prachatice a těšil se (účelově prokazované) přízni Oldřicha z Rožmberka. V ohnisku událostí se tak ocitnul i Rožmberk, který nepochybně vojenskou kampaní sledoval vlastní zájmy, alibisticky ji však pro jistotu vydával především za pomoc Václavovi z Michalovic, ačkoli ve hře byl i Sedlecký a jakési nevypřádané závazky mezi Rožmberkem a Drahonicem, kterého prohlašoval za svého *přikázaného*.²⁶⁾ Abychom však byli objektivní: Jaroš z Drahonice byl skutečně ve sporu především s Michalovicem – stačí si povšimnout jeho listu určeného *starším* rožmberské hotovosti ležící před Vodňany z června 1443.²⁷⁾ Zatímco na Rožmberka si tu Drahonický jen stěžuje, že jej neprávem obviňuje z penězokazectví (Rožmberk rozhlašoval, že v troskách pobožené bozejovické tvrže byla nalezena penězokazecká dílna), Václava z Michalovic tu častuje pepnými přívlastky, jež zaujaly moderní badatele natolik, že je ve svých textech citovali až do omrzení.

24) K mechanismu vzniku žalobních fasciklů R. Šimůnek, *Správní systém* (jako pozn. 23), s. 121.

25) Potvrzuje se tak předpoklad B. Ryněšové, jež na Michalovicův žalobní fascikl upozornila právě v souvislosti s rožmberskými žalobami podanými na lipnických jednáních (LOR 2, s. 321, pozn. 2).

26) Srov. LOR 2, s. 233–239, č. 252–262; k úloze Sedleckého též Robert Šimůnek, Jan Šmil z Křemže. K postavení nižší šlechty v jižních Čechách v první polovině 15. století. JSH 66–67, 1997–1998, s. 3–12, zde s. 10.

27) LOR 2, s. 242–243, č. 270.

Skutečnost, že lipnických jednání se – narozdíl od *ubrmaných* výpovědí Hynka Krušiny z roku 1442, jež se týkaly pouze Oldřicha z Rožmberka a tábořské strany – účastnil i Václav z Michalovic a přednesl tu své stížnosti, je pod dojmem předcházejícího vývoje událostí zcela logická. Ostatně Oldřich z Rožmberka v Michalovicově žalobním fasciklu opakovaně vystupuje, a je důsledně uváděn jako jeho *přítel*. Dobové prameny jasně dokumentují těsné spojenectví, součinnost mezi oběma muži a určitou názorovou závislost ze strany Václava z Michalovic, jehož vztahy vůči Rožmberkovi nepostrádaly prvky jisté servilnosti (vcelku jednoznačně to reflektuje dochovaná korespondence). Oba muži tak pochopitelně měli i velmi podobné spektrum nepřátel – v jihočeském regionu k nim patřila města tábořské strany a ti, kteří se vydávali, třebaš zhusta ryze účelově, za jejich spojence a *služebníky*. Smíme předpokládat, že mezi Rožmberkem a Michalovicem mohlo panovat i osobní přátelství, jakkoli v tomto bodě nás průkazná svědectví opouštějí a jsme nuceni vystačit s poukazem k sémanticky poněkud širokému (a pro český pozdní středověk stále nezmapovanému) sémantickému poli pojmu *přítel*, případně poukázat k opakovaně citované pozvánce na turnaj či svatební veselí.²⁸⁾ Také v případě akutního ohrožení Michalovic hledal pomoc na Krumlově – když se obával násilnosti ze strany blíže neidentifikovaných opovědníků, žádal Oldřicha z Rožmberka: „*rač přikázati úředníkom okolo mne bližším, aťby s lidmi shuoru byli podle mne a mých a pomohli mi*“.²⁹⁾ Strakonická kancelář byla přirozeně v průběžném kontaktu s rožmberskou kanceláří na Krumlově i kanceláři dalších spojenců, ale i měst tábořské strany – společný nepřítel v podobě škůdců, kteří drancovali bez ohledu na osoby a okolnosti, dovedl překlenout i nekonečné spory.³⁰⁾

Některé vazby mezi oběma muži naznačuje i text Michalovicových stížností – v tuto chvíli je pak již třeba sáhnout i po žalobních fasciklech tábořsko-rožmberských. Tak jako Rožmberk je opakovaně zmiňován v textech Michalovicových, tak i jméno strakonického velkopřevora přichází v žalobách rožmberských – i to je doklad kontaktů mezi oběma muži, resp. jejich administrativami. Jedná se o náhodnou souhru okolností, že se dochovaly prameny zcela analogické povahy jak z kanceláře krumlovské tak strakonické, v prvním případě máme navíc k dispozici i jakousi „zpětnou vazbu“ v podobě reakce na vznesená obvinění ze strany Tábořských (1442), čehož se nám bohužel v případě stížností k jednáním roku 1444 nedostává. (O tom, že města nepochybně i k těmto jednáním svá vyjádření připravila, nelze pochybovat – jejich obsah by bylo ostatně lze rekonstruovat na základě rozhodčích výpovědí.) Další styčný bod přirozeně představuje časová shoda – jak rožmberské tak i michalovický žalobní fascikl pocházejí z první poloviny 40. let, přesněji tedy z let 1442–1444. Zmíněné obšírné rožmberské žalobní fascikly jsou historické vědě známy již více než sto let a již více než sedmdesát let jsou i zpřístupněny tiskem. Jedná

28) Miroslav Svoboda, „Jáť chci s tebú hnání učiniti s ostrým“. Sonda do života jihočeského šlechtice před polovinou 15. století. JSH 68, 1999, s. 25–34 (setříděná faktografie z Michalovicovy korespondence s Oldřichem z Rožmberka o věcech lovu, turnajů a kohoutích zápasů); o pozvání na svatbu Perchty z Rožmberka (1449) LOR 4, s. 116–117, č. 138.

29) LOR 3, s. 194–195, č. 269 (doklad z roku 1447).

30) Mechanismus této součinnosti naznačuje R. Šimůnek, *Správní systém* (jako pozn. 23), s. 269–270.

se tu o podklady připravené k dvojstranným (táborsko–rožmberským) jednáním, jež proběhla roku 1442 před Hynkem Krušinou ze Švamberka, a potom o podklady ke zmíněným lipnickým jednáním v březnu 1444 před Mikulášem z Lípy a Bedřichem ze Strážnice.³¹⁾ Určitý svorník Rožmberkova i Michalovicova žalobního fasciklu z roku 1443/1444 představuje právě *válka* v jarních měsících roku 1443, začínající tažením k Božejovicím a kulminující obležením Vodňan. Poměrně detailně se souvislostí líčí v žalobním fasciklu Rožmberkově, ale ohlas oněch událostí nalezneme i v Michalovicových žalobách. Objevuje tu zmínka o krádeži dobytka, již se Jaroš dopustil při útěku z Božejovic do Vodňan (fol. 4r) a potom obecná stížnost na Vodňanské, že Jarošovi a jeho spojencům, kteří Michalovicovi a jeho lidem škodí, skýtají přístřeší a ochranu a tím je podporují (fol. 4v). Tato skutečnost není překvapující – období válečného stavu, tj. doba po níž probíhalo obležení Vodňan, evidentně zcela záměrně do seznamu stížností pojato nebylo. Týž čin způsobený v době příměří a v době války byl posuzován dvěma různými metry³²⁾ – a v souladu s tím byly odděleně posuzovány i křivdy a škody způsobené v době války. Pro jednání o zajatcích a nápravě hmotných škod v průběhu války způsobených totiž strany vyhotovily zvláštní podklady, částečně i dochované. Mezi několika – F. Šmahelem editovanými – seznamy zajatců není žádný s vazbou na Václava z Michalovic; jsme proto nuceni se spokojit se zněním *ubrmanského* výroku z 12. března 1444, na základě něhož měli Písečtí a Václav z Michalovic povinnost vzájemně si propustit vězně „*buďto v válce zjimané nebo v příměří*“ a zároveň si navrátit výruční i jiné listy, pokud již byly vyhotoveny. Při projednávání těchto věcí došlo i na to, jak Michalovic nechal pověsit několik zajatých píseckých měšťanů, a to „*proti příměří křesťanskému*“, za což mu bylo uloženo pokání (vedle ovšem hmotné sankce).³³⁾

Z předcházejícího mj. vyplynulo, že jarní události roku 1443 představují také jediný spolehlivý záchytný bod pro dataci vzniku pramene, bez níž bychom i mnohem obtížněji dovozovali kontext a účel jeho vzniku; ostatně i časté nářky na nepřátelské aktivity Vodňanských jsou se znalostí dobového kontextu mnohem lépe pochopitelné. V textu figuruje i řada dalších jmen a zpráv o konkrétních událostech, a jedná se o zmínky často jedinečné – tj. jinými prameny nedoložené. Což na straně jedné zvyšuje hodnotu žalobního fasciklu, na straně druhé znemožňuje kontrolu a konfrontaci.

Pramenná hodnota Michalovicova žalobního fasciklu

Bylo již připomenuto, že pramen nepřináší průhled do „velké politiky“, tím vyšší je však jeho hodnota jakožto sondy do drobných lokálních záští, jež konstituovaly regionální každodennost. Vypovídací hodnota pramene sahá od rekonstrukce okruhu *panoší* Václava z Michalovic, forem komunikace – se spojenci i protivníky – na

31) Žaloby z roku 1442 LOR 2, s. 153–189, č. 198, 202; z roku 1444 LOR 2, s. 313–325, č. 367; do roku 1444 náleží zařadit i nedatovaný díleč koncept žalob proti Vodňanským (LOR 4, s. 249–250, č. 355; k dataci R. Šimůnek, *Správní systém* (jako pozn. 23), s. 121, pozn. 124.

32) Proto si také Michalovic v žalobním fasciklu může soustavně stěžovat, že to či ono bezpráví se mu stalo „*za příměří*“.

33) LOR 2, s. 325–328, č. 368; F. Šmahel, *Drobné prameny* (jako pozn. 17), s. 17–18, 23.

regionální úrovni, až po konkrétna k dějinám některých tvrzí či formám hospodářského bojkotu; samozřejmě vedle rozličných drobnohledných reálií – v tomto bodě se ovšem jedná o věci běžné a i odjinud dobře známé.³⁴⁾ V řadě případů tak na regionální úrovni narážíme na obecně platné dobové problémy. Např. mechanismus fungování lapkovských družin – formulace „*A toho vzatku jich hauptmanu Svojšovi polovici dalt*“ (fol. 1v) je svědectvím o hmotné participaci vojenských hejtmanů na kořisti; odvádění nevyhoštěných osedlých do města (fol. 1r); neoprávněné vymáhání poplatků a nucení k cestě přes Písek a tamějšímu skladu zboží (fol. 1r); dobové velmi rozšířené *skopání* rybníků (fol. 3v) jakožto forma poškození nepřítele, resp. spíše jeho osedlých, atd. Některých zajímavých bodů si stojí za to povšimnout blíže, jiné jsou naznačeny v poznámkovém aparátu k edici, mezi jiným i několik lokálně zajímavých jmen – identifikace jejich nositelů však nebývá vždy jednoznačná (Lopata na fol. 2r a Tříkrát Zlý na fol. 5r).

K podstatnějším otázkám, jichž se pramen dotýká, náleží okruh *panoší* strakonického velkopřevora – údaje žalobního fasciklu lze v tomto bodě vhodně kombinovat s výpovědí dalších pramenů k naznačení celkového kontextu. Skladba těchto osob, jejich vztahy s Michalovicem a oboustranná práva a povinnosti, a ovšem úzce s tím související jejich právní postavení představuje samostatný problémový okruh. Jedná se o sondu do skupiny osob, které spojovala geografická blízkost jejich statků a tudíž společný okruh zájmů, jehož výrazem byla nepochybně i příslušnost k okruhu *panoší* Václava z Michalovic (a zřejmě obecně: strakonických velkopřevorů). Ale nadto: jednalo se o osoby propojené i příbuzenskými vazbami. V rámci této skupiny nacházíme několik příslušníků rodu pánů z Říčan – patřil k nim Karel z Říčan a na Cehnicích a Zachař z Říčan, sídlící na nedaleké Štětkni. Také dvě další osoby, figurující v žalobách, byly příbuzensky spjaty – Mikuláš ze Sudoměře (fol. 1r) byl bratrem Hynka Dívčického ze Sudoměře (fol. 5r). Další rod, z něhož předpokládáme více osob, byli Kestřanští – jmenovitě se připomíná Koptan z Kestřan (tříkrát na fol. 1v), a velmi pravděpodobně z téhož rodu pocházel i Michalovicův *panoše* Arnošt (fol. 2r).

Poněkud problematická je otázka charakteristiky poměru všech těchto *panoší* vůči Václavovi z Michalovic. Samotná kategorie *panoše muoj* je významově velmi vágní, a prameny bohužel nedovolují operovat ničím více, než že se jednalo o určitý druh oboustranně výhodného vztahu, který nemůžeme bez výhrad označit jako služební či jako vztah závislosti. Za dnešního stavu znalostí bychom takový vztah charakterizovali nejspíše jako určitou symbiózu – Michalovic mohl v případě potřeby počítat s loyaltitou a pomocí svých *panoší*, kteří naopak očekávali pomoc (vojenkou, ale i právní) od Michalovice, bylo-li by jí potřeba. Naprosto analogické vztahy mezi mocným pánem a příslušníky vladyckých rodů – *panoší* zjišťujeme i v případě Oldřicha z Rožmberka, a můžeme důvodně předpokládat, že okruhem potencionálních spojenců – *panoší* v té době disponovali všichni vlivní příslušníci panského stavu. Nejednalo se o vztah služební, a nakolik bychom tu mohli hledat uplatnění pro

34) Např. služebníci Píseckých Michalovicovi ukradli „*dva koně dobrá jezdná, pancieř, dvě lebce* [tj. přílby], *samostriel i jinú zbroj*“ (fol. 1r), ap.

pojem klientelismus, je – bez možnosti jasně stanovit kritéria příslušnosti – ovšem také diskutabilní.³⁵⁾

Zřejmým dokladem určité právní ochrany ze strany pána vůči jeho *panošim* je samotný žalobní fascikl, kde spolu se škodami učiněnými městy tábořské strany jemu figurují i škody učiněné jeho *panošim*. Vztah mezi Michalovicem a jeho *panošim*, alespoň jak se zdá vysvítat z celkového kontextu, nebyl vztahem služebným, ani jinak závislým, jednalo se o oboustranně výhodné (ba životně nutné) spojení, jehož základem byla oboustranná pomoc a podpora proti společnému nepříteli, v daném případě tedy městům tábořské strany a jejich rozličným spojencům. Svým *panošim* Michalovic opakovaně zjednával právo (nebo se o to alespoň pokoušel), stala-li se jim křivda, hledal jim vhodného *ubrmana* k řešení jejich sporů, případně se rozhodčí úlohy ujal sám. Dobově symptomatický je případ sporu mezi Píseckými a Michalovicovým *panošem* Protivou z Pamětic (1450) – Václav z Michalovic navrhoval prostřednictvím rožmberských purkrabí Víty ze Rzávého a Mikuláše Příška z Čestic, když Písečtí předtím věc řešili po svém, a Protivu v jeho vlastní vsi napadli tak, že sotva zůstal živ.³⁶⁾

Spory se ovšem neomezovaly jen na „nepřátele“. Probíhaly i uvnitř okruhu velkopřevorových *panošů*, a nezdá se, aby bývali protistranou rožmberských úředníků (zpravidla z přilehlých panství Zvíkov a Helfenburk), neboť spojení mezi Michalovicem a Rožmberkem přirozeně nemohlo eliminovat běžné třecí plochy majetkové či hospodářské povahy mezi jejich *panošim* a úředníky. V úloze *ubrmanů* nacházíme Michalovice i Rožmberka (na něhož se bezradný Michalovic opakovaně obracel s dotazem, jak řešit některý spor), jakož i rožmberské úředníky a příslušníky místních vladyckých rodů; v jednom případě navrhoval Václav z Michalovic, aby se strany poddaly rozhodčímu výroku strakonických konšelů, což však nebylo přijato.³⁷⁾

V druhém plánu tu tak před námi vyvstává další z rovin vzájemných kontaktů mezi Michalovicem a Rožmberkem, vztah spojení, ale i určité závislosti – v Michalovicových dotazech či dobře míněných návrzích Rožmberkovi nejednou v podtextu tušíme skrytou žádost o souhlas. Tak tomu bylo i v případě hospodářské blokády, kterou Michalovic v odvetu Píseckým a Vodňanským ve sledované době

35) V případě mého návrhu koncepce klientelismu (R. Šimůnek, Správní systém (jako pozn. 23), s. 399–406), vycházejícího ze služebného poměru jakožto relativně exaktně uchopitelné kategorie vztahů mezi dvěma osobami, byl diskutován zúžený pohled na kategorii klientelismu (Josef Hrdlička v recenzi mé knihy, JSH 74, 2005, s. 340–344, zde s. 343) – pod dojmem koncepcí klientelismu formulovaných pro období raného novověku, a ovšem bez konstruktivních „protinávrhů“. I případ *panošů* Václava z Michalovic ukazuje, že zahrnout do pojetí klientelismu požadované „jiné sociální vztahy, například přátelství či různé formy spojení“ ve skutečnosti znamená – minimálně pro pozdní středověk – rozprostit vztahy mezi pány a vladyky do širokého a málo koncepčního rámce, a tím pouze znejasnit charakter jednotlivých typů vazeb, setřít rozdíly, které alespoň v hrubých rysech prameny dovolují odlišit. Aniž by to znamenalo, že vztahy typu přátelství nebo spojení mají zůstat stranou pozornosti (viz ostatně R. Šimůnek, l. c., zvl. s. 361–377, 404–405, 440–447, 462–471).

36) LOR 4, s. 293–294, č. 412; A. Sedláček, Dějiny... města Písku (jako pozn. 15), s. 51, nedopatřením hovoří o Protivově zabití, pramen však jasně říká: „... zsekli mi *panošim* mého Protivu...“ „že bohďaj živ zuostal“.

37) Průhled spektrem typů sporů s řadou konkrétních případů R. Šimůnek, Správní systém (jako pozn. 23), s. 306–310.

navrhoval. Michalovic a jeho spojenci, tedy okolní vladykové – jeho *panošim*, zakázali svým poddaným docházet do obou měst na trhy, jakož i s tamějšími měšťany jakkoli jinak obchodovat. Někdy koncem srpna 1443 Michalovic vyslal svého posla Rezka do Krumlova, aby pro myšlenku hospodářské blokády získal i Oldřicha z Rožmberka a ujišťoval, že opatření nesou již první ovoce: „*nebo pro tu záповěd na Piesku a v Vodňanech súzenie mají a velmi sobě stajší*“³⁸⁾ je ovšem otázka, zda písečtí a vodňanští měšťané byli jediní, kdo si nad (nepochybně dočasným, stejně jako nedůsledným) zpřetrháním obchodních vazeb stýskal.

Pramen rovněž přináší několik zajímavých údajů vztahujících se k tvrzcím v regionu. První se týká tvrze – hrádku stojícího na východním okraji Petrovic, který byl v době vzniku pramene velmi pravděpodobně ještě funkční (fol. 2r), čímž jsou patrně bezpředmětné spekulace starší literatury, že byl opuštěn již v průběhu husitských válek. Druhá pak se vztahuje k souvislostem dobytí tvrze *Huzenice*, tj. Uzenice (tvrz stávala na severním okraji dnešních Uzeniček) na fol. 3v. Znění pramene parafrázoval již A. Sedláček, jeho dataci „kolem 1450“ však můžeme upřesnit na 1443, příp. krátce před 1443. Připomeňme v té souvislosti, že zmíněné využití taktiky „živých štítů“, ať již ze strany obléhatelů anebo obléhaných, nebylo v 15. století zjevně nijak ojedinelé, zvláště když i sítém času prošlo o takových praktikách více zpráv. Další zpráva se vztahuje k tvrzi v Katovsku (fol. 4r) – kromě upřesnění datace přepadu, resp. minimálně stanovení data ante quem je z pramene zřejmé, že za přepadem a vykradením tvrze stáli Vodňanští, což A. Sedláček přehlédnul a připsal akci Píseckým (tento údaj po něm automaticky přejali i novější autoři).³⁹⁾ Samotný výčet věcí na tvrzi ukradených – částečně navíc zcela obecný – nepřináší nic nečekaného ani hodného zvláštní pozornosti, dvojí tu však za zmínku přece stojí. Zdá se, že spolu s majitelem, Štěpánem z Katovska, na tvrzi žily i jeho neprovdané sestry (o nichž ovšem nic bližšího nevíme než to, že byly odcizeny jejich cenné sukně, a dále klenoty a prsteny „*těch panen*“), přičemž ani Štěpán zřejmě nebyl ženat – o jeho manželce, resp. jejich věcech se žádná zmínka neděje; dále je to potom hodnota ukradených věcí, odhadnutá na minimálně 150 kgč. – což není částka malá, rozhodně ve vztahu k tomu, co za vybavení bychom obecně čekali na tvrzi drobného šlechtice.

Michalovicův a rožmberské žalobní fascikly

Obloukem se dostáváme zpět znovu i k rožmberským žalobním fasciklům z první poloviny 40. let. Srovnání s fasciklem Michalovicovým je totiž možné nejen z hlediska účelu a souvislosti vzniku, ale i z hlediska obsahové struktury. Pod tímto zorným úhlem konstatujeme mezi uvedenými prameny řadu shod, ale i některé odlišnosti. Těmito začneme: Michalovicovy stížnosti se nesou v daleko obecnějším duchu –

38) LOR 2, s. 207, č. 308; Rezek je zmiňován v žalobním fasciklu jako poškozený (fol. 1r).

39) Jako kuriozitu tu pak lze evidovat heslo „Katovsko – tvrzc“ v kolektivním díle Hrdy, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V. Jižní Čechy. Praha 1986, s. 106, jehož autor sice uvádí správný rok 1443, avšak ponechal ve hře Písecké a především věc vyložil zcela opačně („*Ves je v pramelech doložena poprvé v r. 1443, kdy byla tamní tvrz přepadena velmistrem strakonických johanitů Václavem z Michalovic a vyloupena, protože majitel tvrze Štěpán z Katovska stranil Píseckým, kteří byli s velmistrem znepřáteleni*“); Václava z Michalovic pak nechal být strakonickým velmistrem ještě roku 1586!

vzdor množství konkrétních jmen a případů bezpráví, zhárství, krádeží a zajímání osob je tu řada odstavců jen velmi obecná. Naproti tomu – a to je naopak moment v rožmbersko-táborských žalobních fasciklech zastoupený jen okrajově – stále znovu se opakuje, že města táborské strany, jejich *služebníci* a osoby, kterým poskytují ve svých zdech azyl, Michalovicovi, jeho *panošim* a jeho *chudým lidem* škodí, a to bez důvodu, zákeřně a zhusta za cenu porušení příměří, počítaje v to i ex post dodávané opovědné listy. Michalovic opakovaně zdůrazňuje svůj zájem na bezkonfliktním soužití, několikrát se objevuje jeho oblíbené (snad od Oldřicha z Rožmberka přejeté) spojení o *bůřce*, která mu není milá, předestírá svoji soustavnou snahu řešit spory prostřednictvím *ubrmanů*, své nekonečné obsílky a žádosti o napravení křivd – nic z toho však druhá strana nehodlala a nehodlá akceptovat. Závěr nejednoho odstavce pak obsahuje emotivní zvolání, apelující na spravedlivý úsudek *ubrmanů*, kterým jsou předkládány případy zjevných křivd.

Ve zvláštním odstavci na fol. 3r se pak obecně poukazuje k opakovaným snahám Václava z Michalovic a jeho spojenců, především Oldřicha z Rožmberka, k uzavření smíru s Tábořskými a Vodňanskými a jejich spojenci (Písečtí zde stojí poněkud ve stínu), a vypočítávají se zde i jména osob, jež byly měštům táborské strany navrženy za úmluvce. Jedná se o osoby dobře známé, přední činitele politického dění v zemi (především Aleš Holický ze Šternberka a Hanuš z Kolovrat), z nichž někteří byli prostředníky jednání mezi Tábořem a Oldřichem z Rožmberka (např. již jmenovaný Aleš Holický ze Šternberka či Petr z [Vysokého] Chlumce).⁴⁰⁾ Překvapuje poněkud, že ve výčtu jmen chybí Hynek Krušina ze Švamberka, v první polovině 40. let opakovaně doložený v úloze *ubrmana* mezi Oldřichem z Rožmberka a tábořskou stranou.

Pokud bychom se pokusili vypracovat jakousi typologii konkrétních stížností, ve většině bodů by byla zastoupena jak příslušnými odstavci rozsáhlých žalob rožmberských, tak i odstavci stručnější jediné žaloby Michalovicovy. Což lze pokládat za cenné zjištění, naznačující, že žalobní fascikly pokrývají ne-li celé, tedy alespoň velmi podstatnou část spektra dobové „konfliktní každodennosti“. Jednoznačně převažují drobná běžná záští – široká škála zpravidla silničních krádeží, a to zhusta s použitím násilí (proto také se objevují i případy zabití), zajímání osob s cílem vynutit výkupné anebo nějaký jiný profit,⁴¹⁾ podpora škůdců a nepřátel (druhé strany) – ať již přímá koordinací vzájemných akcí anebo nepřímá poskytnutím útočiště, porušování příměří a malá anebo nulová ochota k nápravě způsobených škod a jednáním vedoucím ke smíru, akty hospodářské kriminality (neoprávněné vybírání cel, vynu-covaný směr cest a sklad zboží, bránění druhé straně v jejich právech – v Michalovicově fasciklu se např. hovoří o Píseckých, kteří bránili Václavu Kočkovi z Skal posekat louku, kterou řádně zápisně drží (fol. 1v), či poškozování rybníků). Pozoruhodná shoda panuje mezi fascikly i z hlediska toho, co v nich (téměř) chybí, totiž konfesní záležitosti. Ve fasciklech rožmberských hrají jen marginální úlohu, zatímco ve fasciklu Michalovicově nejsou zmíněny vůbec. Nabízí se tu předpoklad, že

40) Doklady z počátku roku 1443 LOR 2, s. 218–223, č. 233–235, 237–239.

41) Zajímavá je v tomto směru zmínka o uvěznění Michalovicova *panoše* Arnošta [z Kestřan?] Píseckými – celý den jej věznili o hladu a žízni, více se ovšem o případu z inventáře nedozvídáme (fol. 2r).

stejně okrajová jako ve vzájemných žalobách byla konfese i v běžném životě. Kore-spondovalo by to s představou konfesní tolerance na českém jihu v pohusitské době, tolerance, jež mohla být stejně tolerancí z nutnosti jako výrazem malého zájmu o tyto záležitosti.

Příloha

[1443, červen – 1444, březen], [Strakonice], strakonický velkopřevor Václav z Michalovic předkládá [*ubrmanům* na jednání na Lipnici v březnu 1444] obecné stížnosti a výčet konkrétních škod, jež Písečtí, Vodňanští a Tábořští spolu se svými spojenci způsobili jemu a jeho spojencům převážně v průběhu roku 1443.

Papírový sešit o osmi foliích (foliace moderní v pravém horním rohu), popsány pouze do fol. 6v, zbytek je prázdný, na fol. 8v je rukou 15. století nadepsáno „*pře páně Michalcova proti Píseckým*“, pozdějšíma rukama (16. a 17. století) pak přípisky „*Michalcovi*“ a „*Dominorum de Michalow*“ [!] se signaturou *N 69*.⁴²⁾

SOA Třeboň, Historica 1533.

[fol. 1r]

Item prie páně Michalcova proti Píseckým

Item když jsem byl v Praze na sněmu obecním k žádosti všech pánův i jiných dobrých lidí, to Písečtí zvěděvše, že mne doma nenie, vytáhzi [!] s bozy⁴³⁾ [!] do losy [!] Příblov⁴⁴⁾ panoše mého, pychem a kvaltem vystěhovali mi člověka jeho vez [!] jeho vuole kaufrechtnieho do svého města sobě za súseda. A ten kaufrechť panoši mému jest opustl a popla[t]ci scházzejí i jinak veliké škody pro to vzal jest. A což jsem jie o to obsielal, aby panoši mému, což jsú učinili, aby opravili, a člověka jeho nevyhoštěného v svém městě za sebú nedrželi jemu k škodě, toho jsem na nich jmieti nemohl. A tak jiná dva člověky k nim ušla nevyhoštěná z puol drohého [!] lánu.⁴⁵⁾

Item dále jim vinu dávám, že formany mé i mých panoši po silnicích svovodných [!] hyndrují a mocí je k tomu připravují, aby od několika mil vinovali⁴⁶⁾ do jich města

42) Text je upraven v souladu s běžnými zásadami pro přepis česky psaných pramenů 15. století; nedopatření, jichž obsahuje až překvapivě mnoho (kontextu neodpovídající spojky, chybné tvary pádů, přivlastňovacích zájmen, koncovek, ve slovech s kumulací písmen i, m, n a u neodpovídající počty díků, atd.), byla v edici větším dílem ponechána a na svých místech označována vykřičníkem, chybějící písmena a slova, jež bylo lze s jistotou doplnit, jsou uvedena v hranatých závorkách.

43) Tj. „s vozy“, dle kontextu analogicky i na fol. 3r. Záměna písmen „b“ a „v“ je v textu poměrně častá.

44) Patrně Příbík z Mladějovic a na Dobevi, připomínány v textu žalob několikrát, a doložený ještě roku 1447.

45) Ještě horší bylo, když se takový zběhlý osedlý navíc obrátil proti svému pánu, okrádal jej a škodil mu – a stále se těšil zjevně ochraně města, jak je doloženo v případě jistého Mlynaříka, osedlého Viléma z Hradiště (fol. 2r).

46) Tento neobvyklý termín je zajímavý z jazykového hlediska: nevychází pochopitelně z „být dlužen“, tedy *vinovat*, ale od *zavinítí*, ve smyslu někam zajet (viz např. doklad tohoto slovesa z roku 1447: „... i ráčil do Soběslavě zavinítí“, LOR 3, s. 265, č. 375).

a tu sklady činili. A kteříž de Pies toho neučinie, ty jímajíc, vězie a úplatky z nich berú.⁴⁷⁾ A tak vždy na mě svévolné počátky činie.

Item dále jim vinu dávám, že Protivovi⁴⁸⁾ pacholci, kterýž té chvíle jich služebník byl, vzeli kuoň Mikulášovi z Sudomíře,⁴⁹⁾ panoši mému, z[a] xvi kop pod pacholkem jeho, kteréhož byl poslal do Pieska pro potřebu svú, a když zasie z města jel, za ním vyjeli, kuoň mu vzeli i podali ho na Tábor. A toho jsú mně ani panoši mému po nižádném opravití nechtěli.

Item dále jim vinu dávám, že služebníci jich a jich hauptmané Svojšovi⁵⁰⁾ Čin Čeněk Raffant a Jieček⁵¹⁾ i s jinými tovariši a pacholky svému [!] vzeli jsú mi dva koně dobrá jiezdná, panciř, dvě lebce, samostřiel i jinú zbroji, tak že jest toho všeho sečteno za kop za padesát a jali jsú mi Racka⁵²⁾ a Rezkovi pacholka,⁵³⁾ [fol. 1v] kterýž jsem byl poslal na Orlík ku panu Václavovi⁵⁴⁾ a [!] potřeby mé a nešeho [!] lantfridu.⁵⁵⁾ A to učinivše ujeli na Piesek i byli u nich i u jich hauptmanův. A toho vztatku jich hauptmanu Svojšovi polovici dali. A k tomu jsú sie sami někteří přiznali přede mnú, před panem Václavem i před jinými dobrými lidmi, ježto jim jest to svědomé, a Racka i s druhým pacholkem dobrovolně propustili, ale vzatek mi zasie navrácen neie. A toho já hledím k tomu městu, neb mi sie jest od nich a od jich služebníkův stalo a k nim a o to jsem jie častu [!] obsielal i sám s nim[i] mluvě, aby mi o to rovné učinili a po někom dobrým opravili, ale toho jsú učiniti nechtěli, z moci a k své vůli mi to držali a m[n]ě škodie až do té doby.

47) Právním základem tu bylo ustanovení privilegia krále Jana Lucemburského (1327, březen 17.) – přes město měli jet jak formané z Rakous a od Budějovic směřující do Plzeňska, tak i formané z Bavor, přes Prachatice směřující ku Praze a Kutné Hoře (CIM 2, s. 242–243, č. 145); krátce poté též král podobně privilegoval i Vodňany, přes něž nasměroval jihočeské dopravní tepny, což se do budoucna stalo mezi oběma městy jablkem sváru (A. Sedláček, Dějiny... města Písku (jako pozn. 15), s. 26–27, 34–35).

48) Protiva je osoba blíže neznámá.

49) Mikuláš ze Sudoměře byl bratr Hynka Dívčického ze Sudoměře, v žalobním fasciklu rovněž připomínaného – společně jsou bratři uváděni roku 1437 (AČ 3, s. 519, č. 376).

50) Nepochybně Svojše ze Zahrádky – F. Šmahel, Drobné prameny (jako pozn. 17), s. 24, pozn. 10, jej právě s odkazem na Michalovicův žalobní fascikl označuje za píseckého hejtmana v letech 1442–1443.

51) Blíže neznámé osoby.

52) Racka je nesnadno identifikovat – je málo pravděpodobné, že by jím byl Racek z Rýzंबरka (o něm srv. pozn. 77), z kontextu spíše vyplývá, že se jednalo o nějakého neurozeného Michalovicova služebníka.

53) Rezek je nepochybně identický s poslem toho jména, jehož Michalovic posílal v srpnu 1443 k Oldřichovi z Rožंबरka (Michalovicův list z 1. září 1443 – LOR 2, s. 267, č. 308); jmenoval se vlastně Vilém, řeč. Rezek, jemuž Václav z Michalovic zastavil rybník u Strakonice (tato transakce je zmiňována v listině z roku 1482, kdy strakonický převor rybník vyplatil od Rezkova syna Jana – NA Praha, ŘM–L, i. č. 2487; M. Svoboda, Hospodaření (jako pozn. 4), s. 9).

54) Václav Zmrzlík ze Svojšína.

55) Míneň landfrýd Prácheňského kraje, jehož hejtmanem byl právě Václav z Michalovic (August Sedláček, Děje Prácheňského kraje. Písek 1926, s. 198–199; o landfrýdním zřízení Rudolf Urbánek, Věk Poděbradský I. Praha 1915 (= České dějiny III/1), s. 481–496).

Item také jim vinu dávám, kdy[ž] člověk Koktana, panoši mého z Kestřan,⁵⁶⁾ po svú potřebu do jich města přijel, a když zasie jel, tehdy služebníci za nimi [!] vyšli a toho člověka pro jeho statek zamordovali, zejména Mařík Černý a Mikeš Tlustý.⁵⁷⁾ A když jsú s tím obesláni, nikterakž sú sie k tomu neokázali, [by] jim toho žel bylo.

Item více jim vinu dávám, že tomuž panoši mému Koktanovi jich člověk z Šamonice, dočekav člověka jeho z Kozle,⁵⁸⁾ an jde od nich z trhu z Piesku, i zabi[j]e jeho morděrsky. O tom sám jie obsielal i s nimi mluvil, aby to bylo opraveno panoši mému a pomstěno, aby sie to více nedálo, ale oni to všecko k své vůli drželi s [!] jsú.

Item také jim vinu dávám, že P[e]cha jednooký⁵⁹⁾ s jinými služebníky téhož Koktana, panoši mého, člověka jeho zamordovali z Brloha,⁶⁰⁾ vyšetče [!] jemu v cestu, dočekavše jeho i zamordovali pro kuoň jeho, an od nich z města jede. A v tom sú sie opět nikterakž přičiniti nechtěli.

Item Piesecký panoši mému Vaňkovi Kočkovi z Skal⁶¹⁾ bránie sieci lúky královny, na kteréž má zápisy řádné od císařovy milosti,⁶²⁾ i jindy je siekl jiná léta a oni nynie bránie jemu sieci. Protož račte toho povážiti, nebť mi sie to za přieměřím tímto křesťanským panoši mému děje.⁶³⁾

[fol. 2r] Item dávám jim vinu, když Arnošt panoše muoj⁶⁴⁾ po svú potřebu do města jel, tu sú ho jímali a sázeli a já na ně žádné péče neměl, den a noc pítí ani jiesti jemu nedali.

Item také jim dávám vinu, že Petrovi z Dobovi [!],⁶⁵⁾ panoši mému, drzie ves jeho dědičnú od jeho tvrzi Petrovice,⁶⁶⁾ a o to jest k nim často jezdil sám, žádaje na nich, aby jemu mocí jie nedrželi a o to mu spravedlivé učinili, toho jsú učiniti nechtěli.

56) Koktan byl v rodu Kestřanských souběžně jménem osobním i rodovým, což poněkud znesnadňuje identifikace, nicméně jde tu velmi pravděpodobně o téhož Koktana, který se připomíná roku 1446 – vedl spor s jiným Michalovicovým *panošem*, Mikulášem ze Sudoměře (LOR 3, s. 103–105, č. 148, 149).

57) Blíže neznámé osoby.

58) Šamonice leží 9 ½ km severozápadně od Písku; Kozle je evidentně Kožlí, ves 1 ½ km severozápadně od Šamonice.

59) Blíže neznámá osoba.

60) Ves 9 km západně od Písku.

61) Václav Kočka ze Skal, z rodu Kočků z Miloňovic a ze Skal; roku 1457 je připomínán Jan Kočka ze Skal a Budičovic, syn Václava Kočky – zda byl Václav Kočka v tu dobu ještě živ, není ovšem jasné.

62) Snad se tu jednalo o Zikmundovy zápisy vydané ovšem Janovi Kočkovi ze Skal na počátku 30. let 15. století, týkající se polností udělených mu v manství (August Sedláček, Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480. Praha 1914, s. 144–145, č. 1017, 1023). Zda již tehdy existovala robotní povinnost osedlých na zboží Škály vůči píseckému hradu – jak je doloženo k roku 1490 (AČ 17, s. 335–336) – není známo; administrativní vazba Skal k píseckému hradu je nicméně doložena již roku 1412.

63) Tento odstavce byl na volné místo na spodu stránky dopsán dodatečně, ovšem stejnou rukou jako ostatní text.

64) Arnošt velmi pravděpodobně pocházel z rodu vladyků z Kestřan – zde se toto nepřiliš frekventované osobní jméno vyskytuje v 15. století opakovaně.

65) Petr z Dlouhé Vsi a v Dobevi je v pramenech zachycen k letům 1443–1464; roku 1445 byl jedním z úmluvců mezi Oldřichem z Rožंबरka a Jarošem z Drahonice (LOR 3, s. 5, č. 9), načež roku 1446 je uváděn jako panoše Hynka Krušiny ze Švamberka (LOR 3, s. 94, č. 133; s. 96–97, č. 138).

66) Petrovice leží 11 ½ km západně od Písku, pozůstatky tvrze – hrádku jsou v podobě terénních nerovností stále patrné na východním okraji obce (F. Kašíčka – B. Nechvátal, Tvrze a hrádky (jako pozn. 18), s. 97–99).

Item dávám jim vinu, že Mlynařík, člověk Vilémov z Hradiště,⁶⁷⁾ panoše mého, ušel jeho z dědiny do jich města a odtud scházeje, kradl jemu koně, voly, krávy a hubil ho, a když panoše můj s nimi o to mluvil, aby člověka jeho nechovali a jemu ho vydali, toho učiniti nechtěli pro nic. A to sk [!] své vůli drželi mně a panoši mému.

Item také jim vinu dávám, že Lopata,⁶⁸⁾ kterýž svévolně ze mne nepřitele sobě činil a mě od nich z města haněl i jiné věci m[n]ě zlé jednaje od nich z města, a já sem jie obslál, žádaje, aby ho tu proti mně nechovali dle přezni susedské, a oni jsou sami sobě zmýslili, že by od pana Menharta⁶⁹⁾ k nim posielstvie jměl. A toho ještě do nynější chvíle na svém městě chovají a již více nežli puol léta, jakž jim to posielstvie děje.

Item dále jim vinu dávám, že Prokop, kteréž [!] sobě přezděl Smiřický,⁷⁰⁾ zamordoval mi člověka hamišně [!], an sedě jie [!] k nim na jich město utekl, potom polepšuje toho rytieřstvie, i zabil mi druhého člověka, rychtáře mého na svobodné cestě, an z trhu jede domov.⁷¹⁾ A já věda toho, že jest u nich na jich městě, obslal sem jie s tím žádaje, aby nad takovým mordéřem učinili jako spravedliví popravce. Ale oni jsou toho nechtie učiniti nechtěli a já věda to, i obslal sem jie, p[er]náv poněvadž toho nechtie učiniti, aby takového [fol. 2v] člověka nechovali na svém městě, ale jsou toho učiniti nechtěli. A tu jeho chovají až do nynější chvíle, za služebníka sobě ho vzemše.

Item více jim vinu dávám o Hautmánkovi,⁷²⁾ že loni všecko léto a všecku zimu u nich a v jich mis městě ležal a odtud vyjéžděje, mé chudé lidi, formany, nožieře, kramářky lúpil. A když sem jie o to obslál, aby jeho tu nechovali a nefidrovati mně k škodě a sobě k hanbě, a on potom jel sem sie mne odtad haněti, panošem mým hrozie i odpoviedaje, a odtud vyzezděje [!] strahoval na mé panoše i na mé lidi. A když sem opět s tím opět [!] obslál žádaje, aby ho tu proti mně nefidrovati, to věduc, že já na ně žádné péče nemám, a oni na mě, ale že bych jim raději libost učinil jakožto susedóm, ale oni jsou toho neučinili, jeho tu vždy chovali až do této války. A za to mám, že jsou mi ty všecky věci proto činili, hledajíc na mne nesnázi.

Item jim vinu dávám, jakož jste mezi námi a jimi vy páni ubrmané výpověď učinili a přimířie, ihned nazajtřie Vodňanští na mě Hautmánka vystřelili a on odtad na Piesek ujel a tu jest. A mé škody hledá, a přimířie jest, aby nepřitelé na jich zámčech

67) Vilém z Hradiště se zřejmě psal po tvrzi Hradišti na Blatensku (August Sedláček, Hrad, zámek a tvrze království Českého 11, s. 262–263, Viléma neevduje).

68) Osoba blíže neznámá, event. ale Habart Lopata z Hrádku – zemský škudce, spjatý původně s hradem Lopatou (obláhan od října 1432 a nakonec dobyt), a poté hradem Hus (i tento musel být dobyt a pobořen, 1441); poté se Habart i členové jeho družiny měli – dle Starého letopisce – stáhnout do Budějovic (Staré letopisy (jako pozn. 12), s. 91), je však otázka, nakolik je taková zpráva spolehlivá, a také jak dlouho by byli Budějovičtí ochotni je ve svém městě trpět. Takže předpokladu, že někdy roku 1442 nebo 1443 se mohl Habart uchýlit do Písku, žádný ze známých faktů neodporuje. Nadto samotné zdůvodnění Lopatova půlročního pobytu ve městě (viz níže) je pozoruhodné a litujeme, že nám bližší souvislosti unikají.

69) Nepochybně Menhart z Hradce (†1449).

70) Blíže neznámá osoba – motivace příjmi taktéž není jasná.

71) Jde tu o pozoruhodný doklad užití pojmu *rytieřstvie* v ironickém slova smyslu.

72) Hautmánek, zv. též Haytmánek, figuruje v textu žalob opakovaně (dvakrát na fol. 2v a poté ještě na fol. 5r) – původně měl svůj *stav* ve Vodňanech a nyní již asi rok v Písku.

fidrování nebyli a tady jsme s panem [z] Rozmbergka,⁷³⁾ prietelem mým, základ spravedlivě na nich obdrželi a na vás páni ubrmané seznánie spravedlivého žádáme.⁷⁴⁾

Item vinu dávám jim, že nemajíce žádným nic činiti, ta všecka léta chovali jsou pěšie lúpežníky na svém městě i odjinud jiné fidrovati a stavy jim tu dávali, ježto odtud vycházejíce, lúpili po silnicích mé chudé lidi i mých panoši lidi, i ženy, i jiné d lidí po cestách mordovali pro jich statky. A když [z] sem jie s tím obslal, aby takových lidí nefidrovati a ty nefady stavovali, a jestli že by mne co v tom potřebovali, že bych jim chtěl raden a pomocen k tomu býti, a čím sem jie více o to obslál, tím více mi sie vždy od nich dalo a tak rady jednali, svády na mne hledajíc. A já nechtě v kraji búrky více činiti, těch všech věcí chtěl sem nechati až do vôle božie.

[fol. 3r] Item také jim vinu dávám tiemto [!] všemi věcmi nahořepsanými, nemohše mne zbúřiti k válce i odpovédie mi svévolně, viny ke mně žádné nemajíc, dadie mi ten tajden napřed věděti, kterýž jest mezi námi na míru ubrmaný našimi rozkázáno bylo.⁷⁵⁾ A když měl ten d týden ve čtvrtek vyníti, a oni před tiem v středu ku pomoci Vodňanským pěšie a jiezdné dadie, kteréž jsou na svém zámku jměli, a Vodňanští i s tiem pobrali jsou mně a panošem mým po tom po všem kraji a spálili služebníku mému Karlovi v Cehnicích.⁷⁶⁾ A když náhodou pan Racek z Ryzmbergka⁷⁷⁾ a Sedlecký⁷⁸⁾ na ně uhodila, ani k Vodňanom táhnú a ženú, když sie jest s nimi byl, a moji také po nich táhli. To Piesečtí zvěděvše, s pěšinu⁷⁹⁾ i s bozy [!] ven vytrhli a táhli jim ku pomoci proti mně, a měvše se mnú ten den a nazajtřie ještě stánie. I porozumějtež tomu, kterak jsou mi to spravedlivě zda zdrželi.

73) Oldřich II. z Rožmberka (†1462).

74) Na základě rozhodčí výpovědi z 27. června 1443 měly znesvářené strany počínaje 29. červnem uzavřít příměří a vyhotovit v tomto směru příslušné listiny; v nich se zavázaly dodržovat ustanovení rozhodčí výpovědi, tedy i passus o neposkytování podpory nepřítelům druhé strany („*A též Táborští, Piesečští a Vodňanští nemají stavov na svých městech ke škodě pánov svrchupsaných dopustiti*“), o němž se Michalovic ve své žalobě zmiňuje a domáhá se *základu* (tedy sankce za nedodržení), který byl stanoven na 3.000 kgč. (LOR 2, s. 250–253, č. 282–283).

75) Opět poukaz k ustanovení rozhodčí výpovědi z 27. června 1443: „*Viece vypoviedáme, kteříž by služebníci jeli od pánov svrchupsaných v té mieře jinam v službu, že mají městóm svrchupsaným dáti týden napřed věděti, a napřed psaná města mají též pánóm dáti věděti, když by kteří od nich jinam v službu jeli, a v tom témdni mají svobodně odjeti*“ (LOR 2, s. 250–251, č. 282).

76) Karel z Říčan a na Cehnicích je doložen ještě roku 1451 (SOA Třeboň, CR, z Říčan 1, inv. č. 152), snad je to týž, který je doložen již v letech 1414–1425 jako spolupatron paračovského kostela; škody způsobené Cehnicovi též na fol. 4v.

77) Racek z Ryzmberka v rámci dobových příměrných jednání sice nevystupuje, jednou se však přece objevuje. Je to v nedatovaném dílčím návrhu podmínek příměří, které měl mezi stranami zprostředkovat Hynek Krušina ze Švamberka (LOR 2, s. 297–298, č. 348); dobový kontext nadto svědčí, že Racek byl s městy strany tábořské v nepřítelství, neboť od nich požadoval glejt na cestu k jednáním (srv. např. LOR 2, s. 274–275, č. 317, 318).

78) Mstich ze Sedlce (syn Janka Řitky ze Sedlce), vystupující v červnové (1443) i březnové (1444) rozhodčí výpovědi jako spojenec Rožmberka a Michalovice (LOR 2, s. 250–251, č. 282; s. 325–328, č. 368); do popisovaného kontextu dobře zapadá passus listu Oldřicha z Rožmberka *ubrmanům* Míkulášovi z Lípy a Bedřichovi ze Strážnice z 11. prosince 1443 o lidech Píseckých a Vodňanských, které Mstich „*zlupal leckdes na lúpežích*“ (LOR 2, s. 291–293, č. 339).

79) Ne zcela běžný termín označující pěši.

Item kdy[ž] jsú mi odpovedali, než ten týden přimiřie mezi námi vyšel, poslal sem k nim Zachaře z Štěkně⁸⁰⁾ a Petra z Dobeve, panoše své, žádaje toho, aby svévolně a bez viny v kraji nehubili a kraje nehubili, a zdálo-li by sie jim, že by jim kto z nás co vinen byl, buďto pan z Rozmbergka, přítel můj, anebo já, nebo kto z našich panoší, nebo z našeho lan[d]frýdu jim Táborským a Vodňanským anebo ktomu [!] z jich z jednoty, že bychme chtěli učiniti a praviti i od nich přijieti, i podali sme jim pana Petra Alše Holického, pana Hanuše Kolovrata, pana Racka, pana Petra Chlumeckého, pana Jana Teleckého, pana Zdenka z Konopiště, pana Mikuláše Borotínského, pana Petra Zmrzlíka, pana Václava bratra jeho, a Bechyňky.⁸¹⁾

Těch všech anebo z těch jednoho aneb koho by chtěli aneb kolik by chtěli aneb zdálo-li by sie jim po příteli vydati k těm dobrým lidem a po jich rozkázání jim rovné učiniti i od nich přijieti. Pakli by sie jim na těch dobrých lidech nezdálo přiestati, ale vždy aby dobří lidé věděli, že námi rovné nejma sníti a že nám búrka taková milá není, ale aby oni počet tolikéž takových dobrých lidí vydali a jmenovali a nahořepsaní služebníci moji plnú moc jměli z těch, [fol. 3v] kteréž oni jmenovati budú, jednoho nebo dva vybrati a na ně mocně zaručiti. A více sami od sebe Zachař a Petr, služebníci moji, podali jsú jim toho, zdálo-li by sie jim v tom poddání co zcestného a nebo nakonečného [!], a jestliže by oni věděli co konečnějšieho a miestného žádajice jich, aby sami radili. A bude-li co takového, že všecko podle jich rady chtie přijieti, tu plnú moc od nás majíc, aby vždy věděli, že nám ta búrka v kraji milá nebyla. Ale oni jsú toho nepřijeli, tomu všemu sie opovrhše, když ten týden mezi námi vyšel, tu jsú nade mnú i nad mými panošemi počátek učinili, s vozy vytrhájíc, záhuby nekřesťanský činili nad panošemi mými i nad jich chudými lidmi, berúce jim i jich chudině berúce, jim jich statky pálece, panošem mým nočně jich dvory, tvrziče, z kteréž jsú mohli býti [!].⁸²⁾ A Rackovi z Huzenic,⁸³⁾ panoši mému, kdy[ž] sie jim jeho čeled' na tvrzi bránila, a oni vzemšie jeho ženu, na kolea ji přivázavšie, k tvrzi ji točili a okolo nie dochy pálili. A tak za ní tvrze dobyli a vypálili a jiným panošem mnoho mi spálili a rybníkov skopali i vsi panošem mým pálili, vymyšlenú nekřesťanskú záhubu čeniec [!]. A když jinak nemohli, ale lidi holdujíc a peníze od nich vezmúc a bezpečíc jie, když sie s dobytkem domov sehnali, tehdy jim pobrali, jinak jich zklamati nemohúc, než za svým slibem a za svú ctí.

Item a těch všech škod, kteréž jsú činili nade mnú a nad mými panošemi i nad mými chudými lidmi i nad mých panoší lidmi, hubiéc, berúc, lupiéc, rybníky kopa-

80) Zachař z Řičan a na Štěkni je v pramenech doložen v letech 1443–1468; jako *panoše* Václava z Michalovic výslovně i roku 1447 (LOR 3, s. 256–257, č. 363).

81) Aleš Holický ze Šternberka, Hanuš z Kolovrat, Racek z Rýzemberka (srv. výše pozn. 77), Petr z [Vysokého] Chlumce, Jan z Hradce na Telči, Zdeněk ze Šternberka na Konopišti, Mikuláš z Borotína a Landštejna, Petr a Václav Zmrzlíkové ze Svojšína (s Petrem a jeho bratřími byl Václav z Michalovic ve sporu roku 1430, *ubrmanem* byl tehdy Dětrich z Újezdce – NA Praha, ŘM–L, i. č. 2470) a Jan Bechyň z Lažan.

82) Stylisticky pochybený konec věty (chybí zde významové sloveso) obsahuje i nezvyklý pojem *tvrziče*, zjevně tedy variantní termín pro (drobnou) tvrzi; na souvislost se vsí Tvrziče (7 ½ km západně od Bavorova) tu není důvod pomýšlet.

83) *Huzenice*, tedy Úzenice, resp. Uzeničky, jichž se týká tato zpráva, leží 9 km severovýchodně od Blatné; Racek z *Huzenic* je podle všeho identický s Rackem z Dlouhé Vsi, pozdějším členem strakonické jednoty.

jíc, nočně pálec, těch škod jest více než za pět tisíc kop. A těch já k Pieseckým a k tomu městu hledím, neb mi sie jest z jich města od nich stalo.

Item přie páně Michalcova proti Vodňanským a z toho jim dávám vinu, že ta všec-ka léta měvše na mně súseda pokojného, nébrž mnohokrát [fol. 4r] i pomocníka mnohokrát [!], když Popel⁸⁴⁾ s nimi váletí chtiec a jiní, to jsem já stavoval, co jsem najdále mohl, jim pomáhati chtě, a oni Pieseckým k libosti na mne svévolně počátky činili.

Item nejprve pobrali mi panoši mému Štěpánovi z Katovska⁸⁵⁾ koně, i tvrzi mu vybrali, neb jsú sie dobrovolně pustili věduce, že já na ně žádné péče nej mám. A toho všeho vzatku na koních, na klenotech i na zbroji i také na rúše chodiecém, na sukniech panenských drahých s kunami, na perlovém věnci, na prstenech i na jiných klenotech těch panen sestř jeho vzali najmén počítajice za puol druhého sta kop gr. A to mi sie stalo od nich a já na ně žádné péče nej mám, ani panoše můj, neb jsú mi list svúj oni poslali, ubezpečujice mě listem svým pod svú pečeti a žádajice, aby jich služebníci, kteréž jsú v službu přijeli, a na mě péče nej měli a slibujice mi za ně, že od nich a z jich města nemá mně ani mým služebníkóm k nim škozeno býti. Týž služebníci vedle jich listu poslali mi také list svúj slibujice, že na ně péče nej mám mieti a v tom mi sie za tiem slibem mému panoši stalo pobránie. O to jsem jie obsielal dobrými lidmi i listy svými, toho jsem pro nic na nich jmieti nemohl, by mi vrátili a opravili.

Item také vinu dávám, když Jaroš z Božovic utiekal, pobrav dobytek Svanovi ze Dvorov,⁸⁶⁾ i hnal k nim na jich město, a já na ně iž žádné péče jsem nej měl.

Item dávám jim vinu, že jsú mi brali ve mlýnech panošem mým kvalitem, Vilémovi purkrabí mému⁸⁷⁾ a Svanovi ze Dvorov panoši mému.

Item když jsem u Božovic ležal s radú, s úředníky a s motci [!] páně z Rozmberka, přitele mého,⁸⁸⁾ poslal sem k nim Přible z Mladějovic a Zachaře z Štěkně, služebníky své, podle úředníkův a rady páně z Rozmbergka, a tyto věci nahořepsané i mluvili jsú s nimi žádajíc ode mne, aby mi to opravili, což jsú mi učinili [fol. 4v] za svú ctí.

84) Pravděpodobně Jan Popel z Lobkovic, event. ale i jeho bratr Mikuláš, vedoucí ve 40. letech spory o práva k hlubockému panství (srov. August Sedláček, Hradý, zámky a tvrze Království českého 7, s. 135).

85) Katovsko je osada 12 km na SSZ od Strakonice; Štěpán z Katovska je dle A. Sedláčka doložen v letech 1442–1447; srv. výše v textu.

86) Při útěku z *Božovic* – Božejovic (dnes Budičovice 4 ½ km ZSZ od Protivína) do Vodňan Jaroš z Drahonice pobral dobytek a hnal jej do města – snad aby nepřitáhnul s prázdnou a měl tedy větší naději na poskytnutí útočiště. Oloupený Svan ze *Dvorů* se pravděpodobně psal po Dvorci, 1 km na jih od božejovické tvrze (na trase z Božejovic do Vodňan); o pár let později, roku 1449, se tu připomínají Mareš a Petr ze Dvorů, kteří vedli kvůli rybníku spor s Jarošovou vdovou Kateřinou z Tažovic, resp. Předborem z Radešína, který od ní měl Božejovice koupit (AČ 15, s. 2, č. 1; LOR 4, s. 49–50, č. 57; s. 56–57, č. 66) – Mareš je v té souvislosti uváděn jako služebník Václava z Michalovic.

87) Mohlo by se eventuálně jednat o Viléma z Chanovic, který v dobové korespondenci opakovaně vystupuje jako služebník a posel Václava z Michalovic (viz např. Michalovicův věřící list z 26. 7. 1444, když Viléma z Chanovic posílal k Oldřichovi z Rožmberka – LOR 2, s. 363, č. 415), jakkoli jeho purkrabský úřad výslovně zmiňován není; jako Michalovicův *panoše* je Vilém z Chanovic uváděn ještě roku 1447 (LOR 3, s. 194–195, č. 269).

88) Do tohoto kontextu zapadá list Jaroše z Drahonice, adresovaný „vám všem tovařišóm starším v vojshtë Rozmberského“, v němž se ohrazuje proti pomluvám ze strany Rožmberka i Michalovice (LOR 2, s. 242–243, č. 270).

A já na ně ižádné péče nemám, a zdálo-li by sie jim a já jim co vinen byl poddávajíc mne ko [!] opravení po někom dobrém a oni jsú jmenovali Stěbňáka⁸⁹⁾ a že chtie mi opraviti po rozkázání jeho, což jsú mi učinili, a já abych ho prosil za to a oni také. A potom já jeho prosil a oni nechtěli prositi ani mi toho opraviti.

Item také mluvili s nimi úředníci páně z Rozmbergka, přieteľa mého, i moji služebníci Příbl a Zachař, aby Jaroše, nepřieteľa našeho, na svém zámku nefidovali a zvláště aby odtad nám škody nečinil, tu jsú oni za to chutně slíbili, že k nim ani od nich žádně škody nemá učiniti. A když jsme odtad odjeli, ihned tu noc psal spálili mi panošem mým tři dvory Vankovi Kočkovi, Svanovi a Vilémovi purkravi [!] mému, od nich z města jeh i sjev i [se] svými a zasie na město vinivše, tu vjeli i vešli, i mám za to, že jest to s jich radú a poručením ta škoda sie mým panošem stala. Pohleďtež páni ubrmané, co jsú mi za svú ctí a vierú učinili.

Item také jim vinu dávám, že pobrali mně i mým panošem všem po tom po všem kraji a Karlovi v Cehnicích⁹⁰⁾ spálili, a když sie s tiem pryč hnali to vše učinivše, teprv listy odpoviedacé mi na mostě povrhli. Porozumějtež, kterak jsú mi řádně odpověděli.

Item tyto všecy věci jsú mi za svú ctí učinili a těch zvláště opustiti nemiením, leč mi to zvláště od nich opraveno bude, což mi sie jest za jich ctí a vierú stalo.

Item potom jali sie mně i panoší mých nekřesťanskýme [!] záhubami hubiti páléc, lúpiéc, rybníky kopajíc, opovrhše sie všemu tomu nahořepšanému nás k rovnému poddávání, tyto záhuby [fol. 5r] jsú učinili. A té škody, kterúž jsú učinili mně i mým panošem nočně páléc i jinak hubíc, jest více než za čtyři tisíce kop grošuo. A těch já hledím k nim a k tomu městu, neb mi sie jest k nim od nich stalo.

Item dávám jim vinu, kdy[ž] jsme v sobotu [v] přímířie vstúpili, ihned na zajtře vystřelili jsú na mne Haytmánka, služebníka svého. A ten jsú počátek učinili, vystřelujíc na nás roty své a jim přes přímířie u sebe stavóv dopúštějíc nám k našie škodě.

89) Jan Stebňák ze Skryj a na Čechticích; kontext F. Šmahel, Drobné prameny (jako pozn. 17), s. 13–14.

90) Škody způsobené Cehnicovi též na fol. 3r.

Item přie páni [!] Michalcova proti Tábořským

Item najprv dávám vinu Tábořským, že měvše se mnú přímířie křesťanské, i dopustili z svého města svým služebníkóm strahovati na mé panoše, a v tom strahování jich služebník Tříkrát Zlý⁹¹⁾ jal jal jest panoši mého Hynka z Dívčic⁹²⁾ a skrze to jietie k velice škodě přišel jest panoše mój. A to mi sie jest stalo za přímířím křesťanským. A to mi ještě od nich opraveno nenie.

Item z toho jim vinu dávám. Za tiem přímířím, které jsú se mnú jměli, bůřili na mě Piesecké a Vodňanské a jinak jsú mé zlé jednali, kudy jsú mohli za přímířím křesťanským.

Item dávám jim vinu, že jsú mi odpověděli svévolně, viny ke mně nižádně nemajíc, a já i se pánem z Rozmberka, přietelem mým, podávali jsme sie jim k rovnému, jakož šíře uslyšíte u vině k Pieseckým.⁹³⁾ Toho sie oni opovrhše, ujeli sie nás nekřesťanským[i] záhubami hubiti, lúpiéc nočně nás, naše panoše i chudé.

Item dávám jim vinu, že sem s nimi jměl křesťanské přímířie a v tom přímíří měli jsú mi dáti týden plnú [!] napřed věděti, i ukrátili jsú mi toho tři [dni] a než ten týden vyšel, až jsú s Vodňanskými [!] jim [fol. 5v] ku pomoci jiezdné i pěšie služebnyky své poslali na mú škodu, a ty škody jsú mi sie najvíce od jich služebníkóv daly.⁹⁴⁾

Item dávám jim vinu, že Linhartovi, měštěninu mému,⁹⁵⁾ v postě nynie zminulém vzali jsú na silnici jeden šlojier třidceti loket za tři kopy gr., a druhý šlojier čtyřmezcetma loket vzdéli za dvě kopě gr. a tři štuky šlojieróv, každý po padesáti gr., a kožich za puol kopy a opásanie s jinú zbrojí a deset liber vyziny za puol kopy gr.⁹⁶⁾ A ti, kteříž jsú ty věci pobrali, byli jsú zejména od nich. A jiným lidem, kteřím [!] tu také pobrali, vrátili, ale mému člověku nic nebrátili [!] jeho statku etc.

91) Nezvyklé příjímí Tříkrát Zlý automaticky upomíná na Jíru Tříkrát Zlého z rožmberské popravčí knihy (záznam výpovědi k roku 1429 Adolf Kalný (ed.), Popravčí kniha pánů z Rožmberka. Třeboň 1993, s. 95); F. Šmahel, Drobné prameny (jako pozn. 17), s. 17, s. 26, pozn. 39, také skutečně předpokládá, že se jedná o téhož člověka s tím, že Tříkrát Zlý je znovu připomínán ještě v pramenech z let 1448–1449; nejsem přesvědčen o tom, že nekolinásobný vrah, stojící za bezpočtem krádeží a loupeží, páchaných v době přímířie a příznačně „přátelóm i nepřátelóm“, měl reálnou naději vyváznot životem, byl-li jednou zajat – mohlo by se stejně dobře jednat např. o Jírova syna, který přijetím otcova příjímí demonstroval kontinuitu s jeho odkazem, jak to ostatně předpokládáme i v jiných případech (a to i ve šlechtickém prostředí – vzpomeňme na generace zemských škůdců Suchých Čertů a Zajímačů z jevišovické větve Kunštátů).

92)) Hynek ze Sudoměře, sed. v Dívčicích, píšící se zpravidla jen „z Dívčic“, je v pramenech doložen v letech 1437–1483 (prvého data společně se svým bratrem Mikulášem ze Sudoměře, v žalobním fasciklu rovněž zmiňovaným); jako o panoše Václava z Michalovic je uváděn např. i roku 1446 (LOR 3, s. 147–148, č. 206).

93) Především na fol. 3r.

94) Ke stejné záležitosti se evidentně vztahuje odstavec v záhlaví fol. 3r, kde jsou z napomáhání Vodňanským obviňování i Pisečtí.

95) Blíže neznámý, patrně strakonický měšťan.

96) Pojmu šlojier je zde opakovaně užito nikoli v úzantním smyslu, ale ve smyslu „postavu [sukna]“, což je určité obohacení sémantického záberu tohoto slova; vyzina – tj. vyza velká (Huso huso) je druh mořské ryby (<http://de.wikipedia.org/wiki/Huso>), která je sice vzácně, ale přesto nejednou v 15. století doložena i na jihočeských trzích.

STŘEDOVĚKÝ DŘEVĚNÝ ARTEFAKT Z TÁBORA

Miloš Drda

V jarních měsících roku 1978 bylo při budování kotelny v domě čp. 7 na Žižkově náměstí v Táboře zachyceno dřevěné roubení. Záhy se ukázalo, že jde o horní část roubené jámy na vodu z pečlivě otesaných trámů, v nárožích spojených jednostranným přeplátováním bez zhlaví. Záchraného archeologického výzkumu se ujalo tehdejší Muzeum husitského revolučního hnutí za vedení Miloše Drdy a Heleny Mazurkiewiczové. Výkopové práce prováděli členové tenisového oddílu SZTŠ Tábor, ve větších hloubkách pracovníci n.p. Geoindustria Jihlava.¹

Výzkumem byla zachycena a zdokumentována cisterna na vodu² o celkové hloubce 540 cm od horního okraje zachovaného roubení v n.v. 447,11 m (úroveň dvorka u zadního traktu 450,45 m n.m.) a půdorysu 250 x 146 cm v úrovni terénu, 228 x 130 cm u dna. Stratigrafie, která by ukazovala vztah cisterny k okolnímu terénu se nezachovala. Její výplň měla do hloubky cca 150 cm od horního okraje roubení navážkový charakter, který na první pohled vykazoval recentní stáří. Ve větší hloubce se pak hlinitá výplň postupně měnila v bahno. V něm bylo možné rozeznávat pouze mechanické vrstvy, na nichž byl patrný podle keramických nálezů určitý chronologický posun. Všechny tři pak lze datovat do 15. století, v jehož závěru patrně cisterna ztratila svoji primární funkci v souvislosti s vybudováním rybníku Jordán na Tismenickém potoce a vodárny napájající jeho vodou městské kašny.

Vlastní těžbou výplně i jejím následným plavením byl získán velký soubor archeologického materiálu. Jde o keramiku, sklo, kůži, textil, opracované dřevo i nálezy botanické a osteologické.

Mezi celkem běžnými dřevěnými předměty nalézányi obvykle v podobných objektech, jako jsou dýžky z picích pohárků a zlomky soustružených talířů, zaujala buková³ prkenná destička ve tvaru pětiúhelníka se zaoblenými rohy, z nichž jeden je částečně odlomen, o délce 34 cm, šířce 26 cm, maximální tloušťce 1 cm a dvou intencionálních otvorech. Jeden z nich, blíže středu, je obdélný, dlabaný tak, že jeho stra-

1) Nebývá obvyklé uveřejňovat v archívním časopisu články s archeologickou tematikou. Jde však o číslo věnované zesnulému Rudolfovi Teclovi, který se jako tehdejší pracovník Muzea husitského revolučního hnutí aktivně tohoto záchraného výzkumu účastnil a jako správný muzejník pomáhal, kde se dalo. Dodnes, když na něj vzpomínám, slyším jeho sarkastické poznámky, kterými komentoval každý neobvyklý a zajímavý nález nebo akvizici: „Řekni mi, proč my stále jen vítězíme?“

2) Nálezová zpráva př. č. 1, NKP Tábor, archeologický výzkum Žižkovo náměstí čp.7.

3) Xylotomické určení provedla Laboratoř archeobotaniky a paleoekologie Biologické fakulty JĚU v Českých Budějovicích.

na blíže k okraji je v řezu vzhledem k rovině dané plochou artefaktu kolmá, strana blíže středu pak vůči této rovině šikmá a vytváří jakousi hranu. Druhý otvor blíže k okraji, je kolmo vrtný. Oba otvory jsou umístěny přibližně v podélné ose prkna a zřejmě sloužily k začepování dalších dřevěných součástí původního předmětu. Strana protilehlá konci s vrtným otvorem není vůči podélné ose destičky zcela kolmá a nese evidentní stopy původního zaostření (obr. 1). K rekonstrukci původního předmětu stačilo promítnout do řezu artefaktu dvě dřevěné tyče, pomyslně je zasunout do obdélného a kulatého otvoru a vzájemně propojit. (obr. 1, 2B). Nemohlo jít o nic jiného než o dřevěnou lopatu, tedy celkem běžný univerzální nástroj, bez něhož se neobešla řada živností a prakticky žádný dům či domácnost. Jeden ze zachovaných nálezů téměř úplné konstrukce dřevěné lopaty tohoto typu byl učiněn na hradě Boringholm u Horens v Jutsku a je uložen v Národním muzeu v Kodani. (obr. 2A)⁴

Tři dřevěné artefakty obdobné táboorskému byly nalezeny v plzeňských studních v Perlové ulici čp. 1, Pražské ulici čp. 5 a Solní ulici čp.3 (obr. 3).⁵ Oproti táboorskému nálezu vykazují sice určité obrysově modifikace, ale v principu jde o totéž. Jeden šikmo dlabaný v zásadě čtyřúhelný otvor blíže středu, druhý menší kolmo vrtný blíže k okraji, oba v podélné ose bukové prkenné destičky dlouhé od 26,2 cm do 42,5 cm. Všechny tři artefakty jsou interpretovány jako pracovní části hrabel. V případě Pražské a Solní ulice hrabel sladovnických.

Ve sladovnické technologii se sice vyskytují prkénka na přehrabávání sušeného sladu na lískách ve hvozdu – limpy, které však mají zcela odlišný tvar⁶. Hrabla jako taková, kterých je ostatně v plzeňském materiálu také několik⁷, předpokládají kolmé nebo téměř kolmé vsazení násady, což u jmenovaných artefaktů z Perlové, Pražské a Solní ulice vzhledem ke směru dlabaných otvorů nebylo dost dobře možné.

Lopata obecně nepatří na rozdíl od některých jiných pracovních nástrojů mezi často zobrazované předměty ve středověké ikonografii. Lze jen sporadicky použít jako zbraň, nepatří mezi atributy světců⁸, je příliš univerzální na to, aby charakterizovala sezónní typ práce v kalendářiích a jen málokdy se hodí k ilustraci biblického textu. Dokonce se nepodílela ani na vytvoření ustáleného ikonografického schématu užívaného při znázornění stavebních prací, kde ve skutečnosti musela hrát významnou roli. Častěji se vyskytuje pouze při ilustraci pohřebních prací. Přesto poskytují středověké iluminace dosti jednoznačných dokladů o skutečné funkci táboorského i plzeňských dřevěných artefaktů včetně rekonstrukce jejich chybějících částí.

4) Rikke Agnete Olsen, *Bäuerliche Sachkultur Dänemarks im Spätmittelalter – Archäologische Funde und bildliche Darstellungen in: Bäuerliche Sachkultur des Spätmittelalters, Veröffentlichungen des Instituts für mittelalterliche Realienkunde Österreichs Nr. 7, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1984, obr. 31.*

5) Jiří Orna, *Nálezy středověkých dřevěných předmětů v Plzni – katalog, Západočeské muzeum v Plzni, CD-ROM: ADÉLA – grafické studio Plzeň 2001; i. č. HA 28 529, HA 27 431, HA 29 535.*

6) Viz. Václav Husa, Josef Petráň, Alena Šubrtová, *Homo faber, Academia, Praha 1967, s. 94; Josef Petráň a kol., Dějiny hmotné kultury I (2), s. 685; Josef Petráň, Dějiny hmotné kultury II (2),*

7) Ve jmenovaném CD-ROM v pozn.1, např. HA 28 549, 29 572, 29 891 označována jako pohrabla na popel

8) Václav Ryneš, *Atributy světců, Knihnice Oblastního muzea v Roztokách, Roztoky 1969.*

Ve scéně čištění chrámu od obchodnických krámků na Dareiův příkaz v oddílu *Biblia pauperum* středověkého rukopisu *Liber depictus* z poloviny 14. století (obr. 4)⁹ jsou nakresleny takové lopaty hned dvě a nabízejí nám dokonce horní i spodní pohled. Jejich pracovní plocha má sice oválný či vejčitý tvar, ale na pohledu shora je zřetelně vidět vsazení násady ve značné blízkosti od středu tvarované oválné prkenné destičky, podobně jako u skutečných nálezů, i její ukotvení pomocí začepované vzpěry. Pohled na spodní část druhé lopaty ukazuje jen na začepovanou násadu. Její vzpěru, která by se zřejmě na spodní části lopatového prkna musela také promítnout, patrně iluminátor opomněl. Podobná lopata včetně zakotvení násady vzpěrou do prkenné pracovní části je zobrazena v témže rukopisu v *Legendě o sv. Václavu a sv. Ludmile* ve scéně, kdy světec pohřbívá mrtvé (obr. 9)¹⁰

Podobnou konstrukci lopaty ukazuje na několika iluminacích Bible Václava IV. z 90. let 14. století. Jde o scény pohřbu Josefa Egyptského (obr. 6), Židů nucených v Egyptě vyrábět cihly, pohřbu Asaela, pohřbu Abnera a pohřbu Davidova.¹¹ Přes poměrně malé kresby lopat a nepřilíš velký smysl pro detail lze z obrázků vyčíst šikmé připojení násady k pracovní desce za použití vzpěry, případně čepů.

Celkem běžné užití dřevěné lopaty ve 2. polovině (respektive poslední čtvrtině) 15. století, v době masivního rozšíření tzv. gotické zbroje ukazuje iluminovaný rukopis bible z Vídeňské národní knihovny – kodex 2823, a to ve scéně pohřbu Izáka (obr. 9D), pohřbu Mojžíše (obr. 9E) a stavby Šalamounova chrámu. Nejzřetelněji je nástroj vykreslen při obou pohřbech. Při kopání Izákova hrobu neopomněl iluminátor zachytit železné kování a vedle ležící železný špičák a kravec. V obou funerálních iluminacích jsou pak zajímavé dvě začepované vzpěry propojující tyl pracovní desky s násadou.

Mírně modifikovaný konstrukční princip oproti právě popsanému předvádějí dva obrázky z tzv. *Norimberského rukopisu*. Jeden z nich představuje nádeníka (obr. 7), druhý sedláka (obr. 9C). Oba drží v jedné ruce sekeru, ve druhé lopatu násadou opřenou o rameno a jsou datované rokem 1425.¹² Lopaty, které nás zajímají, jsou téměř totožné, pouze zrcadlově obrácené. Do trapezovitě tvarované pracovní prkenné desky, jejíž tyl vyběhává v hranatý výstupek, je šikmo vsazena násada, která je pak provazem, řemenem či houžví přitažena k výstupku, takže se o pracovní část lopaty vzpírá. Ostří pracovního prkna je pak opatřeno kováním. Jeho list je rovný a na obou koncích vyběhává v profilovaná raménka s otvory pro hřebíky.

Obě zmíněné konstrukce upevnění násady na pracovní desku dřevěné lopaty kombinují dvě iluminace ze souboru pořizovaného k Vavřincovu překladu *Mandevillových cest z počátku 15. století* uloženého v Britské knihovně v Londýně. Na obrázku znázorňujícím objevení hrobu Herma Trismegista v Konstantinopoli (obr. 9B) a obráz-

9) Převzato z: *Krumauer Bildercodex, Österreichische Nationalbibliothek Kodex 370, Codices seleti, Vol. XIII, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Graz 1967, fol. 13r.*

10) Převzato z téže faksimile fol. 34v.

11) Převzato z: *Wenzelsbibel – Codices Vindobonenses 2759–2764, Codices seleti vol. LXX, 1–9, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Graz 1981–1991, díl 1 fol. 53r, 58r, díl....fol. 76v, 78r, 111r.*

12) Převzato z: *Das Hausbuch der Mendelschen Zwölfbrüderstiftung, München 1965, s. 42, 274, fol. 22v, 45r.*

ku sklářské huti (obr. 5) jsou vykresleny lopaty jejichž násada je zpevněna kolíkovou vzpěrou a zároveň přivázána k týlovému výčnělku pracovní desky.¹³

Středověká ikonografie však ukazuje i další způsoby uchycení násady v prkenné pracovní desce středověké lopaty. Vedle jednoduchých lopat pekařských sloužících k sázení chleba do pece, u nichž tvořila násada s pracovní deskou obvykle kruhového tvaru jednu rovínu, případně pekařských lopat dvojdílných, kdy k výstupku kruhové pracovní desky byla násada v téže rovině přibita, začepována nebo přivázána, jak ukazují dva obrázky pekařů z Norimberského rukopisu z poč. 16. století,¹⁴ představí obrázek faráře vraždícího své dítě nad vykopaným hrobem z Jenského kodexu z přelomu 15. a 16. století další způsob konstrukce dřevěné lopaty.¹⁵ Esovitě prohnutá násada byla připojena ke dřevěné pracovní desce zaobleného tvaru dvěma patrně železnými třmínky. Na rozdíl od hnědého dřeva se schematicky naznačenými letokruhy jsou třmínky černé. Totéž platí o obvodovém kování pracovní desky (obr. 8).

Kování velmi podobné tomu, které zobrazuje zmíněný Norimberský rukopis, bylo nalezeno v Sezimově Ústí v areálu kovárny.¹⁶ Železný list vydutý do mírného oblouku je na obou koncích opatřen kolmými rameny ukončenými rozšířenou ploškou s otvorem pro hřebík. Vedle jednoho z ramen je v týlové části listu otvor se zaklesnutou páskovou kramličkou, která sloužila k pevnějšímu uchycení na dřevěnou desku. Druhá taková kramlička na opačném konci listu se nezachovala (obr. 11).

V plzeňské studni na Náměstí republiky čp. 23 byla pro změnu objevena pracovní desková část lopaty také podobné iluminacím Norimberského rukopisu. Je opět z bukového dřeva o délce 37,6 cm. Do obdélného prkna se zaoblenými rohy a dvojlaločnatým výběžkem v týlu byl v zadní části šikmo vydlaban přibližně obdélný otvor. Zářezy na výběžku patrně sloužily k snadnějšímu uchycení provazu, stahujícímu násadu do ostřejšího úhlu s pracovní deskou a tím pevnějšímu spojení obou částí nástroje (obr. 3D).¹⁷ Také v tomto případě je artefakt interpretován jako sladovnické hrablo s poněkud protichůdným konstatováním, že „obdélný otvor se seříznutými hranami“ sloužil pro uchycení násady a mimo to se zachovalo „i ozdobně vyříznuté držadlo“. Domnívám se, že profilovaný týlový výstupek už vzhledem ke svému tvaru, do jehož poloviny zasahuje obdélný otvor pro násadu, rozhodně jako držadlo sloužit nemohl.

Masivní rozvoj kovovýroby, zejména platněřství, podnítil v průběhu 15. století rozšíření produkce plechů, které začaly postupně vytlačovat dřevěné pracovní desky lopat. Celoplechový list lopaty opatřený tulejí pro upevnění násady přinesl bezespo-

ru značné ulehčení zemních prací, a to jak vlastní nabírání materiálu, tak pevnost spojení obou částí.

Ve středověké ikonografii se objevuje na přelomu 14. a 15. století. Ve scéně Zvěstování pastýřům v Hodinkách vévody z Berry je roku 1416 zobrazili bratři z Limburka (obr. 12)¹⁸. Zná ho i Norimberský rukopis zobrazující roku 1458 nádeníka¹⁹, stejně jako Utrechtská bible Everta van Soudenbalch (obr. 13), která vznikla kolem roku 1460. Ve scéně s odpočívajícím Tobiášem leží na zemi rýč, lopata a špičák. Příznačné je, že rýč je dřevěný se železným kováním, byť rozvinutým do plochy a lopata železná²⁰.

Výmluvná jsou pak vyobrazení v proslulém Agricolově díle *De Re Metallica Libri XII* vydaném v Basileji roku 1556²¹. Pečlivě a detailně provedené dřevoryty jsou dílem Basilia Wefringa, Jana R. M. Deutsche a Zachariáše Specklina. Na 273 dřevorytových tabulích je znázorněno celkem 52 lopat. Z nich je 33 železných s tulejí na násadu (obr. 14), 5 nemá naznačenou tulej a mohlo by jít tudíž o dřevěné lopaty jednoduché, pakliže nebudeme počítat s nedůsledností rytce. V 9 případech je na obrázku zakryto místo případného ukončení tuleje a není tedy jasné, zda jde o lopaty dřevěné jednoduché či železné. 5 lopat zřetelně ukazuje na šikmé začepování násady do pracovní prkenné desky a 2 z těchto případů znázorňují dokonce zpevňovací kolík propojující tyl prkenné desky s násadou (obr. 15). Dřevoryty jsou opatřeny legendami, kde pod písmenem označujícím na obrázku určitý objekt, nástroj či pracovní úkon je jeho název, případně popis. Pouze však v 18 případech se popis týká lopaty, v ostatních 34 se k zobrazenému nástroji legenda nevztahuje. Název *lopata*, *lopátka* se objevuje u 5 ze zobrazených železných lopat s tulejí a v dalších 5 případech. *Železná lopata*, *lopátka* označuje 4x zobrazenou železnou lopatu a jednou dokonce obrázek lopaty, která je podle konstrukce evidentně dřevěná. *Dřevěná lopata*, *lopátka* se vztahuje k jednoduché dřevěné lopatě, k nástroji, který je spíše mísidlem, ale rozhodně ne lopatou a patrně ke dřevěné lopatě se začepovanou násadou, u níž však chybí písmeno legendy. Dále se pak u vyobrazených lopat vyskytují výrazy *výkop*, *vyhazovat*, *hromada uhlí*.

Několik výše uvedených čísel není v žádném případě pokusem o jakési statistické zhodnocení. Nelze je použít ani k vydělení funkce jednotlivých druhů lopat. Přesto ukazují zřetelně, že v první polovině 16. století, kdy Agricolovo dílo vznikalo, nezmiřela sice původní středověká dřevěná lopata zcela ze světla světa, ale z velké míry byla zatlačena praktičtější a výkonnější lopatou železnou.

18) Převzato z *Les Très Riches Heures du Duc de Berry*, Musée Condé, Chantilly, Thames and Hudson Ltd., London 1989, fol. 48r.

19) Převzato z: *Das Hausbuch der Mendelschen Zwölfbrüderstiftung*, München 1965, Stadtbibliothek Nürnberg s. 117, fol. 77v.

20) Převzato z: *Veröffentlichungen der Kommission für Schrift- und Buchwesen des Mittelalters, Reihe I, Die illuminierten Handschriften und Inkunabeln der Österreichischen Nationalbibliothek, Band 3, Otto Pacht – Ulrike Jenni, Holländische Schule, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1975, Textband, Historienbibel des Evert van Soudenbalch, (Cod. 2771, 2772) s. 43–85, Tafeln obr. 119, fol. 236v.*

21) Jiřího Agricoly dvanáct knih o hornictví a hutnictví, překlad: Bohuslav Ježek – Josef Hummel, Národní technické muzeum, Praha 1976 – reprint. Pro reprodukci obrázků použit německý překlad Filipa Bechia *Agricolae Bergwerck Buch*, vydaný a vytištěný v Basileji Ludvigem Königem 1621.

13) Převzato z: *The Travers of Sir John Mandeville, A Manuscript in the British Library Add. Ms 24189, Introduction and Commentaries on the Plates by Josef Krása, Georgie Braziller, New York 1983, tab. 21, 27, fol. 7r, 16r.*

14) Převzato z: *Das Hausbuch der Mendelschen Zwölfbrüderstiftung*, München 1965, s. 192, 195, fol. 127r, 130v.

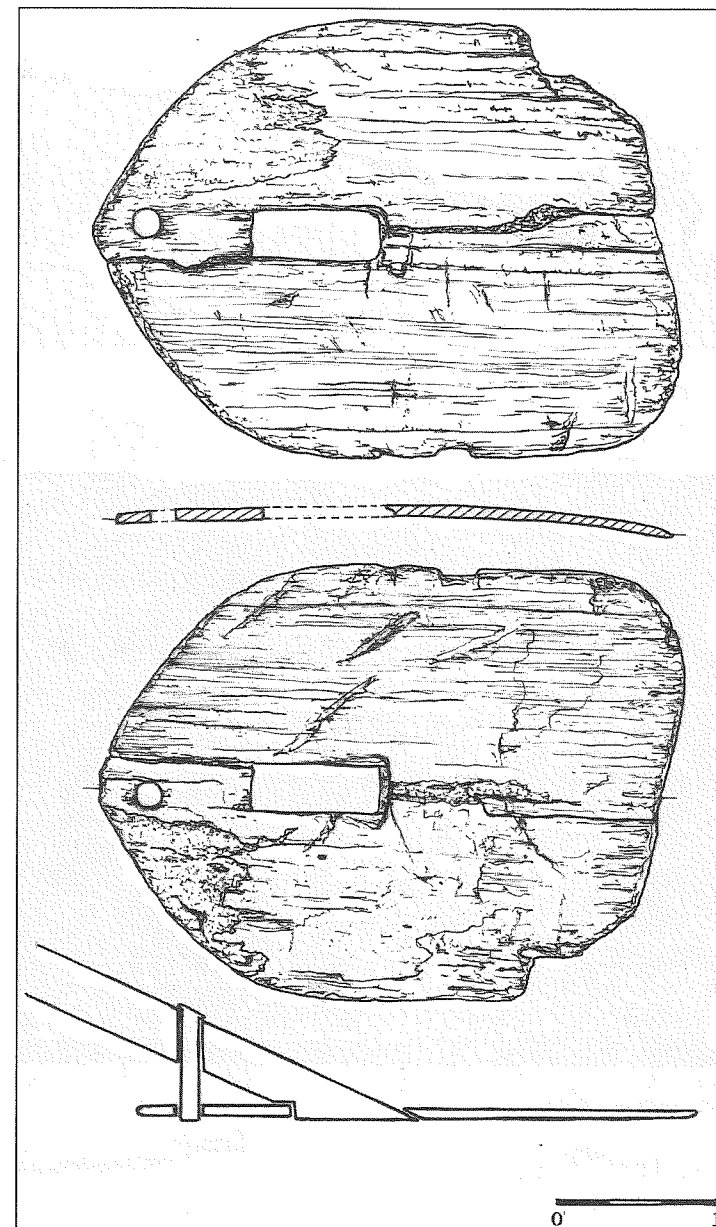
15) Knihovna Národního muzea sig. IV.B. 24, fol. 77a / foto Antonín Bláha, archiv Husitského muzea v Táboře.

16) Viz. Rudolf Krajic, *Sezimovo Ústí – archeologie středověkého poddanského města 3*, Archeologický ústav AV ČR v Praze, Husitské muzeum v Táboře, Městský úřad v Sezimově Ústí, Prácheňské nakladatelství v Písku, díl 1, s. 26, 138, díl 2, tab. 113.

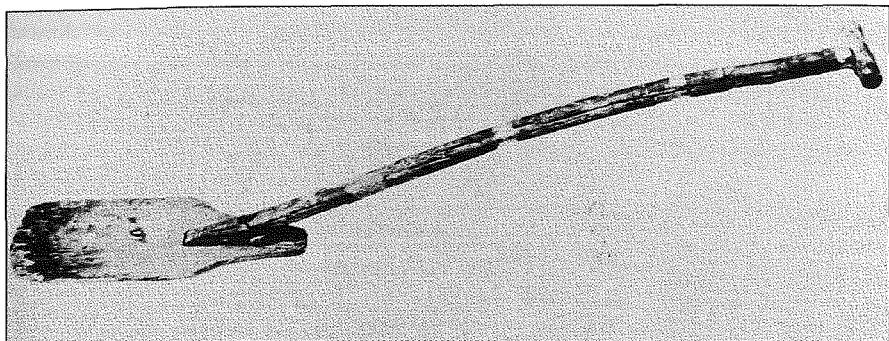
17) Jiří Orna, *Nálezy středověkých dřevěných předmětů v Plzni – katalog...i.č. HA 29421.*

Výše popsané archeologické nálezy a středověké ikonografické prameny ukazují starobyrou konstrukci dřevěné lopaty s několika variantami připojení šikmé násady na prkennou pracovní desku. Jestliže funkčně příbuzný nástroj – rýč si zachoval svou dřevěnou podobu se železným kováním břitu do doby nedávno minulé,²² dřevěná lopata byla ve své univerzální funkci postupně během 15. století nahrazována modernějším nástrojem s železným pracovním listem a tulejí. Přesto se ještě v průběhu raného novověku její původní dřevěná forma udržela, patrně proto, že k jejímu zhotovení stačilo vhodné dřevo, kterého byl všude dostatek, a několik univerzálních nástrojů jako sekera, pila, dláto a nebozez, případně pořiz či hoblík. Bezspornu drahou lopatu železnou nebylo třeba kupovat, neboť její náhražku si mohl svépomocí pořídit každý chalupník.

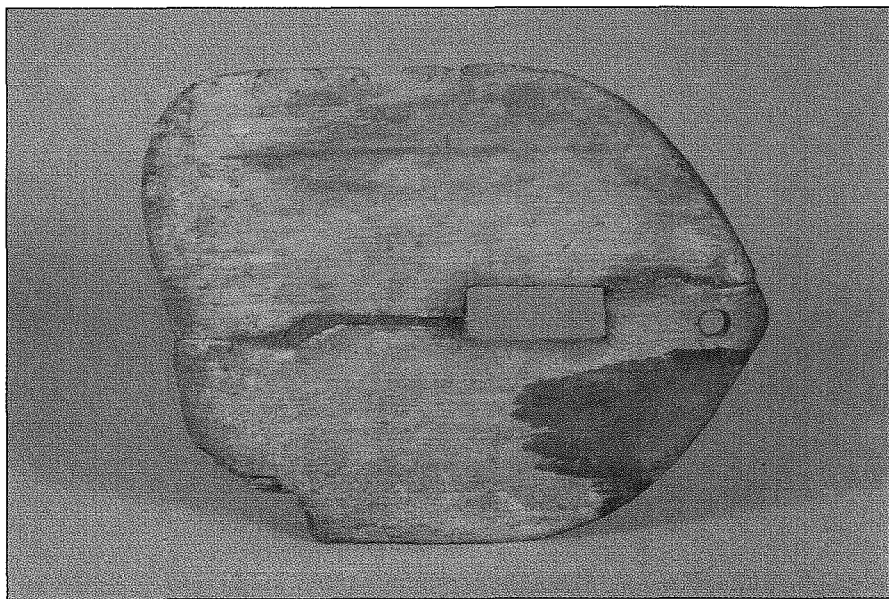
22) J. Kramářik, Dřevěné rýče se železným okutím v českých zemích, Československá etnografie 7, 1959, s. 244–261.

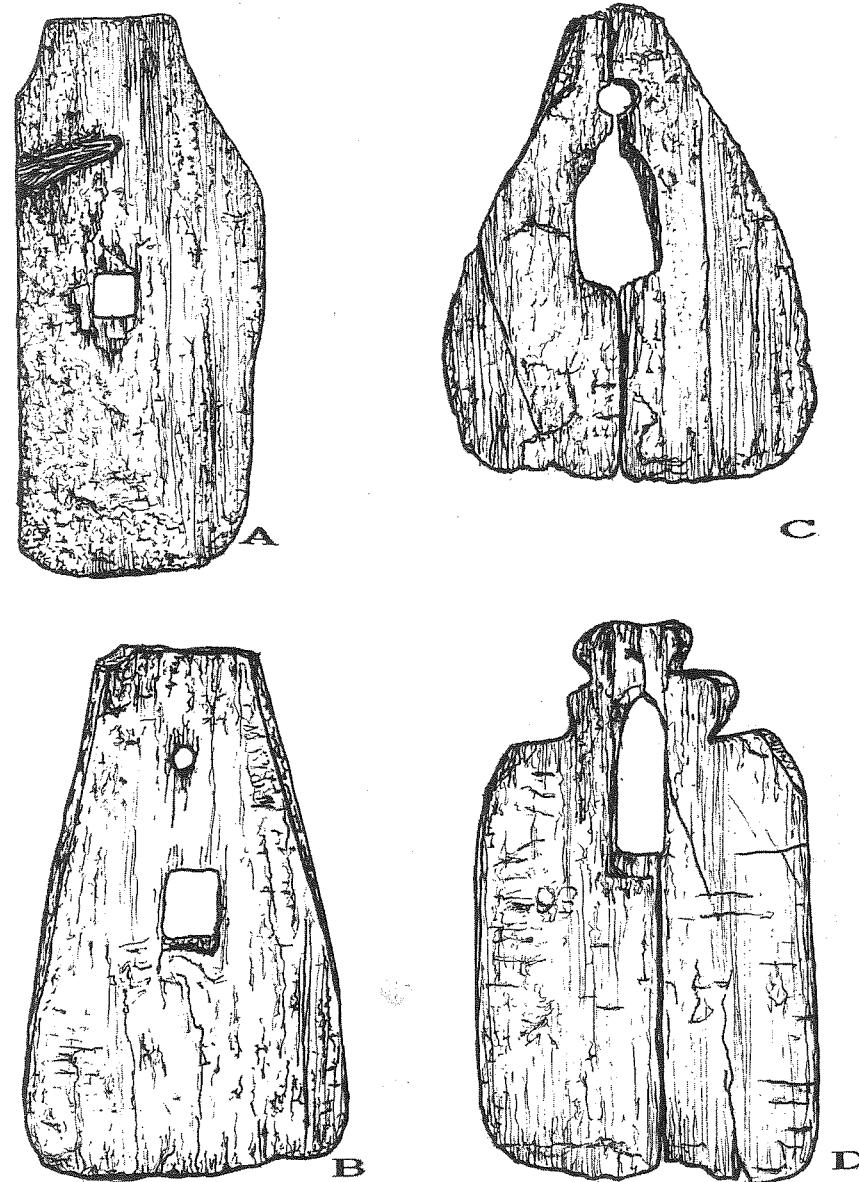
Obr. 1. Horní a spodní pohled a řez dřevěným artefaktem i.č. SA 12 710, Husitské muzeum v Táboře. Rekonstrukční schéma připojení násady k pracovní desce tábor-ské středověké lopaty.

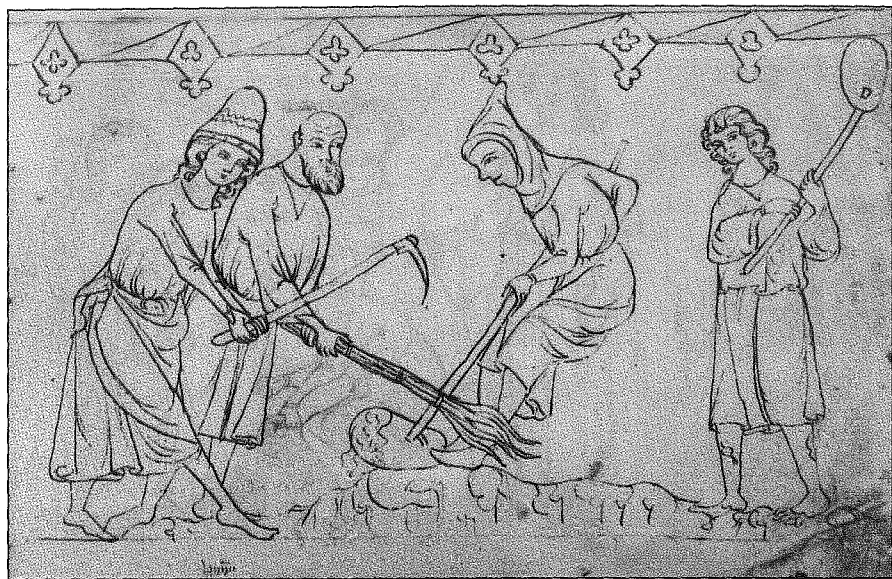
Obr. 2a). Pozdně středověká dřevěná lopata z Boringholmu v Jutsku.

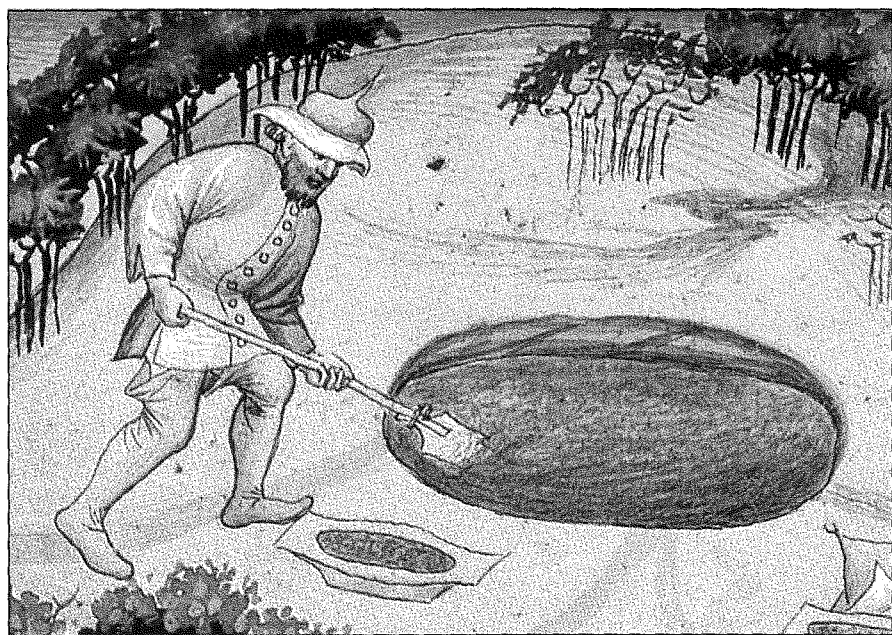
Obr. 2.b). Foto artefaktu i.č. SA 12 710.

Obr. 3. Nálezy pracovních desek středověkých lopat z Plzně: A) Perlové ulici čp. 1, B) Pražské ulici čp. 5, C) Solní ulici čp.3, D) Náměstí republiky čp. 23.

Obr. 4. Liber depictus, Biblia pauperum, fol. 13r, Čištění chrámu na Dareiův příkaz.

Obr. 5. Mandevillovy cesty, fol. 16r, sklářská huť.

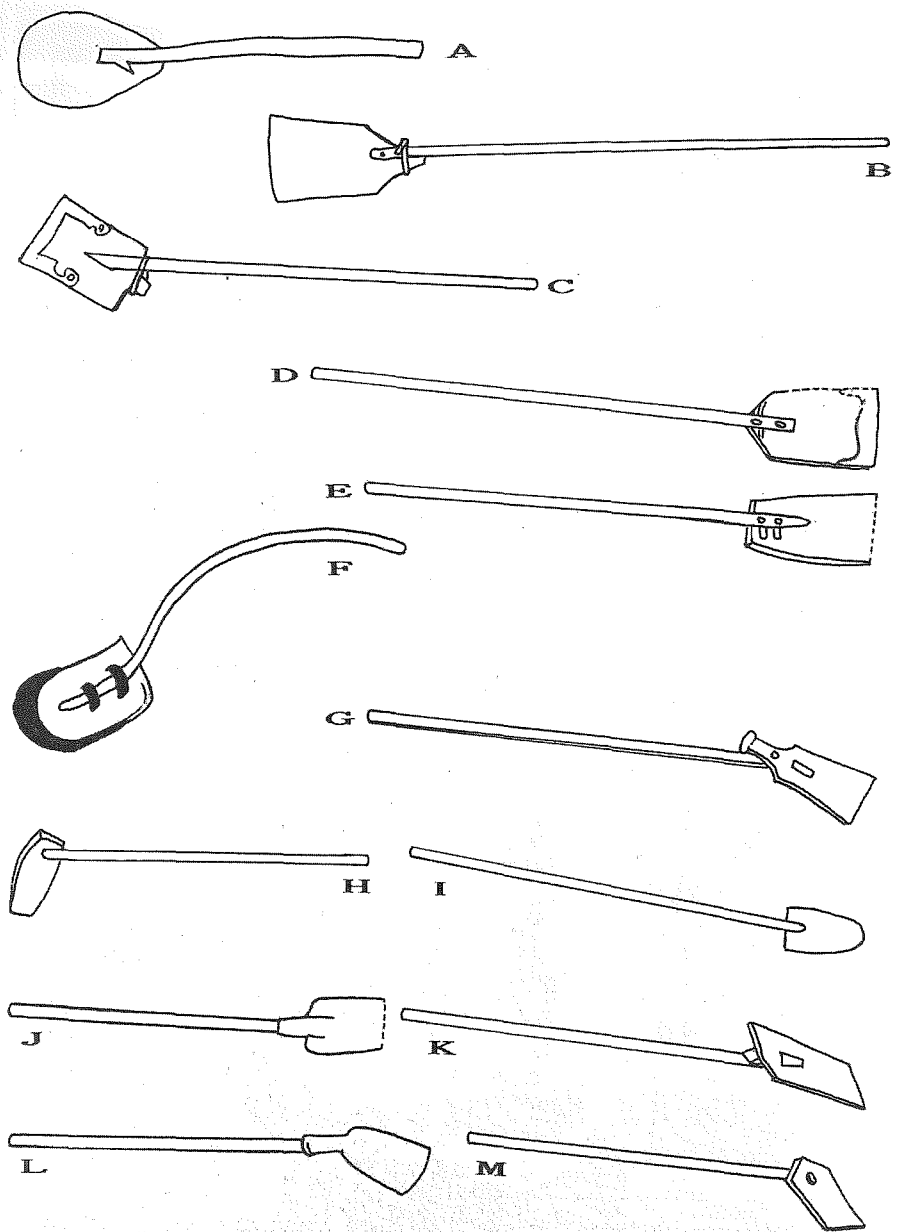
Obr. 6. Bible Václava IV., díl 1, fol. 54a, Pohřeb Josefa Egyptského.

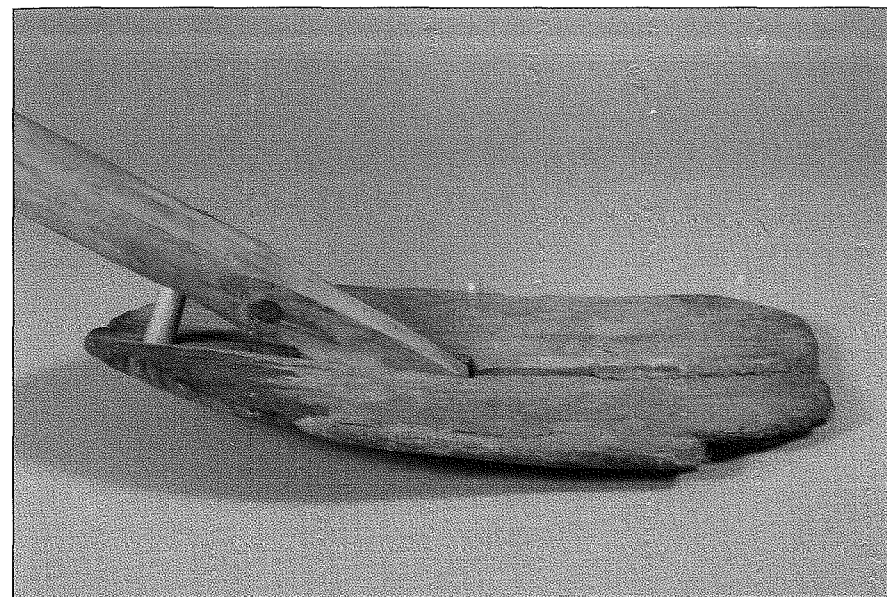
Obr. 7. Norimberský rukopis, fol. 45r, Nádeník.

Obr. 8. Jenský kodex, fol. 77a, Kněz vraždící své dítě.

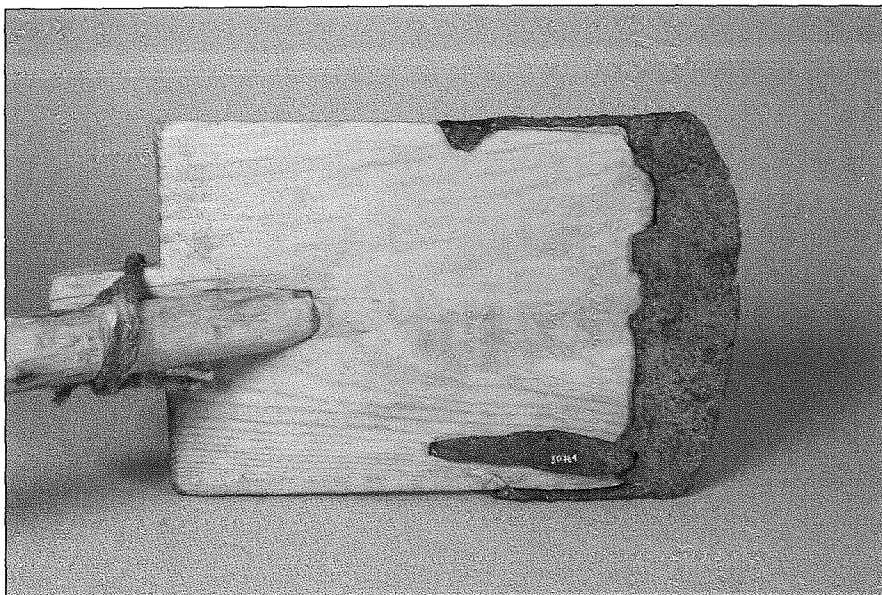
Obr. 9. Kresby lopat z různých rukopisů.
 A) *Liber depictus*, fol. 34v; B) *Mandevilla*, fol. 7r; C) *Norimberský rukopis* fol. 22v; D), E) *ÖNB cod.* 2823, fol. 39v, 133v; F) *Jenský kodex*, fol. 77a; G, H, I, J, K, L, M) *Agricola* pag. 473, 230, 283, 328, 279, 254, 459.

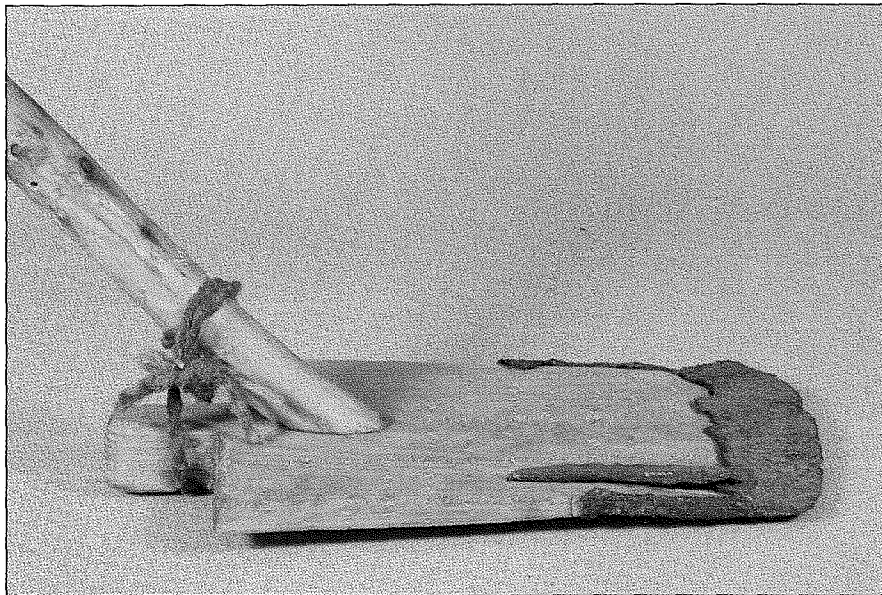
Obr. 10a).

Obr. 10b). Rekonstrukce tábořské středověké lopaty. Husitské muzeum v Táboře.

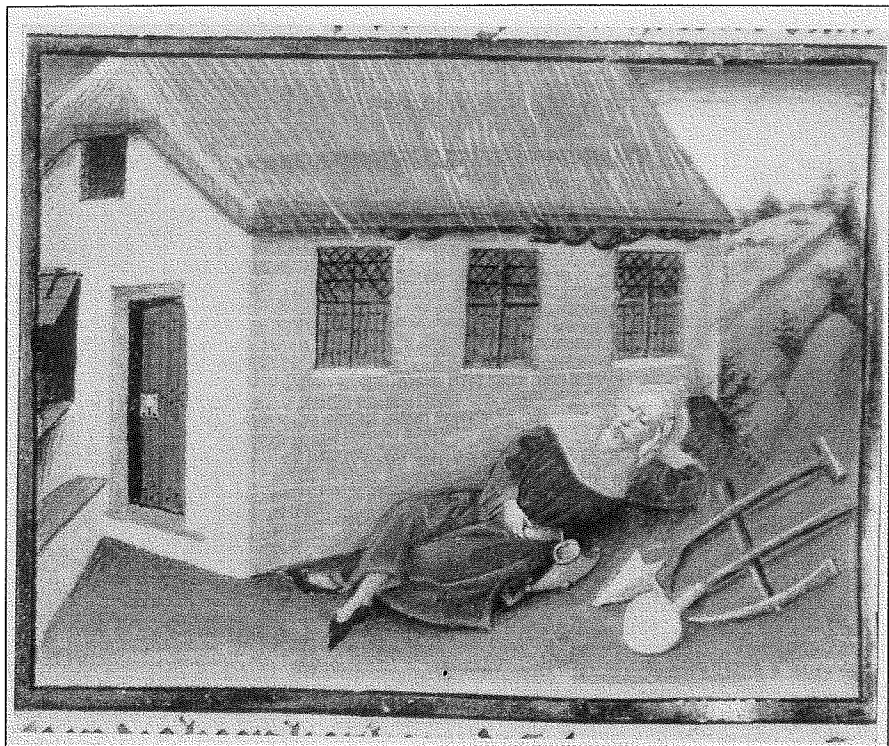
Obr. 11a).

Obr. 11b). Rekonstrukce sezimovústecké středověké lopaty.

Obr. 12. Hodinky vévody z Berry, fol. 48r, Zvěstování pastýřům.

Obr. 13. Utrechtská bible Everta van Soudenbalch, fol. 236v, Odpočívající Tobiáš.

Obr. 14. Jiří Agricola, De Re Metallica Libri XII, CCLXXII, Železná lopata s tulejí.

LISTY ZASLANÉ JIHLAVSKOU MĚSTSKOU RADOU DO TÁBORA V LETECH 1588–1591

Vlastimil Svěrák

Tato edice listů zaslanych purkmistrem a radou města Jihlavy městské radě tábořské navazuje na přecházející tři články publikované v posledních třech svazcích sborníku Táborský archiv. Jsou v nich přepsány koncepty listů z let 1574–1588, které se nacházejí ve třech nejstarších dochovaných svazcích českých městských register, nazývaných tradičně kopiáře.¹⁾ Předkládané listy jsou zapsány ve čtvrtém nejstarším českém kopiáři obsahujícím koncepty z let 1588–1596.²⁾ Protože je tento svazek velmi rozsáhlý a do Tábora je v něm adresováno více než 50 listů, jsou v tomto čísle sborníku přepsány jen listy do konce roku 1591, zbývající přinese následující svazek Táborského archivu.

Vnější vzhled se čtvrtý český kopiář od předcházejících třech knih mnoho neliší. Rozměry desek udává inventář 31,5 × 21 cm, s hřbetem silným 12 cm je však tato kniha mnohem obsáhlejší. Kůžena vazba v hnědé kůži je zdobena stejným slepotiskem jako všechny starší svazky, změnily se jen letopočty v zrcadle uprostřed přední desky: nejvýše je vyražen rok 1588 a nejnižší 1595. Kniha však obsahuje ještě zápisy z části roku 1596. Vazba je na více místech poškozena, nejvíce na dolních hranách desek a na obou dolních rozích. Na obou deskách jsou upevněny dva kožené řemínky. Také tento kopiář je opatřen několika starými signaturami. Na hřbetě nahoře se nachází na štítku nejstarší signatura C. VI. Petra Ernsta Leupolda z Löwenthalu z roku 1853, na předním přičešti je pak vlevo nahoře nalepen světle zelený štítek z počátku 20. století se signaturou V 1 28 městského archiváře Franze Wurzingera.³⁾ Tužkou připsal na tento štítek novou signaturu 1856a další městský archivář Vincenc Sameš.

Kopiář se skládá z několika původně samostatných částí svázaných až dodatečně k sobě do jedné knihy. Důkazem je kromě jiného trojí samostatné foliování. Kniha začíná novodobým foliováním provedeným tužkou (fol. 1–178 se zápisy z let 1588–1590) a pokračuje dvojitým původním foliáckým inkoustem (fol. 1–192 se zápisy z let 1590–1592 a fol. 1–477 se zápisy z let 1592–1596), přičemž ovšem je v poslední

Obr. 15. Jiří Agricola, De Re Metallica Libri XII, CCLXXIX, Dřevěná lopata.

1) Státní okresní archiv Jihlava, Archiv města Jihlava do r. 1848, Úřední knihy a rukopisy, inv. č. 337–339.

2) Tamtéž, inv. č. 340.

3) Na předtištěném štítku je doplněna Wurzingerovou rukou signatura: Stadtarchiv IGLAU. Schrank V, Fach I, Handschrift Nr. 28. *Böhm. Kopeibuch IV.*

části chyba, když po fol. 256 následuje hned fol. o 100 vyšší, čili fol. 357. Kniha má tedy dohromady 747 označených folií. Filigrán, ježek nesoucí na hřbetě květinu na stonku, spolehlivě určuje původ použitého papíru do papírny ve Starých Horách u Jihlavy, dnes již více než půl století součásti města.

Koncepty listů jsou psány větším počtem písařských rukou, jež není zatím možné spolehlivě identifikovat s výjimkou ruky písaře Jana Hynka z Velínova. Na rozdíl od předchozích kopií nejsou v tomto zapsány všechny listy v plném znění, ale některé jen zkráceně formou regestu. K obsahu kopií neexistuje žádný rejstřík nebo jiná archivní pomůcka a nahradit ji nemohou ani seznamy dopisů, poznamenávané písaři vždy za určité období. Můžeme proto jen odhadovat, že podle věcného obsahu zápisů se nejvíce listů týká dluhů. Koncepty určené pro Tábor byly zapsány výhradně kvůli dluhům měšťanů nebo obyvatel Jihlavy nebo Tábora jako soukromých osob, žádný z nich se netýká města jako celku. Je pravda, že obsah listů je poněkud stereotypní, můžeme se však z nich poučit, jakým způsobem byly dlužné částky vymáhány. Věřitelé a dlužníci si nedopisovali soukromě, ale vždy přes městskou kancelář. Obě strany nacházely ve svém městě ochranu, městská rada byla zárukou, že spor bude vyřízen podle práva. Potíže ovšem někdy nastaly při praktickém uplatňování právních ustanovení, pramenící z nejednotného práva pro Království české a Markrabství moravské. Některé spory se táhly hodně dlouho, a když se věřitelé nemohli stále domoci svých peněz, uchýlovali se k vyhlášení obstavek (stavunků). Vícekrát se v zápisech opakuje, že Jihlavští se od obstavek distancovali, protože ty postihovaly nevinné lidi více než skutečné dlužníky, a dělali proto vše, co bylo v jejich silách, aby tento způsob vymáhání peněz rozmluvili i druhé straně.

Asi nejzajímavější údaje přináší list z 19. listopadu 1591,⁴⁾ v němž Jihlavští radí Tábořským, jakým způsobem má postupovat Ondřej Sosna z Tábora proti jihlavskému měšťanovi Lukáši Waidthofferovi bez použití obstavky, která však již byla v té době vyhlášena, aby se domohl svých peněz a nebyla přitom porušena práva města Jihlavy. V případě porušování svých privilegií se Jihlavští nerozpakovali obrátit se na podkomořího, nebo pokud nebylo zbylí, na samotného císaře. Tento dopis nám také umožní nahlédnout trochu do vězeňské praxe. Věřitel byl povinen opatřit dlužníkovi po dobu jeho věznění ještě před konáním soudu v případě, že hrozilo nebezpečí, že se dlužník bude soudu vyhýbat, každý týden sedm malých peněz na chléb a vodu a dozorcí (šatlavnímu hospodáři), který dlužníka hlídal, každý týden sedm grošů míšenských.

4) List má v edici č. 23.

Edice

1

1588 srpen 10.

fol. 7r

Purkmistr a rada města Jihlavy oznamují purkmistru a radě města Tábora, že Jan a Kašpar Hiršpergerovi, sousedé jihlavští, popírají, že by se stali rukojmími Jiříka Maruny, souseda tábořského, ani nepodepsali žádný dlužný list, přesto jsou ochotni dohodnout s nimi jednání u městského soudu, pokud si to bude Jiřík Maruna přát.

Na Tábor

Psaní, kteréž ste nám učiniti ráčili, to sme Janovi a Kašparovi Hiršpergerům, sousedům našim, v známost uvedli. Kteřížto jak předešle, tak i nyní, aby se jakého rukojemství aneb rukou nerozdílnou Jiříkovi Marunovi, spolu sousedu vaší[ch] op[atrností], zavázati a neb jaký takový šulpryf na sebe učiniti měli, tomu zjevně odepřeli a odpírají. Přes kterýžto odpor jejich a mimo pořad práva našeho nemáme co Jiříkovi Marunovi na nich dopomáhati. Ale podle předešlým našim psaním našeho zakázání, budeli toho Jiřík Maruna žádostiv, chceme jemu rok ku právu s nimi složit. S tím m[ilost] B[oží] s [námi se všemi]. Dán v Jihlavě v středu po Proměnění Krysta Pána na Hůře Tábor léta Páně etc. [MD]LXXXVIII.

2

1588 srpen 17.

fol. 9v

Purkmistr a rada města Jihlavy oznamují purkmistru a radě města Tábora, že nemohli Jiříka a Andreše Šalomúny, sousedy jihlavské, napomenout, aby zaplatili dluh Ondřeji Sosnovi, sousedu tábořskému, protože je nezastihli doma, ale až se domů navrátí, dopis Tábořských jim předají.

Na Tábor

Na připsání v[ašich] o[patrností] byli bychom Jiříka a Andresa Šalomúny, sousedy naše, k zaplacení Ondřejovi Sosnovi, spolusousedů v[ašich] o[patrností], čím by jemu povinni byli, s přisností napomenouti chtěli. Ale nemohli sme jich za příčinou jich doma nebytí ku právu dostat. A protož, kdyžby se nejprve domů navrátili, nepomineme jim toho, že na sebe dopisování takového dopouštějí, s dostatkem ztížení a jim takové psaní v[ašich] o[patrností] předložit. Avšak nic méně toho všeho při pořadu práva zdejšího, jestliže by jeho spolusoused v[ašich] o[patrností] následovati chtěl, jakož pak následovati povinen jest, zůstavujeme. S tím milost Boží s námi se všemi. Dán v Jihlavě ve středu po Památce na Nebevzetí Panny Marye léta Páně etc. [MD]LXXXVIII.

1589 září 9.–12.¹

fol. 101r

Purkmistr a rada města Jihlavy žádají purkmistra a radu města Tábora, aby stanovili Jiříkovi Marunovi, sousedu táboorskému, termíny k zaplacení dluhu Jakubovi Jičínskému, (sousedu jihlavskému).

Na Tábor

Posel dodavši psaní z strany Jakuba Jičínského, listu dodatele, pro odpověď se nestavil, poněvadž zde pak týž Jakub J[ičínský] osobně jest k vám práci vozil, aby spolu[sousedu] v[ašich] o[patrností] na tem dluhu něco dáti mohl. Věříme, že tehdy Marunu k tomu míti budete, aby mu na termíny toho dluhu dal, co na přímluvu učiniti, rádi se toho odměníme etc. Datum.

1 Předcházející koncept listu je datován v sobotu po Narození Panny Marie, následující pak v úterý po Narození Panny Marie.

1589 listopad 4.

fol. 105v

Purkmistr a rada města Jihlavy žádají purkmistra a radu města Tábora, aby přinutili Václava Hroška, obyvatele táboorského, zaplatit dluh Kašparu Hiršpergerovi, (sousedu jihlavskému).

Na Tábor

Z strany Kašpara Hiršpergera, jemuž Václav Hrošek, spoluob[yvatel] jejich, jistou sumu peněz zaplatiti zanedbává, aby přidržen byl podle práva i škody tímto vzešlé zaplatiti a vším dobrým se chtěje pánům odměniti. Datum v sobotu po Všech svatých [15]89.

1589 před listopad 18.¹

fol. 105v

Purkmistr a rada města Jihlavy napomínají purkmistra a radu města Tábora, že nedostali na svůj předchozí dopis ze 4. listopadu žádnou odpověď, a žádají, aby byl dluh uhrazen.

Druhé psaní

Učinili sme psaní v[aším] o[patrnostem] datum v sobotu po Všech svatých, na kteréž žádná odpověď dána není a žádáno poručiti Hroškovi, aby spolusou[seda] našeho spokojil a nebylo potřebí dalšího o to zanepráznění.

1 Další zápis má datum v sobotu po památce sv. Martina, tj. 18. 11.

1590 leden 5.

fol. 115r

Purkmistr a rada města Jihlavy oznamují purkmistru a radě města Tábora, že prokázali přátelskou službu Jiříkovi Čapkovi, sousedu táboorskému, stran jemu zabavené vlny, neboť uznali přímluvu Táboorských za něho jako oprávněnou.

Na Tábor

Co sme na žádost a přímluvu v[ašich] o[patrností] Jiříkovi Čapkovi, spolusousedu v[ašich] o[patrností], učinili a jaké přátelství prokázali z strany té vlny k zemi propadené, jeho jako pod křídly našimi přiuchránili a v těch místech, kdež náleželo, vážíce práci skrze naschvál vyslané z prostředku našeho osoby, vymluvili, to týž Jiřík Čapek sám vám oznámí a v[aším] o[patrnostem] poděkovati moci bude. Jestliby mu sice nepostačila vejmluva, že jest obmyslem chytrým k tomu přiveden byl, by pak naposledy na někom jiném vina uvázla, ten by to propadení škodovati musel, což sme tak k libosti a na přímluvu v[ašich] o[patrností] uznali. Nadějeme se, že v podobné příčině, kdyžby se přitrefila, také na připsání naše nás tolikéž přátelská odpověď potkávati bude. S tím m[ilost] B[oží] r[áč] s námi býti]. Dán v Jehlavě v pátek před svatými Třmi králi L. P. etc. [MD]LXXXX.

1590 únor 24.

fol. 14r

Purkmistr a rada města Jihlavy oznamují purkmistru a radě města Tábora, že Jakub Jetčinský (Jičínský), soukeník a sused jihlavský, žádal již dříve svého věřitele Jiříka Marunu, měšťana táboorského, aby mu posečkal se splacením dluhu dva týdny od data tohoto listu, pak Jiříka Marunu sám vyhledá.

[Do] města Hradiště Hory Tábor

Na psaní v[ašich] o[patrností] nám z strany Jakuba Jetčinského, soukeníka, spolu suseda našeho, a dluhu jeho učiněné, v[aším] o[patrnostem] oznamujem, že sme též psaní témuž Jakubovi Jetčinskému hned nemeškajíc v známost uvéstí dali. Kterýž nám na to odpověď svou dával, že jest Jiříka Maruna, věřitele svého, spolu měšťánina v[ašich] o[patrností], i prve skrze psaní své za to žádal připovídajíc, aby s ním maličko strpení jměl, že mu rád placen bejti chce, jakož i nyní se tolikéž podvolil, že od datum listu tohoto ve dvou nedělích sem se životně u téhož Jiříka Maruna najíti dáti chce. Což jestliby neučinil a nás svrchu psaný spolu sused v[ašich] o[patrností] v čem dáleji náležitém spuosobem podle obyčeje a pořádku práva našeho má se jemu od nás vše slušně a spravedlivě státi. S tím [etc.]. Datum ten den Památky svatého Matěje léta Páně 1590 etc.

1590 prosinec 10.

fol. 30v

Purkmistr a rada města Jihlavy oznamují purkmistru a radě města Tábora, že Jan Czyzler, Mathes Brodský a Jan Pukl, soukeníci jihlavští, žádají své věřitele Matěje Čermáka a Ondřeje Sosnu, sousedy táborské, o strpení v placení dluhu kvůli velké nouzi a nedostatku, a pokud ne, bude věřitelům dopomoženo podle práva.

Do Tábora

Psaní v[ašich] o[patrnosti] soukeníkům zdejším Janovi Czyzlerovi, Mathesovi Brodskému a Janovi Puklovi v známost sme uvedli i to, což potřebí bylo, předložili etc. Za jaké strpení věřitelův svých Matěje Čermáka a Ondřeje Sosny žádají a svou velikou nouzi a nedostatek těchto časův oznamují, tomu oni z příležitých jejich odpovědi šířeji porozumí. A pokudžby jim nadepsaní věřitelové jejich lhůty další dáti a s nimi strpení míti nechtěli, když pořad práva našeho zachovají, tehdy bude jim proti dlužníkům jejich téhož práva našeho skutečně dopomoženo, čímž se spraviti moci ráčíte. S tím etc. Dán v Jihlavě v pondělí po svatém Mikuláši léta Páně etc. [MD]LXXXX.

1590 leden 10.

fol. 33v – 34v

Purkmistr a rada města Jihlavy oznamují purkmistru a radě města Tábora, že předložili Janu Czyzlerovi, Mathesovi Brodskému a Janu Puklovi, soukeníkům jihlavským, důvody, proč Ondřej Sosna a Matěj Čermák, sousedé táborští, nemohou odložit jmenovaným soukeníkům splacení dluhu, a pokud ho budou věřitelé vymáhat, dopomohou jim podle práva.

Psaní v[ašich] o[patrnosti], za kterými by příčinami Ondřej Sosna a Matěj Čermák, spolusousedé v[ašich] o[patrnosti], Janovi Czyzlerovi, Mathesovi Brodskému a Janovi Puklovi, soukeníkům zdejším, shovení dluhův jim povinných učiniti nemohli, sme porozuměli a dotčeným dlužníkům, spoluobyvatelům našim, předložili. Nám v té věci nic jiného nenáleží, nežli abychom spolusousedům v[ašich] o[patrnosti] svrchu psaným, kdyžby toho náležitě, vypravíc se sem osobně a nebo vyšlíc plnomocníka, na místě svém vyhledávali, na dlužnicích | jejich práva zdejšího dopomáhali, což také, když oni věřitelé pořad téhož práva našeho zachovají, učiniti volni sme. S tím etc. Dán v Jihlavě v středu po svatých Třech králích léta Páně etc. [MD]LXXXX.

1591 únor 22.

fol. 41v – 42r

Purkmistr a rada města Jihlavy žádají purkmistra a radu města Tábora, aby přísně napomenuli Jiříka Čapka, souseda táborského, a jeho manželku Annu, kteří dluží Janu Losniczerovi a Matesu Reindlerovi, radním jihlavským, od nichž před časem koupili dva sudy vína za 100 kop grošů míšenských, aby uhradili svůj dluh, neboť věřitelé ho nyní vymáhají na Valentinu Šejbldorferovi, sousedu jihlavském, který se oběma věřitelům postavil jako rukojmí a chce se vypravit do Tábora záležitost vyřídit.

Na Tábor

Vznáší na nás Valentin Šejbldorfer, spolusoused náš, kterak by se v rukojemství postavil panu Janovi Losniczerovi a panu Matesovi Reindlerovi, spoluradním našim, za Jiříka Čapka, spolusousedu v[ašich] o[patrnosti], a Anna, manželka jeho, za sumu sto kop g. m. nahořepsaným věřitelům jejich, kdež tak od nich na onen čas dva sudy vína koupili, povinováni. A již že k tomu přichází, když nadepsaní manželé jakožto jistcové položením takové sumy meškají, | oni věřitelé na svrchupsaného Valentína Šejbldorfera jakožto rukojmě tuze nastupují. A poněvadž se pro tu příčinu naschvál na Tábor vypravuje, za to žádáme, že dotčeného Jiříka Čapka i s manželkú jeho k tomu přísně napomenouti ráčíte, aby rukojmě svého beze škody zachoval a těžkostí mu nedopouštěl pro vyvarování dalších skrze to škod a zaneprazňování. Toho my se v[ášim] o[patrnostem] v podobné věci rádi odměniti chcem. S t[ím] m[ilost] b[ozí] etc. Dán v Jihl[avě] v pátek před svatým Matějem apoštolem Páně léta Páně etc. [MD]LXXXXI.

1591 březen 2.

fol. 45r

Purkmistr a rada města Jihlavy oznamují purkmistru a radě města Tábora, že dlužníci Jiříka Čapka, soukeníka táborského, na poslední psaní Tábořských uvádějí, že kdyby jim Jiřík Čapek jejich dlužní listy vrátil, byli by ochotni zbytek dluhu mu splácet, ale až v delším čase, protože údajně některým slíbil posečkat, někteří prý řemeslo nedělají a někteří prý pro nemoc nic dělat nemohou.

[Do] m[ěsta] Hradiště Hory Tábor etc.

Jakéž ste nám v[aše] o[patrnosti] psaní přimluvné učinili, co se dotejče spolu obyvatelův našich, dluozníkuov Jiříka Čapka, soukeníka, jim sme též psaní v[ašich] o[patrnosti] i příležitější spis jeho v známost uvedli. Na kderéžto nám někdeří odpověděli, že kdyby jim jejich šuldprify Jiřík Čapek zase navrátil, že by mu ostatek dluhu svého dodávati odporní bejti nechtěli. Někteří že jim jejich dluohy do dalšího

času čekati připověděl, pravili. Někteří že řemeslo nedělají, někteří že nemocní sou, dělati že nic nemohou, etc. a tak dáleji. Protož jináčeji tomu nemuožem, než jestliže často psaný J. Čapek, spolus[oused] v[ašich] o[patrností], koho z těch dluožníkuov svých před rychtářem naším městským z čeho bude chtít vinit, má se mu podle práva našeho vše slušně a spravedlivě státi. Datum ut supra.¹

¹ Datum předchozího listu je 2. března 1591.

12

1591 březen 11.

fol. 48r

Purkmistr a rada města Jihlavy oznamují purkmistru a radě města Tábora, že Valentin (Foltýn) Šejbldorfer, soused jihlavský, se dohodl s věřiteli Jiříka Čapka, souseda táborského, o jeho dluhu, převzal na sebe povinnost jistce a žádá purkmistra a radu města Tábora, aby donutili Jiříka Čapka a jeho manželku Annu dluh 100 kop grošů míšenských zaplatit, aby on sám nemusel vymáhat tento dluh pomocí obstávky.

Na Tábor

Psaní v[ašich] o[patrností] z strany Jiříka Čapka, spolusou[seda] v[ašich] o[patrností], Foltanovi Šejbldorferovi, spolusousedu našemu, v známost sme uvedli. Ale on obávajíc se, kdyby v rukojemství, trvaje od Jiříka Čapka a Anny, manželky jeho, v tom upuštěn byl, aby potom k škodám on zaneprázdněním větším přiveden nebyl a snad na něm se hojiti neměl, povinnost na sebe jistce vzal a o ten dluh se s věřiteli předešlymi Jiříka Čapka a již nyní svými se umluvil a oni na něm přestali. A protož již toho žádá, že téhož Jiříka Čapka a Annu, manželku jeho, k zaplacení jemu sto kop gr. míšenských dluhu spravedlivého a neodporného přidržeti podle práva ráčíte tak, aby on příčiny neměl stavným právem, jakž se v tom tímto psaním příležitým nám podaným opovídá, téhož dluhu svého dobývati. K čemuž že přijíti dáti neráčíte, věříme. A za odpověď, kterúž bychom téhož Foltýna zpraviti mohli, žádáme. Dán v Jihlavě v pondělí po neděli Reminiscere léta Páně etc. [MD]LXXXI°.

13

1591 březen 22.

fol. 51r

Purkmistr a rada města Jihlavy zasílají purkmistru a radě města Tábora v příloze dopis Valentina Šejbldorfera, obyvatele jihlavského, a žádají je, aby s jeho obsahem seznámili také Jiříka Čapka, souseda táborského.

Na Tábor

Valentin Šejbldorfer, spoluobyvatel náš, na připsání v[ašich] o[patrností] za Jiříka Čapka, spolus[oused] v[ašich] o[patrností], več se podvoluje, tomu z příležitosti jeho

odpovědi nám v spisu podané vyrozuměti a dotčeného Jiříka Čapka tím zpraviti moci ráčíte. S tím m[ilost] B[oží] s [námi se všemi]. Dán v Jihlavě v pátek před nedělí Laetare léta Páně etc. [MD]LXXXI.

14

1591 květen 31.

fol. 61r,v

Purkmistr a rada města Jihlavy odpovídají purkmistru a radě města Tábora na jejich dopis a také na dopis městského rychtáře táborského Janu Steidlovi z Tulechova, městskému rychtáři jihlavskému, v záležitosti některých obyvatel jihlavských, dlužníků Jiříka Čapka, souseda táborského, že městský rychtář jihlavský vypověděl, že Jiříkovi Čapkovi dopomáhal k jeho dluhu náležitými právními prostředky, dokonce dlužníky vsadil do vězení, když pak ale Jiřík Čapek část dluhu přijal a stanovil termín k dalšímu placení a oni byli z vězení propuštěni, avšak nezaplatili, není to vina rychtáře, a proto purkmistr a městská rada jihlavská Táboorské varuje, aby nepovolovali Jiříkovi Čapkovi obstávku, neboť právo mu odpíráno není, a dále pak Jihlavští oznamují, že Valentin Šejbldorfer, soused jihlavský, se svojí manželkou Annou, jemuž Jiřík Čapek dluží 100 kop gr. míš., dává odpověď, že by byl rád přimluvě Táboorských vyhovět, ale kdyby tak učinil, mohl by své právní postavení zhoršit a jiní věřitelé by ho předešli.

Na Tábor

Psaní, kteréž ste nám učiniti ráčili, též i od rychtáře v[ašich] o[patrností] městského panu Janovi Steidlovi z Tulechova, na tento čas [rychtáři] našemu městskému, jaké jest psaní učiněno z strany některých spoluobyvatelův zdejších jakožto dlužníků Jiříka Čapka, spolusoused v[ašich] o[patrností], nač se vztahuje, tomu sme porozuměli i tejna v[ašim] o[patrnostem] nečiníme, že sme od dotčeného rychtáře našeho městského dostatečně zprávu vzali, že by on v dopomáhání práva zdejšího Jiříkovi Čapkovi na dlužnicích jeho, když toho náležitými právními prostředky při něm vyhledáváno bylo, na sobě nic ujíti nedal, netoliko že ku právu a před sebe obsílal, ale i osobně v jich obydlích s právem hledal, i také do vězení podle pořadu práva zdejšího připravil. Ale když potomně též Jiřík Čapek, přijma díl dluhu od některých dlužníkův svých, jim další přiročí dával a z vězení, v kterémž jemu k ruce držání byli, propouštěl a oni potom jemu, když přiročí vyšlo, place nebyli, tím právo a nebo rychtář náš že vinen není. A protož se nenadějeme, abyste stavného práva témuž Jiříkovi Čapkovi, poněvadž práva odepřino není a ještě odepřino bejti nemá, když toliko toho náležitě podle pořadu práva zdejšího vyhledávati Jiřík Čapek bude, dopustiti míti ráčili. Co se pak přimluvy v[ašich] o[patrností] za téhož Jiříka Čapka, když tak Valentinovi Šejbldorfskému s Annou, manželkou svou, 100 β gr. míšenských povinovat jest, dotýče, dává nám též Valentin, spolusoused náš, za odpověď, že by přimluvy v[ašich] o[patrností] témuž Čapkovi rád ujíti dal, ale poněvadž jest mnoho jiných věřitelův, kdyby on shovení učinil, že by svého práva pohoršiti mohl a potom

jej jiní věřitelové | předcházeli, toho sme vašim opatrnostem pro odpověď tejna učiniti nechtěli, přitom též odpověď zase odsíláme, tolikéž i 8 gr. m[íšenských]. S tím etc. Dán v Jihlavě v pátek před památkou seslání Ducha svatého léta Páně etc. [MD]LXXXXXI.

15

1591 červen 20.

fol. 66v

Purkmistr a rada města Jihlavy oznamují purkmistru a radě města Tábora, že Jan Ustajovec z Radvanova a Jiřík Maruna, sousedé táborští, vypovídali před městským rychtářem jihlavským o věcech Baltazara Lymona jinak Grosapla, soukeníka jihlavského, o němž není známo, kde se nachází, a dále pak oznamují, že oběma tábořským sousedům určili termín 26. července, kdy se mají dostavit k městskému soudu do Jihlavy.

Na Tábor

Oznamujeme v[ašim] o[patrnostem], že Jan Ustajovec z Radvanova a Jiřík Maruna, spolu[soused]é v[ašich] o[patrností], učinili připověď právní při úřadě rychtářském u nás na pozůstalé věci Baltazara Lymona jinak Grosapla, soukeníka zdejšího, o kterémž, kde by byl, nic jistého se věděti nemůže. A poněvadž nahoře dotčení spolu[soused]é v[ašich] o[patrností], jakožto oba připovídají, což se provedení a neb přednosti připovědi dotýče, na odporu být chtějí, pokládáme jim den k tomu v pátek po s[vatém] Jakubu apoštolu Páně, jenž bude dvadecátý příští den měsíce Juli nejprve příští, aby se zde před právem najíti dali a sobě své připovědi v místě vedli. A my se vám pak práva k straně obojí spravedlivě zachovati chceme. A zato žádáme, že jim oběma takový rok k složení v známost uvéstí poručiti ráčíte. S tím [etc.]. Datum ut supra.¹

¹ Datum nejbližšího předcházejícího datovaného dopisu na fol. 66r je ve čtvrtek před svatým Janem Křtitelem, tedy 20. června.

16

1591 červen 25.

fol. 68v

Purkmistr a rada města Jihlavy oznamují purkmistru a radě města Tábora, že odkládají termín jednání Jiříkovi Marunovi a Janu Ustajovcovi, sousedům tábořským, na 20. srpna.

Na Tábor

Odložení roku Jiříkovi Marunovi a Janovi Ustajovcovi, spolu[sousedům] jejich, až do úterka po svatém Vavřinci, to jest 20. den Augusti nejprve příští, na žádost pá-

nův Tábořských, protož aby obojí straně oznámili. Datum v úterý nazejtří svatého Jana Křtitele božího léta Páně etc. [MD]LXXXXXI.

17

1591 červenec 21.

fol. 78r

Purkmistr a rada města Jihlavy oznamují purkmistru a radě města Tábora, že nemohli vyslechnout Jana Pukla mladšího, soukeníka jihlavského, který dluží peníze Ondřeji Sosnovi, sousedu tábořskému, protože Jan Pukl těžce onemocněl, a slibují, že když bude Ondřej Sosna hledat spravedlnost u soudu v Jihlavě, dostane se mu jí, avšak bez uplatnění obstarávk.

Na Tábor

Psaní k[teé] n[ám] z[asílati] r[áčíte] z strany dluhu od Jana Pukle mladšího, soukeníka zd[ejšího], Ondřeji Sosnovi, spolu[sousedu] v[ašich] o[patrností] povinného, sme přijali a jemu vyrozuměli. A v[ašim] o[patrnostem] tejna uč[initi] n[emůžeme], že sme téhož Jana Pukle před sebe dosáhnouti nemohli, neb v trestání božím a těžké nemoci leží, jakož sme pak i k šetření toho osobu k němu vyslali a tak také se našlo. Jestliže k jednání přijde a Ondřej Sosna k němu o to podle práva zdejšího hledati bude, stane se jemu za spravedlivé podle téhož práva zdejšího bez opovídání obstarávkův, kteříž jemu proti pořadu tohoto, kterémuž výš psaný dlužník podán jest, postoupiti nemůžem. Tím spolu[sousedu] v[ašich] o[patrností] zp[řaviti] moci ráčíte. S tím [etc.]. Dán v Jihlavě v neděli před svatým Jakubem apoštolem božím léta Páně etc. [MD]LXXXXXI.

18

1591 srpen 9.

fol. 79v

Purkmistr a rada města Jihlavy odesílají dopis purkmistru a radě města Tábora ohledně dluhu Václava Hroška, (sousedu tábořského), Tomanu Reindlerovi z Jihlavy.

Na Tábor

Připsání o dopomožení dluhu Tomanovi Reindlerovi na Václavovi Hroškovi. Datum v pátek po Domini Transfigurationis etc. [1591].

1591 říjen 13.

fol. 101r

Purkmistr a rada města Jihlavy oznamují purkmistru a radě města Tábora, že napomenuli Jiříka Tešnara a Jiříka Jičínského, obyvatele jihlavské, aby zaplatili dluh Jiříkovi Marunovi, sousedu táboorskému, a dále sdělují, že pokud by Jiřík Maruna své dlužníky obvinil, bude mu učiněno podle pořadu práva jihlavského.

Do Tábora

Psaní v[ašich] o[patrností] nám z strany dluhu od Jiříka Tešnara a Jiříka Jičínského, spoluobytelův našich, Jiříkovi Marunovi, sousedu v[ašich] o[patrností], povinného učiněno, sme týmž spoluobytelům našim, je před sebe obeslavše, v známost uvedli a jich k zaplacení napomenuli. Jakou nám odpo[vě]d' oustní i v srpnu podali, tomu soused v[ašich] o[patrností] teď příležitost vyrozuměti bude moci. Jestližeby se jemu na této jejich zprávě přestati nevidělo a žeby dlužníky své osobně a neb skrze zmocněného svého pořadem práva našeho z neplacení viniti chtěl, podáváme se všecko spravedlivě podle téhož práva našeho od nich učin[iti]. Toho sme v[ašim] o[patrnostem] pro odpověď tejna učí[ni]ti nechtěli. S tím etc. Dán v Jihlavě v neděli před svatým Havlem léta etc. [15]91.

20

1591 říjen 22.

fol. 102v – 103r

Purkmistr a rada města Jihlavy vyslovují purkmistru a radě města Tábora své podivení nad tím, že táboorský městský rychtář dopustil Ondřeji Sosnovi, sousedu táboorskému, vyhlásit obstavku na jeho dlužníka Lukáše Waidthoffera, souseda jihlavského, protože Ondřeji Sosnovi nebylo nikdy jihlavským purkmistrem, radou ani rychtářem právo odepřeno a vyzývají Ondřeje Sosnu, aby svého dlužníka obvinil v Jihlavě podle práva, a Táboorské žádají, aby Lukáše Waidthoffera z obstavky propustili.

Na Tábor

Jest nám s nemalým podivením, že jest rychtář v[ašich] o[patrností] městský přes naše právní uvolení (jakž z předešlého psaní našeho v[ašim] o[patrnostem] učiněného obšírněji v známost to moci učiniti) Ondřejovi Sosnovi | na Lukáše Waidthoffera, spolu souseda našeho, stavní právo dáti dopustil. Čehož sme se v pravdě nenadáli, neb jemu od nás ani od rychtáře našeho městského nikdá právo odepřeno nebylo, nýbrž kdyby toliko dlužníka svého vedle pořádku zdejšího byl obvinil a téhož pořad práva zachoval, bylo by jemu (jakož i jiným) od něho za spravedlivé podle práva našeho stalo. A protož v[aše] opa[trnosti] zato přátelsky žádáme a té nepochybně naděje sme (uvolující se jemu od něho, jakž svrchu dotčeno, podle práva našeho za

spravedlivé učiniti), že dotčenému Ondřejovi spolu sousedu v[ašich] o[patrností] o tom, aby sám se do města Jihlavy ku právu najít dal a dlužníka svého, zachovajíc pořad práva zdejšího obvinil, poručíte a téhož Lukáše Waidthoffera, souseda našeho, z takového obstavení propustiti dáti ráčíte. Odpovědi ž[ádáme]. S tím etc. Datum v městě Jihlavě v outery po svatém Lukáši L. P. [15]91.

21

1591 říjen 30.

fol. 104v

Purkmistr a rada města Jihlavy vyslovují purkmistru a radě města Tábora podivení nad tím, že Ondřej Sosna, obyvatel táboorský, použil přes napomenutí Jihlavských obstavku proti svému dlužníkovi Lukáši Waidthofferovi, sousedu jihlavskému, popírají tvrzení Ondřeje Sosny, že ho nechtěl městský rychtář jihlavský vpustit do radní síně, a žádají Táboorské, aby přiměli Ondřeje Sosnu přijít do Jihlavy, aby mohlo z obstavky sejít a záležitost se mohla řešit podle pořadu práva zdejšího.

Do Tábora

Jakou ste nám, v[aše] o[patrností], odpověď na psaní v příčině obstavunku, kde-rež se stal, od Ondřeje Sosny, spolu obyvatele v[ašich] o[patrností] na Lukáše Waidthoffera, souseda našeho, dáti ráčili, tomu sme z téhož psaní v[ašich] o[patrností] i z příležitostného spisu, od téhož Ondřeje Sosny nám odeslaného, z přečtení, nač se vztahuje, porozuměli. A nebyli bychom se nadáli, aby týž Ondřej Sosna přes takové právní naše uvolení (jsouce od v[ašich] o[patrností] v tom napomenut) na svém předsevzetí státi jměl, zvláště pokudž sme se uvolili od dlužníka jeho vedle pořádku práva našeho jemu za spravedlivé učiniti, toliko aby jeho pořádkem práva zdejšího obvinil. Žeby pak týž Ondřej Sosna od rychtáře našeho městského (jakž v tom spisu svém dokládá) do světnice naší radní puštěn bejtí neměl, toho se nestalo, nýbrž rychtář náš městský správu nám toho dává, když jest koli dotčený Ondřej Sosna zde v městě Jihlavě předešle byl, tu jest jemu vždycky, když toho žádal, posel ouřadu rychtářského dovolení, že jest dlužníka svého vedle pořádku práva našeho obeslati mohl, ale toho týž Ondřej Sosna někdy učiniti a pořad práva našeho zachovati opomíjel. A protož jakž prve, tak i nyní v[aše] o[patrností] páni a přátelé n[aši] m[ilí], vždy zato přátelsky žádáme, že týhož Ondřeje Sosnu k tomu jmíti ráčíte, aby na takové právní uvolení naše svrchu psaného souseda našeho z téhož obstavunku pro ujítí z obojí strany dalších škod a outrat propustil a sem se do m[ěsta] Jihlavy ku právu našemu najítí dal a nebo na místě svém k tomu zmocňuje odeslat a téhož dlužníka svého z takového dluhu (kterýhož, jakž spraveni jsme, že by tak mnoho nebylo a na odporu jest) vedle pořádku práva zdejšího obvinil. My se jemu vždy ještě tímto psaním uvolujeme vedle pořádku práva našeho od dlužníka jeho za spravedlivé učiniti. Odpovědi žádající v[ašim] o[patrnostem] na všem se dobře jmíti vinšujem. Datum ut supra.¹

¹ Předchozí dopis na fol. 104r je datován v středu po památce svatých Šimona Judy etc. [15]91, tedy 30. října.

1591 listopad 8.

fol. 106v – 107r

Purkmistr a rada města Jihlavy vyslovují purkmistru a radě města Tábora svůj podiv nad tím, že Ondřej Sosna, soused tábořský, neupouští od obstavky a tvrdí, že ho nechťel jihlavský městský rychtář vpustit do radní síně a údajně mu řekl, aby pro Jana Bukla (Pukla) mladšího, dlužníka svého, sám došel, neboť takový zvyk u jihlavského soudu nikdy nebyl, a žádají Táborské, aby Ondřeje Sosnu napomenuli a přiměli ho obstavku zrušit, jinak budou muset Jihlavští na radu moravského podkomořího vznést stížnost k císaři, protože jsou porušována práva a privilegia daná městu králi a markrabími, císařem potvrzená, a též zemské zřízení Markrabství moravského.

Do Tábora

Z psaní v[ášich] o[patrností] i z příležitějšího spisu v příčině toho obstavunku od Ondřeje Sosny v[ášim] opa[trnostem] oddaného, nač by se vztahovalo, tomu sme z přečtení porozuměli. A v pravdě bychom se toho vždy nebyli nadáli, aby týž Ondřej Sosna na takové naše právní uvolení od svého předsevzetí (aby z toho obstavunku pro ujítí dalších škod a outrat sjítí bylo mohlo) upustiti neměl. | Neb, jakž týž Ondřej Sosna v spisu svém dokládá, že by od rychtáře našeho městského do radní světnici puštěn bejtí neměl a rychtář náš jemu říci měl, aby pro Jana Bukle, mladšího dlužníka svého, sám šel, to jest nám s nemalým podivením a proti všemu rozumu, aneb ten obyčej u nás zde při právě nikdá nebyl, aby věřitel pro dlužníka svého sám jítí jměl, a také ne v radní světnici před námi, než toliko před rychtářem naším městským (jakž práva naše ukazují) lidé domácí i přespólní o dluhy své činiti mají. A tu před ouřadem rychtářským takové věci vyřízení očekávají, o čemž spolu sousedom v[ášich] opa[trností], kdeří o dluhy své při právě zdejší nejednou činiti jměli, dobře vědomé jest, jakož také když jemu, Ondřejovi Sosnovi, posel ouřadu rychtářského, že byl jest dlužníka svého obeslati mohl, od rychtáře našeho městského dovolen byl, to jest on učiniti nechťel, a tak tudy ouřad rychtářský nemálo zlechčil. A protož va[še] opa[trnosti] vždy ještě za to přátelsky žádáme, že ty vše věci často psanému sousedu vašich opatrností předkládati a jeho v tom napomenouti ráčíte, aby ale vždy ještě z toho obstavunku sjítí mohlo. Pakliby se toho nestalo, tímto psaním se opovídáme, že bychom tu věc (ač neradi) na škodu a outratu téhož Ondřeje Sosny, kderé by na to vešly, s radou Jeho Milosti pana podkomořího Margkrabství tohoto moravského (poněvadž ta věc práva, privilegia a obdarování našich nám od slavných a svatých paměti králův českých a margrabí moravských danejch a od JMC pána, pána našeho nejmilostivějšího, potvrzených, též i zřízení zemského Margkrabství tohoto moravského dotejkati chce) na JMC vznésti a sobě stěžovati museli. | Ale se nadějeme, že k tomu přijítí a dopustiti neráčíte. Odpovědi žádáme. S tím etc. Datum v Jihlavě v pátek před svatým Martinem L. P. [15]91 etc.

1591 listopad 19.

fol. 112v – 113r

Purkmistr a rada města Jihlavy vyjadřuje purkmistru a radě města Tábora nesouhlas s tím, že Ondřej Sosna, soused tábořský, uplatňuje obstavku proti Lukáši Wadhoferovi, sousedu jihlavskému, kvůli dluhu Jana Pukla, soukeníka jihlavského, a radí jim, jakým způsobem by měl Ondřej Sosna postupovat, aby se domohl svých peněz a přitom nebyla porušena práva a privilegia města Jihlavy.

Do Tábora

Ačkoli sme nemínili na tento čas v[ášim] o[patrnostem] tohoto psaní o obstavunku při právě vašem od Ondřeje Sosny, spolusousedu v[ášich] opatrností, proti Lukášovi Wadhoferovi, spolusousedu našemu, pro dluh Jana Pukle, soukeníka zdejšího, povinný, nenáležitě předsevzatý činiti, ale to vše tu, kdež náleží, vznésti, však poněvadž při zmínce psaní v[ášich] o[patrností] teď poslednějšího, kteréhož datum v pátek po svatém Martinu léta tohoto etc. [MD]LXXXI°, toho dokládati ráčíte, že dotčený Ondřej Sosna od obstavunku jináč upustiti nechce, pokudž by od nás nevyrozuměl, jakým by způsobem k dopomožení a dojití kterého dluhu od nás opatřen býti mohl. Protož v[ášim] o[patrnostem] na vědomí dáváme, že sme my aneboližto rychtář náš městský jednomu každému věřiteli jako i sousedu vašich o[patrností] hotov[i] práva dopomožení učiniti na dlužnicích, kteřížby place býti nechťeli a nebo nemohli, a to podle pořádku práva zdejšího a země | této jakožto Margkrabství moravského, když toliko týž věřitel pořad práva zdejšího zachová. Vejslovně takto, jestliže Ondřej Sosna dopomožení ještě žádá, tehdy má ho žádati ne skrze psaní ohradní, ale postavení osobní, aneb skrze zmocněného na svém místě před rychtáře našeho městského, dadouc obeslati svého dlužníka, kterýž před rychtáře připraven a do vězení dán sa, do třetího dne neumluvil by se s svým věřitelem, neb jeho nespokojil, vydán jemu bude v ruky jakožto dlužník jeho, a když toho žádati bude, popřeje se jemu zde vězení dáleji, v kterémž on věřiteli svému k ruce v železích držán bude, a on, věřitel, povinen jest to opatřiti, aby jemu každého týhodne sedm malých peněz a chléb a číši vody a hospodáři šatlavnímu, kterýž ho hlídá, sedm g[rošů] míšenských vydáváno bylo, a tak již vězení prázen nebude, dokud svého věřitele buď penězi neb základem a neb jiným způsobem nespokojí. Aby pak vejmluvy neměl, že přijda sem Ondřej Sosna ku právu, svého dlužníka pro ukrývání jeho doptati nemůže, poručíme to tak opatřiti, aby na určitý den ku právu a před rychtáře našeho připraven býti mohl. A tak jak prve i nyní žádáme, že netoliko spolus[ousedu] vašich op[atrností] k upuštění od toho proti právům země této i privilegiím naším městským dopuštěného obstavunku[u] obstavníka přes takové naše podání přenéstí, ale sami od sebe ex officio takový obstavunk propustiti ráčíte. Nebo jestliže tu věc s vědomím Jeho Milosti p[ana] podkomořího M[arkrabství] moravského na Jeho Milost Císařskou, p[ána] nás všech nejmilostivějšího, vznésti musíme, netoliko Ondřeje Sosny ale práva v[ášich] o[patrností], které toho na obyvatele z jiné země, v kterých

jiný způsob a pořad práva v dopomáhání dluhův nežli v Království českém se zachová, a ten zachován od obstavujícího nebyl bez vědomí vrchního práva země jakožto krále českého a markrabí moravského, p[ána] n[ás] v[šech] nejmilostivějšího, dopustilo, dotýkati bude. Sou toho nedávné příklady, jak sou takové podobné obstavunky nepořádné od strany předsevzaté i také od práva dopuštěné konec svůj brávaly. Ale my nejsouce žádostivi v žádném zanepráznění s v[ášimi] o[patrnostmi] proto vjíti, nýbrž v dobrém srozumění a lásce zůstávati žádáme, že tu věc zdravě svěřiti[?] ráčíte. | Pakli k tomuto našemu přátelskému právnímu a slušnému podání od v[ášich] o[patrností] prohlédáno nebude a jaké zanepráznění a škody (čemuž bychom my nerádi) z toho by pošly, tehdy ani my, ani žádný soused náš v tom hynouti nemíníme a to sobě teď solenniter ohrazujeme, s pilností napomínajíce, že v takovém nařčeném jakožto nepořádném obstavunku obstavníka proti rukojmí za obstaveného ani jinak až do dalšího Jeho Milosti Císařské, p[ána] n[áše]ho n[ejmilostivějšího], o tom poručení pravdy [...] neráčíte. Odpovědi po tomto naschválním poslu, kterouž bychom se spraviti mohli, žádáme. S tím se v[ášim] o[patrnostem] n[a] v[šem] d[obře] m[ítí] v[inšujem]. Dán v Jihlavě v úterý den svatě Alžběty L. P. etc. [MD]LXXXI.

24

1591 prosinec 3.

fol. 120r

Purkmistr a rada města Jihlavy zasílá přímluvné psaní purkmistru a radě města Tábora na žádost Valentina Šejbldorfera, souseda jihlavského a rukojmího za dluhy Jiříka Čapka, souseda tábořského, a jeho manželky Anny, kteří se nacházejí ve vězení, aby Valentin Šejbldorfer byl z rukojemství vyvázán a nemusel dál nést nesnáze a útraty, a v záležitosti Jakuba Jičínského, (soukeníka jihlavského), dlužícího peníze Jiříku Čapkovi oznamují, že Jakub Jičínský z Jihlavy utekl, o čemž Jiřík Čapek již z předchozích zpráv ví.

Do Tábora

Psaní v[ášich] o[patrností], kteréž ste nám v příčině Jiříka Čapky a Anny, manželky jeho, souseduov v[ášich] o[patrností], kdeříž pro dluhy věřitelom svejm povinné u vězení se zdržují, činití ráčíte, oznamujíce, že jest od JMC p[ána], p[ána] n[áše]ho nejmilostivějšího, milostivá poručení, dotejkajíce se věřiteluov jejich, v[ášim] o[patrnostem] učiněno, kderěž před týmiž věřiteli v známost uvedeno a vyhlášeno bejti jmá, tomu sme všemu obšírněji z téhož v[ášich] o[patrností] psaní porozuměli, a aby se Valentin Šejbldorfer, jsouce za téhož Jiříka Čapka ruokojmě k určitému dni podle téhož psaní v[ášich] o[patrností] k přeslyšení a dopomožení dluhu svému spravedlivému ku právu va[šich] opa[trností] najíti dal, v známost uvedli. Což on tak činí a teď nám osobně se staví, žádajíce nás vedle toho k v[ášim] o[patrnostem] za toto psaní přímluvné. Jehožto slušné žádosti oslyšeti nemohouce, k v[ášim] opa[trnostem] se za ním přimlouvajíce jakož[ž] přátelsky žádáme, že jeho dle spravedlnosti poroučena jmíti a jemu v tom nápomocni bejti ráčíte, ušetřujíc, že jest se za něj křesťanským způsobem v rukojemství postavil a jemu uloženo jakožto rukojmoví,

že takové peníze již konečně bez dalšího průtahu spraviti jmá, tak aby on z takového ruokojemství vyvazen byl, a dalších nesnází, těžkostí, škod a outrat nésti nemusel. Strany pak Jakuba Jičínského, kderý odsud z města Jihlavy etc. utekl, jakž dotčený Jiřík Čapka o tom dobře ví, a dluhu jemu od něho povinného, nepochybujeme, že se on Jiřík Čapka z spředešlejších zpráv a odpovědi jemu nato daných dobře spraviti moci bude. S tím milost buoží s [námi] s[e] [všemi] bejti rač. Datum v Jihlavě v sobotu po svatým Mikuoláši L. P. [15]91 etc.

25

1591 prosinec 8.

fol. 121v

Purkmistr a rada města Jihlavy se v listu purkmistru a radě města Tábora znovu ohrazují proti obstavce na Lukáše Waidthoffera, souseda jihlavského, jakožto proti obstavce nevedené podle pořádku práva Markrabství moravského i podle privilegií města Jihlavy, a oznamují Tábořským, že na radu moravského podkomořího vnesou tuto věc na císaře.

Do Tábora

Nepochybujeme, že v[ášim] o[patrnostem] psaní naše teď nejposlednější od nás učiněné strany obstavunku, kderý ste při právě v[ášich] o[patrností] na Lukáše Waidthoffera, spolu souseda našeho, dopustili, netoliko v paměti zuostává, nýbrž co v sobě šířeji obsahuje a zavírá, tomu ste dobře vyrozuměti mohli. V kderémžto psaní našem obstavunk jakožto nepořádný proti země této, ano i privilegiám našim městským, nenáležitě před se jest vzatý, sme položili a solenniter protestando sme se ohradili, že my ani žádný soused náš v tom hynouti nemíníme, nýbrž tu věc s radou Jeho Milosti pana podkomořího Margkrabství moravského na JMC etc. pána, pána nás všech nejmilostivějšího, (ač neradi) vzněsti musíme, což bychom již prve byli učinili, kdybyste nás odpovědi na psaní naše nebyli zdržovali. Protož toho při témž předešlém našim psaní a protestací i ohražení škod a outrat pozuostavujeme, a jakž prve, tak i nyní, že až do dalšího v té věci JMC etc. p[ána], p[ána] n[áše]ho nejmilostivějšího, poručení v takovém nepořádném obstavunku proti ruokojmí obstaveného vězením ani jinak nestěžujíc procedýrovati dopustiti neráčíte. S tím milost buoží s námi se všemi bejti rač. Datum v Jihlavě v neděli po památce svatého Mikuoláše L. P. [15]91 etc.

VÍTACÍ ČÍŠE SIMEONA VORLA Z KOZÍHO HRADU*

Rudolf Krajíc

Úvod

Při archeologickém výzkumu táborského domu čp. 308 ve Svatošově ulici (obr. 1) byla z odpadní jímky – vedle dalšího velmi početného souboru domovního mobiliáře (zvl. kuchyňské keramiky) – vyzvednuta reprezentativní kolekce nápojového skla, rámcově datovatelná do období kolem r. 1600¹⁾. Mezi několika desítkami v dané době běžných číší a pohárů představuje několik z nich ojedinělé výrobky, a to jak tvarem, tak i provedením výzdoby. Jedná se o tzv. vítací číše či poháry, označované také termínem „wilkum“. Všechny jsou opatřeny náročnou emailovou výzdobou, kde se vedle doplňkových rostlinných motivů a geometrických prvků vyskytují vyobrazení evangelisty Jana jako orla s mluvící páskou, cechovních znaků a číše se šlechtickým erbem a písmeny. Na analýzu a historické zhodnocení posledně jmenovaného se zaměřuje předkládaná studie, kterou bych rád věnoval památce kolegy PhDr. Rudolfa Tecla.

Je mou povinností připomenout, že mi byl Rudolf Tecl jako vynikající historik a archivář nápomocen vždy, kdykoliv jsem potřeboval zasadit archeologické nálezy do dobového historického kontextu a svými znalostmi i odkazy na příslušnou literaturu či písemné prameny se tak nemalou měrou podílel na tom, že původně anonymní středověká hmotná kultura často našla svého dávného majitele nebo alespoň bližší zařazení, vyplývající z komparace psaných a hmotných pramenů. Velmi si vážím jeho konzultací ke středověkým a novověkým dějinám Táborska, k archeologickým nálezům v táborských domech čp. 28²⁾, čp. 220³⁾, v poslední době k interpretacím nálezových situací na táborském hradě, k problematice pozdně středověkého zvonařství v Táboře atd. Bohužel, naše diskuse k emailem malovanému sklu z domu čp. 308 již zůstaly nedokončeny. S ohledem na to, že uvedený soubor z odpadní jímky obsahuje i několik výrobků s cechovními znaky a Rudolf Tecl se analogické proble-

* Studie vznikla v rámci řešení výzkumného záměru MSMT 6007665807 „Společnost českých zemí v raném novověku – struktury, individua, vztahy, instituce moci“.

1) Podrobněji k topografii nálezu a dějinám domu in: Rudolf Krajíc: Soubor renesančního skla z táborského domu čp. 308 (předběžné sdělení). Historické sklo 3. Sborník pro dějiny skla. Čelákovice, 103–107.

2) Rudolf Krajíc: Středověká kachlová kamna v Táboře (Archeologický výzkum v Křížkově ulici čp. 28). Tábor 1997.

3) Rudolf Krajíc: Dům Prokopa pasíře v Táboře (Archeologický výzkum odpadní jímky v domě čp. 220). Tábor. 1998.

matice věnoval v jedné ze svých posledních studií⁴⁾, dovoluji si mu věnovat tuto práci, která se zaměřuje na jednu z uvedených skleněných číší, nalezených v tábořském domě čp. 308.

I. Číše s malovaným šlechtickým erbem a dvojicí trubačů na koních

(obr. 2–5)

Popis: skleněná číše kónického tvaru s mírně dovnitř prohnutými stěnami, původně odsazená na patce. Dno je mírně vpíchnuté. Vyrobeno z téměř čirého bezbarvého skla. Spleno ze střepů, zachována je převážná část kupy, patka je odlomena a chybí.

Rozměry: rekonstruovaná celková výška ca 185 mm, průměr horního okraje 105 mm, průměr dna 50 mm, výška těla 145 mm.

Výzdoba: malovaná výzdoba pokrývá celé tělo číše. Protože malba prošla – po odhození číše do převážně organického prostředí odpadní jímky – chemickými procesy, které způsobily téměř kompletní zčernání barev, uvádím v následujícím popisu barvy tehdy, pokud jsou patrné při pohledu na vnější stranu nebo zevnitř, tj. přes sklo. I tak je nutno upozornit na to, že popis vychází ze současného stavu zachování předmětu a přesné určení barev by měl přinést až budoucí technologický rozbor. Na nutnost provedení příslušných analýz ukazuje např. srovnání v současné době viditelné barevnosti šlechtického znaku a v některých jeho detailech odlišnosti, které jsou uváděny o erbovních barvách v písemných pramenech.

Pro erbovní a figurální malbu je vymezen pás, ohraničený nahoře a dole geometrickými vzory. Dole – na rozhraní těla a patky – se nachází jedna řádka malovaných koleček, kde se střídají vždy jedno žluté a tři (nyní hnědočerná) původně patrně modrá. Nahoře je těsně pod okrajem horizontální řádka z velkých plných koleček do průměru 5 mm v původní barvě patrně modré (nyní černé), při čemž je každé z nich nahoře opatřeno napojeným křížkem. Těsně pod touto řádkou je 15 mm od horního okraje pás široký 10 mm, vymezený vždy dvojicí k sobě téměř přiléhajících subtilních linek a původně vyplněný malovanou zlatou páskou. Uprostřed ní probíhá horizontální řádka černých – původně patrně modrých – teček o průměru ca 1 mm ve větších odstupech od sebe. Geometrická výzdoba je pod horním okrajem ukončena dvěma blízko sebe položenými řádky koleček, z nichž horní dosahují průměru 2–3 mm, jsou nyní černá – původně patrně modrá – a spodní řádku tvoří tečky do průměru 1 mm v barvě žluté.

Výzdobu na těle v širokém pásu mezi geometrickými vzory lze rozdělit na dva protilehle umístěné motivy, které ovšem kompozičně, stylově i použitými barvami souvisejí a spoluvytvářejí jednotný obrazový celek.

První z nich je nepochybně ústředním výzdobným prvkem (obr. 3, 5). Jedná se o rodový erb, který se skládá z renesančního typu štítu s obloukovitě vykrojenými a prohnutými okraji a na něm namalovaného znaku: horní polovinu vyplňuje napravo otočená orlice z nataženými pařáty, vyplazeným jazykem a rozevřenou letkou, zachovaná v černé barvě na žlutém podkladu. Spodní polovinu, která je vymezena

4) Rudolf Tecl: Nejstarší znaky tábořských cechů, Tábořský archiv 12, Tábor 2003–2004, 157–195.

pošíkem, vyplňovala pouze barva, která je dnes černá, zevnitř namodralá⁵⁾. Klenot nad štítem tvoří špatně viditelná kolčí přilba, natočená vpravo, nyní zčernalá, původně patrně modrá. Přikryvadla jsou v barvách žluté a snad modré (nyní černé). Uprostřed nich je na přilbu umístěna druhá orlice, provedená stejně jako na štítu, ale ve větších rozměrech.

Nahoře vpravo od erbu jsou namalována dvě majuskulní písmena S a W v barvě černé (původně patrně modré), mezi nimiž – stejně jako před a za – se nacházejí analogickou barvou provedené tečky.

Nahoře vlevo od erbu je umístěna podobná zkratka, z níž se z prvního písmene zachovala pouze spodní vodorovná patka, za ní následující písmeno W a tečka.

Zbývající část těla číše pokrývá (protilehle vůči erbu umístěná) malba dvojice trubačů, jedoucí na koních vedle sebe. Výtvarně stejně pojatí koně, otočení vlevo, naznačují pohyb zvednutou pravou přední nohou. Přestože je jejich barva zčernalá, byla původní tmavě hnědá až rezavěhnědá (obr. 4, 5). Podrobně jsou světle hnědou barvou vykresleny uzdění a postroj, upevněny koním mezi přední nohy, pod břichem a pod ocasem. Na koních sedí jezdcí s nohama upevněnými do třmenů. U jednoho z nich je na noze patrná subtilní ostruha. Oba jsou oblečeni do nákladného oděvu renesančního typu s punčochami na nohách, krátkými skládanými kalhotami v barvách střídajících se vertikálních pásů světle hnědých a snad modrých (nyní černých) a přes žlutou zapínací halenu s dlouhými rukávy mají přehozen plášť, sepnutý pod krkem. Ten je nyní černý, původně měl patrně modrou barvu. Přestože je scéna situována doleva – tímto směrem jedou koně a stejně jsou natočeny i spodní poloviny postav – jsou trupy a hlavy jezdců v čapkách natočeny do protisměru, tj. vpravo. V téměř natažené pravé ruce drží každý z nich mírně šikmo nahoru směřovanou žlutou trubku, od níž visí dolů téměř čtvercová praporcová ozdoba, kde jsou na žlutém podkladu naznačeny dva přes sebe jdoucí hnědé šikmé pásy. Levou rukou drží oba trubači před tělem uzdění koní.

Scéna je jako celek komponována tak, že vyjadřuje jízdu jedním směrem (vlevo), ale jezdcí troubí do směru opačného (vpravo k erbovnímu štítu). Nejen typ oblečení z pohodlných měkkých látek, ale i jeho pestrost mají nepochybně naznačit společenské postavení a majetnost nositele erbu na protější straně.

Interpretace: stejně jako další exempláře malovaného nápojového skla (podrobněji viz níže) patří popisovaný vilkum k nadstandardním dobovým výrobkům, nepochybně pořízeným k reprezentativním účelům na zakázku. Podle tvaru nádoby i způsobu provedení její výzdoby se s velkou pravděpodobností jedná o výrobek domácích dílen (z českého prostředí)⁶⁾.

Na základě vyobrazeného znaku lze vítací číši dát do souvislosti s významným tábořským erbovním rodem Vorlů z Kozího hradu. Jeho zakladatel Jan, který byl po

5) Nelze vyloučit, že původní barva spodní poloviny štítu byla červená, jak ke znaku daného rodu uvádějí písemné prameny (srv. Roman Cikhart: Šlechtické a erbovní rodiny z Tábořska, Jihočeský sborník historický V 1932, 147).

6) Srv. například velmi podobnou vítací číši z konce 16. století, uloženou ve sbírkách Západočeského muzea v Plzni (Dagmar Braunová: Renesanční a barokní emailové sklo, Plzeň 1980, 30, obr. 6) a další výrobky, uváděné s českou výrobní proveniencí (F. X. Jiřík: Kniha o skle. Praha 1934, obr. 44, 45, 47).

polovině 16. století konšelem na Táboře, obdržel v r. 1561 majestát na erb, jehož podoba je téměř totožná s malbou na nalezeném vilkumu: „v horní zlaté polovici štítu půl černého orla, dolní polovina červená, v klenotu půl kozy mezi křídly“⁷⁾. V r. 1577 odkázal na základě kšaftu Jan majetek – dům, zvaný „U černého orla“, čp. 15 na hlavním tábořském náměstí – své ženě Kateřině, po jejíž smrti měl připadnout jeho bratrovi Simeonu Vorlovi z Kozího hradu⁸⁾. Nelze vyloučit, že iniciály „S.W.“ na vilkumu z domu čp. 308 znamenají zkratku jména „Simeon Worel“. Tomu by odpovídala jak podoba erbovního znamení, tak i archeologické časové zařazení nálezu v rámci souboru z odpadní jímky, tj. konec 16. století.

II. Historické souvislosti nálezu

Shora popsany archeologický nálezy pochází z tábořského domu čp. 308. Z analýzy dochovaných písemných pramenů a archeologických nálezových situací vyplynulo, že byl dům čp. 308 znovu postaven na spáleništi starší stavby, která jako jedna z mnoha dalších neodolala katastrofálnímu městskému požáru v r. 1525⁹⁾. Po obnově měl dům v druhé polovině 16. století poměrně vysokou tržní hodnotu a v r. 1586 dokonce jeho cena vzrostla na 400 kop. Na přelomu 16. a 17. století ho spolu se sousedními domy vlastnil tábořský městský písař Václav Churánek. Do tohoto období spadá také zasypávání odpadní jímky, z níž pochází mnohatisícový reprezentativní materiálový soubor, vypovídající o vybavení domácnosti a provozování domu. Vedle užitkových výrobků (zvl. kuchyňské a stolní keramiky, nádobí ze dřeva ad.) bylo možno identifikovat předměty, které souvisely s písařstvím (dřevěné spisové desky, knižní přezky, obroučky brýlí, stily, dřevěné pečetní schránky, část popsaného pergamenu atd.).

To, že se v domě, který v uvedené době vlastnil tábořský městský písař Václav Churánek, mohla vedle rodinných příslušníků scházet i specifická klientela, nebo že zde mohla být pro společenské účely využívána nějaká reprezentativnější místnost, naznačují archeologická zjištění i informace psaných pramenů. Kromě toho, že známe jméno vlastníka a jeho pracovní zaměření, není bez zajímavosti ani to, že v sousedním – Václavem Churánkem příkoupěním – domě čp. 307 byl po celé 16. století provozován pivovar. Nejen písařovo společenské postavení, ale i vlastnictví několika nemovitostí a tomu jistě odpovídající životní styl odrážejí jeho nadstandardní možnosti v tábořské městské komunitě. O inventáři, souvisejícím jak s privátním provozem domu, tak patrně i se společenskými kontakty jeho obyvatel v tomto období, vypovídá mimo jiné i ojedinělý materiálový soubor, objevený v odpadišti domu čp. 308. Vedle běžného dobového vybavení domácnosti je zde totiž zachován i soubor užitkového skla, který je svým kvantitativním i kvalitativním složením pozoruhodný.

7) Roman Cikhart: Šlechtické a erbovní rodiny z Tábořska, JSH V 1932, 147.

8) Martin Kolář: O erbovních rodinách tábořských. Sborník historických prací prof. Martina Koláře o dějinách Tábora. Tábor 1924, 135.

9) Rudolf Krajíc – Jiří Chvojka: Tábořský poklad. Archeologický výzkum domu čp. 308. Tábor 2006 (v tisku).

Jeho nejvýznamnější součástí představují luxusní nádoby, které s velkou pravděpodobností nepatřily jedné rodině, byly vyrobeny na zakázku a sloužily ke speciálním účelům, spojeným s oslavami, symbolickým připsáním, tradicemi apod. Jedná se o tzv. vítací poháry nebo číše, v dobových pramenech označované jako „wilkumy“. Z celých nebo částečně zachovaných tvarů a na nich malovaných výzdob je v souboru zastoupena například válcovitá vítací číše (humpen) s vyobrazením sv. Jana Evangelisty jako orla s nápisovou páskou, dvě číše s malovanými cechovními znaky (na jednom z nich je zachováno i torzo zlatem psaného jména – jedná se patrně o Hrušky z Trkova) a shora popsaná vítací číše s iniciálami „S.W.“, malovaným erbovním znakem a trubačskou jezdeckou scénou. Pokud můžeme z podoby znaku i zkratky jména vyvodit, že se jedná o Simeona Vorla z Kozího hradu, jednalo se o movitého měšťana ze známé nobilitované rodiny, který do roku 1579 vlastnil na hlavním tábořském náměstí dům čp. 15. Ten byl tradičně označován jako „nejznamenitější šenkovní dům a hospoda ve městě“¹⁰⁾.

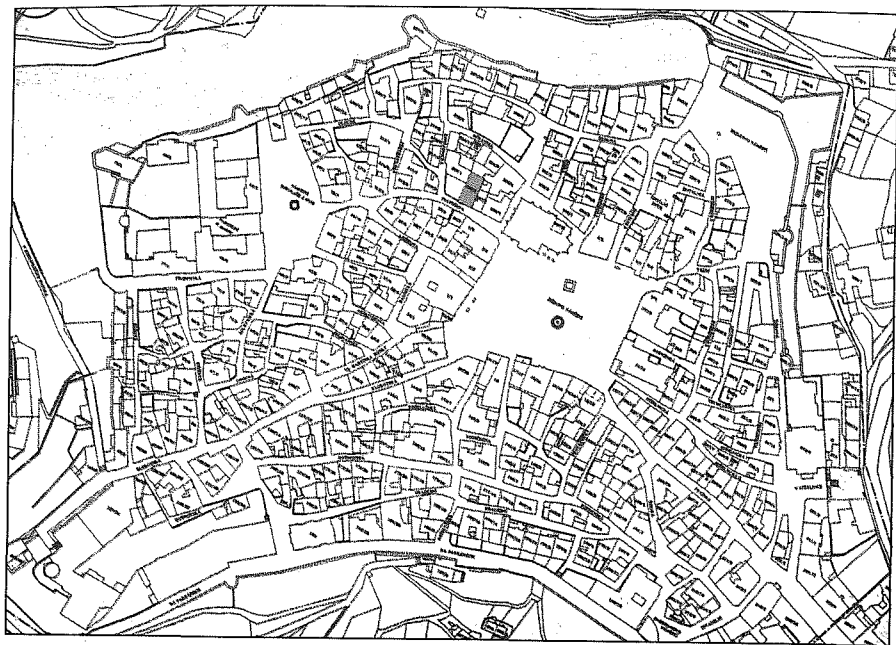
Z uvedeného vyplývá, že vítací číše a poháry, jichž se zachovalo nejméně 5 (4 malované a 1 s bílým nitkováním) a další luxusní nápojové sklo (pohár se žebrovanou kupou a maskaronovým nodem, pohár ze dřeva a zlatem malovaného skla ?) nebyly patrně ve vlastnictví jedné rodiny, která na přelomu 16. a 17. století bydlela v domě čp. 308.

Pokud budeme hledat odpověď na otázku, proč se právě v Churáňkově domě kumulovaly uvedené atypické (drahé a na zakázku malované) výrobky, nabízí se vedle dalších interpretací¹¹⁾ i úvaha o možném využívání domu nebo spíše společenského prostoru v něm ke schůzkám a zasedáním zájmových skupin (nobilitovaní měšťané, zástupci cechů apod.) či jednotlivců, při čemž nelze vyloučit souvislost takového prostoru se specifickým provozem v domě (např. šenk, neboť těsně vedle měl tentýž majitel pivovar), ani případnou vazbu na osobu a práci majitele domu (služby písaře).

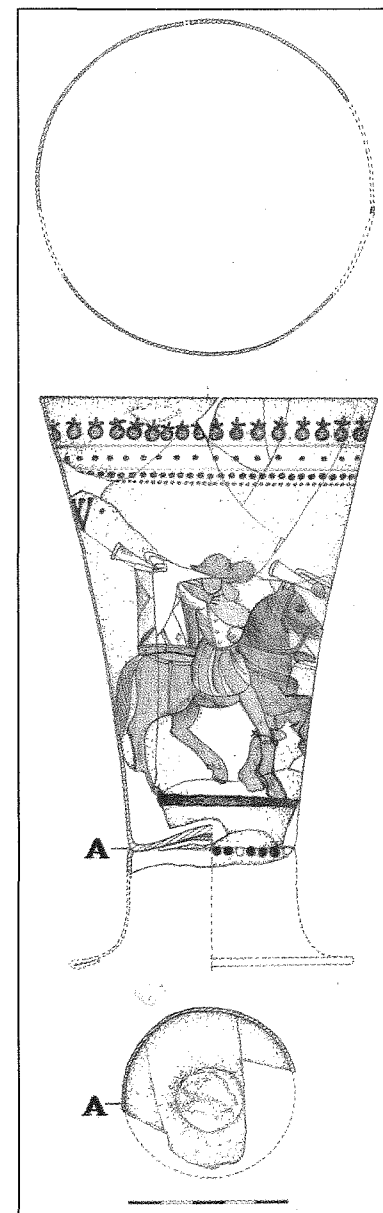
I když naznačené řešení nemůže dát na kladené otázky jednoznačnou odpověď, je z provedené analýzy nálezových situací, získaného archeologického materiálu a z dochovaných písemných zpráv zřejmé, že vlastníci domů v dnešní Svatošově ulici patřili v 16. a 17. století k movitým tábořským měšťanům a často byli úzce příbuzensky nebo pracovně propojeni. Výjimkou nebylo ani to, že jeden majitel vlastnil současně několik sousedních domů. Nelze proto vyloučit, že se tyto rodinné, příbuzenské či sousedské vazby odrazily i v inventáři domu, kde mohla část mobiliáře souviset i s provozováním prostor, umožňujících příslušná společenská a pracovní setkávání. Díky archeologickým nálezům z domu čp. 308 tak bylo možno některé ze zájmových tábořských korporací určit podle profese (číše s cechovními znaky) i podle jména. Vedle městského písaře Václava Churánka to byli např. Hruškové z Trkova a v podobě shora popsaného erbovního vilkumu nám stopu po sobě zanechali i Vorlové z Kozího Hradu.

10) Roman Cikhart: Šlechtické a erbovní rodiny Tábořské..., 107; Martin Kolář: O erbovních rodinách tábořských..., 135; Karel Thir: Staré domy a rodiny tábořské I-II. Tábor 1920, 122–123.

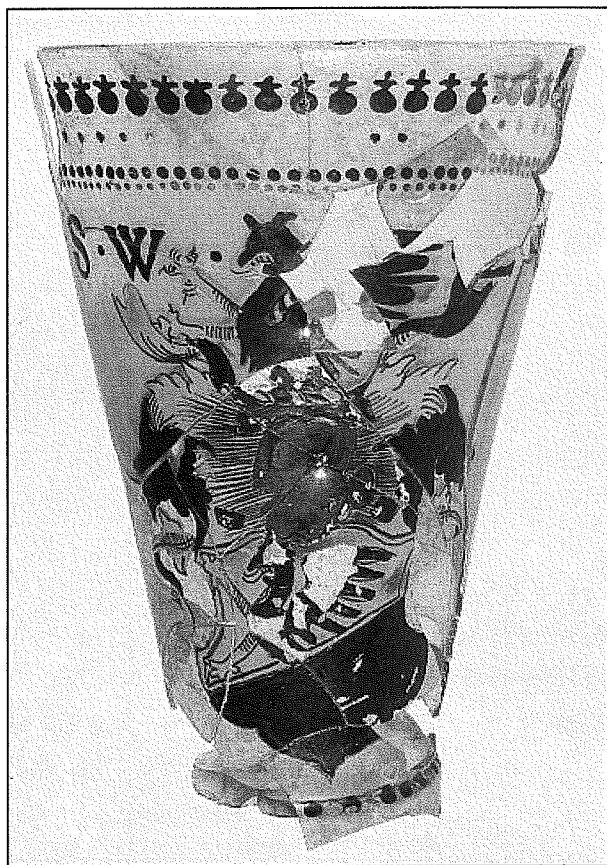
11) Podrobněji srv.: Rudolf Krajíc – Jiří Chvojka: Tábořský poklad....

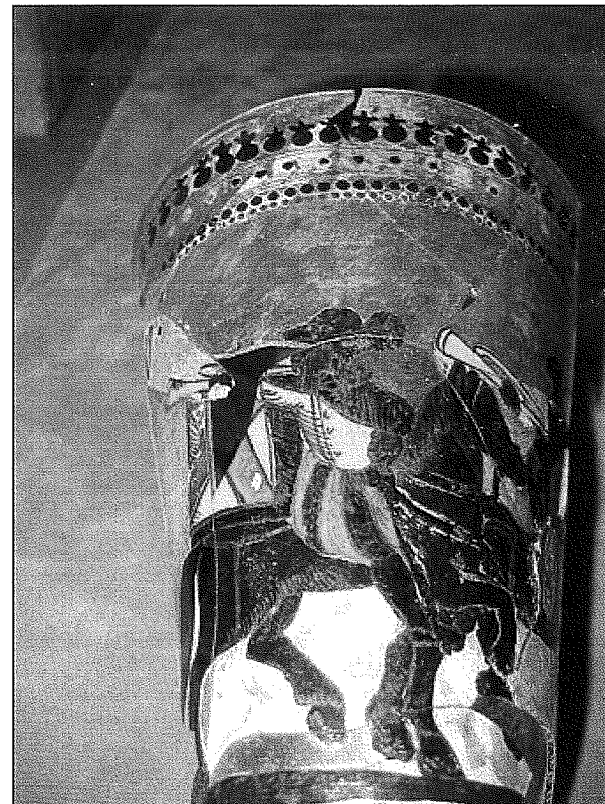
Obr. 1. Historické jádro města Tábora s vyznačením domu čp. 308 ve Svatošově ulici.

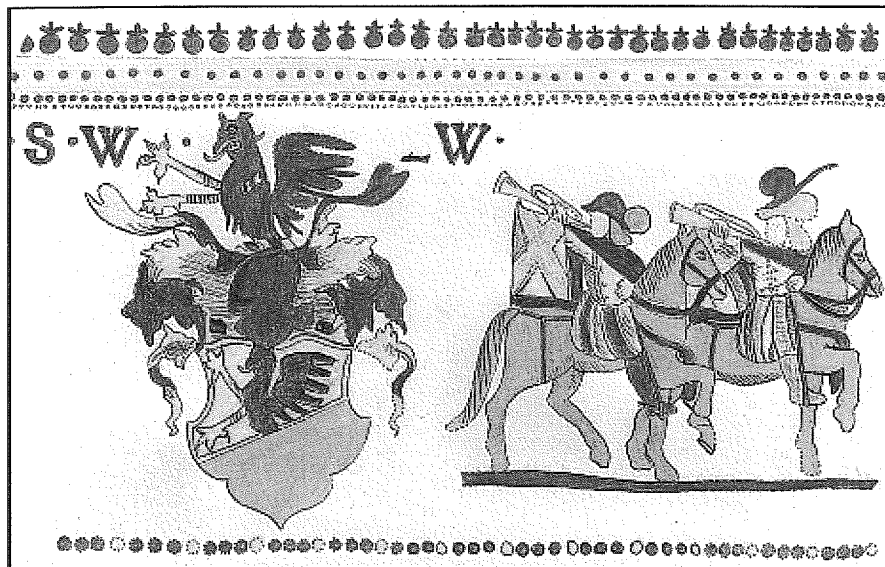
Obr. 2. Tábor, dům čp. 308 – kresebná dokumentace skleněné vítací číše s rodovým znakem a dvojicí trubačů na koních. Čárkovane – rekonstrukce původního tvaru.

Obr. 3. Tábor, dům čp. 308 – vítací číše s malovaným znakem a písmeny „S.W.“

Obr. 4. Tábor, dům čp. 308 – protilehlá strana téže vítací číše s trubačí na koních.

Obr. 5. Tábor, dům čp. 308 – kresebná rekonstrukce rozvinuté malované výzdoby na vítací číši s rodovým znakem Vorlů z Kozího hradu, iniciálami „S.W.“ a protilehle umístěnou trubačskou jezdeckou scénou.

CO BY BYLO, KDYBY NEBYLA BITVA NA BÍLÉ HOŘE*

Ivana Čornejová

Když v roce 1611 usedal na český trůn mladší bratr nešťastného Rudolfa II. Matyáš, upíraly se k němu s velkou nadějí zraky české stavovské opozice. Vždyť to byli právě její čelní představitelé, Jindřich Matyáš Thurn a Linhart Colona z Felsu, kteří jako vojevůdci čelili vpádu pasovských hord do Prahy v únoru téhož roku. Statečný Jindřich Matyáš, který sice nebyl rodem z české šlechty a dokonce se nikdy ani česky nenaučil, navzdory tomu, že mu to později přikazoval zemský zákon, se chrabře bil za českou věc a přitom utrpěl i závažné zranění. Byli to oni – přední stavovští činitelé, kteří se závčas odvrátili od Rudolfa a nedali se zlákat ani jeho opožděnými nabídkami lukrativních statků. Dobře jistě pochopili, že podobné dary vládců, jehož hvězda už zapadala, jsou více než hypotetické.¹⁾

Za svou přichylnost očekávali stavové od nového panovníka značné ústupky, potvrzení a rozšíření svých privilegií do té míry, že by se královská moc dostala de facto a zčásti i de iure do úplného ústraní. Ačkoliv se stavové všech zemí sdružených pod habsburskou vládou vždy vehementně bránili veškerým centralizačním záměrům přicházejícím od svého nejvyššího pozemského pána, sami při hájení vlastních zájmů neváhali razantně vyžadovat velmi úzkou spolupráci stavů jednotlivých zemí a to nejen těch podléhajících České koruně, ale domáhali se už ve volební kapitulaci roku 1611 zřízení konfederace českých zemí s Rakousy a Uhrami. Dokonce do té míry, že chtěli dosáhnout právního zakotvení vzájemné vojenské pomoci, ačkoliv jinak se vždy účasti svých ozbrojených sborů za hranicemi země usilovně vzdírali. Jejich tužby se dokonce upíraly i ke vzdálenému Severnímu Nizozemí, kde hledali oporu u protestantských druhů.

Něco z těchto záměrů Habsburk Matyáš před svou korunovací schválil a přislíbil splnění, aby nic později nedodržel, něco narazilo na prudký odpor hned na samém počátku. Tak tomu bylo především v případě možnosti užší spolupráce s Nizozemím, kdy tento nápad odsoudil k zatracení vlivný španělský vyslanec. Maximalistický volební revers sice Matyáš podepsal, ale o jeho dodržování měl své představy.

* Tuto studii jsem sepsala v duchu virtuální historie a předkládám svůj výklad jednoho ze stěžejních momentů českých dějin, kdyby vše bylo jinak, než se ve skutečnosti odehrálo. Vždyť, což můžeme my historikové vůbec postihnout realitu minulých dob! Věřím, že kolega Rudolf Tecl, můj někdejší spolužák z archivních studií na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, člověk známý svým osobitým smyslem pro humor, by měl pro mou mystifikaci pochopení. Předkládaný článek, který byl původně určen pro jiné účely, tímto věnuji jeho památce.

1) K tomu např. Ivana Čornejová – Jiří Rak – Vít Vlnas, Ve stínu tvých křídel... Habsburkové v českých dějinách. Praha 1995, s. 85–92, a Josef Janáček, Pád Rudolfa II. Praha 1973.

Očekávání odměny za projevenou vstřícnost nebylo úplně liché. Největšího zisku, z hlediska ekonomického i politického, se dočkal Jindřich Matyáš Thurn²⁾, který obdržel vysoký úřad karlštejnského purkrabí, úřad, jenž náležel nejen mezi starobylé zemské hodnosti, ale vedle toho se jednalo i o záležitost velice výnosnou. Karlštejnské purkrabství vynášelo totiž ročně 8000 zlatých a to pro nikoho, ani pro Jindřicha Matyáše, který neoplýval nadbytkem hmotných statků, nebyla zanedbatelná suma. Kromě toho při pobytu panovníka mimo Čechy náležel karlštejnský purkrabí do sboru deseti královských místodržících, pro jejichž činnost byla právě roku 1612 vyhotovena nová instrukce.³⁾ Král Matyáš odměnil tímto úřadem Thurna na úkor Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka, jenž se honosil touto funkcí do té doby.

Není jistě velkým tajemstvím, že druhé desetiletí 17. věku maximalistické stavovské pretenze nepotvrdilo. Matyáš se vůči opozici nechoval lépe než Rudolf, rozhodnější a samostatnější nebyl také o nic více a nekatolíkům rovněž nebyl nakloněn. Není divu, když spiritus agens jeho politiky byl vídeňský arcibiskup kardinál Khlesl.

Jak by se musela pozměnit historie stavovského povstání, aby nakonec nedošlo k osudové bitvě?

Nadešel vzrušený rok 1617. Matyáš Habsburský cítil, že odchází jeho životní síla, a snažil se vyhledat na ústřední trůn i stolce jednotlivých zemí důstojného nástupce. Protože sám neměl potomky, předurčil za svého následníka Ferdinanda Štýrského. Muže odchovaného v jezuitských školách, hluboce, až bigotně katolicky zbožného, člověka, jenž nepřipouštěl, že by ke spasení mohla vést jiná víra než římsko-katolická. Proto se na tuto cestu snažil přivést, resp. navrátit všechny své poddané už ve Štýrsku. Přinejmenším všude ve střední Evropě bylo známé, že prostředky rekatolizace, které volil, nepatřily k těm nejmírnějším. Ostatně jako většina katolických knížat tehdejšího světa snažících se o návrat, nebo chceme-li přivedení, poddaných k „pravé víře“. Nemějme to Ferdinandovi příliš za zlé. Celý život se řídil zásadami obsaženými v svém „panovnickém zrcadle“, příručce Princeps in compendio, odkud čerpal skálopevné přesvědčení, že Bůh nejen povolal světského knížete k vládě, ale hlavně při něm neustále stojí a inspiruje ho ke spravedlivému vydávání zákonů.⁴⁾ Netřeba zdůrazňovat, že Ferdinandův Bůh byl římsko-katolický.

Právě o přijetí tohoto muže měl rozhodovat v červnu roku 1617 český zemský sněm.⁵⁾ I navzdory pomalým komunikačním tokům všichni zainteresovaní nepochybně věděli, o koho jde. Kdo je Ferdinand Štýrský, jenž bude chovat vůči nekatolíkům ještě mnohem menší sympatie než Matyáš. Ještě před sněmovním „ple-

2) O Thurnovi např. František Hrubý, Hrabata z Thurnu a Valsassina. Dějiny jejich českomoravské větve. Český časopis historický 28, 1922, s. 74–108, 445–478. Naposledy o Thurnovi monograficky (ale s velkými nepřesnostmi, někdy i zásadním nepochopením historického „řemesla“) – Miloš Pojar, Jindřich Matyáš Thurn, muž činu, Praha 1998.

3) Jan Janák – Zdeňka Hledíková, Dějiny správy v českých zemích do roku 1945. Praha 1989, s. 107–108.

4) Anna Coreth, Pieta Austriaca. Ursprung und Entwicklung barocker Frömmigkeit in Österreich. Wien 1959, s. 10–16.

5) O tomto problému stále nejdrobněji Jan Kučera, Stavovská opozice v Čechách a volba Ferdinanda Štýrského českým králem. Studia Comeniana et historica 14, 1984, č. 28, s. 5–37.

nárním“ zasedáním se sešli nejvyšší zemští úředníci (v té době pochopitelně rozličných vyznání), jediný kdo chyběl byl vzdorný Jindřich Matyáš Thurn. Na této předběžné schůzce nejvyšší kancléř, katolík, Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic přečetl sněmovní propozici a pobídl shromážděné pány, aby se k ní vyslovili. Především jeho příbuzný Vilém z Lobkovic a jeho blízcí argumentovali tím, že vyslovení propozice náleží pouze českému sněmu. Zdeněk Vojtěch je však ubezpečil, že postupoval pouze podle nejvyšších zákonů, počínaje Zlatou bulou Karla IV. z roku 1346 přes Vladislavské zřízení zemské z roku 1510 a nařízení Ferdinanda I. z roku 1545. Nato se všichni zemští úředníci rozhodli předložit tuto propozici sněmu. Její nejdůležitější podstatou byl návrh, aby Ferdinand Štýrský byl přijat, vyhlášen a korunován českým králem.

Jak probíhala oficiální sněmovní a jiná zákulisní jednání? Toto do podrobností samozřejmě nevíme, z větší části jsme odkázáni na soudobé (a zároveň velmi „stranické“ a zaujaté referáty). Jisté je, že zasedání sněmu se odbyvalo za přítomnosti císaře a krále Matyáše i pretendenta trůnu Ferdinanda. Oznámeno bylo, že Ferdinand je podle vnitřní habsburské „rodinné“ dohody jediným adeptem trůnu. S tímto návrhem souhlasila bez výhrad česká katolická strana, jejímž vůdcem byl nejvyšší kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, zatímco nekatolíci se rozhodně s tímto tak nevhodným kandidátem nehodlali smířit, což všichni odvážně a zprvu velmi nahlas sdělovali svému okolí.

Nadešel den sněmovního hlasování.⁶⁾ Samozřejmě, že nekatolická opozice byla podrobena jistému nátlaku ze strany katolické, ale možný postih se tehdy týkal zejména hmotných statků, o jiných trestech tu nebyla řeč. Přední odbojníci se navzájem i sama sebe ujistili svým vzdorem a odporem a odebrali se do sněmovní síně. Jak to tam dopadlo? Pod tíhou odpovědnosti a představou ztráty statků či jiných výsad se nakonec na odpor nepostavil nikdo. Hrabě Jáchym Ondřej Šlik jako hlavní řečník panského a rytířského stavu nejprve žádal odklad jednání o přijetí a volbě nového krále, ale vida nepřívznivý ohlas v auditoriu záhy svou žádost stáhl zpět. Zpočátku ještě odhodlanější byl Jindřich Matyáš Thurn, leč z kuloárů se mu doneslo, že by mohl okamžitě být připraven o výnosné karlštejnské purkrabství, na něž si brousil zuby Jaroslav Bořita z Martinic.⁷⁾ Předpokládejme tedy, že Thurn sice vystoupil s plamenným projevem, ale žádné závažnější požadavky nevyšlo. Naznačil ovšem, že by se s Ferdinandem Štýrským dokázal dokonce i smířit. Ostatně náznaky ke zmírnění ideových rozepří byly i na druhé straně. Podle tajných zpráv benátských vyslanců sám Ferdinand Štýrský dal českým stavům a především Thurnovi najevo, že za jistých okolností by byl ochoten k určité omezené náboženské toleranci i částečné benevolenci vůči stavovským privilegiím. Budoucí český král sice musel vést nelehký vnitřní boj, ve vroucích modlitbách žádal o pomoc i odpuštění Pannu Marii, ale své vnitřní náboženské přesvědčení dokázal podřídit státnickým záměrům. Ano, tak by se vše mohlo dít, kdyby náš virtuální svět byl tehdy realitou.

6) O sněmu tamtéž, hlavně s. 25–32.

7) O Jaroslavu Bořitovi přehledně Zdeněk Hojda, in: Neue Deutsche Biographie, díl 16: Maly–Melancton, s. 302–304 (tam i přehled další literatury).

Sněmovní usnesení ze dne 9. června 1617 se pak kromě požadavků na zachování všech zemských svobod a privilegií obracelo na Ferdinanda s následnou výzvou: „... Jeho Milost poníženež za to prosí, aby v témž šťastném a milostivém nad nimi králování bez všelijakých proměn až do smrti své milostivě setrvati a v království českém mezi nimi, pokudž nejvýše možné, bytností svou a stolicí zůstávati ráčil.“⁸⁾ I když vezmeme do úvahy jistou dávku stylistického klišé, není pochyb, že stavové zde berou své pozvání pro nového krále upřímně. Dokonce ani požadavek na povýšení Pražského hradu znovu na ústřední panovnické sídlo není vyjádřen naprosto apodikticky, ale pouze podmíněně (*pokudž nejvýše možné*). Bylo zjevné, že tato etapa jednání o budoucí podobě českého státu se skončila nad očekávání smírně a poklidně. Oproti tomu, co víme ze soudobých pramenů, pro naši cestu virtuální historií připustíme, že Matyáš potom dokonce, k nelibosti katolické strany, neprovedl žádné změny v nejvyšších českých úřadech a Jindřich Matyáš Thurn mohl dále nerušeně užívat výnosů karlístejnského purkrabství.

Nelze ovšem tvrdit, že by byly rázem zažehnány veškeré rozpory a neshody mezi katolickou stranou a opozicí. Ukázalo se, že katolické straně je asi nejvíce solí v očích ustanovení Majestátu na svobodu náboženskou z roku 1609 nedávající zákonnou možnost podřízovat víru poddaných náboženské orientaci vrchnosti. Toto ustanovení je možné pokládat za projev náboženské tolerance *sui generis*, chceme-li vůbec pro danou dobu o toleranci hovořit. Dokonce tu někteří badatelé spatřovali, byť poněkud anachronicky, jisté demokratické či predemokratické principy.⁹⁾ Samozřejmě, že evangelíci mohli klidně akceptovat zmíněný pasus, neboť měli v zemi značnou početní převahu, zatímco katolíci v něm, rozhodně neoprávně, viděli zabránění realizace rekatolizačních postupů. Ve srovnání se zněním Augšpurského vyrovnání z roku 1555 ovšem Majestát, alespoň v teorii, skýtal méně příležitostí pro budoucí konflikty.

Praxe se samozřejmě ukázala poněkud odlišná. K prudkým rozepřím došlo ohledně dvou evangelických kostelů postavených na arcibiskupských statcích a to konkrétně v Broumově a Hrobech. Je téměř jisté, že zboření svatostánku v Hrobech a usilování o likvidaci broumovského chrámu rozhodně nesouviselo pouze se záležitostmi víry, ale mělo výrazně politicky proklamativní charakter, ba možno říci, že šlo o cílenou provokaci sloužící k prověření vlastní síly. Podobně se snažili katolíci působit neklid královských městech, kde stáli často rychtáři a konšelé věrní římské církvi proti většině ostatních měšťanů.

Ačkoliv v našem textu předpokládáme, že se Ferdinand snažil svým způsobem vyjít vstříc nekatolické opozici, víme, že podobné kroky přicházejí téměř vždy opožděně ve chvílích, kdy protihráci už požadují mnohem více. Napětí bylo cítit téměř hmatatelně. Dle kronikářských zpráv zvěstovaly chmurné časy neobvyklé jevy na nebi i na zemi. „*Nebo v ty časy spatřovaly lidé zhusta strašlivá vojska v oblacích společně se potýkající s zbraněmi krvavými...*“ Počasí bylo nestálé, opakovaly se vichřice a krupobití a zvláštní úkazy byly k vidění především v pražských městech.

8) Pavel Skála ze Zhoře, *Historie česká*, sv. 2, vyd. Karel Tieftrunk, Praha 1866, s. 33.

9) Tak o tom alespoň hovoří Josef Janáček ve svém obsáhlém komentáři k vydání *Historie české Pavla Skály ze Zhoře*, Praha 1984, s. 339.

Tak se prý na Novoměstskou radnici náhle přihrnulo neobyčejné množství vodních pavouků, kteří se tu usadili. Ze sídla staroměstské samosprávy zase náhle spadla ozdobná makovice, ačkoliv byla bezpečně zajištěna a po všech částech hlavního města království českého se po nocích potulovali „*nemali houfové psův neb ohařův velikých, kteříž outok na lidi činili...*“¹⁰⁾

Nejednalo se však o neobvyklé formulace – naopak. Analisté ostatně od nejstarších dob podobnými slovy popisovali trudné doby i vize jejich napjatého očekávání. Měly se tedy zakrátko tyto chmurné předtuchy naplnit? Na jedné straně, z hlediska ryze právního, se jevilo vše v pořádku. Na straně druhé, pod povrchem doutnaly plameny svárů...

Jistou dobu se zdálo, že katolická strana se snaží dosáhnout vyhocení dosud latentního konfliktu. Dokonce se proslýchalo, že její předáci by rádi viděli padající hlavy, jak se neomalenež vyjádřil nejvyšší mincmistr Vilém z Vřesovic, ale ani půvabná Polyxena z Lobkovic nebrala ohledy na žádné kurtoazní ohledy vůči evangelické straně.¹¹⁾ Největší nebezpečí okamžitého výbuchu konfliktu hrozilo v souvislosti s negativním postojem císaře a krále Matyáše vůči sjezdu evangelických stavů, který svolali defenzori na 21. května do Karolina, starobylé koleje Karlovy univerzity, která stála oficiálně pod ochranou stavovských defenzorů, ale současně se také stávala jevištěm jejich politických ambicí.¹²⁾ Hned navečer následujícího dne vzrušení ve městě dostoupilo vrcholu, šířily se neověřené zvěsti, že se na Pražském hradě jedná o ozbrojeném zákroku proti nekatolické opozici i chystaných popravách. Nejspíše na této šeptandě bylo jen málo pravdy, ale to ve vypjatých dějinných chvílích nevádí.

Sdílený pocit budoucího nebezpečí nutkal přední představitele stavovské opozice k akci. Navečer dne 22. května se měli v malostranském paláci Smiřických sejít nejvýznamnější z nich. Hostitel Albrecht Jan Smiřický obeslal mezi jinými Jindřicha Matyáše Thurna, Václava Budovce z Budova, Oldřicha Vchynského ze Vchynic, Linharta Colonu z Felsu, Václava Viléma z Roupova i zástupce měšťanů Viléma Fruweina z Podolí. Zda se ovšem tato schůzka skutečně konala v tomto obsazení, nebo bylo účastníků více, jak se později snažil doložit Martin Fruwein z Podolí, není známo a žádný hodnověrný pramen to, zdá se, nemůže doložit. Možná, že nepřišli všichni pozvaní, ale je jisté, že se právě zde dohodla konkrétní demonstrativní násilná akce. Podle naší teorie se nezdá hodnověrné, že by se tohoto jednání skutečně zúčastnil sám Thurn.

23. květen roku 1618 se zapsal do dějin jako datum další z pražských defenestrací, v pořadí už třetí. Tento „staročeský“ způsob vyjádření razantního odporu nalezl u našich předků značnou oblibu a jako populární motiv se často objevoval i v publicistice počátku 17. století.¹³⁾ Zatímco předešlé dvě defenestrace nalezly své jeviště v měšťanském prostředí, nyní směřoval hněv odbojníků přímo proti Hradu, resp.

10) Pavel Skála ze Zhoře, *Historie česká*, sv. 2, vyd. Tieftrunk, s. 36.

11) Pavel Skála ze Zhoře, *Historie česká*, vyd. Josef Janáček, Praha 1984, komentář s. 340.

12) K tomu např. Jiří Rak, *Karlova univerzita v pravomoci defenzorů 1609–1622*. AUC – *Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 17/1, 1977, s. 33–46.

13) Mirjam Bohatcová, *Irrgarten der Schicksale*. Praha 1966.

Hradu jako symbolu Vídně. Pražský hrad tu zastupoval Hofburg tak, jako byli čeští místodržící prodlouženou rukou panovníkovou.

Do rána toho dne už byla o jednání u Smiřických informována značná část přívrženců opozice. Jakým způsobem se tyto zvěsti šířily sice nevíme, ovšem rychlost (dle všeho ústního podání) byla obdivuhodná. Jestliže někdo o chystané akci nevěděl, pak to byli pouze místodržící. Předpokládejme, že zcela pikantní tu přitom byla role Jindřicha Matyáše Thurna, který se náhle ocitl ve schizofrenním postavení. Na jedné straně jako karlštejnský purkrabí náležel do místodržitelského kolegia, na straně druhé stále patřil mezi přední stavovské vůdce. Lze usoudit, že srdcem jasně inklinoval k odbojným spolubratřím, zatímco mezi nejvyššími zemskými hodnostáři setrval hlavně kvůli hmotným požitkům. Je jisté, že především katoličtí místodržitelé k němu nechovali příliš důvěry.

Zmíněného květnového rána byla bouře nablízku. Podle všeho se nakonec vzhůru na Pražský hrad hnal notný dav rozdychtěných vzbouřenců toužících demonstrovat své rozhořčení co nejzjevnějším aktem. Jen několik z nich nakonec mohlo dospět až do kanceláře v Ludvíkově křídle, vypínajícím se nad hradním příkopem. Z místodržících tu zastihli jen nejvyššího pražského purkrabí Adama ze Šternberka, Viléma Slavata z Chlumu a Košumberka, nejvyššího zemského soudce, jenž právě živě rozmlouval se svým přítelem Jaroslavem Bořitou z Martinic a na Smečně, Děpolta Matouše z Lobkovic i sekretáře Filipa Fabricia. Samozřejmě se zde nalézal i purkrabí karlštejnský Jindřich Matyáš Thurn. Ten však přišel zároveň s nezvanými hosty, zatímco nejvyšší hofmistr Adam z Valdštejna, možná v předtuše neblahých věcí, raději zůstal doma nemocen.¹⁴⁾ Opozičníci, posílení téměř revoluční atmosférou ve městě, dodávali si navzájem sil ke kolektivnímu vystoupení, v němž gradovaly více vypjaté emoce a davová psychóza než předem promyšlený plán.

Co se v kanceláři přesně odehrálo, nevíme. Historie česká Pavla Skály ze Zhoře se sice snaží působit objektivním dojmem včetně faktu, že autor k vlastnímu líčení události připojuje také zprávu protivníka – Filipa Fabricia, ale přece jen se jedná o velmi subjektivně podbarvený text koncipovaný se zřetelným a zcela programovým strannictvím. Nebudeme tedy reprodukovat doslovné znění pramene, ale pozastavíme se pouze u jedné pasáže plamenné řeči pronesené hrabětem Jáchymem Ondřejem Šlikem, kterou proslovil, jak uvádí Skála, „*horlivě a slzavě*“. Horlivý a slzící hrabě Šlik, věrný milovník svého náboženství, vyčetl představitelům habsburského vládce, že činí křivdy celé evangelické straně a některým jejím představitelům obzvláště. Dále uvádí také stále připomínaný a často opakovaný zločin katolické strany totiž úsilí o odejmutí karlštejnského purkrabství Jindřichu Matyášovi z Thurnu, toho „*toho šlechtěného hrdiny českého*“ Jaroslavem Bořitou z Martinic. My jsme však v našem virtuálním světě statečnému Thurnovi jeho výnosný řad ponechali a Smečenský pán tak musel ostrouhat kolečka...

Nicméně spor rozvášněných protihráčů už nebylo možné zastavit. Šlik dále vyčetl představitelům katolické strany, že nejsou nic jiného, než „*ničemná jezuitská pacholátka*“ podporovaná „*pochlebníky a sekretářičky*“ bránícími porozumění všech oby-

14) Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna, vyd. Marie Koldinská – Petr Mařa, Praha 1997, s. 20–22.

vatel království s Jeho Milostí císařskou, shodě, jíž by jinak nic nestálo v cestě. Proto jsou právě oni „*rušitelé obecného pokoje*“ a jako s takovými s nimi má být naloženo. Tu se z davu ozvalo volání, jakoby předem nepřipravené, „*aby zrádci z okna ven vandrovali!*“¹⁵⁾ Tak se také zakrátko stalo. Pánové Slavata a Martinic byli dovlčeni k oknu a navzdory prudkému odporu svrženi do hradního příkopu. Spolu s nimi byl vyhozen i Filip Fabricius, jenž přišel k této „*poctě*“ poněkud nezaslouženě, nebyl ničím víc než oddaným úředníkem. Co se však nestalo. Nikdo z defenestrováných se při pádu nezabil, dokonce ani vážněji nezranil. Vzbouřenci viděli, že všichni tři pád přežili, Martinic s Fabriciem se hned dávají na útěk, dokonce i huře poraněný Slavata jeví známky života. Pro posledního z jmenovaných vypravila z blízkého paláce své služebnice paní Polyxena z Lobkovic, zbylí dva se tamtéž odebrali na vlastních nohou. Odborní stavové se sice o něco později dožadovali jejich vydání, ale nevyvíjeli velký nátlak a spokojili se s tím, že byli z pochopitelných důvodů odmítnuti. Snad stále věřili, že si vyřídili jen účty se svými domácími soupeři a ve Vídni nebude tento čin považován za akt odporu proti panovníkovi.

Hraběte z Thurnu jsme v naší virtuální historii postavili do nezáviděníhodné role obojakého oportunisty. Ovšem, co když jeho kontakty s katolickou stranou nejsou tak úplně hypotetické? Ve svých retrospektivně psaných Pamětech vzpomíná Vilém Slavata z Chlumu, že Jindřich Matyáš mu byl velmi vděčen za rady, které mu nezištně poskytl ve volebním roce 1617, bez nichž by jinak špatně skončil.¹⁶⁾ Slavata zde má na mysli fakt, že Thurn nakonec přestal brojit proti volbě Ferdinanda Štýrského.

Samozřejmě se skutečností podivuhodného dopadu defenestrováných připomíná-ného doposud známými pamětními sloupy pod okny kanceláře zabývaly celé generace historiků. Zvažovaly se různé, vesměs velmi materiální aspekty. Tvrdilo se, že hradní příkop byl vyplněn spadáním listím a odpadky, a tak muži vyhození z výšky zhruba 17 metrů dopadli na měkko. Nejvíce seriózní se zdá rozbor, který přinesl Josef Petráň po odborných konzultacích s profesorem soudního lékařství Tesařem. Tento medicínský odborník pokládá za nejdůležitější faktor poměrně prudký sklon příkopu. Pokud tedy defenestrování dopadli na takový svah, měli více než velké šance na přežití.¹⁷⁾

Současníci události si ovšem takové otázky rozhodně nekladli. Především katolická strana v tom viděla jednoznačně zázrak a to konkrétně působení Matky Boží, Panny Marie, která vidouc utrpení svých věrných ctitelů přispěchala a rozestřela svůj plášť (resp. vyslala posly boží – anděly), a tak se nebozí mučedníci snesli z oken hýčkáni přízní nebes. Toto podání se záhy stalo oficiální verzí katolické strany a třebaže evangelíci zázraky a přímlyvy svatých i Panny Marie měli za pouhou pověru, před-

15) Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká, vyd. Janáček, s. 36–42.

16) Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty... od 1. 1608 do 1619, vyd. Josef Jireček, díl 2: 1611, 1615, 1617–1619. Praha 1868. Ve skutečnosti v Pamětech Slavata staví do kontrapozice Thurnovo chování v roce 1618 při defenestraci se svou vlastní vstřícností vůči Jindřichu Matyášovi v roce 1617. Podle Slavaty si Thurn hned po vyhození Martinice přisadil se slovy: „*Moji milí páni, tady máte druhého!*“, čímž samozřejmě myslel dehonestování jeho samotného.

17) Josef Petráň, Staroměstská exekuce. Praha 1971, s. 125–126, 4. doplněné a přepracované vyd., Praha 2004, s. 162–163. Josef Petráň jako první důkladně konzultoval celou situaci s lékařským specialistou a od této doby je právě tento názor přijímán jako velmi hodnověrný.

pokládejme, že mnozí z nich, zejména utrakvisté, se mohli domnívat, že na tomto tvrzení něco pravdy může být.¹⁸⁾

Největší rozčarování ale měla české stavovské opozici přinést reakce z Vídně. Není třeba příliš pochybovat, že alespoň část stavů se opravdu domnívala, snad v dobré víře či z naivity, že defenestrace bude na panovnickém dvoře chápána pouze jako zúčtování s nehodnými služebníky dobrého vládce. Zároveň, že ve Vídni nastane příznivější klima pro tolerování české opozice a vstřícnější politiku vůči ní. I když budeme uvažovat o tom, že jak Matyáš, tak Ferdinand byli předtím ochotni k ústupkům vůči této významné straně české společnosti, nemůžeme předpokládat, že by bez odporu unesli takový zásah vůči svým úředníkům. To bylo také zcela zřejmé radikálům mezi stavovskou opozicí. Takový násilný akt nemohl být podle soudobého práva hodnocen nijak jinak než „*crimen laesae Majestatis*“ tedy urážka Majestátu a rebelie.

Pokud jsme uvedli, že Jindřich Matyáš Thurn nebyl posud zbaven hodnosti karlstějnského purkrabí, nic nám nebrání předpokládat i nadále, že v této funkci setrval i nyní a to i navzdory tomu, že to byl právě on, který na české straně začal sbírat vojsko k obraně proti, zatím naprosto fiktivnímu, nepříteli. Thurn ale věděl, kam se spolu se svými žoldnéři obrátí. Navzdory všem proklamacím, že odbojné vystoupení českých stavů nesměřuje proti císaři a českému králi, stahoval své vojáky do jižních Čech, neboť očekával velmi pravděpodobný odvetný zásah směřující k nám z rakouských zemí. Nevyžadovalo to ani přílišné jasnozřivosti: bylo jen otázkou času, kdy si Vídeň nenechá líbit nejen demonstrativní potupení svých zástupců, ale hlavně ustavení sboru direktorů 25. května 1618, což nebylo možné vykládat jinak než jako rozchod s oficiální, nadto řádně zvolenou dynastií. Ovšem za zcela definitivní rozloučení s Vídni lze právem pokládat červnový stavovský český sněm. Nato následovaly už první ozbrojené akce, které zahájila česká vojska vedená Jindřichem Matyášem Thurnem. I v intencích naší virtuální historie se zdá až absurdní, že tento bojovný pán a přední stavovský vojevůdce nebyl stále zbaven svého zemského úřadu. Snad na něj ve Vídni poněkud pozapomněli a v Čechách se schylovalo ke zcela odlišnému právnímu uspořádání. Jen je nejisté, jak v této vzrušené době mohly Turnovi docházet výnosy z karlstějnského purkrabství. Je možné, že vázly, a tak byl urozený pán podněcován k větší horlivosti? Nebo můžeme spekulovat o tom, že Thurn zároveň vedl ve Vídni tajná jednání ve snaze zachovat status quo?

Autentické historické zprávy dokládají, že tento muž byl nepochybně docela schopným vojevůdcem.¹⁹⁾ Ruce by mu nepodvazovalo rozhodně jeho držení vysokého zemského úřadu. Lze soudit, že po rozchodu s vládnoucí dynastií něco takového nemělo vůbec žádnou váhu. Nebo se takto projevoval Thurn navenek a ve skrytu usiloval o tajnou dohodu s Habsburky? Halasně ovšem proklamoval, že jej naplňuje nejhlubšími obavami váhavé jednání moravských stavů, které pod vedením Karla staršího ze Žerotína směřovaly ke zjevnému legitimismu, tedy k loajalitě panovnické dynastii.

18) I mnozí naši současní badatelé, zatím více na vědeckých konferencích než na stránkách odborného tisku soudí, že odpor utrakvistů a dokonce místy i luteránů vůči světcům nebyl místy až tak prudký.

19) Pavel Skála ze Zhoře, *Historie česká*, vyd. Janáček, s. 62nn.

Dne 16. června 1618 přitáhl Thurn se svým rychle a úspěšně naverbovaným vojskem k nejnáměšnějšímu jihočeskému královskému městu Českým Budějovicím, jež byly odedávna pevnou katolickou baštou. Nepříliš chráněné město bylo možné dobýt, ale stavovský velitel se spokojil pouze s tím, že vypálil předměstí rozkládající se před hradbami a spěšně odtáhl, aby, jak tvrdil, zajistil přístupové cesty z rakouských zemí. Zatím ovšem nebylo, což Thurn dobře věděl, před kým se bránit, protože ve Vídni zatím nebylo zřejmé, kdo by se měl ujmout velení císařských vojsk. Ke konkrétním přípravám došlo až po dvorském převratu, kdy byl odvolán a internován dosavadní hlavní rádece kardinál Khlesl a do čela armády povolal nyní bojovně naladěný Ferdinand ostříleného válečníka hraběte Buquoye²⁰⁾ a vybral i subalterní velitele. Měření sil mohlo začít. Nejen na poli válečném, ale i na poli diplomatickém. Císař zaslal českým rebelům obsáhlé memorandum s výčtem všech jejich provinění.

V Praze o císařském dokumentu jednal stavovský sněm svolaný na 24. srpen (podle data konání se tradičně nazývá sněmem bartolomějským). Shromáždění rezolutně odmítali jakékoliv podezření ze vzpoury, stále poukazovali na to, že pouze hájili svá dávná a řádně potvrzená práva a nepovstali proti císaři, ale proti jeho nehodným služebníkům. Linii stavovské opozice se snažil narušit nejvyšší hofmistr Adam mladší z Valdštejna,²¹⁾ který vystupoval jako oddaný zastánce císařových zájmů. Předpokládejme, že jeho názor nebyl ojedinělý, že s ním, byť skrytě, sympatizovali nejen někteří nerozhodní sněmovníci, ale že jednal i ve srozumění s karlstějnským purkrabím Jindřichem Matyášem Thurnem, s nímž byl v stálém spojení prostřednictvím rychlých, leč tajných, posílů. I když Adam z Valdštejna nenašel na sněmu podporu, mohl se cítit posílen přiblížením císařské armády, již moravští stavové umožnili průchod přes svou zemi, v němž jejich čeští kolegové samozřejmě nemohli vidět nic jiného než zradu.

Nicméně jak víme, císařské oddíly neměly na českých bojištích v roce 1618, zejména v podzimních měsících, štěstí. K největším úspěchům stavovských vojsk vedených Petrem Arnoštem z Mansfeldu patří dobytí Plzně, města, jež vedle Českých Budějovic, odkud se shodou okolností před nedávnem musel stáhnout Buquoy, tvořilo pevnou základnu přívrženců římské církve. Proto se zdálo, že stavovské vítězství je na dosah. Leč nebylo to tak snadné...

Bezproblémové cestě k definitivnímu vítězství bránily už vnitřní rozbroje mezi stavovskými rebely, které se nejvýrazněji projeví na sněmu v březnu roku 1619, především mezi šlechtou a městy. Kromě toho evropské katolické síly si konečně uvědomily, že české povstání nabývá na síle a bude třeba se vážně zamyslet nad jeho potlačením. Tento aspekt vyvstal do popředí především po smrti císaře Matyáše,

20) O válečné činnosti Karla Bonaventury z Longuevalu, svobodného pána z Vaux, hraběte Buquoye podrobně Peter Brouček, *Feldmarschall Buquoy als Armeekommandant 1618 bis 1620*, in: *Der Dreißigjährige Krieg, Beiträge zu seiner Geschichte (= Schriften des Heeresgeschichtlichen Museum in Wien 7)*, s. 25–58.

21) *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna*, vyd. Marie Koldinská – Petr Maťa. Praha 1997, s. 23–25. O osudech Adama mladšího z Valdštejna pěkně vypovídá především erudovaná vstupní studie Marie Koldinské (*Autocenzurovaná výpověď o životě renesančního kavalíra*, s. 9–36). Sám deník „kritická léta“ přeskakuje a také na jiných stránkách je věnováno více pozornosti lovkům a loveckým chrtům než záležitostem, které měnily osud země.

jenž sice už od odstranění kardinála Khlesla a vítězství Ferdinandovy válečné strany hrál druhé housle, ale přece jenom byl stále titulárním zeměpánem. Zatímco rigorózní katolíci mu vytýkali malou iniciativu v podpoře své věci, vzbouřenci na něj, především pak retrospektivně, vzpomínali v dobrém. Tak, jak píše náš věrný zpravodaj Pavel Skála: „Při tom pánu... spatřovala se v důstojné tvářnosti podivná přívětivost, kterouž myslí lidské k sobě velmi nakloňoval a vábil, pročez byl také hoden toho, aby byl pokojnějších a lepších časů v správě zastal...“²²⁾

V mezinárodním kontextu hrály nyní velkou roli, vedle oživení činnosti Katolické ligy vůbec, především vztahy mezi Ferdinandem II. a bavorským vévodou Maxmiliánem. Ačkoliv se oba znali od dětství a oba toužili prosazovat katolickou věc stůj co stůj, přece jenom se mezi ně stavěly dynastické a národní zájmy. Proto třeba Maxmilián, ačkoliv měl kalvíny za zplozence pekel, byl ochoten jednat s Fridrichem Falckým o jeho претенzích na císařský trůn, jen aby zabránil nebezpečnému vzrůstu moci Habsburků.²³⁾

Důležitým momentem, jenž byl naopak stavům ku prospěchu, se stal převrat na Moravě, k němuž ovšem nedošlo spontánně, ale pod vlivem úspěšného tažení českých vojsk, jimž velel Thurn. O tomto tažení se rozhodlo na sněmu v březnu 1619 a nemůžeme v tom nevidět odvetu za to, že Moravané povolili o rok dříve průchod císařské armádě. Hlavním aktérem tohoto dění byl tedy náš dobrý známý Jindřich Matyáš. Ten také 1. května podával direktorům zprávu o tom, jak celá akce proběhla v klidu a vojsko dbalo na to, aby nikdo nebyl poškozen ve svých právech. Urozený pisatel ovšem bystře zastíral fakt, že poškození ve svých právech byli sami Moravané a že tažení českých oddílů nebylo ničím jiným než násilnou intervencí. My si pak můžeme ještě domyslet, že Thurn mohl jednat opět v dohodě s Vídní, jíž se tento vpád hodil pro další argumentaci dokládající nutnost masivního zásahu proti českým vzbouřencům.

Falcká volba a šok z kalvínského počínání

Přenesme se nyní o něco dále. Červen roku 1619 byl časem volebního sjezdu ve Frankfurtu nad Mohanem, kde se o nejvyšší říšskou hodnost hodlal osobně ucházet Ferdinand II. Jak už jsem výše napsala, Maxmilián Bavorský, když se nemohl sám vřadit mezi kandidáty, poněkud paradoxně hodlal dát zprvu spíše přednost Fridrichovi Falckému než katolickému Habsburkovi.²⁴⁾ V Praze se zatím chystal také důležitý sněm – generální sněm stavů zemí Koruny české, jenž měl naopak v plánu Ferdinandovo sesazení, protože většina direktorů byla přesvědčena, že je ho třeba zbavit vlády a jeho nároky na český trůn, byť byly, jak správně připomíná Josef Janáček,²⁵⁾ zcela legální, odmítnout. Dlužno připomenout, že vesměs se jednalo o aktivity šlechticů, názory měst byly stále zatlačovány do pozadí a urození pánové měšťany stále nehodlali brát jako zcela plnoprávné partnery.

22) Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká, vyd. Janáček, s. 133.

23) K tomu nejpodrobněji Dieter Albrecht, Maximilian I. von Bayern 1573–1651. München 1998, hlavně s. 285–337 a 440–450.

24) Tamtéž, s. 498–503.

25) Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká, vyd. Janáček, s. 357.

Z pražského sněmu se do Frankfurtu dokonce vypravilo poselstvo, které mělo zabránit zvolení Habsburka na říšský trůn tím, že bude poukazovat na neplatnost jeho volby v Čechách. Ve Frankfurtu však došlo k pravému opaku: Ferdinand byl zvolen a také i díky této české nepatřičné aktivitě. Pro Ferdinanda I. pak hlasovali i protestantští kurfiřti a také Maxmilián Bavorský si uvědomil, že je v sázce vůbec otázka dynastické legitimacy.

Tyto obavy měly být záhy posíleny dalším vývojem v Praze. Generální sněm nejprve schválil text Konfederace zemí Koruny české, kde se vyhlášovala plná volitelnost království, zdůrazňovala rovnoprávnost všech zemí, náboženská svoboda se pohybovala v mezích Majestátu a všichni katolíci byli zavazováni k dodržování této důležité listiny tak, že se k němu museli veřejně přihlásit pokud chtěli zastávat nějaký úřad (kromě těch nejvyšších, které jim byly uzavřeny). K této Konfederaci se už v srpnu 1619 přihlásili stavové Horních a Dolních Rakous, později došlo také k připojení uherských stavů. Tedy do života vstoupilo cosi, co leželo v hlavách představitelů stavovské opozice už od roku 1611. Když se jim k vytvoření takového spolku nedostalo svolení od korunovaných hlav, vyhlásili si ho sami. S připojením Severního Nizozemí (jako v roce 1611) sice přímo nepočítali, plán by to byl ostatně velmi chimerický, ale jeho podporu brali jako téměř jistou věc. K posílení stavovského sebevědomí pak přispívaly i úspěchy jejich vojenských oddílů, které především na Moravě díky Mansfeldovi, jasně ukazovaly převahu nad císařskými zbraněmi.²⁶⁾

K zásadnímu kroku, tedy zbavení Ferdinanda českého trůnu, přistoupil ovšem sněm už v době, kdy se morálka stavovské armády povážlivě rozkolísala kvůli neplacení zoldu (jednalo se o druhou polovinu srpna 1619). Je zajímavé, že proti sesazení Ferdinanda nehlasoval na sněmu vůbec nikdo, ale byla to spíše otázka taktiky, strachu, zbabělosti a vypočítavosti, než skutečně jednotného názoru. U vědomí toho, že odstranění předtím řádně zvoleného krále, bylo skutečně převratným aktem, se můžeme oprávněně domnívat, že zdaleka ne všichni účastníci sněmu s ním byli vnitřně srozuměni. Předpokládejme tedy, že si tito váhavci či opatrníci ponechávali zadní vrátka otevřená a průběžně posílali Ferdinandovi zprávy o průběhu jednání a ujišťovali ho svou oddaností. Mezi nimi posílal pravidelně svého posla Jindřich Matyáš Thurn, jenž však navenek, spolu s Václavem Vilémem z Roupova (ten byl ovšem o své věci hluboce a upřímně přesvědčen), hovořil proti Habsburkovi nejradikálněji. Ferdinanda tedy nakonec sněm prohlásil za zbavena trůnu...

Co nyní? K vytvoření stavovské republiky našim předkům zjevně chyběla odvaha, nebo si možná ti prozíravější z nich uvědomovali, že existence republiky spojující několik rozdílných zemí, jejichž rovnoprávnost byla sice proklamována, ale zůstávala v na hypotetické bázi, by byla více než obtížná. Bylo třeba se tedy narychlo poohlédnout po jiném monarchovi. Pretendentů bylo hned několik: v kuloárech se mluvilo o dánském králi Kristiánovi, Karlovi Emanuelovi Savojském, o sedmihradském knížeti (a jak se mělo později ukázat velmi nejistém spojenci) Gáboru Bethlénovi. Nejvíce váhy měla kandidatura dvou stávajících kurfiřtů: saského

26) K tomu stále nejvýstižněji Janáčková edice a komentář: Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká, s. 133–178 a 390–399. Karolína Adamová, K otázce česko-rakouského konfедераčního hnutí v letech 1619–20. Právněhistorické studie 29, 1989, s. 57–96.

Jana Jiřího a falckého Fridricha V. Jak to dopadlo – víme. Zvolen byl Fridrich V. Falcký a sněm vybral nejhůř jak mohl. Nejen že se záhy měly ukázat předpoklady možného spojenectví s Anglií či Nizozemím vázané na příbuzenství či konfesijní solidaritu jako zcela liché, ale sám nový český král byl osobností více než problematickou. Navzdory strohosti kalvínského vyznání hýřil Fridrichův falcký dvůr neskrývaným přepychem a mladý kurfiřt na sebe rád upozorňoval ať výstředním chováním nebo nákladným oblečením.

Naproti tomu o hloubce vladařského poslání měl jen matné představy. Jeho samotného lákal do Čech nejvíce lesk královské koruny i bohatá země, resp. hned několik zemí sdružených pod jednou korunou, které byly vlastně mnohem významnější než jeho Falc, jejíž území nadto nebylo kompaktní a jeho správa tak byla velice problematická. Dalším faktorem, jenž přivedl Fridricha na český trůn byla nezřízená ctižádost Kristiána staršího z Anhaltu, jenž už předtím z Ambergu, nepřilíš vzdáleného od západní hranice Čech, situaci u nás bedlivě sledoval. Už současníkům bylo zřejmé, že sám Fridrich o českém království nic neví a upřímně řečeno, ani se o to nesnaží. Z panovníckých povinností měl nejvíce rád holdování obyvatel a prokazování náležitě úcty naplňovalo jeho samolibou duši nesmírným štěstím.²⁷⁾

Nelze předpokládat, že by se česká strana přiklonila k Fridrichovi tak hladce jen o své vůli, i když jeho postavení v čele protestantské Unie, dávalo zdánlivě záruky značné prestiže. Můžeme se domýšlet, že z Falce plynuly do věčně prázdných pokladnic české šlechty nemalé částky, jež měly zaručit vřelý souhlas sněmovníků s Fridrichovou kandidaturou.

Připomeňme, že kalvínské vyznání, které se nyní mělo stát oficiální dvorskou konfesí, patřilo u nás k nejméně rozšířeným. Především v Praze, která se měla zanedlouho setkat s děsivou aplikací kalvínského rigidismu v praxi, žila převaha utrakvistů, především mezi Německy mluvícím obyvatelstvem převládalo luterství, čistých kalvinistů bylo pomálu a k této konfesi inklinovala jen jednota bratrská, která mezi nekatolíky zemí Koruny české tvořila menšinu.

Téměř jednotný nesouhlas s počínáním Prahy a uvedením Fridricha na český trůn zazníval ze zahraničí. Nadšení z toho nebyli ani předpokládání protestantští spojenci, zejména Sasko, kde panovalo rozčarování z pomnutí nároků Jana Jiřího, u katolických mocností byl odpor zcela pochopitelný. Nadto Fridrich, jako jeden z říšských volitelů – kurfiřtů, přijetím české koruny nabízené mu vzbouřenci, které označil jako strůjce rebelie jejich zákonný panovník, porušil obecně platné právo. Dokonce i v českých zemích se příslušníci evangelického tábora obávali možných nepřijemností, rozhořčení katolického tábora pak bylo naprosto pochopitelné.

Chystal se slavnostní vjezd nového krále do jeho příštího sídelního města. A to mělo něco stát! Už předtím stavové začali pociťovat fatální nedostatek peněz na udržování vojska. Ten se snažili nahradit na úkor bohatství, které shromáždil na Pražském hradě Rudolf II. Jednak si rozebrali cennosti z drahých kovů, jednak rozprodali část předmětů jeho kunstkomy. Na tento fakt se často zapomíná: nejen Švédové na

27) O Fridrichovi Falckém nejnověji katalog k výstavě v Ambergu: Der Winterkönig, letzter Kurfürst der Oberpfalz. Bayern zwischen Goldenem Zeitalter und Dreissigjährigem Krieg. Begleitband zur Landessaustellung im Stadtmuseum Amberg, Stuttgart 2003.

sklonku třicetileté války vyloupili rudolfínské sbírky, už téměř třicet let předtím je významně ochudili stavové, aby měli finance na válku a část byla také ještě před rokem 1618 převezena do Vídně. Královský majetek byl částečně rozchvácen, a tak nový panovník mohl počítat s dalšími potížemi.

Vjezd Fridricha Falckého do Čech byl ale vskutku impozantní. Vířily ho davy přihlížejících, někde se obyvatelé rozvzpomněli na slavnou husitskou minulost, z níž neznali nic jiného než vnější stránky, a tak se shromáždili pod praporem s kalichem vyzbrojeni cepy. Skutečnost však byla jiná. Jak trefně píše Josef Janáček: „*Husitství, táborství, bojovná minulost české reformace, to všechno zůstávalo stejně nepochopitelné reformačnímu prostředí královského dvora, jako lidem seskupeným pod husitským praporem.*“²⁸⁾ Představy o kontinuální husitské tradici v českém nekatolickém prostředí nejsou oprávněné a utrakvismus prvních desetiletí 17. věku už měl s původním husitstvím jen pramálo společného.

Dne 4. listopadu se konala ve svatovítském chrámu korunovace nového monarchy, která dodržovala v Čechách běžné zvyklosti až na to, že nebylo přítomno katolické duchovenstvo, korunu na hlavu krále nevsadil arcibiskup, ale nejvyšší purkrabí a nejvyšší hofmistr (jako dva nejvýznamnější zemští úředníci) a evangelický administrátor a bratrský senior. Nato se konala nákladná hostina i lidová veselice, při níž se rozdávaly chleby a z kašny vystavené podle obvyklých tradic k této příležitosti teklo víno, jehož se mohl každý po libosti napít. Později, 7. listopadu, byla pak korunována také královna Alžběta, půvabné, ale rozmařilé a velmi ctižádostivé stvoření.

Záhy po své intronizaci přistoupil Fridrich Falcký ke jmenování sboru nových zemských úředníků. Nejvyšším purkrabím se stal Bohuchval Berka z Dubé, nejvyšším hofmistrem Vilém starší z Lobkovic, nejvyšším kancléřem Václav Vilém z Roupova a mezi jinými na místě karlštejnského purkrabího vidíme starého dobrého známého Jindřicha Matyáše (či, jak se v dobových pramenech nejčastěji nazýval, Henrycha Matese) Thurna. Vše se tedy zdálo v řádu běžných zvyklostí.²⁹⁾

A pak měl přijít těžký ořes, s nímž se mnozí nehodlali smířit, podobně jako kdysi při „očistě“ chrámů v Ženevě v časech Kalvínových. Hlavně z iniciativy dvorního kazatele doktora Abrahama Sculteta i ve srozumění s předními českými kalvinisty došlo v předvečer vánočních svátků roku 1619 k radikální obrazoborecké přeměně, při níž vzalo za své množství starých památek. Kromě jiného o této akci se předem s nikým z Čechů (kromě snad Bohuchvala Berky z Dubé a Václava Viléma z Roupova) vůbec nejednalo. Mělo přitom dojít i ke zhanobení hrobů, což je skutek, který žádné křesťanské vyznání nemůže omluvit. Jen málokdo mohl uznat např. Skálovo rádobí šalamounské vysvětlení, že „... byli nalezeni popelové a kosti jakési, jež však lidé přítomní z částky za kosti nelidské, spíšeji hovadské měli a uznávali, pročez je také beze všeho pohoršení v jisté místo na stranu odložili.“³⁰⁾

28) Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká, vyd. Janáček, s. 361.

29) Tamtéž, s. 211.

30) Tamtéž, s. 215–218. O „vyčištění“ svatovítské katedrály Josef Volf, Pustošení chrámu Svatovítského v prosinci r. 1619. Časopis Musea Království Českého 72, 1908, s. 306–310.

Navzdory tomu, že pře o uctívání obrazů nebyla v té době zdaleka ukončena a vztah k obrazům a přimlívám svatých byl jednou ze zásadních rozdílů mezi katolíky a evangelíky³¹⁾ (Tridentinum), řádění ve Svatovítské katedrále pobouřilo mnohé a to bez rozdílu vyznání, katolíky, ale i luterány a utrakvisty.

Rada z těch, kteří ještě v srpnu s větším či menším nadšením hlasovali pro sesazení Ferdinanda z českého trůnu, nyní zcela zřetelně viděla, že učinila závažnou chybu. A to nejen kvůli událostem ve Svatém Vítu. S myšlením zdejších nekatolíků se jen stěží mohly vyrovnat hluboké rozpory mezi po náboženské linii strohým přísným falckým kalvinismem na jedné straně a do očí bijící rozmařilostí, ba podle míně současníků, až zhýralostí nového královského dvora. O tom, že by se Fridrich snažil nějak přiblížit domácímu prostředí, nemohlo být ani řeči. Zakrátko se začalo hovořit o tom (z existenčních obav zprvu jen potají), že falcká vláda může být mnohem horší než ta habsburská a že konfesijní spřízněnost, ostatně jen velice menšinová, nebude tím pravým směrem, jenž by zaručil českým zemím lepší budoucnost.

Místo bitvy velké smíření

Až doposud jsme sledovali v zásadě, až na menší úpravy, linii dějin tak, jak ji mutatis mutandis učí stránky historických učebnic i odborná vědecká díla. Pusťme se tedy nyní s větší odvahou do virtuálního světa.

Je až zarážející, jak krátký čas stačil Fridrichovi Falckému k tomu, aby si proti sobě popudil většinu společnosti v zemích Koruny české. V pozoruhodně nedlouhé době k sobě měli nalézt cestu katolíci s protestanty. Tato situace také, alespoň na čas, utužila svazky mezi jednotlivými zeměmi Koruny české, protože např. slezské stavy neměly k těm českým nikdy tak blízko jako nyní. Není divu, kalvínský dvůr v Praze iritoval luterány skoro stejně, jako katolíky. Naproti tomu Konfederace s rakouskými zeměmi byla jen málo funkční a spojení s uherskými stavy, dojednané definitivně na přelomu let 1619 a 1620 vlastně nikdy ani nevešlo v platnost.

Už v prvních měsících roku 1620 se hledaly kontakty mezi českými katolickými a evangelickými představiteli. Přední iniciativa tu náleží Jindřichu Matyáši Thurnovi, který ostatně měl tajné styky s Vídní a českou katolickou stranou i v dobách minulých, a pochopitelně hlavně katolické strany Zdeňkovi Vojtěchovi z Lobkovic. K prvním kontaktům mezi dotud zneprátelenými stranami docházelo v salónu Lobkovicovy manželky Polyxeny.³²⁾ Dalším konspiračním centrem se stal minoritský klášter u sv. Jakuba na Starém Městě pražském. Velkou angažovanost v tažení proti Fridrichovi osvědčil především zdejší představený Jeroným Lappi, pozdější významný generální vizitátor řádu.³³⁾

Nebyla daleko doba, kdy se mělo dospět ke shodě, že falcký kurfiřt musí být odstraněn. Lobkovic dával evangelickým představitelům ovšem jasně najevo (podle

31) K tomu např. Hubert Jedin, *Katholische Reformation und Gegenreformation*, in: *Gegenreformation*, hg. von E. W. Zeeden, Darmstadt 1973, s. 46–81, tam i další literatura a odkazy na příslušné výnosy Tridentinského koncilu.

32) O Polyxeně z Lobkovic poutavě Josef Janáček, *Ženy české renesance*. Praha 1987.

33) Marie Haasová, *Z dějin minoritské koleje u sv. Jakuba v Praze*, in: *Práce z Archivu ČSAV: Akademiku Václavu Vojtíškovu k 75. narozeninám*. Praha 1958, s. 57–69.

instrukcí z Vídně), že smír a náprava věcí veřejných nebude jednoduchou záležitostí. Představa, že Ferdinand jen tak odpustí bývalým rebelům jejich zradu, zločin urážky majestátu a následná spiknutí, byla žel přehnaně optimistická.

To bylo zcela jasné všem. Bylo třeba hledat cestu jen velmi zvolna a nedopustit se dalších chyb. Pro dobovou atmosféru a mentalitu aktérů je symptomatické, že bývalí vzbouřenci po zklamání z nového krále nehledali radikálnější postup ve vytvoření stavovské republiky, ale zcela spontánně se chtěli vracet k legitimismu. Ozývaly se jasné hlasy, že již téměř sto let panující dynastii nelze pokládat za cizí. V takové vypjaté atmosféře se měl sejít na konci března roku 1620 v Praze další generální sněm.

Král Fridrich byl toho času právě na holdovací cestě po vedlejších zemích Koruny české ve Slezsku a odtud se měl odebrat i do obojí Lužice, ale když se dozvěděl (spíše však jeho rádcové) o svolání sněmu, z Vratislavi se spěšně navrátil do svého sídelního města a Lužičanům se vymluvil naléhavými státnickými povinnostmi. Bezpochyby se už i k jeho dvoru donesly zvěsti o možné české zradě. Při falckém králi setrvali věrně jen někteří kalvínsky orientovaní pánové, jako byli Václav Vilém z Roupova a Václav Budovec z Budova. Pokud počítali i s příspěvkem Thurna, měli se velice zklamat, protože ten už směřoval jinam. Není divu, i kdyby chtěl setrvat stále oddaně při novém králi, musel se cítit zaskočen a uražen už tím, že do čela českých stavovských vojsk byl nyní postaven Kristián starší z Anhaltu. Fridrich tak dal najevo i těm, kdo v něj snad ještě věřili, že bere své „poslání“ v českých zemích jen jako nemilou oběť, nehodlá české stavy vůbec respektovat a hledá jen obohacení své a svých věrných, kteří byli však v českých zemích cizinci. A Anhalt si odměnu vskutku zasloužil – byl to především on, kdo falckého kurfiřta vždy poháněl k vyšším metám.

Generální sněm ukončený 11. května se sice oficiálně na ničem sice nedohodl, ale při kuloárních jednáních se vytvořila pod vedením Thurna pevně organizovaná skupina evangelických stavů, jejímž úkolem bylo hledání cesty ke smíření s římským císařem. O této skutečnosti informoval Vídeň jednak Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, jednak Thurn sám. V tomto úsilí povzbuzoval prozřelé bývalé rebely i očividný rozklad povstaleckého tábora, už zmíněný nesoulad, ba přímo rozkol mezi českými, rakouskými a uherskými stavy i špatný stav stavovské armády, která na rozdíl od roku 1619 šla od jednoho neúspěchu k druhému. K tomu se připravovalo ještě společné tažení císařských a ligistických vojsk do Čech poté, co se Maxmilián Bavorský konečně odhodlal k činu.³⁴⁾

Ve Vídni samozřejmě potřebovali vojenskou pomoc Ligy. Možná se ale až přehnaně obávali stavovské síly, která byla nyní povážlivě oslabena vnitřními rozpory. Současně však Ferdinand i hlavně tajná rada měli strach z posílení postavení bavorského vládcce po případném úspěšném vojenském tažení. Oba katolické panovníci se navzájem velmi bedlivě střežili ve snaze zabránit, aby jeden nebo druhý neuchvátil v Říši více moci. Proto se císařovi rádcí, především jezuita pater Vilém Lamormain, rozhodli k intenzivnímu jednání o nápravě poměrů s českými evangelíky. Ferdinand byl ochoten k ústupkům jen v případě, že stavové českých zemí se sami

34) Dieter Albrecht, *Maximilian I.*, s. 523–530.

dokážou zbavit Fridricha a k tomu vydají některé jeho stávající přívržence k exemplárnímu potrestání. Vstřícnost Maxmiliána Bavorského ke společnému postupu s Vídní zavázal příslib kurfiřtské hodnosti, jež mu měla připadnout (a to s vyhlídkou dědičnosti) poté, co bude Fridrich Falcký jako rušitel říšského pokoje sesazen a vyhnán z Čech. Poté se armády císařská a ligistická spojily a jednotně ohrožovaly už téměř bezprostředně hlavní město Českého království.

Kristián starší z Anhaltu se sice snažil vyburcovat odhodlání k boji u armády stavovské, ale příliš se mu to nedařilo ani tehdy, kdy pozval do ležení samotného krále, který se ale v táboře necítil dobře, věcem vojenským vůbec nerozuměl a ani zájem nehodlal předstírat. Friedrich nakonec nevěděl nic lepšího než se snažil o navázání kontaktů s Maxmiliánem Bavorským snad v bláhové naději, že ho tento jeho bývalý příznivec znovu podpoří. Samozřejmě se tak nestalo.

Na počátku listopadu 1620 se spojená vojska Ligy a císařská přiblížila ku Praze, ale najednou se ukázalo, že nemají proti komu bojovat. Stavovské oddíly, jimž se už dlouho nevyplácel žold se rozprchly a žoldníci zbavení pevného velení loupili a plenili ve středních Čechách, což ještě dotvrdilo potřebu rychlé dohody s císařem. Dne 6. listopadu brzy ráno se vrátilo české stavovské poselstvo vedené Thurnem z Vídně. Již předtím se většina zemských úředníků jmenovaných falckým králem shodla na nutnosti sesadit Fridricha. Hned navečer téhož dne vtrhl na Hrad početný rozvášněný dav, jako by se opakovala situace z května roku 1618. Čeští pánové ovšem nyní nesáhli k defenestraci, jen přečetli jejich ještě nedávnému vyvolenci ostré memorandum, v němž ho vyzývají, aby se neprodleně vzdal českého trůnu a odcestoval ze země. Snad je až udivilo, že jej k tomu nemuseli ani příliš přemlouvat. Král Fridrich, už předtím, vida svou bezvýchodnou situaci, sám uvažoval o útěku. Jeho neslavný ústup z Prahy se odehrál v noci z 8. na 9. listopadu 1620.

Delegace českých stavů se vypravila ve značném počtu na návrší nad Prahou, zvané Bílá hora, kde se rozkládal tábor katolických vojsk. Složili symbolický hold Maxmiliánovi Bavorskému, jako plnomocnému zástupci císaře a nyní znovu českého krále Ferdinanda II.

K právnímu stvrzení sesazení Fridricha z českého trůnu se očekávalo, podle platných norem, svolání zemského sněmu (nebo dokonce generálního sněmu stavů Koruny české), což skutečně bylo přislíbeno. Takový sněm však nikdy svolán nebyl a vídeňská vláda i samotný Ferdinand II. tuto skutečnost rádi přehlédli, protože se jim takto skýtala další možnost k oslabení stavovských pozic ve státě a snížení váhy sněmů jako takových.

Co by mohlo následovat?

Dospěli jsme nyní na konec našeho hypotetického příběhu o tom, zda by se naše dějiny obešly bez fatální bělohorské srážky. Bez bitvy, která, ačkoliv trvala jen necelé dvě hodiny, změnila rázem směřování předchozího vývoje a ještě mnohem více ovlivnila veškeré pozdější úvahy o českých dějinách.³⁵⁾ Byl by osud českých zemí

35) Josef Petráň, Na téma mýtu Bílé hory, in: *Traditio et cultus. Miscellanea historica Bohemica. Miloslao Vlk archiepiscopo Pragensis ab eius collegis amicisque ad annum sexagesimum dedicata*, vyd. Zdeňka Hledíkové. Praha 1993, s. 141–162.

tehdy, kdyby se většina stavovské opozice sama dokázala zbavit nepatřičného krále markantně odlišný, nebo v podstatě stejný, jako nás učí oficiální stránky dějin.

Dejme tomu, že by se příliš nezměnilo. Ubylo by jen krvavé drama na Bílé hoře a odstraníme i další krvavé „theatrum“ na Staroměstském rynku o rok později. Představme si, že velká část bývalých direktorů a příznivců falckého kurfiřta včas změnila tábor a postavila se na stranu kdysi řádně zvoleného krále. Zároveň tito přeběhlci s předstihem upozornili své druhy stále věrné falckému panovníkovi na akutní nebezpečí a umožnili jim bezpečný odchod ze země. Výmluvný stavovský diplomat Jan Jessenius byl toho času stejně v zahraničí a ve snaze vrátit se ke své lékařské profesi získal profesorskou katedru na univerzitě v Heidelbergu. Ne však nadlouho, po dobytí Falce Maxmiliánem Bavorským byl zatčen a uvržen do vězení, kde zemřel těsně předtím, než na něm mohl být uplatněn hrdelní ortel...

Jak by se však měl zachovat panovník znevážený a potupený předchozí vzpourou? Už sama defenestrace předních úředníků byla závažným zločinem proti majestátu a co potom teprve prohlášení Ferdinanda za zbavena trůnu a zvolení krále jiného. Budme ale nakloněni představě, že vzhledem k následným skutkům byl nyní crimen laesae maiestatis posuzován s relativní mírností, podobně jako o více než sto let později, kdy Čechové přijali na svůj trůn Karla Albrechta místo své legální panovnice Marie Terezie. Odmysleme si, že tato komparace je přece jen trochu nepatřičná (nástupnická práva Marie Terezie byla zpochybňována na základě neuznání pragmatické sankce) a předpokládejme, že ve Vídni se přimlůvci, mezi které patřil i Lichtenštejn a hrabě Slavata, jemuž pokoru a mírnost doporučil jeho tolerantní zpovědník jako vyjádření díky za zázračné zachránění po krkolomném pádu z okna královského paláce, zasadili o minimální postih svých krajanů.³⁶⁾ Většina české společnosti chápala nakonec Fridricha jako krále vnuceného cizími silami a českému prostředí mnohem více cizího než katolická dynastie Habsburků, vládoucí zde už téměř celé století. Následovaly tedy jen finanční postihy a konfiskace, které ovšem nikoho nezabavily prostředků k pohodlné další existenci.

Jak to bylo ovšem se změnou víry? Dejme tomu, že evangeličtí předáci opravdu očekávali za své, byť poněkud opožděné, vstřícné kroky tolerování svého vyznání a přímou návaznost na principy dané a schválené kdysi v Majestátu na svobodu náboženskou. Jakoby pozapomněli, že v roce 1620 po otevření pražských bran Maxmiliánu Bavorskému mu sami přinesli tento dokument jako jednu z písemností nejvíce iritující katolickou stranu a sami nejvyšší úředníci v čele s kancléřem tuto listinu ponížene a demonstrativně rozstříhali, aby zdůraznili její neplatnost.

Ani v tom nejvíce fiktivním a virtuálním světě si netroufám předpokládat, že by bigotní Ferdinand dokázal projevit shovívavost vůči nekatolíkům. To rozhodně ne. Protože ale jeho protikrál a jeho přívrženci náleželi mezi kalvinisty, první opatření měla směřovat právě, a zprvu výhradně, proti zastáncům této konfese. Zásah proti utrakvistům se v úvodní fázi vůbec nepokládal za potřebný. Ve Vídni mohli předpokládat, že stoupenci nejstaršího českého evangelického směru si celou věc dříve nebo později vyřeší sami. Ostatně utrakvismus, především tzv. staroutrakvismus

36) Bohužel cosi takového ve Slavatových Pamětech opravdu nenajdeme.

měl nesrovnatelně blíže k římské církvi než např. k luterství, či dokonce kalvinismus. Ne nadarmo třeba Eduard Winter mluví důsledně o „katolických utrakvistech“.³⁷⁾ Bylo by třeba možné, že jezuitský pater Lamormain radil svému vladaři, aby se utrakvisty příliš nezabýval. Argumentoval tím, že už pater Petr Canisius, proslulý apoštol „Německa“ soudil v polovině 16. století, když sondoval v Čechách podmínky pro uvedení Tovaryšstva Ježíšova, že zdejší „husitství“ je už „vyčpělou herezí“ a kromě toho její příznivci se mezi sebou často přou.³⁸⁾

V daném kontextu můžeme předpokládat, že by se zamezilo i masové emigraci ve dvacátých letech. Odcházeli by tedy jen ryzí kalvíni, jichž nebylo mnoho, a příslušníci jednoty bratrské. Potom musíme nechat odejít do exilu i jednoho z našich největších myslitelů a spisovatelů 17. století Jana Amose Komenského. Luteráni byli stejně, což je doloženo i v oficiální historii, jednak pod ochranou saského kurfiřta Jana Jiřího, jednak ve Vídni nechtěli později dráždit nejvýznamnějšího z následovníků wittenberského mistra – švédského krále. Či spíše čas od času byli nuceni uznat jeho záštitu nad slezskými knížectvími, která spadala ještě do sféry zájmů „Iva severu“. Ze stránek „řádné“ historie víme také, že rekatolizace v německých horních městech (především v Jáchymově) probíhala jen velmi opatrně proto, aby lpění na duchovních principech nevyvolalo ze země nepostradatelné odborníky.

Otázkou je, jak by se vyvíjela situace poté, co by Obnovené zřízení zemské uznalo jako jediné povolené vyznání nejprve v Čechách (1627) a o rok později i na Moravě výhradně katolicismus. Ano, ani v našich představách nejdeme tak daleko, že bychom představili tuto novou zemskou ústavu jako doklad jakési „pretolerance“. Docházelo by také k masové emigraci, nebo by se vše poněkud zklidnilo navzdory tomu, že už před rokem 1627 vyvíjela jak vídeňská, tak zemská vláda na nekatolíky určitý nátlak. Nebo by v té době, kdy na středoevropských bojištích katolické oddíly dosahovaly skvělých vítězství, shledali budoucí exulanti své možnosti v zahraničí jako velmi málo perspektivní?

Ostatně přikloňme se v tomto ohledu zpětně k realitě, ač v našich virtuálních dějinách chceme tvrdit, že tlak na rekatolizaci nebyl před rokem 1627 nijak zvlášť silný, přece jen se mnozí rozhodli k odchodu. A víme nyní už dosti dobře, jak ve skutečnosti dopadli především česky mluvící nekatolíci, vesměs utrakvisté, např. v Sasku, kde shledali podmínky pro sebe mnohem horší než v Čechách. Luterská ortodoxie se jim ukázala vzdálenější než katolické pravověří.³⁹⁾ Předpokládejme tedy, že vystěhovalectví postihlo české země po roce 1627 už jen okrajově, a nechme našim dávným předkům obyvatelům Českého království, sužovaným hrůzami třicetileté války, alespoň možnost těšit se, že po skončení válečné litice budou moci znovu nerušeně užívat svých statků a polností a postupně vplynou do lůna římské církve, ovlivnění příkladem osvěcovaných misionářů.

37) Eduard Winter, Tisíc let duchovního zápasu. Praha 1947, s. 147.

38) K tomu v přehledu Ivana Čornejová, Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách. 2. vyd. Praha 2002, s. 36–37.

39) Lenka Bobková, Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621–1639. Praha 1999.

Co říci na závěr?

Pokud se snad někomu ze čtenářů bude zdát, že jsem (možná) nespravedlivě zaujata vůči hraběti Jindřichu Matyáši Thurnovi nebo Fridrichovi Falckému, pak přiznávám, že v předchozím textu nejde jenom o zdání, ale prostě je tomu tak. Doufám, že ve virtuální historii si takové zjevné antipatie mohou dovolit.

Kdyby se laskavý čtenář domníval, že můj smířlivý postoj, vylučující nenáležitě bitvy a prolévání krve na popravištích, je tím, čemu se dnes říká ženský přístup k dějinám a jímž se s oblibou zabývají feministické spolky nebo „gender studies“, pak místopřísežně prohlašuji, že tomu není tak. Spolu s Ludvíkem XIII., alespoň tak, jak ho pojal Alexander Dumas ve Třech mušketýrech, mám velmi ráda příběhy o válce a bojování (alespoň pokud se dotýkají událostí dávno minulých). Ale v časech bělohorské bitvy jsem prostě dění chtěla vidět tak, jak jsem ho v předchozím textu vylíčila. Myslím, že často lze mírným přístupem a porozumivým naléháním dokázat víc než násilím, které, jak je obecně známo, plodí jen další násilí.

Pokud by mi někdo chtěl vytýkat konfesijní jednoznačně prokatolické zaujetí, pak ani nic takového nebylo mým záměrem. Jenom proto, když jsem se rozhodla, že ve virtuálních dějinách k bitvě nedojde, mne pouhá logika věcí vedla k takovým závěrům, jaké jsem zde předestřela.

MYŠLENKY NAD EDICÍ DOPISŮ FRANTIŠKA PALACKÉHO ŽENĚ TEREZII Z LET 1826–1860

Manfred Alexander – Hans Rothe

Český spisovatel a diplomat, velvyslanec Jiří Gruša, v současné době ředitel Diplomatické akademie ve Vídni a prezident Mezinárodního PEN-klubu, uspořádal 15. února 2007 v historické budově vídeňského Theresiana odbornou diskusi nad edicí dopisů Františka Palackého ženě Terezii.¹⁾ Jiří Gruša byl při prezentaci mého životopisu Františka Palackého²⁾ na českém velvyslanectví ve Vídni v červnu 1999 iniciátorem této edice, zabezpečil její vydání v německém nakladatelství a napsal ke knize předmluvu o „zhrzené lásce Čechů“ k Rakousku. Hlavní referáty na zasedání přednesli dva významní němečtí bohemisté, profesor východoevropských dějin na univerzitě v Kolíně nad Rýnem Manfred Alexander a emeritní profesor slavistiky na univerzitě v Bonnu Hans Rothe. Považuji za vhodné zpřístupnit české odborné veřejnosti závažné myšlenky obou předních znalců německo-české problematiky, kteří byli zaujati krásou a kulturní hodnotou Palackého německých dopisů. Připisujeme tento příspěvek památce Rudolfa Tecla, jenž ve své odborné činnosti rád věnoval svou pozornost soukromému životu historiků.

Jiří Kořalka

Manfred Alexander

Český historik František Palacký byl již za svého života ve veřejnosti proslulou postavou, jejíž dílo je podnes známé a působivé. Nejen současníci, ale i dnešní pozorovatelé vidí Palackého vždy v určitém světle, takže do centra pozornosti se dostávaly a dostávají různé aspekty jeho osobnosti.

Pro německé historiky je Palackého jméno spojeno s jeho odmítavým dopisem Výboru padesáti ve Frankfurtu nad Mohanem z roku 1848, v němž se Palacký na jedné straně cítil být poctěn tím, že díky svým německy psaným *Dějinám Čech* od roku 1836 byl zahrnut mezi pozvané osobnosti, ale na druhé straně jasně odmítl se podílet na shromáždění Němců poukazem na to, že je „Čech slovanského kmene“. Bylo to zřejmě poprvé, kdy Palacký před německými kolegy z oboru vůbec předvedl existenci českého národa a jeho podíl na dějinách střední Evropy.

1) František Palacký, Briefe an Therese. Korrespondenz von František Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860. Mit einem Geleitwort von Jiří Gruša herausgegeben und eingeleitet von Jiří Kořalka (= Mitteleuropa-Bibliothek 3). Dresden 2003, Thelem Verlag, 624 s.

2) Jiří Kořalka, František Palacký (1798–1876). Životopis. Praha 1998, Argo, 661 s.

Pro *rakouské* historiky je Palackého jméno spojeno s dvěma protichůdnými zkušenostmi, jež mnozí z nich jen obtížně dokázali uvést do souladu. Jednak byl Palacký rozhodným zastáncem velkého celorakouského státu, jehož existenci – vzhledem k hrozícímu nebezpečí z Ruska – označil přímo za nezbytnost, současně však byl kritikem tehdejší centralistické státní struktury a chtěl ji změnit ve prospěch mocnější role jednotlivých zemí a jejich vnitřní autonomie. V této souvislosti přerostl Palacký pro četné posuzovatele dějin českých zemí a Rakouska až do úlohy „nepřítele státu“, protože zdůrazňoval význam slovanského obyvatelstva monarchie a účastí na Slovanském sjezdu roku 1848 vzbudil jejich obavy z politického oživení Slovanů a z „panslavistického“ narušení mocenských poměrů v monarchii. Během svého života se Palacký postupně vzdaloval od rakouské myšlenky, protože v konfliktu mezi centralistickou nebo dualistickou monarchií a nároky českého národa na uznání svébytnosti a autonomie dával stále více přednost plnění národních úkolů.

Pro *německé historiky z Čech* se Palacký stal protivníkem, přímo „zápornou postavou“, neboť chápal dějiny Čech především jako dějiny českého národa, jak to vyjádřil již v titulu českého vydání svých *Dějin*. Nad rámcem líčení minulosti ovlivnil vědomí svých současníků a ovlivňuje je dodnes tím, že od Herdera převzal a šířil dualismus mezi „německým“ a „českým“, mezi „germánským“ a „slovanským“. Přenášení národnostních protikladů do středověku je sice možné metodicky popírat, ale ukázalo se být neobyčejně účinné pro význam dějin a výklad minulosti vznikající národní společnosti, která chtěla v dějinách nalézat hrdinství, tak bolestně postrádané v současnosti staré monarchie. Palacký vylíčil starší dějiny Čech, avšak přitomrazil pojetí dějin, které působilo a až dodnes přežívá jako protějšek vůči odlišnému pojetí dějin Němců z Čech a pozdějších sudetských Němců.

Pro *české historiky* je Palacký až do dnešní doby nejen velkým historikem českého národa, nýbrž „otcem“ historického vědomí, které prokázalo mocnou účinnost v románech Aloise Jiráska a ve školních učebnicích. Jen odborným historikům vadí nekritické přejímání falz knihovníka Hanky nebo přílišná heroizace husitství. V těchto otázkách se odráží doba 19. století, kdy dějiny byly chápány méně jako kritická věda, ale spíše jako poselství minulosti národa, který teprve hledal své místo v soudobé politice. Národní horlivost Palackého knihách neztratila na své ceně, i když vědecká kritika školy Jaroslava Golla a zejména práce Josefa Pekaře musely vnést mnoho věcných oprav.

Bylo zapotřebí předeslat podobné úvahy, aby vynikl význam edice dopisů Františka Palackého ženě Terezii. O osobnosti Palackého pojednal Jiří Kořalka v životopisné knize, kde vystupuje do popředí muž vědy a politiky, který při střetání se svými současníky a s nepříznivými okolnostmi musel prodělávat mnoho změn. V dopisech Terezii se Palacký objevuje *ve svém soukromí*, jako milující ctitel své nevěsty, jako něžný manžel, jako starostlivý otec rodiny, jako příslušník velkorodiny. Mnohé je tak soukromé a intimní, že se čtenář může cítit jako vetřelec. Tyto pasáže přesahují kritické hodnocení historika, protože pojednávají o všeobecně lidských otázkách, ovšem příkladnou formou a vynikajícím jazykem. Zde se prosazuje měšťanská kultura slova, která v dnešní době zní skoro jako pohádka. Uvážíme-li, že Palacký psal v cizí řeči, lépe řečeno ve své druhé mateřské řeči intelektuálního života, je to prostě obdivuhodné.

Palacký jako člověk může být na této rovině srovnáván s lidmi dnešní doby. Jak *skromně* popisuje například svůj podíl na událostech roku 1848, kdy dnešní současníci by vychvalovali své úspěchy; jak *zdrženlivě* charakterizuje vztah ke svému tchánovi a k celé rodině, jež daleko předčil politickým významem a prozíravostí, ale sám se o tom ani slovem nezmiňuje. Politické střety pouze naznačuje, ale nikde nedává najevu svou převahu. Spíše než muž sociálního vzestupu, který se musel přizpůsobovat svému okolí a jehož rodina byla závislá na přísunu tchánových peněz, vystupuje zde Palacký jako *osobnost*, která se postavila do služby věci, tuto službu pokládala za samozřejmost a nijak se tím nevychloubala.

Ovšem v tomto směru jsou texty dopisů opět zajímavé pro historika, protože umožňují pohled do každodennosti oné doby a nechávají obžvout tehdejší Čechy, které dnes zmizely jako bájná Atlantida.

Pozoruhodná je už situace rodiny. Otec Palackého, žijící ve skromných poměrech, putuje pěšky na dlouhou vzdálenost, aby navštívil svého syna v Praze. Tchán se slovanským jménem Měchura je německy mluvící a cítící Pražan s předsudky svého stavu, který ve svém zeti musí vlastně vidět hrobaře vlastního způsobu života. Tyto základní politické postoje jsou však v textech jen stěží zřetelné, protože Palacký v dopisech své ženě nekritizuje její původ.

Zřetelnější jsou okolnosti života. Dozvídáme se mnohé o otázkách bydlení, přestavbách domu, přípravě kamen na zimu, dovozu dříví, problémech se služebnictvem, zásobování potravinami a léky s ohledem na četné nemoci, jež postihovaly rodinu. Kdo si dnes ještě dokáže představit, že dvacet vězňů štípalo v domě palivové dříví na zimu a muselo tento den dostávat stravu? Jak živé je Palackého líčení první cesty do Říma, které připomíná nepřízeň počasí, ale také překvapení z prvních setkání s mediteránní kulturou, a vyznačuje se nepochybnou literární kvalitou.

Život Palackého v omezených velkoměstských poměrech není typický pro jeho generaci Čechů, která teprve obtížně nalézala cestu z pražských předměstí do vnitřního města. Povolání historika, činnost redaktora uznávaného vědeckého časopisu a rodinné styky přiváděly Palackého do kontaktu s vysokými úředníky v Praze a ve Vídni, což ho vyvýšilo nad jeho sociální původ. Společenským postavením se Palackému přiblížila až nastupující generace českých učenců, která svými výkony – avšak i díky podpoře šlechtických příznivců – zdůvodnila své místo ve společnosti. Avšak Palacký vyniká i nad tuto vrstvu učenců, když dokáže své nemocné ženě umožnit pobyt přes zimu v Nizze.

To, co je na soukromém životě Palackého opravdu vzrušující, vynikne až na druhý pohled: o politice se v dopisech skoro vůbec nemluví, a přece je politika trvale přítomná. Nevysvětluje sice ženě své cíle, pokud jde o více než o zrovnoprávnění Čechů a Němců v Čechách, a ještě méně říká o strategii k dosažení svých cílů, když zařazuje stručné zmínky o svých setkáních s vlivnými osobnostmi veřejného života. Ale právě v těchto nepatrných zmínkách je jádro problému. V jeho nenápadných a většinou klidných sděleních se odráží napětí jeho životního díla. Přizpůsobuje se okolnostem, když jako uvědomělý Čech vstupuje do služeb německy hovořících šlechticů a dokonce navazuje rodinný vztah. Ovládá německý jazyk se záviděníhodnou dokonalostí, píše mnoho svých dopisů ve stylu literárního pojednání, a přece lehkou rukou. Předkládá kompromisní návrhy, třeba když v kroměřížském sněmu

souhlasí s plány, které mu umožňují učinit první krok k jeho cílům, tj. k oddělení lidnatých území Čechů od oblastí osídlených Němci v Čechách, a tím k ukončení dominance českých Němců v celé zemi. Odporuje tvrzení svého tchána, že Češi chtějí v zemi ovládnout Němce, a přece je právě to nevysloveným cílem. Nenápadná efektivita potřebných odborníků v druhé vrstvě společnosti připravovala okamžik, kdy první vrstva oficiálních reprezentantů mohla být odsunuta stranou jako nepotřebná. Nelze dokázat, že by to Palacký sám pro sebe vyjádřil jak zřetelně, ale koneckonců právě to je cesta, na níž se české inteligenci podařilo v poslední třetině 19. století skok do vedení společnosti. Ovšem v té době se posunul prostor střetávání, protože namísto předpokojů a zasedacích sálů nastupuje v generaci bratří Grégrů a politického prosazování mladočechů veřejnost a ulice, kde se boje vedou jinými prostředky. Pro Palackého zůstalo pero hlavní zbraní v boji za práva jeho národa, a jako osobnost může být Palacký považován za typického představitele české inteligence z poloviny 19. století a následujících dvaceti let.

Vedle této vyhraněné politické otázky jsou v dopisech zajímavé ještě další problémy z oblasti sociálních dějin. Palacký mnoho cestoval a v době své nepřítomnosti psal své ženě dopisy. Avšak *jak* cestoval, jak za svého života prožíval doslova obrát od poštovního vozu a rychlého dostavníku k železnici, se v textech objevuje spíše jen mimochodem. Svízelné putování a pomalé povozy se nahrazovaly rychlejšími dopravními prostředky, ale ani na jednom místě není zmínka o výhodách této rychlosti. Velká úloha připadá poštovní službě, což je ve sbírce dopisů samozřejmé. Kdo by ovšem ještě dnes psal dopis rukou, odnášel jej časné ráno do poštovní sběrný a přitom si vypočítával, jak brzo adresátka dostane dopis do rukou a kdy může přijít její odpověď? Pomalost a obtížnost poštovního styku se odráží v síle lidského zážitku a očekávání. Ukazuje se, že zrychlení dopravních cest přineslo časový zisk, ale také ztrátu významu korespondence. A není ani tak dlouho, kdy mnohé doručování pošty bez ohledu na lepší přepravní podmínky trvalo déle a bylo méně spolehlivé než za časů poštovního dostavníku.

Soubor dopisů Palackého jeho ženě přibližuje rozmanitým způsobem život jeho doby. Sahá od intimního vyznání touhy po milované bytosti až k vysoce politickým záležitostem, o nichž se často píše jen mimochodem. Sbírkou je tedy bohatým zdrojem poznání nejen jedné vynikající osobnosti českých dějin, nýbrž i ducha doby v Čechách 19. století, kdy se rozkládalo dlouhé soužití dvou jazykových společenství, aby vyústilo v boj obou celků na život a na smrt. Co se v době Palackého mohlo držet pohromadě ještě uvnitř *jedné* rodiny, to brzy po jeho úmrtí rodiny roztrhávalo, alespoň ve vnímání veřejnosti. Kniha je tak průnikem do staré tradice Čech jako vícejazyčné a pestré země ve středu Evropy.

Hans Rothe

Za probuzení zájmu o dopisy Františka Palackého ženě Terezii vděčím dlouholetému přátelství s velvyslancem Jiřím Grušou. Avšak až při podrobnější četbě těchto dopisů jsem mohl zvážit, v čem spočívá jejich velký význam, a co se zanedbalo tím, že nebyly uveřejněny již před devadesáti lety, když by přišly na řadu při vydávání Palackého korespondence. Je to historický pramen prvořadého významu, a to z mnoha hledisek.

Nejprve připomínám, že to jsou soukromé dopisy. Devatenácté století je érou rozsáhlé soukromé korespondence. V případě aspoň zčásti kultivovaných národů přesáhlo toto období až do let po druhé světové válce. Předtím neexistovala spolehlivá pošta; později přišly telefon, fax a nyní ona bájná elektronická hračka, kromě toho je pošta opět nespolehlivá. Je to možné číst v každém Palackého dopise: stálým předmětem sdělení jsou trvání a cílové místo poštovních cest, tedy snaha udržet spojení. Kdo cestoval v 18. století a předtím, míval s sebou doporučující dopisy a po dobu cesty se zpravidla ztrácel. Dnes mají lidé mobil a jsou sledováni. Můžeme říci: psát dopisy bylo symbolem pokroku, na nějž ona doba věřila jako žádná předtím a žádná poté.

K tomu přirozeně patřilo *prání* vyjádřit se. Toto přání znamenalo, že lidé chtěli něco pevně zachytit, zážitek, dojem, bezprostřední chvíli. Palacký psal mnohokrát, aby Terezie jeho dopisy přece jen uchovávala, poněvadž mu měly sloužit k pozdějšímu vzpomínání. Měly poskytnout trvalou hodnotu pomíjějícímu okamžiku, tomu, co se právě stalo. Snad obsahují to, co má zůstat, ale ještě ve větší míře to symbolizují. Soukromé dopisy sdělují rodinným příslušníkům něco konkrétního; jako historický pramen mají skrytý, dodatečný smysl.

Jako takový historický pramen pronikly soukromé dopisy do obzoru jen několika málo historiků. Vždyť historikové se učí svému řemeslu v oprávněném přesvědčení, že jejich úkol spočívá ve zhodnocení listin a diplomatických zpráv. Ale snad je vhodné – na tomto místě (tj. ve vídeňské Diplomatické akademii) ve shodě s *geniem loci* – poukázat na jednoho z předních diplomatů 19. století, který řekl, že takové „zprávy jsou jen papír a na něm inkoust“; to nejdůležitější je obsaženo pouze v soukromých dopisech. Doufám, že nezpůsobím mrzutost, když sdělím, že to v okamžiku svého největšího úspěchu prohlásil – Bismarck.

Dále jsou Palackého dopisy prvořadým historickým pramenem, protože jsou všechny napsány německy. Všichni odborníci již poukázali na to, že jsou psány v bezchybné, krásné němčině, v jednom z obou zemských jazyků, které jen o málo později přerostly ze společného soužití v konfliktní společenství. Chtěl bych k tomu ještě něco stručně poznamenat.

Pravděpodobně by byl Palacký raději psal své ženě česky, podobně jako pečoval o českou výchovu svých dětí a také jim česky psal v rámci dopisů své ženě. V Měchurově domě se však hovořilo jen německy a Palacký se podřídil. Jinak se ve svých názorech vůbec nepodřizoval. Jazyková otázka pro něho zřejmě nebyla v prvních dvou desetiletích zásadním ideologickým problémem. Otec národa dokázal poslechnout otce své ženy, aniž by se přitom cítil špatně, přeměnil jazyk domu v jazyk své lásky a tímto jazykem – osobně a také politicky – „dal svobodně průchod své duši“, jak to pěkně vyjádřil Jiří Gruša.

Co mohla němčina znamenat pro Čecha první poloviny 19. století? Co pro Čechy dnes a co pro Němce znamená, že Palacký používal němčinu jako jazyk domu? Považovali to Češi v době po Palackém za nevhodné, že velký duch jejich národa nepsal vždy svým vlastním jazykem? To by bylo přenášení konfliktu do dřívější doby, podobně jako se po Vrchlickém a Jiráskovi mezi Čechy vytvořil stěží udržitelný mýtus *temna*, útlaku, jenž se údajně rozprostřel přes země Koruny české poté, co Habsburk zvítězil roku 1620 nad českými stavy. A Němci – chápali oni Palackého němčinu jako potvrzení své vedoucí role v zemi? Byl by to postoj člověka, který jede v první třídě vlaku a míní, že jiní tam nesmějí jet, i když si také zaplatili. Při řádném zamyšlení je snad možné poznamenat, že v postoji obou stran vězí něco, co není správné, ale je to na uvážení, a přece je to zároveň zjevně nesmyslné. Ale proč?

Vztah mezi češtinou a němčinou byl v době mladého Palackého v Čechách určen dvěma skutečnostmi:

(1) Oba jazyky byly ve své vnitřní podobě, výrazové schopnosti a duchovní způsobilosti utvářeny reformací. Kdo čte Luthera a kdo čte Kralickou bibli, vyzná se ještě dnes dobře v jejich jazyku. Bez ohledu na Güntera Grasse.

(2) Něco jiného je, že češtině po Komenském chyběli takoví autoři, jaké klasická němčina měla především ve filozofii, básnictví a vyprávěcí próze. A to snad byl opravdu důsledek příslušnosti k habsburské moci, kde Kant byl kacířem. Přirozeně existoval velký Dobrovský, ale to byl jen počátek. Je nutno říci jasně: ve vnějším utváření a duchovní tvorbě zaostávala tehdejší čeština za němčinou. Ale to je jen polovina věci.

Posuzování této skutečnosti není závislé na národních rozporech, jak je známe z pozdější doby. Opěrný bod hodnocení spočívá v tom, že Čech ve své duchovní kultuře nejen ovládal němčinu, ale mohl naopak používat češtinu právě tak jako němčinu. Bylo rozhodující, že němčina byla jeho vlastním jazykem. Z tohoto hlediska byli Češi nekonečně bohatší než Němci v zemi, kteří nerozuměli česky. Ukazuje to každý dopis Palackého ze zahraničí, především z Itálie a Německa, například dopisy z Výmarmu a Berlína.

K potvrzení této skutečnosti napomáhá letný pohled do literatury. Neboť Palacký nebyl ojedinělým případem. Na začátku novodobé české literatury psal časné zesnulý Karel Hynek Mácha nejdříve německy, později napsal své hlavní dílo česky. Také počátky Boženy Němcové, která společně s Máchou položila základy nové české literatury, probíhaly ještě v němčině, také díky jejímu ne zcela známému původu ve Vídni. Je téměř symbolické, že se provdala za Čecha, jenž se jmenoval Němec.

Tento letný pohled může osvětlit pozadí, přispívající ke zřetelnějšímu pochopení Palackého. V poslední době bylo důkladně rozpracováno, především zásluhou Dalibora Turečka v Českých Budějovicích, co se nazývá *biedermeierem* v literatuře. Do tohoto literárního *biedermeieru* spadají v plném rozsahu Palackého písemné projevy v dopisech z doby zasnub a raného manželství. Povšimněme si jen oslovení, což je důležitý hlavní prvek v každé korespondenční literatuře. V době zasnoubení a v prvním roce manželství je to „moje jediná milovaná“ nebo „moje jediná drahá“ Terezie, potom v roce 1832 „moje drahá Terezo“, brzy poté „moje dobrá Terezo“, konečně mnoho let „moje milá, dobrá Terezo“. Podobně je to s jejím otcem Měchurou, od ně-

hož Palacký musel nemálo vytrpět a snášet rozhovory, ale v dopisech je uváděn ještě déle než do roku 1840 jako „dobrý otec“.

Tento výraz *dobrý* je podle mého názoru klíčovým *biedermeierovským* slovem. Má označovat něco, co není schopné připustit vinu, nezdar, tragické ztroskotání. Zdá se, že Češi prodělávali svou cestu na počátku nového národního cítění, aniž by si představili, že tragické je možné. A to na nich zanechávalo hluboké stopy. Při pochybách mají pravdu. Jejich literární *biedermeier* žije z pocitu světa, který je dobře opatrován, zatímco v Německu je ve stejné době vyjadřována předtucha, že se v Evropě tato dobrá ochrana blíží ke svému konci. Až do roku 1848 včetně nepřijde Palackému na mysl pochybnost o tomto dobrém opatrování a tímto přesvědčením se řídí veškerá jeho činnost i ve zmatických revolučních letech.

V tomto *biedermeierovském* počátku jeho dopisů v době manželství spočívá ještě druhý, větší význam. Protestant Palacký měl katolickou ženu. Na jaře a v létě roku 1837 tráví tři měsíce na archivních studiích v Římě. Jeho italská cesta se pro něho stává osvětovým zážitkem, stejně jako pro mnohé před ním. V mnoha případech se cítí jako protestantova distance od Itálie, zvláště od katolické Itálie. Jiří Kořalka poukazuje v úvodu edice na to, jak činorodý Seveřan nedokázal vůbec pochopit, že dnešní chudí Italové „se zcela neuvěřitelně vyhýbají práci“ (v edici s. 180). Snad by bylo správné doplnit, že Palacký bedlivě pozoroval „římské řemeslníky pracující při otevřených dveřích, kováře, truhláře, soustružníky, obuvníky, krupaře a další“ (s. 190). Nakonec přece jen převážil odpor. Už na zpáteční cestě píše Palacký z Terstu 15. července: „Nebylo to tedy bez nebezpečí, především od lupičů, kterých je teď v Lombardii, při vši energii a aktivitě tamní (tj. rakouské) vlády, právě tak velký počet jako v papežském státě; skoro by až bylo možné říci, že se veškeré obyvatelstvo v některých oblastech skládá z lupičů, kteří buďto jimi už jsou nebo se teprve chtějí stát. Pouhý den před mým průjezdem byl za bílého dne přepaden dostavník z Milána do Brescie a cestující byli okradeni; v čele lupičů stál – kněz!“ (s. 217–218).

Popis výletu z Říma do Albana 8. června je mnohoznačnější a dosahuje větší kulturně filozofické hloubky: „Při zpáteční cestě do Albana jsme obdivovali nanejvýš gradiózní stavby pod Via Appia z času starého Říma. Řekl bych, že mezi památkami té doby, které jsem viděl, ve mně žádná jiná nevzbudila tak živou představu o velkolepém myšlení a podnikavosti starých Římanů... Kolem tzv. náhrobku Horáců jsme přišli do Albana, kde jsme potkali velice slavnostní dlouhé procesí, které po celé hodiny pokrývalo všechny silnice, takže jsme až pozdě večer mohli odjet zpět do Říma“ (s. 207). Tedy obdiv ke starému Římu a rozhořčení nad novodobým – to Palacký sdílel s Edwardem Gibbonem, jehož *History of the Decline and Fall of the Roman Empire* z roku 1788 jistě znal.

V Palackého obraze Itálie je však pro nás opět důležitější způsob, jakým mnohokrát popsal své věřící katolické ženě zážitek *své* zbožnosti v katolických kostelech. V Anconě „jsem také já klekl na kolena před svatým mariánským obrazem z cedrového dřeva, v myšlenkách na Tebe, má lásko, a na naše děti“ (dopis z 5. dubna; s. 178). Při jedné z prvních pochůzek v Římě navštívil Palacký 4. dubna dóm svatého Petra: „Také zde, na nejpozoruhodnějším místě křesťanstva, vykonal jsem svou první pobožnost za Tebe... Bůh, pod jehož ochranou jsem byl přiveden až sem, splní také tuto mou prosbu“ (s. 180). V den Nanebevstoupení Páně 4. května se Palacký

účastnil slavné papežské mše v Sixtinské kapli, „jeden z nejvelkolepějších a nejmpozantnějších slavností, jakou je jen možné v životě vidět“ (s. 191). Také zde zaznívají příležitostně skeptické tóny: „samotné ceremonie, jimž jsem tak málo rozuměl, nemohu popisovat...; konalo se také latinské kázání“ (s. 192). Lze poznamenat: nepřitahují ho latinská slova ani ceremonie, zdá se, že evangelíkovi schází slovo Boží. Ale on dokáže také zde nalézt svou pobožnost. Byla to moderní, je snad možné říci, duchem *biedermeieru* umožněná zbožnost – kdekoli jsou lidé zbožní, může vyjádřit svou víru.

A je tu ještě něco jiného. Ke slavné mši a k následujícímu papežskému pozhnání shromážděnému lidu Palacký říká: „zde se ve všem spojuje bohatství, moc, umění a vkus, aby se ještě zvýšila vznešenost náboženské slavnosti“ (s. 192). Protestant ctí v náboženské slavnosti bohatství a vkus! Kořeny této estetické religiozity lze snad najít ještě poněkud dříve. Když 27. dubna přišel Palacký ze svatopetrského dómu opět do vatikánského muzea, sděloval své ženě: „A přece se neodvažuji něco o tom zde napsat. Jak by mohlo studené slovo být jen vzdáleně vyličit dojem, kterým je člověk proniknut, když se cítí v blízkosti, v bezprostřední přítomnosti oněch vysoce posvátných děl, v nichž lidský génus ozářil božsky sám sebe“ (s. 189). Nemůžeme pochybit, spatřujeme-li zde příklad estetické religiozity evangelického Goetha v katolickém Římě.

Je třeba poznamenat, že se zde ovšem nejedná o zdroj nebo vliv, jakkoli by něco z toho bylo možné. Nýbrž jde o to, že právě *bez* tohoto vlivu byl evangelickému Čechovi v habsburské monarchii, tehdy ještě převážně německé, vlastní určitý způsob zážitků a pocitů, jaký byl v německém jazykovém prostředí zajišťován Goethem nebo Herderem, což v té době nelze nalézt u nějakého Poláka, Rusa nebo Francouze.

K *biedermeieru* patří zajisté také Palackého odpor proti všemu revolučnímu, který příležitostně zaznívá v dopisech před rokem 1845 a působí zřetelně ještě v roce 1848. Také politicky patřil Palacký zcela do Rakouska období restaurace po roce 1819. O tom se hned zmíním podrobněji.

Nejdříve však ještě o jednom *biedermeierovském* prvku, o němž mám silné pokušení nazvat jej prvkem českým, ale lépe opět prvkem jeho vlastním. Kamkoli Palacký při svém archivním bádání cestoval – od roku 1830 mnohokrát do Vídně, v květnu a červnu 1831 do Řezna a Mnichova, od dubna do června 1837, jak jsem se už zmínil, do Itálie, v červnu 1843 do Vratislavi a Berlína, v červnu a červenci 1846 opět do Mnichova, dále do Bambergu, Koblence, Frankfurtu nad Mohanem, Kolína nad Rýnem, Erfurtu, Výmaru, Wolfenbüttelu, Brunšviku a znovu do Berlína – všude to na něho udělalo nejprve pozitivní dojem. Snad s výjimkou Vídně: ta se mu zdála být spíše hlučná než srdečná, s Neapolí se Vídeň nemůže porovnávat svým povrchním rčením „je jenom jedna Vídeň na světě“, což není pravda ve smyslu zeměpisném ani obrazném (s. 198), a s výjimkou Vratislavi, kde bylo „více vody než ducha“ (s. 301). Vcelku však považoval cestování samo o sobě za „prostředek pro zdraví“ (dopis z Říma 27. května 1837; s. 200). Svou rozsáhlou cestu po Německu v létě 1846 uzavřel Palacký větou, kterou Jiří Kořalka uvádí v úvodu edice a zmínil ji už několikrát předtím: „Užitek mé cesty nebude ani tak v množství materiálů, jež přivezu s sebou, nýbrž v rozšířené a vytříbené znalosti Německa, kterou jsem si získal a která je pro historika Čech nezbytná“ (dopis z Frankfurtu 25. června 1846; s. 341).

Můžeme snad předpokládat mínění Palackého, že takovou vytříbenou znalost si člověk vzdělaný v Rakousku musí vždy teprve získat.

Avšak i při tomto kladném postoji provázelo Palackého na všech cestách ještě jiné základní cítění, skoro něco takového jako nelibost. Působivě to napsal z Itálie: „Je to snad zvláštní, že se těším na to, až odtud brzy odjedu, zatímco mnoho krajanů doma mi závidí, že mohu být zde“ (s. 204). A v Berlíně: „Daří se mi však docela dobře – až na přání toto město co nejdříve opustit, bez ohledu na jeho příjemné stránky, abych se zase mohl doma věnovat svým běžným záležitostem“ (s. 304). A ještě plavba lodí po Rýně, „jedna z nejkrásnějších cest, jakou je možné podniknout po zeměkouli“ (dopis z Kolína nad Rýnem 20. června 1846; s. 340), a poté: „a přece bych ji už nechtěl prodělat podruhé; všechno je zacpané Angličany a Ty víš, jak se mi přičí jejich nevlídnost, jejich plané řeči a úšklebky“ (dopis z Frankfurtu 25. června 1846; s. 341).

Je to možné shrnout asi takto: jakkoli je to v cizině poučné, pozoruhodné a příjemné, není to však „dobré“. To náleží do *biedermeieru* Boženy Němcové, *schwarzwaldských* povídek Bertholda Auerbacha, *Heidi* Johanny Spyri a mnoha jiných v té době. Angličané jsou cestovatelé z povolání, turisté, jaké známe my; jejich život je přetvářkou. Pořádný člověk patří domů. Tam jsou běžné záležitosti, věnovat se jim je správné. Jen zde má člověk své vlastní prostředí. Poučný zážitek lidí bez domova, emigrantů, vyhnanců, vyobcovaných k tomu nepatří. Prostřednictvím literatury to ovšem už bylo dosažitelné, připomeňme Schillerova *Verbrecher aus verlorener Ehre* (1788/1792) nebo Kleistova *Michaela Kohlhaase* (1808/1810), klasiky v revoluční době. Avšak to již nepatří k pozdně klasickému období starého Goetha, která spoluurčovala také svět německy hovořících Čechů.

Pokusme se ještě o jeden poslední pohled do světa dějepisce Palackého. To, co naznačím, platí snad do čtyřicátých let 19. století, do doby předbřeznové. Až do roku 1839 vyšly z Palackého proslulých *Geschichte von Böhmen* pouze první dva svazky (do II/1), sahající do počátku 14. století. Teprve od třetího dílu (III/1 z roku 1845) následovalo líčení husitské doby. V roce 1848 pak začalo vycházet zpracování *Dějiny národu českého* v češtině. V mnoha jednotlivostech bylo změněné a sledovalo pozměněnou vůdčí myšlenku. Ovšem stěží tomu bylo tak, jak se domníval zesnulý Ferdinand Seibt, že místo ideálu praslovanské demokracie podle Herdera v prvním a druhém díle bylo bratrské soužití Čechů a Němců v dalších dílech nahrazeno antagonismem obou národů, případně etnických celků. Četba těchto soukromých dopisů poučuje, že to bylo diferencovanější. Kdo čte pozorně, zpozoruje od počátku v Palackého *biedermeierovském* literárním postoji entuziastický spodní proud, jenž přechází do utopické polohy.

Po nějakou dobu, zejména roku 1848/49 v Praze, Vídní a Kroměříži, vystupuje tento proud zřetelněji do popředí. Již 16. března, po odstoupení Metternicha, Palacký píše: „V Praze byly také okamžiky, kdy jsem se obával toho nejhoršího, a proto jsem také pomáhal společně zasáhnout, aby se odvrátilo neštěstí... A přece se v Praze až dodnes nikomu nezkrivil ani vlas a panuje naprostý klid a svornost stavů a národností... Také ve Vídni vzešel první popud od studentů (a to přednostně slovanských, od Poláků, Čechů a Jihoslovanů“ (s. 394). Herder, stejně jako utopické představy, jsou zde hmatatelné. Poté 26. března: „Život v Praze se úplně změnil, my

POSLEDNÍ VÍTĚZSTVÍ TÁBORSKÝCH STAROČECHŮ V PARLAMENTNÍCH VOLBÁCH*

Jiří Kořalka

jsme se stali jiným národem. A přesto, při veškerém mimořádném hnutí, které panuje ve všech myslích a na všech ulicích, a při bezpočtu protikladných živlů v nejrůznějších lidových vrstvách – nebyl veřejný klid a pořádek ani na okamžik porušen, všude panuje svornost, v jakou jsem se stěží kdy odvažoval doufat. Protože já (a Tobě to snad mohu říci) jsem k tomu svým podílem podstatně přispěl, mám veškerý důvod být s tím spokojený“ (s. 396). A 8. dubna: „Národnosti jsou smířeny na zásadě úplné rovnoprávnosti“ (s. 400) a šlechta se snad dobrovolně zřekla svých feudálních práv. Neboť to způsobila „právě naše morální odvaha, náš heroizmus spravedlnosti, co naše dosavadní protivníky ohromilo a co způsobilo, že jsme dosáhli vítězství“ (s. 396).

Přitom však Palacký dobře ví a říká, že „otec se bohužel nedokáže smířit s novou dobou, s novým životem; nechce se vůbec zřici svých feudálních práv“ (s. 396). A právě zde vidíme, jak je soukromá oblast důležitá jako historický pramen: „Ostatně jsem se až dosud vyhnul každému, i sebemenšímu střetnutí s otcem a budu se mu vyhýbat i nadále“ (s. 397).

Následoval však okamžik neúspěchu v parlamentních jednáních ve Vídni a v Kroměříži. Palacký, který teprve nedávno odmítl pozvání do Frankfurtu, protože náleží do Rakouska, byl na neúspěch připraven právě tak málo jako *biedermeier* a utopické návrhy té doby. Nemohl již pochopit, že pro podobný antagonismus jsou zapotřebí dva. To zde nemohu již dále rozvádět, právě tak jako podivuhodnou skutečnost, že takové na *biedermeieru* a utopii započaté *Dějiny* jsou vybudovány a rozpracovány z dokumentárních a listinných pramenů.

Děkuji ještě jednou všem, kteří edici uskutečnili, za tuto tak poučnou knihu a společně s Jiřím Grušou vyjadřuji naději, že brzy bude pořízen její český překlad. K tomu dodávám, že by to mělo být takové vydání, které tyto Palackého soukromé dopisy zpřístupní Čechům právě tak dobře, jako je Jiří Gruša a Jiří Kořalka zpřístupnili nám Němcům. Svou naději si dovoluji rozšířit o přání, aby k tomuto vydání byly připojeny rovněž dopisy Terezie Palacké.

Přeložil Jiří Kořalka

Od šedesátých let 19. století se ve veřejném životě města Tábora střetávaly odlišné zájmy a společenské aktivity tří sociálních skupin: 1. státního úřednictva, které až na malé výjimky prosazovalo rakouskou vládní politiku s převahou němčiny; 2. tradiční řemeslnicko-obchodnické vrstvy, která měla hlavní slovo v městské samosprávě; 3. poměrně nepočetné skupiny maloměstských vzdělanců, kterou původně v Táboře tvořili pouze učitelé na nižším stupni škol. Nadále se udržoval značný vliv místních představitelů katolické církve a náboženských obřadů, přičemž tento vliv respektovali veřejně činní příslušníci všech tří zmíněných sociálních skupin.

Základní přelom ve společenském životě města Tábora znamenal od školního roku 1862/63 zřízení městského (od roku 1870 státního) reálného gymnázia s českým vyučovacím jazykem.¹⁾ V profesorském sboru táborského reálného gymnázia převažovali mladí lidé do třiceti let, kteří se na rozdíl od většiny učitelů starších klasických gymnázií vyznačovali průbojností a velkou společenskou aktivitou. Vedle tradiční řemeslnicko-obchodnické vrstvy, většinou s delší rodinnou minulostí táborských starousedlíků, a vedle vlivné skupiny státních úředníků politických, soudních a finančních tak do popředí společenského života v Táboře vystoupily dvě až tři desítky středoškolských profesorů a odborných učitelů, kteří se během několika málo let aktivně zapojili do činnosti místních spolků a městské samosprávy. Neprosazovali se snadno proti tradiční městské elitě, ale v mnoha případech dokázali zapůsobit na některé příslušníky mladé generace táborských řemeslníků a obchodníků. Činnost táborské samosprávy významně ovlivňovali také vzdělaní, i když špatně placení městští tajemníci, mezi nimiž se František Pelikán v letech 1850–1851 netajil svým českým vlasteneckým smýšlením²⁾ a Karel Mlynář (1846–1897) od roku 1876 vynikl jako řečník a obětavý kulturní organizátor.³⁾

* Kolega a dobrý přítel naší rodiny Rudolf Tecl, který měl velkou zásluhu na mém příchodu do Tábora v červnu 1975, mě často nabádal, abych se snažil z pražských archivů a novin rozšířit znalost pramenů k dějinám města v 19. století, které nejsou dostupné v táborském archivu. Plním tento slib i tímto příspěvkem, věnovaným jeho památce.

1) K tomu podrobně Jiří Kořalka, *Jak gymnázium v Táboře vzniklo a rostlo*. In: *Gymnázium Tábor. Almanach ke 125. Výročí založení školy 1862–1987*. Tábor 1987, s. 712–713.

2) Karel Thir, *Staré domy a rodiny táborské*, díl 2, Tábor 1920, s. 712–713.

3) Karel Mlynář byl hlavním řečníkem při slavnosti odhalení Žižkova pomníku v Táboře v srpnu 1877, patřil k iniciátorům založení Literárního kroužku a místního odboru Klubu českých turistů v Táboře. Životopisné údaje v mé studii *Vznik táborského muzea roku 1878*. Tábor 1978 (=edice Tábor 11/2), s. 26–27.

Ve všech volbách do českého zemského sněmu od roku 1861 se voliči v Táboře téměř jednomyslně vyslovili pro navržené české národní kandidáty, mezi nimiž byli nejdříve lékař Josef Hamerník (1810–1887),⁴⁾ po něm ředitel tábořského reálného gymnázia Václav Křížek (1833–1881) a v letech 1869–1873 jeden ze zakladatelů Sokola Miroslav Tyrš (1832–1884), který měl v Táboře mnohem blíže opoziční skupině v Občansko-řemeslnické besedě než ke staročeské Měšťanské besedě.⁵⁾ Ve všech uvedených případech se kandidáti navržení sborem důvěrníků Národní strany v Praze prosadili v zemských volbách velkou většinou proti kandidátům z řad státních úředníků. Oprávnění voliči z Pelhřimova a Kamenice nad Lipou, kteří patřili do městského volebního obvodu tábořského, nesměli být přepravováni do Tábora na obecní útraty, ale zpravidla jim bylo v den voleb poskytnuto bezplatné ubytování u tábořských měšťanů.⁶⁾

Ve stejném duchu jako první samosprávní starosta Jakub Zeis vedli město Tábor v letech 1870–1883 dřívější místostarosta a velitel ostrostřeleckého sboru, barvířský mistr Moric Schöne (1826–1883), a v letech 1883–1889 syn prvního starosty, advokát Emanuel Zeis (1847–1918), takže se v Táboře hovořilo o dědičné posloupnosti purkmistrovské hodnosti v jedné rodině. Již Jakubu Zeisovi-otci přičítal sociolog Emanuel Chalupný (1879–1958) k tíži, že hned po zvolení „zorganizoval stranu radniční, jež ještě čtyřicet let po jeho smrti udržela si vládu v obci pode jménem strany „cajzovské“. Obyvatelé Tábora, kteří ve městě neměli domovské právo, vytykali Zeisům a jejich stoupencům, že ve všech sporech dávali přednost tábořským měšťanům před „neměšťany“.⁷⁾ Snaha ředitele reálného gymnázia Václava Křížka, aby se proti této straně „střelecko-záloženské“ prosadili rozhodní přívrženci „všeobecného pokroku“, měla jen krátkodobý úspěch,⁸⁾ takže se na tábořské radnici podle Emanuela Chalupného nic podstatného nezměnilo až do roku 1918.

Této „straně radniční“ však nebylo možné upřít velké zásluhy o rozšíření území města Tábora a o jeho hospodářský vzestup. Moric Schöne se dokázal uplatnit v širším měřítku Čech, především jako poslanec českého zemského sněmu v letech 1874–1883, a při získání státní tabákové továrny pro Tábor roku 1872. Stál také v čele městského zastupitelstva, které roku 1878 rozhodlo o založení tábořského muzea a roku 1879 zřídilo městský sirotčinec.⁹⁾ Starosta Emanuel Zeis měl ve srovnání se svými předchůdci větší pochopení pro opravy historických památek Tábora a zasloužil se o stavbu divadla, nové nemocnice a městské cihelny. Značný vliv ve městě si zachoval i po roce 1889 jako starosta okresního zastupitelstva.

Posledním staročechem v čele Tábora byl v letech 1889–1899 malíř podobizen a fotograf Alexander Seik (1824–1905), který byl stoupencem katolicko-konzervativního křídla v Národní straně a postaral se o opravu patronátních kostelů v Táboře

4) Srov. Michal Navrátil, Almanach českých lékařů. Praha 1913, s. 77–79.

5) Jiří Kořalka, Společenská aktivita a zvolení Miroslava Tyrše poslancem českého zemského sněmu v Táboře roku 1869. Tábořský archiv 12, 2003–2004, s. 279–301.

6) Pokrok, č. 147, 21.9.1870, s. 3, Z Tábora.

7) Emanuel Chalupný, Paměti, část 1 (strojopis v Literárním archivu Památníku národního písemnictví Praha), s. 63–64.

8) Podrobněji Kořalka, Vznik tábořského muzea, s. 16–17.

9) Tamtéž, s. 35–36. Srov. Österreichisches Biographisches Lexikon, sv. 11, Wien 1999, s. 64.

a okolních obcích. Největší poctou pro něho bylo jmenování konzistorním radou českobudějovické diecéze.¹⁰⁾ Nebylo náhodou, že právě v Táboře se roku 1892 konal katolický sjezd, krátce předtím, než evangelický lékař-lidumil Josef Pavlík (1863–1926) zahájil v Táboře několikaleté působení k uctění památky Jana Husa, která byla předtím ve městě zanedbávána.¹¹⁾

Pro veřejný život města Tábora měly až do sklonku 19. století každoročně velký význam slavnosti Vzkříšení a Božího Těla, kdy se církevních průvodů účastnili uniformovaní členové tábořských ostrostřelců, vojenských vysloužilců, hasičů a také státní a městští úředníci.¹²⁾ Podobným způsobem se tyto organizované skupiny řadily také při národních slavnostech, zejména k oslavě sedmdesátých narozenin Františka Palackého roku 1868 nebo k uctění stého výročí narození Josefa Jungmanna roku 1873. Na masopustní úterý zažívalo tábořské náměstí velké karnevalové průvody, při nichž vynalézavostí masek a předváděnými scénkami (vyvrcholením býval vůz s jednookým Žížkou) vynikali posluchači zemědělského ústavu, kdežto studenti gymnázia měli přísný zákaz účasti na podobných akcích.

Pokud se v českém politickém životě druhé poloviny 19. století hledá konzervativní proud, spojuje se pojem konzervatismu zpravidla se státoprávní, tzv. historickou šlechtou. Hlubší pohled na činnost obecní samosprávy města Tábora naznačuje, že vysloveně konzervativní bylo smýšlení a jednání převážné části řemeslnicko-obchodnické elity ve městě až do dvacátých let 20. století. Liberálně koncipovaný živnostenský řád z roku 1859 zrušil cechovní zřízení, ale poměrů v Táboře se to téměř nedotklo. První volené samosprávy města respektovaly i nadále vcelku rovnoměrné zastoupení řemeslnických oborů, při náboženských a národních slavnostech nastupovali měšťané do průvodu pod svými tradičními cechovními prapory. Pokusy o průmyslové podnikání narážely nejen na nedostatek kapitálu, ale také na hluboko zakořeněnou nedůvěru většiny řemeslníků k podnikatelskému riziku. Ve městě se dlouho udržovala dalekosáhlá soudržnost a sousedská sounáležitost mezi tábořskými starousedlíky, běžná tehdy spíše ve venkovských obcích. Mladočeská opozice ve městě kritizovala v dopisech do pražských *Národních listů* zkonstatělost vedoucí skupiny na tábořské radnici, kde starosta Moric Schöne působil kromě své hlavní funkce také jako předseda ředitelstva městské spořitelny, předseda Řemeslnické besedy a velitel městského ostrostřeleckého sboru.¹³⁾ Krátce před volbami do českého zemského sněmu, kde Schöne opět kandidoval, naráželi odpůrci také na jeho potíže se spisovnou češtinou, protože se před padesáti lety narodil v Brně a chodil jen do německých škol: „*Jen nedopouštěj pámbůh, aby, bude-li pan Moric za poslance zvolen, šel do sněmu, tam by se pohádal jistě s maršálkem Karlem Auerspergem, kdo z nich více umí česky, kdo z nich více zadrhuje!*“¹⁴⁾

10) Nekrology uveřejnily oba tábořské týdeníky: Český jih, roč. 33, č. 40, 6. 10. 1905, s. 4; Tábořský kraj, č. 40, 6. 10. 1905, s. 5.

11) Květa Kořalková – Rudolf Tecl, Historie pomníku Mistra Jana Husa v Táboře (1904–1928). Tábořský archiv 10, 2000–2001, s. 417.

12) Popis takové církevní slavnosti otiskl Tábor, roč. 15, č. 25, 22.6.1878, s. 5, Slavnost Božího Těla.

13) Národní listy, roč. 15, č. 324, 25. 11. 1875, s. 3; č. 351, 22. 12. 1875, s. 3, Z Tábora.

14) Národní listy, roč. 16, č. 51, 21. 2. 1876, s. 2, Z Tábora.

Velkými proměnami procházel vztah tábořských měšťanů k místním židům. Spoluobčané židovského vyznání tvořili 6,67 % obyvatel Tábora roku 1880, 5,28 % roku 1890 a 4,29 % roku 1900,¹⁵⁾ ale platili asi sedminu přímých daní ve městě. Starší generace židovských obchodníků v Táboře se zpravidla podílela na činnosti městského zastupitelstva, tábořské reálné gymnázium navštěvovalo téměř v každé třídě několik studentů židovského vyznání, avšak většina židovských rodin žila dlouho izolovaně od tábořského křesťanského obyvatelstva. Ve městě proto vzbudil v březnu 1877 velký rozruch pohřeb nemajetného židovského terciána tábořského reálného gymnázia, pro nějž jeho spolužáci zaplatili velký věnec s červenobílou stuhou, hudbu a pohřební obřad. Místní týdeník připomněl, že to bylo poprvé, kdy na tábořském židovském hřbitově zazněl sborový zpěv s hudbou. Společná účast profesorů reálného gymnázia v čele s ředitelem, zástupců městské rady, krajského rabína a příslušníků místní židovské obce byla oceňována jako doklad náboženské snášenlivosti a překonávání starých předsudků.¹⁶⁾

V letech 1883–1884 měli židovští obchodníci z Tábora, především Guttmannové, velkou zásluhu na prosazení české většiny v obchodní a živnostenské komoře v Českých Budějovicích.¹⁷⁾ Staročeské vedení města Tábora, podporované středoškolskými profesory, zaujímalo po několik desetiletí smířlivější postoj k židům než většina obyvatel města, přestože táborští koželuhové, barvíři a jiní řemeslníci s židovskými obchodníky dobře spolupracovali. Emanuel Chalupný vzpomínal, že v dětství slychal o židech v Táboře převážně nepříznivé výroky, a vysvětloval to nejen rasovou odlišností, ale především důvody konfesijními, tj. tradičním křesťanským antisemitismem, důvody národními, protože táborští Židé ve svých rodinách „němčili“ a odebírali německé noviny, a také důvody hospodářskými, protože Židé ovládali v Táboře četná odvětví obchodu a podle obecného přesvědčení zadlužovali rolníky.¹⁸⁾ Ve všech rakouských sčítáních lidu z let 1880–1910 se však místní táborští Židé bez výjimky přihlásili k české obcovací řeči.

Síla konzervativní tradice staré řemeslnícko-obchodnické elity v Táboře a v několika dalších městech jižních a jihovýchodních Čech se překvapivě znovu prokázala ve volební kampani a v následujících volbách do poslanecké sněmovny říšské rady v březnu 1891. Na většině jazykově českého území Čech se šířila mohutná vlna odporu proti tzv. punktacím, dojednaným mezi vládou, konzervativní i ústavověrnou šlechtou, staročechy a německými liberály v lednu 1890. Mladočeská opozice, která k vídeňským jednáním nebyla přizvána, označila punktace jako nepřipustný pokus o rozdělení Čech na část německou a část dvojjazyčnou, přičemž jazykově česká správa neměla být zavedena ani v ryze českých okresech.¹⁹⁾ V parlamentních volbách 2. března (venkovské obce) a 4. března 1891 (městské volební obvody) utrpěla staročeská strana zničující porážku. Tehdy byl Tábor s přidruženými městy jediným

15) Jiří Kořalka, Sociální struktura židovského obyvatelstva v Táboře roku 1900. Tábořský archiv 4, 1992, s. 108.

16) Tábor, roč. 14, č. 12, 24. 3. 1877, s. 3, Pohřeb.

17) Připomněl to Český jih v nekrologu k úmrtí Filipa Guttmanna. Srov. Arno Pařík, Židovská obec v Táboře. In: Kniha o městě Tábor, ed. Pavel Augusta – Hana Klínková. Praha 2001, s. 25.

18) Chalupný, Paměti, část 2 (strojopis), s. 93–95.

19) Otto Urban, Česká společnost 1848–1918. Praha 1982, s. 397.

městským volebním obvodem v Čechách, kde se prosadil staročeský kandidát ve době všeobecného vítězství mladočeské strany.²⁰⁾

Ostré rozpory mezi příznivci staročechů a mladočechů se v únoru 1891 vyhrotily již v předvolební kampani. Staročeským kandidátem byl JUDr. Karel Dostal, advokát ve Vídni. Na schůzi staročeských voličů v Pacově připomněl Dostal v polemice proti mladočeským kritikům „ony ‚drobty‘, jež staročestí poslanci národu našemu během jedenácti roků vydobyli“.²¹⁾ Ve prospěch Karla Dostala se v Pelhřimově veřejným vyhlášením vyslovilo přes sedmdesát předních měšťanů, v jejich čele starosta Antonín Rosol, ředitel gymnázia Václav Petřů a velká část členů městského zastupitelstva. Oceňovali, že Dostal svým vlivem ve Vídni napomohl k rozšíření pelhřimovského gymnázia a prokázal mnohé služby městu i jednotlivým občanům. „K tomu platně mu přispívá, že bydlí v sídelním městě, že jest v nejvyšších kruzích osobou vůbec známou a váženou, že zná cesty nám nepřístupné, že má styky námi neustané, jimiž domáhá se úspěchů tak platných a vydatných.“²²⁾

Odpůrci staročeské strany a vídeňských punktací se na volby do poslanecké sněmovny připravovali od předvánočních dnů roku 1890, kdy se ustavil mladočeský *Politický spolek se sídlem v Táboře*. Iniciátorem spolku a předsedou jeho přípravného výboru byl tábořský advokát JUDr. Hynek Lang (1847–1926), který v českém zemském sněmu od roku 1889 zastupoval venkovské obce soudních okresů Tábor, Mladá Vožice, Soběslav a Veselí nad Lužnicí. Na ustavující valné hromadě *Politického spolku* se Lang stal jeho předsedou, mezi členy výboru vynikali Alfons Šťastný (1831–1913), rolník v Padařově, a František Baštecký, statkář a starosta okresního zastupitelstva ve Veselí nad Lužnicí.²³⁾ Počátkem února 1891 byli do vedení spolku zvoleni jako jeho místopředseda Josef Brdlík (1848–1932), továrník a starosta v Žirovnici, poslanec zemského sněmu za města Tábor, Soběslav, Pelhřimov a Kamenici nad Lipou, který právě v té době kandidoval v Táboře a přidružených městech do poslanecké sněmovny za mladočeskou stranu proti Karlu Dostalovi, dále jako jednatel František Fara, tajemník okresního zastupitelstva v Pelhřimově, a jako pokladník František Pospěch, měšťan a kotlářský mistr v Táboře.²⁴⁾ Svůj program pro říšskou radu, provázený zprávou o dosavadní činnosti poslance českého zemského sněmu, předložil Josef Brdlík na velké předvolební schůzi v sále tábořské Střelnice 22 února 1891. Přijetím v Táboře byl Brdlík velice spokojen, jen litoval, že neuspěl se svým návrhem na společné vystoupení obou hlavních kandidátů.²⁵⁾

Naopak na podporu staročeského kandidáta Karla Dostala svolal samostatnou předvolební schůzi v Táboře starosta Alexandr Seik, sám této schůzi předsedal a svého kandidáta vřele doporučil, přestože Dostal podle názoru mladočeských odpůrců „po celých šest let ani jedenkrát před svými voliči se neobjevil a v záležitostech

20) Tomáš Vojtěch, Mladočeši a boj o politickou moc v Čechách. Praha 1980, s. 146. Druhý staročeský poslanec říšské rady byl roku 1891 zvolen za obchodní a živnostenskou komoru v Českých Budějovicích, mimo jiné také hlasy tábořských členů komory.

21) Národní politika, roč. 9, č. 57, 27. 2. 1891, s. 2, Schůze v Pacově.

22) Hlas národa, č. 59, 1. 3. 1891, příloha s. 2, Důvěrníci strany národní v Pelhřimově.

23) Český jih, roč. 19, č. 13, 27. 12. 1890, s. 100, Politický klub.

24) Český jih, roč. 19, č. 20, 14. 2. 1897, s. 157, Politický klub.

25) Tábor, roč. 28, č. 8, 25. 2. 1891, s. 3–4, Zprávy domácí a z venkova.

tech našeho středního ústavu ani rukou nehnul“. Tato kritika se vztahovala na postupné odbourávání reálných tříd na oblíbeném tábořském reálném gymnáziu, které bez ohledu na nesouhlas města prosadil ministr vyučování baron Paul Gautsch. Potřebnou podporu pro staročeského kandidáta si Seik zajišťoval nejrůznějšími způsoby: „V městských kancelářích psaly se adresy na spolehlivé členy strany a obstarávaly se všechny tiskopisy. Pan Seik obcházel ještě v předvečer volby méně spolehlivé voliče, zejména v Koželuzích, a pobízel je ve svém německo-českém žargonu, aby volili Dostala. Svému veliteli věrně po boku stál sbor ostroštrelecký a jednotliví členové jeho, majíce pozhnání svého duchovního velerádce, horlivě agitovali.“²⁶⁾

Konečné výsledky voleb do poslanecké sněmovny prokázaly na Táborsku stále ještě značnou rovnováhu mezi staročechy a mladočechy. Zatímco ve skupině venkovských obcí 2. března 1891 zvítězil mladočeský kandidát Hynek Lang 298 hlasy oproti tábořskému staročekovi J. E. Suchomelovi, jenž dostal 142 hlasů (v soudním okrese Tábor dokázal Alfons Šťastný jako nezávislý kandidát získat 106 hlasů),²⁷⁾ byl výsledek voleb ve skupině měst 4. března 1891 poměrně těsný. Karel Dostal zvítězil rozdílem více než třiceti hlasů, získal jich 1021 proti 989 hlasům pro mladočeského kandidáta Josefa Brdlika, továrníka v Žirovnici. Pozoruhodný je rozpis výsledku voleb v jednotlivých městech:²⁸⁾

Místo voleb	pro Karla Dostala	pro Josefa Brdlika
Tábor	257	212
Kamenice nad Lipou	4	162
Pelhřimov	167	58
Pacov	144	50
Humpolec	131	130
Německý Brod	160	149
Přibyslav	15	158
Polná	143	70
Úhrmem	1021	989

Z celkového počtu osmi volebních míst zvítězil staročeský kandidát v šesti případech. Žirovnický továrník a starosta Josef Brdlik byl velice úspěšný v nedaleké Kamenici nad Lipou, ve vlastním soudním okrese, kde byl osobně dobře známý, a také

26) Národní listy, roč. 31, č. 64, 6. 3. 1891, s. 2, Z Tábora.

27) Národní listy, roč. 31, č. 61, 3. 3. 1891, s. 1, Výsledek voleb do rady říšské v okresech venkovských v Čechách dne 2. března.

28) Národní listy, roč. 31, č. 63, 5. 3. 1891, s. 1, Výsledek voleb do rady říšské za města v Čechách dne 4. března 1891. Shodná čísla z jednotlivých volebních míst uveřejnil Tábor, roč. 28, č. 10, 11. 3. 1891, s. 3. Součet hlasů pro Karla Dostala činí 1021, nikoli 1020, jak uváděly Národní listy (v týdeníku Tábor součet hlasů schází).

v Přibyslavi. Všude jinde převážil vliv konzervativních kruhů řemeslnicko-obchodnických, úřednických, učitelských a českožidovských. Mladočeský komentátor z Tábora o tom napsal: „Dostala volili skoro všickni úředníci, jichž jest v Táboře kolem 100, většina učitelstva obou škol zdejších, již byli k tomu z vyšších míst vybidnuti, konečně židovstvo. Toto, až na některé čestné výjimky, postavilo se proti občanstvu zdejšímu. Jest na našem občanstvu, aby sobě toto jednání pánů Guttmanů a Mendlů, kteří z lidu našeho v dobách, kdy ještě běžné bylo brání 8% až 20%, zbohatlo a nyní proti snahám jeho se staví, dobře zapamatovali.“²⁹⁾

Rozšířený pražský deník *Národní politika*, blízký staročekům, uvítal volební výsledek z Tábora a přidružených měst jako odvážný čin a příslib do budoucna, který ovšem – jak se ukázalo v následujících letech – neměl žádnou naději na pokračování: „Historicky památný Tábor se statečnými sousedy měst Kamenice nad Lipou, Pelhřimova, Německého Brodu, Polné, Humpolce, Pacova a Přibyslavi vytrval jako poslední věrný strážce praporu strany národní. Je to jediný volební okres, kde včera zvítězil kandidát strany národní, pan Karel Dostal, advokát ze Vidni. Ono sebevědomí, s jakým tito neohrožení voličové budou moci hleděti na běh událostí příštích, bude jim vzácnou odměnou za útoky, kterým bezpochyby budou vydáni za svou nepoddajnost vůči proudu, jenž ohromnou většinu voličů zachvátil.“³⁰⁾

Dopis z Tábora do mladočeských *Národních listů* byl tímto hodnocením staročeského deníku vysloveně znechucen a pokusil se staročeské vítězství v Táboře znevážit, přičemž nevybíravým způsobem zaútočil osobně na starostu Alexandra Seika:

„Musíme si na ty ‚neohrožené‘ voliče, na tu jejich ‚nepoddajnost‘, s jakou ‚velké straně národní‘ k Pyrrhovu vítězství pomohli, náležitě posvítiti. V čelo celé ‚čisté‘ této taktiky staročeské postavil se výtečný náš purkmistr a přední pomahač strany punktátorů Alexandr Seik, který úřadu svého znaužívá k akci proti straně svobodomyšlné. Tento nepřítel všech snah svobodomyšlných, jehož jedinou starostí jest snaha o rozkvět zdejšího c. k. priv. sboru ostroštreleckého, jemuž jest každý jiný spolek, zejména pak ‚Sokol‘ zdejší, trnem v oku, zběsile s celou smečkou najatých agitátorů a obecních orgánů, policejních strážníků a různých individuí pracoval pro dra Dostala...“³¹⁾ V celém vyhroceném komentáři, který předpokládal protest proti výsledku voleb v Táboře a přidružených městech, zaráží snaha o ztotožnění názoru mladočechů a veškerého občanstva, která v té době vůbec neodpovídala realitě.

Táborští mladočeši byli rozhořčeni mimo jiné tím, že vedení města připravilo o volební právo 240 pětizlatkových poplatníků, u nichž předpokládalo kritický vztah k purkmistru Seikovi, ale z celé řady vyškrtnutých voličů doručilo krátce před volbou volební lístky „asi třinácti spolehlivým“, aby mohli volit Dostala. „Hanbíme se na to, že v imponantním volebním projevu českých měst a venkova muselo býti právě město naše to, které schválilo punktátorskou činnost staročeských matadorů. Jest nám žel, že právě město naše, kde byla kolébka středověkého demokratismu, musilo

29) Národní listy, roč. 31, č. 64, 6. 3. 1891, s. 2, Z Tábora.

30) Národní politika, roč. 9, č. 63, 5. 3. 1891, s. 1, Po volbách ve městech.

31) Národní listy, roč. 31, č. 64, 6. 3. 1891, s. 2, Z Tábora.

takovým způsobem byti potupeno nezřízenou vášní a náruživostí několika lidí, kteří již mnoho zla v jeho zdích natropili.³²

Fejetonista tábořského týdeníku se pokusil odlehčit vzrušenou atmosféru předvolební kampaně a voleb do poslanecké sněmovny říšské rady nejen v Táboře a přidružených městech, ale i jinde v Čechách: „Díky Bohu, že již je konec. Bylo to ruchu, rámusu a hluku v tomto posledním týdnu, co? To má potom být doba postní – doba klidu! Všude plno kandidátů schopných i neschopných, fanatických i klidných, mlado i staro, za venkov a za města, za velkostatky a do obchodních komor, že div postačil s je sledovati, jak sesedají a nastupují z vagonu do vagonu; všude důvěrné schůze, třeba několik najednou, všude tlupy voličů živě rozkládajících a mezi sebou se sváricích, všude plné rohy plakátů s obrovskými nadpisy ‚Čechové‘, ‚Voličové‘ mezi nesčetnými vykřičníky, planými, ale plamennými řečmi kandidátů spletené voliče k sobě vábících, z nichž mnohý bouří duševní aspoň rozumem zaplatil. A jak by neměli nadšeně konati své povinnosti občanské, když se takoví pánové, o nichž nebohý občanek jen v románech neb pohádkách slychal, ucházejí o jeho přízeň? Byla to chumelenice! [...]Nu, teď snad nastanou šťastné chvíle klidu, alespoň do pomlázky.“³³

Bez ohledu na zlehčující slova fejetonisty nezůstaly předvolební a volební rozpory v Táboře z února a počátku března 1891 bez následků. Vyhrocený nacionalismus mladočeské skupiny, který vytýkal dvěma tábořským starostům, Morici Schönemu a Alexandru Seikovi, nedostatečnou znalost českého jazyka, byl sice nevkusný a ve své podstatě zákeřný, ale nezpůsobil bezprostřední obtíže. Na starostu Seika však mladočeši připravovali odplatu v příštích obecních volbách. „Jest zde u nás jedno mínění, že odstraněn musí býti z křesla primátorského a z obecního výboru muž, který k úřadu tomu jest naprosto neschopným, jednak svým známým němectvím a opičí, ba slepou láskou k okolní šlechtě, muž, který jsa primátorem města Tábořa, neštítí se pro nějaký ten výděleček vsednouti na kozlík vozu šlechtického a klaněti se tomu kterému pánu urozenému, muže, jenž by nejraději viděl všechny muže tábořské v uniformě c. k. priv. sboru svého a jenž nesnese žádné jiné politické přesvědčení, jaké má valná většina občanstva našeho.“³⁴ Tato odplata se jim ovšem nezdařila, protože Alexandr Seik zůstal starostou města Tábořa až do roku 1899.

Přímý útok mladočeského dopisovatele proti tábořským „Guttmanům a Mendlům“, kteří v husitském městě pomohli k poslednímu volebnímu vítězství staročechů v Čechách, protože oceňovali svou dlouholetou klidnou spolupráci s místní staročeskou elitou, pak předznamenal zvýšené napětí mezi přívrženci mladočeské strany a židovskou obcí v Táboře v následujících letech. Vyvrcholením byly protižidovské demonstrace, které ve většině českých měst, a také v Táboře, protestovaly koncem listopadu a počátkem prosince 1897 proti zrušení jazykových nařízení a v této souvislosti obviňovaly židovské spoluobčany z proněmeckých sympatií.³⁵ Ve vzrušené atmosféře konce roku 1897 vydalo představenstvo židovské nábožen-

32) Národní listy, roč. 31, č. 64, 6. 3. 1891, s. 2, Z Tábořa.

33) Tomáš Jílovský, Po volbách. Tábor, roč. 28, č. 10, 11. 3. 1891, s. 2–3.

34) Národní listy, roč. 31, č. 64, 6. 3. 1891, s. 2, Z Tábořa.

35) Podrobně Tábor, roč. 34, č. 49, 8. 12. 1897, s. 2–3, Protižidovské demonstrace v Táboře.

ské obce v Táboře svolání, v němž připomínalo dlouhodobé soužití v míru a shodě a také svou pravidelnou podporu českého národního úsilí. Jako „snad poslední již kámen úrazu“ se tábořští židé rozhodli zrušit svou místní konfesijní školu s německým vyučovacím jazykem. K částečnému uklidnění přispělo, že advokát a člen městské rady Bedřich Guttman podpořil protest města Tábořa proti útlaku českých menšin v pohraničních oblastech Čech a mladší generace tábořských židů přispěla k rozvoji českožidovského hnutí.³⁶ Od počátku 20. století se představitelé tábořské židovské obce vůbec neuzavírali před veřejností, aktivně se podíleli na obchodním a podnikatelském životě města i na městské správě, zasedali v radách peněžních ústavů a pojišťoven a působili v řadě spolků.³⁷

36) Kořalka, Sociální struktura židovského obyvatelstva, s. 109–110.

37) Květa Kořalková, Společenské působení církve v Táboře v letech 1918–1938. Tábořský archiv 8, 1997–1998, s. 245–246.

**PÍSNÍČKÁŘ KAREL HAŠLER
V JIŽNÍCH A VÝCHODNÍCH ČECHÁCH V ČERVENCI 1939**

Květa Kořalková

Měsíce po 15. březnu 1939 měly v českém prostředí jiný ráz než doba po 30. září 1938. Zřízení protektorátu Čechy a Morava znamenalo úplné podřízení zbytku českých zemí německé okupaci. Politická scéna byla vyklizena a rozbita, namísto politických stran vzniklo Národní souručenství s téměř povinným členstvím dospělých Čechů. Noviny a časopisy, pokud byly zachovány, se přizpůsobily a vycházely jako tisk Národního souručenství. Výjimku tvořily tiskové orgány církvi a některé odborné časopisy. Rázná opatření německé okupační moci se v mnoha směrech prosadila okamžitě, zejména v oblasti vojenství a bezpečnostních složek. Protektorátní úřady zavedly přísnější cenzuru a zajišťovaly povinná hlášení nejen o záležitostech politického a veřejného charakteru, ale zpřísnily také dohled nad kulturními akcemi.

Všechny tyto zásahy vyvolaly v prvních týdnech a měsících značný protitlak v české společnosti a vedly ke sblížení různých sociálních vrstev. Velice se rozšířila snaha využít oficiálních prohlášení, že se českému národu nebude bránit v jeho národní existenci, že Češi budou moci rozvíjet svou kulturu i školství a v určeném rámci obhajovat svou národní svébytnost. Řadu dokladů o tomto úsilí poskytují tehdejší noviny, stejně jako některé české národní akce, například Měsíc národního zdraví, Měsíc národních písní nebo opakovaný Měsíc české knihy, případně poněkud staromilské prosazování českých lidových krojů a českého svérázu. Do této národní euforie a povzbuzování českého národního sebevědomí se aktivně zapojili také hudební umělci, na jedné straně orchestrální soubory a sólisté, na straně druhé také kabaretní umělci. Filharmonické koncerty byly zpravidla omezeny na větší města, kde velké návštěvy přijímaly jako útěchu hudbu Bedřicha Smetany a Antonína Dvořáka, především *Mou vlast* a *Novosvětskou symfonii*, kdežto kabaretní umělci dokázali účinkovat také v malých městech a na českém venkově.

Jednou z nejpopulárnějších postav českého kabaretního umění byl písničkář a herec Karel Hašler (1877–1941).¹⁾ Po 15. březnu 1939 začal Hašler opět vystupovat s pásmem zlidovělých a národních písní mimo Prahu v různých místech Čech a Moravy, aby tak navázal na své tradiční večery ze závěrečného období první světové války. Uprostřed velkého zájezdu v červenci 1939 sděloval Hašler svým příznivcům, že putoval „*od roviny ku horám*“, že cestoval „*od Beskyd až po Šumavu*“, a všu-

1) O celkové zhodnocení se pokusili Rudolf Deyl, *Písničkář Karel Hašler*. Praha 1968; Karel Tušek, *Karel Hašler 1879–1941. Autentický příběh o skutečné osobnosti Karla Hašlera*. Praha 1992.

de roznášel dobrou náladu: „Vesele se na svět dívám, / písničky své lidem zpívám, / nepláči a nenaříkám / a jen jedno všude říkám: / Byli jsme a budem páni, / a ne hloupi tulipáni; / nemysleme, že jsme malí, / budme ve všem vytrvalí, / neboť ti, kdož hlavu věší, / zbabělci jsou a ne – Češi!“⁽²⁾

Své komentáře k aktuální společenské situaci začal Karel Hašler uveřejňovat v tisku pod názvem *Povím, co vím* od 2. dubna 1939, necelé tři týdny po zřízení protektorátu. K dispozici mu byla *Neděle Venkova*, sváteční příloha deníku *Venkov*, původně orgánu agrární strany, který stejně jako jiné české noviny vycházel s podtitulem „*list Národního souručenství*“. První nedělní příspěvky věnoval Hašler vzpomínkám na své umělecké počátky a na spolupráci s Vlastou Burianem, další přibližovaly význam českého znaku, zpívající fontánu na Pražském hradě nebo hudbu osmadvacátého pluku. Čtvrtý celostránkový příspěvek měl poprvé politické zaměření. Hlavní záměr, posilování českého národního sebevědomí, spojil Hašler v této úvaze s obhajobou české svěbytnosti, oproštěné od cizích vlivů, a s příkrou kritikou evropanství a západní orientace československé demokracie do roku 1938:

„Když je člověku zle, vzpomíná si rád na lepší minulost, na vše hezké, co prožil, a rád by dohonil, co zanedbal. Je s podivem, že teprve utrpením a strádáním si uvědomujeme mnohé, co se nám zdálo podřadným, a oceňujeme hodnoty, dříve zdánlivě bezcenné. [...] Svěbytnost, slovo před měsícem takřka neznámé, se vžívá a lidé si je uvědomují v celé jeho kráse. Snad je nabádá i k veselosti, ale ta veselost je jiná, než bývala – je česká. Ještě před nedávnem vyhrávaly jazzové orchestry v pražských kavárnách vřestivé americké šlágry a ubrečená tanga, v tančírnách jsme trdlovali jako zběsilí černoši, a teprve k ránu, za povznesené nálady, zahlaholila někdy nějaká národní písnička. Kdysi, před lety, jsem si položil otázku: je Praha v noci česká? Nebyla – a dnes je.

Národní písnička je jakýmsi základem té nové svěbytnosti, posiluje, dává víru, povznáší, stává se nábožnou manifestací veliké touhy po čemsi novém a lepším. Vždyť i ten měšťáček, po dvacet let europeisovaný, naslouchá jí se slzami v očích, nestydí se projevit vlastenecké pocity, které ještě nedávno se mu zdály zpátečnickými. [...] Měli jsme vlastní stát, zaplatili jsme nejen krví, nýbrž i zlatem své osvobození, byli jsme samostatní, ale nedbali jsme té dnes tak želané svěbytnosti. Zapojili jsme se do koncertu evropských demokracií, v němž falešné akordy, disonance a sluchu nepříjemné čtvrtónové melodie měly prim. [...] Cizí umění se stalo příživníkem na duši českého národa a oslabilo jeho hrdost a sebevědomí. Dvacet let jsme vyspávali vítězné opojení a ještě nedávno jsme vesele podřimovali, domnívající se, že kolo dějin se zastavilo a už nikdy se nepohne. Spal český národ, spalo české umění, a ta národní písnička odstrčená krčila se takřka zapomenutá a čekala na své vzkříšení. [...] Česká národní písnička byla vždy zdrojem našeho národního života a je symbolem naší svěbytnosti. Vyšla z lidu, žije v něm a lid žije v ní.“⁽³⁾

S těmito myšlenkami cestoval Karel Hašler v jarních a letních měsících roku 1939 po českém a moravském venkově. Podle úředních záznamů vystupoval Karel Hašler

nejčastěji v rámci kabaretního pásma *Lucerna*, povoleného policejním ředitelstvím v Praze na základě licence, kterou 15. září 1938 dostal Bedřich Stýblo z Prahy na rok 1938, poté s prodloužením na rok 1939. Podle této licence směl Stýblo provozovat „*kabaretní projekce v zemi České vyjma Velkou Prahu a místa lázeňská*“ a mohl ji vykonávat společně se čtyřmi pomocníky, z nichž jedním byl Karel Hašler; u pomocníků byla stanovena „*podmínka zachovalosti*“. Deník *Venkov* oznámil v polovině července 1939, že kabaret *Lucerna*, vedený „*nestorem českých písničkářů Karlem Hašlerem*“, vystupoval s velkým úspěchem již v 28 městech: „*Všude nalezl porozumění a všude byl srdečně vítán.*“⁽⁴⁾ Konkrétní vzpomínka se dochovala z Prachova na Jičínsku, kde se koncert populární a dechové hudby s vystoupením Karla Hašlera 30. dubna 1939 podle pozdějšího hodnocení „*změnil v protifašistickou akci*“.⁽⁵⁾ Přítom Hašler nejen zpíval, ale také promlouval k lidem. Složka archivních spisů ve fondu prezidia zemského úřadu v Čechách dokládá široký ohlas celé šňůry veřejných vystoupení Karla Hašlera ve východních, jižních a středních Čechách od 5. do 19. července 1939.⁽⁶⁾ Při předvolání umělce na zemskou politickou správu v Praze 20. července 1939 se do rukou protektorátních úřadů vedle opisů některých nových Hašlerových písní dostal také text jeho proslovy k obecnstvu, který se ještě zřetelněji než komentáře v *Neděli Venkova* distancoval od československé parlamentní demokracie a jejích politických stran, ale přitom měl velké iluze o možnosti zdravého národního vývoje za německé okupace:⁽⁷⁾

„Jsem rád, že vás vidím v tak dobré náladě. Jen si ji, prosím, uchovejte. Jsou u nás lidé, kteří ztratili nejen náladu, ale i hlavu. To jsou ovšem lidé malomyslní, zbabělí, kteří tvrdí, že prý náš národ potkalo neštěstí, a mnozí dokonce říkají, že náš národ stihla nějaká katastrofa. Jak ubohý by musel býti náš národ, kdyby to, co se stalo, mělo být pro něj katastrofou. To, co se stalo, jest pouze změna režimu. [...] Já tvrdím, že co se stalo, není neštěstím, spíše naopak. Potřebovali jsme, aby nás jednou někdo praštil pořádně přes hlavu. Kdybychom byli dále žili za poměrů a režimu, v jakém jsme žili v minulých dvaceti letech, byl by se náš národ ztratil v politických stranách. Vždyť už teď byla situace taková, že ať jsem se zeptal kohokoliv: kdo jsi?, odpověděl: komunist, sociální demokrat, národní socialista, ale žádný neřekl: já jsem Čech. Je neštěstím, že jsme si uvědomili svoje češství? Jak jsem dříve řekl, za dřívějších poměrů by se byl náš národ ztratil, zmizel a byli bychom měli jen politické partaje, ale po tom, co se stalo, je o existenci našeho národa postaráno nejméně na tisíc let.“

Stejně zaměřeni měly nové písně Karla Hašlera, vzniklé po 15. březnu 1939. „*Bud' sbohem, republiko, / vy páni demokrati, / na rakev dejte víko, / dluh za vás národ platí*“, zpíval v jedné písničce. V jiné písni, označené *Bez názvu*, Hašler rozhodně odmítal stranictví: „*Jen jednu stranu v Čechách znám, / do které každý patří, / co milionů je nás tam, / a všichni sestry, bratři. [...] Tu stranu nerozbili nám / ni hromy ani blešky, / jen jednu stranu v Čechách znám, / a tou je národ český.*“⁽⁸⁾

4) Ta naše písnička česká na cestách. *Venkov*, roč. 34, č. 161, 13. 7. 1939, s. 7.

5) Vlastislav Kroupa a kol., *Český antifášismus a odboj*. Slovníková příručka. Praha 1988, s. 133.

6) Národní archiv Praha, PZÚ 1931–1940, 8/1/55/14, 37663/1939, s přílohami.

7) Tamtéž, ad 37663/1939, fol. 164.

8) Tamtéž, ad 37663/1939, fol. 165–167.

2) Karel Hašler, Pozdrav z vandru čtenářům *Neděle Venkova* v náhradě za článek, který jsem – na mou duši – napsatí nestačil. *Venkov* (Praha), roč. 34, č. 164, 16. 7. 1939, příloha *Neděle Venkova*.

3) Karel Hašler, Ta naše písnička česká. *Venkov*, roč. 34, č. 95, 23. 4. 1939, nedělní příloha, s. 1.

Takto Karel Hašler mluvil a zpíval 5. července 1939 v České Třebové, 11. července v Kostelci nad Orlicí, 13. července v Litomyšli, 14. července ve Vsetatech, 15. a 16. července v rámci zábavního večera plzeňského koncertního ředitelství Jana Spurného v Českých Budějovicích, dále 18. července v Jaroměři a 19. července v Červeném Kostelci.⁹⁾ Ohlášena a okresním úřadem povolena byla rovněž kabaretní produkce 21. července v Poděbradech.¹⁰⁾ Vážné potíže měl Karel Hašler již po svém vystoupení v Sokolské besedě v České Třebové a poté ve Smetanově divadle v Litomyšli. Okresní úřad v Litomyšli zavedl s Hašlerem trestní řízení „pro nepřistojné chování“, protože do svého programu zařadil také píseň *Ta naše písnička česká*, jejíž veřejné uvádění bylo úředně zakázáno, když se obecnstvo na jiných místech Čech ke zpěvu oblíbené písně připojovalo. V Litomyšli byl sice zákaz zpěvu obecnstva dodržen, avšak Hašler po skončení svého výstupu zazpíval tuto píseň jako přídavek sólově.¹¹⁾

Při zábavním večeru v českobudějovické Besedě v sobotu 15. července 1939, kde bylo podle policejních údajů přítomno 1200 posluchačů, probíhalo představení podle ohlášeného a schváleného programu až do vystoupení Karla Hašlera. Čtyři příslušníci německé tajné státní policie (Gestapa), z nichž jeden mluvil česky, požádali asi ve čtvrt na jedenáct večer o přerušení programu a o zákaz dalšího vystupování. Přítomný český policejní komisař s tím nesouhlasil, protože program byl předem předložen okresnímu úřadu a podle pokynů upraven, avšak úředníci Gestapa prosadili zákaz i proti jeho vůli. Když komisař na jejich žádost vyzval přítomné k rozchodu, začali účastníci večera zpívat hymnu *Kde domov můj*.¹²⁾

Po tomto incidentu se rozezněly telefony místní i meziměstské a zprávy následovaly jedna za druhou. Pět minut před jedenáctou hodinou večer 15. července poslalo policejní ředitelství v Českých Budějovicích fonogram na prezidium zemské politické správy. Podrobně popsalo průběh večera a připomnělo, že příslušníci Gestapa sdělili intervenujícímu českému policejnímu koncipistovi na jeho žádost o vysvětlení zákroku, „že program je závadný, přičemž nebyl sdělen žádný konkrétní bod programu“. Kolem půl jedenácté večer, tedy pouhou čtvrt hodinu po rozpuštění shromáždění, se lidé na výzvu policejní stráže rozešli bez jakéhokoli projevu nebo zpěvu. Dovětek fonogramu do Prahy se zmínil o dalších krocích policejního ředitelství v Českých Budějovicích: „Případ byl ještě v noci sdělen okresnímu vedení Národního souručenství, krajskému vedoucímu NSDAP Westenovi, přičemž tento vyslovil názor, že snad jde o nedopatření ze strany přítomných členů Gestapa vzniklé neúplnou znalostí češtiny. Záležitost bude dne 16. července ráno projednávána s vedoucím Gestapa a s Oberlandratem, pro kterýžto účel policie potřebuje i část Hašlerova programu, který byl cenzurován až na místě samém a který si Hašler odvezl do Prahy.“¹³⁾

9) Venkov, roč. 34, č. 161, 13. 7. 1939, s. 7.

10) Národní archiv Praha, PZÚ 1931–1940, 8/1/55/14, 37663/1939, záznam JUDr. Ramajzla z 19. 7. 1939.

11) Tamtéž, 36594/1939, okresní úřad Litomyšl 14. 7. 1939 prezidiu zemské politické správy.

12) Zmínil se o tom také Deyl, *Písničkář Karel Hašler*, s. 178.

13) Národní archiv Praha, PZÚ 1931–1940, 8/1/55/14, ad 37663/1939, policejní ředitelství České Budějovice 15. 7. 1939 v 22.55 hodin prezidiu zemské politické správy.

Zemská politická správa okamžitě sdělila obsah hlášení ministerstvu vnitra a uložila policejnímu ředitelství v Českých Budějovicích neprodleně vypracovat písemnou zprávu pro ministerstvo vnitra. Opisy fonogramu byly předány úřadujícímu zemskému viceprezidentovi Krejčímu a prezidiálnímu šéfovi Morávkovi. Vyžádané hlášení zpracovala a odeslala českobudějovická policie 17. července 1939, přičemž bezprostředně reagovala na druhé Hašlerovo vystoupení v místní Besedě, podle všech souvislostí 16. července večer.¹⁴⁾ Jako účinkující byli vedle Karla Hašlera uvedeni Ela Šárková, Dodřa Pražský, Max B. Stýblo, Vojta Merten a hudební skladatel Sláva Mach. Sál byl opět zcela zaplněn, podle policejní zprávy „večera se zúčastnilo asi 1200 osob z lepších vrstev zdejší české společnosti“.

Dalo se předpokládat, že večer může znovu dospět ke konfliktu s příslušníky Gestapa. Na základě informace dohlížejícího policejního koncipienta uváděla zpráva policejního ředitelství v Českých Budějovicích: „Předtím bylo mu účinkujícími oznámeno, že před jeho příchodem se k nim dostavili členové německé státní policie, kteří jim uložili, aby se vystříhali jakýchkoli dvojsmyslností, jinak že by přísně zakročili.“ Českému policejnímu úředníkovi se členové Gestapa nepředstavili. Program večera probíhal zpočátku klidně a v mezích předepsaných inspekčním úředníkem, který předtím navrhl a prosadil některé úpravy. Po zpěvačce Ele Šárkové vystoupil Karel Hašler se svými veršky a písněmi, z nichž *Ta naše písnička česká* měla opět největší ohlas, a po její druhé sloce zpívalo obecnstvo refrén s sebou. O dalších událostech poté, co Hašler dostal jako uznání kytici, pokračovala zpráva českobudějovické policie: „Když z pódia odešel a konferenciér se chystal uvést dalšího účinkujícího, vystoupili náhle na pódium čtyři civilisté, z nichž jeden napřed v české a potom v německé řeči prohlásil jménem tajné státní policie, že se další průběh zakazuje a nařizuje vyklizení sálu.“ Proti námitkám českého policejního koncipienta, že večer byl povolen, prohlásili členové Gestapa, „že Hašler prý pronesl nějaké dvojsmyslnosti“, a jeden z nich německy tvrdil, „že zdravil obecnstvo zařatou pěstiti, tj. komunistickým pozdravem“. Podle policejní zprávy by snad německý příslušník mluvící česky další vystoupení povolil, ale ostatní trvali na zákazu a požádali českého policejního úředníka, aby shromáždění ukončil. Když dohlížející policejní koncipient ohlásil, že Gestapo pokračování programu zakázalo, „jeden nezjištěný mladík pronikavě zapískl a ostatní obecnstvo se proti zakazu ohrazovalo“. Přes výzvu k rozchodu se přítomní diváci hned nevzdálili, ale začali zpívat národní hymnu. Český policejní úředník postavením do pozoru vzdával hymně čest a vysvětloval, že rychlé vyklizení sálu není v lidských silách, protože vyzvedávání svrchních oděvů v šatně způsobuje zácpu v chodbě. Tato odpověď rozlítla jednoho příslušníka Gestapa, že dohlížející úředník prý sám zavdává podnět k demonstracím a že si to s ním příští den vyřídí. Českobudějovický policejní koncipient se proti tomu důrazně ohradil, prohlásil, že je zástupcem vlády protektorátu, a žádal, aby to německý policista svým chováním k němu vzal na vědomí.

14) Policejní ředitel Nečásek sdělil později ministerstvu vnitra, že dodatečně povolil opakování Hašlerova večera na neděli 16. července večer za snížené ceny míst. Další vystoupení 17. července pak bylo zakázáno.

Incident v českobudějovické Besedě vyvolal napětí mezi německými a českými policejními úředníky. Přednosta úřadovny německé tajné státní policie v Českých Budějovicích komisař Ziemer odeslal 18. července 1939 ostře formulovanou německy psanou stížnost místnímu policejnímu řediteli: „Přestože jsem Vás mnohokrát telefonicky upozorňoval na to, že opakování Hašlerova večera v Českých Budějovicích nepřichází v úvahu, objevují se dnes v Budějovicích plakáty, které toto opakování oznamují. Uděluji Vám tímto státně politické zadání (staatspolitische Auflage) odstranit tyto plakáty do dvanácté hodiny dnešního poledne. Vy osobně jste odpovědný za splnění tohoto mého zadání. Ostatně si vyprošuji jakoukoli Vaši kritiku státně politických opatření, jaká byla vyjádřena ve Vaší denní zprávě ze 17. 7. 1939. V případě opakování budu postupovat proti Vám prostřednictvím státně politických zákroků.“¹⁵⁾ Úřadující (komisařský) policejní ředitel v Českých Budějovicích Nečásek se pokusil vysvětlit přednostovi místního Gestapa, že žádné nové plakáty nebyly vylepeny, ale zůstaly od oznámení původního vystoupení, a omluvil se také za nedorozumění v rozhovoru českého policejního koncipisty s příslušníky Gestapa.¹⁶⁾

Podrobně se incidentem s českobudějovickým Gestapem zabýval úřadující policejní ředitel Nečásek ve zprávě zaslané prezidiu protektorátního ministerstva vnitra v Praze. Oznámil, že celou záležitost projednal osobně s komisařem Gestapa Ziemerem, a trval na tom, že texty Hašlerova vystoupení byly „naprosto nezávadné“. Přednosta českobudějovické úřadovny Gestapa však nesouhlasil a prohlásil, „že i nezávadný text svým přednesem, mimikou a reakcí obecnostva může se státi závadným“. Komisař Ziemer, zřejmě dobře seznámený s českým kulturním prostředím v demokratickém Československu po roce 1918, se neomezil na poslední vystoupení Karla Hašlera v Českých Budějovicích a „dal najevo, že o osobě Hašlerově, zvláště o jeho činnosti v letech krátce po převratu a jeho tehdejší nepřátelském stanovisku k vůdčím osobám německého národa je velmi dobře informován, a proto považuje osobu Hašlerovu v Českých Budějovicích za nevídanou“. Českobudějovický policejní ředitel pak informoval ministerstvo vnitra, že se pokusil změnit toto zamítavé stanovisko intervencí u čelného místního představitele nacistické strany: „Po zákazu večera jsem ihned o věci jednal s krajským vedoucím NSDAP Westen a vyložil jsem mu, že mi velmi záleží na tom, aby Hašlerův večer se zde ještě opakoval, aby tak zdejší obecnost, dosud nedosti správně informované, bylo vtípem, zbrání to nejučinnější, správně o bývalém režimu informováno, aby tak vyvodilo žádoucí důsledky. V pondělí jsem o věci opět jednal telefonicky s komisařem Ziemerem, ten však kategoricky prohlásil, že opakování Hašlerova večera vůbec nepřichází v úvahu. Proto jsem ve věci dalších kroků již nepodnikl.“¹⁷⁾

Na 20. července 1939 pozval koncipista zemské politické správy JUDr. Josef Ramajzl (na telefonickou výzvu vrchního komisaře JUDr. Vodvárka) k úřednímu říze-

15) Národní archiv Praha, PZÚ 1931–1940, 8/1/55/14, ad 42887/1939, Geheime Staatspolizei, Staatspolizeistelle Prag, Aussendienststelle Budweis 18. 7. 1939 policejnímu ředitelství v Českých Budějovicích (opis).

16) Tamtéž, ad 42887/1939, policejní ředitelství České Budějovice 18. 7. 1939 úřadovně Gestapa.

17) Tamtéž, 42887/1939, policejní ředitelství České Budějovice 18. 7. 1939 ministerstvu vnitra.

ní Karla Hašlera a pořídil o tomto jednání zápis: „Upozornil jej, že jest naprosto nezbytností, aby za všech okolností byl při jeho vystoupeních zachován naprostý pořádek a klid. To předpokládá vystříhání se všech dvojsmyslností v projevech, všech nevhodných narážek a bezpodmínečné dodržování povoleného programu, který jest příslušným úřadům předkládati včas k cenzuře. Příliš hlučné projevy souhlasu v obecnostvu (voláním, dlouhotrvajícím potleskem) dlužno vhodně utlumiti, např. pokračováním programu. Podepsaný upozornil Karla Hašlera, že jakékoliv porušení veřejného klidu a pořádku při dalších jeho vystoupeních a jakékoliv přestoupení úředních opatření mělo by za následek nejpřísnější potrestání majitele licence vystoupení pořadajícího, jemuž by byla odňata licence. Toto sdělení vzal Karel Hašler na vědomí, prohlásil, že se se shora uvedenými vývody ztotožňuje a že napříště učiní vše, aby nebylo nejmenší příčiny k jakékoliv stížnosti. Toto prohlášení stvrdil Karel Hašler podáním ruky podepsanému. Celé jednání bylo vedeno ve velmi přátelském tónu a podepsaný z něho nabyl přesvědčení, že Karel Hašler svůj slib plně dodrží.“¹⁸⁾

Českobudějovický incident kolem vystoupení Karla Hašlera v polovině července 1939 svědčí o závažných rozporech mezi pokusem českých protektorátních aktivistů upevnit své postavení tím, že rozhodně odmítnou dědictví demokratického režimu Československé republiky do roku 1938, ale přitom obhájí svébytnost českého národa, a exponenty německé okupační moci s významným podílem extrémních sudetoněmeckých nacionalistů, jimž vadil každý projev českého národního sebevědomí. Karel Hašler nedbal na všechny varování a zákazy, dále vystupoval alespoň v úzkém kruhu přátel a rád vyprávěl protiněmecké vtipy. V únoru 1941 byl při natáčení filmu *Městečko na dlani* v Železných horách poprvé a počátkem září 1941 s konečnou platností Gestapem zatčen a odvezen do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde zahynul 22. prosince 1941.¹⁹⁾

18) Tamtéž, ad 37663/1939, zpráva JUDr. Ramajzla z 20. 7. 1939.

19) ¹⁾ Deyl, *Pisníčkář Karel Hašler*, s. 178–179; Tušek, *Karel Hašler*, s. 28–29.

VYÚSTĚNÍ TÁBORSKÉHO PROTIFAŠISTICKÉHO ODBOJE V TÁBORITY

Václav Krůta

„... v té době všeobecného nadšení se všechno zdálo možné.“
účastník revolučních událostí v květnu 1945 Josef Macháček z Tábora

V druhé polovině roku 1942 a začátkem roku 1943 dosáhlo ilegální protifašistické hnutí na Táborsku vrcholu v Krajském revolučně národním výboru Tábor. Když jej nacisté v únoru 1943 zlikvidovali, podařilo se jim za pomoci krvavého teroru odboj na dlouhou dobu potlačit. Pokračovateli odbojových myšlenek a boje za svobodu jako by byli už pouze ti, kterým se podařilo před zatčením uprchnout: Josef Kroužek s manželkou Boženou, Václav Houška, Emanuel Vobruba, Emil Jindrák, Josef Krátký z Tábora, kterého však nacisté dopadli, komunisté Josef Lanc a Josef Raiskup, Zdeněk Zákora z Vojkova. V minulém líčení¹⁾ táborského odbojového hnutí jsme se soustředili na osoby Josefa Kroužka a Václava Houšky, kteří se stali oba po zániku Krajského revolučně národního výboru Tábor vedle Josefa Raiskupa nejvýznamnějšími pokračovateli tohoto orgánu. O jejich činnosti jsme se snažili podat co největší zprávu. Čtenáři mohou posoudit, jestli mělo gestapo pravdu, když v nich vidělo největšího nepřítele a když k jejich dopadení nasazovalo veškeré prostředky, kterými disponovalo.

Úspěch nacistů v boji proti českému odbojovému hnutí byl patrný, ale také bylo na druhé straně zřejmé, že odboj musí najít nové prostředky. Nacisté měli naprostou převahu a proti českému odboji stály dlouho i objektivní podmínky. V jižních Čechách nebyly vysoké nepřístupné hory jako v Jugoslávii, nekonečné lesy s neprostupnými bažinami jako v Bělorusku, Moldavsku nebo na Ukrajině, velká města s četnými obyvateli jako ve Francii, na rozdíl od Ruska byla země protkána hustou sítí pozemních komunikací, která umožňovala okupační mocnosti okamžitý zásah na kterémkoli místě pomocí mobilních prostředků, tzv. protektorát vzniknul bez jediného výstřelu, takže odboji chyběly zbraně všeho druhu, které se dostanou mezi lidi při každém ozbrojeném konfliktu, atd.

Tlak Spojenců na představitele československého zahraničního odboje vedl k intenzivní propagandě prostřednictvím rozhlasového vysílání, které bylo českými obyvateli pozorně vnímáno. Češi poslouchali rozhlasové vysílání jak z Londýna, tak

1) Václav KRŮTA, *Táborský odboj před Tábory III*. Táborský archiv 12, 2003–2004, s. 315–352.

Moskvy, třebaže nacisté poslech zakazovali a tvrdě trestali. Příklad národně osvobozeneckého zápasu v Sovětském svazu vyvolával zájem v české veřejnosti a vedl k zájmu o všechno, co se na Východě odehrávalo. Nechceme opakovat obecné teze, které jsou dostatečně známé. Ale vzrůst sympatií a naděje v Sovětský svaz a jeho armádu zejména po stalingradském vítězství na přelomu let 1942 a 1943 vedly k pozornému naslouchání pokynů z Moskvy. Moskevské vedení Komunistické strany Československa prosazovalo pojetí ozbrojeného boje proti německému fašismu na domácí půdě a po heydrichiádě už to mohl být jedině partyzánský boj. Ač podmínky pro vznik a rozvoj partyzánského hnutí vlivem už zmíněných okolností byly nepříznivé, přesto počátky partyzánského hnutí v námi zkoumané oblasti širšího Táborska byly. Prvními nositeli jména partyzán se stali obecně čeští illegalisté a uprchlí sovětsí váleční zajatci. Pojem partyzán, jak jej lidé v té době chápali, je v tomto pojetí mnohem širší, než jej charakterizoval po válce zákon č. 34/1946 Sb., jímž se vymezuje pojem „československý partyzán“.

Zákon č. 34 ze dne 14. února 1946 stanovil, že „československým partyzánem je státně spolehlivý československý občan, který před 10. květnem 1945

1. přináležel aspoň po dva měsíce nebo za zvlášť nebezpečných okolností nejméně jeden měsíc k jednotce vyvíjející činnost proti nacistickým nebo fašistickým okupantům nebo jejich pomahačům (tj. k partyzánské jednotce) zúčastnil se proti nim aspoň jedné akce se zbraní nebo s destrukčními prostředky nebo

2. nehledě k době uvedené pod čís. 1 jako příslušník partyzánské jednotky

a) v souvislosti s činností tam uvedenou přišel o život, byl těžce raněn nebo životu nebezpečně onemocněl, ačli si smrt, těžké zranění nebo životu nebezpečně onemocnění nezavinil hrubým porušením povinností příslušníka partyzánské jednotky nebo

b) vykonal hrdinský čin nebo se zasloužil o jednotku vynikajícím způsobem.“

Zákon č. 34/1946 Sb. kromě vymezení pojmu po stránce činnosti omezil pojem stanovením počátku a konce doby činnosti. Podle §4 zákona č. 34/1946 Sb. „služba v partyzánské jednotce počíná dnem přijetí (vtělení, zařazení) do této jednotky, a jde-li o osoby, které připravovaly partyzánské hnutí, prvním dnem měsíce, ve kterém přípravné práce započaly.“ Za konečné datum ukončení činné služby v partyzánské jednotce považoval zákon 5. květen 1945.

O málo pozdější zákon č. 255/1946 Sb. upravil pojem účastníka národního boje za osvobození – československý partyzán poněkud jinak, zejména v otázce československého státního občanství, ukončení rozhodné doby strávené ve vlastnosti účastníka odboje a překážek, které brání nabytí vlastnosti účastníka odboje.²⁾

My v této studii z praktických důvodů, především ve snaze přiblížit se dobovému chápání, se přidružíme širšího pojetí pojmu partyzán, než stanovily už poválečné právní normy. V tomto pojetí spatřujeme počátky partyzánského hnutí především

2) Zákon č. 34/1946 Sb., jímž se vymezuje pojem „československého partyzána“; zákon č. 255/1946 Sb., o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození; Směrnice k provádění zákona č. 255/1946 Sb., o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození. Vydal Český svaz protifašistických bojovníků pro potřeby ČSSPB, Praha 1972, odtud jsou i citace.

v sovětských válečných zajatcích, kteří prchali z německého zajetí a pohybovali se na námi zkoumaném území.

Benešovské gestapo vyšetřovalo v létě roku 1944 případ podporování čtyř sovětských důstojníků, kteří se skrývali asi od května 1943 v okolí Popovic, v lesích kolem Nové Vsi, Miroslavi a Mladovic. Byli to prý npor. Rudé armády Petr Birjukov a por. Ivan Dumnov (krycím jménem Ledenskij) a poručíci Nikolaj Větší a Nikolaj Malý, kteří uprchli ze zajateckého tábora u Mostu, kde nuceně pracovali v dolech. Uprchlé sovětské občany podporovali vesničtí obyvatelé, zejména Karel Zmek z Nové Vsi číslo 4,³⁾ cestář Josef Vobecký ze Skalice číslo 7, bystrický učitel Ladislav Vašta.⁴⁾ Uprchlíci si postavili několik bunkrů, v zimě přespávali u vesničanů. Petr Birjukov prý bydlil celé dva měsíce u rolníka Antonína Foubíka v Pekle (osada obce Popovice, čp. 61). U Václava Pokorného v Nové Vsi číslo 5 nebo u Františka Střelky v Mladovicích číslo 5 se tito bývalí sovětsí vojáci scházeli zpravidla o sobotách.

Tyto uprchlé zajatce podporovala i odbojová skupina z Benešova, jíž zorganizoval MUC. Václav Čedík (Antar), medik v benešovské okresní nemocnici, který zapojil do odbojové činnosti MUDr. Anežku Strejčkovou,⁵⁾ medika Jaroslava Sochora, J. Křížka, VI. Antuška a K. Šmakala. Tato „lékařská“ skupina pro uprchlíky obstarala civilní oděvy, léky a financovala nákup některých potravin.⁶⁾

Na počátku letních prázdnin v roce 1943 se potkali u Soběslavi v jižních Čechách dva kamarádi ze školních let, a sice Bohumír Škopek⁷⁾ a Ladislav Vašta. Oba se znali z dětství z Kardašovy Řečice. Bohumír Škopek byl poštovním úředníkem v Plané nad Lužnicí, jeho přítelkyně Anna Mokrá pocházela ze Soběslavi. B. Škopek byl ubytován bratrem Anny Mokré Aloisem v Soběslavi v chatě městského tajemníka Komárka u Lužnice, poté v hostinci U Slovana v Soběslavi. Ladislav Vašta pocházel z učitelské rodiny, jeho otec býval učitelem v Kardašově Řečici, syn působil rovněž jako učitel v Bystřici u Benešova. Poté, co oba mladí muži vzpomenuli školních let, sdělili si, čím se zabývají nyní. L. Vašta řekl příteli o protiněmeckých letácích, které s přáteli vyrobili a roznašeli na Benešovsku. B. Škopek prý s letákovými akcemi nesouhlasil. Pod dojmem rozhlasového vysílání z Moskvy a výzev k přechodu k partyzánskému způsobu boje přesvědčoval přítele L. Vaštu, aby organizoval malé partyzánské jednotky, které budou provádět záškodnické akce, aby budovali úkryty a vytvářeli zásoby pro případ pronásledování gestapem, aby se ozbrojovali a připra-

3) Karel Zmek z Nové Vsi čp. 4, nar. 27. 8. 1911 v Nové Vsi, zatčen 5. září 1944 a popraven 21. 4. 1945 v Praze na Pankráci. (Policejní fotografie publikována v *Žaluji II*. Orbis Praha 1946.)

4) Ladislav Vašta, odborný učitel v Bystřici u Benešova, nar. 15. 3. 1914 ve Lžíně, zatčen gestapem 8. 8. 1944 a popraven 13. 12. 1944 v Praze na Pankráci. (Policejní fotografie publikována v *Žaluji II*. Orbis, Praha 1946.)

5) MUDr. Anežka Strejčková byla sestra Mirky (Miroslavy) Štropové a Jarmily Šarochové, se kterými se znal učitel Josef Hofmann, ale i přítelkyně známé MUDr. Lídy Sinkulové. Působila předtím, než odešla do Benešova u Prahy, v tábořské nemocnici. Viz Václav KRŮTA, *Táborský odboj před Tábory II. Zánik Krajského revolučně národního výboru Tábor*. Tábořský archiv 11/2002, s. 359.

6) Z pohledu odboje na Benešovsku viz Jiří TYWONIAK, *Léta okupace na Benešovsku 2*. Okresní muzeum Benešov 1992, s. 5ad.

7) Bohumír Škopek se narodil 16. 4. 1911 v Kardašově Řečici. Působil jako poštmistr v Louňovicích pod Blánkem, ve Zvěstově, v Odlohovicích, v Plaňanech u Kolína a v Plané nad Lužnicí. Jeho činnost je velmi pestrá a barvitá, jak ještě ukážeme.

vovali na aktivní partyzánský boj. L. Vašta získal na Benešovsku a Sedlčansku řadu přátel, takže mohl s aktivním B. Škopkem na jaře 1944 na Sedlčansku vytvořit štáb partyzánského hnutí. Velitelem byl Vojtěch Travěnc z Benešova,⁸⁾ politickým zástupcem velitele Bohumír Škopek, náčelníkem štábu Ladislav Vašta a jeho zástupcem Jaroslav Sirový.⁹⁾ Dokonce si udělali kulaté razítko s malým státním znakem a připravili legitimace. Nazývali se Velitelství československých partyzánů Žižka. Vaštova skupina podporovala na Sedlčansku sovětské válečné zajatce, kteří uprchli z německého zajetí. Byly pro ně budovány kryty, jeden byl např. u Střelků v Mladovicích, jiný u Stanislava Šindlera v Pleších, další na Šindlerovic poli mezi obcí Pleše a samotou Kaizler směrem k Doňovu. Tento úkryt vybuďovala skupina Miroslava Hemra z Tučap. Hemrova skupina vybuďovala také velký podzemní kryt u Tučap, o něco později i u Dírné.

Když mnohem později, 16. března 1945, z německého transportu uprchli v Soběslavi tři Jihoslované a pět Angličanů, byli umístěni Jihoslované do krytu u Pleší a poté na samotu ke Kaizlerům, kdežto Angličané do krytu v Tučapech a později do zámku v Dírné. Velitelem Jihoslovanů byl prý důstojnický čekatel Chajdin Božidar ze Srbských Moravic. Angličané se jmenovali Malcolm Ferguson z Edinburghu, nar. 19. 3. 1916, Thomas Bedington z Glasgowa, nar. 1. 3. 1918, Archer Crowther z Leedsu, nar. 29. 6. 1912, Robert Valtson z Edinburghu, nar. 30. 3. 1913 a Edward Mc Langhlin z Cahanderu, nar. 1. 3. 1916. Jugoslávci se až na Božidara Chajdina vydali v závěru války hned na cestu do vlasti, B. Chajdin a Angličané se zúčastnili květnového povstání a odzbrojovali Němce v Pluhově Žďáru, Pleších, Dírné a Višňově.¹⁰⁾ Na jaře 1944 zatklo brněnské gestapo pro ilegální protinacistickou činnost na Moravě Václava Travěnce. Brněnské gestapo při jeho vyšetřování zjistilo, že do protiněmecké činnosti je zapojen také Václavův bratr Vojtěch Travěnc z Benešova u Prahy. Vyšetřování činnosti Vojtěcha se ujala územně příslušná pražská řídicí úřadovna gestapa. Ta postupně odhalila Travěncovu benešovskou skupinu a dozvěděla se o Ladislavu Vaštovi, Jaroslavu Sirovém ad.

Vraťme se ke čtyřem sovětským uprchlým vojenským zajatcům na Benešovsku. Koncem srpna 1944 si prý uprchlíci zřídili ve Střelkově stodole v Mladovicích pohodlný kryt. To se dozvědělo benešovské gestapo.¹¹⁾ Zatklo 5. září 1944 K. Zmeka,

A. Foubíka a F. Střelku. V. Pokorný uprchnul do lesů, ale gestapo zatklo jeho manželku a syna Hanuše, takže V. Pokorný se nakonec ve snaze zachránit rodinu 16. září 1944 sám přihlásil na četnické stanici v Popovicích. Téhož dne byl zatčen v Benešově J. Vobecký. Teprve nyní poznalo benešovské gestapo, že jde jak v záležitosti V. Travěnce, tak K. Zmeka o stejnou ilegální skupinu odporu.

Karel Zmek byl 21. 4. 1945 v Praze na Pankráci popraven, Hanuš Pokorný byl propuštěn, ostatní byli odsouzeni k trestům na svobodě.¹²⁾

Ke stejným sovětským válečným zajatcům se vztahuje i tento příběh. Údajně v květnu 1943 přinesl Josef Slavík z Bedřichovic do Skryšova zprávu, že popovický listonoš Bohumil Sochůrek z Bedřichovic¹³⁾ narazil v lese na tři uprchlé sovětské válečné zajatce. B. Sochůrek jim přinesl do lesa jídlo, později vyhledal své kamarády a podporovali uprchlé sovětské válečné zajatce společně.

Sochůrkovi přátelé pocházeli z vesnic Čestín, Bedřichovice, Jankov, Ratměřice, Skryšov a Zvěstov. Základy této odbojové skupiny položil už na konci roku 1941 poštovní zaměstnanec Bohumil Škopek. Pojivem mezi členy bylo asi na počátku vzájemné přátelství, české vlastenectví a nenávisť k okupantům, později vědomé organizování a působení proti okupantům. Nyní podporovali uprchlé sovětské zajatce, což už bylo silným tmelem vzhledem k možným následkům v případě, že se o tom dozví Němci. Vždyť se vystavovali nebezpečí smrti. Neboť podle nařízení nejvyššího představitele nacistické okupační správy z července 1942 měl být každý, kdo by ukrýval anebo poskytoval jinou pomoc lidem, o nichž by věděl anebo mohl jenom předpokládat, že jednají anebo nějak jinak konají proti říši, potrestán smrtí.¹⁴⁾

Počátkem listopadu 1943 se nastěhovali dva z těchto zajatců – protože třetí, nazývaný Ivan, byl odvezen do benešovské všeobecné nemocnice poté, co ho postřelil český četník¹⁵⁾ – do Ratměřic k Václavu Seidlovi. Jmenovali se Nikolaj Romanovič Solanic a Petr Ivanovič Smirnov. Tohoto Petra Ivanoviče Smirnova jmenovali někdy, zejména v pozdější době, jak o tom budeme ještě psát, Petr Birjukov a je to tentýž Rus, o němž jsme se zmínili, když jsme psali o uprchlých sovětských válečných zajatcích na Popovicku.

V Ratměřicích byli oba muži asi šest týdnů. Poté, před Vánoci 1943, přešli k Jaroslavu Jindrovi do Skryšova. Příchod obou sovětských válečných zajatců splývá s příchodem Josefa Raiskupa, kterého předal rovněž Jaroslavu Jindrovi jankovský listonoš František Prchal. Obě události pak splývají s dobou, od které se skryšovská

8) Vojtěch Travěnc, odborný učitel v Benešově u Prahy, nar. 14. 4. 1898 v Kardašově Řečici. Byl zatčen gestapem 14. 6. 1944 a popraven 13. 12. 1944 v Praze na Pankráci. (Policejní fotografie publikována v *Žaluji II*. Orbis Praha 1946.)

9) Jaroslav Sirový, nar. 30. 6. 1901 v Mezné, odborný učitel v Benešově u Prahy. Byl zatčen gestapem 8. 8. 1944 a popraven 13. 12. 1944 v Praze na Pankráci. (Policejní fotografie publikována v *Žaluji II*. Orbis Praha 1946.)

10) Státní okresní archiv Tábor, Sběrka soudobé dokumentace, sign. F V b 2, Bohumír Škopek, Vzpomínky na odbojovou a partyzánskou činnost (a) na národní osvobození z nacistické okupace 1939–1945, s. 1–10.

11) Benešovské gestapo se dozvědělo o podporovateli sovětských válečných zajatců udáním a případ vedlo odděleně od případu Travěncova jako případ K. Zmeka a další. Referentem Travěncova případu byl benešovský gestapák Oswald Marx, Zmekova případu Dr. Robert Hohl – viz Státní okresní archiv Tábor, Sběrka soudobé dokumentace, sign. F II b (karton 3), Opisy úředních dokladů, Travěnc Vojtěch – partyzánská činnost, Protokol sepsaný s dr. Robertem Hohlem z 5. 10. 1946 a Protokol sepsaný s Oswaldem Marxem z 5. 10. 1946.

12) Jan HERTL, Jaroslav CHARVÁT, Josef PETRÁŇ, Čeněk REINŠTEIN, Jiří TYWONIAK, *Podblanicko proti okupantům*. Benešov u Prahy 1966, s. 139–141.

13) Listonoš Bohumil Sochůrek, nar. 8. 11. 1901 v Nové Vsi, bytem v Bedřichovicích.

14) *Verordnung des Reichsprotektors in Böhmen und Mähren zur Abwehr der Unterstützung reichsfeindlicher Handlungen. Vom 3. Juli 1942...*, tj. *česky Nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě k zamezení podporování říši nepřátelského jednání ze 3. července 1942. Na základě §1 nařízení správního řádu v protektorátu Čechy a Morava ze 7. června 1939 nařizujeme: §1 (1) Smrtí bude potrestán, kdo osobu, o které ví nebo dle okolností předpokládat musí, že je zúčastněna na jednání říši nepřátelském, ukrývá nebo jinak pomoc poskytne, nebo opomene vést to úřadům oznámit ... – Verordnungsblatt des Reichsprotektors in Böhmen und Mähren, Jahrgang 1942, částka 27, s. 182.*

15) Bohumil ŠULC, *Odboj na Táborsku, 1938 – 1945*. Tábor 1989 – strip. soutěžní práce uložený v Národním archivu v Praze, fond ÚV ČSPB, inv. č. 3350, s. 114 uvádí datum postřelení Rusa Dumlova (!) 24. 1. 1944. Podle nás se jedná právě o dotyčného Ivana.

odbojová skupina začala nazývat JOSTA. JOSTA jako Josef Stalin. Jméno skupiny silně ukazuje k Josefovi Raiskupovi – Malestovi (Marx – Lenin – Stalin). Počátkem roku 1944 se oba sovětské zajatci přemístili do Čestína, kde našli přístřeší u Svatoňů.¹⁶⁾ U Svatoňů v Čestíně¹⁷⁾ se uprchlíci skrývali v podzemním krytu, který byl v mezích možností dobře vybavený. Nacházel se v zelinářské zahradě, vchod byl ve skleníku. Díky synu rolníka Františka Svatoňe se zachovaly fotografie tří ze zajatých uprchlých sovětských válečných zajatců: Nikolaje Romanoviče Solanice, Petra Ivanoviče Smirnova (Petr Birjukov) a Nikolaje Saši. Fotografie pocházejí ze srpna 1944.¹⁸⁾ Všechny tři sovětské vojáky odvedl pryč mladý František Svatoň v létě 1944 za vesnici Ostrov, kde je od něho údajně převzal jiný, Svatoňovi neznámý muž.

Údaje, které jsme nashromáždili, se navzájem nevyklučují. Nejsme sice schopni určit přesnou chronologii událostí a účasti jednotlivých osob na nich, ale jde evidentně o stejnou skupinu uprchlých sovětských válečných zajatců.

Tři sovětské válečné uprchlíci šli na východ, kde bojovala Rudá armáda. Přinejmenším jeden z nich, a sice Petr Ivanovič Smirnov, jenž vystupoval nadále pod jménem Petr Birjukov, zůstal na Moravě. Pohyboval se v oblasti Blanska, Boskovic, Bystřice nad Pernštejnem a Tišnova a soustředil kolem sebe skupinu sovětských uprchlíků, jež stále narůstala a úměrně tomu vzrůstal její význam v rámci rozvíjejícího se partyzánského hnutí na Moravě. V prosinci 1944 se skupina Petr (podle jejího velitele Petra Birjukova) kontaktovala s partyzánskou Třetí československou údernou rotou na sever od Tišnova. Skupina Petr měla kolem třiceti osob a žila v lesních úkrytech mezi obcemi Šerkovicemi, Lomnicí, Rašovem, Žleby a po skupinkách i v okolních obcích. Sdílela prostor s partyzánskou Třetí československou rotou. Na přelomu roku 1944 a 1945 se skupina zdržovala v prostoru Kunštát – Olejnice – Doubravnik – Černá Hora. Zde se setkala skupina Petra Birjukova s částí sovětské parašutistické skupiny Jermak, kterou vedl náčelník štábu Jermaku Maxim Petrovský. Jermakovci představovali něco zcela nového. To nebyli uprchlí sovětské válečné zajatci, ani Češi ukrývající se před gestapem anebo jím stíhaní, ale poprvé konečně

16) Jan HERTL, Jaroslav CHARVÁT, Josef PETRÁŇ, Čeněk REINŠTEIN, Jiří TYWONIAK, *Podblanicko proti okupantům*. Benešov u Prahy 1966, s. 128ad a 139, uvádějí poněkud jiné údaje, máme zato, že nepřesné. Domníváme se, že skupina, kterou našel listonoš Sochůrek, je tatáž, o níž píše autoři publikace na straně 139 jako o „skupině sovětských důstojníků“ u Nové Vsi, Miroslavi a Mladovic. Jeden z autorů publikace napsal o více než třicet let později, že „V prosinci 1943 dostal Svatoňův „bunkr“ první obyvatel. Byli to: raněný zajatec nazývaný pouze Ivan, dále npor. Nikolaj Romanovič Solanic, Petr Birjukov, Nikolaj Saša od Stalingradu.“ (Jiří TYWONIAK, *Léta okupace na Benešovsku II (1943–1945)*. Okresní muzeum Benešov 1992, s. 6). Ani to nepovažujeme za pravdivé. Ivan byl onen zajatec, který byl zraněn českým četníkem a následně předán do benešovské nemocnice, Nikolaj Romanovič Solanic je jedním ze dvou Nikolajů, když druhý byl Nikolaj Archimov (též Archipov). Následkem nedostatku a nepřesnosti pramenů lze osoby, děje a podíl jednotlivých osob na nich těžko interpretovat, ale komparací je možné přece jen některé nepřesnosti vyloučit.

17) František Svatoň starší, nar. 7. 2. 1887 v Čestíně, rolník v Čestíně čp. 6, byl zatčen 16. 4. 1945, vězněn v Benešově a Terezíně. Zemřel v benešovské všeobecné okresní nemocnici 28. 5. 1945 na tyfus, kterým se nakazil ve věznici v Terezíně.

18) Fotografie byly publikovány v knize Jan HERTL, Jaroslav CHARVÁT, Josef PETRÁŇ, Čeněk REINŠTEIN, Jiří TYWONIAK, *Podblanicko proti okupantům*. Benešov u Prahy 1966. Pořídil je František Svatoň mladší (nar. 1. 12. 1912 v Pičíně) v srpnu 1944, jak ověřoval Jaroslav HOJDAR, *Ticho znělo*, rkp., s. 120.

sovětské vojáky, operující v týlu nepřítelů, parašutisté. Skupina Jermak byla vysazena nad československým územím v noci na 1. října 1944. Podléhala Ukrajinskému štábu partyzánského hnutí v Kyjevě a měla především zpravodajské a organizační poslání. Měla vyhledávat a spojovat skupinky domácího odporu do partyzánských oddílů a stupňovat jejich boj až do všehárodního povstání v týlu nepřátelské fronty. Neméně důležitým úkolem Jermaka bylo získávání informací a zpráv. Jermak plnil své poslání a vybudoval si základny na Prostějovsku, Boskovicku, v okolí Moravské Třebové a na Bystřicku a Tišnovsku se setkal s partyzány českými (Třetí čs. úderná rota) a se skupinou ruských uprchlíků Petr (Birjukov). Jermak získal díky Třetí čs. úderné rotě a skupině Petra Birjukova spojení k českému obyvatelstvu. Na malém prostoru byly základny tří významných partyzánských jednotek. Petr Birjukov si podržel velkou míru samostatnosti a nadále zařazoval do své skupiny sovětské uprchlíky z německého zajetí. Měl středisko v obcích Prosetín a Horní Čepí, odkud získával potraviny a ostatní proviant. 26. února 1945 unikl Petr Birjukov z obklíčení německých protipartyzánských jednotek z Hejmalovy hájovny v Šerkovicích, kde se měla konat schůzka s vedením skupiny Jermak. Velitel Jermaku Nikolaj Dmitrijev byl zastřelen, politického komisaře skupiny Železnáka a jeho pobočníka Ždanova Němci zajali, Petru Birjukovovi, ač byl zraněn, se však podařilo utéct.¹⁹⁾ Zůstal na živu a nadále operoval se svou skupinou v prostoru Blansko – Boskovice – Bystřice – Tišnov. Na začátku dubna 1945²⁰⁾ navázala skupina Petr Birjukov spojení s partyzánskou brigádou Jan Kozina – Zarevo (Záře), která ustoupila z Českomoravské vysočiny a zaujala prostor severního Tišnovska s centrem v Horním Čepí, který měli v držení až do šerkovické tragédie Jermakovci.²¹⁾

Nikolaj Archimov (Archipov) a Nikolaj Romanovič Solanic došli až na Slovensko a zúčastnili se Slovenského národního povstání.

Po válce navštívil Petr Birjukov a Nikolaj Archimov (Archipov) Svatoňovy v Čestíně. František Svatoň starší se s nimi bohužel neviděl, protože zemřel 28. května 1945 v benešovské okresní nemocnici na následky skvrnitého tyfu, který utrpěl v te-

19) Nejlépe, byť i okrajově vzhledem k tomu, že hlavní pozornost se týká Třetí československé úderné rotě, zpracoval činnost Birjukova na Tišnovsku Vojtěch ŽAMPACH, *Třetí československá úderná rota. Z partyzánského hnutí na Tišnovsku*. Muzeum v Ivančicích 1969. Nepřímo o partyzánském hnutí na Tišnovsku také tentýž autor v publikaci *Se smrtí v týlu. K historii protipartyzánského 28. ZbV komanda v Letovicích*. OV ČSPB Blansko 1984. Literaturu k šerkovické tragédii uvádí souhrnně Zdeněk JELÍNEK, *Partyzánský oddíl zvláštního určení ZAREVO*. Kolín 1988, v poznámce 307 na s. 108.

20) Zdeněk JELÍNEK, *Partyzánský oddíl zvláštního určení ZAREVO*. Kolín 1988, s. 132 publikoval, že Zarevo se setkalo 5. dubna s oddílem vedeným Birjukovem ze skupiny Dmitrijeva (původní velitel Jermaku). Upozemňuje také na publikaci Petr KOPEČNÝ, Vladimír POLÁK, *Žijeme jejich odkazem. Protifašistický odboj na Blansku a Boskovicku*. OV ČSPB Blansko 1985, s. 106, kde je v poněkud jiném znění uveřejněn tentýž radiogram Zareva a jako velitel oddílu jmenován Bekasov, což Z. Jelínek interpretuje jako Birjukov.

21) Z nákresu organizace partyzánské brigády Jan Kozina ve Vojenském historickém archivu, který je zjevně nepřesný, je zřejmé nejen to, že npor. Rudé armády Petra Birjukova přechovávali společně s třemi jinými důstojníky Rudé armády Antonín Foubík v Pekle u Popovic a František Střelka v Mladovicích na Benešovsku, ale se dozvídáme, že byl pryč po zatčení Vašty u Střelky varován Oldou Šafářem, načež uprchl k brigádě Jan Kozina; to je údaj, který jsme jinde nenalezli, ale musíme upozornit, že mezi pobýtem Birjukova na Benešovsku a mezi dubnem 1945 leží jednak příliš dlouhá doba, za druhé pak útěk P. Birjukova v partyzánské brigádě Jan Kozina je nesmysl (– viz VHA Praha, sign. 308 – 12 – 5).

rezínském vězení.²²⁾ Ale mladý František Svatoň, který se při zatýkání 16. dubna 1945 zachránil před zatčením odvážným útekem, vyslechl z úst Nikolaje Archimova (Archipova), že Nikolaj Romanovič Solanic byl v bojích u Žiliny těžce zraněn, ale zda zůstal naživu a dožil se konce války, Archimov (Archipov) nevěděl.

F. Novotný z Balkovy Lhoty „3. října 1943 získal čtyři ruské důstojníky, kteří byli na útěku ze zajateckého tábora“. Jednoho prý převezl železničář Rukavička²³⁾ do Moravské Ostravy, odkud pokračoval dál na východ. Zbývající tři Sověti zůstali v Radkově až do konce války. Vedoucí postavou mezi nimi byl kpt. Naborčikov.²⁴⁾

2. října 1943 projížděl na trati Praha – Tábor vlak s ruskými válečnými zajatci. Podařilo se jim cestou probourat ve stěně dobytčáku díru a za jízdy z jedoucího vlaku vyskakovali. Dvěma z nich se to podařilo u Stupčic. Jeden se jmenoval Viktor Klimov a byl prý z Nižného Tagilu,²⁵⁾ druhý Ivan Borisov byl odněkud od Volhy. Oba byli zubožení hladem a vězněním, odření od šterku a Ivan Borisov se navíc při seskoku těžce zranil na hlavě. K ránu na ně náhodou narazil Jurka Sirochman, Rusín, který byl kočím v hospodářství Homolových v Mezně.²⁶⁾ Ten je poslal humny do vesnice. Takto došli ke statku Švábových. Josef Šváb²⁷⁾ je neodmítl a ponechal je ve stavení. Jeho žena to však psychicky neunesla a odešla z domu, stejně jako hrozil odchodem z domu i Švábův otec, jestli je syn nepošle pryč. Statečný Josef Šváb došel za hasičským samaritánem, zda by nešel oba zraněné ošetřit. Ten ale odmítl jak oba zraněné zajatce ošetřit, tak dokonce i poskytnout léky a obvazy z hasičské lékárníčky. Za takové situace došel J. Šváb ke svému sousedovi, kováři Františku Eliášovi, snad také proto, že o něm věděl, že byl ruský legionář,²⁸⁾ a ten oba Rusy ve Švábově stodole obvázal. Navečer pak F. Eliáš oba zbědované muže převedl k sobě. Společně se svou manželkou Miladou²⁹⁾ je pak ukrývali v prostoru, který upravili nad kovárnou, živili je a ošetřovali. U Eliášů strávili tři týdny, uzdravili se a zesílili. V listopadu přišel F. Eliáš za Emanuelem Vobruba, že v obci bude hospodářská kontrola, takže nemůže zajatce u sebe ponechat, a prosil E. Vobruba, aby vzal oba

22) Úmrtní list ex offio Františka Svatoně – Státní oblastní archiv v Praze, MLS Kutná Hora, Ls 72/47 (Josef Přibyl), s. 686.

23) Bývalý ruský legionář Václav Rukavička, nar. 8. 9. 1893, bydl. Tábor – Zahradka – srovnej Petr BRÁTKA, *Husitská tradice a československé legie 1914 – 1920. Věnováno 85. výročí vzniku československých jednotek*. Jan MACH, *Českoslovenští legionáři rodáci okresu Tábor*. Husitské muzeum Tábor, 1999, s. 47.

24) Jaroslav HOJDAR, *Různé, strj.*, Vzpomínky Františka Novotného z Balkovy Lhoty, s. 42.

25) Viktor Klimov napsal 20. května 1944 rozloučení pro případ smrti, jež adresoval své rodině, tj. synovi, manželce a rodičům, z něhož je patrná jeho láska k blízkým a vlasti. Podepsal se jako „Viktor Kešmov (Klimov)“ – Státní okresní archiv Tábor, Sbirka soudobé dokumentace, sign. F II b Kešmov (Klimov), Viktor, dopis rodině z 20. 5. 1944.

26) Juraj Sirochman, kočí v Mezně čp. 41, nar. 7. 3. 1921 v Prisloupu na Ukrajině.

27) Josef Šváb, rolník v Mezně, nar. 16. 3. 1913 v Mezně.

28) František Eliáš, nar. 15. 2. 1891 v Mezně a bydlel v Mezně čp. 72. V soupisu legionářů okresu Tábor (Petr BRÁTKA, *Husitská tradice a československé legie 1914–1920. Věnováno 85. výročí vzniku československých jednotek*. Jan MACH, *Českoslovenští legionáři rodáci okresu Tábor*. Husitské muzeum Tábor, 1999) není uveden.

29) Milada Eliášová, narozená 29. 12. 1896 v Mezně.

zajatce na nějaký čas k sobě do mezenské cihelny.³⁰⁾ Skutečně tam přešli a strávili tam celou zimu.³¹⁾

Mezenská cihelna byla dobrým úkrytem. Ležela mezi Meznem a Sudoměřicemi a jediná cesta, která k ní vedla, byla tak špatná, že byla i pro auto špatně sjízdná. Emanuel Vobruba se od jara 1943 skrýval, v té době hlavně v Praze, ale na jaře 1944 přešel domů a pak už se zdržoval tam. Vybuďoval si úkryt nejprve v lese, jeden také přímo pod obytnou místností. Vchod do něj byl zakryt poklopem, který byl – pod kuchyňským stolem. Když o tom tak uvažujeme, byl šíleně odvážný.

Žil v ilegalitě, takže nemohl pracovat, či-li neměl vůbec žádný peněžní příjem. Přitom měl rodinu, která byla zcela bez prostředků. Jeho život, stejně jako životy jeho manželky a dětí a psanců, které navíc ukrýval, byly závislé na podpoře přátel a známých. „Žili jsme z toho, co nám dobří lidé darovali, chléb, mouku a jiné životní potřeby. Oba chlapci chodili do školy. Každý den vzala manželka nůši a obešla několik dobrých rodin, kteří byli v naší odbojové skupině, a zase bylo na dva nebo tři dny co jíst. Měli jsme radost, že můžeme těm zbídačeným ruským lidem trochu zpříjemnit zdejší pobyt,“ prohlásil E. Vobruba v roce 1965, když už mu bylo třiaosmdesát let.³²⁾

Na jaře 1944 se oba zajatci vrátili k Eliášům. Ruští váleční zajatci byli v té době také u Františka Novotného v Balkově Lhotě.

V lihovaru ve Vesci se u správce Stanislava Horáčka³³⁾ od začátku ledna 1944 ukrýval komunista Josef Raiskup. Ten si občas posílal pro Rusy, aby ho přišli navštívit. S Rusy rozmlouval a vdechtl jim myšlenku, že oba Rusové chtěli jít na východ vstříc své armádě. Protože v té době byla fronta ještě daleko, nebylo to ani rozumné, ani možné. Před Velikonocemi 1944, které toho roku připadly na 9. dubna, přišel do cihelny J. Raiskup. Domluvil se s oběma Rusy a za pár dní večer Josef Raiskup, je muž dali Rusové přezdívku Čapájev, Viktor Klimov a Ivan Borisov po rozloučení s Vobrubaovými odešli z mezenské cihelny s tím, že půjdou na východ. Došli však pouze do veseckého lihovaru.

Správce lihovaru Stanislav Horáček byl toho dne v Praze. J. Raiskup vymámil z jeho manželky větší množství cigaret a v deset hodin dopoledne odešel s Rusy z lihovaru. Šli přes zaseté pole a protože byla obleva, zapadali do rozbředlé půdy. Ze statku od Kleinů, kterým pole patřilo, na ně pískali, že mají jít jinudy, ale nebylo to nic platné. Však stejně daleko nedošli. Buď za chůze anebo v lese se Rusové opili lihem, který ukradli v lihovaru.

30) Emanuel Vobruba, nar. 29. 2. 1896 v Mezně. Po první světové válce pracoval jako dělník v Poldině hutí v Kladně, v roce 1921 vstoupil poté, co poznal Antonína Zápotockého, do komunistické strany. O tři roky později se vrátil do rodného Tábora. Pracoval v Praze jako řidič nákladního automobilu, na začátku okupace se usídlil na samotě v Mezně čp. 20 (cihelna).

31) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/174, Byl jednou jeden partyzán, s. 7.

32) Jaroslav HOJDAR, *Borotínsko I*, strj., Vzpomínky Emanuela Vobruba z Mezna čp. 20, s. 35.

33) Stanislav Horáček, nar. 13. 3. 1901 v Lodíně, okres Hradec Králové, celý život pracoval v lihovarech: ve Vyšehněvicích, Proseči – Pošně, Lhotě – Klučově, za okupace ve Vesci, po válce v Kopřivně.

Druhého dne přišli do lihovaru tři Rusové, kpt. Štěpán Naborčikov,³⁴⁾ jistý Nikolaj a Rus, kterému se říkalo Franta.³⁵⁾ Sotva je S. Horáček jakž takž ubytoval, přišel četnický strážmistr Jan Sedláček z Jistebnice a sdělil S. Horáčkovi, že tábořské gestapo a německá ochranná policie (Schupo) shánějí větší počet českých obyvatel a chtějí pročesávat krajinu, zvláště lesy. S. Horáček byl ve velmi nepříjemné situaci. Nyní, sotva u sebe Rusy ubytoval, musel je zase přesvědčit, aby okamžitě odešli. Těm se ale samozřejmě nechtělo a vyčetli Horáčkovi, že je špatný český partyzán, když je vyhání. Nicméně správci se přece jen podařilo je přimět, aby v doprovodu jeho manželky opustili lihovar. Dovedla je dolů k rybníku a Rusové odešli. S. Horáček sám pak uklidil ve spěchu stopy po ubytování Rusů a zejména také psací stroj a cyklostyl, na nichž psali a tiskli ilegalistické plakáty. Zabalil je a uschoval do popelu a sazí v patě lihovarského komína. Spálil tiskoviny a papír a stopy pokud možno důkladně odstranil. Bylo to učiněno všechno v maximálním spěchu a když už to bylo hotové, Němci razii náhle ukončili.³⁶⁾

Stejného rána přišel Ivan Borisov zpět do mezenské cihelny. Ptal se E. Vobruba, zda se Viktor nevrátil. Podnapilý prozradil E. Vobrubi, že Čapajev je včera dovedl tam, kde dostali líh. Oba Rusové se opili. Viktor Klimov dokonce tak, že po svých družích střílel. Nato se jim v lese ztratil a oni jej nemohou nalézt. Raiskup šel – zřejmě proto, že se styděl – sám polí do Mezna. Ivan Borisov jej poté, co opustil E. Vobruba a jeho cihelnu, dohonil a odešel s ním do Čestína ke Svatoňům. Ztracený Viktor Klimov k ránu ztropil povyk v borotínském dvoře (Starý zámek). Se vzduchovkou přes rameno a s pistolí za pasem žádal po správci Čeňkovi Svobodovi cigarety, chléb a pití. Ten se obával zaměstnanců, oni zase jeho a tak šli společně na četnickou stanicí v Borotíně a učinili udání. Četníci uvědomili telefonicky tábořské gestapo a to zorganizovalo velkou pátrací akci. Několik set německých uniformovaných policistů, možná i vojáci, gestapáci a čeští četníci i přinucení civilisté prohledávali dopoledne vesnice a lesy.

„...gestapáci procházeli lesem, když procházeli průsekem, viděli z větší dálky projít lesem Viktora Klimova v tom průseku. Ten měl s sebou dalekohled a pušku vzduchovku. Gestapo však se domnívalo, že ten člověk má na sobě velkou pušku a raději před střetnutím – mysleli, že je tam ozbrojených lidí víc – se stáhli zpátky a raději odešli. Tím byla lesní razie předčasně ukončena, pochopitelně ani lidé domácí nehledali.“³⁷⁾

Pro ilegalisty to bylo nervydrásající. „Vobruba zalezlý v díře očekával svůj osud, který však za jeho péči mu byl příznivý. Ve dvě hodiny odpoledne shlédla jeho manželka, jak se od lesa vleče postava. Byl to Viktor Klimov s rozervaným oblekem, v ob-

34) Štefan Fedorovič Naborčikov, ruský kapitán, je uváděn jako jeden z ilegalistů, ukrývaných po únorovém zatýkání v roce 1943 Františkem Hahnem v Kamenné Lhotě – viz Josef MATĚJKA, *Borotín v odboji v letech 1939–1945*. Borotín 1945, s. 24.

35) Tvrzení S. Horáčka v tomto směru zpochybňuje naše určení Franty u Klicmanů jako Ivana Borisova, ale vzpomínky aktérů si v mnoha ohledech protřečejí, takže jsme neustále na pochybách, kdo byl vlastně kdo.

36) Státní okresní archiv Tábor, Sběrka soudobé dokumentace, sign. F V b 5 (karton 6), Vzpomínky Stanislava Horáčka z 10. 10. 1968.

37) Státní okresní archiv Tábor, Sběrka soudobé dokumentace, F V b 5 (karton 6), nestr.

ličejí a na rukou zkrvácený. Na břicho za pasem měl pistolí, přes rameno vzduchovku.“³⁸⁾

Z jiného pohledu vypadala událost takto: „Dne 13. dubna 1944 v ranních hodinách dostavil se na četnickou stanicí v Borotíně čeledín Alexander Maxim ze Starého zámku v doprovodu nájemce statku Čeňka Svobody a oznámil, že téhož dne o šesté hodině ranní byl u něho v bytě neznámý, puškou ozbrojený ruský zajatec, který žádal o občerstvení a ptal se na směr cesty k cihelně u Mezna, kde bydlel Emanuel Vobruba, a na Šebor, kde bydlela Vyčichlová. Vrchní strážmistr Matějka ihned uhodl, že se jedná o zajatce, kteří se dožadovali vydání zbraní na Vyčichlové. Po úmluvě se Svobodou bylo zařízeno, aby Maxim při výslechu se nezmiňoval o hájovně Šeboru a že Svoboda mu opatří zato jednoho vepře na černo. Protože o případu věděla již celá veřejnost v Borotíně a okolí, byl vrchní strážmistr Matějka nucen případ ohlásit gestapu v Táboře, které se krátce nato do Borotína dostavilo. Mezitím zařídil vrchní strážmistr Matějka prohledávání lesů civilním obyvatelstvem směrem Starý zámek – Sudoměřice. Při tomto prohledávání narazili občané František Benda, František Sika a Josef Míka z Borotína na okraji lesa na odpočívajícího ruského zajatce ozbrojeného puškou. Zajatec na všechny tři namířil puškou a zmizel v hustém lesním porostu. Tento výjev byl oznámen gestapu přítomnému na Starém zámku. V přítomnosti gestapa, Matějky a místních spoluobčanů bylo ihned zařízeno prohledávání okolního lesa. Při tomto prohledávání narazil Matějka na ruského zajatce Viktora Klimova, který naň mířil puškou. Matějka předstíral, že si zajatce ne všiml, a šel dále a za ním jdoucího Františka Bendu a Františka Holzknechta poslal jiným směrem, aby Klimova neviděli. Matějka po úmluvě s členy gestapa obsadil silnici vedoucí lesem z Borotína do Sudoměřic, předstíraje, že zajatec se musí nacházeti v části lesa mezi silnicemi k Borotínu a Moravci. Zakrátko nato se dostavil k prohledání lesa jeden prapor německé ochranné policie, gestapo, německá kriminální policie a četnický pohotovostní oddíl z Tábora. Výsledek prohlídky lesa byl negativní, jak Matějka očekával, protože mu bylo známo, že Klimov odešel již dávno směrem k lesu samota Šebor.“ Celé to mělo ještě jednu smutnou dohru: „Čeledínu Maximovi Svoboda slíbeného vepře za mlčení opatřil. Zakrátko nato vyhrožoval Maxim Svobodovi, že ho udá gestapu proto, že ho naváděl k mlčení a dotazování se Klimova na hájovnu Šebor a Mezno. Proto byl Svoboda nucen, z popudu Matějky, oznámiti Maxima německému četnictvu, že chová jednoho vepře na černo. Maxim byl německým četnictvem zatčen a operoval proti Svobodovi opět výhrůžkou, že ho přemlouval k mlčení o dotazování se zajatce na obec Mezno. Svoboda podplatil německé četnictvo vícero dary a vepřovým masem, aby údajně Maxima vzali jako vymyšlené. Maxim byl odsouzen na deset měsíců za chování vepře na černo.“³⁹⁾ I tak to ovšem bylo, všichni lidé nebyli uvědoměli bojovníci proti okupantům a neměli dost pevné morální zásady.

Viktor byl následkem nadměrného požití alkoholu zničený. Když vystřízlivěl, hluboce svého chování litoval.

38) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/174, Byl jednou jeden partyzán, s. 9.

39) Josef MATĚJKA, *Borotín v odboji v letech 1939–1945*. Borotín 1945, s. 25–26.

Za krátký čas se Raiskup do mezenské cihelny vrátil. Přišel s Ivanem Borisovem, ale navíc přivedl dalšího sovětského válečného zajatce, jehož představil jako sovětského politického komisaře Nikolaje. Třebaže se trojice nastěhovala na půdičku márnice na mezenském hřbitově, přesto to znamenalo ohrožení všech, kdo je podpořovali, nejvíce samozřejmě obětavých Vobrubových. V kraji se začali ztrácet králíci, slepice a domácí zvířata, začalo se povídat, že na hřbitově straší. Naštěstí Raiskup zakrátko odešel s V. Houškou do Prahy a Ivan Borisov na Vesec k S. Horáčkovi. Nikolaje J. Raiskup (Malesta) po třech měsících na podzim 1944 odvedl, zřejmě ke Svatoňům do Čestína.⁴⁰⁾

Existují zprávy o Rusech, kteří se zdržovali od podzimu 1943 v Balkově Lhotě, Mezně a Radkově. Jsou však poněkud zmatené a často si protirečí. Identifikujeme Viktora Klimova a Ivana Borisova (nebo Charkipova?), ale objevuje se také už řečený kapitán Rudé armády Naborčikov. I tito ruští zajatci se skrývali v mezenské cihelně u Vobruba a u mezenského kováře Františka Eliáše, navštěvovali také rodinu Hahnových v Kamenné Lhotě čp. 12. U Hahnů přespával zvláště kpt. Naborčikov, „hezký urostlý muž“, jak si pamatoval v roce 1965 už pětadesátiletý František Hahn, stejně jako byl u nich několikrát Viktor Klimov.⁴¹⁾

Ivan a Viktor chodili také do mlýna v Borotíně čp. 121 k Antonínu Jindovi, od roku 1943 také psanci, který se však někdy zdržoval a přespával také doma.⁴²⁾

Šlo evidentně o jedny a tytéž Rusy. Jenom po válce narostl podíl některých lidí na jejich záchraně do neskutečných rozměrů. Podle vlastního vyprávění by byl jedním z hlavních organizátorů, který se zúčastnil při přechovávání Rusů, Josef Samec z Radkova čp. 15.⁴³⁾ V roce 1943 prý nahlásil nějaký horlivec do Tábora, že u Balkovy Lhoty viděl dva ruské zajatce. Němci poručili, aby nastoupili všichni muži od 16 do 70 let k prohlídce lesů. Prohlídku organizovali čeští četníci, gestapáci se jí sami neúčastnili. To už někteří Češi věděli, že v Balkově Lhotě se zdržují čtyři uprchlí ruští váleční zajatci. Při prohlídce nebyl nikdo samozřejmě nalezen. Ale ještě ten den byli tři z údajných čtyř ruských zajatců umístěni do rodin českých vlastenců. Jednoho ubytoval Josef Samec u Klicmanů v Radkově čp. 36.

Rus u Klicmanů se jmenoval Ivan a bydlel u nich od října 1943. Šlo zřejmě o Ivana Borisova. „Máma Klicmanová ho dobře živila, byl jako kulička. Říkala mu Franto. Když někdo náhodou přišel a Franta se nestačil ukrýti, zvolala na něho přísně: Franto, jdi si lehnout na pec, a návštěvě říkala: To je kluk od sestry z Načeradce, ale on to nemá v hlavě v pořádku a je němý,“ zapsal J. Kroužek v lednu 1965.⁴⁴⁾ Jiný Rus

40) Jaroslav HOJDAR, *Borotínsko 1*, strjp., Vzpomínky Milady a Františka Eliášových z Mezna čp. 72, Vzpomínky Emanuela Vobruba z Mezna čp. 20, s. 34–35, též Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/174, Byl jednou jeden partyzán, s. 11–12.

41) Jaroslav HOJDAR, *Borotínsko 2*, strjp., Vzpomínky Marie a Františka Hahnových z Kamenné Lhoty čp. 12, s. 20–21.

42) Jaroslav HOJDAR, *Borotínsko 2*, strjp., Vzpomínky Aloisie Jindové z Borotína čp. 121, s. 22–23.

43) Josef Samec se narodil 27. 10. 1894 v Radkově. Bydlel v Radkově čp. 15. Byl v době, o níž píšeme, starostou obce a měl pohostinství, takže patřil v Radkově k nejlépe informovaným občanům. Už v roce 1941 se přesvědčil o jeho vlastenectví řídící učitel Ludvík Bednář, jenž měl blízko k Obraně národa a k Petičnímu výboru Věmi zůstaneme. Jeho Vzpomínky viz Jaroslav HOJDAR, *Borotínsko 2*, strjp., s. 18–19.

44) Jaroslav HOJDAR, *Borotínsko 2*, strjp., Vzpomínky na Annu a Václava Klicmanovi, s. 5.

u Klicmanů se podle J. Kroužka jmenoval Vasil a J. Kroužek mu dal pistoli.⁴⁵⁾ U Klicmanů spali často Houška s Kroužkem, přespal tam také Rus Viktor Klimov, který přišel řečeného Frantu navštívit, a další dva Rusové, ubytovaní rovněž v Radkově. Občas prý přicházeli na návštěvu ke Klicmanům také Rusové, kteří byli ubytováni v mezenské cihelně u E. Vobruba. Úkryt u Klicmanů byl nebezpečný, protože Klicmanovic chalupa byla na samém okraji obce a ještě k tomu hned u cesty a nebylo od nich možno utéct. Sám Kroužek, který se v běžném slova smyslu vůbec nebál, měl prý někdy strach.⁴⁶⁾

Jako k druhým přišel Josef Samec k Josefě a Josefu Halamovým, kteří bydleli v Radkově čp. 42, s prosbou, zda by u sebe neubytovali ruského zajatce. Žil u nich skutečně téměř nepřetržitě celý rok a syn manželů Halamových Jan si pamatoval ještě po dvou desetiletích, že tento Rus byl předtím, než se nastěhoval k nim, u Šiků v Balkově Lhotě.⁴⁷⁾

Třetí Rus se skrýval u Josefa Volemana v Radkově čp. 41.

Josef Samec tvrdil ve své vzpomínce, že se snažil, aby Rusové nebyli na jednom místě, a že jak jen to šlo, měnil se svými přáteli jejich ubytování. Pamatoval si, že jeden z Rusů byl nějaký čas také u Antonína Kozlovského, Radkov čp. 44.⁴⁸⁾

Ivana a Viktora Klimova vzpomenu také bývalý vrchní četnický strážmistr František Veselý.⁴⁹⁾ Prý se setkal při služební obchůzce v srpnu 1943 v lese Hora se dvěma ruskými vojáky, kteří se ho ptali na cestu k Meznu. Informaci jim prý poskytl a později se údajně dozvěděl, že to byli poručík Rudé armády Ivan Maenko a seržant Viktor Klimov, kteří se zdržovali v Meznu. Ač je F. Veselý právě v této části své vzpomínky nevěrohodný, přesto se od něj dozvídáme příjmení poručíka Ivana, které v této podobě odjinud neznáme.⁵⁰⁾

F. Eliáš, který přechovával Viktora Klimova a Ivana Charkipova, vzpomínal, že oba zajatci chtěli jít na východ a že měli jediný cíl: „*bojovati ještě ku konci války proti tak nenáviděnému nepříteli, který jim napáchal tolik křivd a utrpení*“. Když úmysl odejít jednoho dne dozrál, vzal F. Eliáš kolo a dojel do Sudoměřic, kde koupil v pekařství u Poláneckých chleba a u řezníka Jehněte salám a poté vypravil s manželkou oba Rusy na cestu. Druhého dne skutečně odešli směrem na Miličín. Za Heřmanickami u lesa poseděli a zrovna, když pojídali salám a chleba, který jim Eliášovi dali, objevil se před nimi náhle četník. Viktor Klimov, který byl prudké povahy, začal střílet a tak uprchli. Ale oba Rusové zanechali na místě aktovku se salámem a chlebem. Četník to nahlásil gestapu a protože na chlebu byla vyražena písmena JP

45) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/177, Soubor materiálů k činnosti skupiny Táborité, Josef Kroužek, dodatek k dotazníku o přiznání charakteru čl. partyzána.

46) Tamtéž.

47) Jaroslav HOJDAR, *Borotínsko 2*, strjp., Vzpomínky Jana Halamy z Radkova čp. 42, s. 9.

48) Jaroslav HOJDAR, *Borotínsko 2*, strjp., Vzpomínky Josefa Samce z Radkova čp. 15, s. 19.

49) Vrchní četnický strážmistr František Veselý se narodil 26. 1. 1902 v Odlochovicích, bydlel v Borotíně čp. 167.

50) Jaroslav HOJDAR, *Borotínsko 2*, strjp., Záznam o činnosti vrch. stržm. Františka Veselého v organizaci odboje Vacek – Červinka v Táboře v době okupace, s. 12. Veselým udané příjmení Maenko je podobné tomu, co udal ve své vzpomínce Stanislav Horáček (Státní okresní archiv Tábor, Sbirka soudobé dokumentace, sign. F V b 5 (karton 6), Vzpomínky Stanislava Horáčka z Vesce). Podle něho přišli 16. dubna 1944 k němu do lihovaru ve Vesce Rusové Štěpán Nabor(š)čikov, Masenko a Franta.

jako Jan Polánecký, to hned šetřilo v Sudoměřicích u Poláneckých, kdo u nich kupoval chleba, a u řezníka Jehněte, kdo u něho salám.⁵¹⁾

„Když jsem se dozvěděl, že nějací partyzáni měli přestřelku s četníkem, jel jsem opět do Sudoměřic a požádal paní Jehnětovou, aby nevyzradila, že jsem tam kupoval salám, ale ona mně řekla, že již je to zařízené, neb tam měla prohlídku a orgánům řekla, že žádný salám neprodávala a ještě jim ukázala, že má plnou udirnu salámu, který ještě není hotový. Totéž popřela i paní Polánecká, že je těžké určití dnes, komu prodávala chléb, neb že jezdí hodně pražských občanů a dalších, takže to by se těžko určilo, kdo byl zrovna zákazníkem,“ vyprávěl o dvacet let později František Eliáš. Oba sovětští vojáci se navrátili do mezenské cihelny. Viktor Klimov zůstal až do konce války, ale Ivan Charkipov se nenechal prvním neúspěchem odradit a vydal se na cestu vstříc Rudé armádě znovu.⁵²⁾

Zprávy či mnohdy jenom zmínky o Rusech máme více. Tak v září 1944 posílilo odbojovou skupinu Josefa Kasala⁵³⁾ v Klučenicích a Podskalí několik Rusů, které vedl Vasil Fedorovič Melnikov. Později, v dubnu 1945, se k nim údajně připojil sovětský parašutista Kovalenko. Jeden z Rusů se jmenoval Petr Titovič Koreškov, po válce sám napsal, že bojoval „v úseku Orlické Zlákovice, Kamenice a Podskalí“.⁵⁴⁾

Josef Šika z Balkovy Lhoty podporoval sovětského parašutistu J. B. Zubkova. Stanislav Horáček z Vesce u Pikova ukrýval v lihovaru, který spravoval, určitě na konci ledna 1945 Viktora Kostěnku, který pocházel z Charkova. Byl to uprchlý sovětský válečný zajatec a k Horáčkovi na Vesec jej osobně přivedl uhlíř Bárta z Tábora.

V lednu 1945 vzkázal MUDr. Nittl z Jistebnice S. Horáčkovi, aby jej navštívil. Horáček byl pak dr. Nittlem požádán, jestli by v lihovaru neukryl údajně bratrance jeho manželky, jinak říšského občana a pravděpodobně německého žida Martina Hirschbergera, který byl prý deset let vězněn v německých koncentračních táborech, naposledy v Osvětimi. S. Horáček s pomocí Viktora Kostěnky donesl M. Hirschbergera na Vesec a měl ho u sebe potom až do 7. května 1945.⁵⁵⁾

Když ze 24. na 25. října 1944 seskočili u Vířenic na Pelhřimovsku parašutisté skupiny Dr. Miroslav Tyrš, podařilo se Němcům sice tři parašutisty zastřelit, ale ostatní se zachránili. Když se 9. listopadu přesouvali na východ kolem Mladé Vožice, zůstal tam ukryt Viktor Alexejevič Osipov.⁵⁶⁾

51) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/174, Byl jednou jeden partyzán, s. 9.

52) Jaroslav HOJDAR, *Borotínsko I*, strj., Vzpomínky Milady a Františka Eliášových z Mezna čp. 72, s. 45 – 46.

53) Josef Kasal, nar. 27. 3. 1909 ve Skořici.

54) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/177, Soubor materiálů k činnosti skupiny Táborité, Dopis P. T. Koreškova Ministerstvu národní obrany z 15. 11. 1945.

55) Státní okresní archiv Tábor, Sběrka soudobé dokumentace, sign. F v b 5 (karton 6), Vzpomínky Stanislava Horáčka z Vesce.

56) Podle Jiřího ŠOLCE, *Za frontou na východě. Českoslovenští parašutisté ve zvláštních operacích na východní frontě za druhé světové války (1941 – 1945)*. Svět křídél 2003, s. 133 vytvořil V. Osipov v okrese Litomyšl za pomoci místních odbojářů vlastní partyzánskou skupinu Stalin.

16. března 1945 byli z vlakového transportu zachráněni tři jugoslávští a pět anglických zajatců. Jugoslávci byli ukryti v Pleších, Angličany ukrýval M. Hemr v Tučapech a nakonec byli schováni v zámku v Dírně.⁵⁷⁾

Na samotě Jitra u Malšic se u hajného Václava Švece ukrýval, aniž by to někdo věděl, Alexandr Manuilovič Michejenko. Byl to jeden z mála přeživších legendární povstání 20. (ruského) bloku v koncentračním táboře v Mauthausenu. Povstání vypuklo 2. února 1945, z téměř tisícovky těch, kteří utekli, se podařilo zachránit pouze devíti. A. M. Michejenko uprchl v červenci 1944 ze zajateckého tábora v Německu, v srpnu jej Němci chytili s kamarádem Ivanem Vasiljevičem Pokidovem v tzv. protektorátu. Od 28. srpna byli uvězněni ve věznici Krajského soudu v Táboře. Zde poznal Čecha, který ho pozval v případě, že se dožije propuštění, do Radětického mlýna u Bechyně. 7. listopadu byl statečný ruský voják A. M. Michejenko odsouzen nacistickým soudem v Praze k převýchově do Mauthausenu, což neznamenovalo nic jiného, než jistou smrt. A. M. Michejenkovi se za nepředstavitelných podmínek podařilo v rozmezí 2. února až 23. března 1945 dojít až do vysněného Radětického mlýna. Tam sice nenašel toho, s kým se setkal v tábořské věznici, takže musel dál, ale nakonec přes zastávku u Josefa Brože v Lánech u Malšic našel úkryt a pomoc v rodině Václava Švece na samotě Jitra u Tábora. Tam byl až do konce války. Po osvobození přešel k Sovětům.⁵⁸⁾

19. 10. 1944 přišli do Lomnice nad Lužnicí čtyři sovětští uprchlí váleční zajatci. Jeden se jmenoval B. A. Barský a byl z Moskvy, druhý Gilokozov pocházel z Leningradu a třetí z Kyjeva. Jméno čtvrtého Jan Jirků, který to vypověděl, zapomněl. Josef Štika z Lužnice narazil na Petra Malinovského z Moskvy, Sášu, Loňu a Petra, o málo později ještě na kpt. Rudé armády Zdeňka (?) Kuzněcova.⁵⁹⁾

Na Bechyňsku se objevil v závěru války por. Rudé armády Alexej Rodionovič Jegorov, který uprchl z Norimberka 28. 3. 1945.⁶⁰⁾

Kromě už vzpomínaných Rusů se od konce února 1945 ukrýval v mezenské cihelně také židovský chlapec Willi Elenberg. Jeho rodiče měli údajně tabákovou továrnu u Mannheimu a oba zahynuli v Osvětimi. On sám byl v transportu z Osvětimi do Mauthausenu. Podobných transportů projelo po tábořské trati více. Víme například, že vlak s vězni, sestavený z otevřených vagonů, tzv. dobytčáků, projel Tábořem v ranních hodinách 25. ledna 1945. Dojel do Pergau v Rakousku, tam byl zastaven, protože Mauthausen byl plný a nemohl přijmout další vězně. 26. ledna se vlak vracel po stejné trati nazpět.

57) Bohumil ŠULC, *Odboj na Táborsku, 1938–1945*. Tábor 1989 – strj. soutěžní práce uložený v Národním archivu v Praze, fond ÚV ČSPB, inv. č. 3350, s. 145.

58) Není pravda, co napsal Bohumil ŠULC, *Odboj na Táborsku, 1938–1945*. Tábor 1989 – strj. soutěžní práce uložený v Národním archivu v Praze, fond ÚV ČSPB, inv. č. 3350, s. 145, že po něm nezůstala stopa. Jeho příběh poznal až do neuvěřitelných detailů a sugestivně sepsal Jaroslav HOJDAR, *K smrti odsouzení prchají*. In: Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 2/10.

59) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/177, XII. oddíl Táboritů, Lomnice nad Lužnicí, Zpráva o činnosti od Jana Jirků.

60) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/177, X. oddíl Táboritů, Hořetín, Bechyně, Deník záznamů o činnosti národního odboje (středisko Nová Ves).

Židovskému chlapci Willimu Elenbergovi se podařilo z otevřeného vagonu na trati z Tábora na Prahu blízko u Miličína utéct pravděpodobně z jiného takového transportu na konci února 1945. Schoval se v kanálu pod silnicí, kde ho našel železniční dělník František Vojta. Ten jej předal k Jaroslavu Slavíkovi na miličinské zastávce a odtud ho Václav Vovsík převedl do mezenské cihelny. Byl ve velmi zbídačeném stavu, ale žil.⁶¹⁾

25. dubna 1945 dobudoval E. Vobruba s Williho pomocí jednu z lesních zemljank blízko cihelny. V poledne jim přinesli Vobrubic chlapci oběd. Když se muži najedli, vzali chlapci tašku s prázdným nádobím a šli zase domů s tím, že přivezou žitnou slámu, kterou hodlali muži přikrýt dřevěný strop předtím, než zakryjí strop bunkru hlínou a jehličím. Ale mladší z chlapců, Ruda, přiběhl nazpět, že viděl Němce, kteří mají automaty a jdou lesem směrem ke skrýši.

Nato „Vobruba vyhlédl z paseky a skrz vysoký les viděl, že udání jeho syna je pravdivé. Upozornil Williho a odvedl jej s sebou za hromadu dřeva a klestí. Němci mířili přímo tam, kde oni před tím pracovali. Nic však nemohli poznati, neboť místo bylo dobře ukryté v husté pasece. Němci se pak rozdělili a pokračovali ve své cestě. Jeden šel sám, druzí dva spolu. Vobruba a Willi se rovněž rozdělili tak, že Vobruba prolezl pasekou, kam šli oni dva a Willi měl sledovat, kam půjde samotný Němec. Bylo dohodnuto, že když půjdou dále, že dodělají kryt, který měl být večer skončen. Zůstanou-li však Němci v lese, musí dodělati kryt ráno, neboť v noci měl přijít Emil Jindrák, který pak pomůže, jednalo se hlavně o to, aby kryt byl přikrytý a nebyl prozrazen, jinak by byla veškerá práce marnou. Kryt by neměl ceny, kdyby někdo nepozvaný o něm věděl a v takovém krytu pak by nebyla jistota. Němci přišli odpoledne, večera zde byli rovněž a přijdou-li i zítra, bude jejich osud zpečetěn. Jindrák měl lesnický havelok a odznak (Waldwache, lesní stráž). Půjde k nim, dva vyskočíme ze stran a budou pak tři automaty a tři pistole. Němce zabije Emil řeznickým nožem jako prasata, nuž nosil stále v botě a při jejich odstranění nepadne ani rána. To vše promyslel Vobruba, když zase dále pracoval. Odněsť již jeden vršek /stromu/, aby tak zhoustilo místo, kde byl kryt. Bylo to asi 60 kroků odtud. Když se pak sehnul, aby odnesl druhý vršek a myslel při tom, kam se asi zatoulal Willi, když v tom padla rána z pistole. V tom však k němu přiběhl Ruda – rozvědčík a řekl mu, že Willi mluví s Němci.

Vobruba se popadl za hlavu, ale v tom již počaly kolem něho lítati rány z německých automatů. Popadl Rudu za ruku a vrazil s ním do paseky, kde se nalézal kryt, vzal kabát a pistoli, Rudu za ruku a musel s ním pryč. Jeho dítě nesmí přijíti o život, musí jej zachrániti stůj co stůj. Ruda zachránil je, když uviděl Němce. Nejdříve Rudu uklidit, poněvadž je Němci uviděli. Vobrubicovi pracovaly nervy, srdce mu bušilo, jako by se chtělo roztrhnouti. Nebylo zde jiné pomoci. Vobruba musel rychle z lesa ven a Rudu někam uklidit, neb cestou řekl otci pravdu, jak se vše seběhlo a určitě že

61) Podle Jaroslav HOJDAR, *Návrat zapomenutých*. Tábor, Palcát 1969, s. 44. Bohumil ŠULC, *Odboj na Táborsku, 1938–1945*. Tábor 1989 – strjip. soutěžní práce uložený v Národním archivu v Praze, fond ÚV ČSPB, inv. č. 3350, s. 142 uvádí jako datum příchodu V. Vovsíka s Willim k E. Votrubicovi do Mezna 2. únor 1945. Na 20. únor 1945 určil příchod W. Elenberga do Mezna S. Horáček (Státní okresní archiv Tábor, Sběrka soudobé dokumentace, sign. F V b 5 (karton 6), Vzpomínky Stanislava Horáčka).

jej Němci uviděli, protože po něm pátili z automatu, když utíkal k otci. Zároveň se také přiznal, že má s sebou bodlo, ostře nabroušené za svým pasem i s pochvou. Vobruba chtěl Rudu odvést do Vesce k Františku Hyškovi, zcela na opačnou stranu, než-li se děj odehrál. Když vyrazili z lesa na tak zvaný Modrák, jinak Nová Střezimíř, tam stály dvě ženy. Poněvadž je nesměl nikdo spatřiti a tyto ženy je určitě znaly, museli změnit směr cesty a vyraziti přímo do polí a tak se dostali až do polí u Střezimíře. Vobruba však chtěl projít k nádraží Stupčice, kde by již Rudu k někomu poslal a měl na něho spojení. Když se však ohlédl, viděl spoustu Němců, kteří v řadách táhli k lesu přes cihelnu, kde byl jejich druh postřelen. Proti nim u nádraží bylo asi padesát Němců. Tito jakmile spatřili Rudu a Vobruba, dva se od houfu oddělili a mířili k nim. Ruda to zpozoroval a řekl otci, že dva jdou k nim. Vobruba si netroufal ani se ohlédnouti a řekl Rudovi, aby se hleděl zachrániti, že jakmile se přiblíží, že oba zastřelí, a měl připravenou pistoli v kapse. Stáli v žitném poli na kopci. Němci se již blížili a proto Vobruba se synem pokusili se o lest. Oba se sehnuli a počali sbírat kameny, nevšímajíc se Němců nosili je na blízkou mez, jako když mají nejvíce pilno. Ruda však sledoval každý jejich krok a Vobruba se jen díval pod rukou, jako když se ho to netýká. Napětí rostlo a Němci se přiblížili asi na dvacet kroků. Vobruba se k nim ještě otočil jako by zády a nesl přitom hrst kamení na mez. Němci když viděli, že oba zde poctivě pracují a nikoho si nevšímají, hlavně chlapce, obrátili se a šli ke svému houfu. Scházeli s kopce na stranu jednu, zatímco Vobruba se svým synem na stranu druhou, nesměli chvátati, aby pokud budou v dohledu, na sebe neupozornili. Jakmile se však dostali z dohledu, jsouce pak kryti ze všech stran, dali se do chvatu dolů, kam nebylo již viděti. Tak seběhli pod Střezimíř a do lesa podél silnice k Borotínu. Zde pak na pasece šeptal Rudolf svému otci, že to vyhráli. Vobrubicovi se uklidnily nervy i srdce. Rudolf byl zachráněn. Pak uslyšeli, že jede po silnici k Borotínu povoz, na němž dva sedláci seděli na kozlíku a měli humoru, poněvadž jistě nic nevěděli, co se odehrálo. Vobruba však myslel jinak. Přešli s Rudolfem brambory a Němci by mohli nasadit na stopu psa a proto vyzval syna, až je povoz předjede, že skočí do vozu, poněvadž byl prázdný. Tak učinili a sedlákům ihned přešel humor a praskli do koní a ujžděli k Borotínu. Cestou se setkali s povozem, který vezl Dr. Josefa Bureše a podle vozu šel lesní Josef Novotný. Před Borotínem Vobruba se synem vyskočili z vozu, Vobruba se rozhlédl, zda nejsou pronásledováni a pustili se polní cestou do Kamenné Lhoty. Nemálo se podivil Franta Hahn a jeho rodina, že Vobruba se k nim odvážil ve dne, což nikdy neučinil. Vobruba ihned vysvětlil Hahnovi, co se stalo a že jde jen o Rudolfa. Hahn ihned slíbil, že se o Rudolfa postará, zavedl ho na půdu, kde ve zdi byla díra, kterou mohl vyskočiti a uprchnouti do lesa. Nato se Hahn oblékl a jel do Mezna zjistiti, jak celá věc stojí. Obětavý Franta, z pole udřený, ujžděl na kole, jak jen nejrychleji mohl.⁶²⁾

E. Vobruba utekl se svým synem k Hahnovým do Kamenné Lhoty a tam se skryli, večer přivedl F. Hahn z mezenské cihelny Zdeňku Fremdovou (Fronkovou? Froňkovou?), přišla také manželka E. Vobrubic. Ta si vzala s sebou domů syna Rudlu, aby

62) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/174, Byl jednou jeden partyzán, s. 14–16.

mohl jít ráno do školy, jako kdyby se nic nestalo. K ránu přišel k Hahnům také Willi, takže vše nakonec dobře dopadlo.

Němečtí vojáci vzali svého zraněného kamaráda na improvizovaná nosítka a odnesli ho na nádraží do Stupčic, kde stál vlak s německým transportem. Vojáci prohledávali les a přitom jim náhodně padl do rukou čtyřiatvacetiletý Milouš Bartoň ze Stupčic. M. Bartoň byl v zoufalé situaci. Tvrdil sice, že nestřílel, ale s vojáky nebylo pořízeno. Spoutaného Bartoně předvedli před umírajícího německého vojáka a ptali se jej, zda to byl on, kdo na něj vystřelil. Německý voják byl při vědomí a ať už proto, že byl patrný rozdíl ve vzhledu velkého a zdravého M. Bartoně a sedmnáctiletého hubeného a ubohého židovského chlapce, anebo proto, že s mužem bylo dítě, pohнул hlavou, že člověk před ním není ten, kdo na něj vystřelil a říkal, že tam s mužem byl také chlapec. To M. Bartoňovi zachránilo život.⁶³⁾

Druhý den přišla z Padařova M. Tomášková s J. Demuthem, svou dcerou a jejím snoubencem Hrdličkou a naléhala na E. Vobrubu, aby odešel do Lukavce, a co se týče chlapce Rudolfa, tak si ho chtěla vzít k sobě, že nemůže jít do školy, aby nic neprozradil. Došlo k hádce, E. Vobruba prohlásil, že si nedá od nikoho, tím méně od M. Tomáškové, poroučet, co má dělat, on že ručí za sebe. Řekl také, aby se o něho nestarala, neboť kam on půjde, je jeho věcí. Když potom večer přišla opět Vobruba manželka a sdělila, že v Mezni je všechno v pořádku, domluvil se s ní, že přijde domů a vrátí se do svého lesního krytu u mezenské cihelny. Opravdu to tak také udělal.

Pro E. Vobrubu měla hádka pozitivní důsledek v tom, že se utvrdil v přesvědčení, že se rozhodl před pár dny správně, když odmítl jít za V. Houškou na Lukavec. Utvořil a zpevnil si svoji skupinu jednak ve Střezimíři, do níž patřili např. Vladimír Dvořák a František Šimek, jednak na stupčickém nádraží, kde hlavní oporou byli Ludvík Dluhož a Jan Janouch.⁶⁴⁾

Václava Houšku jsme opustili v předchozím líčení jihočeského odboje v podstatě v okamžiku, kdy byl 15. ledna 1945 zatčen v Praze na Tylově náměstí jeho soudruh Josef Kroužek. Vlastní Houškovo líčení, co po 15. lednu 1945 dělal, je vcelku hodnotné. Ve svých vzpomínkách líčí, že spal tu noc z 15. na 16. ledna u Jana Šťastníka a že měl „neklidnou noc“, když Kroužek, který tam měl přijít a který – ač byl většinou přesný – nepřišel. Pravděpodobně opravdu 16. ledna poté, co se Kroužek nevrátil z večerní schůzky s Veselým a když na něho marně čekal, vyhledal nakonec řidiče tramvají V. Kopidlanského, který býval od svých kolegů tramvajáků dobře informovaný, a jeho prostřednictvím zjistil, že večer zatklo gestapo před Beránkovým hotelem na Vinohradech nějakého muže, což se hodilo opravdu na J. Kroužka. Jistě rozrušený V. Houška prý odvezl Kroužkovu manželku s malým chlapcem k Novákům na Spořilov a poté šel za Františkem Vanžurou, aby jej varoval. Prý spolu jeli elektrickou číslu sedm směrem do centra, přičemž se domluvili, že opustí Prahu a odjedou do jižních Čech. Rozešli se u Muzea, načež Vanžura udělal osudný krok, když se vrátil do podniku, kde pracoval, aby vrátil majiteli sedmdesát tisíc, které měl jako účetní u sebe. Houška to asi hned nevěděl. Píše, že gestapo zatklo Jana Šťastníka, ale

63) Jaroslav HOJDAR, *Borotínsko 1*, strj., Vzpomínky Emanuela Vobruby z Mezna, s. 37 a 40.

64) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/174, Byl jednou jeden partyzán, s. 14–16.

nezmiňuje se, proč? Prý ho ještě ten den propustilo, neboť „byl konfrontován s Kroužkem, nevěděli o jeho spolupráci s námi, dobře to dopadlo.“⁶⁵⁾ Večer šel k Novákovým na Spořilov a tam se pravděpodobně dozvěděl od Boženy Kroužkové o zatčení F. Vanžury. Rozloučil se s B. Kroužkovou a Novákovými, kteří jej zdržovali a chtěli, aby u nich přespal. Měl, jak se říká, z pekla štěstí, že od nich odešel, třebaže se mu asi nechťelo. Nepadl tak do rukou gestapu, které by ho bývalo určitě chytilo, když přišlo nad ránem k Novákovým.

Marie Tomášková a Jiří Demuth, kteří se zúčastnili schůzky u Steidlů v Ječné ulici navečer 15. ledna 1945, na níž se zřejmě mluvilo o odchodu skupinky z Prahy a o přemístění do jižních Čech, se prý sešli po několika dnech, nejpozději však týden po Kroužkově zatčení, ve Steidlových bytě na Novém Městě znovu s Josefem Polidarem a od něj se údajně dozvěděli, že Kroužek byl večer 15. ledna zatčen gestapem. Dále jim prý J. Polidar sdělil, že protože je byt Steidlových střežen, nesmí se v něm dále scházet. S tím všichni souhlasili. Nepřítomnost B. Steidlové vysvětlil prý Polidar tak, že odjela na venkov ke svým známým na zabíječku. Polidar prý řekl, že ji bude varovat dopisem, aby se nevracela. O tom, kde se nachází F. Steidl a nebyl-li už v té době zatčen, se prý vůbec nemluvalo. „Při této schůzce s Polidarem a Demuthem jsme již zaujali stanovisko, že bude třeba z Prahy odejít,“ prohlásila doslova M. Tomášková.

Při setkání s V. Houškou, k němuž došlo několik dní nato, M. Tomášková žádala zkušeného V. Houšku, aby ji vyvezl z Prahy. V. Houška jí slíbil, že ji vezme s sebou do Mezna a ubytuje ji v tamní cihelně. M. Tomášková později prohlásila, že asi 7 až 10 dní po zatčení Kroužka přišel Houška pro ni do jejího bytu a odvezl ji do Mezna, kde ji ubytoval v cihelně Emanuela Vobruby. V. Houška se prý vrátil hned poté zase do Prahy, ale za pár dní byl nazpět a M. Tomáškové vyřídil vzkaz od J. Demutha, že ten za ní přijede. J. Demuth prý opravdu za pár dní přijel a pak ji u Vobrubů častěji navštěvoval. M. Tomášková také tvrdila, že z Prahy s ní jela ještě Božena Kroužková a její malý syn. To pomineme, ale všimneme si tvrzení M. Tomáškové, která se týká časových údajů, vedle už uvedených také např. toho, že v cihelně u Vobrubů byla čtrnáct dnů až tři týdny. M. Tomášková tvrdila, že v cihelně odešla proto, že mimo ni byli v cihelně ještě Zdeňka Fremdová (Fronková? Froňková?) z Prahy, Václav Vovsik a německý chlapec Willi. Kdo byla Zdeňka Fremdová (Fronková? Froňková?) nevíme, určení její osoby představuje jednu ze záhad. E. Vobruba ji považoval za blízkou osobu právě M. Tomáškové, protože když ji údajně 13. prosince 1944 přivedl V. Houška k B. Smažikové do Borotína,⁶⁶⁾ kde přespala, zdůvodnil prý Houška její příchod tím, že „ji doporučila Máňa“. Pak přešla z Borotína do mezenské cihelny.⁶⁷⁾ Jestli už tehdy znal E. Vobruba „Máňu“ Tomáškovou z Houškova vyprávění, už asi nikdy nezjistíme, stejně jako nemáme nic, abychom ověřili příchod Zdeňky Fremdové (Fronkové? Froňkové?) 13. 12. 1944 do Borotína a pak Mezna. Ale nepředpokládáme žádnou nesnesitelnou antipatii či podobný pocit, protože

65) Jaroslav HOJDAR, *Různé*, strj., Vzpomínky Václava Houšky z Borotína, s. 111.

66) Božena Smažiková, v domácnosti, nar. 3. 3. 1907 v Borotíně, bydl. Borotín.

67) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/174, Byl jednou jeden partyzán, s. 12.

M. Tomášková si ji později vzala s sebou do Pádařova. A o V. Vovsíkově a Willim víme, že byli M. Tomáškové oddáni. Prostřednictvím F. Eliáše, se kterým ji seznámil V. Houška, si našla M. Tomášková ubytování u řídicího učitele Františka Fialy v mezenské škole. Hned na počátku svého pobytu ve škole, když za ní přijel z Prahy J. Demuth, dozvěděla se od něho o zatčení J. Polidara. „Rekl mi, že se o tom pokusí něco zjistit a odejel do Prahy. Vrátil se však brzy zpět. Za několik dnů odejel opět do Prahy a druhý den se vrátil již s Polidarem, který byl mezi tím již z vězení propuštěn. Demuth mi sdělil, že se s ním setkal hned po jeho propuštění. Tyto návštěvy Demutha od okamžiku sdělení o zatčení Polidara do doby jeho přivezení do Mezna udály se v několika dnech. Zajištění Polidara mohlo trvat přibližně týden. Při příjezdu Polidara s Demuthem sdělil mi Polidar, že byla zatčena též Steidlová, která přes jeho varování se přesto navrátila domů.“ Pobyt v mezenské škole sice M. Tomášková přesně neurčila, ale prohlásila, že „při pobytu u Fialy, asi začátkem března 1945, po provedených zatýkáních v Praze, došlo mezi mnou, Demuthem a Polidarem k vzájemné úmluvě, že je nutno opatřiti nějaké zbraně.“⁶⁸⁾

Tomášková byla v časových relacích poměrně přesná. Víme, že B. Steidlová, stejně jako J. Polidar, byli zatčeni pro podporu nepřitele říše ve stejný den, domníváme se, že když byli spolu, 26. ledna 1945.⁶⁹⁾ B. Steidlová se ukrývala po 15. lednu 1945 v Borotíně u své švagrové Jindrákové, ale když dostala dopis, aby se vrátila do Prahy, vydala se na cestu. Po příjezdu do hlavního města byla zatčena gestapem.⁷⁰⁾ J. Polidar byl propuštěn po dvou týdnech, přesně 8. února 1945.⁷¹⁾ Ale můžeme se jenom dohadovat, proč gestapo za stejný přečin neměřilo oběma stejným metrem. Do pankrácké věznice je dal zavřít podreferát IV 1 a 1 komisaře Jantura, což znamená oddělení boje proti komunismu (levicovému hnutí). J. Polidar byl, jak jsme už napsali, propuštěn, kdežto B. Steidlová ve vězení zůstala a 26. února 1945 byla předána gestapem do soudní vyšetřovací vazby.⁷²⁾ Temných zákoutí je v tomto období víc než dost. Jen asi 3–4 dny poté, co se vrátil po Polidarově propuštění J. Demuth doprovázen Polidarem do Mezna, vydal se J. Polidar zpět do Prahy, prý aby zjistil, jak vypadá situace. Po něm se vydali do Prahy také M. Tomášková a J. Demuth, ona aby navštívila dceru, on na návštěvu rodičů. Musíme citovat M. Tomáškovou, abychom nepopsali vlastními slovy špatně to, nač chceme upozornit. „Já jsem zůstala u dcery do rána,“ vypověděla M. Tomášková, „a časně ráno přišlo do bytu gestapo a shánělo se po mně a Demuthovi. V té době bydlela již dcera u jisté Havelkové v Praze XI, a to asi od ledna 1945. Někteří členové gestapa zůstali v předsíni a jiní šli do kuchyně, kde se ptali Havelkové, zda se tam nachází Zdenka Tomášková. Toto jsem přes předsíň, která se nacházela mezi kuchyní a pokojem, uslyšela v pokoji a vybdla

68) AMV v Praze, sign. 325 – 108 – 5, Zápis o výpovědi M. Tomáškové z 28. 2. 1953, s. 31.

69) Národní archiv v Praze, fond Koncentrační tábory – Okupační vězeňské spisy, kniha č. 4 Seznamy zatčených od 8. 2. 1944 do 4. 5. 1945.

70) AMV Praha, sign. 325 – 108 – 5, KS StB Č. Budějovice Krajské správě StB v Hradci Králové 12. 1. 1953; Tomášková Marie – zaslání poznatků, s. 50.

71) Národní archiv v Praze, fond Koncentrační tábory – Okupační vězeňské spisy, kniha č. 4 Seznamy zatčených od 8. 2. 1944 do 4. 5. 1945.

72) Národní archiv v Praze, fond Koncentrační tábory – Okupační vězeňské spisy, kniha č. 4 Seznamy zatčených od 8. 2. 1944 do 4. 5. 1945.

jsem dceru, aby šla do kuchyně a aby tak gestapo nepřišlo za ní do pokoje a (ne – vloženo V. K.) našlo zde mne. Když dcera odešla, zaslechla jsem ještě, že se jí ptají něco na Tomáškovou. Mezi přítomnými gestapáky jsem poznala Zandera, který mě vyslyšel v případě mého manžela. Mezi tím již členové gestapa prohlíželi byt a jeden též přišel do pokoje a prohlížel zde šatník. Měla jsem dojem, zda to nebyl Zander, ale spolehlivě jsem ho v tomto okamžiku nepoznala. Na posteli jsem ležela celá přikrytá, takže mně do obličeje nebylo vidět, přikrývkou však neodhalil. Musel mě však spatřit, neboť se poté jeden z nich ptal v kuchyni Havelkové, co je to za ženu v pokoji, což jsem slyšela. Po osvobození jsem se od Havelkové dověděla, že jim řekla, že se jedná o jistou ženu z venkova, která jí přivezla jídlo. Poté gestapo odjelo a odvezlo s sebou dceru, kterou vyslyšelo. Dcera řekla, že matka s Demuthem jsou v Ostravě, a prokazovala se pro tento případ připraveným dopisem předstíraně odeslaným mnou z Ostravy a byla ještě též den odpoledne propuštěna.“⁷³⁾

Pražské gestapo neponechávalo opravdu nic náhodě. Třebaže mělo, jak jsme snad dost jasně už ukázali, vše pod kontrolou, přesto ještě pro už naprostou jistotu zatkl 22. února 1945 rodiče J. Demutha Antonii a Františka Demuthovi. Jako důvod zatčení a věznění měli uvedeno „KSC“, ve skutečnosti zřejmě gestapo vědělo, že je navštívil syn – komunista a oni sloužili protikomunistickému referátu pražské řídicí služebny gestapa jako případné rukojmí za svého syna. Janturův referát je propustil až 11., resp. 12. dubna 1945.⁷⁴⁾ Když zatkl gestapo Demuthovy rodiče, proč nezatklo M. Tomáškovou? Nevíme.

Pokud jde o příjezd M. Tomáškové do mezenské cihelny E. Vobraby, muselo by to být vzhledem k okolnosti, že už tam v té době byl Němec Willi, nejdříve na konci února. Snad tam byla opravdu dva až tři týdny, než se přestěhovala do mezenské školy. Ač se Vobrubi snažili pobyt u nich jí udělat snesitelným,⁷⁵⁾ v mezenské škole našla jistě relativně větší pohodlí. Dokonce věříme, že jí učitel F. Fiala opatřil pistoli pro Williho, jak Tomášková po válce řekla.⁷⁶⁾ Možná, že opatřila oblečení pro Williho tak, že si je docela prostě vzala, protože bydlela v bytě po řídicím učiteli Ervínu Sakalovi, který „byl se svou manželkou v koncentračním táboře a měl veške-

73) AMV Praha, sign. 325 – 108 – 5, Zápis o výpovědi M. Tomáškové z 28. 2. 1953, s. 27–28.

74) Antonie Demuthová, roz. Martínková, se narodila 25. 2. 1902 v Nerozbovicích, byla v domácnosti. Bankovní úředník František Demuth se narodil 26. 10. 1899 v Beznou. Bydleli v Praze XVII – Košířích, V Cibulkách 417. – Národní archiv v Praze, fond Koncentrační tábory – Okupační vězeňské spisy, kniha č. 4 Seznamy zatčených od 8. 12. 1944 do 4. 5. 1945 a fond Ministerstvo práce a sociální péče – repatriace.

75) „Manželka Emany Vobraby přišla k nám s nůši pro peřiny, které jsem půjčila Tomáškové, pro partyzánský nocleh,“ vzpomněla babička Marie Hahnová – viz Jaroslav HOJDAR, *Borotínsko 2*, strj., *Vzpomínky Marie a Františka Hahnových z Kamenné Lhoty* čp. 12.

76) „Při pobytu u Fialy, asi začátkem března 1945, po provedených zatýkáních v Praze, došlo mezi mnou, Demuthem a Polidarem k vzájemné úmluvě, že je nutno opatřiti nějaké zbraně. Nejprve jsme požádali Fialu, který byl záložním důstojníkem, o pomoc a tento nám přivezl od svých rodičů pistoli ráže 9 mm, kterou tam měl uschovanou,“ řekla do protokolu M. Tomášková – AMV Praha, sign. 325 – 108 – 5, Zápis o výpovědi M. Tomáškové z 28. 2. 1953, s. 31. Ale na jiném místě (s. 32) tvrdila, že teprve na první své schůzce s Ing. J. Hojdarem, jíž se mimochodem měl Fiala také zúčastnit, požádala ředitele Madety o zbraň „a jeden oblek pro člena naší skupiny.“ A už na příští schůzce jí Ing. J. Hojdar dal jeden oblek a pistoli ráže 9 mm, načež „pistoli a oblek, kterou jsem na schůzce od Hojdara obdržela, dala jsem Willimu v cihelně...“

ry svůj majetek v tomto bytě uskladněn.“ E. Vobruba, který neměl sice vzhledem k tomu, jak se k němu chovala, M. Tomáškovou rád, ale byl poctivý a dobrák, dodal, že „*když se vrátil, nezbylo mu* (tedy E. Sakalovi – pozn. V. K.), *do čeho by se oblékl.*“⁷⁷⁾

V. Houška sám podal své počínání po zatčení F. Vanžury, tedy po 17. lednu 1945, jinak. Odjel prý ještě v noci, tentokrát sám, jako obvykle nákladním vlakem, z Prahy. Vystoupil na zastávce Borek a poli a lesem šel pěšky do Mezna ke kováři Františku Eliášovi. U Eliášů se najedl, umyl a přes den vyspal společně s ruským válečným zajatcem Viktorem Klimovem, který tam přebýval. Druhou noc v Mezně strávil v cihelně Emanuela Vobruby. Přesvědčil se, že v cihelně je už tolik ilegalistů, že se tam nemohou téměř vejít a že v tomto počtu je není možno ukrývat ani stravovat, takže se s tím musí něco udělat. Houška píše, že po rozmluvě uvažoval, že je nutno lidi přemístit do jiného kraje a sloučit je do větších partyzánských jednotek. Tím jiným krajem mohla být jediná Českomoravská vrchovina, o které uvažovali s Kroužkem již na sklonku roku 1944.

V noci odešel do Kamenné Lhoty k Hahnovým a dále do Vesce k Horáčkovým, kde bylo v té době také několik Rusů, a pak do Radkova ke Klicmanovým. Skončil u Františka Novotného v Balkově Lhotě. Novotného prý žádal o zajištění přesunu celé odbojové skupiny na Českomoravskou vysočinu. Po dvou dnech prý přijel z Tábora Bohouš Dvořák a nabídl Houškovi přesun do Lukavce na statek Ing. Jiřího Pryla. „*Dojednali jsme podrobnosti, měl jsem se hlásit v Zelené Vsi u Lukavce u ošetřovatele vepřů Františka Vaněčka. Terén mi vyhovoval, jelikož jsem znal rozsáhlé lesy na Strážišti,*“ napsal Houška po válce.⁷⁸⁾

Pohybujeme se přibližně v době, kdy došlo k zásadnímu zlomu v odboji, který pro zjednodušení nazýváme od začátku „táborským“. Tento zlom totiž nastal, když do něj energicky vstoupil Ing. Josef Hojdar.⁷⁹⁾ Je pravděpodobné, že František Novotný, resp. Bohumil Dvořák, se obrátil s problémem najít úkryt pro psance Houšku, anebo už s myšlenkou ukrýt ho a tím ho podchytit, na Ing. Josefa Hojdara, ředitele táborské mlékárny Madeta. Ing. Josef Hojdar byl člověk pronikavého intelektu. V roce 1932 nastoupil do zaměstnání v táborské Madetě, brzy se stal ředitelem této jedné z nejvýznamnějších mlékáren v Československu a jako vedoucí pracovník stál u zrodu všech inovací tohoto významného mlékárenského podniku. Stal se prvořadým odborníkem v mlékárenství, tak např. v roce 1938 se zúčastnil vědeckého mlékárenského kongresu ve Spojených státech amerických. Buď z titulu svého významného hospodářského postavení anebo pro své odborné znalosti a schopnosti

byl členem jednatelešského sboru Dozorčí rady Společnosti pro obchod s mléčnými výrobky, tuky, drůbeží a vejci, s. s. r. o. v Praze (německy B. M. Verband für Milch, Fette und Eier), od 16. října 1939 ředitelem brněnské expozitury. Protože Madeta měla blízko k agrární straně, byl členem této strany. I kdyby nechtěl, musel dobře vycházet s majitelem panství v Chotovinách baronem JUDr. Ervínem Nádherným, který byl v roce 1901 zakladatelem Mlékařského družstva táborského, z. s. s. r. o., a stal se na dlouhá desetiletí předsedou představenstva družstva. JUDr. Nádherný, stejně jako předseda dozorčí rady družstva JUDr. Bedřich hrabě Deym, velkostatkář v Nemyšli, byli exponenty agrární strany. Když baron Nádherný v roce 1944 zemřel, měl Ing. J. Hojdar 22. 8. 1944 v Chotovinách hlavní řeč nad jeho rakví, přičemž druhým řečníkem byl místopředseda družstva velkostatkář Otakar Havlík, jinak také předseda nechvalně známé Ligy proti bolševismu.⁸⁰⁾ Na pohřbu byl také protektorátní ministr zemědělství Adolf Hrubý, rovněž významný člen agrární strany, se kterým se Ing. J. Hojdar dobře znal.⁸¹⁾ Na jedné straně byl ve své funkci ředitelem největšího mlékárenského podniku v Čechách nucen udržovat dobré vztahy s představiteli německých okupantů a českých kolaborantů, na druhé straně se choval jako Čech a můžeme vypozorovat sympatie k českému odboji. Věděl o úloze bývalého mjr. Václava Červinky, který byl po své demobilizaci od 25. 8. 1940 zaměstnán v Madetě v Táboře jako přednosta administrativy a evidence.⁸²⁾

Muž činu, kterým byl František Novotný z Balkovy Lhoty, jenž byl stručný, když hovořil o svých odvážných kouscích, kterými proslul, tvrdil hned po válce: „*Asi roku 1942 jsem byl vyhledán mjr. Červinkou, se kterým jsem potom nadále pracoval... Po jeho zatčení,*“ a k tomu došlo 1. 12. 1943, „*jsem spolupracoval s Hojdarem. Na příkaz Hojdara provedl jsem atentát na bývalého předsedu Vlajky v Táboře Krále. V roce 1945 se od počátku prováděly akce na příkaz Hojdara, jako rozbírání kolejí, stříhání telefonních drátů, přerušování telegrafních spojů atd.*“⁸³⁾

Myslíme si, že to byl Ing. J. Hojdar, kdo začal někdy od jara nebo léta 1944 hledat kontakty na český odboj. Kontakty s Františkem Novotným a přesvědčeným národ-

80) Státní okresní archiv Tábor, Sběrka soudobé dokumentace, sign. F II b, Proslov ředitele Madety Ing. Josefa Hojdara a místopředsedy Otakara Havlíka nad rakví předsedy Mlékařského družstva Tábor Ervína Nádherného v Chotovinách 22. 8. 1944.

81) Národní archiv Praha, fond Hrubý Adolf, sign. 48 – 71/1 – 6, 510 – 28 – A/7, s. 11; fond Úřad říšského protektora, sign. 114–106–9/118, s. 118.

82) Generál Václav Červinka se narodil 21. 11. 1897 ve Vestci, okres Nymburk, bydl. Tábor, Bechyňská 1484. Italský legionář. Po demobilizaci 23. 6. 1939 byl zaměstnán jako přednosta cenové kontroly v Táboře, 1. 7. 1940 penzionován. Od 25. 8. 1940 až do svého zatčení 1. 12. 1943 zaměstnán v Madetě v Táboře jako přednosta administrativy a evidence. Byl vězněn v Táboře, Terezíně, Praze, Budyšině, Drážďanech, Hofu, Bambergu, Ebrachu, Mnichově, Norimberku, Dachau, Salzburgu a Lubenu do 16. 5. 1945. – Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/176, Brigádní generál Václav Červinka, životopis, strj.; VHA Praha, Dotazník I Václav Červinka, nar. 21. 11. 1897 Tábor, italský legionář.

83) Jaroslav HOJDAR, *Různé*, strj., s. 42, Zpráva o činnosti partyzánské skupiny Balkova Lhota (František Novotný).

77) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/174, Byl jednou jeden partyzán, s. 14.

78) Jaroslav HOJDAR, *Různé*, strj., Vzpomínky Václava Houšky z Borotína, s. 112.

79) Ing. Josef Hojdar, CSc., se narodil 30. 9. 1906 ve Chvalešovicích, o. České Budějovice. Po vystudování vyšší reálky v Písku a technické vysoké školy v Praze od roku 1932 zaměstnán v Madetě, mlékařském družstvu táborském, z. s. s. r. o., později ředitelem. Společnost založená v roce 1906 byla jednou z nejvýznamnějších mlékáren v Československu. V roce 1938 otevřela mlékárnu v Řípce, 1941 sýrárnu a odstředivovny v Týnu nad Vltavou, Milevsku, Pacově a Sedlci, koupila statky v Kášovicích, Podolí, Karolíně, Červeném Dvoře, měla vlastní drůbežárny a výkrmny vepřů. Za války se používal též německý název Mölkereigenossenschaft Tábor, r. G. M b. H. – podrobněji viz Státní okresní archiv Tábor, úvod k inventáři k fondu Madeta, mlékařské družstvo, z. s. s. r. o.

ním socialistou, redaktorem Bohumilem Dvořákem udržoval příležitostně stále, věděl rovněž, na které své zaměstnance se může spolehnout. Určitě spolehlivý byl Josef Macháček.⁸⁴⁾ Už v květnu 1943 dosadil Ing. J. Hojdar do mlékárenské laboratoře v Čelkovicích Antonína Čížka.⁸⁵⁾ Ten tvrdil, že od 1. 1. 1944 se stal členem štábu (pozdějších) Táboritů. Měl prý na starosti objíždět na motocyklu okresy Tábor, Soběslav, Milevsko, Mladou Vožici, Lomnici nad Lužnicí, Třeboň a Jindřichův Hradec.

V létě 1944 přijal Ing. J. Hojdar za zaměstnance Rudolfa Marka. Bývalý špkt. R. Marek dostal po demobilizaci úřednické místo v zeměměřičském katastrálním úřadě v Jičíně. Byl snad ještě z období Obrany národa napojen na hasičský odboj v Jičíně. Dokonce se stal velitelem Okresní hasičské jednoty č. 19 v Jičíně. Po prozrazení obsahu hasičské porady v Pardubicích na začátku roku 1944, která byla podobně jako jinde školením k odbojové činnosti proti Němcům, došlo k zatýkání gestapem. R. Marek těsně před zatýkáním uprchl z Jičína,⁸⁶⁾ údajně 26. 6. 1944 na něho vydalo gestapo zatykač. Jeho manželku Helenu zatklo jičínské gestapo 27. 10. 1944 a uvěznilo v Kartouzích, později do konce války v Terezíně.⁸⁷⁾ Prý přespal u stavitele Kaňáka v Pacově, v Táboře prý navštívil dům svého tchána a svoji neteř Libuši Skálovou,⁸⁸⁾ která byla shodou okolností sekretářkou ředitele Madety Ing. J. Hojdara. Ta uvědomila svého šéfa a Ing. J. Hojdar prý zaměstnal R. Marka jako praktikanta Ministerstva zemědělství Rudolfa Břinčila v drubežárně Madety v Řípce.⁸⁹⁾

Zřejmě Ing. J. Hojdar nyní vymyslel pro psance V. Houšku, který už půldruhého roku stále odněkud prchal a který ztratil všechno, včetně věrného přítele a ochránce J. Kroužka, úkryt na lukaveckém velkostatku. B. Dvořák napsal: „*Přechovávání V. Houšky na Tábořsku je nebezpečnější a proto rozhodnuto Ing. Hojdarem, že bude přesunut do Lukavce.*“⁹⁰⁾ Ukážeme ještě později, jak se oběma, tedy B. Dvořákovi i Ing. J. Hojdarovi, toto řešení hodilo.

Stísněné poměry v mezenské cihelně, nepohodlí a naprostý nedostatek soukromí byly asi první příčinou, druhou, asi neméně důležitou, osobní neshody s E. Vobrubou, proč se jednoho dne M. Tomášková, J. Demuth, dcera M. Tomáškové Zdeň-

84) Josef Macháček, nar. 10. 12. 1908 v Horních Hrachovicích, bytem Tábor, Šafaříkova ul. čp. 2027, po válce ředitel Madety.

85) Přednosta Madety Antonín Čížek se narodil 13. 6. 1908 v Doubí, bydlel v Táboře, Jeronýmova 1942.

86) Antonín KNÍŽEK, *Národní odboj na Jičínsku 1939–1945 I, resp. II.* ONV a OVČSPB Jičín 1975, s. 40, resp. OV ČSPB a Okresní muzeum Jičín 1980, s. 94–95.

87) Helena Marková, nar. 22. 6. 1910 v Táboře. Po návratu z Terezína 12. 5. 1945 bydlela s manželem v Táboře, Bechyňská čp. 1869.

88) Libuše Skalová, provd. Maltušová, nar. 24. 4. 1919, bytem v Táboře čp. 1643.

89) Doklady pro to žádné nejsou, o Markovi prý byli informováni pouze správce Madety v Řípce Václav Ouhleda a jeho zástupce Dohnal. – Jaroslav HOJDAR, *Různé*, strj., Kdo byl Rudolf Marek (Od Jožky Hojdara), s. 123. Věrohodnost Hojdarových informací zpochybňuje např. to, že R. Marek dostal krycí jméno Rudolf Břinčil, přičemž toto příjmení používal v ilegalitě V. Houška. Ing. J. Hojdar tvrdil, že R. Marek navštívil v Táboře svého tchána, který se měl jmenovat Kučera; R. Marek tvrdil, že po jeho útěku z Jičína byla perzekuována rodina jeho manželky v Jičíně.

90) Jaroslav HOJDAR, *Různé*, strj., Vzpomínky Bohouše Dvořáka z Tábora čp. 1798, s. 27.

ka⁹¹⁾ a její budoucí manžel Hrdlička, kteří také přijeli z Prahy, a zřejmě i J. Polidar přestěhovali do mezenské školy. Do Vobrubovy cihelny, ač se tam celou válku ukrývala řada ilegalistů, se opravdu moc nehodili. Trefně vyjádřil situaci Bohumil Šulc, když napsal: „*Emanuel Vobruba v odlehle cihelně u Mezna, kde se postupně ukrývala řada ilegálních pracovníků a zajatců, hostil společnost, o které nikdo nevěděl, proč tu byla, protože na nikoho z nich nebyl vydán zatykač. Marie Tomášková, její mladý společník Jiří Demuth, její dcera s ženichem, František Kartouz ze Žižkova, Josef Polidar. Později se Vobruba s Tomáškovou nepohodli. Její suverénní chování se mnohým nelíbilo a zdálo se riskantní. Tak se společnost zčásti přestěhovala ke kováři Eliášovi do Mezna a pak do mezenské školy, kde měli více pohodlí.*“⁹²⁾ Pro úplnost musíme zmínit, že mezitím M. Tomášková se svou ekipou pobyla nějaký čas u Boženy Smažíkové, jejíž manžel byl v koncentračním táboře. Pro M. Tomáškovou to sice nic neznamenal, ale zmínit to chceme pro obětavost B. Smažíkové.⁹³⁾

Učitel František Fiala byl vlastenec, podílel se od začátku okupace na podporování perzekuovaných. Skupinka Tomáškové k němu přišla přes kováře F. Eliáše, který představoval i pro učitele Fialu určitě autoritu.⁹⁴⁾

Role F. Eliáše v místním protifašistickém dění byla dobře známa. Jednoho dne přišel z kovárny J. Demuth a sdělil své milence M. Tomáškové, že ke kováři Eliášovi přišel „*jistý člověk za odbojovou skupinu v Táboře*“, který by si přál se skupinou M. Tomáškové mluvit. Šešli se tedy na polní cestě za vesnicí. Nehovořili o ničem konkrétním, exponent tábořské skupiny informoval o přání vedoucího této tábořské skupiny setkat se s mezenskou skupinou. Představujeme si, že toto přání bylo M. Tomáškovou s radostí akceptováno, ale zřejmě nebyl ujednáno ani termín setkání. Nicméně výsledek tohoto oťukávání se dostavil, když vyjednávač brzy nato přišel do mezenské školy a oznámil, že vedoucí jeho skupiny je nablízku a že je očekává, neboť by s nimi rád mluvil.

Šešli se, M. Tomášková, J. Demuth a F. Fiala na jedné straně a Ing. Josef Hojdar a František Novotný na straně druhé, v lese za vsí hned u silnice. Později bude Ing. J. Hojdar mnohokrát zdůrazňovat, že všechno bylo tajené, že se vykonávalo a dělo v konspiraci, ale nyní jeho auto stálo na hlavní silnici, takže je mohl kdokoli vidět. Touha po spolupráci a nadějná představa takové možné budoucí spolupráce posílily zřejmě vzájemné sympatie. M. Tomášková popsala schůzku takto: „*Sdělil nám (tedy Ing. J. Hojdar – pozn. V. K.), že má svoji odbojovou skupinu a žádal nás, abychom se spojili, že by na další schůzku přivedl členy své skupiny, že bychom se dohodli o dalším postupu. My jsme vyslovili souhlas a já jsem ho požádala, že bychom*

91) Dcera Marie a Jana Tomáškových Zdeňka Hrdličková, rozená Tomášková, se narodila 12. 12. 1922 v Moravské Ostravě, v době, o níž píšeme, bydlela v Praze – Žižkově, Wyclifova 16.

92) Bohumil ŠULC, *Odboj na Tábořsku, 1938–1945.* Tábor 1989 – strj., soutěžní práce uloženy v Národním archivu v Praze, fond ÚV ČSPB, inv. č. 3350, s. 142.

93) „*Jako další jsem zde ještě někdy v měsíci lednu a únoru a dalších (měla – vloženo V. K.) Marii Tomáškovou, Demutha, její dceru a jejího ženicha. Pokud si vzpomínám, jmenoval se Hrdlička a byli zde asi dva měsíce.*“ – Jaroslav HOJDAR, *Borotínsko I*, strj., Vzpomínky Boženy a Josefa Smažíkových z Borotína čp. 154, s. 27.

94) František Eliáš vzpomínal, že „*... ku konci války se zde ukrývala M. Tomášková a J. Demuth. Pokud se pamatuji, byl zde též Josef Polidar, který byl později tajemníkem OV KSC v Táboře.*“ – Jaroslav HOJDAR, *Borotínsko I*, strj., Vzpomínky Míladý a Františka Eliášových z Mezna čp. 72, s. 46.

potřebovali pomoci zbraněmi a jeden oblek pro člena naší skupiny. Toto Hojdar slíbil a hned na místě mi dal malou dámskou pistolku velikosti dlaně. Na další schůzku jsme se sešli již s členy jeho skupiny, a to Novotným, Hojdarem, pplk. Markem a dvěma jménem mi neznámými muži. Na této schůzce mi Hojdar dal jeden oblek a pistolku ráže 9 mm. Dále jsme se zde dohodli, že začneme rozvíjet letákovou činnost a pokusíme se vyřadit z provozu dvoukolejnou trať na úseku Mezno – Tábor. K letákové činnosti jsme prakticky nepřistoupili, uvolnili jsme však koleje blízko Mezna, kde se potom vykolejil vlak. Tutéž akci měl provést Hojdar na druhé koleji poblíž Tábora se svojí skupinou, toto se jim však údajně nepodařilo. Pistolku a oblek, kterou jsem na schůzce od Hojdara obdržela, dala jsem Willimu v cihelně, protože jsem měla mrzutost s Vobrubou, který tuto pistolku chtěl sám.⁹⁵⁾

Vykolejit vlak se mezenské skupině podařilo 17. dubna 1945. Skupina, v níž byli F. Fiala, F. Vojta, V. Vovsik, V. Klimov, M. Marek⁹⁶⁾ a Willi, rozšroubovala koleje na trati Praha – Tábor asi 1 km od Stupčic směrem k Hornímu Borku a následně vykolejil nákladní vlak č. 8.429.⁹⁷⁾ Praktický dopad na železniční dopravu, neřku-li na německé postavení na konci války, byl minimální. V tom směru můžeme souhlasit s E. Vobrubou, který – ač z osobní antipatie k M. Tomáškové – ve svých vzpomínkách akci kritizoval. Jeho vyprávění uvedeme pro dokreslení nálady, která se vytvořila mezi nimi, který byl obětavou duší vší ilegální činnosti od začátku války, a M. Tomáškovou, jež spěla v krátkých několika týdnech k ovládnutí celé skupiny.

„... znovu svolali poradu a to proto, že se jí (Marii Tomáškové – vložil V. K.) zrodil plán na vykolejení vlaku u Borku. Tak se i její rozkaz splnil. Viktor Klimov byl poslán do cihelny, aby se tam zastavil pro Willi Elenberga, ale nesměl prozraditi Vobrubovi, kam jdou. Vobruba se však domyslel, co zamýšlí, když shlédl sochor na kole Viktora. Nechtěl proto Williho pustiti, ale Viktor prohlásil, že jest to na rozkaz paní Tomáškové, která však byla již z kraje pryč dobře se svými společníky uklizena. Pan Fiala se skryl za sloupy nedaleko místa činu. František Vojta a Rudolf Vojta pak klíčem rozšroubovali stříhovou spoj a tak se stalo, že nákladní vlak, který vezl prázdné vozy, vyjel z kolejí. Následek toho byl, že druhý den se na trať přihnalo spousta Němců a trať hlídali. Kraj se stal znovu ohrožený a bylo proto těžko zde žít. To byla velká sláva paní Tomáškové. Starým ilegálním pracovníkům se nesmělo nic říci, ty mohli Němci pochytat a postřílet.“⁹⁸⁾

Duumvirát Tomášková – Hojdar byl navázán, v budoucnu se ukáže, jaké dalekosáhlé důsledky měl. Skupina M. Tomášková – J. Demuth – J. Polidar se mohla teoreticky věnovat úvahám o budoucnosti, ale nebylo tomu tak. Především odjel do Prahy

95) AMV v Praze, sign. 325 – 108 – 5, Zápis o výpovědi Marie Tomáškové z 28. 2. 1953, s. 32.

96) Miloslav Marek, číšník z Mezna čp. 79, se narodil 31. 3. 1924 v Rudolfově.

97) Jaroslav HOJDAR, *Různé*, strj., Vzpomínky Františka Fialy z Mezna, s. 125. Pro zajímavost uvedeme ještě třetí verzi. Podle F. Eliáše se akce vykolejení vlaku mezi Stupčicemi a Horním Borkem v březnu 1945 zúčastnili: Miroslav Eliáš z Mezna, Jan Janouch ze Stupčic, E. Jindrák, František Pavlíček (má být pravděpodobně František Pavlík, železniční zřízenec v Mezně, nar. 24. 10. 1923 v Mezně – pozn. V. K.), Josef Šváb z Mezna, Bartoň, Karel Tůma a Josef Houška z Borotína a František Hahn z Kamenné Lhoty – Jaroslav HOJDAR, *Borotínsko I*, strj., Vzpomínky Milady a Františka Eliášových z Mezna čp. 72, s. 47.

98) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/174, Byl jednou jeden partyzán, s. 14.

J. Polidar a až do osvobození se v jižních Čechách neobjevil. Náhoda tomu chtěla, že Willi byl u zemljanky v blízkosti cihelny, kterou s E. Vobrubou upravovali, překvapen německými vojáky. Použil pistole – nevíme, jestli té, kterou dostala Tomášková od Hojdara – a střelil jednoho z vojáků do břicha. Podařilo se mu, stejně jako E. Vobrubovi, utéct, ale všichni v Mezně dostali strach, že Němci budou prohlížet stavení. M. Tomášková s přítelem J. Demuthem odešli za pomoci Hojdarova člověka, totiž Františka Novotného z Balkovy Lhoty, do Padařova k sedlákovi Josefu Jarošovi. V Padařově u Jarošových byli kromě jednoho dne, kdy na žádost Ing. J. Hojdara přešli do Tábora, až do konce války. „Zde jsme se ukryvali až do konce okupace a žádnou činnost jsme nevyvíjeli,“ řekla při výslechu v roce 1953 M. Tomášková.⁹⁹⁾ Oba milenci byli u J. Jaroše v Padařově dobře ubytováni a dávali si pozor, aby se k něčemu nepřichomýtli. Na podporu našeho tvrzení uvedeme, že když na přání Ing. J. Hojdara byli v Táboře u redaktora Bohouše Dvořáka, utekli odtud hned druhý den po náletu na Tábor.¹⁰⁰⁾ Báli se o své životy a v Padařově jim to připadalo bezpečnější.

Rok 1944 byl ve znamení národního a vlasteneckého probouzení. Tak např. v Mladé „Vožici a v celém okolí zahájena opět podpurná akce, poslech zahraničního rozhlasu všeobecný, uprchlíci, ..., ukryvání a chránění...“ Vedoucím odboje v Mladé Vožici se stal odborný učitel Hugo Božek.¹⁰¹⁾ Podle jeho zprávy došlo ke spojení mladovožické odbojové organizace, ať už slovnímu na dálku anebo skutečnému setkání zástupce mladovožických Františka Mrázka,¹⁰²⁾ s Hojdarovou skupinou ale až 3. dubna 1945. Prostředníkem, nebo dobově řečeno spojkou, byl Ing. Karel Dobeš, inspektor Madety, který na konci dubna F. Mrázkovi řekl, že vedoucím tábořské skupiny je Ing. J. Hojdar.¹⁰³⁾

Svůj partyzánský oddíl Žižka začal po lednové výzvě prezidenta E. Beneše ve vysílání londýnského rozhlasu budovat Bohumír Škopek. Zatímco V. Travěnc měl na starosti Benešovsko, L. Vašta Voticko, J. Sirový Berounsko, B. Škopek působil na Soběslavsku. Na jaře 1944 se B. Škopek seznámil s malířem pokojů Janem Kohoutem¹⁰⁴⁾ a vymezili si napříště, že J. Kohout bude vytvářet oddíl Žižka I v Soběslavi a okolí, kdežto B. Škopek vytvoří dva oddíly, a sice Žižka II v Tučapech, Brandlíně, Dvorcích, Dírně a okolí a Žižka III ve Veselí nad Lužnicí, Kardašově Řečici a okolí. Poštovní úředník a zapálený partyzánský nadšenec B. Škopek, jenž působil od počátku léta 1944 na poště v Plané nad Lužnicí, osobně získal pro myšlenku partyzánských oddílů Miroslava Hemra, učitele v Tučapech, Františka Marcilise, učitele

99) AMV v Praze, sign. 325 – 108 – 5, Zápis o výpovědi Marie Tomáškové z 28. 2. 1953, s. 33.

100) První nálet devíti spojeneckých letadel na tábořské nádraží se uskutečnil 24. dubna 1945 kolem jedenácté hodiny dopoledne. Druhý a poslední nálet pak 29. dubna a směřoval rovněž na tábořské nádraží – viz Bohumil ŠULC, *Odboj na Tábořsku, 1938–1945*. Tábor 1989 – strj. soutěžní práce uloženy v Národním archivu v Praze, fond ÚV ČSPB, inv. č. 3350, s. 153 a 155. Předpokládáme, že skupinka M. Tomáškové zůstala v Táboře až onen druhý a zároveň poslední nálet.

101) Odborný učitel Hugo Božek se narodil 26. 5. 1912 v Mladé Vožici, bydl. Mladá Vožice čp. 349. Napsal jednu z prvních místních historií protifašistického odboje *Mladovožicko v odboji*. Mladá Vožice květen 1946.

102) František Mrázek, nar. 26. 11. 1906 v Novém Bostově, bydl. Mladá Vožice čp. 284.

103) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/177, Deník partyzánské skupiny Táboritů, oddíl V/1 – M. Vožice (Hugo Božek).

104) Malíř pokojů a natěrač Jan Kohout se narodil 2. 5. 1898 v Soběslavi, bydlel v Soběslavi čp. 85/II.

v Dírné,¹⁰⁵⁾ správce lihovaru v Brandlíně Františka Nacházela, rolníka v Pleších Stanislava Novotného, Vojtěcha Kadlece, rolníka v Doňově, učitele v Deštné Antonína Rosola, řídicího učitele Rudolfa Adámka v Pluhovém Žďáru. Všichni dostali po osobní agitaci letáky, v nichž se nabádalo k organizování partyzánských jednotek. V Kardašově Řečici zorganizoval partyzánský oddíl letecký mechanik Rudolf Ječný. Jako lékař zapojil do své organizace MUDr. Jaroslava Švece z Dírné.

V Travěnce zatkl gestapo na konci června 1944, L. Vašta a J. Sirový byli zatčeni v srpnu 1944, B. Škopek gestapu v srpnu nebo v září unikl a ukryl se u Vojtěcha Staňka ve Zvěroticích,¹⁰⁶⁾ odkud potom přešel do Brandlína, kde byl ukryt v zámku u Ing. Jakuba Karáska, bývalého generálního ředitele pražské Kolbenky. Zatykač byl na B. Škopka vydán až 28. 11. 1944.¹⁰⁷⁾

Velení celé soběslavské skupině převzal už v létě po B. Škopkovi J. Kohout. Ještě za Škopkova přímého působení v Soběslavi, údajně v dubnu 1944, došlo ke kontaktu soběslavského Jana Tikala¹⁰⁸⁾ s tábořským Antonínem Čížkem. J. Kohout napsal, že se tímto způsobem dozvěděl, že tábořská odbojová skupina Jožky disponuje kromě ilegálního materiálu (zbraní?) potravinami a finančními prostředky. Dva soběslavské oddíly se rozrůstaly, J. Kohout se vzdal dalšího velení a argumentoval tím, že na funkci velitele tak velkého oddílu už se svými schopnostmi nestačí. Byl hledán vojenský odborník, nejlépe důstojník, který by uměl jednak velet, jednak by se vyznal i v otázkách odborně-vojenských, např. taktiky apod. Krátce vykonával funkci velitele partyzánského praporu Jaroslav Štec, po něm měl být velitelem mjr. František Bouša,¹⁰⁹⁾ ale ten odmítl, načež byl krátce ve funkci npor. Vojtěch Staněk. Nakonec se stal společným velitelem soběslavských oddílů škpt. R. Marek a Vojtěch Staněk jeho zástupcem.

Když prý J. Kohout na konci roku 1944 zjišťoval, kdo je vlastně zaměstnanec v lihni kuřat v Řípici, kterého si předtím všimnul, řekl mu prý správce Václav Ouhleďa, že je to Rudolf Marek, který musel pro nějakou neznámou činnost opustit svoji rodinu a A. Čížek mu prý vysvětlil, že R. Marek je bývalý voják Československé armády, který musel pro ilegální činnost opustit své bydliště a nyní je v péči tábořské skupiny Ing. Hojdara. V březnu navrhl J. Kohout, aby se velitelem soběslavské odbojové skupiny Žižka I a vlastně celého partyzánského praporu stal škpt. R. Marek. Došlo k tomu tedy ne vlivem Ing. J. Hojdara, ani pro dosavadní aktivní postoj R. Marka, ale opravdu z potřeby a snahy vyhledávat do čela odbojových skupin bývalé aktivní vojáky. V Soběslavi kromě těch, kteří odmítli anebo se neosvědčili, už prostě nikdo další nebyl.

105) Bohumír Škopek mluví ve svých pamětech vždy o Františkovi Marcilisi, my se domníváme, že šlo o Jaroslava Macillise, nar. 28. 8. 1920 ve Vídni, studenta, jenž je uveden v seznámech Táboritů, I. oddíl (Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/177, Soubor materiálů k činnosti skupiny Táboritě).

106) Npor. Vojtěch Staněk, nar. 22. 4. 1899 v Tučapech, bydlel ve Zvěroticích.

107) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/177, Soubor materiálů k činnosti skupiny Táboritě, Bohumír Škopek, Zpráva o budování a činnosti oddílu Žižka.

108) Jan Tikal, nar. 26. 4. 1908 v Debrníku, pojišťovací inspektor s bydlištěm v Soběslavi.

109) Major František Bouša se narodil 13. 10. 1894 v Hrbokově, okres Chrudim, bydlel ve Zvěroticích čp. 58.

Na konci dubna 1945, po 26., navazuje spojení s Žižkou I. spojka z Pelhřimovska od skupiny plk. Vladimíra Hobzy. Důležité je, že Hobzova spojka obdržela informace o kontaktu na tábořskou skupinu, kterou řídil Jožka. Prý již předtím si záhadná spojka 217 přála navázat kontakt se škpt. R. Markem. Je možné, že spojkou z Pelhřimovska byl škpt. František Exnar, protože spojka 217 prý přinesla R. Markovi zprávu, že na Kamenicku seskočila početná parašutistická jednotka, která kolem sebe soustřeďuje odbojové skupiny. Škpt. F. Exnar byl jednou z osob, která byla o výsadku Za Prahu dobře informována. „*Tuto zprávu předal Marek tábořské skupině odboje a její velitel Jožka z ní vytěžil cenné informace.*“¹¹⁰⁾ Řekli bychom, že právě tahle informace vynesla škpt. R. Markovi okamžité přemístění do Tábora a jmenování náčelníkem štábu právě dotvářených a asi zrovna pojmenovaných Táboritů. V těchto posledních dnech dubna 1945 dozrála Hojdarova vize, jak stojí v čele velké odbojové organizace, která objímá celé Tábořsko. On skvělý velitel, škpt. R. Marek s aureolou odbojového pracovníka unikajícího nepříteli, navíc jenom díky němu, M. Tomášková, vdova po popraveném čelném komunistickém odbojářovi s komunistickými známými, zaštitující jeho organizaci v nastávající sociální revoluci politiky.¹¹¹⁾

Ale ještě k Soběslavi. Namísto škpt. R. Marka přebral – prý na jeho žádost – funkci velitele soběslavské skupiny Žižka I. mjr. František Bouša. Před krátkým časem mjr. F. Bouša považoval svoji účast v aktivním odboji za předčasnou, nyní přišel sám.¹¹²⁾ V každém případě musíme vědět, že mocenské poměry v Soběslavi nebyly tak idylické, jak to na první pohled vypadá. Docela se nepodřídil mjr. F. Boušovi určitě J. Kohout, a co se mu zamlouvalo, dělal B. Škopek. Je to vidět i na této epizodě. V noci z 5. na 6. května dostal J. Kohout telefonickou zprávu od svého syna Ladislava, který působil jako učitel v Roseči a bydlel v Ratiboři,¹¹³⁾ L. Kohout žádal, aby byl co nejrychleji vyslán do obce Ratiboře někdo, kdo by se zaručil za Bohumíra Škopka a ještě jednoho muže. Byli prý zadrženi odpoledne v 15 hod. 30 min. oddílem SS v Ratiboři a jelikož nemají žádné osobní doklady a naopak byly u nich nalezeny německé pistole, nařídil velitel jednotky SS jejich popravu v ranních hodinách. Do Ratiboře prý byli vysláni dva muži: Novotný, který řídil osobní automobil, a štržm. Jan Mráz, který ovládal německý jazyk.¹¹⁴⁾ Oním druhým zatčeným mužem byl podle B. Škopka František Marcilis (Jaroslav Macillis), na jehož motocyklu do Ratiboře jeli, aby odzbrojili německé uprchlíky v této vesnici. Narazili však na velkou němec-

110) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/182, Soběslav 1939–1945 (Jan Kohout).

111) Bylo to jak z managerské příručky Jak se stát úspěšným: Ing. Josef Hojdar si nechával říkat Jožka, kpt. Rudolf Marek byl Rudla, Marie Tomášková Máňa. Dokonce se tak podepisovali i na úředních dokumentech.

112) Státní okresní archiv Tábor, Sběrka soudobé dokumentace, sign. F V b, B. Škopek, Vzpomínky na odbojovou a partyzánskou činnost (a) na národní osvobození z nacistické okupace 1939–1945, s. 18.

113) Ladislav Kohout, učitel, nar. 28. 6. 1915 v Soběslavi, syn malíře pokojů Jana Kohouta. V té době bydlel v Ratiboři a učil v sousední vesnici Roseči.

114) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/182, Soběslav 1939–1945 (Jan Kohout).

kou jednotku, se kterou nepočítali, a doslova spadli do zajetí. Život jim za dramatických okolností zachránil L. Kohout.¹¹⁵⁾

V září 1944 začal organizovat na popud ze Soběslavi oddíl v Košicích npor. Josef Šůna.¹¹⁶⁾ Ale teprve v dubnu 1945 postavila jeho skupina „*pevný a bezpečný podzemní kryt*“, přičemž osobního spojení s představitelem soběslavské organizace Sadobovem (krycí jméno Bohumíra Škopka) dosáhl až ke konci měsíce, když se setkali v lese mezi Tučapy a Dírnou.¹¹⁷⁾

Vojenské úspěchy Spojenců, hlavně však blížící se sovětská armáda z východu, vyvolávaly sladké představy konce války a aktivizovaly lidi. V Malšicích vznikla odbojová skupina, již stál v čele ppor. Jan Jiřík.¹¹⁸⁾ 23. března 1945 prý navázal spojení prostřednictvím svého kamaráda Svátka (Edy) s ruskými parašutisty, kteří byli v okolí Malšic jmenovaný den vysazení. Onen Eda jim prý pomáhal sundat se stromu padák, který se zachytil ve větvích, a ukryl k hajnému Čihákovi jednoho raněného parašutistu, jehož potom ošetřoval lékař ze Stádlce. Zda oním Svátkem (Edou) nebyl Eda Emr ze Včelnice (Etyнку), neumíme určit.¹¹⁹⁾

Por. Vojtěch Jeřábek, úředník v Milevsku,¹²⁰⁾ byl vyzván Bohumilem Dvořákem a Antonínem Čížkem 24. 4. 1945, aby zorganizoval na Milevsku partyzánský oddíl. Zapojil do odboje četnického stržm. Adolfa Duška,¹²¹⁾ ale hlavní partyzánskou sílu na Milevsku v závěru války představovali ruští uprchlíci, kteří byli vedeni Viktorem Fedorovičem Melnikovem a kteří měli sídlo v Podskalí a Zlakovicích.¹²²⁾ Přitom je třeba říci, že odbojovou skupinu s centrem v Klučenicích a Podskalí začal tvořit už s příchodem prvních Rusů, kteří uprchli ze záříjového transportu, Josef Kasal. Vlastního spojení na Tábor dosáhla skupina v březnu 1945 přes por. Kotašku.¹²³⁾

Úměrně tomu, jak se přibližovala fronta a s ní toužebně očekávané osvobození, rostla odvaha obyvatel, kteří se chtěli podílet na národním osvobození.

Od začátku dubna 1945 začala působit na Pelhřimovsku sovětská paradesantní skupina Za Prahu. Jejím úkolem bylo organizovat partyzánské hnutí a prosazovat zakládání revolučních národních výborů v jižní oblasti Českomoravské vrchoviny s centrem působení u Kamenice nad Lipou. Celá patnáctičlenná skupina byla vysazena ze sovětského letadla navigační chybou posádky v prostoru vrchu Melechov a osady Kouty poblíže Ledče nad Sázavou, tedy asi padesát kilometrů severně od

plánovaného místa shozu. K 1. dubnu 1945 došla pětičlenná skupina parašutistů pod vedením komisaře oddílu Za Prahu Ing. Avo Davida Kreindlera, jenž měl krycí jméno Jiří Nezval,¹²⁴⁾ k okraji lesa u osady Knížata, kde se měli vojáci skupiny po seskoku shromáždit. O dva dny později se na shromaždiště dostavila sedmičlenná skupina vedená velitelem celého výsadku kpt. Rudé armády Ivanem Ivanovičem Ivanovem. Dvě ženy oddílu, rozvědčice Ksenija Nikolajevna Abalovová a radistka Alexandra Kapitonovna Poljakovová, se dostavily na základnu oddílu u Bozděchova v polovině dubna. Poslední, patnáctý člen výsadku, zdravotník Ivan Pavlovič Kirejev, se při seskoku zranil, zůstal na Ledečsku, kde se za pomoci českých lidí uzdravil a posléze se zúčastnil Květnového povstání českého lidu na Ledečsku.¹²⁵⁾

Kolem 10. dubna se štáb oddílu Za Prahu (velitel Ivan Ivanovič Ivanov, politický komisař Ivan Nezval, náčelník štábu Josif Fomič Gil) nastěhoval k Adolfu a Ludmíle Píčovým, jejichž chalupa se nacházela na okraji Nového Bozděchova (dnes místní část obce Starý Bozděchov, okres Pelhřimov). Odtud řídil práci celého výsadku, který měl za úkol organizovat partyzánské hnutí a zakládat revoluční národní výbory. Skutečně také v brzké době dosáhl spojení s odbojovými organizacemi v oblasti Kamenicka a Pacovska, Jindřichohradecka, Táborska a Pelhřimovska. Pod přímým vlivem desantu Za Prahu byly založeny a působily partyzánské oddíly Lesu zdar, který působil na Kamenicku a Pacovsku, Klement Gottwald v Novém Etyнку (dnes Nová Včelnice), Jan Žižka, který působil na Jindřichohradecku až po Stráž nad Nežárkou, a Generálmajor Kovpak, jenž vzniknul a působil v prostoru Černovice – Pelhřimov. „*Velitelský sbor jednotlivých oddílů – velitel, politický komisař, náčelník štábu – byli jmenováni naším štábem a jejich jména hlášena rádiem partyzánskému štábu při vojenské radě 4. ukrajinského frontu,*“ napsal politický komisař Ing. J. Nezval¹²⁶⁾ a my nepochybujeme, že to opravdu tak bylo. Skupina sovětského paravýsadku Za Prahu byla vojensky nejsilnější a měla silný politický a morální kredit.

V čele partyzánské oddílu Generálmajor Kovpak stál bývalý plukovník československé armády Vladimír Hobza. Před válkou byl posádkovým velitelem v Hodoníně, po demobilizaci bydlel v Černovicích u Tábora. Odhadem někdy v dubnu 1945 za ním přišel revírník velkostatku v Černovicích ppor. v záloze Bedřich Ruppert z Markvarce a vyzval ho, aby se postavil do čela odbojové organizace. Podle slov plk. V. Hobzy se hned druhý den sešel v zámecké kapli s lesními úředníky černovického panství npor. v z. Preisslerem, ppor. v z. B. Ruppertem a čet. asp. v z. M. Osinkem a založili odbojovou organizaci. Posléze přijali mezi sebe ještě černovického učitele a ppor. v z. Jaroslava Kostečku. Popis plk. V. Hobzy, jak vznikl oddíl Kovpak, je poučný. Štáb, jehož členy jsme právě vyjmenovali, si stanovil okrsek, kde

124) Muž, o němž budeme nadále hovořit jako o Ing. Jiřím Nezvalovi, se původně jmenoval Avo David Kreindler a narodil se 5. 10. 1905 v Nazavizově, Polsko, jméno Jiří Nezval bylo krycí a nadále si je ponechal. Vykazoval československou státní příslušnost a židovskou národnost – srovnej AMV v Praze, sign. 325 – 108 – 5, s. 51. Tedy nejmenoval se ani Izák Kreindler, což je přeloženo z Eisig Kreindler (AMV v Praze, sign. 310 – 100 – 6, s. 29).

125) Dokumentární fotografie ke skupině Za Prahu viz Jiří NEZVAL, *Partyzánský komisař vzpomíná*. Komise regionálních dějin při OV KSČ v Pelhřimově 1988.

126) Ing. Jiří NEZVAL, *Za Prahu. Ze vzpomínek partyzánského komisaře*. Rudé právo 3. 4. 1975, s. 3.

115) Srovnej Státní okresní archiv Tábor, fond Sběrka soudobé dokumentace, sign. F V b, B. Škopek, Vzpomínky na odbojovou a partyzánskou činnost (a) na národní osvobození z nacistické okupace 1939–1945, s. 34 n.

116) Npor. v z. Josef Šůna, nar. 8. 1. 1902 v Košicích, učitel, po válce pobýval v Otovicích.

117) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/177, Výtah z deníku partyzánské jednotky v Košicích, okres Tábor – npor. Josef Šůna 11. 5. 1945.

118) Jan Jiřík, rolník v Malšicích, nar. 9. 5. 1912 v Oboře.

119) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/177, Malšice (ppor. Jiřík J.)

120) Por. Vojtěch Jeřábek, úředník v Milevsku čp. 346, narozen roku 1917.

121) Četn. stržm. Adolf Dušek, nar. 17. 6. 1913 v Týnu nad Vltavou, bytem v Milevsku čp. 183.

122) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/177, IX. Oddíl Milevsko, Podskalí (por. Vojtěch Jeřábek). Šlo o pravobřežní Zlakovice, tedy Orlické Zlakovice; zanikly zaplavením Orlickou vodní nádrží.

123) Jiří ŠULC, *Odboj na Táborsku, 1938–1945*. Tábor 1989 – strjp. soutěžní práce uložený v Národním archivu v Praze, fond ÚV ČSPB, inv. č. 3350,, s. 147–148.

bude rozvíjet partyzánskou činnost. Byly to městečko a vesnice Černovice, Panské Mlýny, Dobešov, Vlkosovice, Hojovice, Psárov, Tříklasovice, Bořetín, Mnich, Chválkov, Benešov, Bohdalín, Těmice, Drahoňov, Markvarec, Lidmaň, Hojava, Bohutín, Svatava, Dobrá Voda, Vintřov, Věžná. V každé obci byl vyhlédnut jeden dobrý Čech, kterému bylo uloženo, aby získal co nejvíc vojáků i nevojáků pro vojenskou vystoupení. Členové štábu obcházeli každý den a po nocích vesnice a udíleli instrukce a získávali nové přívržence. „*Během několika málo dní získali jsme takto na 1 300 přívrženců, kteří by v případě potřeby stáli k dispozici jako dobrovolci*“, napsal plk. V. Hobza. My upozorňujeme, že vysoké číslo, které udal, představovalo potenciální bojovníky, přibližně v duchu Obrany národa, ve které V. Hobza jako voják kdysi byl a jejíž vojácké představy v sobě měl. S uspokojením pokračoval: „*Po dosažení obvodu našeho okrsku rozšiřujeme naši činnost dále. Naše akce jest z 99% přijímána se spontánním nadšením.*“

Plk. V. Hobza se zároveň snažil ověřit různé zprávy, které se v té době šířily, a navázat spojení s jinými skupinami v okolí. Přes kpt. v z. MUDr. Šlejšku a čet. asp. v z. M. Osinka chtěl prý dosáhnout setkání s velitelem Táboritů. Ale „*mezitím zjištěna v prostoru Markvarce skupina ruských partyzánů. Uložil jsem ppor. v z. Ruppertovi, aby se pokusil navázat s nimi spojení a umožnití přímou rozmluvu s jejich velitelem. Ppor. v z. Kostečka vyslán byl zatím do Soběslavi, aby zjistil situaci. Soběslavská odbočka podle jeho zprávy spolupracovala již s Tábority. Dále byl vyslán do Kamenice, aby zjistil stav věcí tam. Prostřednictvím školního inspektora v. v. Broukala byl pozván npor. v z. Ing. Meloun na informační schůzku ke mně, kde jsem mu dal instrukce pro organizaci jednotky v Kamenici. Ten také uskutečnil moji schůzku se štábem ruských partyzánů a komisařem vyslaným československou vládou na Slovensku. Čet. asp. v z. Osinek prostřednictvím por. v z. Ing. Poláka zjistil situaci v Písku.*“

Jmenovaný npor. v z. Ing. Miloslav Meloun měl sice nižší hodnost, ale jinak plk. V. Hobzovi opravdu nepodléhal. Byl velitelem partyzánského oddílu Lesu zdar, který působil v přímém sousedství plk. V. Hobzy z Černovic, totiž v Kamenici nad Lipou a jejím okolí. Musíme zdůraznit, že oddíl Lesu zdar vzniknul o pár dní dříve než Kovpak a vůbec ne na popud plk. V. Hobzy, ale pod přímým vlivem výsadku Za Prahu (Ing. J. Nezvala).¹²⁷⁾

Plk. V. Hobza byl voják každým coulem a tak se mu nelíbilo, když v Táboře byl v čele organizace nevoják: „*Po zjištění situace v Táboře požádal jsem mjr. gšt. Nováka z Chýnova, aby organizoval akci v Táboře na čistě vojenském podkladě.*“

Čet. asp. v z. M. Osinek přivedl z Pacova čet. asp. v z. Zemana a ten poskytl plk. V. Hobzovi informace o situaci v Pacově.

Ale jako vždy a všude odboj skupiny Kovpak stál a padal s problémem naprostého nedostatku zbraní. „*Nejdůležitějším, bohužel nejožehavějším problémem zůstává opatření zbraní. Vždy po navázání styků s kteroukoli skupinou jsme žádáni o poskytnutí zbraní, bohužel my sami jich máme velmi málo, totiž jenom brokovnice zaměstnanců velkostatku Černovice.*“ A stejně jako předpokládáme i u ostatních, spoléhal

127) Správně je to uvedeno v hesle Oddíl Lesu zdar, regist č. 623 in: Protifašistické hnutí, okupace a osvobození na Pelhřimovsku (1933 – 1945). Tematický katalog. Okresní archiv Pelhřimov 1985.

na pomoc sovětských parašutistů: „*Při schůzce se štábem ruských partyzánů prosil jsem o výpomoc zbraněmi.*“¹²⁸⁾

Npor. F. Exnar, který velel jindřichohradeckému oddílu Jan Žižka, se spojil s parašutisty Za Prahu 20. dubna 1945. Od něho se to o pár dnů později pravděpodobně dozvěděl škt. R. Marek, který velel v Soběslavi oddílu Žižka I.

Proces formování partyzánských skupin a oddílů nabyl pod přímým vlivem sovětských vojáků z výsadku Za Prahu nebývalé rychlosti. Prostředkem pro urychlení rozvoje partyzánského hnutí bylo i vyhlášení Svazu partyzánských oddílů Za Prahu (rusky Sojediněnije partizanských otrjadov Za Pragu). Podle hlášení velitele výsadku Za Prahu I. I. Ivanova, které zaslal vysílačkou partyzánskému štábu IV. ukrajinského frontu, měl svaz k 24. dubnu 1945 zapojeno 1600 příslušníků (1400 Čechů, 90 Rusů, 45 Ukrajinců a 80 občanů jiných národností). Tato čísla nepředstavovala samozřejmě reálné bojovníky, ale pouze potenciální bojovou sílu. Chyběly totiž jako všude v českém odboji zbraně, kterými by bylo možné k odbojovému vystoupení odhodlané vlastence vyzbrojit.

Pohříchu jediný shoz zbraní pro skupinu Za Prahu se uskutečnil v noci z 30. dubna na 1. května 1945 u obce Vlášnice u Kamenice nad Lipou. Sovětské letadlo shodilo na padácích třináct vaků. Partyzánská skupina Lesu zdar Ing. Miloslava Melouna s několika sovětskými parašutisty sice vytýčila přistávací plochu, ale pro silný vítr se nepodařilo všechny padáky s vaky zachytit. Ale přesto získala skupina Za Prahu sedmdesát pět kilogramů výbušnin, dva kulometry, dvacet pět samopalů, deset pušek, osm tisíc nábojů do pušek, půl druhého tisíce nábojů do samopalů, osmdesát pět granátů, sto metrů zápalné šňůry, dvě stě rozbušek.¹²⁹⁾ Nebylo to mnoho, ale bylo to povzbudivé.

Ing. Hojdar znal dobře majitele lukaveckého statku, lesního inženýra Jiřího Pryla, který byl úspěšným a progresivním hospodářem,¹³⁰⁾ jako ředitel jihočeské Madety, neboť velkostatek patřil k velkým dodavatelům Madety a znali se zřejmě dobře, domníváme se, i osobně. Kromě toho se starším z bratrů Prylů, s Arnoštem, chodil Ing. J. Hojdar na reálku v Písku. Ve školním roce 1923/1924 navštěvovali Josef Hojdar z Chvalešovic sedmou třídu a Arnošt Pryl z Růžené sedmou b třídu. Oba v roce 1924 odmaturovali.¹³¹⁾ Ing. Pryl prý umístil telegrafního zaměstnance Františka Břinčila z Paběnic, okres Kutná Hora, jak zněly Houškovy falešné doklady,¹³²⁾ jako prakti-

128) VHA v Praze, sign. 308 – 12 – 5, „Za Prahu“, Hlášení gen. Hobzy za partyzánský oddíl Generál-major Kovpak z Černovic.

129) Podle Václava KAMENÍK, *Partyzánský výsadek Za Prahu, květnové události v Mnichu, tradice*. Vlastivědný sborník Pelhřimovska 17/2006, s. 60–81.

130) Jiří Pryl, lesní inženýr, nar. 8. 4. 1916 v Růženíně, majitel velkostatku v Lukavci.

131) Výroční zpráva c. kr. vyšší reálky dr. Adolfa Heyduka v Písku za šk. rok 1923–1924.

132) Zde se směšuje doslova páté přes deváté. Jméno a příjmení František Břinčil, zaměstnán u Stábního telegrafního úřadu v Praze, bydliště Praha – Žižkov, Brněnská 40 měl Václav Houška už dávno před příchodem do Lukavce – viz Václav KRŮTA, *Táborský odboj před Tábority III*. Táborský archiv 12/2003–2004, s. 323.

kanta ministerstva zemědělství¹³³⁾ do vepřína v Týnu a ubytován byl v rodině Františka Vaněčka v Zelené Vsi.¹³⁴⁾ V. Houška byl přinejmenším fyzicky vyčerpaný, takže bylo snadné pustit mezi lidi informaci, že Houška je uprchlý dělník z Němceka, jenž prožil mnoho náletů a že jeho nervy jsou proto pocuchány. Údajně prý jistý zelenoveský občan přeslechl při představování jméno Břinčil a udělal z Břinčila Břízu. To se prý ujalo a Houškoví říkali v Zelené Vsi a na Lukavecku Bříza.

Fantazii vybavený novinář Bohouš Dvořák,¹³⁵⁾ neznaje zřejmě původ Houškovy přezdívky, později po válce vyfabuloval, že obstaral na tábořském úřadu práce od úředníka Jaroše pracovní knížku na jméno Březina.¹³⁶⁾

V. Houška našel na Lukavecku klid a zřejmě už brzy po příchodu do Týna a Zelené Vsi jej napadlo, že by tam mohli přejít i ostatní psanci z Mezna, kde bylo snad proto, že to bylo blíže k Táboru, přece jen nebezpečnější než na poklidném Lukavecku. Třebaže už bylo jaro roku 1945 a Češi všeobecně žili v nadějích, že už to nemůže dlouho trvat a válka skončí, Němci byli přesto stále pozorní a ostražití a nebylo možné doufat z jejich strany v nějakou benevolenci. Protože ilegalistů bylo hodně a nebylo pravděpodobné, aby si jich lidé nevšimli, nechtěl je Ing. J. Pryl umístit otevřeně na svém statku. Řešením bylo skrýt je v lese. Nejprve měl být vybudován bunkr v revíru, kde byl hajným Kletečka,¹³⁷⁾ ale záměr byl opuštěn a bylo vyhlédnuto místo v revíru hajného Nováčka. Ale pravda je, že do 20. dubna asi bunkr vybudován nebyl.

20. dubna přivedl V. Houška do Zelené Vsi skupinu ilegalistů, sestávající z Malého Vaška (V. Vovsík), Míly (M. Slavík), Jury (?) a Viktora (Klimova). Ať už je přivezli řidič Madety Josef Prášek s Ing. J. Hojdarem,¹³⁸⁾ anebo ne, jisté je, že se neměli kde skrýt, čili všechna pozdější tvrzení, jak bylo v Lukavci a okolí dávno před Houškovým příchodem připravováno centrum partyzánského odboje, jsou jenom výmysly. Výmysly proto, že ilegalisté teprve po svém příchodu do Zelené Vsi začali kopat a budovali všichni po nocích zemljanku, v níž 24. dubna už prý slavili svátek svatého Jiří. Oslavenci byli Ing. Jiří Pryl a Jura, napsal V. Houška.

Jsmo v čase konce dubna 1945, když už nebylo mezi Čechy opravdu žádných pochyb, že válka brzy skončí. Tak jako jinde, i na Lukavecku se rozmohla „zakopávací a schovávací horečka“.¹³⁹⁾ Obavy, že Němci před svou porážkou budou plnit a rabo-

vat, vedla k budování bunkrů a skrýší, do nichž lidé uschovávali anebo měli v úmyslu uložit potraviny a cennější věci. Zemljanka byla hned druhý den, 25. dubna, nešťastnou náhodou objevena. Ing. J. Pryl sice prohlásil, že zemljanka byla tajně zbudována pro něho, aby si mohl ukrýt cenné věci a případně se sám skrýt, ale ilegalisté přišli o střechu nad hlavou, protože z bezpečnostních důvodů museli zemljanku opustit. Ing. J. Pryl zasvětil do věci správce velkostatku Josefa Šidlíka a snad on přišel na nápad ukrýt chlapce ze zemljanky do márnice na lukaveckém hřbitově. Na okna márnice dali věnce a márnici uvnitř prostě vybavili.¹⁴⁰⁾

I německý správní, vojenský a policejní stroj už přes všechnu německou příslovecnou kázeň supěl a skřípal. Německé jednotky nejružnějšího druhu a velikosti směřovaly na západ. 22. dubna zajela tři německá vojenská auta u Vyklastic, nejspíš proto, že jim došel benzin, do lesa, vojáci je tam ponechali osudu a sami šli s puškami přes ramena přes Lukavec dál pěšky. Lidé z Lukavce a okolních vesnic auta vyrabovali. Zde poprvé slyšíme konkrétně o sovětských občanech, kteří se ukrývali v lukaveckých lesích. Učitel František Šafrata zapsal do kroniky s časovým určením 24. dubna: „Skupina sedmi partyzánů byla oblečena do modrozelené uniformy bez odznaků. Všichni nesli plné batohy toho, co jim obyvatelé z vyrabovaných aut přinesli, byly tu i pancéřové pěsti a německé samopaly. Byli vděční i za deset nábojů, které jsme jim dali.“¹⁴¹⁾ Těchto sedm mužů patřilo k větší skupině sovětských vojáků, kteří se ukrývali v polesí hajného Ludvíka Rathouského. Byli v lese a nikdo zatím nevěděl, kolik jich vlastně je. I těchto sedm mužů řečeného 24. dubna odešlo opět do lesa.

Napsali jsme, že 25. dubna lidé objevili bunkr Houškovy skupinky a následkem toho se skupina přesunula do hřbitovní márnice a kaple na lukaveckém hřbitově.¹⁴²⁾ Vůdce skupiny V. Houška se prý toho dne zúčastnil s jinou skupinou ilegalistů akce na trati u Pořina.

A druhý den, 26. dubna 1945, přerušila skupina telefonní spojení u Pacova.

Houška sám ovšem považoval za první bojové vystoupení své skupiny až následující den. Stojí zato ocitovat část jeho vzpomínky: „27. dubna 1945. Tímto dnem byla vlastně zahájena vlastní bojová činnost. Arsenál nebyl valný. Každý chlapec měl je-

133) Výraz praktikant ministerstva zemědělství je podezřelý. Ing. J. Hojdar použil podobného sousloví, totiž instruktor ministerstva zemědělství, když vysvětloval umístění Rudolfa Marka v líhni kuřat v Řípici také na velkostatku v Lukavci – Kopie dopisu Ing. Josefa Hojdara Václavu Kameníkovi z 21. 10. 1980, část Lukavecko, význačné místo bojů proti okupantům. Archiv autora. Obdobně Jozef Šumichrast a Antonín Nižnanský obdrželi prý od Ing. J. Hojdara identitu kontrolorů chovu prasat.

134) František Vaněček, deputátník, nar. v Zelené Vsi 22. 1. 1913, bydl. Zelená Ves čp. 1.

135) Bohumil Dvořák, nar. 6. 10. 1907 v Samšíně, bytem Tábor, Harantova ulice. Za okupace redaktor Českého slova v Táboře.

136) Jaroslav HOJDAR, *Různé*, strj., Vzpomínky Bohouše Dvořáka z Tábora čp. 1798, s. 27.

137) Neumíme rozpoznat, zda v revíru v Týnové Vsi kde byl lesním hajným Ladislav Kletečka, nar. 6. 6. 1904 v Dolní Lhotě, anebo v revíru ve Velké Vsi staršího z bratrů Josefa Kletečky, nar. 5. 3. 1908 v Dolní Lhotě.

138) Jiří ŠULC, *Odboj na Táborsku, 1938–1945*. Tábor 1989 – strj. soutěžní práce uložený v Národním archivu v Praze, fond ÚV ČSPB, inv. č. 3350, s. 148.

139) Jaroslav HOJDAR, *Různé*, strj., Vzpomínky Václava Houšky z Borotína, s. 141.

140) Ing. Josef Hojdar (*LUKAVECKO, význačné místo bojů proti okupantům*, s. 12) napsal: „Přibývalo nám bojovníků, které bylo třeba zachovat v ilegalitě, zvyšovali jsme úkoly destruktční a případy vojenských skupin. A také pobyt v bunkrech nebyl ten nejpříjemnější. A tak jednoho dne jsem při zkoumání prostoru dřívě, než jsem vešel do zámku k Jirkovi Prylovi, zjistil, že na hřbitově se nepatrně kouří z márnice. Narazil jsem na hlídku a zjistil, že se tam ubytoval Malý Vašek se svými lidmi a klidně tam porcoval prase a vyváděl pro oddíl. Bylo to k vzteku i smíchu.“ Jaký svod představuje narativní výklad historie, můžeme ukázat na příkladu Z. Kožnara, jehož jinak považujeme za solidního historika. Hojdarem podanou příhodu přepsal následovně: „Ale jakkoli byly zemljanky dobře vybaveny, zima pod zemí byla krutá, proto asi nikdo nepohrdl pohodlím domků partyzánských pomocníků a dokonce ani márnici lukaveckého hřbitova. Partyzán Malý Vašek si tam jako vyučený uzenář zřídil dílnu svého počestného cechu uzenářského. Nebylo to samozřejmě podle zdravotních předpisů a piety, jenže nelitostný boj proti okupantům neměl často na vybranou.“ (Zbyněk KOŽNAR, *Lukavecko v odboji*, s. 1. Kopii mně poskytl laskavě pan Václav Kameník z Kamenice nad Lipou, za což mu i na tomto místě děkuji). Co by asi řekl řeznický pomocník Václav Vovsík – kdyby ovšem žil – systému historikovi?

141) Výpis z Kroniky obce Lukavec, který mně laskavě poskytl p. Václav Kameník z Kamenice nad Lipou.

142) „...zanechali i v hřbitovní kapli zbytky cigaret a karty...“ – Tamtéž.

nom pistoli. Ing. Jirka (tj. Ing. Jiří Pryl – pozn. V. K.) v Táboře opatřil přesný plánek trati mezi Pacovem a Liskovicemi. Ing. J. Pryl vyhrabal své ukryté 3 brokovnice a 2 kulovnice. Ing. Jirka opatřil přesné nákresy klíčů na šroubení kolejnic. Klíče pak byly vyrobeny ve strojnické dílně velkostatku Bejblem. V půl desáté večer vyrazila skupina z Lukavce. Šel Ing. Jirka, Velký a Malý Vašek, Viktor, Jura, Míla (tj. Míla Slavík – pozn. V. K.) a Láďa (snad Kletečka – pozn. V. K.). Pochodovalo se v útvaru vesnicemi, aby bylo vzbuzeno zdání, že partyzánské hnutí je značné. Dokonce byl navštíven jeden statek a tak bylo o propagandu postaráno. Během tažení se zhoršilo počasí tak, že musel být plán změněn. Od přerušení tratě upuštěno a rozhodnuto, že bude skutečně jindy. Zatím mělo být přerušeno telefonické vedení u velkostatku Březiny a popřípadě přepaden vojenský automobil a tak opatřeny potřebné zbraně. Dle zkušeností z 26. dubna, kdy se telefonické dráty štípaly kleštěmi, což bylo velmi obtížné, měla tentokrát skupina s sebou pily, aby mohly být telefonní sloupky poráženy. Noc byla tichá, zamračená. Oddíl postupoval v bojové formaci a naprosto tiše. Náhle někdo spatřil na silnici světélko. Okamžitě vyslána rozvědka: Viktor s Velkým Vaškem. Narazili na německou vojenskou hlídku skládající se ze tří mužů. Na místě byli dva zastřeleni, kdežto třetí – pouze postřelený – způsobil svým křikem poplach. U silnice ležela celá německá kolona, asi 200 až 300 mužů. Okamžitě nastala střelba. Rachot pušek, kulometů a pancéřových pěstí rozpoutal pekelnou vřavu. Němci byli zmateni, neboť se domnívali, že byli přepadeni velkým a dobře vyzbrojeným oddílem. Stříleli nazdařbůh a mnoho se jich poranilo nebo zabilo mezi sebou. My zatím střilející ustupovali k lesu, neboť převaha Němců byla mnohonásobná. Míla (Slavík – pozn. V. K.) padl doprostřed vřavy, byl přepaden třemi Němci. Dva zastřelil, třetí z něho strhl kabát a vyrazil mu pistoli. Přesto se mu však podařilo probojovat zpět. Musí se potvrdit, že celá skupina ustupovala v naprostém pořádku a proto nedošlo na její straně ke ztrátám. K ránu se chlapci vrátili na výpadové stanoviště v márnici. Míla chyběl. Nikdo nevěděl, co s ním je. Naposled byl viděn, jak přebíhá na druhou stranu silnice. Od té doby jako by se s ním země zavřela. Obavy tu byly, nebyly však nikým vysloveny. Každý věřil, že se vrátí. Byl však vydán rozkaz zůstat přes den v úkrytu. A Míla se večer vrátil. Hladov, unaven a šťastný, když viděl všechny své kamarády pohromadě. Do Pacova vysláni Slávek Pryl a Tonda Procházka, kteří měli za úkol zjistit přesný účinek přepadu. Byl nad očekávání mohutný. Němci naprosto nezjistili sílu oddílu, který je přepadl. Ústním podáním byly zprávy o naší údernosti zveličeny. Našeho cíle bylo dosaženo. Němci činili všemožná opatření. Lukavecko stalo se postrachem germánských okupantů. Německé transporty směly být přepravovány toliko nákladními auty, jejichž boční stěny byly zesíleny pytlí s pískem. Byly nařízeny hlídky na silnicích, u Březiny byla chycena bezdůvodně civilní hlídka a od Němců v Košetících ztýrána. Tím odpor ke všemu německému rostl a čas k zahájení ozbrojeného odporu uzrával.¹⁴³⁾

27. dubna měla lukavecká Houšková skupina osm členů. 4. května prý došlo ke spojení Houškovy skupiny s lesní skupinou čtrnácti ruských partyzánů. Učitel Šafra-

143) Jaroslav HOJDAR, *Různé, strjp.*, Vzpomínky Václava Houšky z Borotína, s. 141–142.

ta poznal v jednom ze čtrnácti ruských partyzánů člověka, který byl mezi sedmi Rusy u Vyklantic 24. dubna. Jmenoval se Leonid Kalina.

Leonid Kalina je záhadou. Byl velitelem (anebo jen neformálním vůdcem?) skupiny uprchlých sovětských válečných zajatců, která žila v polesí Františka Rathouského pod vrchem Strážiště. Zjistit o něm něco bližšího se pokoušel od sedmdesátých let Zbyněk Kožnar a především Václav Kameník.

Podle V. Kameníka byl Leonid Ivanovič Kalina volyňský Čech, narozený 22. 3. 1923 v Rovně. Od roku 1941 sloužil v Rudé armádě, v roce 1944 se jako Čech přihlásil v Moskvě k plnění zvláštních úkolů v týlu nepřítele. Pak prý 1. nebo 8. nebo 9. nebo 10. října 1944 seskočil jako parašutista někde u Jindřichova Hradce. Dostal se na Sedlčansko, po cestě přišel sice o vysílačku, ale narazil na skupinu uprchlých sovětských válečných zajatců. 2. ledna 1945 z nich prý vytvořil partyzánský oddíl Blaník a stal se jeho velitelem. Oddíl se pak přemístil do lesů u Obrataně, Eše a Pacova a 22. března 1945 do lesů vrchu Strážiště. Když 4. května Kalinův oddíl opustil lesy Strážiště a nastěhoval se do lukaveckého zámku, měl včetně L. Kaliny čtrnáct příslušníků, a sice: por. Leonida Ivanoviče Kalinu, Kyrila Kuzmenka, Adama Štěrbinu, st. seržanta Alexandra Rabinoviče, Karpa Veretenikova, st. seržanta Tichona Laptěva, Petra Jaštikovského, seržanta Trofima Karmela, Nikolaje Chlebljanka, Sergeje Rimešu, Ilju Kotareva, Simona Kozirova, npor. Sergeje Sargisjana a Viktora Rudinského.¹⁴⁴⁾

Ať už je to s Leonidem Kalinou jakkoli, oněch třináct jeho lesních soudruhů byli sovětské válečné zajatci a k jejich přímému spojení s Houškovou skupinou došlo až v květnu 1945. S velkou pravděpodobností byly jak Houškova, tak Kalinova skupina do této doby osamocené, není možno je tedy považovat až do začátku května za jakkoli volnou součást Svazu partyzánských oddílů Za Prahu.

Součástí Svazu partyzánských oddílů Za Prahu se staly asi v noci ze 3. na 4. květen 1945, i když zřejmě pouze formálním prohlášením, přičemž sami o tom ani nevěděli.

3. května 1945 se ve Švarcově chatě pod bozděchovskou myslivnou konala schůzka velitelů, komisařů a náčelníků štábů partyzánských oddílů, které byly součástí Svazu partyzánských oddílů Za Prahu. Porada je sice v literatuře mnohokrát popsána, bohužel ale většinou pouze na základě vyprávění Ing. Jiřího Nezvala, tehdejšího politického komisaře výsadku Za Prahu. Porady se podle něho zúčastnil také delegát Revolučních výborů pražských závodů, které pracovaly ve velkých závodech v Praze. Delegát těchto Revolučních výborů pražských závodů, ilegální skupiny KSC,

144) Podrobněji viz Václav KAMENÍK, *Lukavecko – významné místo bojů proti nacistickým okupantům*. Vlastivědný sborník Pelhřimovska 15, 2004, s. 77n. V. Kameník věnoval rozřešení problému Leonida Kaliny sice mnoho času, ale je bohužel poplatný výkladům Ing. J. Hojdara, což bohužel zpochybňuje některé jeho závěry. Kameníkovy výzkumy převzal Jiří ŠOLC, *Za frontou na Východě. Českoslovenští parašutisté ve zvláštních operacích na východní frontě za druhé světové války (1941–1945)*. Svět křídél 2003, s. 126–127, 225 a 311. J. Šolc udělal ze čtrnáctičlenné skupiny partyzánů v Lukavci (L. Kalina plus třináct uprchlých ruských válečných zajatců) parašutistickou skupinu o 14–16 členech, stejně jako vymyslel, že L. Kalina dostal v Kyjevě záchytnou adresu na hajného v Lukavci Ludvíka Rathouského anebo že „postupně se k němu (tj. L. Kalinovi – pozn. V. K.) přidala skupina sovětských zajatců, pracujících na statku Lukavec u lesního ing. Miroslava Unzeitiga.“

ilegální Rady odborového hnutí a České národní rady František Kubant, jenž prý měl krycí jméno Suchánek, se dostal na poradu představitelů Svazu partyzánských oddílů Za Prahu přes Jana Vacka z partyzánského oddílu Jan Žižka. „Ve druhé polovině dubna 1945 sešla se ve sklepích Ústřední školy bytového průmyslu v Praze – Žižkově na Kollárově náměstí porada zástupců vedení odbojových skupin KSČ, revolučních závodních výborů některých závodů Prahy. Byli zde zástupci asi třiceti závodů, převážně z Vysočan, Libně, Karlína, Holešovic, Vršovic, Smíchova, ale také železničáři a pražští dopraváci. Za vedení ilegální ÚRO byli přítomni Evžen Erban a Václav Cipro.

Poradu vedl s. Karel Vik, vedoucí odbojové skupiny KSČ, Revolučního závodního výboru v Kolbence, krycí jméno Stařík. Později byl poradou zvolen za předsedu pracovního ústředního vedení Revolučních výborů pražských závodů (RVPZ).

Porada se zabývala situací na závodech, jejich ochranou před chystanými destrukcemi nacistů a přípravou povstání. Pro nedostatek zbraní rozhodla porada vyslat delegáta k sovětskému paradesantnímu oddílu „Za Prahu“, aby jednal o možnostech bojové spolupráce a o zbraních.

Organizace komunistické mládeže „Předvoj“, soudr. Milena Alšová spolupracovala se soudr. Jaroslavem Landyšem – Konvalinkou. Předala mu mandát „Předvoje“ pro delegáta. Byl to útržek francouzských novin, který jsme ukryly v botě mezi ostatní novinové vycpávky proti vlhku.

Vyzbrojen řádnými německými papíry Junkers pro nákup dřeva k pohonu nákladních aut na dřevoplyn jsem vlakem přes Tábor dorazil do Stříbřece u Jindřichova Hradce. Zde pracoval člen „Předvoje“ soudruh Jan Vacek¹⁴⁵⁾ v pekařské dílně jako pekař. Současně byl jedním z velitelů partyzánského oddílu spolupracujícího se sovětským oddílem „Za Prahu“.

Jan Vacek mne převzal a předal do Jindřichova Hradce do rodiny soudr. Zdenka Fencla, kde jsem vyčkal rozhodnutí. Společně se soudr. Exnerem mne podrobně seznámili se situací.

Asi druhý den jsme na kolech odjeli se soudr. Janem Vackem na velitelskou poradu, která se konala 3. 5. 1945 v rekreační chatě v lese u Bozděchova,“ citoval J. Nezval bez přesnějšího odkazu vzpomínku Františka Kubanta.¹⁴⁶⁾

F. Kubant prý podal zprávu o situaci v Praze, zvláště na závodech, která byla vysílačkou oddílu Za Prahu nahlášena štábu partyzánského hnutí IV. Ukrajinského frontu. „Zpráva se dostala tak přes zástupce KSČ Gustava Schramma bezprostředně do moskevského vedení KSČ.

Na poradě jsem vysvětlil hlavní politickou linii KSČ. Jako první a nejnaléhavější úkol bylo ozbrojení příslušníků našich oddílů a přechod k přímým bojovým akcím. Byl vypracován plán koordinace jednotlivých akcí, přičemž někteří parašutisté byli přiděleni jako instruktoři do některých oddílů.

S pražským delegátem byla dohodnuta spolupráce se zaměřením na společné bojové revoluční vystoupení v Praze v oblastech působení Svazu partyzánských oddílů „Za Prahu“.

Politicky správně informovaný a orientovaný mohl František Kubant po návratu do Prahy spolu s ostatními členy vedení RVPZ (Karel Vik, Jaroslav Landy) mnohem důrazněji vystupovat proti kolísavému postoji některých členů České národní rady a posílit pozice revolučních sil a vlivu KSČ. Ostře protestovali proti všem jednáním a dohodám s vlasovci a při argumentaci se opírali o výsledky jednání velitelské porady svazu „Za Prahu“. Stejně tak se mohli opřít o svaz „Za Prahu“ při odrážení snah některých levičáckých skupin, které se pokoušely ustavovat socialistickou republiku.

Tak se projevil příznivě vliv svazu „Za Prahu“ na Pražské národní povstání,“ napsal J. Nezval.¹⁴⁷⁾

Zástupcům partyzánských oddílů byl prý také předán rozkaz generála Andrejeva: „Všem velitelům partyzánských oddílů:

V souvislosti s úspěšným postupem Rudé armády stupňujte svoji činnost. Hlavní úkoly:

1. Organizujte celodenní hlídkování nad silnicemi a železničními tratěmi. Cílem je zjistit množství, čísla, směr pohybu vojsk u všech částí a nákladu nepřítel.

2. Zabírejte do zajetí německé vojáky a vyslyšte je: číslo útvaru, jeho rozložení, co dělá a co hodlá dělat vojenská část, ke které patří zajatec.

3. Ničte železniční ešalony, auta, sbírejte dokumenty zajatců s cílem zjistit seskupení a cíle nepřítel.

4. Žádám každodenní informaci o diverzní činnosti a výzvědné zprávy o nepříteli.

5. Úkoly předejte všem podřízeným skupinám a oddílům.

Andrejev.¹⁴⁸⁾

Význam bozděchovské porady 3. května 1945 je obrovský i z hlediska námi zkoumaného tábořského odboje. J. Nezval uvedl ve své vzpomínkové knížce, že porady „se zúčastnili velitelé, komisaři a náčelníci štábů všech partyzánských oddílů včetně velitelské brigády „Táborité“.¹⁴⁹⁾

Poprvé vůbec se setkáváme se jménem a pojmem Táborité. Štáb či velitelský ve složení: Ing. Josef Hojdar, velitel; škpt. Rudolf Marek, náčelník štábu; Antonín Čížek a Bohumil Dvořák, organizátoři; Marie Tomášková, politická komisařka, mohl být založen anebo začít pracovat se všemi omezeními složitých poměrů konce války a revoluce v posledních dnech dubna nebo prvních dnech května 1945, ale název Táborité je použit opravdu vůbec poprvé v souvislosti s bozděchovskou schůzkou.

Jak se dozvěděli zástupci Táboritů o poradě, je otázka. Škpt. Rudolf Marek, jehož účast na poradě 3. 5. 1945 je nepochybná, uvedl těsně po válce v interviu pro časopis Palcát řadu velmi důležitých údajů. Především řekl, že o sovětských parašutis-

145) Jan Vacek bydlel ve Stráži nad Nežárkou. Byl důležitým členem – politickým komisařem – jindřichohradecké odbojové skupiny Jan Žižka.

146) Jiří NEZVAL, *Partyzánský komisař vzpomíná*. Komise regionálních dějin při OV KSČ v Pelhřimově 1988, s. 38.

147) Tamtéž, s. 36.

148) Václav KAMENÍK, *Partyzánský výsadek Za Prahu, květnové události v Mnichu, tradice*. Vlastivědný sborník Pelhřimovska 17, 2006, s. 66–67.

149) Tamtéž, s. 36.

tech Za Prahu mu řekl František Exnar z Jindřichova Hradce. „*Je to švagr tady v Táboře zastřeleného dr. Krbc¹⁵⁰⁾ a taky má Němce hodně hluboko v žaludku. Povídá: „Rudlo, objevil jsem tady parašutisty, musíme s nimi něco udělat.“ Pak prý trvalo škpt. R. Markovi „ještě nějakou chvíli, než ... se k nim dostal.*

V tom lese, co jsem je našel, žili pod plachtou a živili se, čím se dalo.“ Následuje důležité sdělení. Důležité proto, že bylo publikované, čili všechna pozdější jiná prohlášení jsou méně průkazná (a hodnověrná). „Uplynulo několik týdnů. Pamatuji se dobře, že to bylo 3. května. Mám to totiž poznamenané v kalendáři, kdy jsme se poprvé se šéfem Jožkou (tedy Hojdarem – pozn. V. K.) s nimi sešli.“

Následuje vylíčení porady: „*Byla to velká porada. Tehdy jsme jim nabídli naši organizaci. Nebyla tehdy velká, pravda, měla asi osmdesát jednotek, to máš asi tisíc pět set mužů a slíbili jsme jim hned, že řady partyzánů ještě rozšíříme. V noci z pátku na sobotu jsme byli se šéfem Jožkou na generální poradě. ... Byli tam zástupci všech skupin, které tvořily Sbor partyzánů „Za Prahu“, byli tam ze skupin „Lesů zdar“, „Družina Jana Žižky z Trocnova“ z Jindřichova Hradce, Gottwaldova družina, Hobzova a jiní a jiní. Bylo nás asi dvacet. Dostali jsme přesné instrukce co a jak a měli jsme si jet pro zbraně.“*

Můžeme jenom hádat, co značí obrat „*presné instrukce co a jak*“, pravděpodobně se dohodli na zahájení bojové činnosti, vymezili si územní kompetence, stanovili způsob vyrozumívání a spojení. Možná, že opravdu sestavili na poradě letáky v české řeči „*Češi do zbraně!*“ vyzývající k ozbrojenému boji a v německé řeči určené pro německé vojáky a nabádající je, aby se vzdali.¹⁵¹⁾ Kam si měli „*jet pro zbraně*“, víme ještě méně.

Jak už to však v životě bývá, stalo se něco, s čím nikdo nepočítal. „*Když jsme však jeli domů, měli jsme malér. Jožka najel autem na zábranu, postavenou nacisty a těžce se poranil. Nevím o tom mnoho, protože jsem se probral až v nemocnici. A tady jsem dosud.*“¹⁵²⁾

V tábořské všeobecné okresní nemocnici skončil nejen R. Marek, ale také Ing. Josef Hojdar, který, jak uvedl škpt. R. Marek, řídil, možná dokonce také J. Demuth. Ale jak se do nemocnice dostali?

Škpt. R. Marek v citovaném rozhovoru s ním v Palcátu řekl, že „*byl těžce zraněn při havárii auta, ve kterém jel z porady s Jožkou, Máňou a Jirkou*“. Tento údaj potvrzovala bez rozpaků a s vylíčením podrobností Marie Tomášková, řečená Máňa. Ta měla schopnost smísit pravdu a lež, přičemž lži posilovaly její jinak pochybnou legitimitu a potvrzovaly její vůdcovské ambice.

150) MUDr. Josef Krbec, nar. 7. 9. 1897 v Hrušovicích, praktický lékař v Táboře a jeho manželka Petronila Krbcová, roz. Kohousková, nar. 5. 8. 1908 v Jindřichově Hradci byli 11. 6. 1942 za schvalování atentátu na R. Heydricha odsouzeni k smrti stanným soudem v Praze a téhož dne popraveni v Táboře. – *Šest let okupace Prahy*. Praha 1946, s. 186; Marián KONEČNÝ, *Táborská cesta smrti*. Tábor 1985, s. 71; Státní okresní archiv Tábor, Sbirka soudobé dokumentace, sign. F III b, Palcát č. 26/1946, Sen a skutečnost.

151) Letáky s poměrně obsáhlými citacemi uvádí Miroslav HLADÍLEK, *Leskovice*. ONV a okresní komise regionálních dějin při OV KSČ Pelhřimov 1987, s. 11–12.

152) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 10, Palcát č. 3, roč. 3 ze 13. 5. 1945, s. 4, Velel jsem partyzánům. Z vyprávění škpt. Rudly.

„*Za našeho pobytu v Padařově přijel za mnou Hojdar autem a sdělil mi, že zjistil u Počernic za Tábořem (myšleny Černovice, okres Pelhřimov – pozn. V. K.) existenci sovětských parašutistů, na které bychom se mohli napojit, kdyby se s nimi sešel člověk, který je znám v Sovětském svazu a požádal mě, abych tak učinila já. Souhlasila jsem s Hojdarem a ten odvezl mne a Demutha autem poblíž místa, kde se tito zdržovali. Zde nás očekával jeden z těchto parašutistů, vyzval ostatní, aby zůstali na místě a mne zavedl dále do lesa, zde měli stan a tam přítomný další parašutista, ve kterém jsem později poznala J. Nezvala..., se mne zeptal na pravé jméno a sdělil je dalším členům jeho skupiny. Setrvali jsme spolu v rozhovoru asi jednu hodinu a poté mi po předchozím vzdání se k ostatním členům skupiny přišel sdělit, že je vše v pořádku a mám dělat vedoucí. Řekl mi, že si mě během doby prověřili pomocí vysílačky do SSSR. Poté jsme společně odešli k Demuthovi a Hojdarovi a po sjednání další schůzky jsme odjeli. Popsaná schůzka proběhla v posledních dnech dubna 1945.“*

Údaj „*v posledních dnech dubna 1945*“ neumíme přesně určit. Do 25. nebo 26. dubna byli M. Tomášková s J. Demuthem v Mezně, od toho data v Padařově. Konalo se toto setkání, jak o něm M. Tomášková pověděla, před 29. dubnem a bylo důvodem, proč se přestěhovala s J. Demuthem 29. dubna k B. Dvořákovi do Tábora, přičemž prožili nálet spojeneckých letadel na čtvrť v okolí tábořského nádraží, po němž utekli nazpátek do Padařova? Jestli M. Tomášková a J. Demuth navštívili s J. Hojdarem sovětské parašutisty Za Prahu v jejich táboře v lese, mohlo to být kdykoli v době mezi 25. a 29. dubnem 1945. Pro návštěvu v lese by svědčila znalost M. Tomáškové o stanu v lese, naopak fantastická nám připadá zkazka o jejím prověření v SSSR pomocí vysílačky, obzvlášť ještě během pouhopouhé hodiny. Na druhé straně údaj o sjednání další schůzky, která se konala 3. května, je velmi zajímavý. Věděli už tehdy parašutisté termín 3. 5., anebo byl dohodnut s představiteli Táboritů J. Hojdarem, M. Tomáškovou a J. Demuthem?

S nějakým předstihem schůzka plánována být musela. Nasvědčuje tomu např. tvrzení pelhřimovského četnického okresního štržm. Bohumila Jedličky, který se 30. dubna zúčastnil se svým bratrem Josefem, vrchním lesním hajným v Pravíkově, Ing. M. Melounem a třiceti dalšími muži partyzánského oddílu Lesu zdar úklidu zbraní a materiálu po sovětském shozu mezi Vlášenicí a Metánovem. Když se prý od Ing. M. Melouna dozvěděl, že se „*bude konat porada vojenských zástupců měst Kamenice nad Lipou, Černovic, Jindřichova Hradce a Soběslav... za nepřítomnosti města Pelhřimova*“, neudělal prý tento nesporně informovaný člověk nic méně, než že „*zapojil na partyzány vojenskou složku pelhřimovského národního výboru prostřednictvím předsedy MNV Dr. Smutka a vojenské spojky Martínka*“.¹⁵³⁾

Vraťme se ještě k M. Tomáškové. „*Na novou schůzku*“, vypověděla dále, „*jsme se dostavili 3. 5. 1945, probrali jsme zde současnou situaci a požádali jsme o dodání zbraní. Toto nám bylo přislíbeno, učinili jsme potřebné opatření k shození zbraní, toto se však neuskutečnilo. Ještě během schůzky obdrželi jsme od parašutistů jeden samopal a několik pistolí. Ráno dne 4. 5. 1945 nás vzal Hojdar ze schůzky autem,*

153) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/177, Soubor materiálů k činnosti skupiny Táboritě, Vyjádření čet. okr. štržm. Bohumila Jedličky o součinnosti s partyzánským oddílem u Kamenice nad Lipou ze 17. 5. 1945.

přičemž jsme po cestě narazili na dřevěné překážky a Hojdar s pplk. Markem, který byl na schůzce též přítomen a jel s námi, se vážně zranili. Já jsem byla zraněna lehčeji a Demuth nepatrně, takže jsme mohli pokračovat v cestě pěšky. Odebrali jsme Hojdarovi a Markovi jejich zbraně, samopal vhodil Demuth do blízkého jezera a cestou z nejbližší obce jsme povolali lékaře, který zařídil ošetření a převoz Hojdara a Marka do nemocnice. Já s Demuthem jsme se dostali pěšky do Tábora a odtud nákladním autem Madety do Padařova.¹⁵⁴⁾

Co z toho všeho je pravda, co polopravda a co výmysl anebo přímo lež? Jediný letecký shoz zbraní pro skupinu Za Prahu se uskutečnil v noci z 30. dubna na 1. května 1945. Zbraně žádali po sovětských parašutistech všichni zástupci českého odboje, zástupci Táboritů nebyli výjimkou. Myslíme, že parašutisté shozy zbraní také všem možná i trochu lehkomyslně slibovali. Ne snad, že by si shozy zbraní nepřáli, ale asi v ně sami příliš nedoufali, protože dobře věděli, jak je taková záležitost obtížná. Jeden samopal a několik pistolí, o nichž Tomášková mluvila, by mohlo pocházet nejspíš ze shozu 30. dubna. Vzhledem k tomu, jak byly tyto zbraně vzácné, mohlo by překvapit, že se jich M. Tomášková a J. Demuth po havárii s takovou rychlostí zbavili. Na druhé straně nás u M. Tomáškové nic nesmí překvapit. Ta dělala všechno tak, aby se dočkala bez nehody konce války. O skutečný odboj jí vůbec nešlo, šlo nanejvýš o slovní odboj. Na druhou stranu bylo asi těžké nalézt u rybníka Hejtmána rychle a ještě k tomu bezpečnou skrýš, aby tam samopal schovali. 4. května v ranních hodinách ještě nikdo nevěděl, že příští den vypukne Pražské květnové povstání a že jeho příklad změní mocenskou situaci i v takových místech, jako na Tábořsku.

Předpokládáme, že k havárii auta řízeného Ing. J. Hojdarem došlo v Plané nad Lužnicí. Tvrzení špkt. R. Marka, že „*Jozka najel autem na zábranu postavenou nacisty a těžce se poranil*“¹⁵⁵⁾ těžko obstojí i dneska. Nemáme zprávy od žádné skupiny ani individuálního pamětníka, že by v noci ze 3. na 4. května 1945 byly na silnici v Plané nad Lužnicí ani v blízkém okolí nějaké zábrany, postavené z iniciativy nacistů, natož z iniciativy českých odbojářů.¹⁵⁶⁾ Špkt. R. Marek musel sice v květnu 1945 zastírat svoji lež zmírňující větou „*Nevím o tom mnoho, protože jsem se probral až v nemocnici*“¹⁵⁷⁾ ale nás to nemůže uspokojit. Jiří Demuth měl po válce nad levým obočím a na levém horním víčku a u kořene nosu zhojené jizvy, při lékařské prohlídce v roce 1952 uvedl, že „*začátkem května roku 1945 při jízdě autem v noci utrpěl nárazem auta na pancéřovou zábranu zranění na levé polovině obličeje, ztratil prý vědomí, později převezen k ošetření do tábořské nemocnice, odkud odešel hned na revers. Pokračoval týž den v práci.*“¹⁵⁸⁾ Domníváme se, že je třeba při úvahách o této epizodě brát v potaz, co napsal B. Škopek, ať už z jeho vzpomínky čiší

154) Archiv MV Praha, sign. 325–108–5, Zápis o výpovědi M. Tomáškové z 28. 2. 1953, s. 34–35.

155) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 10, Palcát č. 3, roč. 3 ze 13. 5. 1945, s. 4, Velel jsem partyzánům. Z vyprávění špkt. Rudly.

156) Tak npor. Josef Šůna, který byl velitelem partyzánské jednotky v Košicích, zaznamenal 11. 5. 1945 do deníku jednotky ke dni 5. 5., že záseky nemohou stavět, „*ježto všechny obce na trati Šoběslav – Tábor jsou v rukou Němců*“ – Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/177, Výťah z deníku partyzánské jednotky v Košicích, okres Tábor.

157) Tamtéž.

158) Národní archiv v Praze, fond Státní úřad pro válečné poškozenec v Praze, Demuth Jiří.

nenávisť anebo ne. Špkt. R. Marek podle něho „*byl těžce zraněn na hlavě, když v opilosti narazili autem na závory železniční tratě.*“¹⁵⁹⁾ V Plané nad Lužnicí silnice křížovala železniční trať a byly tam železniční závory, takže co napsal po válce B. Škopek, nepostrádá reálný základ.¹⁶⁰⁾

Na poradě ve Starém Bozděchově se řešily i další věci, např. utváření národních výborů. Zatím hlavním výsledkem působení parašutistického výsadku Za Prahu bylo právě organizování revolučních místních národních výborů. Zde pravděpodobně také padl návrh založit Revoluční krajský národní výbor v Táboře. Tím, kdo s tím mohl vystoupit, mohl být právě Ing. J. Hojdar, který měl v tomto směru určitě své plány, představoval si, že půjde o pokračování borotínského revolučního krajského národního výboru, domníváme se, že dokonce doufal, že bude předsedou. Ale dopadlo to jinak! Někdo jiný podal návrh, aby předsednictví bylo nabídnuto spisovateli Ivanu Olbrachtovi, který žil po celou okupaci pod svým občanským jménem Kamil Zeman ve Stříbřeci, vesnici na půl cesty mezi Třeboní a Stráží nad Nežárkou. O Olbrachtovi ve Stříbřeci věděl zcela určitě Jan Vacek, bydlel ve Stráži nad Nežárkou a působil jako pekař a byl politickým komisařem partyzánského oddílu Jan Žižka. Kdyby ho nenavrhl do funkce předsedy on, mohl to udělat jindřichohradecký velitel partyzánského oddílu Jan Žižka špkt. František Exnar,¹⁶¹⁾ anebo to mohli udělat společně oba anebo mohl po domluvě návrh podat Ing. J. Nezval, politický komisař výsadku Za Prahu, který měl ve shromáždění určitě největší vliv a autoritu.¹⁶²⁾

Když už byl I. Olbracht navržen a aklamativně přijat za předsedu, bylo třeba mu to sdělit a jet pro něj. Z několika variant, jak to tehdy bylo, je nejpravděpodobnější ta, že úkolem ho instalovat byl pověřen Ing. J. Hojdar, který měl být prvním místopředsedou. Hojdarova havárie a nemocniční pobyt způsobily samozřejmě mnohé potíže. I. Olbrachta přivezl z pověření B. Dvořáka, který byl čtvrtým místopředsedou RKNV, Josef Macháček, zatímco Lubomír Houska,¹⁶³⁾ který snad jel do Stříbřece

159) Státní okresní archiv Tábor, Sběrka soudobé dokumentace, sign. F V b 2, Bohumír Škopek, Vzpomínky na odbojovou a partyzánskou činnost (a) na národní osvobození z nacistické okupace 1939–1945, s. 20.

160) Samozřejmě jsme se pokoušeli pátrat ve věci ošetření Ing. J. Hojdara, špkt. R. Marka a J. Demutha a nemocničního léčení prvních dvou jmenovaných ve zdravotní dokumentaci tábořské všeobecné okresní nemocnice, bohužel nemocniční knihy, které jsou uloženy dnes ve Státním okresním archivu Tábor, se právě pro rok 1945 kromě jediné, která je pro naši záležitost nepatřičná, nedochovaly.

161) Špkt. František Exnar, nar. 29. 11. 1903 v Jičíně. Absolvent hranické vojenské akademie v roce 1925, stejně jako špkt. Rudolf Marek. Od roku 1932 sloužil jako důstojník československé armády v Jindřichově Hradci. Po demobilizaci spolujatel soukromé firmy v Jindřichově Hradci.

162) Dalibor TUČEK, *Ivan Olbracht a jižní Čechy. Literárně historická studie*. Jihočeské nakladatelství, České Budějovice 1983, se domníval, že „*návrh obrátit se na Ivana Olbrachta vyšel patrně od Jiřího Nezvala, ..., a od Františka Exnara, který Olbrachta osobně znal...*“ (s. 56). My musíme připustit, že by mohlo být něco na ohrazení Ing. Jiřího Nezvala, který ještě v roce 1990 protestoval, že „*je jen pouhým dohadem tvrzení p. Šulce, že na poradě 3. 5. bylo jednáno o I. Olbrachtovi jako o designovaném předsedovi KNRV.*“ (Komisař NEZVAL, *Jak to bylo v Mnichu*. Hlas Vysočiny, týdeník občanů Pelhřimovska, roč. 1, č. 25 z 21. 6. 1990, s. 4).

163) Lubomír Houska, nar. 19. 6. 1923 v Jihlavě, studující, bydl. Tábor, Švehlova 1936.

jako druhý, přijel do vesnice, když už J. Macháček s I. Olbrachtem byli ze Stříbřece pryč.¹⁶⁴⁾

Volání pražského rozhlasu 5. května 1945 ve 12,33 hod. o pomoc, které se pak v pravidelných intervalech opakovalo, revolucionizovalo vlastence prakticky ve všech místech. Zatímco v březnu, když připravovali J. Pochman, J. Prokeš z Veselí nad Lužnicí a V. Jáchym z Kardašovy Řečice ve Veselí nad Lužnicí národní výbor, gestapo proti nim nelítostně zakročilo a všichni byli 26. března 1945, protože „*tvorili tzv. národní výbory*“,¹⁶⁵⁾ popraveni, jinde revoluční národní výbory postupně vznikaly. Na konci března byl za přispění partyzánského oddílu Žižka II vytvořen patnáctičlenný revoluční národní výbor v Brandlíně, 4. dubna čtyřčlenný národní výbor v Kasejovicích, dále v Opařanech, k datu 16. 4. v Dobřejicích, v Mezně vytvořili národní výbor F. Fiala, F. Babický,¹⁶⁶⁾ R. Kaštánek,¹⁶⁷⁾ F. Pavlík,¹⁶⁸⁾ J. Slavík¹⁶⁹⁾ za předsednictví kováře F. Eliáše. Pro všechny revoluční národní výbory je charakteristické, že se utvářely a jednaly zatím ještě v ilegality. Z ní vyšly teprve v Květnovém povstání českého lidu.

V Sedlci a Prčicích vypuklo živelně 5. května povstání. Čeští povstalci zajali 285 Němců, ale 50. zeměbranceký prapor posílený zbraněmi SS povstání krvavě potlačil. 20 Čechů ze Sedlce, Divišovic, Prčic, Střezimíře, Mrákotic a Vrchotic Němci nemsylně zastřelili.¹⁷⁰⁾ Na pomoc povstalcům v Sedlci budovali borotínští zátarasny na přístupových cestách k Sedlci, tj. na silnicích Sodoměřice – Borotín, Borotín – Libenice, Libenice – Sedlec, Libenice – Nadějkov a Borotín – Střezimíř.¹⁷¹⁾

Houškův partyzánský oddíl v Lukavci převzal četnickou stanici a obsadil poštovní úřad. K oddílu se připojila skupina škpt. Frühaufa z Kondratce, Načeradce, Ostrova a Louňovic.¹⁷²⁾ Lukavecký vliv se promítal do Vyklantic. Tamní odbojáři vybudovali ve dnech 5. až 7. května silniční zátarasny ve směru na Lukavec, ale rovněž na Útěchovice (Pacov) a Buřenice. Zastavovali jednotlivá vozidla, zatýkali vojáky a odebírali jim výzbroj a výstroj. Všechno posílali do Lukavce, Košetice a zajatce také do Pacova.¹⁷³⁾

164) Problém, kdo vlastně přivezl I. Olbrachta ze Stříbřece do Tábora, stručně nastínil Jiří ŠULC, *Odboj na Táborsku, 1938–1945*. Tábor 1989 – strjp. soutěžní práce uložený v Národním archivu v Praze, fond ÚV ČSPB, inv. č. 3350, s. 169–170. I na tomto jistě jen dílčím problému, pouhé epizodě, je však názorně patrné, jak těžké je najít pravdu mezi rozporuplnými vyjádřeními účastníků tehdejších i pozdějších událostí.

165) Jiří ŠULC, *Odboj na Táborsku, 1938–1945*. Tábor 1989 – strjp. soutěžní práce uložený v Národním archivu v Praze, fond ÚV ČSPB, inv. č. 3350, s. 115.

166) František Babický, nar. 3. 1. 1916 v Mezně, rolník v Mezně.

167) Rudolf Kaštánek, nar. 30. 3. 1901 v Hatíně, telefonní mechanik, bytem v Mezně čp. 86.

168) František Pavlík, nar. 24. 10. 1932 v Mezně, železniční zřízenec, bytem v Mezně.

169) Jaroslav Slavík, hostinský, nar. 2. 12. 1907 v Mezně, bydl. Mezno.

170) Státní okresní archiv Tábor, Sběrka soudobé dokumentace, sign. F 1 b, Parte občanů města Sedlce na dráze Wilsonově, kteří byli povražďeni nacisty dne 7. 5. 1945.

171) Josef MATĚJKA, *Borotín v odboji v letech 1939–1945*. Borotín 1945, s. 31.

172) Jaroslav HOJDAR, *Různé*, strjp., Vzpomínky škpt. Jana Vytřísala, s. 73–78.

173) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/177, Hlášení československého partyzánského sboru ve Vyklanticích z 18. 5. 1945 (Vojtěch Knot, velitel obecních hlídek).

V Chýnově krátce poté, když se dozvěděli o povstání v Praze, vyhlásil škpt. Jan Vytřísal,¹⁷⁴⁾ který se od počátku roku 1945 připravoval na konec války, pohotovost a začal shromažďovat muže. Se starostou Cihlářem vyjednávali jménem revolučního národního výboru s velitelem německé posádky o složení zbraní. Jednání bylo neúspěšné, německá posádka odmítla vydat zbraně a kapitulovat.

Škpt. J. Vytřísal se pokoušel navázat spojení s jinou odbojovou organizací, ale podařilo se mu to teprve v závěru dubna 1945. Přes vdovu po zemřelém mjr. Vojtěchu Pertlovi, zatčeném v roce 1940 za činnost v ilegální organizaci Obrana národa, Františku Pertlovou,¹⁷⁵⁾ dosáhl kontaktu s Ing. J. Hojdarem. Nakonec byl večer 5. 5. 1945 povolán do Tábora, aby se ujal velení brigády Táborské za zraněného velitele Ing. J. Hojdara a náčelníka štábu škpt. R. Marka. Velení oddílu v Chýnově předal npor. Janu Drdovi.¹⁷⁶⁾

Npor. Jan Drda spolupracoval v odboji s lesním hajným v hájovně Doubrava Antonínem Švadlenou.¹⁷⁷⁾ 26. 2. 1945 mu A. Švadlena sdělil, že další rozkazy bude napříště dostávat od chýnovského škpt. Jana Vytřísala. J. Drda byl hlavním výkonným orgánem škpt. J. Vytřísala a on vlastně soustředil navečer 5. května do lesa Obora u Chýnova na čtyři stovky odhodlaných mužů. Po odchodu škpt. J. Vytřísala do Tábora řídil činnost oddílu Tábor – venkov do 9. května.¹⁷⁸⁾

Do Tábora přišel 5. května nejen škpt. J. Vytřísal, ale také bývalý okresní hejtman JUDr. František Macháček. Vrátil se z Prahy a ujmul se civilní správy.¹⁷⁹⁾

Mistr I. Olbracht přijel do Tábora v noci z 5. na 6. května. Byl ubytován v prvním patře domu čp. 1460, v němž v přízemí byla redakce Melantrichu, kde pracoval jako redaktor B. Dvořák. Když se hned druhý den ujal úřadu, bylo sídlo RKNV v prostorách redakce Melantrichu, vždyť B. Dvořák byl místopředsedou RKNV. Tajemníkem RKNV byl Antonín Čížek, blízký spolupracovník Ing. J. Hojdara v Madetě i při formování partyzánské brigády Táborské. I. Olbracht – byl přece mistr slova – redigoval společně s Vladimírem Havelcem první legální číslo Palcátu, které vyšlo 10. května 1945. V tomto prvním čísle byla publikována mobilizační vyhláška Krajského národního výboru v Táboře z 9. května 1945, kterou se v oblasti politických okresů Tábor, Pelhřimov a Votice povolávali kromě těch, kteří byli doslova vyjmuti, 1. všichni bývalí důstojníci a rotmistři z povolání a dělesloužící poddůstojníci, 2. všichni důstojníci, poddůstojníci a mužstvo v záloze odvedených ročníků 1925 – 1937 (tj. narození 1905 – 1917). Mobilizační vyhláška navazuje na Rozkaz č. 1 Krajského vojenského velitelství Tábor z 9. 5. 1945. V něm bylo oznámeno, že náčelníkem štábu je mjr. gšt. Josef Novák, který je až do příchodu československým vojenským velitelstvím ustanoveného vyššího velitele zároveň zastupujícím velitelem. Dále v něm byli stanoveni někteří posádkoví velitelé, v Táboře plk. Anatol Hru-

174) Škpt. Jan Vytřísal, nar. 29. 12. 1904 v Červencích, okres Olomouc, bydl. Chýnov 141.

175) Františka Pertlová, nar. 24. 5. 1904 v Praze, bydl. Tábor, Široká čp. 203.

176) Npor. Jan Drda, rolník, nar. 30. 4. 1911 v Poříně, bydl. Bítop 2.

177) Antonín Švadlena, lesní hajný, nar. 16. 1. 1905 v Hluboké nad Vltavou, bydl. Doubrava.

178) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/177, Deník o činnosti npor. Jana Drdy.

179) Bohumil ŠULC, *Odboj na Táborsku, 1938–1945*. Tábor 1989 – strjp. soutěžní práce uložený v Národním archivu v Praze, fond ÚV ČSPB, inv. č. 3350, s. 167.

za, který byl hodnostně nejvyšším a služebně nejstarším důstojníkem v Táboře,¹⁸⁰⁾ v Soběslavi mj. František Bouša¹⁸¹⁾ atd. V odstavci 2. se na prvním místě posádkovým velitelstvím ukládalo, že musí pracovat v těsné součinnosti s národními výbory a své rozkazy dávat ke schválení politickému vedení národních výborů; za druhé musely provést prezentaci mobilizační vyhláškou povolaných mužů.¹⁸²⁾

První číslo Palcátu obsahuje také informace o nových revolučních správních orgánech:

„Občané českoslovenští!

Je skončena šestiletá doba naší okupace, je konec německé tyranii a český národ prostřednictvím národních výborů ujímá se opět své moci. Za spolupráce podzemního národního hnutí a zahraničních armád byly ustaveny Krajské Národní Výbory a Okresní Národní Výbory pro tyto okresy:

Tábor, Milevsko, Sedlčany, Pelhřimov, Kamenice nad Lipou, Jindřichův Hradec a Třeboň.

Tyto Okresní Národní Výbory ustavily Místní Národní Výbory.

Občané českoslovenští!

Uposlechněte rozkazů Krajského Národního Výboru, Okresních Národních Výborů a Místních Národních Výborů.

Jsou reprezentanty moci lidu a vyšly z práce národního podzemního hnutí. Za těmito Národními Výbory stojí Rudá armáda.¹⁸³⁾

Pak následuje výčet členů Krajského národního výboru. Zajímavé jsou údaje o domnělém zastoupení, které zdůvodňují členství jednotlivých osob. Tak čteme u osob, jež v této studii zkoumáme, že I. místopředseda Ing. Josef Hojdar /Jožka/ je v orgánu kraje za partyzány, II. místopředsedkyně Marie Tomášková /Máňa/ za komunisty, IV. místopředseda Bohumil Dvořák /Bohouš/ za národní socialisty, Antonín Čížek /Tonda/ za hnutí odporu, Jiří Demuth /Jirka/ za komunistickou mládež, Václav Houška /Vašek/ jako velitel partyzánského oddílu, Rudolf Marek /Rudla/ jako velitel partyzánů. Táborité, kteří se zformovali doslova v průběhu několika posledních dnů, měli opravdu silné zastoupení.

Ing. J. Hojdar /Jožka/, člen KNV, František Novotný z Balkovy Lhoty, Jan Tikal byli delegováni v Okresním národním výboru Tábor, jehož členy Palcát rovněž otiskl. Neumíme si vysvětlit, proč na seznamu není uvedena Marie Tomášková, která byla 7. května zvolena (jmenována) předsedkyní.

Revoluční vlna, vzednutá hlášením pražského rozhlasu o vypuknutí povstání v hlavním městě, se rozlévala do všech míst.

180) Plk. Anatol Hříza, nar. 24. 2. 1893 ve Čkalově, Orenburg, Rusko. V roce 1914 vstoupil do československého vojska na Rusi, od 15. 11. 1920 v činné službě v československé armádě. Od roku 1929 plukovník pěchoty. K 30. 9. 1939 nastoupil po demobilizaci jako úředník k živnostenskému inspektorátu v Táboře, v roce 1941 na vlastní žádost penzionován. Od 15. 7. 1942 nasazen jako úředník do továrny, 5. 5. 1945 prezentován posádkovým velitelstvím v Táboře. Bydl. Tábor, Hvozdenská 1941.

181) Mjr. František Bouša, nar. 13. 10. 1894 v Hrbokově, bydl. Zvěrotice 58.

182) Státní okresní archiv Tábor, Sběrka soudobé dokumentace, sign. F 1 b, Rozkaz č. 1 Krajského vojenského velitelství Tábor z 9. 5. 1945.

183) Státní okresní archiv Tábor, Sběrka soudobé dokumentace, sign. F III b 1, Palcát, 3. ročník, č. 1 z 10. 5. 1945. Při přepisování jsme se snažili zachovat i zvláštnosti pravopisu.

6. května vyvěsili čeští obyvatelé československou vlajku na škole v Prasetíně a vymazávali německé nápisy.

Němci však ještě nebyli poraženi a v některých případech si počínali, jako kdyby nevěděli, že je konec války. Tak do Nové Vsi vtrhlo 40 nebo 50 esesmanů z votické posádky a zastřelili 3 lidi a 19 jich odvlékli. Propustili je až 9. 5. Byla to pomsta za to, že předešlého dne odzbrojili místní lidé tři německé vojáky, kteří doprovázeli německou kuchyň. Vojáky sice pustili, ale ti byli těžce dotčeni opovržlivostí Čechů a zosnovali pomstu, která stála tři lidské životy.

Ve Lhotě u Lomnice nad Lužnicí Němci zatklí Josefa Štrobla a Františka Rytku z Ponědraže, členy odbojového oddílu z Lomnice nad Lužnicí, Lhoty, Záblatí a Ponědraže, kteří byli na hlídce. Němci je přivázali ke stromu a zastřelili. Pak je hanebně hodili do bláta v silničním příkopu. Později padl důstojník František Sochor z Lomnice nad Lužnicí a ještě jeden neznámý partyzán.¹⁸⁴⁾

U Zhoře zastřelili Němci čtyři chlapce ve věku od 14 do 16 let: Františka Rosola, Karla Novotného a Rudolfa Kubíka z Noskova a Jaroslava Šťástku z Nové Vsi. Pátý zastřelený, Bohumil Chotětický z Mladé Vožice, byl starší.

Do Mladé Vožice přijelo na sedmi nákladních autech vojsko z Tábora, projelo městem a střelilo. U Aloise Mareše našli zbraň, tak ho před radnicí zastřelili. Ve svém bytě u okna byl zastřelen František Mímráček. Němci osvobodili zajatce, které předtím internovali povstalci. Potom shromáždili asi 400 mužů ze města a vyzvali je, aby se přihlásili členové revolučního národního výboru. Když se přihlásil Václav Vaniš, vojáci jej s dvaceti dalšími náhodně vybranými muži zajistili. Ráno 7. května uviděli obyvatelé městečka viset na lípě před kostelem statečného člena svého národního výboru.¹⁸⁵⁾

V nešťastných Leskovicích, ležících na strategické silnici a železniční trati Jihlava – Tábor, kde včerejšího dne čeští vlastenci vystoupili se zbraní v ruce proti nacistům, trestní výprava SS z Pelhřimova povraždila osm českých mužů. Při druhém nájezdu dokončila tatáž horda esesmanů za plného vědomí a zřejmě i na rozkaz velitele posádky SS v Pelhřimově Waltra Haucka zrudný zločin. K osmi zavražděným přibýlo dalších sedmnáct včetně žen a jednoho školáka, zcela zničeno bylo jednatřicet domů, sedm částečně a dalších šest ještě poškozeno. Leskovice se rozsahem napáchaných německých válečných zločinů přiřadily k Lidicím a Ležákům.¹⁸⁶⁾

Lukavecký partyzánský oddíl, jemuž velel V. Houška a jenž formoval jako jediný bojový oddíl Ing. J. Hojdar, se 1. května přestěhoval do lukaveckého zámku. Následujícího dne se rozrostl o dva členy. Odpoledne přivezl Brabec z Tábora ještě s jedním mužem dva ilegality, kteří se ukrývali v Červeném Újezdě a ve Střezimíři. Byli to dva vojáci Slovenského štátu, kteří byli vysláni do školícího střediska pancéřových granátníků SS v Prosečnici a kteří po absolvování školení při cestě do Vídně

184) Státní okresní archiv Tábor, Osobní fond Jaroslav Hojdar, sign. K 9/177, Činnost partyzánů v Lomnici a okolí ze 17. 5. 1945.

185) Podrobněji viz Hugo BOŽEK, *Mladovožicko v odboji*. Mladá Vožice 1946, s. 22n.

186) Podrobně Miroslav HLADÍLEK, *Leskovice*. ONV a okresní komise regionálních dějin při OV KSČ v Pelhřimově 1987. Tam i seznam zavražděných československých občanů v obcích okresu Pelhřimov.

utekli. Jmenovali se Antonín Nižnanský a Jozef Šumichrást. Okamžitě se připojili k Houškovým partyzánům.

Stojí zato zmínit pro znázornění složité situace v těchto posledních dnech druhé světové války, co dělal právě v těchto chvílích Houškův největší přítel a kamarád. Josefa Kroužka eskortovalo dvanáct benešovských četníků se čtyřiceti dvěma jinými vězni benešovského gestapa do terezínské Malé pevnosti, věznice gestapa. „gestapák, který nás doprovázel současně s našimi četníky, řekl: *Mě se nebojte. Já jsem učitel Heller z Ústí nad Labem. Je konec války, do Terezína snad ani nedojedeme, neb vůdce již nežije. Navrhoval jsem těm četníkům, pusťte nás a pojďte s námi a bude okamžitě padesát pět mužů schopných akcí. Nikdo neměl zájem a splnili ten svůj příkaz do konce. Potkávali jsme transporty, které jely z Terezína. Na všech nádražích byli čeští vlastenci a předávali těmto vězňům různé životní potřeby. Lidé se divili, proč jedem ještě do Terezína. I my jsme se divili.*“ Po dvouhodinovém čekání byl benešovský transport 1. května 1945 vpuštěn do pevnosti a J. Kroužek se dvěma druhy zavřen do samoty číslo 9 na prvním terezínském dvoře, kde zavírali adepty smrti. Opravdu jen zázrakem unikli 2. května – při poslední terezínské popravě – smrti. Nečtivme se, že Kroužek zahořkl: „*Kolik bylo po válce hrdinů a těchto nyní již jen jedenáct četníků nás nemohlo propustit.*“¹⁸⁷⁾

Ing. J. Hojdar, který byl hospitalizován v tábořské nemocnici, řídil své dítě Tábority na dálku. Jmenoval ve stylu Sověty zformovaných partyzánských oddílů štáb partyzánského oddílu Lukavec. Velitelem byl jmenován V. Houška, náčelníkem štábu Ing. J. Pryl, komisařem Antonín (Tonda) Nižnanský. Došlo k tomu pravděpodobně 4. května. Tétož dne přivedl Ing. M. Unzeitig s F. Rathouským z Týmovy Vsi čtrnáctičlennou skupinu L. Kaliny, sestávající ze sovětských válečných zajatců, která se skrývala pod Strážištem. Teprve nyní se stal Houškův lukavecký oddíl díky vyzbroji, kterou přece jen v boji zkušeni sovětští partyzáni měli, bojeschopným.

K největšímu bojovému vystoupení Houškova lukaveckého oddílu došlo 7. května. Několik partyzánů bylo překvapeno Němci v osadě Jedlina u Křešína. Došlo k přestřelce, jež se rozhořela s přicházejícími posilami do konfliktu, v němž došlo i na ruční granáty a pancéřové pěsti. Postupně se zúčastnil celý oddíl. V boji byli ranění i mrtví. Na německé straně údajně čtyři ranění a sedm mrtvých, na straně partyzánů padl Karel Berka z Cetoraze, partyzán Antonín Kaštánek zemřel později v nemocnici v Pelhřimově na průstřel břicha. Partyzán Štaubr měl prostřelené rameno a těžce zranění byli partyzáni L. Kalina, jenž měl prostřelenou hlavu, a velitel oddílu Václav Houška, který utrpěl dvojité průstřel hrudníku.¹⁸⁸⁾

Po tomto drobném lokálním konfliktu, který měl nicméně pro obě válčící strany smutné ztráty na životech a zdraví, zajímali partyzáni přicházející Němce, kteří ve většině pochopili, že válku prohráli. S prvními vojáky čela Rudé armády se členové

lukaveckého partyzánského oddílu setkali po poledni 9. května v lese u Vyklantíc.¹⁸⁹⁾

8. května dopoledne oznámil představitel města Tábora, JUDr. Gustav Burian, který byl jmenován den předtím místopředsedou s tím, že bude zatím zastupovat předválečného starostu města Václava Soumara, který byl dosud v koncentračním táboře v Buchenwaldu, představitelům německé vojenské posádky, že MNV převzal správu města. Německý velitel města vyslal k jednání svého pobočníka npor. Staffa. Němci jeho ústy odmítli odzbrojit, ale oznámili, že se nebudou vměšovat do pravomocí MNV. Žádali, aby se MNV zaručil za pořádek ve městě, což v jejich pojetí znamenalo klidný průchod jejich vojsk městem. Uznali vedle MNV i českého okresního hejtmana JUDr. Františka Macháčka. Z krajského vojenského velitelství byli přítomni mjr. gšt. J. Novák a pplk. Tlustý. Dr. Burian se po skončeném jednání vrátil na radnici a městským rozhlasem oznámil kapitulaci Německa, ukončení války a ustavení MNV. Po jeho projevu byla zahrána československá státní hymna a vztyčena československá vlajka. Zakrátko byly všechny domy ozdobeny vlajkami a prapory.

Ale zatímco v Táboře zavládla radost, v Bechyni byl při přestřelce s nacisty smrtelně zraněn učitel Jan Kovařík.

Kolem páté hodiny odpolední přeletěla nad Bernarticemi dvě německá letadla Storch. Čeští odbojáři zahájili palbu na německou kolonu, která procházela městečkem, a v nastalé přestřelce bylo zabito 18 místních mužů a 16 dobrovolníků z Písku, kteří přijeli v počtu 60 mužů do Bernartic.

Teprve v noci z 8. na 9. května 1945 se dalo na ústup tábořské gestapo, kterému velel od března 1944 SS-Hauptsturmführer kriminální komisař Heinrich Gottschling.

9. května čekali zástupci krajského, okresního a místního národního výboru, partyzánské skupiny, zástupci československých jednotek a krojované skupiny u Černých mostů na Rudou armádu, která se přibližovala. V jedenáct hodin přijel první motocykl a osobní auto s veliteli jednotek Rudé armády. První jednotky dorazily na Žižkovo náměstí v půl jedné po poledni. Město předal představiteli osvobozené armády generálu Konotovovi plk. A. Hruza a mjr. J. Novák. Slavnostní projev přednesl předseda RKNV I. Olbracht. Ovace a radost lidí nebraly konce. Nyní, po osvobození, měla teprve nastat zlatá doba partyzánské brigády Táborité.

My jsme při tomto našem zkoumání protifašistického odboje měli na paměti především dílčí otázku, kdy a kde Táborité vznikli a jakým způsobem přispěli k boji za osvobození a k vítěznému ukončení války.

187) Jaroslav Hojdar, *Svazek XXVII*, Vzpomínky Josefa Kroužka, strj., s. 74.

188) Václav KAMENÍK, *Lukavecko – významné místo bojů proti nacistickým okupantům*. Vlastivědný sborník Pelhřimovska 15/2004, s. 82–83 cituje vzpomínky lukaveckého lékaře MUDr. Josefa Šikýře, která řeší v literatuře různé podávané Houškovo zranění přesvědčivým způsobem; je z ní patrné, že J. Houška měl těžký průstřel hrudníku.

189) Podrobněji o těchto událostech, jakož i o činnosti lukaveckého oddílu Jaroslav Hojdar, *Různé*, strj., Vzpomínky Václava Houšky, s. 140–150. Boj v Jedlině popsal na základě stejného pramenu Václav KAMENÍK, výše citovaná práce.

O BÝVALÉ TVRZI V DUBU U TÁBORA

Jiří Úlovec

Severovýchodní okolí města Tábora je poměrně ploché a dosahuje průměrné nadmořské výšky jen kolem čtyř set metrů. Již po několika kilometrech se však zvedá, aby za Ratibořskými Horami, starým báňským centrem oblasti, vystoupalo až do výšek přes 700 metrů. A zde, v těsné blízkosti již zmíněných Ratibořských Hor, bylo postupně založeno několik sídlišť včetně vísky Dubu.

Dub, ležící asi 10 kilometrů severovýchodně od Tábora, v těsné blízkosti Ratibořských Hor, vznikl nejspíše během první poloviny 14. století. Někdy v téže době se současně stal centrem šlechtického statku se sídelní tvrzí. Naše dosavadní odborná i populárně naučná literatura s výjimkou Augusta Sedláčka ovšem velkou pozornost jeho historickému vývoji nevěnovala, takže znalosti o stavebním vývoji a podobě tamní tvrze jsou stále jen minimální.¹⁾ Průzkum panských sídel Táborska probíhající od konce devadesátých let se proto zaměřil rovněž na tuto lokalitu. První výsledky historického i povrchového průzkumu potvrzují jeho oprávněnost, neboť přinesly množství nových a důležitých i závažných informací. Je proto jisté na místě seznámit veřejnost se všemi poznatky získanými během první etapy průzkumu, aby mohly být posouzeny a případně doplněny či korigovány novějšími zjištěními.

Úvodem je nutné poznamenat, že průzkum písemných pramenů pojících se ke vsi a bývalému panskému sídlu nebyl a není prost obtížný. Ty způsobují zvláště dvě skutečnosti. Je to především jejich známý nedostatek pro nejstarší období existence místa, takže poznání jeho historického vývoje zůstává i nadále víceméně torzovité.

1) August Sedláček se stavební podobou tvrze nezabýval (srovnej Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl čtvrtý, Vysočina Táborská, Praha 1885, s. 294–295) a výhradně její historii se věnoval rovněž známý historik Táborska Roman Cikhart (srovnej zejména Táborsko, Popis přírodní, historický a národopisný IV, Historický místopis, Táborsko, Tábor 1922, s. 18). Jako jeden z prvních tak přinesl alespoň základní informaci soupis památek Čech (Kolektiv, Umělecké památky Čech, Praha 1957, s. 161), ovšem autor stati spojil popis dubské tvrze s popisem nedaleké tvrze v Polánce. Informaci převzal za několik let poté Antonín Hejna, který nejenže ji neuvěděl na pravou míru, ale ke stati připojil fotografii polánecké tvrze, vydávanou za tvrz v Dubu (viz Hejna, Antonín, České tvrze, Praha 1961, s. 108, č. 33). V nepřesném popisu dubské tvrze poté pokračoval rovněž autorský kolektiv dalšího soupisu památek Čech, který množství omylů ještě zvětšil (viz Kolektiv, Umělecké památky Čech, díl první (A–J), Praha 1977, s. 330). Situaci napravil částečně Václav Huml (K problematice sídel nižší šlechty na Táborsku v Mladovožickém regionu, *Archaeologia historica* 19, 1994, s. 79–99, zde s. 85–87, č. 2) a kolektivní dílo z roku 1986 (Kolektiv, Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 5, Jižní Čechy, Praha 1986, s. 63). Obdobné shrnutí tehdy známých informací přinesla encyklopedie českých tvrzí (Kolektiv, Encyklopedie českých tvrzí, 1. díl A–J, Praha 1998, s. 153–154). Tvrz byla dosud naposledy zařazena do díla Pavla Koblasy a Daniela Kováře z roku 2003 (Panská sídla jižních Čech, České Budějovice 2003, s. 45).

Další obtíž, na niž upozornil již August Sedláček, je samo jméno místa, které nese ne méně než deset vsí v Čechách.²⁾ Přes tyto překážky se podařilo nastínit vývoj statku a jeho majitelů alespoň rámcově.

Z výpovědi písemných pramenů je zřejmé, že ves Dub byla již ve druhé polovině 14. století rozdělena minimálně na tři části. Jejich majiteli byli dva Hynkové a Jaroš, píšíci se shodně s přídomkem „z Dubu“, ovšem různého původu. Jeden Hynek totiž pocházel z řad místní šlechty, kdežto druhý Hynek s Jarošem patřili k jiným rodům. Složitou situaci osvětlují zprávy z konce 14. věku. Z nich plyne, že pozemkový majetek bližší neznámého rozsahu drželi v Radíči, Tučapech a okolních vsích na Tábořsku, snad rovněž v Dubu, Albera a Konrád z Tučap. Albera pocházel zřejmě z některého rodu používajícího jako znak polotrojčárí, tedy velmi rozšířený symbol také ve Vltavsku, odtud pocházel. To vysvětluje jeho vlastnický vztah k Radíči. Neznámo z jakého důvodu se pak přistěhoval na Tábořsko, podobně jako jeho příbuzní, páni ze Zvěřince, a členové dalších rodů. Obdobně neznámým způsobem získal část Tučap. Jelikož zřejmě neměl vlastní potomky a neočekával, že by se mu nějaký ještě narodili, uzavřel před rokem 1384 dohodu s Konrádem a svými příbuznými Hynkem z Habří a Jarošem z Jedlé a spojil se s nimi na majetku. Když pak ve zmíněném roce zesnul, prokázali tři spoluvlastníci 6. června před úřadem vlastní nároky a ujali se dědictví. Později se o něj zřejmě rozdělili, takže Konrádovi zůstaly Tučapy a zbylá část přešla na Hynka s Jarošem.³⁾ Zdali k ní patřil rovněž podíl na našem Dubu či zda ho později teprve koupili, nevíme. Jisté ovšem je, že již před rokem 1390 drželi Hynek s Jarošem po jedné jeho části a psali se po něm. Tato skutečnost vyplývá z dalších zmínek.

Nejstarší dosud nalezená zpráva o Dubu pochází z roku 1390 a týká se Hynka z Dubu, patřícího, jak již výše napovězeno, k místnímu šlechtickému rodu. Hynek tehdy již nežil a majetek po něm byl provolán 24. září právem královské odúmrti v Písku. Hynkovi přátelé Martin ze Zvěřince a nám již známí Konrád z Tučap a Jaroš z Dubu, poručníci jeho syna Beneše, tehdy prokázali před královským úřadem, že Beneš je Hynkovým synem, takže má nezpochybnitelný nárok na pozůstalý majetek. Otázkou nezodpověditelnou ovšem zůstává, zdali mladý Beneš dědictví skutečně získal, neboť zájem o ně projevil rovněž Zdebor z Říčan.⁴⁾ Na to však písemné prameny odpověď bohužel nedávají.

Jak již řečeno, současně s Hynkem, Jarošem a mladým Benešem držel část Dubu Hynek z Habří, jinak z Dubu. O něm víme, že společně s Konrádem z Tučap založili 1. ledna 1393 v tučapském farním kostele nový oltář Božího těla a obdarovali ho ročním platem ve výši deset kop českých grošů plynoucím z vyjmenovaných poddan-

2) K tomu srovnej Profous, Antonín, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl I, A-H, Praha 1954, s. 482–483.

3) Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum, tj. Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých, ed. Emler, Josef, díl I, Praha 1870, s. 495.

4) Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích (dále AČ) 31, s. 212–213, č. 78.

ských usedlostí v Tučapech a v Dubu.⁵⁾ O čtrnáct dní později, 14. ledna, pak oba jmenovaní šlechtici společně s tučapským farářem Pavlem obsadili místo při nově zřízeném oltáři Filipem ze Soběslavi.⁶⁾ To je současně poslední dosud nalezená zpráva o Hynkovi. Snad záhy po jmenování faráře zesnul, neboť když umřel po třech měsících i farář Pavel, obsadil jeho místo Janem z Olbramovic samotný Konrád z Tučap.⁷⁾ Jelikož pak prameny mlčí rovněž o Jarošovi a Benešovi, zůstává další vývoj majetkových vztahů k Dubu prozatím neznámý.

Vzhledem k předchozímu vývoji nelze vyloučit, že část Dubu získal bývalý spolupodílník Konrád z Tučap a další připadla neznámo jakým způsobem jiným držitelům. Konrád prezentoval 9. září 1405 společně s Petrem z Radenína nového radenínského faráře Filipa z Chýnova.⁸⁾ I tato zpráva dokládá, že Konrád z Tučap získal po úmrtí bývalých společníků minimálně část jejich majetku, v tomto případě díl podacího práva k radenínskému kostelu. Nás ovšem zajímá více postava Petra z Radenína, zmiňovaná prameny pouze v tomto jednom případě. Je totiž velmi pravděpodobné, že jde o Petra, syna Pešíka z Uzdičova, pocházejícího z dnešního Údičova, dvora u Jeníčkovy Lhoty poblíž Chotovin. Pešík tehdy vlastnil kromě rodného dvora rovněž Pasovary⁹⁾ a buďto on nebo jeho syn získali rovněž blízký Radenín. Je-li zpráva z roku 1405 přece jen ne zcela jednoznačně interpretovatelná, pak další zmínka z doby o deset let pozdější je již zřejmá. Když čeští a moravští stavové vydali 2. září 1415 několik listin s protestem proti upálení Mistra Jana Husa v Kostnici, podepsali jednu z nich rovněž Pešík z Uzdičova a Petr z Dubu.¹⁰⁾ Jejich příbuzenský vztah lze dovodit ze zpráv pocházejících z roku 1424. Jan Sádlo z Vražného tehdy vydal 11. června a 4. října dvě listiny, jimiž se přiznal, že je vězněm Oldřicha z Rožmberka. Mezi jeho rukojmími nalézáme v obou případech mj. Petra z Dubu, který použil na druhé listině pečeť s textem „s.petri.de.uzdiczov“ v opisu, dokládající jednoznačně jeho původ.¹¹⁾ Oba jmenovaní, tedy Pešík i Petr, pak užívali shodná erbovní znamení, potvrzující opět jejich příbuzenský vztah.¹²⁾

Petr z Dubu či od Dubu, jak se rovněž psával, vlastnil dubský statek několik desetiletí. Zdali mu patřila celá ves nebo jen její část nám písemné prameny nesdělují. Vzhledem ke skutečnosti, že později se vyskytuje vždy jen jeden majitel vsi a statku, lze soudit, že již počátkem 15. století se podařilo všechny původní díly vsi spojit do

5) Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV., svazek 4 (1390–1397), ed. Borový, Klement, Praha 1883, s. 391–392, č. 545, totéž Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. – 1419 aug. 16.), díl I, Fontes archivii capituli metropol. eccl. Pragensis, ed. Jenšovská Věra, svazek 4 (1392–1394), Praha 1976, s. 895, č. 3701.

6) Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim (dále LC), svazek 5 (ab anno 1393 usque 1399), ed. Tingl, František Antonín, Praha 1866, s. 152.

7) Tamtéž, s. 159.

8) LC 6, ed. Emler, Josef, Praha 1883, s. 156.

9) K dějinám Pasovar podrobněji Sedláček, August, Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl třetí, Budějovsko, Praha 1884, s. 94.

10) AČ 3, s. 187–193, č. 6, zde s. 188. K tomu srovnej Sedláček, August, Úvahy o osobách v stížných listech I. 1415 psaných, Český časopis historický 23, 1917, s. 85–109 a 310–352, zde s. 313, č. 163 a 164.

11) Rynešová, Blažena, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, svazek 1, 1418–1437, Praha 1929, s. 62, č. 87, a s. 65, č. 91.

12) K tomu srovnej Sedláček, August, Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty, ed. Růžek, Vladimír, svazek 3, Praha 2002, s. 196.

jednoho majetku. Vraťme se proto k Petrovi. Zprávy především dokládají, že se změnil z bývalého Husova přívržence v rožmberského služebníka. Ve dvou listinách ze 16. listopadu 1428 a 9. prosince 1429, týkajících se sporu Mikuláše z Lobkovic s českobudějovickými měšťany, totiž vystupuje jako služebník Oldřicha z Rožmberka.¹³⁾ Nevíme, jakou tehdy zastával funkci, ovšem brzy poté dosáhl významného úřadu purkraběte hradu Choustník, v níž je připomínán 5. října 1435, kdy svědčil na Oldřichově listině pro Albrechta z Vydří a Markétu z Vlčetína.¹⁴⁾ Počátkem následujícího roku 1436 se účastnil jako svědek prodeje dvora Petřín u Soběslavi¹⁵⁾ a snad brzy poté prodal Ondřeji z Nemyše statek Radenín. Ze svědectví podaného farářem Hrochem 6. listopadu 1436 však vysvítá, že tehdy již nežil.¹⁶⁾

Poslední zpráva, týkající se prodeje Radenína, potvrzuje výše naznačený předpoklad, že Petr z Radenína připomínaný v roce 1405 je totožný s Petrem z Dubu, synem Pešíka z Uzdičova. Když v roce 1436 zesnul, zanechal po sobě vdovu Elišku z Nové Plzně, připomínanou ještě v roce 1455; z této zmínky snad lze usuzovat, že Eliška byla o dosti mladší než on.¹⁷⁾ Zprávy bohužel nesdělují, kolik měli dětí. Z několika zmínek lze pravděpodobně usuzovat na dva syny. Jedním z nich byl Rynart z Dubu, připomínaný v rožmberských službách poprvé v roce 1439, který držel v roce 1442 Dobronice a později mu patřil bernartický statek.¹⁸⁾ Druhým byl Vít, zvaný rovněž Víta od Dubu. Z pramenů zdá se vysvítá, že při dělení majetku byl Rynart vyplacen, kdežto Vít zdědil po otci dubský statek. Takto lze interpretovat obsah listu Oldřicha z Rožmberka zasláního 7. září 1447 Jiřímu z Poděbrad, podle něhož táborští měšťané vybrali neoprávněně od poddaných „služebníka mého Víty, Petra od Dubu, nebožce, syna“, platy.¹⁹⁾ O Vítovi pak slyšíme ještě v srpnu 1452, kdy byl uveden mezi opovědníky císaře Friedricha, žádajícími vydání nástupce českého trůnu Ladislava.²⁰⁾ Jeho potomkem snad byl Jiří Víta z Dubu, který prodal v roce 1496 s matkou Klárou z Bydliny ves Radimov soběslavským měšťanům.²¹⁾ Zdali ke třem zmíněným členům rodu patřil také Petr od Dubu, připomínaný ještě v letech 1507 a 1508,²²⁾ však není známo. Jisté ovšem naopak je, že dubský statek nikomu z nich dávno nepatřil. Po roce 1452 ho totiž získal Něpr, píšící se po nedalekých Ratibořicích. Když jeho otec Měděnec z Ratibořic na podzim roku 1463 umíral, obdaroval

13) Rynešová, Blažena, Listář a listinář 1, c. d., s. 101–102, č. 150, a s. 113, č. 166. K tomu srovnej AČ 3, s. 8–9, č. 8.

14) AČ 3, s. 186–188, č. 276.

15) Kolář, Martin, Archiv Soběslavský, Památky archaeologické a místopisné 8, s. 157–159, zde s. 158, č. 10.

16) Kolektiv, Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526 (dále SČPLL), díl I., Originály listin, svazek 1/1, Praha 1974, s. 209, č. 833, a s. 212–213, č. 847–850.

17) AČ 14, s. 66, č. 1622, totéž SČPLL 1/2, Praha 1974, s. 370, č. 1565.

18) Viz zejména AČ 3, s. 521, č. 394, dále Desky dvorské Království českého, díl 8, druhá kniha půhonná z let 1407–1530, ed. Friedrich, Gustav, Praha 1944, s. 278, č. 404, a s. 279–280, č. 409, dále Pelikán, Josef, Rožmberské dluhopisy z let 1457–1481, Praha 1953, s. 58–59, č. 138, a RT 2, s. 373.

19) Rynešová, Blažena, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, svazek 3, 1445–1448, Praha 1937, s. 261–262, č. 372.

20) Rynešová, Blažena – Pelikán, Josef, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka, svazek 4, 1449–1462, Praha 1954, s. 349–3522, č. 488, zde s. 351.

21) Kolář, Martin, Archiv Soběslavský, c. d., s. 158, č. 26.

22) Desky dvorské Království českého, druhá kniha půhonná, c. d., s. 232, č. 304.

Něpr, používající tehdy přídomek „residens in Dub“, ratibořický kostel dne 28. září za jeho spásu půl kopou ročního platu plynoucího z poddaného Domana v Dubu.²³⁾

Následující vývoj majetkových vztahů k dubskému statku během druhé poloviny 15. a počátku 16. století není dosud znám. Z mladších pramenů vyplývá, že někdy v této době ho získali členové rodu Čáslavů z Podolí, pocházejících ze stejnojmenné vsi rozkládající se necelé tři kilometry západně od Ratibořských Hor a čtyři a půl kilometru severozápadně od Dubu. Nelze vyloučit, že Dub směnili za podolský statek právě s Měděnci, neboť zatímco Měděncové vlastnili po roce 1500 Podolí, Čáslavové seděli dlouhá desetiletá právě na Dubu. Kdo z nich ho však získal, nevíme. Třeboňský archivář Václav Březan zmiňuje bohužel nedatovanou zprávu, kterou je možno položit do druhé poloviny 15. století, podle níž nejmenovaný pražský úředník obeslal Čáslava se synem před zemský soud.²⁴⁾ Nelze vyloučit, že šlo o Čáslava z Podolí se synem Petrem, jehož známe z další zprávy, pocházející z roku 1523. „Pan Petr Čáslav z Podolí a v Dubu“ se tehdy přiznal, „že se mu dostane dáti berně 12 kop grošů a pomoci na Turka 42 grošů a z čeledi své přistavené 8 grošů 4 denáry a z lidí svých 81 grošů, vše míšeňsko. Sumou všeho 14 kop 21 grošů 4 denáry míšeňské.“²⁵⁾

Dubský statek tedy vlastnil počátkem 16. věku Petr Čáslav z Podolí. Brzy po roce 1523 ho předal dědicům. S manželkou, jejíž jméno bohužel dosud neznáme, měl syna Hynka a dcery Johanku s Kateřinou. Hynek převzal statek a sestry žily zprvu nejspíš u něho na Dubu. První zmínka o něm pochází z roku 1534, kdy byl zařazen do tituláře českých stavů jako „Hynek Čáslav z Podolí a v Dubu“.²⁶⁾ Podstatně více zpráv o něm zůstalo zachováno od počátku čtyřicátých let. V souvislosti s požárem zemských desek nejprve vložil v roce 1541 do obnovených kvaternů ustanovení, že v případě jeho předčasné smrti pověřuje výkonem poručnictví nad dětmi a majetkem manželku Dorotu ze Rzávého. Dorota měla obdržet při převzetí funkce 200 kop českých grošů věna a určené svršky s nábytkem z tvrže a dvora a poručnictví měla vykonávat buďto do dalšího případného sňatku nebo do dosažení plnoletosti dětí. Hynek ovšem zapomněl, že pokud chce, aby jeho pořízení mělo skutečnou platnost a zvláště, aby jeho manželka mohla zmíněné věno skutečně požadovat, musí je nejdříve na statek zapsat. To také vzápětí dodatečně učinil.²⁷⁾ O pět let později, tedy v roce 1546, si pak vložil do obnovených zemských desek dubský statek s tvrzí, poplužním dvorem, mlýnem, celou vsí a křmou a veškerým příslušenstvím jako dědictví po otci.²⁸⁾

Hynek Čáslav se počátkem čtyřicátých let pravděpodobně ocitl ve finanční tísní. Svědčil by o tom zápis z roku 1541, kterým přiznal, že na dubském statku s tvrzí prodal 5 kop českých grošů ročního platu Janovi Kalenicovi z Kalenic za 100 kop čes-

23) Archiv Pražského hradu – Archiv Pražské metropolitní kapituly, rkp. sign. VI.6, pag. 95 (fol. D 10).

24) Státní oblastní archiv (dále SOA) Třeboň – Cizí rody, Nová registratura, sign. Podolský z Podolí, fol. 3.

25) SOA Třeboň – Historica, i. č. 3846, část A, pag. 7.

26) Brikcí z Licka, Titulář, Praha 1534, fol. K 3v.

27) Národní archiv (dále NA) – Desky zemské větší (dále DZV) 1, fol. A 15v a juxta tamtéž. K tomu srovnej ed. s. 18, č. 30, a s. 19, č. 31.

28) NA – DZV 250, fol. J 25v.

kých grošů s tím, že mu ho bude vydávat v dohodnutých termínech. Během tří následujících let se mu však podařilo situaci zlepšit takovým způsobem, že Jan Kalenice propustil 17. října 1544 zápis o prodeji platu. Znamenalo to jistě, že Hynek se s ním finančně vyrovnal, takže původní dohoda mohla být zrušena.²⁹⁾ V téže době vedl několik soudních sporů. V roce 1543 ho pohnal k soudu Ondřej Mezenský z Mezného pro pomluvu, neboť Hynek se o něm vyjádřil, že je lhář, „kterýmižto slovy jej zhaněl“. Stání před soudem se několikrát opakovalo, než se oba usmířili.³⁰⁾ O dva roky později obeslal k soudu pro změnu Hynek svobodníky z blízké vsí Záhoří a obvinil je, že mu v Mladé Vožici zbili poddaného. Výsledek tohoto jednání bohužel neznáme.³¹⁾

Hynek Čáslav vlastnil nevelký nemovitý majetek. Tento údaj vyplývá z odhadu majetku stavů, učiněného v roce 1557 k berním účelům. Hynek se tehdy přiznal k držbě majetku v ceně 375 kop českých grošů,³²⁾ což nebylo skutečně mnoho. I přes tuto skutečnost zřejmě hospodařil dobře, neboť v roce 1561 koupil od bratrů Skuhrovských na Voticích za 600 kop českých grošů vsi Petrovice s Lhotkou.³³⁾ Další smlouvu, tentokrát ovšem neznámého obsahu, uzavřel zřejmě v roce 1557 se Sebastianem Kořenským z Terešova, Jindřichem Slatinským ze Slatinky a s Linhartem Feldhamerem z Ústí. Na smlouvě byla zainteresována rovněž jeho manželka Dorota Čáslavová ze Rzávého, již měli tři zmínění účastníci smlouvy vyplácet tři toky po sobě vždy hřivnu stříbra. Když však Dorota ještě v roce 1560 neobdržela nic, pohnala Sebastianána s Jindřichem a Linhartem k soudu a spor vyhrála s nárokem na dlužnou částku a úrok.³⁴⁾ V téže době vedl několik sporů se sousedy také Hynek Čáslav. Neustálé spory měl zejména s majitelem sousedního poláneckého statku, s Václavem Voračickým z Paběnic. K prvnímu nedorozumění mezi nimi došlo v roce 1558, kdy Hynek údajně pytláčil na Václavových pozemcích u hlasivského dvora, kde se snažil ulovit „lysku kačičí“. Jelikož mu nezapltil požadované odškodné, pohnal ho v roce 1560 k soudu s požadavkem 100 kop českých grošů pokuty a následující pokračovala ještě v roce 1562.³⁵⁾ To však nebylo vše. Hynek Čáslav pohnal Václava k soudu v roce 1561 a obvinil ho z pytláctví jeho poddaného ze Staré Vožice, za což požadoval 50 kop českých grošů pokuty. Tento spor v roce 1562 vyhrál.³⁶⁾ Záhy poté ovšem pohnal Václava znovu k soudu a obvinil ho, že na podzim předchozího roku mu s poddanými pobral na hlasivských pozemcích ovce a hovězí dobytek.³⁷⁾ I v tomto sporu nakonec dokázal právo.

29) NA – DZV 1, fol. A 14v-15, a fol. A 14v, juxta. K tomu srovnej ed., s. 17–18, č. 29.

30) NA – Komorní soud (dále KomS) 55, fol. G 3v a G 4.

31) NA – KomS 53, fol. L 19v (= fol. 238v).

32) Placht, Otto, Odhad majetku stavů království českého z r. 1557, Věstník Královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-filologická, ročník 1947, č. IV, Praha 1950, s. 82, č. 44.

33) NA – DZV 14, fol. C 21. Prodej měl být uskutečněn snad již v roce 1559, ovšem tehdy asi nebyla uzavřena smlouva, jak vyplývá z nedokončeného vkladu v DZV 55, fol. D 30-30v.

34) NA – KomS 44, fol. 301v-302v.

35) NA – KomS 57, fol. B 16 (= fol. 68).

36) Tamtéž, fol. D 3-3v (= fol. 95v-96) a NA – KomS 44, fol. 395v-396v.

37) NA – KomS 57, fol. K 10v-11 (= fol. 226–226v).

Hynek zastával koncem šedesátých let významné veřejné funkce. Víme, že v roce 1567 byl zvolen na zemském sněmu jedním z přisedících za rytířský stav.³⁸⁾ Podívejme se však především na jeho rodinné a majetkové záležitosti. S manželkou Dorotou tehdy měl tři syny, Petra, Jana a Čáslava. Zdá se, že v roce 1561 byl nejstarší z nich, Petr, již plnoletý, takže otec se s ním majetkově vypořádal a předal mu část statku. Proto současně zrušil v zemských deskách ustanovení z roku 1546 o vkladu Dubu výhradně pro sebe.³⁹⁾ Správu statku poté vedl společně s nejstarším synem dalších deset let. Petr však počátkem roku 1571 náhle zesnul. O této tragické události se dozvídáme z Hynkova sporu s Adamem Lhotkou ze Smyslova, probíhajícího právě v roce 1571, jehož se Hynek účastnil jako Petrův dědic. O co v něm šlo. Hynek chtěl před velikonočními svátky v roce 1571 nasadit rybník pod vsí Lhotou, který měl v pronájmu od Bohuslava Lhotky na tři léta. Adam Lhotka mu v tom však zabránil, protože „čep z trouby vyňal a jej pryč odnesl“.⁴⁰⁾

Hynkovými dědici se stali po Petrově úmrtí automaticky jeho mladší synové Jan s Čáslavem a s vnukem Hynkem, synkem zesnulého Petra. Hynek Čáslav pomýšlel na nutné rozdělení majetku již dříve, takže kromě vlastního dubského statku připravoval další podíl. Jím se měl stát nově zřízený petrovický statek, vybudovaný z bývalé vsi, koupené v roce 1561 a rozšířené o nový poplužní dvůr s panským sídlem. Zdá se, že Hynek brzy po roce 1571 zesnul a následoval svého nejstaršího syna. Mladší synové, bratři Jan s Čáslavem, pišící se tehdy po Dubu a zmíněných Petrovicích, se poté ujali společně s nedospělým mladým Hynkem správy dědictví. Jedním z jejich prvních úkolů bylo majetkové vyrovnání s tetami Johankou a Kateřinou, o nichž byla již učiněna poznámka, že pravděpodobně žily u bratra na Dubu. Sestry se zřejmě ihned po bratrově úmrtí obrátily na dědice s nárokem na podíl z majetku, ale když nebyly vyslyšeny, pohnaly je v roce 1573 k soudu. Teprve tento jejich krok donutil příbuzné k příslušnému jednání. Jan s Čáslavem a Hynkem se s nimi dohodli, že sestry obdrží 200 kop českých grošů a k tomu každoročně na bartolomějský termín 5 korců žita a půl korce pšenice a hrachu. Pokud by podmínky dohody odmítli plnit, měly sestry možnost uvázat se v pokutě do držení dubského statku na tak dlouho, dokud jim nebude učiněno po právu.⁴¹⁾

Příbuzní tak drželi nadále oba statky s příslušenstvím. V roce 1575 se ocitli ve sporu s Janem Lhotkou ze Smyslova. Jan s Hynkem, ale bez Čáslava, ho tehdy oběhali k soudu a obvinili z incidentu, k němuž došlo o dvě léta dříve v petrovické hospodě. Jan Lhotka tehdy napadl petrovického rychtáře Jana Dejmků a „dobyvše kordu braně své jeho Jana Dejmků touž brání kolmo v břicho namířiv uhoditi a jeho zamordovati chtěl“. Jan s Hynkem později ještě rozšířili obvinění, neboť Jan Lhotka v následné potyčce zranil kordem do ruky dalšího jejich petrovického poddaného, Jakuba Zapálela.⁴²⁾ Jak jejich spor dopadl, bohužel nevíme. Významnější však tehdy byly záležitosti majetkové. Snad právě kolem roku 1575 se příbuzní dělili o majetek

38) Kolektiv, Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu, svazek 3 (1558–1573), Praha 1884, s. 388.

39) NA – DZV 250, fol. J 25v, vklad mřežován a juxta tamtéž.

40) NA – KomS 64, fol. E 4.

41) NA – DZV 61, fol. J 2-4, vklad z roku 1574.

42) NA – KomS 64, fol. J 14 a J 14v.

a zatímco Čáslav převzal Petrovice, Jan s Hynkem si ponechali dubský statek s příslušenstvím včetně části Hlasiva. Jeho správu vedl ještě několik let samotný Jan, protože Hynek byl stále ještě neplnoletý. Tzv. „plná léta“ obdržel teprve v roce 1579,⁴³⁾ a to je ještě otázka, zdali mu skutečně bylo 18 let. Pravděpodobněji totiž je, že byl zplnoletněn pouze úředně, aby mohl společně s Janem uzavřít v témže roce smlouvu s Adamem Víťou ze Rzávého a na Vlčevsi, jemuž oba spolujednatelé prodali za 750 kop českých grošů „tvrz Dub, při též tvrzi pivovar s pánví a se vším nádobím k tomu příslušným a dvůr poplužní s poplužím, s příslušenstvím, s mlejnem náchlebním, ves celou Dub, ves Chotčiny což tu mají“ a další příslušenství.⁴⁴⁾ Z původního majetku si nenechali nic, ale o rok později si koupili za peníze získané za prodej dubu malý hlasivský statek. Tak skončilo panování Čáslavů z Podolí na Dubu.

Novým majitelem Dubu se stal v roce 1579 Adam Víta ze Rzávého. Do té doby vlastnil jen malý statek Vlčeves poblíž Černovic, rozkládající se třináct a půl kilometru jihovýchodně od Dubu. S manželkou Anastázií, dcerou Jana Ostrovce z Kralovic a Doroty, vyženil statek Mezná poblíž Soběslavi, a v roce 1589 získal od bratrů Jana, Jiřího a Hynka Lapáčeků ze Rzávého v dluhu ve výši 500 kop českých grošů ves Dobronice,⁴⁵⁾ takže pozemkovou držbu přece jen zvětšil. Správu majetku poté řídil několik let společně s manželkou. Počátkem devadesátých let dosáhl vysokého věku, takže sepsal závěť, k čemuž získal povolení od císaře Rudolfa II. již v roce 1582. V něm především ustanovil manželku Anastázií za poručnici synů Jiřího Víty a Ladislava Víty a veškerého nemovitého i movitého majetku, a k pomoci jí přidal Petra Voka z Rožmberka, Jiřího Vratislava z Mitrovic na Zálší, Friedricha Ostrovce z Kralovic na Ostrově a Václava Víty ze Rzávého.⁴⁶⁾ Zesnul zřejmě v roce 1596, kdy byla závěť vložena do zemských desek a nabyla právoplatnosti.

Vdova Anastázie Víťová z Kralovic vedla správu majetku za nedospělé syny ještě dlouhá léta. Její mladší syn Jiří Víta se oženil v roce 1607 s Annou Markétou, rozenou z Vrtby, dcerou Jana z Vrtby na Červeném Hrádku. Tehdy s ní uzavřel svatební smlouvu, v níž jí pojistil mj. věno ve výši 305 kop míšeňských grošů. Nadále žil s manželkou u matky na Dubu. Když v roce 1611 nenadále zesnul, musela vést vdova Anna Markéta soudní spory s ručiteli svatební smlouvy, kteří jí odmítali vyplatit je místo tchýně Anastázie.⁴⁷⁾ Zdá se, že se ho domohla až po delší době. Svým postupem ovšem způsobila velké potíže švagrovi Ladislavu Víťovi, neboť dva z Jiřího rukojmích, Adam Kaplíř ze Sulevic a Jindřich Vopršal z Jetřichovic, jí sice věno vyplatili, ovšem v roce 1612 obeslali k soudu Ladislava, po němž pochopitelně požadovali úhradu celé částky včetně nákladů.⁴⁸⁾

Zdá se, že pod dojmem těchto událostí se Ladislav rozhodl jednat a převzal mocí dubský statek do svého držení. Přitom ovšem pomínul práva vdovy a její nedospělé dcery Magdalény. Při násilném obsazení dubského statku se odehrála zajímavá udá-

lost. Ladislav vyslal k tamnímu správci svého poddaného, aby zajistil veškerý movitý majetek do jeho příjezdu. Do Dubu se dostavil na noc a kromě jiného rozkázal vykopat ve tvrzi v místnosti zvané fraucimor velkou částku uložených peněz, s nimiž poté odjel.⁴⁹⁾ O události bohužel nejsme podrobněji informováni, takže kdo a proč uložil ve tvrzi tajně peníze a jak se o nich dozvěděl právě Ladislav, nevíme.

Ladislav Víta poté převzal dubský majetek a vzápětí ho předal do přímé správy matce Anastázií, která tak vlastnila statky Dub s Mezným. Jejich správu vedla velmi dobře, takže v roce 1615 k němu ještě přikoupila od Mikuláše Španovského z Lisova ještě rozsáhlý pacovský statek.⁵⁰⁾ V soupisu poplatníků zemské berně z roku 1615 je proto uvedena jako majitelka všech tří statků, z nichž platila za dvě stě jednaosmdesát osedlých, dvě fary, dva ovčácké mistry se třemi pacholky a patnáct mlýnských kol.⁵¹⁾ Krátce poté však veškerý majetek předala synovi Ladislavovi Víťovi, který se stal jeho jediným držitelem.

Ladislav Víta byl ženatý s Kateřinou Markétou, rozenou z Řičan. V roce 1618 jí předal „z lásky manželské“, jak stojí v zápisu, statek Mezná, ovšem je více než zřejmé, že se jednalo o kompenzaci věna, které Kateřina přinesla do manželství. Ladislav však ještě téhož roku rozhodnutí změnil; manželce zapsal věno ve výši 5000 kop míšeňských grošů na dubský statek, kdežto Meznou odkázal po své smrti za věrné služby Benjamínu Fruweinovi z Podolí.⁵²⁾ V roce 1620 proto přiznával zemskou berni z prakticky stejně rozsáhlého majetku, jako jeho matka v roce 1615, tedy z dvou set osmadesáti osedlých, dvou far, dvou ovčáckých mistrů se třemi pacholky a tří mlýnských kol.⁵³⁾ Vzhledem k náboženskému vyznání se připojil ke vzbouřivším se stavům a na sněmu v roce 1618 byl zvolen komisařem při stavovském direktoriu. Krátce po porážce povstání však zesnul. Vdova Kateřina Markéta tehdy rychle zhodnotila situaci a jelikož viděla počínající politické procesy s představiteli povstání, končící většinou konfiskací majetku, neváhala a v roce 1621 alespoň převedla vlastní zápis na 5000 kop míšeňských grošů, zapsaný jí na dubském statku v roce 1618, nedospělé Magdaléně, dceři zesnulého Jiřího Víty ze Rzávého, nad níž vykonávala poručnictví její matka Anna Markéta, tehdy podruhé provdaná Schleglová z Vrtby, která jí celou věnnou částku vyplatila v hotovosti.⁵⁴⁾

Doufala-li Kateřina Markéta, že tímto krokem zabrání zaboru majetku pro provinění jejího zesnulého chotě a alespoň jeho část převede na příbuzné, mylila se. Konfiskační komise odsoudila výnosem z 22. listopadu 1622 zesnulého Ladislava Víty ke konfiskaci třetiny majetku a ihned nařídila zabrat Pacov s Dubem. Oba statky, odhadnuté v ceně 71 000 kop míšeňských grošů, však poté byly předány Anně Markétě

49) Nález peněz Ladislavem Víťou popisuje August Sedláček (Hrady 4, c. d., s. 295). Jím uvedenou citací pramene se dosud nepodařilo ověřit.

50) Vklad tržové smlouvy o Pacov byl sice učiněn v roce 1617 a samotná smlouva je datována rokem 1616 (viz NA – DZV 190, fol. K 19-21v), nicméně ze souvislosti je zřejmé, že k jeho prodeji muselo dojít již před rokem 1615.

51) Sedláček, August, Rozvržení sbírek a berní r. 1615, Praha 1869, s. 34, č. 12.

52) NA – DZV 139, fol. C 30v- D 1, fol. D 1, juxta, a fol. J 18v-19v, vklad z roku 1619.

53) Pešák, Václav, Berní rejstříky z roku 1544 a 1620, Praha 1953, s. 117.

54) NA – DZV 139, fol. D 1, juxta.

43) NA – DZV 20, fol. L 14v.

44) Tamtéž.

45) NA – DZV 91, fol. A 21-21v.

46) NA – DZV 127, fol. C 27-27v a c 28- D 1v, vklad z roku 1596.

47) NA – Desky zemské menší 26, fol. H 1-3v.

48) NA – KomS 22, fol. E 17v-19, a KomS 23, fol. C 19-19v a 19v-20v.

Schleglové.⁵⁵⁾ Úředně na ni byly převedeny císařovým rozhodnutím z 31. prosince 1623, kdy se Anna uvolila zaplatit za ně požadovanou cenu. Poté jí byly statky vloženy do zemských desek.⁵⁶⁾

Anna Markéta, která získala výše uvedeným postupem statky pro sebe a pro dceru, poté uzavřela 1. února 1624 smlouvu s Magdalénou a za 15 777 kop míšeňských grošů od ní koupila „tvrz Dub se stavením, s pivovarem, mlejnem, pilou, s dvorem poplužním s poplužím, s ovčínem, ves slove Dub s krčmou, ves Chotčiny s krčmou což tu má, ves Dobronice co tu má, též s krčmou slove novou vejsadní na Horách Ratibořských“ a další příslušenství.⁵⁷⁾ V případě této smlouvy je zřejmé, že se jednalo jednak o převod všech práv, která na statku měla mladá Magdaléna po babičce Anastázii a strýci Ladislavovi, na Annu Kateřinu, a dále o majetkovou kompenzaci. Magdaléna byla tímto způsobem majetkově zajištěna. Situace však nebyla ani pro jednu držitelku Ladislavova dědictví zcela vyřízená. Dámy totiž zapoměly, že jedna věc je statky koupit a rozdělit si je a druhá věc je doložit jejich zaplacení. Jelikož na tuto povinnost zapoměly, byly na podzim 1624 upozorněny, že obě se měly dostavit k pražskému úřadu a doložit složení kupní částky. Anna Markéta však reagovala obratem a 17. listopadu zaslala do Prahy omluvný list. Uvedla v něm, že se nemohla dostavit do místodržitelské kanceláře, neboť porodila synáčka a zastoupit ji nemohla ani dcera, která je dlouhodobě nemocná. Slíbila však, že záležitost neprodleně uzavře.⁵⁸⁾ Splnění slibu můžeme věřit, neboť bylo v jejím nejvlastnějším zájmu. Totéž platí pro dceru Magdalénu, která někdy v této době dospěla a vzápětí se provdala ze za císařského velitele Pavla z Montbrunu. Od matky poté převzala pacovský statek, který jí však již v roce 1625 vrátila za finanční náhradu.⁵⁹⁾

Anna Markéta tak držela od roku 1625 oba statky, dubský a pacovský, opět ve svých rukou. Její dcera se zdržovala často u ní a když 9. července 1630 předčasně zesnula, byla pochována v chýnovském kostele. Anna Markéta pak prodala v téže roce Pacov Janu staršímu Černínovi z Chudenic na Choustnice a ponechala si jen dubský statek. Na něm pak hospodařilo se svým třetím manželem Jiřím z Kotvic, jehož si vzala po Schleglově úmrtí. Počátkem roku 1638 již dosáhla vysokého věku a proto sepsala 29. března poslední pořízení. Předně v něm projevila přání, aby byla pochována v chýnovském kostele po boku dcery Magdalény. Co se týká majetku, odkázala vnučce Dorotě Markétě Montbrunové 10 000 kop míšeňských grošů pojištěných na chudnickém statku a během její nedospělosti ustanovila za poručníka manžela Jiřího Kotvice. Zbylý majetek, totiž statek Dub a dva domy v Táboře a v Novém Městě pražském, měl přejít na oba její dědice, tj. manžela a vnučku.⁶⁰⁾ Zesnula v roce 1639 a pochována byla podle posledního přání vedle dcery Magdalény.

55) NA – Stará manipulace (dále SM), kart. 514, sign. C 215/W 17, fol. 25–27.

56) K tomu srovnej NA – DZV 141, fol. M 9-9v, dále NA – SM, kart. 514, sign. C 215/W 17, fol. 29–30, a konečně Bílek, Tomáš Václav, Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618, část druhá, Praha 1883, s. 878–879.

57) NA – DZV 293, fol. A 13–14.

58) NA – SM, kart. 514, sign. C 215/W 17, fol. 41–42.

59) K převodu pacovského statku srovnej Sedláček, August, Hrady, zámky a tvrze Království českého, díl čtvrtý, Vysočina Tábořská, Praha 1885, s. 210.

60) NA – DZV 147, fol. D 18v-25, vklad z roku 1640.

Po jejím úmrtí tak přešel majetek na vdovce Jiřího jako dědice a poručníka. Jiří však vychovával nedospělou vnučku Dorotu Markétu jen rok, protože ta 22. listopadu 1640 nečekaně zesnula. Tehdy vznikly pro Jiřího Kotvice nečekané potíže. Na scéně se objevili bratři Vilém a Jiří Felix Vítové ze Rzávého, strýcové zesnulé Magdalény Montbrunové, rozené také Vítové, a tedy rovněž příbuzní a dědici malé Doroty Markéty. Po Jiřím pak požadovali v roce 1641 podíl z majetku, náležející Dorotě po babičce Anně Markétě.⁶¹⁾ Jiří Kotvic se proto obrátil na úřad zemských desek, který jmenoval k vyřešení záležitosti komisaře Adama Pavla Slavatu z Chlumu a Košumberka a Jáchyma Špulíře z Jiter, kteří nakonec ocenili veškerý majetek, totiž dubský statek se dvěma domy, v ceně 16 000 kop míšeňských grošů, z čehož měl připadnout díl vítovským dědicům. Ti 11. března 1643 uzavřeli s Jiřím Kotvicem smlouvu a druhý díl statku mu prodali.⁶²⁾ Jiří tak zůstal v držení dubského statku i obou domů. Po manželčině úmrtí se oženil se Saloménou Beřkovskou ze Šebířova, která po něm zdědila veškerý majetek včetně Dubu společně s Jiřího dcerou z předcházejícího manželství Marií Eliškou Kotvicovou. Saloména se pak provdala za Petra Karla ze Svárova. Jelikož Marie Eliška nebyla v době otcova úmrtí ještě plnoletá, vykonávala nad ní poručnictví. Proto byla zapsána v berní rule, našem prvním katastru, jako jediná majitelka Dubu. Ke statku tehdy patřila ves Dub a části Chotčín, Dobronice a Ratibořské Hory.⁶³⁾ Dubský statek převzala po dosažení dospělosti Marie Eliška, mezitím provdaná za Rudolfa Jindřicha Odkolka z Újezdce, vlastního statek Humburky ve východních Čechách. Držba majetku v této části Království manželem snad byla důvodem, proč se Marie Eliška rozhodla uzavřít 1. prosince 1666 smlouvu s Janem Kristiánem z Eggenberka a za 15 428 kop míšeňských grošů mu prodala dubský statek, totiž „sídlo a dvůr zvaný Dub, s budovami, pivovarem, mlýnem, pilou, poplužním dvorem, ovčínem, hostinci, vsi Dub a Chotčiny a části vsí Dobronice a Ratibořské Hory.“⁶⁴⁾ Dubský statek byl poté připojen k chýnovskému panství, k němuž náležel do 20. století. Podívejme se proto na jeho následující majetkový vývoj jen stručně.

Jan Kristián z Eggenberka odkázal chýnovské panství s Dubem v roce 1696 manželce Marii Arnoštce, rozené ze Schwarzenberka. Když v roce 1710 zesnul, zanechal po sobě bezdětnou vdovu Marii Arnoštku, která proto odkázala před smrtí veškerý majetek synovci Adamu Františkovi ze Schwarzenberka. Rokem 1719 pak přešel Chýnov s Dubem do schwarzenberského držení. Za Jana ze Schwarzenberka proběhla na panství v roce 1923 pozemková reforma. Během ní byl dubský poplužní dvůr rozdělen mezi nové nabyvatele a třiapadesát hektarů pozemků rozparcelováno. Jádro bývalého statku získal jeho dosavadní pachtýř J. Počinek.⁶⁵⁾ Dubský statek tím zanikl.

* * *

61) NA – Desky zemské menší 152, fol. H 17v-20.

62) NA – DZV 302, fol. O 6v-9.

63) Berní rula 2. Popis Čech r. 1654, ed. Doskočil, Karel, díl 1, Praha 1953, s. 86, č. 62.

64) NA – DZV 316, fol. K 21-23v, vklad z roku 1667.

65) Voženílek, Jan, Předběžné výsledky československé pozemkové reformy, Praha 1930, s. 431–432, č. 94, zde s. 432, č. 5.

Dochované písemné prameny umožnily podat hrubý nástin vývoje dubského statku od závěru 14. do 20. století. Nástin je místy sice torzovitý, neboť zprávy neumožňují vylíčit všechny jeho souvislosti během střídání jednotlivých majitelů a způsobu správy majetku, nicméně lze z nich soudit, že v období od konce 14. do počátku 17. věku tvořila ves centrum samostatného stejnojmenného statku. Jeho význam poté poklesl, neboť majitelé Dubu vlastnili významnější a důležitější statky či panství, a na minimum se snížil po roce 1666 v souvislosti s jeho připojením k chýnovskému panství. Přesto si i poté udržel jistou míru samostatnosti, i když majitelé neřídili v posledním období jeho správu přímo, ale pronajímali ho.

Obdobný vývoj jako statek prodělala rovněž dubská panská sídla. Nejstarší dosud známá písemná zpráva o dubském panském sídle, tvrzi, pochází z roku 1541. Z kontextu však není zřejmé, ke kterému sídlu se zpráva vlastně vztahuje. Je sice možné, že v uvedeném roce stálo v poplužním dvoře stále ještě starší sídlo, nahrazené krátce poté novostavbou, ovšem stejně dobře možné je i to, že ve vsi byla založena pozdně gotická tvrz jako nástupce staršího sídla, a poté další tvrz, renesanční. Vyloučit konec konců nelze ani možnost, že současný objekt je pozdně gotickým sídlem později renesančně přestavěným. Kombinací je možných několik, ale na tyto zásadní otázky neumíme dosud bohužel odpovědět. Jisté je, že nejstarší dubské sídlo, gotické, bylo založeno pravděpodobně ve druhé polovině 14. století. Přímá zpráva o něm dosud zřejmě chybí. Na jeho existenci proto soudíme jednak ze znění přídomků majitelů statku, doložených např. ve tvaru „seděním na Dubu“ apod., jednak proto, že majitelé statku ve vsi sídlili a že je v ní sídlo později doloženo. Neznáme však bohužel ani místo, kde stávalo. Nelze sice vyloučit, že bylo rozloženo společně s poplužním dvorem v místech mladšího dvora a sídla, ovšem důkazy pro tento předpoklad nemáme. Obdobně nevíme, jak dlouho sloužilo majitelům a jaký byl jeho osud. Jelikož pak otázky kolem sídla zmíněného k roku 1541 neumíme za současného stavu znalostí vyřešit, je možné soustředit pozornost na renesanční dubské sídlo, o jehož existenci není nutné pochybovat. Nejdříve se však podívejme podrobněji na celkovou situaci vsi a její zástavby.

Vesnice Dub byla založena necelé dva kilometry jihovýchodně od Ratibořských Hor. Zakladatel ji situoval do jižního svahu Adamova vrchu, dosahujícího nadmořské výšky 611 metrů. Jednotlivé usedlosti zaujaly místo kolem okrouhlé návsi. Vrchnostenský poplužní dvůr (dnes čp. 13 zvané „U Počinků“) se rozložil na malém návrší nad dvojicí rybníčků, poblíž jihozápadního okraje zástavby, ale již mimo parcelaci jádra. Poloha dvora vzhledem k jádru vsi nabádá k opatrnosti, resp. lze předpokládat, že poplužní dvůr nevznikl současně se vsí a jeho umístění je dodatečné. Z toho pak plyne celkem logický závěr, že poplužní dvůr je mladší než samotná ves. Dokladem je znázornění celkové situace původního rozsahu vesnické zástavby ještě narušeného pozdějšími úpravami a přestavbami, jak je lze sledovat na katastrální mapě z roku 1830.⁶⁶⁾ Jihozápadně od návsi je rozložen poplužní dvůr o čtyřech křídlech se dvěma vjezdy, vystavěný na téměř čtvercovém půdorysu (srovnej obr. 1).

66) NA – Indikační skici, Táborsko137, katastrální mapa obce Dub.

V jeho východním průčelí poblíž jednoho vjezdu pak stálo panské sídlo majitelů statku, budova renesanční tvrze tvořící východní díl jižního dvorského křídla.

Jak bylo výše uvedeno, nebyl dosud získán doklad, že starší sídlo, gotické, a rovněž hypoteticky předpokládané sídlo pozdně gotické, stávalo v téměř jakém sídle renesanční. Vzhledem k blízkosti zmíněných rybníčků to bylo možné, neboť blízkost vodního zdroje byla jistě výhodná pro opevnění sídla.⁶⁷⁾ Nicméně rozhodné slovo tu bude mít až stavební průzkum vsi a dvora a archeologická prospekce v intravilánu vsi. Obdobné konstatování platí pro určení místa středověkého poplužního dvora, zázemí gotického sídla, jehož polohu je nutné hledat v těsné blízkosti sídla.

Zatímco o poloze staršího sídla či sídel panují pochyby, umístění mladšího panského sídla je známé. Stávalo přímo v poplužním dvoře. Vyloučíme-li zmínku z roku 1541, pak musíme konstatovat, že konkrétních písemných zpráv se o něm dochovalo nemnoho. Ze druhé poloviny 16. a průběhu 17. století je sice připomínáno prameny mnohokrát, leč bez bližších podrobností. Výjimkou je zpráva z doby kolem roku 1612, uvádějící jako součást tvrze starou světnici nazývanou fraucimor (tj. místnost určenou ženě, zřejmě majitelově manželce). Z těchto kusů informací si ovšem nelze učinit představu o podobě renesanční tvrze Čáslavů z Podolí a jejich nástupců. To umožnil alespoň částečně až průzkum jižní části budov dvora. Jádro bývalé tvrze Čáslavů stávalo při jeho východním vjezdu. Dosud tu stojí přízemní stavení nepravidelného půdorysu o největší šířce kolem sedmnácti metrů s obvodovými zdmi a několika příčkami dosahujícími síly kolem jednoho metru. Nad přízemím se tyčí novější valbová střecha s taškami a dvěma komíny. Jelikož stavení je umístěno v nerovném terénu, který západním směrem klesá, je jeho západní část podsklepena. Vnější průčelí, a to zvláště severní strana obrácená do nádvoří, si dochovala zbytky původní renesanční výzdoby, tvořené velkým psaníčkovým sgrafitem (srovnej obr. 6 a 7). Nepravidelné rozmístění okenních otvorů dokládá, že je výsledkem mladších úprav (viz obr. 4 a 5).

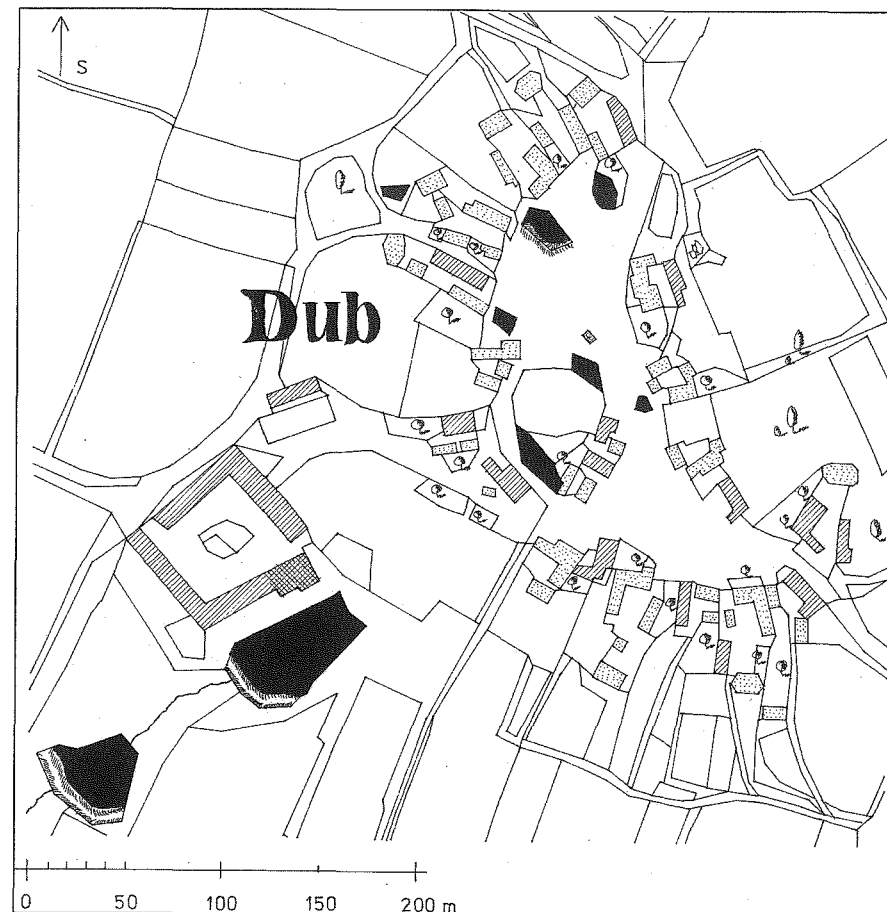
Vstup do tvrze od severu z nádvoří vede do chodby zaklenuté valeně s dvěma trojbokými výsečemi. Za chodbou se rozkládá předstíň zaklenutá rovněž valeně s trojicí trojbokých výsečí, v níž byla umístěna černá kuchyně, později uzavřená, a schodiště na půdu. Po pravé straně chodby je velká obytná místnost zaklenutá valeně se styčnými výsečemi. S velkou pravděpodobností se jedná o jedinou prostorou s dochovanou renesanční klenbou. Z předstíň vedou dveře do východní části stavení. Dříve se tu nacházely zřejmě jen dvě místnosti, jak dokládá silná střední dělicí zeď, ovšem obě byly později rozděleny na více prostor. Jihovýchodní nároží stavení vyplňují dvě prostory zaklenuté pruskými klenbami do pasů nesených přízedními pilíři. Je-

67) Na tomto místě je nutné zmínit údaje uvedené Václavem Humlem, týkající se existence haltýřů a zdroje pitné vody poblíž tvrze (srovnej Huml, Václav, Ke studiu sídel nižší šlechty na Tábořsku a Vltavotýnsku ve 13.–15. století, Sborník historický 29, 1982, s. 5–62, zde s. 19). V Huml vyložil pojem haltýř jako zařízení na zadržování dešťové a povrchové vody, nikoliv tedy vody z potoků či řek. To je ovšem vymezení zavádějící. Jelikož haltýřem je vždy myšlena nádrž s protékající vodou sloužící k přechovávání živých ryb bez ohledu na zdroj vody či stavba nad pramenem vody užívaná jako chladící potraavin (k termínu srovnej např. Lutonský, Boleslav, Lexikon genealoga, Praha 2003, s. 89), je zřejmé, že Humlovo pojetí haltýře neobstojí. Jeho výklad je ostatně v rozporu s rybníčky (nikoliv haltýři) doloženými např. indikační skicou vsi, které byly napájeny z místní vodoteče.

jich osvětlení zprostředkovávají dvě okna ve východním průčelí, zatímco starší okenní otvory v jižním průčelí byly později zazděny. V severovýchodní části, osvětlené původně pěti okny, z nichž jedno bylo přestavěno snad až ve 20. století na další vstup, jsou dnes tři plochostropé místnosti.

Popis dubské tvrze dokládá, že její současný stav byl výsledkem několika přestaveb a úprav původního renesančního stavení. To ostatně potvrzuje rovněž několik mladších zpráv. Literatura uvádí, že tvrz byla kolem roku 1680 opravena a další úpravy proběhly v letech 1788 a 1835.⁶⁸⁾ To tvrz již dávno ztratila rezidenční funkci a sloužila jako obytná budova poplužního dvora. Tuto skutečnost dokládá např. Johann Gottfried Sommer v roce 1842, kdy uvedl, že „bývalý zámeček je využíván k bydlení“.⁶⁹⁾ Budova tvrze poté sloužila nadále k obytným účelům až do 20. věku.

Povrchový průzkum a zaměření objektu ovšem nepřineslo poznatky, umožňující rozpoznání jeho starší stavební podoby. Lze sice předpokládat, že tvrz byla původně patrová a že dispozice zejména její východní části byla odlišná, ovšem konkrétní představu si budeme moci učinit až po provedení podrobného stavebního průzkumu. To platí především pro zodpovězení otázky, jaký byl rozsah západní části tvrze, jakým způsobem byla připojena k dalším dvorským objektům, kdy vlastně vznikla a v jakém vztahu k ní je budova severního dvorního křídla se třemi oblouky arkády, na niž již upozornila starší literatura, zejména Václav Huml a Pavel Koblasa s Danielem Kovářem, ovšem bez bližšího popisu a rozboru.⁷⁰⁾ Nicméně ji dnes lze konstatovat, že v Dubu zůstalo zachováno významné torzo renesančního poplužního dvora a panského sídla, jehož bližšímu poznání bude v budoucnosti nutné věnovat další pozornost.

Obr. 1: Dub (Tábor), výřez z katastrální mapy vsi z roku 1830. Bývalý poplužní dvůr s tvrzí při východním průčelí nad dvěma rybníčky se rozkládá při jihozápadním okraji zástavby. Šrafkami jsou značeny objekty z nespalného a tečkami objekty ze spalného materiálu, plně vodní toky a plochy, budova bývalé tvrze je zvýrazněna křížky. Kresba autor.

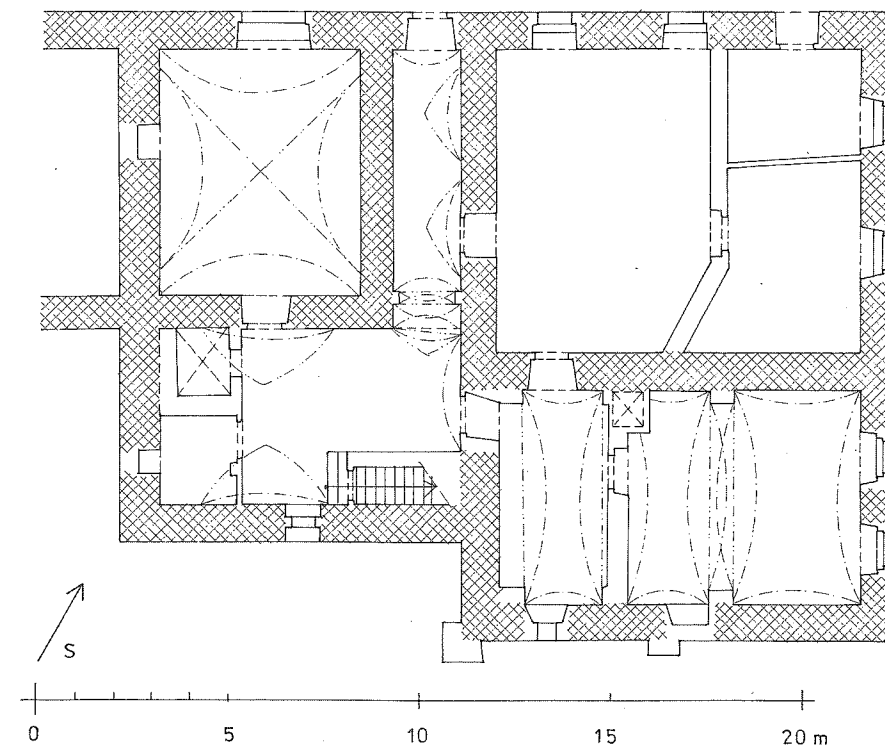
68) Tak uvádí např. Kolektiv, s. 63. Údaje nebyly dosud ověřeny.

69) Sommer, Johann Gottfried, Das Königreich Böhmen, Zehnter Band, Taborer Kreis, Praha 1842, s. 293, č. 14.

70) Srovnej pozn. 1.

Obr. 2: Dub (Tábor), celkový pohled na jižní křídlo poplužního dvora se stavením bývalé tvrze vpravo, v popředí jeden z rybníčků. Fotografie, pořízená učitelem Janem Broukalem, byla publikována Romanem Cíkhartem v roce 1947. Její originál je uložen v Husitském muzeu Tábor, reprodukcí pořídil Zdeněk Prchlík.

Obr. 3: Dub (Tábor), plán přízemí budovy tvrze. Křížky je vyznačeno předpokládané středověké zdivo, mladší konstrukce nejsou rozlišeny. Stav 8. července 2000, zaměření Helena Klímová a autor, kresba autor.

Obr. 4: Dub (Tábor), východní průčelí tvrze. Stav 8. července 2000, foto autor.

Obr. 5: Dub (Tábor), severní průčelí tvrze se vstupem. Stav 8. července 2000, foto autor.

Obr. 6: Dub (Tábor), zbytky sgrafitové omítky poblíž hlavního vstupu. Stav 8. července 2000, foto autor.

Obr. 7: Dub (Tábor), zbytky sgrafitové omítky nad vstupem do sklepa. Stav 8. července 2000, foto autor.

ZÁMEČEK VE STÍNU TEMELÍNSKÝCH VĚŽÍ

Jan Urban

*Památce spolužáka, přítele
a také znamenitého archiváře a historika*

Úvodem vyprávění o dějinách zámku, dnes schouleného ve stínu mohutných chladicích věží temelínské atomové elektrárny, nutno pohovořit o stavu pramenné základny. Vysoký Hrádek, nazývaný zprvu jako Břeží Hrádek a v době předhusitské prostě Břeží, patřil vždy k drobným šlechtickým zbožím, pozoruhodným pouze skutečností, že od 16. až do 19. století náležel rytířskému, později panskému rodu Malovců, či spíše jeho dvěma různým větvím, totiž Malovcům z Libějovic a pak Malovcům z Chýnova. Jako velmi důležitá se též jeví skutečnost, že po Malovcích se další držitelé statku snad s výjimkou Hirschů rychle měnili – od osmdesátých let 19. století do roku 1945 se jich zde vystříдалo sedm, většinou drobných statkářů buržoazního původu – což spolu s událostmi kolem druhé pozemkové reformy a znárodňování mělo za následek, že drtivá většina patrimoniální registratury propadla zkáze. Ve Státním oblastním archivu v Třeboni zůstaly dochovány pouze její nepatrné zbytky; v nezpracovaném fondu Velkostatek Vysoký Hrádek se nachází toliko deset svazků gruntovních a jiných úředních knih od roku 1775, účty křtěnovské fary z první půle 19. století a jeden fascikl neuspořádaných patrimoniálních spisů z let 1820–1840. Jsme tak odkázáni toliko na prameny ústřední povahy, pramenné edice a chudičkou vlastivědnou literaturu.

Tvrz ve vsi Břeží, položené 5 km jihovýchodně od Týna nad Vltavou, se dnes nachází ve značně proměněné terénní situaci. Na západní a jižní straně od ní byla totiž uměle navržena mohutná terasa atomové elektrárny, čímž se zcela potlačila dominantní poloha panského sídla. To se původně nalézalo na nevysokém návrší, jehož svahy spadaly k východu, severu a také k západu, kde přiléhá zámecký park. Jižně od tvrze, resp. zámku byl v mírně klesajícím terénu hospodářský dvůr, zčásti existující ještě v druhé půli 20. století. V písemných pramenech se objevuje od druhé půle 14. století, kdy zde seděli vladykové z Břeží, rytířský rod vlastníci i sousední Křtěnov, k jehož faře vykonával patronátní právo. Prvním z nich, prameny zmiňovaný v roce 1362, byl Rynart z Břeží,¹⁾ jeho blízkým příbuzným, snad synem či bratrem, byl pak Svatomír z Břeží, jenž v roce 1367 prezentoval křtěnovského faráře, další

1) M. Pangerl, Urkundenbuch des Stiftes Hohenfurt, Wien 1865, s. 125.

početné příslušníky tohoto rodu, aniž se pokusil určit jejich genealogické souvislosti a zda na Březí skutečně seděli, jmenuje August Sedláček.²⁾ Největší proslulosti z nich dosáhl jednoznačně Aleš z Březí, jenž se oddal duchovnímu stavu, v roce 1413 se stal vyšehradským kanovníkem, aby se v roce 1416 střetl jako kandidát krále Václava IV. s Janem Železným o olomoucký biskupský stolec, o dva roky později byl nakonec přinucen spokojit se pouze s litomyšlským biskupstvím. Údajně choval jisté sympatie k reformnímu hnutí, pokud to ovšem nebylo lživé nařčení vzešlé od jeho soka, což ale nakonec nezabránilo husitům, aby na jaře 1421 toto nejmenší české biskupství vyvrátili.³⁾

V pohusitském období, poté co rod vladkyň z Březí vymřel, zdědili jejich tvrz Hrádek i s kostelním podacím v Křtěnově jim příbuzní zemané z Býšova, kteří se již před husitskými válkami podíleli na křtěnovském patronátu. Z nich se psali seděním na Březí Oldřich z Býšova v roce 1440, v letech 1507 a 1517 pak Jindřich z Býšova, jindy zvaný přímo z Březí; nadto se roku 1487 týž Jindřich psal po Křtěnově.⁴⁾ Po nich získali Hrádek s tvrzí a dvorem poplužním, dále vsi celé Březí, Křtěnov s podacím, Slavětice a části Kočina a Knína bratři Jan a Mikuláš Rendlové z Úšavy, synové to zlopověstného nepřítel stavu městského Albrechta Rendla († 1522), jenž asi hrádecké zboží koupil sám při honbě za zvětšení svého majetku. Rečení bratří je však již před rokem 1526 prodali za 1000 kop gr. č. Janu Nebřehovskému z Nebřehovic.⁵⁾

Ve vlastnictví Nebřehovských pak zůstalo hrádecké panství až do roku 1556, kdy Ondřej Nebřehovský z Nebřehovic a na Pyšelích, syn Janův, tvrz řečenou Hrádek Březí s dvorem, vesnicemi Březí, Křtěnov s podacím, Slavětice, Malý Temelínek a jedním kmecím dvorem v Kočíně prodal za 2825 kop pražských grošů rytíři Zikmundu Malovcovi.⁶⁾ Do držení našeho Hrádku tak nastoupil šlechtický rod, jenž ho pak vlastnil, byť nikoliv v přímé posloupnosti až do 19. století, což nebývá u šlechtických sídel zdaleka obvyklým jevem. Malovcové, nesoucí v erbovním znamení stříbrného (bílého) půl koně na modrém štítu, byli původně zemanský rod vzešlý z Netolicka, jenž se však již v předhusitské době rozdělil do několika větví. Náš Zikmund pocházel z větve libějovické a zdědil po otci, jenž se honosil staročeským křestním jménem Léva († po 1523), Chvališovice, Újezd a některé další drobné statečky, další pak během svého dlouhého života skupil. Mezi nimi byly i náš Hrádek, který spravoval z Chvališovic, místa jihozápadně od Březí, kde si postavil novou tvrz.⁷⁾ Zikmund zemřel roku 1577, když krátce předtím zapsal své manželce Anně Metelské z Felndorfu na naší tvrzí Hrádku Březím, k níž tehdy měly patřit poplužní

dvůr při ní, vsi Březí, Křtěnov s podacím a Slavětice se vším příslušenstvím, částku 1250 kop z věna 1630 kop a zároveň jí celý statek odkázal k doživotnímu užívání. Zda se ovšem vdova do držení Hrádku skutečně dostala, není známo, avšak při dělení pozůstalosti získal nakonec Hrádek mladší syn Pavel Malovec, aby po jeho smrti – žil ještě v roce 1604, kdy odprodal Slavětice – Hrádek připadl dědictvím na jeho staršího bratra Václava či Vaňka.⁸⁾

Václav Malovec Liběšický na Chvališovicích byl poměrně známou figurou jihočeské aristokratické společnosti. Žil zejména v přátelských stycích s nekorunovaným jihočeským vládcem Petrem Vokem z Rožmberka, jemuž půjčoval dokonce nemalé peněžní částky a sehrál také nepřehlédnutelnou roli při pohřebních obřadech po jeho smrti roku 1611.⁹⁾ Buď pro břemeno dluhů, nebo kvůli nechuti spravovat a držet oba statky, prodal krátce před svou smrtí v roce 1616 za 45 000 kop m. Chvališovice příbuznému Václavu ml. Malovci Dříteňskému a ponechal si toliko Hrádek, na který patrně již předtím přesídlil.¹⁰⁾ Zdejší zámek je bezpochyby zčásti renesančního původu, zdá se tedy dost pravděpodobné, že jej do této podoby mohl vyzdvihnout právě okázale žijící Václav, řečený starší, nebo již předtím jeho bratr Pavel, jenž zde měl své jediné sídlo. A snad právě pro novost tvrze si stárnoucí a bezdětný Václav Malovec hrádeckou tvrz ponechal, nelze ovšem vyloučit možnost, že chvališovické zboží prodal kvůli jeho vyšší tržní hodnotě.

Václav st. Malovec zemřel roku 1617 jako poslední své rodové větve. Kšaftem z roku 1616, vydaným právě na Hrádku, postoupil zdejší tvrz s poplužním dvorem a vesnicemi Březí, Křtěnov s kostelním podacím a částí Malého Temelína své tetě, sestře své matky, Anně Benedové rozené z Vřesovic jako vdovské zaopatření a k výživě její a jejich schovank Aleny Lukrécie hraběnky z Millesimo a Alžběty Olympie Kolničky. Anna Benedová měla pak Hrádek, neporušený a nezadlužený, vlastnit pouze po dobu svého života, pak měl připadnout jako rodové svěřenství Zdeňkovi Malovci z Chýnova a Vimperka z chýnovské větve rodu, v případě jeho smrti pak jeho dalším bratrům Oldřichu, Petrovi a Jindřichovi, respektive nejstarším z jejich synů, či dalším příslušníkům chýnovské větve.¹¹⁾ Jak dlouho ovšem Anna Benedová hrádecký statek držela, není z pramenů známo. Nicméně po její smrti připadla tvrz i se zbožím na nejstaršího prvorozence řečených chýnovských bratří, jímž byl Zdeňkův syn Pavel Malovec z Chýnova a na Vimperce (zde ovšem nutno poznamenat, že Vimperk vyšel z držení rodu již v půli 16. století), sedící v té době na Zdíkově, Skalici a Vysokém Dvoře.¹²⁾ Pavla jako majitele vysokohrádeckého panství, k němuž tehdy přináležely vsi Březí, Křtěnov a Temelínek, celkem s třemi selskými, osmi chalupnickými a devíti pustými grunty (v roce 1616 se na nich i s Chvališovicemi nacházelo 62 osedlých), uvádí také první katastr poddanské půdy Berní rula z roku 1654.¹³⁾ Po Pavlově smrti se ujal roku 1666 Hrádku se vším příslušenstvím,

2) Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim I, ed. F. A. Tingl, Pragae 1865, s. 83; A. Sedláček, Hradý, zámky a tvrze Království českého VII, Písecko, 2. vydání, Praha 1934, s. 278.

3) Z. Nejedlý, Dějiny Litomyšle a okolí I, Litomyšl 1903, s. 249–250.

4) Ottův slovník naučný (OSN) IV, Praha 1891, s. 1017; A. Sedláček, Hradý VII, s. 278; Archiv český (AČ) 13, ed. J. Kalousek, Praha 1894, s. 112–113; AČ 6, ed. F. Palacký, Praha 1872, s. 520.

5) SÚA Praha (pozn. autora: dnes pochopitelně Národní archiv Praha, čtenář nechť promine, mně tato „národovecká“ značka nějak nejde z úst, budu používat proto zatím původně označení), fond Desky zemské větš (DZV) 5, f. E 10; OSN XXI, Praha 1904, s. 553.

6) SÚA Praha, DZV 12, f. D 25.

7) O šlechtickém rodu Malovců, jeho původu a jednotlivých větvích nejobsažněji A. Sedláček v hesle OSN XVI, Praha 1900, s. 725–728; též A. Sedláček, Hradý VII, s. 175.

8) SÚA Praha, DZV 19, f. A 23, T 11 (k roku 1576); DZV 178, f. F 5 (1604); OSN XVI, s. 727; A. Sedláček, Hradý VII, s. 175 a 279.

9) V. Březan, Životy posledních Rožmberků I–II, ed. J. Pánek, Praha 1985, s. 631–633.

10) A. Sedláček, Hradý VII, s. 175.

11) SÚA Praha, DZV 138, f. O 24; též Fideikomisní spisy, kart. 997.

12) A. Sedláček, Hradý VII, s. 279; OSN XVI, s. 724.

13) Berní rula 28, Kraj Prácheňský II, ed. A. Haas, Praha 1954, s. 678–680.

svršky a nabytkem jeho bratr Jan Oldřich Malovec z Chýnova na Zdíkově a Vysokém Dvoře.¹⁴⁾

Jan Oldřich byl asi nejvýznamnějším majitelem našeho zámku, aspoň co se týče zastávání veřejných úřadů a politické činnosti. V letech 1659–1676 byl totiž jedním ze dvou krajských hejtmanů prácheňského kraje, což by značilo, že by se Vysoký Hrádek stal také místem, kde také vykonával svou úřední agendu, protože v tehdejších dobách krajští hejtmani úřadovali na svých sídlech.¹⁵⁾ Pokud ovšem byl Hrádek jeho hlavním sídlem, neboť se také psal po Vysokém Dvoře a pošumavském Zdíkově. Po Janu Oldřichovi zdědil Hrádek a Zdíkov jeho syn Václav, jenž se oddal vojenské dráze, která se mu stala osudnou. Dotáhl to do hodnosti nejvyššího lajtnanta Selifenberkovského pluku, ale již v roce 1686 padl ve válce s Turky. Jeho statky včetně Hrádku pak získal jako nejstarší příslušník chýnovských Malovců jeho bratranec Jan Bohuslav Malovec z Chýnova a Vimperka, syn Pavlův.¹⁶⁾ Když roku 1700 zemřel i on, vlády nad Hrádkem se ujal jeho mladší bratr Arnošt Vilém, opustivší tento svět roku 1710. Třebaže zanechal dědice, svěřenecký Hrádek zdědil jako nejstarší příslušník rodu jeho synovec Václav Arnošt, syn Jana Bohuslava, vlastnící ještě Zdíkov. Zemřel v roce 1745 a historie se opakovala: třebaže i on měl tři syny, Hrádek získal jeho synovec Ferdinand Ignác, starší syn Arnošta Viléma. Také on sloužil v císařské armádě, na rozdíl od svého strýce však nedošel úhony a mohl se „na stará kolena“ věnovat úřední kariéře. Dotáhl to stejně daleko jako Jan Oldřich do hodnosti hejtmana Prácheňského kraje za rytířský stav, jímž se stal roku 1749. Krátce před smrtí byl spolu s bratrem Arnoštem Vilémem a bratrance Josefem Františkem povýšen roku 1760 za zásluhy do panského stavu.¹⁷⁾

Když Ferdinand Ignác zemřel, zdědil Vysoký Hrádek jako nejstarší příslušník chýnovských Malovců jeho mladší bratr Arnošt Vilém, jenž měl jako hlavní sídlo Skalici. I on prošel pozoruhodným kariérním postupem: od roku 1731 byl radou nad apelacemi, v roce 1743 se stal malostranským hejtmanem a v letech 1751–1764 působil jako rada při krajské reprezentaci a v komoře, byl též podkomořím. Zemřel roku 1770 a Vysoký Hrádek převzal jeho synovec Maxmilián Malovec, syn Ferdinanda Ignáce.¹⁸⁾ Pochopitelně časté střídání majitelů, vždy do rukou seniora rodu, mělo dozajista za následek, že stará renesanční tvrz zůstávala v původní podobě, protože nikdo z výše zmíněných vlastníků zde nejspíš nebydlel a sídlil většinou na jiných rodových sídlech jako Skalici, Vysokém Dvoře, Zdíkově či Češticích.

Po Maxmilánově úmrtí se v roce 1790 se dalším držitelem Vysokého Hrádku stal právem dědičným Václav Malovec, syn Arnošta Viléma, jenž zůstal po roce 1799, kdy Janem Nepomukem vymřela zdíkovská linie, jediným dosud žijícím chýnov-

14) SÚA Praha, DZV 114, f. K 4v.

15) A. Sedláček, Děje Prácheňského kraje, Písek 1936, s. 115. O náplni úřadu krajských hejtmanů Z. Hledíková – J. Janák – J. Dobeš, Dějiny správy, 2. vyd., Praha 2005, s. 133.

16) SÚA, DZV 116, f. L 21; DZV 119, f. E 13; DZV 125, f. A 7v; též SÚA Praha, Fideikomisní spisy, kart. 997. Souhrnně, byť ve velmi stručném výtahu OSN XVI, Praha 1900, s. 724 (autorem hesla Malovcové byl, jak jinak, A. Sedláček).

17) Též OSN XVI, s. 724; A. Sedláček, Hrady VII, s. 279.

18) SÚA Praha, DZV 236, f. B 13. Ibidem, též A. Sedláček, Místopisný slovník historický, Praha b.d., s. 270.

ským Malovcem. Za Václava Malovce došlo v dubnu 1795 k alodizaci vysokohrádeckého statku, když fideikomis byl přenesen do nového peněžního svěřenství majícího hodnotu 21 258 zl. r., z nichž 14 172 zl. bylo vázáno právě na Vysokém Hrádku.¹⁹⁾ Za jeho vlády došlo k přestavbě zdejšího záměčku, o čemž informuje malovecký znak s letopočtem 1805 a iniciálami WM (Wenceslaus Mallowetz) nad vchodem do dvoupatrové věže uprostřed průčelí obráceného k jihu.²⁰⁾ Po Václavovi pak Vysoký Hrádek zdědil v únoru 1814 jeho jediný syn František Malovec, když úřední hodnota statku činila tehdy 84 462 zl. C.M.²¹⁾ Tento poslední Malovec držící Vysoký Hrádek († 1842) byl zároveň posledním mužským příslušníkem chýnovské pošlosti maloveckého rodu; sloužil v armádě a již roku 1825 prodal Vysoký Hrádek i s celým panstvím za 65 000 zl. C.M. Josefu Hirschovi a jeho manželce Barboře, rozené baronce Lipovské.²²⁾ V topografickém popisu Čech z pera J. G. Sommera, sestaveném na základě podkladů sbíraných přibližně ve stejné době, se hovoří o zámku s domovní kaplí sv. Anny a kanceláři hospodářské správy, při něm se měly nacházet ještě majerhof, ovčín, výrobní potaše a panský pivovárek s kapacitou devíti sudů a výsadní hospodou; k velkostatku ještě náležely kromě vsi Břeží ještě farní ves Křtěnov, ves Podháj a jeden dům ve vsi Temelínec (ves Temelín neboli Velký Temelín, která dala nakonec dnešní jaderné elektrárně své jméno, ležela od naší tvrze necelé tři kilometry severozápadně, náležela však k sousednímu nezdašovskému panství).²³⁾

Manželé Hirschovi tak zahájili řadu vlastníků, kteří byli buržoazního původu a deskové statky kupovali, buď aby tezaurovali svůj kapitál, nebo aby se vyrovnali svým šlechtickým vzorům. Popřípadě byla jejich motivace kombinací obojího. Stali se tak z nich drobní velkostatkáři, nicméně výnos z jejich panství většinou pouze doplňoval jiné zdroje. Po smrti Josefa Hirsche v roce 1843 přešla jeho polovina v ceně 22 591 zl. C.M. na jeho stejnojmenného a zatím nezletilého syna, jenž v roce 1848 zdědil po matce i druhou část.²⁴⁾ Josef Hirsch ml. zůstal majitelem Vysokého Hrádku i po zrušení patrimoniálního zřízení až do roku 1882, kdy se dostal trhem za 140 000 zl. do majetku manželů Václava a Anežky Wenzelových; výměra velkostatku tehdy činila 337 hektarů a majitelé na nich hospodařili ve vlastní režii.²⁵⁾ Od Wenzelových koupil Vysoký Hrádek v roce 1894 za 306 000 korun Josef Sailer, jenž „velkostatek“ o rozloze 328 hektarů s dvorem a lihovarem, obé v Hrádku, spravoval opět osobně za pomoci adjunkta, ředitele lihovaru, zahradníka a hajného.²⁶⁾ Dalším

19) SÚA Praha, Fideikomisní spisy, sign. VII E 25, kart. 997; SÚA Praha, Hlavní kniha (HK) Desk zemských XI, f. 61.

20) Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 5: Jižní Čechy, ved. aut. kolektivu K. Tříška, Praha 1986, s. 28.

21) SÚA Praha, HK XI, f. 61; též SÚA Praha, DZV 871, f. P 19.

22) SÚA Praha, HK XI, f. 62; též DZV 1092, f. H 29.

23) J. G. Sommer, Das Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt VIII: Prachiner Kreis, Prag 1840, s. 422–424.

24) SÚA Praha, HK XI, f. 62.

25) Státní notářství Praha-východ, Desky zemské vlastn. 615, s. 25; J. F. Procházka, Topographisch-statistischer Schematismus des Grossgrundbesitzer im Königreich Böhmen, Prag 1891, s. 662.

26) Státní notářství Praha-východ, Desky zemské vlastn. 615, s. 25; I. Tittel, Schematismus und Statistik des Großgrundbesitzers und größerer Rustikalgüter, Prag 1906, s. 454.

majitelem se stali v roce 1914 trhem PhDr. Matěj Kovář, jeho manželka Antonie, dále JUC. Jaromír Kovář, patrně bratr, a Marie Antoinetta Kovářová, z nichž každý vlastnil ideální čtvrtinu velkostatku. První pozemková reforma po roce 1919 se hrádeckého statku nijak nedotkla, protože z 355 hektarů jeho celkové výměry bylo rozparcelován pouhý půlhektar.²⁷⁾

Roku 1925 koupil hrádecký velkostatek za 1 350 000 Kč František Hromádko, aby ho o rok později prodal již o 350 000 Kč draž Hedvice Šulcové a Antonínu Hynkovi. Ani ti ho nepodrželi příliš dlouho a v roce 1927 ho trhem získali manželé František a Antonie Zahradníkovi. K velkostatku tehdy náležely náš zámek s parkem, lihovar ve Vysokém Hrádku, obchodní zahradnictví tamtéž a 354 hektarů půdy – 131 hektarů polí, 18 hektarů luk, tři hektary zahrad, osm rybníků a 192 hektarů lesů; majitelé řídili jeho provoz osobně za pomoci šafáře a hajného. K poslední změně soukromých majitelů pak došlo v roce 1933, kdy velkostatek získal ing. Václav Diviš s manželkou Jindřiškou,²⁸⁾ brzy nato došlo k posledním větším stavebním úpravám zámku. Po smrti manžela v roce 1943 spravovala celý velkostatek vdova spolu se synem Janem Divišem; jejich držba sice přečkala německou okupaci, ale nikoliv již nástup komunistů k moci. Paní Jindřiška, bydlící jinak trvale v Praze-Tróji, se ještě v červnu 1948 dotazovala pražského Státního památkového úřadu, zda se zámeček nachází v seznamu památkově chráněných objektů, po skončení války na něm umístil ONV v Týně nad Vltavou tabulku s označením „Památkový objekt“. Odpověď úřadu z října byla pozitivní, zajímavěji se však může jevit „zhodnocení“ svého letního sídla, které Divišová při té příležitosti podala. Podle ní šlo původně o tvrz z 16.–17. století, později v majetku rodu Malovců, jejichž erb je stále umístěn nad hlavní branou. Za nejstarší zde považovala přízemní místnosti, kde se prý nacházejí kulaté a gotické klenby, zdi mají mít šířku 1–1½ metru.²⁹⁾

Paní Jindřišce nebylo dopřáno zámeček udržet, neboť jí byl brzy nato znárodněn a zkonfiskován. Výnosem ministerstva zemědělství z 9. února 1949 byl její zámek odevzdán Československým státním statkům, n.p., s obvyklou a tudíž formální podmínkou, že zámecká budova s parkem bude udržována v dobrém stavu a veškeré stavební úpravy budou prováděny pouze se souhlasem Státního památkového úřadu v Praze. Objekt byl pak spravován statkem v Hluboké a sloužil jako byty zaměstnanců. V roce 1950 sdělilo stavební oddělení Státních statků v Ševětíně, že hodlá provést elektrizaci zámeckých místností a také opravu střechy přeložením tašek, v příštím roce pak opravu venkovních omítek a vnitřních dlažeb. Současně upozornilo, že předchozí majitelé Divišovi zámek rekonstruovali s některými moderními stavitelskými prvky; možné však je, že si tak vytvářelo u památkářů alibi. Konečně v roce 1951 byl proveden inventární soupis vnitřního zařízení, kdy bylo konstatováno, že z bývalého mobiliáře zůstaly pouze tři olejové obrazy mužských figur provedené na lepence (byly v následujícím roce převezeny na zámek v Kolodějích), dále sporák, vana a elektrický boiler. Jinak vše ostatní si prý odvezla bývalá majitelka.

27) R. Lustig – F. Světnička, Schematismus velkostatků v Čechách, Praha 1933, s. 751.

28) Státní notářství Praha-východ, Desky zemské vlastn. 615, s. 25; Lustig – Světnička, Schematismus, s. 751.

29) SUA Praha, Státní památková správa, Pam. 30, kart. 69.

Také se v něm upozorňovalo, že všechny místnosti jsou ve špatném stavu, pokojové tapety vytrhány a cihlové zdivo obnaženo, což by napovídalo, že slibované opravy tehdy ještě nezačaly.³⁰⁾

Za socialistické éry byl náš stále víc chátrající zámeček, vyňatý dokonce z památkové ochrany, využíván i nadále především k bytovým účelům, později jej užívalo (do roku 1986/1987) místní JZD, které zde mělo též kanceláře a závodní kuchyni. Zčásti sloužil také potřebám obce, byla zde například v sedmdesátých a osmdesátých letech umístěna mateřská školka.³¹⁾ Na podzim 1987 byl proveden Státním ústavem pro rekonstrukci památkových města a objektů v Praze na objednávku Muzea v Týně nad Vltavou, které zamýšlelo zámek zrekonstruovat jako svůj depozitář, stavebně historický průzkum. Stalo se tak nepochybně už v souvislosti se začínající výstavbou atomové elektrárny v bezprostředním sousedství objektu, která zámek oklestila o hospodářské budovy i sousední dvůr, ale průtahy a nejistota, zda bude vůbec elektrárna dostavěna, pak způsobily, že po zajištění konstrukcí a opravě střechy opuštěný zámek začal opět chátrat a byl dokonce postižen nájezdy vandalů. Po restitucích byl zámek navrácen potomkům Jana Divíše, k zásadnímu obratu došlo až v roce 1994, kdy zámeckou budovu koupila a.s. ČEZ, zamýšlející v ní zřídit informační centrum a muzejní expozici věnovanou výstavbě elektrárny.

Autory památkářského pasportu byli ing. PhDr. Jan Muk a pisatel těchto řádků. První z nich také nastínil pravděpodobný stavební a architektonický vývoj celého objektu, který byl podle něho zejména v 15.–17. století značně komplikovaný a písemnými prameny většinou nepodmácený. Z původní gotické tvrze mělo pocházet jednotraktové severní křídlo (tj. část zámku napravo od průjezdu), nacházející se na vrcholu terénní plošiny, která však mohla být původně mnohem rozsáhlejší. Podstatně mladším se jeví jižní, rovněž jednopatrové křídlo, k severnímu přiřazené neorganicky poněkud našikmo a zasazené již do svahu, které bylo spolu s průjezdem a věží nad ním přistavěno až na počátku 17. století; jeho stavebníkem by byl v tom případě nejspíše Václav Malovec († 1617). Další stavební etapa je klasicistní, váže se k letopočtu 1805 nad vjezdem a vznikla z potřeby sjednotit objekt provozně vazbou na nově zbudované schodiště v těžišti půdorysu severního traktu, zatímco původní renesanční v jižním křídle bylo zrušené. Proto také zanikly dřevěné pavlače při západním průčelí severního křídla, z toho důvodu bylo i druhotně vzniklé šnekové schodiště. Klasicistně byly též přestavěny střední trakt severního křídla, přízemí průchodní věže a také zřízena kaple sv. Václava (Sommer však mluví o patrociniu sv. Anny) v severním křídle patrně namísto původní černé kuchyně. Poslední stavební změny se měly uskutečnit ve třicátých letech minulého století, když se poslední soukromý majitel ing. Diviš snažil zmodernizovat zámek v objekt obsahující prvky soudobé vilové architektury – šlo například o renovaci kaple osazením oltáře, jenž byl dílem pražského sochaře A. Kroupy z roku 1934, o skleněný prosklený arkýř

30) Tamtéž.

31) Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 5, s. 28.

v bočním průčelí patra či sálu terenu v přízemí jižního traktu severního dílu s předloženou terasou a od jihu osvětlovanou půlkruhově zaklenutým oknem.³²

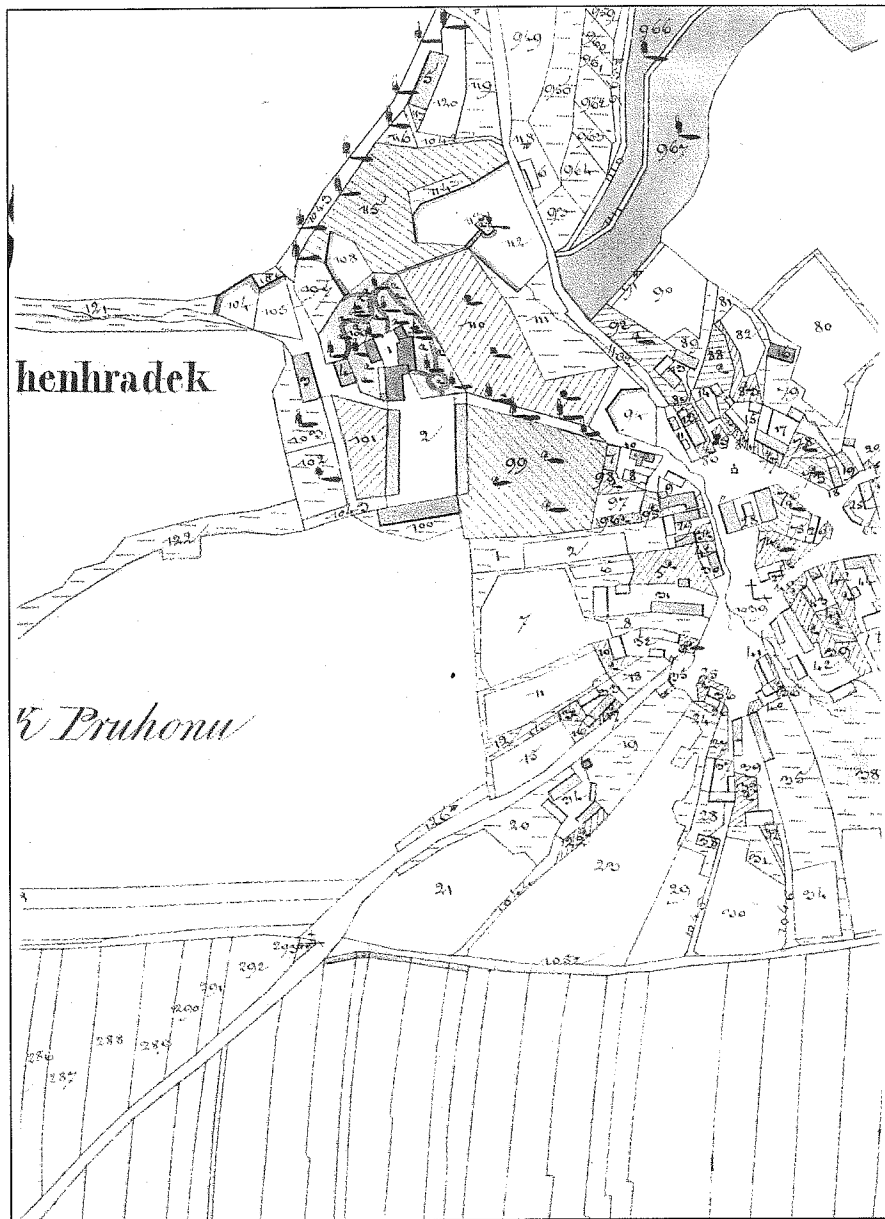
Převratnou změnu znamenala pro náš zámek – ostatně stejně jako pro celý okolní kraj – výstavba jaderné atomové elektrárny Temelín, která se začala po schválení v roce 1980 projektovat v roce 1985 a stavět roku 1987. Po mnoho peripetiích a diskusích byla dostavěna v letech 2000–2003. Převratnost spočívala především ve skutečnosti, že řada vesnic v okolí budoucí JET, mezi jinými i Březí, Temelín, Podhájí a Temelínec, byla vystěhována a posléze zlikvidována. Vysokohrádecký zámček, jenž se nachází takřka ve stínu obrovských chladicích věží elektrárny, tolik viditelných i ve velké vzdálenosti ze všech stran jihočeského regionu, však zůstal zachován jako solitér po původní zástavbě. Byl vzorně obnoven (za zmínku stojí především efektní bíločervená vnější fasáda a znovuzřízené dřevěné pavlače prvního patra), aby se stal reprezentační a hlavně „vlídnější“ tváří atomového monstra, kam měly být uváděny a vítány oficiální delegace i obyčejní návštěvníci, zajímající se o tolik diskutovanou a kontroverzní energetickou stavbu. Vlastní projekt rekonstrukce vytvořili již za změněných společenských podmínek po listopadovém převratu arch. ing. Zdeněk Petráš a arch. ing. Karel Zuska z českobudějovického ateliéru A Jedna. Rekonstrukční práce, které objektu daly dnešní podobu a které byly realizovány Pozemními stavbami České Budějovice, započaly v červnu 1995 a ukončeny byly v červenci 1997. Informační centrum temelínské jaderné elektrárny zde pak zahájilo svou činnost v říjnu 1997.³³⁾

32) Stavebně historický průzkum (pasport), Březí, zámek, autoři J. Muk – J. Urban, Praha SURPMO 1987, s. 25–30.

33) Za tyto informace vděčím pracovníkům informačního centra temelínské elektrárny, jakož i jeho webovým stránkám, kde však partie zabývající se historií zámku jsou opsány z mých pasáží pasportu (včetně některých omylů a chyb).

Obr. 1. Zámček Vysoký Hrádek, od roku 1997 Informační centrum Jaderné elektrárny Temelín.

Obr. 2. Katastrální plán Vysokého Hrádku z třicátých let 19. století.

Bibliografie prací PhDr. Rudolfa Tecla z let 1969–2006

Sestavila Hana Říhová

Předkládaný bibliografický soupis prací PhDr. Rudolfa Tecla zahrnuje období let 1969–2006. Jako podklad pro jeho zpracování posloužily vydané výběrové bibliografie¹⁾ a výroční zprávy Státního okresního archivu v Táboře. Většinová absence drobných novinových článků si vyžádala podrobné studium zejména táborských periodik. Jedná se především o deník Jihočeská pravda (od r. 1992 Táborské listy), týdeník Palcát a Táborsko. Soupis tak byl rozšířen a doplněn o několik desítek článků.

Jednotlivé bibliografické údaje jsou seřazeny chronologicky a podle svého charakteru rozděleny do několika následujících skupin:

- A Samostatné a redakční práce
- B Účast na kolektivních dílech
- C Vědecké stati a články
- D Drobné a novinové články
- E Recenze a zprávy o literatuře.

Do redakčních prací bylo zahrnuto vydávání Táborského archivu, sborníku Státního okresního archivu v Táboře. Ke každému číslu byla přiřazena publikovaná recenze na něj, včetně zahraniční, která je všem ostatním předřazena. Pokud se vztahovala zároveň k několika číslům najednou, byla začleněna k vyššímu číslu vydaného sborníku, přičemž je upřesněna recenze vydaná v odborném časopise. U vědeckých statí a článků bylo zachováno členění navržené PhDr. Zdeňkem Vybíralem.²⁾ Bylo-li vydáno v rámci jednoho sborníku a jeho ročníku více článků, byly seřazeny podle pořadí otištěných stran. Novinové články byly utříděny podle data vydání, nejdříve deníky a poté týdeníky. Vyskytly-li se články se stejnou tematikou, které měly být zahrnuty do dvou skupin zároveň, byly uvedeny pouze v jedné a v pořadí, při němž je ve většině případů uvedena nejdříve publikace v odborném časopise. Pouze v jediném případě byl článek v novinách otištěn dříve a proto je pořadí

1) Srov. Alena Fraňková, Bibliografie pracovníků státních okresních archivů za léta 1991–2000. Archivum Trebonense 2001, Třeboň 2001, s. 199–219; Jiřina Psíková, Bibliografie pracovníků okresních archivů Jihočeského kraje za léta 1981–1990, Archivum Trebonense *91. Třeboň 1991, s. 138–174; Táž, Rudolf Tecl, historik a archivář, odešel, Bibliografie prací Rudolfa Tecla. Jihočeský sborník historický (dále JSH) 74, České Budějovice 2005, s. 366–370; Václav Rameš, PhDr. Rudolf Tecl odešel..., Výběrová bibliografie PhDr. Rudolfa Tecla za léta 1990–2004. Archivní časopis (dále AČ) 55, Praha 2005, s. 283–286; Zdeněk Vybíral, Soupis prací českého archiváře a historika Rudolfa Tecla. Husitský Tábor (dále HT) 15, Tábor 2006, s. 404–414.

2) Srov. Vybíral, Soupis prací, HT 15, 2006, s. 404.

jeho zařazení opačné. Recenze vydané ve sborníku Husitský Tábor byly řazeny podle pořadí otištěných stran. Ke všem článkům a statím byly důsledně doplňovány podtituly a umístěny do kulatých závorek, stejně jako všechny ostatní doplňující údaje. Na konci soupisu jsou zmíněny dosud nepublikované příspěvky. Soupis byl uzavřen 31. 5. 2007.

1969

D

Architekt ze Sudoměřic u Tábora (Josef Fanta, 1856–1954). *Palcát*, roč. 11, č. 39, 17. 9. 1969, s. 3.

1971

A

Ohlas kandidatury a nástupu Lucemburků na český trůn v narativních pramenech domácí, popř. i zahraniční provenience, počátku 14.–1. poloviny 17. století. Seminární práce, Ústav archivnictví a pomocných věd historických Filozofické fakulty (dále FF) Univerzity Karlovy (dále UK), Praha 1971, 52 s. (strojopis).

1974

A

Jan Žižka a Tábor. Tábor, Muzeum husitského revolučního hnutí; České Budějovice, Růže 1974, 68 s. (jako autor uveden ředitel Muzea husitského revolučního hnutí v Táboře Josef Schneider).

1975

A

Kapitoly z nejstarších dějin osídlení a majetkové držby na Táborsku do konce 13. století. 1–2. Disertační práce, Ústav archivnictví a pomocných věd historických FF UK, Praha 1975, 375 s. (strojopis, Diss. 270/I-II).

1978

B

Ratibořské Hory a okolí (Stručný přehled dějinného vývoje). *Ratibořské Hory* 1978, 39 s. (strojopis; spoluautoři Jiří Kořalka a Jaroslav Vrbata).

Historické osudy tábořské městské knihy z druhé poloviny 15. století. *HT* 1, 1978, s. 45–77 (spoluautor Jiří Kořalka).

K předhusitskému osídlení Tábora. *Československý časopis historický* 26, Praha 1978, s. 740–764 (spoluautor Miloš Drda; německé resumé).

D

V zahraničí k dějinám Táborska. *Palcát*, roč. 20, č. 49, 6. 12. 1978, s. 4.

E

Alexander Patschovsky, *Der Passauer Anonymus. Ein Sammelwerk über Ketzer, Juden, Antichrist aus der Mitte des 13. Jahrhunderts.* Stuttgart 1968 (= *Schriften der Monumenta Germaniae Historica* 22). In: *HT* 1, 1978, s. 112.

Týž, *Die Anfänge einer ständigen Inquisition in Böhmen. Ein Prager Inquisitoren-Handbuch aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts.* Berlin–New York 1975, Walter de Gruyter, 8 + 319 s. In: *HT* 1, 1978, s. 112.

Slovem obnovená (Čtení o reformaci). K čtyřstému výročí České konfese uspořádal a úvody k jednotlivým oddílům napsal Amedeo Molnár za spolupráce Noemi a Ludka Rejchrtových. Praha 1977, 265 s. In: *HT* 1, 1978, s. 122–123.

1979

B

Tábor. Národní kulturní památka. Praha, Panorama 1979, s. 69–89 (spoluautor, jako autoři uvedeni Pavel Korčák a kolektiv).

C

Tábor v druhé polovině 15. století. *HT* 2, 1979, s. 69–89.

E

Miloslav Polívka, A Contribution to the Problem of Property Differentiation of the Lesser Nobility in the Pre-Hussite Period in Bohemia, *Hospodářské dějiny–Economic History* 2. Praha 1978, s. 331–360. In: *HT* 2, 1979, s. 152.

Ivan Hlaváček, Drobné příspěvky a úvahy k budoucímu pražskému diplomatovi. In: *In memoriam Zdeňka Fialy. Z pomocných věd historických*, Praha 1978, s. 63–78. In *HT* 2, 1979, s. 152–153.

Jiří Zálaha, Pozemková držba na Českokrumlovsku, Vyšebrodsku a Kaplicku na počátku husitského revolučního hnutí. *Jihočeský sborník historický* (dále JSH) 45, 1974, s. 26–36. In: *HT* 2, 1979, s. 153–154.

Josef Hejnic, Jihočeské školství 15.–18. století. *JSH* 43, 1974, s. 54–60. In: *HT* 2, 1979, s. 162.

Anna Skýbová, Brus z Mohelnice – vznik a zachování nejstaršího opisu Žižkova vojenského řádu. In: *In memoriam Zdeňka Fialy. Z pomocných věd historických*, Praha 1978, s. 141–169. In: *HT* 2, 1979, s. 164–165.

Jan Podlešák, Husitská kronika Vavřince z Březové jako pramen ke Kronice české Václava Hájka z Libočan. *JSH* 43, 1974, s. 80–89. In: *HT* 2, 1979, s. 165–166.

Na okraj nové brožury o dějinách Jistebnice. Hana Vostřáková – František Děd, 100 let práce pro společnost (100 let požárního sboru v Jistebnici 1878–1978). Jistebnice 1978, 27 s. In: HT 2, 1979, s. 171–172.

1980

C

K problematice koncentrace středověkého osídlení na Táborsku. *Archaeologica historica* 5, Praha 1980, s. 155–164 (něm. resumé).

Sezimovo Ústí, Kozí hrádek a okolí. Praha 1980, Merkur pro ONV Tábor, 40 s. (spoluautor Jiří Kořalka, též německy).

E

Vavřinec z Březové, Husitská kronika. Píseň o vítězství u Domažlic. Text Husitské kroniky přeložil František Heřmanský. Úvod, studii Vavřinec z Březové a jeho dílo napsala a poznámkami doplnila, odbornou revizi překladu kroniky a poznámek z předchozího vydání provedla Marie Bláhová. Píseň o vítězství u Domažlic přeložil a studii Vavřinec z Březové jako básník napsal Jan Blahoslav Čapek, poznámkami doplnila Marie Bláhová. Praha 1979, 427 s. In: HT 3, 1980, s. 145–146.

Michal Flegl, K problému identifikace Petra Chelčického. *Listy filologické* 102, Praha 1979, s. 18–25. In: HT 3, 1980, s. 150–151.

Jan Čarek, Z dějin staroměstských domů. Pražský sborník historický (dále PSH) 10, 1977, s. 5–50; PSH 11, 1978, s. 5–66. In: HT 3, 1980, s. 167.

František Hoffman, Rukopis práv města Kamenice nad Lipou. Studie o rukopisech 17, 1978, s. 145–154. In: HT 3, 1980, s. 168.

Jan Čarek, Praporec pražského ozbrojeného sboru z 15. století. PSH 11, 1978, s. 101–103. In: HT 3, 1980, s. 171.

Vladimír Sakař, Příspěvek k problematice patrocinií mistra Jana Husa. In: *Ve službách pokoje a spravedlnosti. Sborník prací k sedmdesátinám PhDr. et ThDr. h. c. Miroslava Nováka*. Praha 1977, s. 60–67. In: HT 3, 1980, s. 172.

Jiří Prášek, Chýnov. Tábor 1979, ONV, odbor obchodu a cestovního ruchu, nestránkováno (25 s.). In: HT 3, 1980, s. 187.

1981

E

Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526. Díl I: Originály listin. Připravili pracovníci státních a okresních archivů ČSR za redakce Františka Beneše a Karla Beránka. Sv. 1/1 (1378–1437), sv. 1/2 (1437–1471), Praha 1974; sv. 2/1

(1472–1490), sv. 2/2 (1490–1500), Praha 1975; sv. 3/1 (1501–1514), sv. 3/2 (1514–1526), Praha 1980, Odbor archivní správy MV ČSR. In: HT 4, 1981, s. 283–286.

Igor Němec a kol., Slova a dějiny (kapitola Slova řinčící zbraněmi). Praha 1980, s. 163–184. In: HT 4, 1981, s. 309.

Jiří Čarek, Z dějin staroměstských domů. PSH 12, 1980, s. 5–69; PSH 13, 1981, s. 5–49. In: HT 4, 1981, s. 313–314.

Netolice, Sborník příspěvků k dějinám města a muzea. Netolice 1979, Městské muzeum, 66 s. (recenzovaní autoři Václav Starý, Vladimír Hůna, Jana Trajerová). In: HT 4, 1981, s. 314–315.

Josef John (ed.), Vimperk – město pod Boubínem. České Budějovice 1979, 474 s. (recenzovaní autoři Antonín Beneš, Václav Starý, Jan Solar). In: HT 4, 1981, s. 315.

1984

A

Husova výstava v Táboře roku 1906 a její význam pro myšlenku Muzea české reformace. Závěrečná práce postgraduálního studia muzeologie, FF Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, Brno 1984, 63 s. (strojopis).

C

Tábor a zemská hotovost za tažení Vladislava Jagellonského do Uher v létě 1490. HT 6–7, 1983–1984, s. 193–214 (něm. resumé).

E

Emanuel Poche (red.) a kol., Umělecké památky Čech. Sv. 1 (A–J), Praha 1977, 643 s.; sv. 2 (K–O), Praha 1978, 578 s.; sv. 3 (P–Š), Praha 1980, 538 s.; sv. 4 (T–Ž), Praha 1982, 636 s. In: HT 6–7, 1983–1984, s. 455–458.

Otto Smrček (ed.), Chotěboř. Stručné dějiny města. Hradec Králové 1981, 156 s. (spoluautoři Karel Kajínek, Karel Němec, Jiří Sochor, Jiří Tichý a Václav Zvěřina). In: HT 6–7, 1983–1984, s. 468.

Jindřich Francek, Úřad kostelníků v Jičíně a jejich kniha záduší z let 1431–1508. Sborník archivních prací 31, Praha 1981, s. 75–104. In: HT 6–7, 1983–1984, s. 469.

25 let Státního ústředního archivu v Praze. (Příspěvky z odborného semináře konaného ve dnech 19. a 20. září 1979.) Praha 1980, 266 s. (recenzovaní autoři Vojtěch Sýkora, Václav Vaněček, Elo Rákoš, Jaroslav Vrbata, Věra Beránková, Marie Lišková, Dagmar Culková, Ivan Hlaváček, Jaroslav Charous, Jiří Kořalka). In: HT 6–7, 1983–1984, s. 547–548.

1985

D

Poslední tábořská bitva (K 550. výročí srážky u Křeče). Jihočeská pravda, roč. 41, č. 198, 23.8.1985, příloha Pro volné dny, č. 34, s. 1.

Táborský Chmelík a zpívající fontána. Jihočeská pravda, roč. 41, č. 204, 30.8.1985, příloha Pro volné dny, č. 35, s. 1.

Smělý projekt Tábořských. Jihočeská pravda, roč. 41, č. 216, 13. 9. 1985, příloha Pro volné dny, č. 37, s. 1.

Jak v Táboře povalili a zase postavili Žižku. Jihočeská pravda, roč. 41, č. 240, 11. 10. 1985, příloha Pro volné dny, č. 41, s. 1.

Co prozradily staré tisky (Jak město Ústí ke jménu přišlo). Jihočeská pravda, roč. 41, č. 276, 22. 11. 1985, příloha Pro volné dny, č. 47, s. 1.

Zlatonosná Lužnice. Jihočeská pravda, roč. 41, č. 303, 24. 12. 1985, příloha Pro volné dny, č. 51, s. 1.

Za nejstarším řemeslníkem Sezimova Ústí. Jihočeská pravda, roč. 41, č. 307, 30. 12. 1985, příloha Pro volné dny, č. 52, s. 1.

Kdo byl tvůrcem tábořské kašny? Palcát, roč. 27, č. 37, 11. 9. 1985, s. 3.

Ruské poselstvo z Táboře roku 1658. Palcát, roč. 27, č. 39, 25. 9. 1985, s. 3 (pod jménem Rudolf Fencel).

Původ havelského jarmarku. Palcát, roč. 27, č. 42, 16. 10. 1985, s. 3.

Jihočeský válečník Jošt. Palcát, roč. 27, č. 44, 30. 10. 1985, s. 3.

Táboří se sukнем do ciziny. Palcát, roč. 27, č. 45, 6. 11. 1985, s. 4.

Zaniklé tábořské stavební památky (Úvod). Palcát, roč. 27, č. 48, 27. 11. 1985, s. 3.

Zaniklé tábořské stavební památky 1 (Klokotská brána). Palcát, roč. 27, č. 49, 4. 12. 1985, s. 3.

Zaniklé tábořské stavební památky 2 (Malá fortna). Palcát, roč. 27, č. 50, 11. 12. 1985, s. 3.

1986

D

Věky šly krajem 3 (Na cestě k husitství). Jihočeská pravda, roč. 42, č. 32, 7. 2. 1986, příloha Pro volné dny, č. 6, s. 7.

Věky šly krajem 4 (Od Husa k husitskému Táboru). Jihočeská pravda, roč. 42, č. 38, 14. 2. 1986, příloha Pro volné dny, č. 7, s. 7.

První expozice o Janu Husovi. Jihočeská pravda, roč. 42, č. 191, 15. 8. 1986, příloha Pro volné dny, č. 34, s. 7.

Zaniklé tábořské stavební památky 3 (Intermezzo). Palcát, roč. 28, č. 2, 8.1.1986, s. 3.

Zaniklé tábořské stavební památky 4 (Řeznická bašta). Palcát, roč. 28, č. 6, 5.2.1986, s. 3.

Zaniklé tábořské stavební památky (K ikonografii města). Palcát, roč. 28, č. 13, 26. 3. 1986, s. 3.

Zaniklé tábořské stavební památky (Jak Pražská ulice unikla zbourání). Palcát, roč. 28, č. 29–30, 16. 7. 1986, s. 3.

80. výročí konání Husovy výstavy v Táboře. Palcát, roč. 28, č. 31, 30. 7. 1986, s. 3.

Ještě k Husově výstavě v Táboře. Palcát, roč. 28, č. 32, 6. 8. 1986, s. 3.

Alois Jirásek a Tábořsko (K 135. výročí Jiráskova narození). Palcát, roč. 28, č. 39, 24. 9. 1986, s. 3.

Dvě polozapomenutá výročí. Palcát, roč. 28, č. 41, 8. 10. 1986, s. 3.

1987

A

Tábořský archiv (dále TA) 1, 1987. Sborník Okresního archivu v Táboře, 115 s. (technická spolupráce Jiřího Kořalky).

Rec.: Josef Bílek, TA 1. In: Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích (dále Výběr) 24, 1987, s. 49.

B

Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437), I. část. TA 1, 1987, s. 8–56 (spoluautoři Ivan Hlaváček a kolektiv).

Malá československá encyklopedie, sv. VI. (S–Ž). Praha 1987. Hesla: Tábor (s. 105–106), Táboří (s. 107), Trocnov (s. 292), z Trocnova (s. 292), Vodňany – dějiny (s. 593), Votice – dějiny (s. 615–616), Žižka z Trocnova Jan (s. 902–903).

Prvá léta po osvobození. In: Gymnázium Tábor – Almanach ke 125. výročí založení školy (1862–1987). Tábor 1987, s. 35–38.

Přehled ředitelů (zatímních správců) táborského gymnázia od roku 1862. Tamtéž, s. 130–134.

Přehled ředitelů (zatímních správců) státní reálky (reálného gymnázia) v Táboře do roku 1943. Tamtéž, s. 135–136.

C

Prameny k dějinám Tábora druhé poloviny 15. a počátku 16. století: 1458–1516 (1519). Část 1. Úvod a léta 1458–1471. TA 1, 1987, s. 69–87.

Tábor a bitva u Křeče v roce 1435. HT 9, 1986–1987, s. 153–190 (něm. resumé); zkráceně in: Zpráva o činnosti Společnosti pro zachování památek a odkazu husitského revolučního hnutí v Táboře za období od října 1984 do května 1987, Tábor 1987, s. 4–6.

Několik poznámek k českému listu Vavřince z Cepu pravděpodobně z roku 1395. JSH 56, 1987, s. 206–212.

Zpráva o údajném klatovském pokladě z roku 1423 v táborském archivu. Výběr 24, 1987, s. 49–5; též Nové Klatovsko 1987, roč. 28, č. 51–52, 24. 12. 1987, s. 3.

E

Jaroslav Eršil – Jiří Pražák, Archiv pražské metropolitní kapituly, 2: Katalog listin a listů z let 1420–1561. Praha 1986, UK, 418 s. In: HT 9, 1986–1987, s. 428–429.

Bohdan Zilynskyj (ed.), Letopis měšťana Nového Města pražského z let 1492 až 1539. Pražský sborník historický 17, 1984, s. 52–89. In: HT 9, 1986–1987, s. 431–432.

Otto Smrček (ed.), Almanach Městského muzea v Chotěboři. K 100. výročí založení muzea. Chotěboř 1985, 44 s. In: HT 9, 1986–1987, s. 439–441.

Pavel Rous, Postava Petra Hromádky z Jistebnice v románu Václava Kaplického Táborská republika. Chotěbořský zpravodaj 14, 1986, č. 1–2, s. 11–14. In: HT 9, 1986–1987, s. 441.

Václav Cibula, Pražské figurky. Praha 1985, 254 s. In: HT 9, 1986–1987, s. 477–478.

Táborská rozjímání 1936–1944 (Vzpomínky absolventů reálného gymnázia – reálky – z let 1936–1944). Sestavil z příspěvků spolužáků Miloš Oliva, z archivu vybral Jiří Vlasák. Frýdek-Místek 1985, 53 s. In: HT 9, 1986–1987, s. 486.

1988

B

Dějiny Tábora, díl I, svazek 1 (do roku 1421). České Budějovice, Jihočeské nakladatelství 1988 (spoluautor kapitoly 1, s. 88–107, a přílohy 1, s. 307–310; autoři František Šmahel a kolektiv).

C

Zpráva o středověké městské knize z Veselí nad Lužnicí. JSH 57, 1988, s. 208–210.

D

Co by měli vědět autoři článku „K dějinám Tábora a Táborska“. Palcát, roč. 28, č. 34, 17. 8. 1988, s. 3.

1989

A

Táborský archiv 2, 1989. Sborník Okresního archivu v Táboře, 120 s.

Rec.: Václav Bůžek, TA 1–2. In: JSH 58, 1989, s. 220–221.

Eva Procházková, TA 1–2. In: Muzejní a vlastivědná práce/Časopis Společnosti přátel starožitností

(dále MVP/ČSPS) 1, Praha 1991, s. 57–58.

Josef Bílek, TA 2. In: Výběr 26, 1989, s. 63.

Josef Bílek, Nad prvními dvěma svazky Táborského archivu. In: Palcát, roč. 31, č. 32, 2. 8. 1989, s. 3.

C

Pan Ctibor z Husova spisu Knížky proti knězi kuchmistrovi. JSH 58, 1989, s. 137–142 (něm. resumé).

Řekové, Etruskové a Římané v Táboře? Výběr 26, 1989, s. 55–58; též Palcát, roč. 31, č. 36–38, 30. 8.–13. 9. 1986, s. 3.

Pamětní kniha obce Vřesce o nálezů dvou pokladů pražských grošů z let 1900 a 1924 (či 1925). Výběr 26, 1989, s. 80–82.

D

Vřesce – obec pokladů? Palcát, roč. 31, č. 20–21, 17. 5. 1989, s. 4.

Seriál komentářů a výkladů k fotografiím nejvýznamnějších architektonických památek NKP historického jádra Tábora, č. p. 1, 13, 6, 18, 5, 19, 12, 2. Palcát, roč. 31, č. 31–38, 19. 7.–18. 9. 1989, s. 3; č. p. 17; Palcát, roč. 31, č. 40, 27. 9. 1989, s. 3; č. p. 157 – Ozdoby Stárkova domu, č. p. 273, Palcát, roč. 31, č. 42–43, 11. 10.–18. 10. 1989, s. 3 (fotografie Karel Němec).

Smetanovský režisér Edmund Chvalovský (1839–1934), 1–4. *Palcát*, roč. 31, č. 47–50, 15. 11., 22. 11., 29. 11. a 6. 12. 1989, s. 3; též *Výběr* 27, 1990, s. 16–28.

1990

C

Drobný doplněk do listáře roku 1420. *JSH* 59, 1990, s. 97–103 (něm. resumé).

D

O jednom nepochopeném výročí (aneb) Kdy se Soběslav stala městem? *Kraj kalicha* 15, Tábor 1990, č. 3, s. 9–12.

1991

A

Táborský archiv 3, 1991. Sborník Okresního archivu v Táboře, 90 s.

Rec.: Josef Bílek, *TA* 3. In: *MVP/ČSPS* 2, 1992, s. 122.

Karel Pletzer, *TA* 3. In: *Výběr* 28, 1991, s. 390–391.

Josef Bílek, *Táborský archiv* 3. In: *Palcát*, roč. 33, č. 17, 2. 5. 1991, s. 4.

B

Jiří Kořalka a táborské muzeum. In: *Český historik Jiří Kořalka. Tisk k šedesátým narozeninám (nar. 7.2.1931). Tábor, Muzeum husitského revolučního hnutí 1991, s. 3–4 (spoluautor Miloš Drda; spoluvydavatelé Petr Brátka, Petr Čornej, Miloš Drda a Květa Kořalková).*

C

Diplomaticko-právní příspěvky k určení významu a charakteru lokalit na Táborsku do roku 1420. *HT* 10, 1988–1991, s. 191–214 (něm. resumé).

Ceny v době Petra Maksanta (aneb doplňky a opravy k příspěvku Františka Kvapila). *Výběr* 28, 1991, s. 327–331.

Vlci na Soběslavsku v zimě roku 1526. *Výběr* 28, 1991, s. 367–368.

E

Jiří Zálaha, *Nové drobné prameny k ohlasu husitství v Horním Rakousku. JSH* 55, 1986, s. 189–191. In: *HT* 10, 1988–1991, s. 262.

Pohádky a pověsti našeho lidu. Z národopisných sběrů akademického spolku Slavia. Texty vybral a uspořádal, k vydání připravil, předmluvou, ediční poznámkou, komentářem, slovníčkem, rejstříkem míst a konkordací s původním vydáním opatřil Karel Dvořák. Praha 1984, 368 s. In: *HT* 10, 1988–1991, s. 365–366.

1992

A

Táborský archiv 4, 1992. Sborník Okresního archivu v Táboře. 1992, 123 s. Rec.: Karel Pletzer, *TA* 4. In: *JSH* 60–61, 1991–1992, s. 117.

B

Tábor. Městská památková rezervace. Tábor 1992 (spoluautor). *Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437), II. část. TA* 4, 1992, s. 5–31 (spoluautoři Ivan Hlaváček, Milan Vondráček a kolektiv).

C

Dvě jihočeská „husitika“ z let 1432 a 1435. *TA* 4, 1992, s. 32–38.

Účastnil se Jan starší z Ústí a na Pleších podpisu dohody mezi Míšíňany a českými pány dne 4. srpna 1401? *JSH* 60–61, 1991–1992, s. 81–82.

Neznámý český list Čenka z Vartenberka, patrně z 20. prosince 1412. *JSH* 60–61, 1991–1992, s. 83–84.

K šedesátinám Jiřího Kořalky. *JSH* 60–61, 1991–1992, s. 103–104.

Dva polozapomenuté listy k dějinám hradu Choustníku z roku 1465. *Výběr* 29, 1992, s. 25–27.

Dodatek k problematice existence středověkých městských knih v Soběslavi. *Výběr* 29, 1992, s. 56.

Tři pramenné střípky k osobě Petra Maksanta. *Výběr* 29, 1992, s. 103–106.

O neklidném jihočeském podzimu roku 1475 a jedné moudré svini. *Výběr* 29, 1992, s. 122–124.

Neznámá smlouva třeboňského hejtmána Jarohněva z Úsuší s Janem z Rožmberka z roku 1469. *Výběr* 29, 1992, s. 158–162.

Něco o soběslavské městské pečeti a panu Jarohněvovi z Úsuší. *Výběr* 29, 1992, s. 173–175.

Ireální jistebnický purkrabí předhusitské doby. *Výběr* 29, 1992, s. 229–231.

D

Fakta a legendy o táborském Jordánu. *Palcát*, roč. 34, č. 28, 15. 7. 1992, s. 3.

A

Táborský archiv 5, 1993. Sborník Státního okresního archivu v Táboře, 188 s.

Rec.: Josef Bílek, TA 5. In: MVP/ČSPS 4, 1994, s. 123–124.

Josef Bílek, TA č. 5 (Dobře dělaná regionální publikace). In: Táborské listy, roč. 3, č. 47, 25. 2. 1993.

Karel Pletzer, TA 5. In: Výběr 31, 1994, s. 219.

B

Příspěvky archivní (Ke 130. výročí nálezu souboru středověkých rukopisů prof. Martinem Kolářem v Táboře). TA 5, 1993, s. 5–19 (spoluautoři František Šmahel a Zdeněk Uhlíř).

C

Zdravotní potíže „českého krále“ Matyáše Korvína v jihočeském listě z roku 1478. JSH 62, 1993, s. 207–208.

Útrapy Soběslavských při cestě na pražský jarmark roku 1465. Výběr 30, 1993, s. 103–105.

Soběslavské středověké leprosarium. Výběr 30, 1993, s. 129–130.

Datum odstranění pomníku Antonína Švehly v Táboře. Výběr 30, 1993, s. 130–131.

Poznámky k historii soběslavského, tábořského a mladovožického pranýře. Výběr 30, 1993, s. 172–174.

Další drobný dodatek k edici Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Výběr 30, 1993, s. 184–185.

Dvě neznámé zprávy o epidemiích v jižních Čechách druhé poloviny 15. století. Výběr 30, 1993, s. 195–197.

Nové datum ke vzniku staré tábořské vodárny. Výběr 30, 1993, s. 197–198.

Nejstarší zprávy o školách v Bechyni a Sepekově. Výběr 30, 1993, s. 256–257.

D

Zajímavosti ze středověkého Prasetína. Táborské listy, roč. 2, č. 186, 13.8.1993, s. 10.

700 let Soběslavi, Březnice, Hlavatců a Údin. Táborské listy, roč. 2, č. 210, 10.9.1993, s. 10.

K výročí odstranění pomníku A. Švehly. Táborské listy, roč. 2, č. 224, 27. 9. 1993, s. 12.

Promluvily purkmistrovské účty ze Soběslavi. Táborské listy, roč. 2, č. 227, 30. 9. 1993, s. 10.

Mnichovské události pohledem jedné z obecních kronik. Táborské listy, roč. 2, č. 251, 29. 10. 1993, s. 10.

1994

A

Táborský archiv 6, 1994 (K šedesátinám čestného občana města Tábora prof. PhDr. Františka Šmahela, DrSc.). Sborník Státního okresního archivu v Táboře, 291 s. Rec.: Josef Bílek, Nad sborníkem Táborský archiv č. 6. In: Táborské listy, roč. 5, č. 19, 23. 1. 1996, s. 10.

B

Skryté edice a registry listin a listů k dějinám husitské revoluce (1419–1437), III. část. TA 6, 1994, s. 145–149 (spoluautor Milan Vondráček).

C

Další doplněk k tzv. „Rožmberským dluhopisům z let 1457–1481“. TA 6, 1994, s. 193–203.

Neznámý tábořský kšaft z druhé poloviny 15. století. K šedesátinám Františka Šmahela. JSH 63, 1994, s. 153–157.

Neznámý list Anežky z Rožmberka z roku 1464 (aneb doplněk do jejího listáře). Výběr 31, 1994, s. 6–8.

Nejstarší dochovaná pečeť dominikánského konventu v Sezimově Ústí (a dalších jihočeských) z roku 1342. Výběr 31, 1994, s. 50–52.

Soběslavský Žižka. Výběr 31, 1994, s. 175–177.

Prvý známý (neúspěšný) pokus o archeologický výzkum v Táboře (aneb jak se mohl stát profesor August Sedláček i prvním tábořských archeologem). Výběr 31, 1994, s. 207–209; též Táborské listy, roč. 3, č. 176, 29.7.1994, s. 11.

O klokotském Žižkovi či raději Šiškově. Výběr 31, 1994, s. 209–211; též Táborské listy, roč. 3, č. 118, 20.5.1994, s. 10.

Dvě písemnosti k okolnostem údajného nálezu Jistebnického kancionálu a graduálu. Výběr 31, 1994, s. 251–254.

Nové datum vzniku původního tábořského divadla. Výběr 31, 1994, s. 271–272.

D

Soběslavský Žižka. Tábořské listy, roč. 3, č. 126, 30. 5. 1994, s. 10.

Přijel i prezident Masaryk. Největší výstava v dějinách města. Tábořské listy, roč. 3, č. 148, 24. 6. 1994, s. 9.

Tábořská kulatá a půlkulatá výročí. Většina město proslavila, jiná mají nádech smutku či snad nostalgie. Tábořské listy, roč. 3, č. 164, 15. 7. 1994, s. 11.

Nové datum k počátku divadla. Příští rok slaví DON dvě kulatá výročí. Tábořské listy, roč. 3, č. 271, 18. 11. 1994, s. 11.

E

Karel Poustka, Klášter augustiniánů bosáků v Táboře a jeho archiv. Pelhřimov 1994, 16 s. In: JSH 63, 1994, s. 211–212.

1995

C

Zapomenutý tábořský kostelík sv. Trojice. Výběr 32, 1995, s. 55–56.

Dopisy Vojty Náprstka ve Státním okresním archivu v Táboře. Výběr 32, 1995, s. 99–105.

O „modrém pondělí“ soběslavských ševcovských tovaryšů v roce 1528. Výběr 32, 1995, s. 137–138.

Požár Tábořa v roce 1525 (k 470. výročí). Výběr 32, 1995, s. 176–178.

Archeologické výzkumy hradů Příběnic a Příběniček. Výběr 32, 1995, s. 295–296.

D

Tábořské nálezy kosterních pozůstatků I–III (Před měsícem byla objevena lidská kostra s prostřelenou lebku). Tábořské listy, roč. 4, č. 45, 22. 2. 1995, s. 3; č. 51, 1. 3. 1995, s. 3; č. 57, 8. 3. 1995, s. 10.

Josef Šmaha a Tábor I–II (K osmdesátému výročí smrti významného českého herce a režiséra). Tábořské listy, roč. 4, č. 115–116, 18. 5.–19. 5. 1995, s. 10.

Sezimovo Ústí, král Vladislav a uherská koruna. Tábořské listy, roč. 4, č. 149, 27. 6. 1995, s. 10.

K výročí tábořského pomníku Antonína Švehly. Tábořské listy, roč. 4, č. 154, 3. 7. 1995, s. 10.

Sláva unikátních tábořských kamen. Tábořské listy, roč. 4, č. 221, 21. 9. 1995, s. 10.

Plamenná pohroma Tábořa v roce 1525 (K 470. výročí města). Palcát, roč. 1, č. 5, 19. 4. 1995, s. 4.

E

Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526. Díl I. Originály listin. Sv. 4. Rejstřík (sestavil Jaromír Charous; redakce Eliška Čáňová, Jana Pražáková, Jiří Úlovec). Odbor Archivní správy MV ČR, Praha 1994, 504s. In: JSH 64, 1995, s. 239–240.

1996

A

Tábořský archiv 7, 1995–1996 (Památce PhDr. Miroslava Truce). Sborník Státního okresního archivu v Táboře, 261 s.

Rec.: Anna Kubíková, TA 1–7. In: AČ 47, Praha 1997, s. 184–186.

Josef Bílek, Již sedmé číslo Tábořského archivu! In: Tábořské listy, roč. 6, č. 43, 20. 2. 1997, s. 12.

C

Marginálie k bitvě u Vyšehradu 1. listopadu roku 1420. TA 7, 1995–1996, s. 88–94.

Dva fragmenty tábořského městského archivu z konce 15. století. TA 7, 1995–1996, s. 95–115.

Ještě glosa k rožmberskému urbáři. Památce PhDr. Miroslava Truce. JSH 65, 1996, s. 138–141.

Zpráva o středověké městské knize z Týna nad Vltavou z roku 1416. JSH 65, 1996, s. 142–143.

Tábořská vzpomínka na kolegu a přítele Miroslava Truce. JSH 65, 1996, s. 219–221.

Příspěvek historie k problematice prehistorického osídlení tábořské ostrožny. Výběr 33, 1996, s. 1–8.

Sláva tábořských kamen. Výběr 33, 1996, s. 57–58.

Nejstarší české tištěné popisy města Tábořa. Výběr 33, 1996, s. 90–95.

Zajímavý nápad na využití tábořské stavební památky v roce 1866. Výběr 33, 1996, s. 148–150.

Další doklady k rozšíření jména Žižka na Tábořsku v první polovině 16. století. Výběr 33, 1996, s. 230–232.

Tábor, sídlo nejvyšších zemských úřadů v letech 1582 a 1613. Výběr 33, 1996, s. 303–304.

J. V. Šimák a Tábořsko. In: J. V. Šimák a poslání regionální historiografie v dnešní době. Sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 10.–11. května 1996 v Turnově a Hrubé Skále. Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 2, Semily 1996, s. 102–108 (něm. resumé).

D

Nejvýznamnější (a nejzajímavější) tábořská kulatá a půlkulatá výročí v roce 1996. Tábořské listy, roč. 5, č. 8–9, 10. 1.–11. 1. 1996, s. 10; č. 10, 12. 1. 1996, s. 11; č. 11, 13. 1. 1996, s. 10; č. 12, 15. 1. 1996, s. 11; č. 13, 16. 1. 1996, s. 10.

Co víme o tábořských kašnách I (Vznikly na počátku 16. století, patrně kolem roku 1502). Tábořské listy, roč. 5, č. 25, 30. 1. 1996, s. 10.

Co víme o tábořských kašnách II (Ondřej ze Sušice si pro kámen na zhotovení kašny zajel až za Pelhřimov.) Tábořské listy, roč. 5, č. 31, 6. 2. 1996, s. 10.

Ještě k botanické zahradě aneb Trocha historie snad neuškodí (Shrnutí základních dat a údajů, jež by měly mít pro svou současnou diskusi zásadnější význam). Tábořské listy, roč. 5, č. 33, 8. 2. 1996, s. 10.

Co víme o tábořských kašnách III (Roku 1645 arcivévoda Leopold Vilém nařídil na dnešním Žižkově náměstí kopat další studnu). Tábořské listy, roč. 5, č. 37, 13. 2. 1996, s. 10.

Co víme o tábořských kašnách IV (Koudela z kašny na Žižkově náměstí byl natřen zeleně jako nějaký jordánský vodník). Tábořské listy, roč. 5, č. 44, 21. 2. 1996, s. 12.

Co víme o tábořských kašnách V (Doplatek až tehdy, jestliže kamenné dílo do roka nepoškozené zůstane). Tábořské listy, roč. 5, č. 49, 29. 2. 1996, s. 10.

Co víme o tábořských kašnách VI (Přesnými trigonometrickými výměry vznikly detailní katastrální mapy v měřítku 1:2880). Tábořské listy, roč. 5, č. 61, 12. 3. 1996, s. 10.

Co víme o tábořských kašnách VII (Poslední poznatky k historickému jádru Tábořra). Tábořské listy, roč. 5, č. 73, 26. 3. 1996, s. 10.

Zajímavý nápad na využití tábořské stavební památky v roce 1866 (S dopravou, školstvím i zdravotnictvím se potýkali již naši předkové). Tábořské listy, roč. 5, č. 79, 2. 4. 1996, s. 10.

Čestní (měšťané) občané Tábořra z let 1858–1938 I–II. Tábořské listy, roč. 5, č. 263, 9. 11. 1996, s. 10; č. 265, 12. 11. 1996, s. 10.

Tábořské návštěvy Františka Josefa I. Tábořské listy, roč. 5, č. 275, 23. 11. 1996, s. 10; č. 277, 26. 11. 1996, s. 12.

Tábořské kulatiny. Tábořské listy, roč. 5, č. 283, 3. 12. 1996, s. 12.

E

Josef Johanides, Magdalena Dobromila Rettigová. Praha, Rychnov nad Kněžnou 1995, 361 s.; týž, Magdalena Dobromila Rettigová (1785–1845). Soupis základních pramenů a literatury k 210. výročí jejího narození. Rychnov nad Kněžnou, 51 s. In: JSH 65, 1996, s. 241–242.

1997

C

K počátkům fotografie na Tábořsku. Výběr 34, 1997, s. 60–63.

Zapomenutý regionální badatel a kulturní pracovník František Pěnka (1862–1944). Výběr 34, 1997, s. 142–148.

Sezimovo Ústí v díle Petra Kašpara Světeckého. Výběr 34, 1997, s. 221–222.

Badatelský odkaz profesora tábořského gymnázia Karla Thira (1856–1931). Výběr 34, 1997, s. 223–229.

Soběslav v díle P. K. Světeckého. Výběr 34, 1997, s. 321–323.

Dva účty z počátku 15. století pravděpodobně ze středních Čech. Středočeský sborník historický 22–23, Praha 1996–1997, s. 27–34 (něm. resumé).

D

V minulém století jezdil po Čechách F. Šifauer s pohyblivým Umučením (Populární tábořský švec Matěj Polánecký proslul nejen svými vysokými lesklými botami). Tábořské listy, roč. 7, č. 290, 11. 12. 1997, s. 14.

1998

A

Tábořský archiv 8, 1997–1998 (U příležitosti 120. výročí vzniku tábořského muzea 1878–1998). Sborník Státního okresního archivu v Táboře, 249 s.

C

Nejstarší inventář soběslavského městského archivu z roku 1626 (Příspěvek k problematice deperdit středověkých až raně novověkých písemností na příkladě dějin archivu někdejšího poddanského města). TA 8, 1997–1998, s. 71–103.

Neznámá česká listina Petra z Konipasů z roku 1397. JSH 66–67, 1997–1998, s. 95–96.

Drobné jihočeské „husitikum“ patrně z konce roku 1428. JSH 66–67, 1997–1998, s. 97–98.

Dodatek k soběslavským kšaftům. JSH 66–67, 1997–1998, s. 99–100.

1999

A

Táborský archiv 9, 1999. Sborník Státního okresního archivu v Táboře, 293 s.
Rec.: Ivan Hlaváček, TA 9. In: Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters, 57, 2001,
s. 311–312.
Ivan Martinovský, TA 8, TA 9. In: AČ 51, 2001, s. 218–221.

C

K záhadě tábořských tzv. husitských stolů. TA 9, 1999, s. 233–244.

D

Dnes je výročí tábořských bicyklistů a jejich miláčků. Tábořské listy, roč. 8, č. 188,
14. 8. 1999, s. 10.

Ve stínu Alžběty a Františka. Tábořské listy, č. 201, 30. 8. 1999, s. 15.

E

Východočeský sborník historický 6 1997, 7 1998. In: Zpravodaj Historického klubu
10 1999, č. 1, s. 37–38.

2000

C

Poznámka k dataci Těchobuzského misálu. Výběr 37, 2000, s. 138–139.

Soběslavské útrpné vyznání z roku 1465. Výběr 37, 2000, s. 312–316.

Dráčov a Oldřichov, údajná městečka na Tábořsku, ve zprávách z druhé poloviny
18. století. Výběr 37, 2000, s. 339–341.

2001

A

Táborský archiv 10, 2000–2001. Sborník Státního okresního archivu v Táboře, 485 s.
Rec.: Ivan Hlaváček, TA 10. In: Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters 59, 1, 2003,
s. 385–386.

C

Církevní správa a náboženské poměry v Táboře během druhé poloviny 15. a počátku
16. století (s edicí účtu tábořských kostelníků z let 1509–1510). TA 10, 2000–2001,
s. 213–279.

Historie pomníku Mistra Jana Husa v Táboře (1904–1928). TA 10, 2000–2001,
s. 417–450 (spoluautorka Květa Kořalková).

D

Archiv je vizitkou nejen Tábora, ale i celého okresu. Tábořsko, roč. 5, č. 2, 10. 1.
2001, s. 9.

2002

A

Táborský archiv 11, 2002. Sborník Státního okresního archivu v Táboře, 373
s. (technická spolupráce Hany Hubáčkové).
Rec.: Ivan Martinovský, TA 10, TA 11. In: AČ 54, 2004, s. 297–302.

C

Styky Soběslavi a Tábora ve světle tzv. purkmistrovských účtů let 1484–1526 a dal-
ších soudobých písemností soběslavského městského archivu. TA 11, 2002,
s. 109–137.

2003

C

Ludvík Jagellonský a jižní Čechy. Aneb poněkud nejasná epizoda z přelomu měsíců
srpna a září roku 1522. JSH 72, 2003, s. 129–136.

Velikonoční pětka mezi soběslavskými tovaryši a žáky zdejší školy v roce 1527.
Výběr 40, 2003, s. 89–91.

List Machny z Ostrovce z druhé poloviny 15. století. Výběr 40, 2003, s. 289–290.

2004

A

Táborský archiv 12, 2003–2004 (K sedmdesátinám čestného občana města Tábora
prof. PhDr. Františka Šmahela, DrSc.). Sborník Státního okresního archivu v Tábo-
ře, 351 s. (technická spolupráce Hany Hubáčkové).
Rec.: Ivan Martinovský, TA 12. In: AČ 56, 2006, s. 63–69.

C

Nejstarší znaky tábořských cechů. TA 12, 2003–2004, s. 157–195.

Dodatek k přehledu představitelů samosprávy města Tábora druhé poloviny 15. a po-
čátku 16. století. Výběr 41, 2004, s. 277–278.

Deperditum další tábořské „smolné“ knihy ze 16. století. Výběr 41, 2004, s. 350–351.

B

Česká historička Květa Kořalková. Bibliografie prací 1990–2004 (K pětasedmdesátým narozeninám 30. května 2005). Tábor, Státní okresní archiv; Praha, Všeodborový archiv 2005, Úvod, s. 3–6 (spoluautor Jiří Kořalka).

C

Pět málo známých písemností k dějinám Třeboně a rožmberské správy první čtvrtiny 15. století. JSH 74, 2005, s. 256–270.

Několik deperdit k dějinám Tábora v 16. století. Výběr 42, 2005, s. 17–19.

Nejstarší židovská komunita na Táborsku? Výběr 42, 2005, s. 46–47.

K problematice údajně nejstaršího purkrabího rožmberského hradu Dívčí Kámen z roku 1360. Výběr 42, 2005, s. 102–105.

Ještě k datu zničení tábořského městského archivu. Výběr 42, 2005, s. 126–128.

Soběslavští milovníci knih v druhé polovině 15. století. Výběr 42, 2005, s. 199–201.

Soběslavské zvonění proti bouři v 15. století. Výběr 42, 2005, s. 220–221.

C

Ještě k datu zničení tábořského městského archivu. HT 15, 2006, s. 401–403.

Nepublikovaná vystoupení

Palná výzbroj města Tábora v 15. a 1. polovině 16. století (Příspěvek na mezinárodním husitologickém sympoziu Jan Žižka z Trocnova a husitské vojenství v evropských dějinách, Tábor, 12.–14. 10. 2004).

Někteří autoři své příspěvky uvedli krátkou vzpomínkou na kamaráda, spolužáka, přítele a kolegu v oboru historiografie, PhDr. Rudolfa Tecla, kterému je třinácté číslo sborníku *Táborský archiv* dedikováno.

Když se kolega Rudolf Tecl v roce 1986 rozhodl, že naváže na *Táborský archiv* profesora Františka Michálka Bartoše, netušil ve své příslovečné skromnosti, jaké dílo po něm zůstane. Jím vybraný autorský kolektiv, z řad našich předních historiků a archivářů, od prvního čísla předkládal veřejnosti dosud nepublikované prameny, které se váží k tábořskému regionu a k dějinám Tábora.

Jeho velkým přáním bylo zveřejnit ve spolupráci s prof. PhDr. Františkem Šmahelem, DrSc., vzácným badatelem tábořského archivu, samostatnou edici nejstarší tábořské městské knihy z let 1432–1450, unikátního dokladu k dějinám města i husitství do poloviny 15. století. Na této práci postupně začal pracovat, několikrát ji odložil a nakonec nedokončil. Když 6. prosince 2002 pronesl slavnostní projev při příležitosti převzetí budovy Na Parkánech čp. 1623 s jeho dostavbou depotního bloku, bylo naplněno jeho několikaleté úsilí o dobré fyzické uložení svěřených archiválií. Konečně archiválie z tábořského regionu získaly důstojné podmínky pro jejich uložení a uchování budoucím generacím. Budova s dostavbou depozitářů požadované podmínky dostatečně zaručuje a mohou zde být zařízeny též speciální dílny, konzervátorská a knihvazačská, na které se v rámci plánované dostavby nedostaly finanční prostředky.

Záslouhou Rudolfa Tecla v roce 1986 byl rozšířen seznam kulturních památek tábořského archivu o privilegium císaře Zikmunda zpečetěné zlatou bulou dne 25. ledna 1437 a o výše uvedenou nejstarší tábořskou městskou knihu.

Archivní knihovna se stala pevnou součástí tábořského archivu a badatelsky nejnavštěvovanější. Byla vyčleněna z tábořského muzea společně s archiváliemi v roce 1953. Kolega Tecl byl vyhlášený bibliofil, s nedozírným přehledem, vždy bedlivě sledující práce svých kolegů, historiků, tak i současnou knižní produkci v oboru historiografie. Byl vyhlášenou postavou v pražských antikvariátech, kam vždy směřovaly jeho kroky při pracovních návštěvách hlavního města, a získával nákupem cenné svazky starých tisků, pohlednic a grafických listů, vztahující se k regionu. Knižní fond za působení dr. Tecla v archivu byl rozšířen o cca 21 000 titulů knih, v době, kdy nás opustil, dosahovala přibližně 45 000 svazků knih.

Nelze nepřipomenout krásný vztah Rudolfa Tecla ke studentům archivnictví a historie, začínajících badatelů, které považoval za své budoucí pokračovatele v oboru historiografie. Byl jim velkým rádcem při vybírání témat diplomových prací a posléze i průvodcem po dobu jejich studia. Dokázal u mnohých utvrdit lásku k historii natolik, že se jí věnují dále ve svém profesním životě.

Poděkování patří autorům, kteří provázeli Rudolfa Tecla od počátku vydávání sborníku *Táborský archiv* svými příspěvky, a že jich nebylo málo, svědčí jejich abecedně řazený seznam:

Jan Adámek, Bohumil Baďura, Tomáš Baletka, Karel Beránek, Milena Běličová, Václav Bůžek, Eva Cironisová, Miroslava Ctiborová, Alena Fraňková, Zdeňka Hledíková, Ivan Hlaváček, František Hoffmann, Marta Hradilová, Václav Chocho,

Bohumír Janoušek, Jiří Jánský, Blažena Kašparová, Vlastimil Kolda, Jiří a Květa Kořalkovi, Daniel Kovář, Václav Krůta, Thomas Krzenek, Pavel Matlas, Eduard Maur, Rostislav Nový, Stanislav Petr, Karel Pletzer, Miloslav Polívka, Vlastimil Svěrák, Robert Šimůnek, František Šmahel, Uwe Treps, Miroslav Truc, Zdeněk Uhlíř, Jiří Úlovec, Vladimír Vančata, Vladimír Velešík, Milan Vondráček, Zdeněk Vybíral, Josef Zumr a Bohdan Zylinskyj.

Závěrečné poděkování náleží pečlivému badateli táborského archivu, příteli dr. Rudolfovi Tecla, PhDr. Jiřímu Kořalkovi, DrSc., který se ujal nelehkých prací redaktorských tohoto čísla sborníku, a jeho vzácné životní partnerce a manželce, paní PhDr. Květě Kořalkové, CSc., pečlivé korektorce a recenzentce textů všech příspěvatelů.

Velký dík patří též panu Bedřichu Kocmanovi a Nové tiskárně v Pelhřimově, spol. s r. o., která je spoluvydavatelem sborníku.

Předkládaným, v pořadí již 13. svazkem *Táborského archivu*, vyjadřujeme úctu a poděkování PhDr. Rudolfu Teclovi, řediteli Státního okresního archivu Tábor.

Alena Daňková

TÁBORSKÝ ARCHIV

Sborník Státního okresního archivu v Táboře

Vydal SOKA Tábor ve spolupráci s Novou tiskárnou Pelhřimov, spol. s r. o.
Svazek 13, Tábor 2007

Uspořádal: Jiří Kořalka ve spolupráci s Alenou Daňkovou

Za věcnou správnost článků odpovídají jednotliví autoři

Návrh obálky: Bohumil Smrčka

Fotografie: Jiří Kotlář, Daniel Kovář, Zdeněk Prchlík, Jiří Úlovec, SOA Třeboň

Účelová publikace

Náklad 250 výtisků

Vytiskla Nová tiskárna Pelhřimov, spol. s r. o., Krasíkovická 1787, Pelhřimov

Neprodejné